

ا.ق.ت.

Aram

٢٠٠٩

www.igra.afhamontada.com

وہر گھیرانی

عومہر رہ سول خدر

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

تاریخ

نیوهندی بلاوکردنهودی ئاراه

خانەى چاپ و بلاوكردنهوهى ئارام

150

ناپليۆن

نووسينى:

د. چ. قارلە

وهركيرانى بو فارسى:

محمدەد قازى

وهركيرانى بو كوردى:

عومەر رەسول خدر (شىنكى)

چاپى سەم

خانه‌ی چاپ و بلاوکردنه‌وی نارام

خاوه‌نی: نارامی مه‌لا محه‌مه‌د

07701918565

07501241518

کتیب: ناپلیون

بابه‌ت: میژوویی

نووسینی: د. ج. تارله

وه‌رگیرانی بو فارسی: محه‌مه‌د قازی

وه‌رگیرانی بو کوردی: عومه‌ر ره‌سول خدر (شینگی)

نه‌خشه‌سازی و به‌رگ: نیوه‌ندی نارام

کۆمپیوتەر: وه‌فا صلاح

سه‌ره‌رشتیاری چاپ: نارام مه‌لا محه‌مه‌د

تیراژ: 1000 دانه

ژماره‌ی سپاردن: ژماره (837) ی سالی (2006) ی پیدراوه

نرخ: (6000) دینار.

نهم کتیبه له‌زنخیره بلاوکه‌راوه‌کانی خانه‌ی چاپ و بلاوکردنه‌وی (نارام) وه‌و مانی چاپکردنه‌وی
پاریزراوه.

پیشگی

میژوی مرقه و گورانکارییه کانی کومه لایه تی ته نها به تیروی وینماییه کان وهرنه چرخاون، به لکو شیراده ی به میژوی پیشه وایان و سه رکده مه زنه کان (پشتبه ستور به قوناغیکی میژویی) نه می فراهه مکرده و، چون رهوشی میژو زه مینه بۆگوران خوشده کات.

پیداویستی سه رده م پیاوی مه زن دروستده کات بۆدریژه دان به به ره پیشچوونی ره ورده وه ی میژو. له دایکبوونی قوناغی سه رمایه داری وله ناوچوونی قوناغی فیودیالی، سوپا سالارو لیوه شاوه یه کی وه ک ناپلیقن بوناپارتی هه لکه واندوه و ناوبراویش هه لگری نه و په یامه میژویییه بووه و شه پی جیهانی به که میش دریژبۆوه و ته واکه ری نه و په یامه یه. (له نه وروپادا)

نه گه ر بلتین: هه موو شه په کان بۆچه سپاندنی شیراده ی لایه نیکه - یان بۆجیگیربوونی رهوشیکی تازه ی میژویییه، هه له نییه، به لام بۆچوونیکی تاک لایه نه و یه ک ئاراسته ییه و مافی نه وای خوی پینادریت،

راستی بۆدهریپینی نه موو پراوهر به خوی، ده بی بلتین: پیداویستی ره ورده وه ی به ره وپیشچوونی کومه لگای مرقه یه تییه و گوران قوناغه کان گه یون و یۆنه مش رابه ریکی مه زن نه و په یامه ی گه یاندروه.

به دووباره چاپکردنه وه ی نه م کتییه، نه وه ی ده مه ویت ئامازه ی بۆیکه م ته نها نه وه یه: به ئاگابون له میژویی جیهان و سه رکده میژویییه کانی، وه ک: نه سه کنده رو ئانیبال و سۆفۆ و سیزارو ناپلیقن و...، به رچاومان رووترده بیته و ده بیته ده روازه یه کی باش بۆ زیادبوونی ئاستی وشیاری تاکه که سه کان وهیوادارم نه م په رتوکه سوود به خشییت.

شینگی

چەند دىرېڭ دەربارەى تارلە

ئون -- يان بەگوتەى زمانى روسى ئايفىڭنى چىكتورنىچ تارلە، مېژو نووسىڭكى بەناوبانگى سۆڧىيە¹ (1875) لى سالى (1875) لى نىكلايف، چاۋى بەدنيا ھەلېتئاۋە لى سالى (1955) لى مۆسكىل مردوۋە.

ئاۋبراۋ پىسېۋر بوۋە لى مېژوۋى ئابۋورىۋى كۆمەلەيتى شۆرشى فەرەنسا ئىمپراتورى يەكەم² تىزى دىكتوراكەى لى بۋارى مېژوۋىدا كىتېپىڭكى بەپىزى گەۋرەى دوۋەرگىيە بەناۋى (چىنى كىڭكارى فەرەنسا لى پىژگارى شۆرشى مەزىندا) كەلەماۋەى سالى (1909-1911) نووسىۋىتىۋ دواتر ئىككىيە لى سالى (1928) دا لى گەل نووسىنىڭكى نايابى تىرى بەناۋى (چىنى كىڭكارى فەرەنسا لى سەرەتاي رۇڭكارى بەرەمى پىشە سازىدا) بىلۋىرەۋە. تارلە، چەند كىتېپىڭكى تىرى دەرگىدوۋىن بەناۋەكانى (گەمارۋى خاكى)³ لى دوۋەرگىدا (1913-1914) و (دۋى ناپلىۋىن-1936) و (ژومىنال و پىرەريال-1937).

ئاۋبراۋ زۆرىنەى كاتەكانى خۆى بىر نووسىنەۋەى مېژوۋى روسىا تەرخانگىردوۋە لى ۋىۋارەشدا چەند كىتېپىڭكى باشى ھەن بەناۋەكانى: شەپى كرىمە (1941-1943) و (ئاۋدارانى چەنگى روسىا سىياسەتى پىترسى گەۋرە -1949).

دوۋىكىتېپى پىرەھەى تىرى ئەۋ يەككىيان ئەم كىتېپەى ۋە ئىرى تىرشىيان دەربارەى ژيانى (تالىران) ۋە بەنومىدى ئىۋەى بەم زوۋانە چاپ بىرگىت.

تارلە ئەندامى ئەنجۈمەنى فەرەنگى سۆڧىيەت بوۋە، سەبارەت بەژيانى ناپلىۋىن و تالىران كىتېپى بىژمار لىلەن نووسەرو مېژوۋىنوسانى ۋلاتانى خۇرئاۋا نووسراۋى، بەلام گىرنگى كىتېپەكانى تارلە لىۋەدايە لىشىكارى لىكەنەۋەكانىدا بىكىنەۋە زاناپانە دىيارە مېژوۋىيەكان دەخاتەروۋە تىپوۋانىنىڭكى چۈان ئەم دور⁴ كەلە پىۋارە مېژوۋىيەكانە دەناسىنىت.

مەملى قازى

¹ - سۆڧىيەت: مەبەست روسىا فدرالى ئەمىرۋە. ئەۋگەنەى ۋەركىتر مەمەدى قازى ئەم كىتېپى كىردوۋە بەفارسى سۆڧىيەت ماۋە،

² - ئىمپراتورى يەكەم، ۋانە: ناپلىۋىن (ۋ - كوردى).

³ - گەمارۋى خاكى: مەبەست لى گەمارۋىدانى ئابۋورى سەر بىر تەنەيە كەدواتر لىدەقنى كىتېپەكەدا ئاۋا نووسراۋە. (ۋ - كوردى).

⁴ - مەبەستى لى: (ناپلىۋىن و تالىران).

دیاجه

نو پیاوې من دمه ویت ژبانی باسبکم وکسایه تی نوینشانبدم، په کتیکه له سر سوپه ټبرترین دیارده کانی میژووی جیهان وسه یرنیه دهریاره ی نو کتیبی بژمار نو سربان وینوسن وپیوستیسه هر بنوسن.

کرشتری جیهانی سالانی (1914-1918) یوه مزی دووباره سر نجانده وې نو^(۵) که په پشه نگی سربازی همو سه ده و سرده مه کان هه ژمارده کړت، فرمانده نالیه شاهه کانی وه (نیول و مولتکی فره نسی و فالکنهانی نلما نی و فرنچ و هی، بریتانی و رنن کمپ و یانوچکې پوسی و هیتیش زلنن که خه ک که سایه تیبه کی ده فکرتو وکورت بینی وه: لودندورف- یان فوش- یان نالکسیف^(۶) به چاوی که سانی خاوه ن سلیقه و کارامه ی له شکرکشی و فرمانده سه یرده کن، نوکلی له وه ناکرت زورجار همو نو و سه رکړده بیتوانایانه پابه رایه تی ملیقه نه سربازیان کړیوه و نو ه یان سه لماندوه که جهنگ و له ده ستدا بونی سوپای گوره ناتوانیت سه رکړده یه کی مزن ولپوه شاهه ی سربازی دروستبکات، وه چنن، مه پره یبه کانی کارار^(۷). له دامیتانی ده ستره نگی نی که سانی وه: فیدیا س^(۸) و مایکل نانژه^(۹). دای شپړی جیهانی په کم، په ی به و پاستیه برا که که سانی سه رکړده ی سربازی مهنی وه: نانپال^(۱۰) و سوفرو^(۱۱) و سیزارو له سه رووی هه مویشیان وه ناپلین که سدراری هه موو سه ردارانه، یوه نه جیکای سه رنجاننی دوزمن بونه وې نیراده ی خوی به سه ردا سه پشینی، مل پت که چکر دنی نه و به شپوه یه کی دلنایی و بوه میشه و دروستکردنی میژووی نو ولاته تیشکاوه به میلی خوی، یان نه گره له سه رتادا نه مات بزمه یسه نه بو به لانی که مه وه کاریگری له سه ر میژووی نو ولاته جیتیل- یان وه ناپلین ده لیت: دوزمنکاری و نامانچ له پشت شه پو میزشبردن و پیشره ی و هه لمه ته کانه وه هه بو، داگریکردنی بن قازانچ، واته سه رکه وننی بن که ک، نه مه ش هیچ ده سک و تیکی سیاسی پاسته و خوی لینه ده که و ته وه به که لکی ناپلین نه ده هاتن.

له تایبه تمه ندیه کانی پژگاری میژوونوسی نایدیالی و به تایبه تی قوتباخنه ی (سه رووی نو سان) دا په کتیک له پاکانیان نه و بو، ناپلین زلی سه ره لدانی سه رده مینکی میژووی جیهانی نییه، نو پژگاره ی که تایبه ت به خودی نو بوو به خه یالی خوی واتای نه خلای و گرنگیه که ی به گشتی له پره وړه وې پشکه و تنی مرقابه تیبه وه پتی به خشیبو، ناپلین دای له ناوبردنی

^۵ - نو مه بهت له: ناپلونه، (و- کوردی)

^۶ - هموو له مانه فرماندهی کوسا و هیچ له بارانده بوونی شری جیهانی په کم بوون.

^۷ - په کتیکه له شاهه کانی لیتا یو له نیکیه وه کانه یه کی سې جوان هیه.

^۸ - که وره یزین په یگر تاشی نه غریقو له نسیا له دایک بووه (431) پش میلا دی، هه موو جوانکاره په رده کانی (مه ره مرای په رسکای پارتون، له لاین نه مووه دروستگراون.

^۹ - مایکل نانژه: نیکارکشی و په یگر تاش و له لاسارو شاعیرنکی لیتا یه (1475-1564) ناوبراو له سه نایه نی و کاملی هونری و تریکرتدن، که سیک سروسره یه ره، شاکاره هونریه کانی نو له رووی هه مه جزی و که ره یی، هاو تانان نییه. له کاره به ناویانکه کانی نو، تابلی کیشراوه کانی له بن میچی کومه دی کتیا س بی یو، هه روها په یگره کانی داود و موسانی له ژندا ده ستردی نمن.

^{۱۰} - نانپال: فرمانده یه کی سربازی کارنازه (خاکي نونی نه مرؤ) که رومیه کانی له چند شه رتکدا تیشکاندو سه رنه نجام شکس خاودوو خوی کوشت (247-183) پش میلا د.

^{۱۱} - سه ردارنکی رومی (1729-1800) له سانی (1794) دا واپه رینی پوتونیای دمر گانده ووه له تبتا لدا شری له کال هیزه کانی کوماری فره نسا دا کرد، نم فرمانده سه رتازیه به که سیک به توانا و نازا به ناویانکه.

^{۱۲} - سزار - یان قیسه سر کرده فرمانده وابه کی که ره ی رومیه (44-101) پش میلا د، په کتیک له سه رکړده میژوویه کان و به که له دوی به ک دوزمه کانی خوی تیشکاندنوون و ریز خاکي تاره ی نو نیرا تریه نی روم زیاده کړه ووه، (و- فارسی).

شوقشی فەرەنسا، ھەموو یادو یادو ھەری و شوئە واریکی ئەوی پەشکردنە، ئەو لەسپتەمبەری سالی (1800) دا بێبەزەبیانە کەوتە وێزە و ژاکوئەکان^(۱۳). ئەمەش لەبەر ئەوە بوو ئەوانە بۆکوشتنی ئەو، بۆمبێکی دانراویان لەپێگاکی دا تەقاندەو، (چونکە ناپلیۆن زوو لەو کەشت ئەمانە دەستیان لەم کارە دا نەبوو) بەلکو تەنھا لەبەر ئەوە بوو ئەمانە کۆماریخوازیوون و ئامادەنەبوون لەبەر خاخی تۆمارکردنی شانازی سەرچاوە گرتوو لەنیشتمان پەرستی و باق و بیرینی دەسەلاتدارییەتی سەربازی خیانەت لەشوقشیکەن.

لەپێوی سیاسییەو ناپلیۆن ھەرجی ئەرکبوو بۆیژوازی پیشەسازی و بازرگانی بیکات، ئەنجامی دەدا، ئەو سیاسەتی ناوخل و دەرەکی خۆی، بەگشتی بەجۆرێک بەرێوە دەبرد بەرێوە وەندییەکانی ئەوچینە پارێزراو دەستبەریکات.

ئەوپیاو ھەروەستە سەرکوتەر ھەموو بیرۆکە ئازادی خاوانەتی لەناو پانتایی ئیمپراتۆریەتیەکییدا دەم لەکوئکرد، بەدریژایی فەرمانپەرەیی کردنەکی مەسەلە ئازادی بەپەرەوێزیوونی پەرەو یە دەنگی سەپێردرابوو، دەبویست ھەموو شتێک بۆخۆی سەرھەتی بکات و فەرمانی بەھەموو کەس دەکرد، تەنھەت ھەتا ئەوئاستی لەناو دەرپارەکییدا ژۆرینی کاربەدەستانی کەرە و لات و میر و سەردارەکان، بەفەرمانی ئەو سەرچۆی ھاوسەرەکانیان دەکرد، ئەگەر ناپلیۆن بەپێویستی زانیای ژەکانیشیان تەلاق دەدان، شەپە یە لەدوای یەکەکانی، فەرەنسا یان شەلالی خۆین کردبوو، لەسالی (1814 و 1815)، گوندی و ھەبوون کەپیاوانی (15 بۆ 70) سالی تێدانیبوون^(۱۴). ناپلیۆن بەتوندوتیژی دژی پۆلی شوقشگێرانی کۆیکاران دەبۆو، تەنھەت بۆخۆی جارێکیان لەم بارەو گوتیبوو (ھێچ مۆکارتێک نییە ھەتا کۆیکاران منیان خۆشبویت - من ئەوانم بەھەژاری و بەدەختی کەوتنە بەردەست و ھەری ھەژاری و بەدەختیش ھێشتەو) لەوگوتەیی خۆی ئەوی بێچووبو کەھیج کەس وەک ئەو بەدروستکردنی دەفەرچە کارکردن، کۆیکارانی بەشیو یەکی پەرەا لەتوانای بەرەنگاریکردن لەبەرێوە وەندییەکانیان، لەبەرەمبەر خاوەن کارەکاندا بێبەش نەکردو، شازادە فیازمەسکی دۆستی پوشکین^(۱۵)، کە لەم بەتەمەرتبوو و لەپۆزگاری ناپلیۆندا ژیاوو، دەلێت (بەدریژایی سەردەمی ئیمپراتۆری یەکەم، ترس و لەرزو جەنجالی، بالی بەسەر ئەووپادا کێشاوو، کەس نەیدەزانی سەبی خۆی و ولاتەکی چیان بەسەردیت، ئایا ناپلیۆن خۆی سازکردو بۆیکە لێژان و ھەلمەتەردنەسەر شوئیتێک یان نا ؟

ئالبرواندال، ستایشکەری پەشەیدایی ناپلیۆن، لەستایشکردنی ئەو ئیمپراتۆرییە کەرەیی کەقارەمانە خۆشەویستەکی ناپلیۆن بەدەستی ھێناو، زاراو یەکی ژیرانە بەکار دەھێنریت و دەلێت (سنوورە شەپۆلینییەکان) ھەرچەندە ئەم زاراو یە لای خۆیتەر زۆر بوون و ئاشکرانەبێت، بەلام بەدرو نموونەکی پێشتر مەعلوم دەبێت، بۆچ ئەو بارودۆخە ناھەمواری خۆیتاویە لەئەووپادا

¹³ - ئەندامانی یانە وەرزشکای بەناوبانگی شوئین، کەکوئوونەوکانی خۆیان لەکەرەتیکێ کۆنی ژاکوئەکانی ست نووورە پاریس ئەنجامدەدا، ژاکوئەکان نووورەوترین شوئەبەکان بوون و ھەتا دوھەنەسە لایەنگری کۆئەتی رۆکاری میلی و کەسایەتی پۆسیریان دەکرد. (و- کوردی)

¹⁴ - تێدانیبوون : مەبەستی کە (15 بۆ 70) سالی بۆ خزمەتی سەربازی گیراون. (و- فارسی)

¹⁵ - پوشکین (1799-1837) شاعیری بەناوبانگی روسو و خاوەنی شاکاری، ئوچین نوئیکین و سواری زیوین ... (و- کوردی)

ببوه فرمانپه واور ترس و له زړه سینه یی کړدېو، بږیه ش سنوره کان شه پږلی بوون، چونکه ناپلین نه که هرله کاتی شه پدا، به لکو له وکاتانه یی شه پږیش له نارادانه بوو، به فرمانتکی خوی شه وولاتانه یی شه یی کړدبا ده یخستنه ژیر ده سلاتی نیمپراترینه ته که یی خوی، په یماننامه کان، به لای ناپلین نه وه هیچ به هایه کیان نه بوو، به هوی شه تالان وېږیه یی سوپای فوره نسا ده یکرد، ناپلین قازانجی زوری بږفه رهنسا ده سته به رگړدېو، به جږړیک قهرزدارنه بوو، (به به رلورد له گڼل بریتانیا دا که به هوی قهرزداربوونی له پږژگاری حوکمپانی نیمپراترینی فوره نسا له سهری که له که ببوون، بږماوه یی چل سال توانی بیانداته وه) میژوونو سوانی نیشتمان په رستی فوره نسی زور به، ده دنانن وناگایان له وه نییه شه ته نها به هوی تالان وېږ وېږگره بیپیشینه کانه وه به ده ست هاتبوو که دږ به و ولاته ژږوده ستانه یی نیمپراترینه یی ناپلین ده کران، خوینه یی کتیه که یی من زږرجار لیم ده پرسن: نایا ده توانریت به شه په کانی ناپلین بگوترتیت (چه ننگه کانی نیمپریالیستی) چونکه نیستا نیمپریالیست به وچه مکی که نیته شه مږ ده یزانین له سهره تایی سده یی تۆزده شدا هه بووه، بگوترتیت؟ به لای ده بین وېږیسته شه ناوړه شه به وچه ننگه بگوترتیت و دروسته، چونکه شه په کانی نیمپریالیستی له گڼل چو نایایه یی ومانای شه په کانی ناپلین دا کړکې په ک ناراسته ییه.

(لینین) یش زږرجار ناماوه یی به وه کړدوه، له موداخله به ناویانگه کانی خوی که سه باره ت به ناشتی (برست لیتوسک) ^[1] بوو ده لیت (شه په نیمپریالیستی به کانی ناپلین چه ند سال درېژده یی کیشاو سهره مکی دیاریکړای به خوی وه کړت و له نا کړکیه کانی له گڼل بزوتنه وه نازاد یخوازه میللیه کاندایا په لیه کی گورده یی په یوه ندی خوی له گڼل نیمپریالیستیدا دروستکړد) دواتر ده لیت (لیره ده مه به ستم له نیمپریالیسم به شتوه په کی گشتی له تالان وېږکړو چه ته و دزه کانه که ولاتانی تریان پووتاندېووه، چه نگی نیمپریالیستیش لیره ده به مه به سستی، چه نگی نیمپریالیستی چه ننگیکه که دزه کانی ده ریایی به دابه شکر دنی تالان کړدن به ده ست هاتوه).

ملکه چ کړدن سیاسی و تالان وېږ، تاکه پږگایه کپو که دا گړکری فوره نسی له به رامبه ر ده وله ته تیشکاوه کاندایا ده یکرد. ده بوو بزوانی گوره ^[2] حوکمپانی نه وروپای کړله له پووی ^[3] نابورییه وه بگرتته ده ست، شه سهرمایه دارانه هاوکاری ناپلین تیان ده کړد هه تا ده سلاتی په های خوی به سهر فوره نساو نه وروپادا به سپینیت، شه بوو سیستمی شیرپالی ناپلین، شه مه لایه نیکی شه وپیاوه مه زنه بوو بوزالی و به هیزی، شه گره بمانه ویت لیره ده کوتایی به مه ش بهینین ده بین ناماوه به چه مکی شه ناپلین مه زنه ش بکین له پووی میژووییه وه، شینجا شه پاستییه بږ چه ندو چوونه یی هره سهینانی نه وروپای میرو شانشینیمان لاپوون ده بیتته وه، دوو کس دمانه زینه رانی فله سه فای دیالیکتیک: دهر باره یی نه لمانیا ده لیتن (که شه مه سه باره ت به هه مو نه وروپاش پاسته).

¹⁶ - برست لیتوسک: شارنکه له بلاروسیاو له پرواری (3/3 ی مارس 1918، په یماننامه یی ناشتی نیوان نه لمانیاو سؤقت له لوندی مژگرا

¹⁷ - برزوازی کوره --- مه به سستی نووسر له سهرمایه دارو به دېر ژباړی کتیه که ش ده لیت: برزوازی گوره و بچوک: دیاره یمانای سهرمایه دارو ورده برزوا به کاری ده هینت. (و-

کوردی)

¹⁸ - له پووی نابورییه وه: مه به سستی نووسر لیره ده ته نا نابوری نیه، به لای شه وک سهره ت سهری ده کات بوله ناوچونی رژیمه گوته کانی نه وروپای نوکات.

(نەگەر نابلیون ئەلمانیاى لەچنگدامابا یەو، ئەو دەیتوانى ئەو سى چل راپەرینەى خەلك ⁽¹⁾ . كەناویان لەخۆیان نابوو باوكى خۆشەوێستى ⁽²⁾ باوكى خۆشەوێستى مېللەت لەناو بەریت .

دەستگاكانى قانونگوزارى و نیدارى فەرەنسا دەبوو بىناى یەكێ پتەوى یەكێتى ئەلمانیا و ئێمەى لەشەپى نەنگى (33) سالى ئەنجومەنى فیدرال پزگاردەکرد، دەرکردنى دروسى فەرمان لەلایەن نابلیونەو بەس بوو بۆ ئەوێ بۆ هەمیشە پزگارمان بوو بە نابوو چوێنى كانی بێكاری سەدەكانى ناوەرپاست ⁽³⁾ ، نابلیون زەبرى كورچك بەپى لەسیستى فیدوال وەشاندن، بەجۆرێك ئێتر فیدوالى نەیتوانى هەرگیز پاست بێتەو، ئەمەى ئەو شاكارە مەزنى كە لەپووى چەمكى مێژووییەو بەناوى ئەو وەه (نابلیون) .

نابلیون لەپووى مێژووییەو دياردەى كە بێ هاوتاو لەهیچ كات و زەمانێكدا دروست ناییتەو ، چونكە جارىكى تر ئەو بارونقەى كە لە فەرنسا و ئەوروپای سەردەمى نابلیوندا هەبوو دروبارە ناییتەو .

مەسەلەى بنچینەى ئەو بە كە نیشاندان و شىكارکردنى ژيان و كارەكانى یەكەم ئیمپراتۆرى فەرەنسا و دەستگەرت بەرجەستەكردنەكانى وەك كە سێكى مەزنى مێژوویی سەركردەى كى لێو شەو دەمێنەو، خۆنەر بەبێ بونى زانیارى لەسەر مێژووى ئیمپراتۆریەتى نابلیون ، هیچ لە مێژووى ئەوروپای سالى (1815 - 1848) یش تێناكات .

هەرچەندە خۆنەر زانیارى كەمیشى لەسەر نابلیون هەبێت دەتوانیت بەم كۆتیبە لێتێگەشتنێكى باشى دەست بەگەوت ، ئەم كۆتیبە جیاى لە مێژوونوسانى برژواى و ستایشكەرەكانى نابلیون ، هۆكەشى ئەو بە مەن و یستوومە بەشێوەى كى واقیعى باس لەو پیاو مەزنى مێژووییەكەم و گرنگى بەلایەنى چەمكى مێژوویی ئەو دەم .

گنتس، پۆژنامە نووسێكى نەمسارى و دۆژمى قەستەسەرى نابلیونە، دەلێت (ئەو یەكێكە لە دیاردە سەرسوڕهێنەرەكانى سروشت) ئەم باوەرە پێگرنەبوو لە بەردەم ئەو دا بۆ ئەو لە دیاردە سەرسوڕهێنەرە سروشتیە بکۆلێتەو، نابلیون - یان وەك پۆشكێن دەلێت (جێبەجێكەرى شوم و پەیا مە پەشەكانى مێژوو) ئەنھا لەو پووەو بۆتە جیگای سەرنجى من، بزانم چۆن پۆلى مێژوویی خۆى گێراو .

ئەم كۆتیبە نووسینێكى لامسەللاى و بێ بنەمانیە، بەلكو لە ئەنجامى لێكۆلینەو بە نوادەچوونى بێلایەنەو ناوەرپۆكى كورتكراوەى ئەو بەلگە بۆ ئەو كراوانەى كە لە ئەرشیفەكاندا ماونەو و بۆلەنەبوونەو، بە دەستەپێنانى ئەم سەرچاوانە لەكانى كەران بۆ سەرچاوە بۆ نووسینەوێ دوو كۆتیبى تریووە بە ناوكانى (كە ماریى خاكى) و (هەلومەرجى چاپە مەنپەكان لە سەردەمى نابلیوندا) وەگرم كەوتوون .

هەتا هەندىك لەم دیکۆمینتاتە، بۆ یەكە مچار لە ئەرشیفەكاندا دۆزراونەو . شایانى باسە هەموو ئەو سەرچاوە دیکۆمینتاتەى لەسەر نابلیون هەبوون و نووسراون خۆندومەنەو .

¹⁹ - دروستونى چەند راپەرینێكى خەلكووە دژ بە دەسەڵدارەى نابلیون ئەنەماندا .

²⁰ - بنەمانەى باشى برژواى كۆتووە . (و- كوردی)

²¹ - مەبەست لە وێشانەى كە ئێو كات باو بوو هەتا سەردەمى نابلیونیش هەر لە ئەنەماندا ماون . هەموو جۆرە باكتۆك و ئابورى مێرو شانشینی و دەسەڵدارەى پێرو رۆژانەكان ... (و- فارسى)

لاوتی ناپلیون بوناپارت

(1)

له (1769/8/15) له شاری نازاکسیوی دورگه ی کرسدا، خانوو لئیسیا بوناپارتي کابانوی په کټ له نه جیبزاده کانی نه وشاره که ته مه نی تیزده سالن یو وله دادگای شاردا پيشه ی پاريزه ری ده کړد، لئیسیا ته نها له دهره وهی ماله که پیدابوو وله پر هه سټیکرد ژانی مندالبوون گرتوپیته وپه په له چوړه مالی وپاش که من له ژوریکي چولیدا کوپټکی بوو، به م جوره بنه مالی شارل بوناپارتي پاريزه ری دادگای شاره بچوکه که ی نازاکسیق په کټکی تری زیادکرد، شارل بریاریدا روله کانی له سهر شیوه ی دابونه ریتی کرسیان په روه رده نه کاتو به شتوازی فهره نسیانه ته ربیبه تیان بدات، کاتن ناصلیقن که من گه رره بوو، توانی له سهرخرچی ده ولت له یه کټک له قوتا بخانه کانی سهریازی فهره نسی وه به رخنویندن بنیت، چونکه نه و خیزانه خواوه نی مندالبوونو نه یانده توانی خهرچی قوتا بخانه ی بکټشن.

دورگه ی کرس دواي نه وهی ماوه یه کی دوردیژ سهریه ولایه تی جنواي ئیتالیایی بوو که به رابه رایه تی به کټ له کولاکه کانی نه وشاره به ناوی پانول شترشیان دژی پاتریارکال کړدو نه مانه له سالی (1755) دا ده سه لاتداره کانی دورگه ی کرسیان تیکشکاند، به کورتی نه و راپه رینه که له لایه ن نه رستوکرات و گوندنشینان و جوتیارو پټکهاته کانی تری خه ک پټکهاتبوو دژی سهرکوکه ران و ده سه لاتدارانی بیگانه ی نه و ناوچه یه بوون، واته راپه رینی گه لټک بوو دژی ده سه لاتدارانی سهرکیشی کوماری جنوايیه کان ویزگاریوون له باج و سهرانه و ئیداره کړدن ته وان، نه و راپه رینه به سهرکه وتووی کوتاییهات و دورگه ی کرس له سالی (1755) به دواوه له ژیر رابه رایه تی پانول وک ده وله تیکي سهریه خوی لټهات، به لام پاشماوه کانی بنه مالی پاشایه تی کونی (پاتریارکال) په کان – به تاییهت له ناو نه و دورگه یه دا، ههرچی هیژو توانایان مابوو به کاریان ده هیژا، نه وینه مالانه زورجار شه پی خویناویان دروستده کړدو گزبه ندیان ده ناپیه وه، توله سهندنه وه کانی (واندتا)، که ببوو باو، کاره ساتی دلته زینی لیده که وته وه.

له سالی (1768) دا کوماری جنوا مافی خوی له دورگه ی کرس که به شیوه یه کی پراکتیکی نه و مافی نه مابوو به لویسی پازده هه می پاشای فهره نسا فروشتو له به هاری سالی (1769) دا هیژه کانی فهره نسا سهریازه کانی پانول^[1] تیکشکاند. نه م رووداوه له مانگی یقونیوی سالی (1769) دا روویدا، واته سن مانگ پټش له دایکبوونی ناپلیون. ئیتر له ومیژوه به دواوه دورگه ی کرس بوو به ملکی ره های فهره نسا.

بۆیە مندالی ناپلین لەرزگارێکدا بەسەردەچوو، هەتائە و کاتەش تەمە زۆری سەرەخوێی سیاسی ئەو ناوخۆشە لە دەستچوووە بوو کە لەناو خەلکی دوورگەدا هەرحەسەرەتی مابوو.

بەلام ئیستا هەندێ لەفیودال و برژواکانی شار لەدەلی خۆیاندا دەیانگوت: ئایا لەجیگای تۆکەری و زۆرو کینە و خەزمەتکردنی بەرز، بەئەمەکی لەبەرامبەر فەرەتسادا باشتەرنییە؟ شارل بوناپارتنی باوکی ناپلین لایەنگری فەرەتسایوو، بەلام ناپلین بچوک هەرناسۆری رابەرەکیانی پائۆلی دوورخراوەی دەخواردو رقی لەداگیرکردنی فەرەتسایوو، ناپلین هەر لەوسەردەمی مندالییەو کە سێکی بێتۆتوگە و سەریزۆبوو، دواتر کاتێ باسی سەردەمی مندالی خۆی دەکرد، دەیکوت: لەمندالیدا نەچوو تە ژێر بالی هیچ کەسێکەو، شەرانیگێزو ناخوێجی بوو و لەکەس نەترساو، لەمندالانی داو و سەرچاوی بریندارکردوون وەمەو منداڵە ورتکە لیتی ترساو، بەتایبەت براکە ی جۆزێف لەبەردەستانییدا زەلیلبوو، چونکە ناپلین لێیداو و گازی لێگرتوون و پێشێنەوی جۆزێفیش خۆی بگەیهێنە دایکی و شکایەتی لێیکات، ناپلین زووتر چۆتە لای دایکی و بەگریانەو شکایەتی لەجۆزێف کردووە بەوێ لیتی دەدات، بەمچۆرە وەک خۆی دەلێت جارێکیتر فرت و فیل بەفریای کەوتۆتو، ئەگەرنا دایکی لیتسیا لێخۆش نەدەبوو و لەپای ئەوکردهو و شەرانی تەمبیتی دەکرد، ناپلین منداڵێکی کەللەیی بوو. دایکی خۆشی دەویست و بەوچۆرە وەک خوشک و براکانی ئاوا گەرەبوو، ئەوخیزانە بەقەناعەتو دەژیان و زۆر زەحمەت و کێشەکێشەمی ژانیان نەدەکێشا، باوکیان بەرووکەش پیاویکی میهرەبان و خۆبەزەل نەزان بوو، سەرپەرشتیکەری راستەقینە منداڵەکان لیتسیا بوو کە ژنیکی زۆر جدیدی و خاوەن ئێزادە و بەکاریبوو و تەریبەت دانی منداڵەکان لەئەستۆی ئەودا بوو، ناپلین شەیدایی بۆکارەکی و رێکۆپێکی لەدایکییەو بۆجێماوو.

پێگەی ئەودوورگە دابراو لەدنیا و بەودانیشتوانە دێ و دواکەوتوو و وێشانیشینی و شەپۆشۆرە بێتۆتاییەکانی بنەمالە ی (کلانەکان) و تۆلە سێنەرانیان و شەر لەژی داگیرکردنی فەرەتسایوو، کاریگەری قوڵ و بەتینی کردەسەر هەست و نەستی ناپلین منداڵ.

لەسالی (1779) دا باوکی ناپلین، توانی هەردوو کوڕەکی بنیژیت بۆ فەرەتسایوو لەقوتابخانەی ئوتون بخوێنن، لەبەهاری هەمان سالدا ناپلین کە ئەوکات تەمەنی دەسالان بوو، بەهۆی بۆرس ٠٠٠٠ دەولەتی گوازیایوو بۆ ئەکادیمیای (بری بن) کە کەوتیۆ خۆرهلاتی فەرەتسایوو.

ناپلین لەقوتابخانەی بری بن - ییش هەرقوتاییەکی مۆن و ملچبوو، چونکە کەوتیۆ پەژارە و غەمگینییەو، زوو رقی هەلەدەستا و درەنگیش هێور دەبۆو بۆیە کە مەتر تیکەلای کەسانی دەکرد، گۆیی بەکەس نەدەدا دۆستایی و خۆشەویستی بۆکەس دەنەدەبێ، بەهۆی کورتە بالایی و تەمەنی کەمییەو تەنها بەخۆی پشەتەستبوو، هاوتەمەتەکانی خۆی تەگێریان لێکرد بوختانیکی بۆهەلبەستن، ئازاری بەدەن و گالته بەشێو قسەکردنە کرسیەکی بکەن، بەلام ناپلین بچوک بەچەند شەپێکی سەرکەوتو لەگەڵ ئەوانەدا تێی گەیانەن ئەم چۆرەشتانە بێ مەترسی نین.

لەخوێندندا زیڕەک بوو، بەجۆزێک میژووی یۆنان و رۆمی تەواو فیزیو و عاشقی ماتماتیک و جوگرافیا بوو، ئەو مامۆستایانە ی ئەکادیمی سەربازەیکەش کە تەواو لەزانستە سەلیقەیان نەبوو، ناپلین بەخوێندنەو کتێبی تر زیاتر زانیارییەکانی بەرغراوان دەکردن، ئیتر رۆژ بەرۆژ زیاتر خەریکی خوێندنەو دەبوو، هەستی نیشتمان پەرستانە ی ئەو سەبارەت بەدورگی

کرس ره فیه فەرهنساییه کانی توشی سوسوپمان کردبۆوه واتی دهرماندن، لهوژۆژانه دا به لای ناپلیۆنه وه فەرهنسییه کان داگیرکردبوون و دهستان به سەر زایه دگا کهیدا گرتوه، چونکه له لایه کی تره وه نووری ئه و نهیشتمانه کهی و تاکه په یوه ندی ئه و له گه ل که سو کارو نهیشتمانه کهیدا له پنگای نامه وه بوو وینه ماله که یان نهیده توانی له کانی پشوی هاویندا بیگیرنه وه لای خۆیان، له سالی (1784) قۆناغی په که می به سهرکه وتویی ته و او کردو له ته مهنی (15) سالی دا چو له کولێژی سهریازی پاریس بۆ په یوه ده کردنی ئه فسر، دهستی به خویندن کرد، مامۆستای پله یه که له و کولێژه دا وانه یان ده گوتوه، هه ر نه و نه ده به سه بلێین (مونسر)²¹ ی ماتماتیک زانی به ناویانگو (لایاسی)⁽²⁾ یه رهنندی پسپۆری زانستی ئه دگار (تاکار) ناس، ئه و مامۆستایانه بوون که دهرسیان له ویدا ده گوتوه، ناپلیۆن به و په ری تامه زۆیییه وه دهرسه کانی ده خویندن و کتییی تریشی بۆ زیاد کردنی زانیارییه کانی ده خویندنه وه، له ویدا هه موو که رهسته یه کی خویندن و مامۆستای به توانای هه بوون، به لام له ماوه ی خویندنی سالی په که میدا ناپلیۆن توشی به ده بختیه که بۆوه، له کۆتایی مانگی ئۆکتۆبه ری سالی (1784) دا باوکی به نه خۆشی شتیره نه چی گه ده، واته به هه مان ئه و نه خۆشییه ی که دواتر ناپلیۆنیشی پێمرد، مرد، بنه ماله که یان بیکاسبکار مایه وه، براگه وره که شی جۆزێف که سیکێ ناشایسته و خۆ په رست بوو هیچ نومییدی لینه ده کرا، ئه و خویندکاره ته مه ن شازده ساله چاودێری کردنی دایکو خوشکو برا کانی گرت هه ستو دوا ی په ک سال له ماوه ی خویندنی له کولێژ دا، له سالی (1785) دا به پله ی سه ره نه نگ، چووه ناوسوپای فەرهنسییه وه بوو به لێپرسراوی پایه گای سهریازی شاری ولانس.

ئه و نه فسر هه گه نه به سه نکه ساری له وشاره دا ده ژیا و له به ر نه وه ی ژۆریه ی موجه که ی خۆی بۆ دایکی ده نارد وه تا به رتیه بچن، بۆ خۆی خۆراک و پێداویستی هه مره مه ئی ده کردو ده خواردو که مترین گه ران و گه شتی بۆ خۆی به ره وانه ده زانی، له پێزی ئه و خانوانه ی که ئه و هۆدیکی تیدا به کرێ گرتبوو سوکانیکێ کتیب فروشی لێبوو و ناپلیۆن دوا ی ئه رکه کانی سهریازی هه موو کاته کانی خه ریکی خویندنه وه ی کتیب بوو خواوه نی ئه و کتیبخانه یه ش به زه حمه ت کتییی ویده دان، ناپلیۆن هه زی له کۆبو کۆبوونه وه و قه ره بالئی نه بوو، جگه له مه ش جل و به رگه کانی به جۆرێ هه ژاران بوو هه زی نه ده کرد که مێکیش تیکه لای خه لکبیت، به و په ری تامه زۆر شه یداییه وه خه ریکی خویندنه وه بوو، دواتر ماتماتیک و جوگرافیا و گه شت نامه ی بو خویندنه وه، له باری فه لسه فیشدا زۆری ده خویندنه وه و له و رۆژگاره دا بوو که به ره مه ی نوسه ره کلاسیکیه کانی وه ک: فۆلتیر و رۆسۆ و دالامبر و مابلی و رینال و... هتری خویندنه وه.

حوکمی رۆژگار له سه ر نه وه بوو (سه ره تای نیشانه کانی بێزاری پێشه وایانی شۆرش بوو ژوانی و فه لسه فه که یان) نه مه ش به یه کیک له تاییه ته نه دییه دیاره کانی ناپلیۆن هه ژمار ده کړیت، دروست له چ کاتیکدا له نار دلی ئه و دا سه ری هه لداوه، به هه ر جۆر که بێت ئه و سه ره نه نگ شازده ساله له و رۆژگاره ی سه رقالی خویندنه وه بوو له و یاره ره دا نه بوو ده وره زه مانه ئاسان بگۆر دړیت، ئه و له به هاری ته مه نیدا دهستی بۆ هه ر کتیبیک ده بێر د تالییه وه وه ی هونه ری خۆی پێ زیاده بکات سه رکه وتوانه له ناوه رۆکی کتیبه کان ده گه یشت و کاریگه ری ده کرده سه ر.

²¹ - مونر - (1746 - 1818) ماتماتیک زانی که وهری فهره نسی و داهه نری هه نده سه ی دسکریپتو ویه که که له دامه زۆر نه رانی فۆتایخانه ی پۆلیتیک .

کتابی نه دد بيشی ده خویندنه وه به شاکاره کانی فرترو گزته سه رسامبو، نووسینه کانی پاسین وکرنی و مؤلیرو شيعره بهر نه نگاريه کانی نوسيانی ټينگليزی سده کانی ناوه پاستی ده خویندنه وه که له وړوگاوه دا باوی بوو له پاستیدا نووسینه کانی ناوبراو (نوسيانی) کومه لن شيعری خه يالناميزبون ، دواي نه وه ی نه و کتیبانه ی ده خویندنه وه خه ریکی خویندنه وه ی تيزه ماتم اتيکی وکتیبه سه ريزيه کانیش به تايي ته سی سه بارت به توپخانه کانی ده خویندنه وه . له مانگی سبتمبری سالی (1786) دا داواي مؤله تيه کی سه ريزی دور ودریژکردو که پایه وه شاری نازاکسیق هه تا که من خیزانه کی له پوی نیداریه وه بپوښتته وه ، باوکی دواي مردنی ملکيکی خه راپلکه ی له دواي خوی جیته شتبوو ، ناپلیون جوامیرانه کاروباره کانی پښخستنه وه ، دواتر مؤله ته سه ريزيه کی بی موچه وه رگرتن تاسالی (1788) دريژکرده وه کاروباره کانی خیزانه کی هینایه وه سه ريارو ژيانی تاناستيکی باش باشکردن ، کانی له سالی (1788) دا که پایه وه فره نسار چوره سه ريارگی نوسون ، نه مجاره یان خانوی به کرځ نه گرت وله ناو سه ريار که دا جیگیربوو و دیوباره به هه مان گپوتینی پيشو ده ستیکرده وه به خویندنه وه ، به تاييه ت نه و کتیبانه ی دهرباره ی بواي سه ريزی سده کانی ناوه پاست بوون ، جارتکیان له که په کیکی شارد له ژیر داروپه ردویدا کوفارنکی کونی ده ستکوت که کومه لن له یاساو پيساکانی ژوستینن- ی تیدا بلوکرابوونه وه ، نه و نه هه خویندنییه وه ، به لکو نزيکه ی (15) سال دواي نه و میژووه ، له نووسینه وه ی پيساکانی قانونی مه دهنیدا له خویندنه وه ی دپژستدا گه وره ترين یاسا ناسه کانی نوشی سه رسوپمانکرده وه ، ناپلیون هیزنکی له بیرنه چوونه وه ی باشی هه بوو .

توانای له کاره سه خته کانی فکریدا سه ره تايه ی سه ره لاندانیبوو ، به پښی گوته ی خودی ناپلیون که ده لیت: هه موو نه و کارانه ی پویه پووم ده بونه وه ده مویست نه نجامیانیده م ، ماوه یه کی دورو دريژی له ناو میشکی خومدا بیرم لیده کردنه وه پلانم بؤداده رشتن ، پيشبینی هه موو لایه نه کانیشم ده کردن .

له نوسوندا ، ژورجار قلمی به ده ستوه ده گرت و وتاری سه بارت به هاویشتن و گرنکی توپ له شه ره کاند ده نووسین ویه شی توپخانه ی سه ريزی ببوه پشته ی نه و ، له نیتوان نه و په په کاغه زانه ی که ناپلیون هه تا نیستاش مارن ، چهنده نووسینی نه ده بی ویا داشتی سه بارت به مه سه له ی فله سه فو سیاست و . هیت ده که ونه به رچاو وژیینه ی کاته کانیش بیروکه کانی بویه راهه ته لیبرالیزمی پیوه دیاربوو ، هه ندی جاریش چهنده نووسیننکی په نگدانه وه کاریگری نه ندیشه ی جان جاک پوسوی پیوه دیاربوو ، هه رچهنده ناتوانریت ناپلیون له په پره وانی تیوری په یمانی کومه لایه ته ، پوسق هه ژماریکریت ، له وسالانه دا هیلنکی دیاربوه رچاو له پوځیه ته ناپلیون ده که ویت به رچاو ، نه ویش زالبونی ته وای عه قلیه ت وئیراده ی به هیزیه ته به سه ره وه وس ونه سته کانیدا ، هه میسه تیز به سکی خوی نانی نه ده خوارد ، له دقستایه ته کردنی خه گ وناشنایه ته ژنان به دوربوو ، خوی له هه موو چوره پابواردن وگه شت وگه رانیک ده پاراست ، به شتیه یه کی ماندو نه ناسانه کاری ده کرد ، نایا نه و به وه ی وه ک یه نه فسه ری شارنکی ژرده سته سه ریان ده کرد؟ یه ک نه فسه ری هه ژاری خه لکی کرس وکسیکی نه جییزاده ی ده ستکورت ، به م ژانه ی رازی ببوو؟ پيشنه وه ی ناپلیون بواي هه بیت وه لایم نه م پرسپاره بداته وه و بتوانیت نه خشه بؤناینده ی خوی دارپژیت ، نه و ته لاره له رزیه وه و تیکروخواو سه رنه نجام شؤپشی فره نسا هه لگرسا .

(2)

یادداشت نوسان و میژوو نوسانی زږ، که ژبانی ناپلیقنیا نوسیه ته وه د هیانه ویت سورین له سره وهی ناوبراو ژیری له سره مزیی هه بو وه که رامه تی پتیه مبره هه بو وه، د هیانه ویت نه نیشاندېدن ته وگه څه نه فسرده بیست ساله له سربازگه ی نوسوندا پیشبینی شقوشی (1789) ی کرد وه.

له راستیدا هه مو پوډا وه کان زږ به ناسای هاتن و تپه رین، ناپلیقنیش به هوی پتیه ی کومه لایه تیبه وه توانویه تی درک به سره که وتنی برژوازی بکات به سره سیستمی فیو دیالی سره کوته کردا، له دورگه ی کرسدا نه سرستو کراته کا هیچ کات ته نانه ت له سره دمی پژی می جنوا پشدا خاوه نی ته ونیمتیا زو مافه نه بوون که نه سرستو کراته کانی فخره نسا ی هه یانبوو، نه م که څه نه جییزا ده کرسیه ی که خه لکی دورگه یه کی دواکه و تووی نی تالیایی تازه هاتو وه ژیر ده سنی فخره نسا بوو، به هیچ جوی نومی دی له دلانه بوو له ناو گرو پریشکی شاگردا به وختی راییه ناو و ناویانگی بلاوی بیته وه و بدره و شپته وه، به تپه وانی نی ته و شقوشی به باشی وینا ده کرد، نه مه شپو که دواتر توانا و لږه شاو ه یی تاکه که سی ده توانیت به پله و پاکانی کومه لایتدا هه لگیت، ناپلیقنی که څی نه فسرده تی توپخانه، هاتنه گرو ه پانی پوډا وه کان و خوی به دیار خست.

نه ویری له کاری به کرده وه ده کرده وه، باشرین که لک که له شقوشی وه رگرتبا چی بوو؟

نه م پرسپاره دوولایه نی هه بوو، یه که م له دورگه ی کرس وږوه میش له فخره نسا دار، زیاده پوهی کردن له ه سنی نیشتمان په روهی نه ودا ناستنکی دیاریکراوی هه بوو، نیت نه وه مان نه و سره ننگ له هجه کرسیه نه ما بوو که له حوشه ی قوتا بخانه ی (بری بن) دا به گز قوتا بییه کانی قوتا بخانه که یدا بچیه وه، نه و له وه گه یشتو فخره نسا چیه و کرسیش چی، ده ی توانی به راوردی نه م دوو شوینانه بکات و نه یا خاته هاتوایه که وه، به لام مه سه له که به لای نه وه وه نه و ه بوو نه و کاره ی ده ی توانی له دورگه ی کرسدا به ده سنی به نیت له فخره نسا شدا گری بکه ویت، چونکه تازه شقوش به ریا بیوو، نه م دڅه نوییه زږ یاریده ده رنه بوو، دوو مانگ ونیو دوا ی پزگار کردنی باس ت- ی، ناپلیقن دوا ی موله تی کردو که پایه وه دورگه ی کرسی زادگای، نه ونورسینه نه ده بیانه ی که ناپلیقن نورسینی، له سالی (1789) دا بوو که چنه د په پاو گتکیوون ده رپاره ی میژووی دورگه ی کرس، ده ستنو سه که ی دایه رینال و ناوبراو پتی باشبوو، به تاییه ت له پوهی نه وه وه که لایه نکی میلی به خوی وه گرتیوو، پیشنه وه ی ناپلیقن له زادگاهه یدا خریکی کاری سیاسیییت حزی له بوازی نه ده بی بوو، هر که که پایه وه کرس، پاسته و خق خوی به لایه نگری پاڼول که پاره له تاراوگه نیشاندو پاش ماوه یه که نه م دوانه له پوهی سیاسیه وه لیکدا بران، پاڼول دیو بیست دورگه ی کرس له ده ست داگیر کړی فخره نسا پزگار بکات، به لام به لای ناپلیقنه وه پیشکه وتنی دورگه ی کرس و به رپیشچوونی خوشی مه سه له یه کی بنچینه یی بوو، دوا ی چنه د مانگ مانه وه ی له کرسدا که پایه وه سربازگه ی خوی ویرا بچو که که ی (لويس) یشی له که لڅو یدا برد، تاکه من خه رچی ماله وه یان که متر بیته وه، نه و دوو برایه له سربازگه ی نالانسا که تازه بڼه و شاره گوازا راپوه نیشه جی بوون، نیت ده بوا ناپلیقن و برا که ی به وموچه سربازیه که مه ژبا بان که وریده گرت و خه رچی

خویندنی لویسی براشی لیدابا، زورجار نو دوویرایه شهونده مافوت وین پاره ده بوون ثانی وشکیان ده خوارد، به لام ناپلین هریه جدی و برده وام خهریکی خویندنه وه بوو، به تاییه کتیه کانی بواری سهریازی، له سبتمبری سالی (1791) دا ناپلین خوی نه فلکرد بۆدورگی کرسی زایه دگای خوی، به لام نیت هرچ په یوه ندیه کی له گه ل پانولی - دا نه مابوو، چونکه پانولی خه باتی بۆرگارکردنی دورگی کرس ده کرد له دهست فره نسا، ناپلینیش له گه ل شه و بۆچونده دا نه بوو، له کوتایی مانگی شیریلی سالی (1791) دا پۆخانیه کان وه ندیک له لایه نگرانی پانولی شالوویان کرده سهر سهریازه کانی ناپلین له کرسدار ناپلین فرمانیدا ته قه له مانه بکن، به لام چونکه بئ فرمانی فرماندهی گشتی سوپای فره نسا ته قه له وانه کرابوو، به فرمانی سهریازی بانگهیشتی وه زارعتی بهرگریکارو له مانگی مایۆدا خوی گه یانده وه پاریس، به لام به مۆی پوودوو جه نجالیه کانی شۆپش مایه وه، نهوگه نجه (23) ساله هیچ پۆلنکی له شالارکردنی خه لک بۆسهر کۆشکی توپلری وسهرنگونکردنی حکومت نه بوو و ته نها وه ک یه ک بینه ری ساده پووداره کانی ده بیینی، پاستی ناپلین به هاوه لی (بوری یز) پۆژانه ده چوونه سهر به زاییه کان تاسهیری شه و خه لکه بکن که هیرش ده که نه سهر کۆشکی پاشایه تی و ناپلین به براده ره که ی کوت : و ره بابوای شه و خه لکه زه لیل و بیسهر به رانه بکوهین، کاتی (لویسی شازده هم) که له م پاپه پینه هه ره شه نامیزانه سهرسام بوو، به کلاوه سوریه کی سهریه وه هاته به ره یوانی کۆشک و به دهست پاوه شاندن سه لامی له خه لکه که کرد، ناپلین به پقه وه کوتی : چه ند یاونکی بئ غیره ته، چۆن، بۆ پۆگاده دات شه و پۆخله واتانه بیته ناو کۆشکه وه، باشتروابوو چوارسه د پینچ سه د که سی به گولله توپ ماشتبانته وه، ئینجا شه وانیت چاکده بوون (من شه و قسه یه ی که ناپلین به لویسی پاشای کوت وه ک خوی نه م نووسیوه ته وه چونکه شایسته نه بوو).

پۆژی (1792/7/10) شه و پۆژه ی هیرشکرایه سهر کۆشکی لویسی شازده هم و له لایه ن شۆرشیا نه وه گیردا، دوو یاره ناپلین له کچه کانی شادا ده که وته وه بهرچار وه مان وشه ی دزیوی به پاشا ده کوت و خه لکه که شیه به به ره لاه و بیسهره وه ره ناوده برد، به لئ ناپلین که پۆژی ده همی مانگی یۆلیزی سالی (1792) به شداری هیرشکردنه سهر کۆشکی له گه ل خه لکه کرد، نه خه لکه که ش پشبینی شه و یان نه ده کرد پۆژنکیته شه و کپره شه فسهره بالاکوته بالتۆکونه، بیته نیمپراتۆری په های فره نساو شه مۆ لایه نگری جمهوریه، سه ی شه و له ناوی ده بات، ناپلین بۆی ده رکوت وشه واو برپای به وه بوو که توپخانه کاریگه ری ته واوی هه یه و ده توانیت شالوی خه لک ته فروتونا بکات، دوو یاره ناپلین گه پاپه وه دورگی کرس و له و کاتانه دا پانولی جیاخواز خوی ته سلیمی بریتانیا کرد بوو، درای تیکه له چون و پووبه پوو یونه وه یه کی مه ترسیدار ناپلین توانی پشینه وه ی سوپای بریتانیا شه و دورگیه داگیرکات به خیزانه که یه وه هه لبیت بۆ فره نسا، شه مه له مانگی تۆگوستی (1793) دا پووداو پشینه وه ی ناپلین و خیزانه که یان هه لئین مال و ملکه که یان له لایه ن لایه نگرانی پانولیه وه تالان و بۆرکار، نیت سالا نی نه هامت ی و سه نگه ساری ده ستپیکرد، هه رچه نه ناپلین پله ی سهریازی بۆسهرتپ به ریزپوه به لام ده بابیه به رمچه که مه ی دایکی و حوت خوشک و براکی به ختوبکات، سه ره تا له شار ی تولون بوون دواتر چون له شار ی مارسیدا نیشته جیبوون و به مه مره مه زی ده ژیان، ژانی شه وانه مانگ له درای مانگ خراپترو گرانت ده بوو و ده ستکورتی ته نگه ی پتیه لده چنن و هیچ ئومیدیک له ناسۆوه به دی نه ده کرا، له پپکاری سهریازی به شیوه یه کی چاره پوانته کراو گپار، له خوارووی فره نسا دا پاپه پینکی دژه شۆرش به رپابوو، لایه نگرانی پاشا له تۆلۆندا کرێکارو کارمه ندانی ده و له تیان گرتبوون و کوشتبوون شه و که مه یه

سەریازیانەى بریتانیاش کە لە دەریای سپیدابوون هاوکاری سەریازی ئەوخەلگە پاپەرپووەیان کردبوو، سوپای شۆرش ئارچەى تۆلۆنى لەوشکانییەو گەمارۆدا، ئەو گەمارۆ سەریازیەش لەژێر فەرماندەى گەسێکداو بە ناوی کارتو، ئەو فەرماندە سەریازیەى شۆرش کە پاپەرپووەکانى خوارووی فەرەنسای سەرکۆتکردبوو، یەکێ بوو لە ناشناکانى بۆ ئاپارت و خەلکى ئورگەى کرس بوو و ناوی (سالى چتى) بوو و هەمان ئەو کە سەبوو کە لە گەڵ ناپلیۆندا دژی ئاپول بپوێنە.

ناپلیۆن لە سەریازیگى نزیك تۆلۆندا چاوى بە هاو نیشتەمانیە کەوت و یاسى لە دورو خستەو و تێکشکاندى سوپای بریتانیا کرد. (سالى چتى) ئەوى بە فەرماندەى تۆپخانه دانا بۆ تێکشکاندى پاپەرپووان، ئەو هیترشەى لە پۆلانی سەرەتا دەستی پێکرد، تێکشکا، چونکە لە ژێر فەرماندەى (دوئە) دابوو و ئاکۆکبوو لە گەڵ بۆچوونى ناپلیۆندا و لە ساتە وەختى ناگوجاودا ناوبراو (دوئە) پاشەکشەى کرد. ناپلیۆن لە وێرپایە دابوو ئەگەر ئەو پاشەکشەى لە کاتەدا نەبوایە ئەو سەرکەوتووی بە نسیب گەلى فەرەنسا دەبوو. ناپلیۆن زۆر داواى لە فەرماندە سەریازیەکانى بالا کرد پێگای پێبدەن ئەو نەخشە سەریازیە داپۆزیت، بەلام ئەوان باوەریان بەو کورە لاوە بێگانە نەدەکرد، تاسەر ئەنجام (ئوگمى)ى فەرماندەى تازە پێگای بە ئەودا نەخشە کەى خۆى بخاتە بارى جێبەجێکردنەو، ناپلیۆنیش داوى ئەوى تۆپەکانى جێگیر کرد و تۆپبارانکردنێکى خەست و سامناک و گیانى خۆى خستە مەترسێەو لە تەپۆلکەى ئاگیت توانى بگاتە سەر لیواریکى کەمى دەریا و هیترش بگاتە سەر سوپای دەریای بریتانیا.

لە پۆل (17)ى یینا پەردا کۆمارى خوازەکان کە ژمارەیان (7) هەزار کەس دەبوو، هیترشیان کردە سەر ئەو شارەو داوى شەپێکى خۆیناوى تێکشکان و پاشەکشەیان کردەو، بەلام بەهۆى هیزە سەریازیەکانى تۆپخانهى ناپلیۆن و هیئەتێ لۆجستى، توانى ئەو شەرە لە تێکشکانەو بۆ سەرکەوتن بگۆریت، لە بەرەبەیانى ئەو پۆزەدا لایەنگرانى پاشا دەستە دەستە هەلاتن و شاریان جێبەجێشت و بریتانیا بێهەشت پێگایاندا بچەناو کەشتیە کانیانەو و پەنایاندا، تۆلۆن کەوتەو ژێردە سەلاتى کۆمارى خوازەکان و سوپای شۆرش هاتەو ناو شارو کەشتیەکانى بریتانیاش لە پۆخى دەریا دورو کەوتەو و هەلاتن، بەهۆى ئەم سەرکەوتنە درەوشاوەى ژنرال (دوتیل) راپۆرتێکى بۆ وەزارەتى بەرگرى لە پارىس نارد و تێیدا پایگەیانداو کە شایستەى وێرەشاوەى ناپلیۆن لەگەڵ نایە، ئەو لە و راپۆرتەدا جگە لەوەى ئاماژەى بەوە کردبوو کە زانیارى سەریازی ئەو هاوتایە لە گەڵ ژیرى کەیدا، خاوەنى کەسایەتییە کى گەرەشە، هەرەها لە درێژەى ئەو راپۆرتەدا نووسیبووی، من یاسى ئەفسەرێک دەکەم کە نەزیری دەگمەن رێک لە هەزار نییە، هەرەها داواى لەوە زیری بەرگرى کردبوو چاودێرى ئەم ئەفسەرە بکات بۆ باشکردن و چاکسازى کۆمارى، لە و پۆلەى کە ناپلیۆن گێڕای بە بەردەوام تۆپبارانکردن و هیترشکردن لە ساتە وەختى گونجاو هەستیاردا، بەلای هەمووانەو دانایى و نەپەردییە کى مەزن بوو، ئەم هونەرى شەپە کە یەکەمین نەبەردى ناپلیۆن بوو و سەرکەوتنى بە دەست هێنا لە (17)ى دیسەمبەرى سالى (1793) دابوو، لە سەرکەوتنى تۆلۆن - وە هەتا (18)ى یۆنیۆ سالى (1815) بوشەپى واترلو - ئەم سەرکەوتنە لە سەر زمانى خەلکبوو و ماو (22) سال هەتا پۆزگارى شەپەکانى ئازادى خوازى میلی لە ئەوروپادا یاسى لێوە دەکراو تا بە ئەمۆش ئەو شەرە پانە لە مەنەجى و انەى میژوودا دەخوێنریت.

ناپلیۆن لە ژانیدا نزیکەى شەست شەپى گەرەو بچوکی کرد، زۆر زیاتر لەوشەرە پانە کە ئەلکسەندەرى گەرەو (1) ئانفیل و سیزارو سقوروف کردیان، هەرچەندە بەرەراورد لە گەڵ شەپەکانیدا شەپى تۆلۆن هیچ نەبوو، بەلام ئەو شەرە بەردەوام

شونینکی تایه تی هه بوو له داستان هکانی ناپلیندا، چونکه نه و شه په سهرنجی هه موو لایه کی بولای نه و نه فسه ره که چه پاکتیاو بویه که م جار له پاریسدا په یان به بوونی نه ویرد، کومیته ی پزگاری میلی به وی خیانه تکاره کانی تولون په تیندرا بوون وکه شتیبه کانی بریتانیا ش هه لاتیبوون بقیخه کانی میسر نذر دلشاد بوون، گزپانکاریه نویکان نه وه یان نیشاند هدا که دژ شقپشیبه کانی لایه نگرې پاشایه تی له سهرتاسه ری خواروی ولاتدا سهرکوتکراون و تیکشکیندراون، قه لاتی تولون سهاره ت به دژه شقپشیبه کان نه وه نده سخت وئاسن بوو که س باوه پی نه ده کردو به پاستی نه ده زانی له لایه ن که نجیکی نه ناسراو به ناوی ناپلین نه وه پزگار کراوه، له به ختی ناپلین که سیک له هورددوی سهریازد ابوو که له فهرمانده (سالی چتی) ناودار تریبوو - نه و که سه ش نوگوستن روپسپیری برا بچوکی ماکزیمیلین بوو، که له پزگار کردنی شارد به شداری کردبوو وپاقرتیککی له سهر نه و شه په بقیپاریس ناردبوو، له سهر بپیری نه و له پزگاری (1794/1/14) دا ناپلین بوناپارت پله ی سهریازی به رزده کړتیه وه بوسره له شکر، ناویراو له وکاته دا ته مهنی (24) سالبوو که هه نگاری په که می نا.

(3)

سهرکه و تن له شه پی تولوندا له سهرده ستنی ناپلین، له پزگار تیکد ابوو که گروپی مونتانارییه کان نه و او به سهر نه دجومه نی کنوانسیوندا زالبوون، له پزگار تیکد ابوو که کلوپ ژاکوبنه کان نفوزیککی زوریان هه بوو له پایته خت وشاره کانی تری فهره نسادار شقپش زالبوو به سهر دوژمنانی ناوخو که لایه نگرانی شانشیننی وژیوندنه کان وکه شیشه کان بوون و به سهر سختی سهرکوتیان ده کردن، ته نانه ت به سه ختی دوژمنانی دهره کیشیان به رپه رچ ده دایه وه، له م نه به رده ناوخوییه دا، ناپلین بوناپارت ناچار بوو چاوله نار نه وه موو چه مار هره دا بکاته وه که ده یانتوانی هه موو شتیکی پییده ن ویه په کتی هه لیژیتین، چونکه له وپزگانه دا شاره سهرکیشی که ره کانی خواروی ولات نه وه یان لاپوون بیژوه نیتره یچ نومیدیک نییه بقی هه شلاخان هره و نه دزایه تی کردنی حکومه تی کوماری، له سهره تای هاویندا کومیسینی شقپش له خواروی ولاتدا - به تاییه ت پوسپیر له زور کاریرگی ری راسته وخوی ناپلیندا، خویان بقیه ترشکردنه سهر (پیه مون) و خوره لاتی نیثالیا سازکرد، هه تاله وپوه هه په شه له نه مسا بکن، کومیته ی پزگاری میلی دودلبوو وکارنوله وکاته دا له که ل نه م پلانه دانه بوو، ناپلین نومیدی نه وه ی هه بوو له پزگای نوگوستن روپسپیره وه بتوانیت به ناره زوی خوی بگات، واته بژدا گیر کردنی نیثالیا جلی جه نگی له به ربکات ویه که ویتنه کار، حکومه تی فهره نس، کوماریخوازه کان به وه ناشنانه ببوون که ویتنای نه وه بکن پویه پوی شه پی دهره کی بینه وه به وه ی ولاته نه وروپیه کان ده ستیان له کاروباری ناوخوی فهره نسا وه رده دا، نه وان له حاله تی به رگری کردند ابوون ویه س، چاچای هه لته تبردن که غیره تی ده ویست، چاره نوس وای هیتایه پیتش ناپلین له سالی (1794) دا نه خشه که ی خوی بختا ه جیبه جیکردنه وه، په ک پیتشاهانی سیاسی مه سه له که ی هه لگتیاپه وه، روپسپیر به مه به ستنی نه وه ی نه خشه ی هیرشکردنه سهر نیثالیا ی به برا که ی بلیت وله نه دجومه نی پزگاری میلیدا به رگری له مه بکات که رابپوه بقی پاریس وله وکاته شدا ناپلین به نه پیتی چووبوو بقی ژن بونه وه ی تاوتوتی دژخه که بکات وزانیاری زیاتری ده سته بکه ویت و دوی نه مه که رابپوه و له (نیس) دا به چاوه پوانی مابوه، له پر هه والیک له پاریسه وه هات - که نه ک هه رته نها سهاره ت به م شاروچکه یی خواروی ولات ته نانه ت به لای خه لکی پارسیشه وه شتیکی چاوه پوان نه کراوبوو، نه م هه واله سهر سوپه یته ره ش نه وه بوو ماکزیمیلین روپسپیر ویراکه ی نوگوستن وسن ژوست وکوتن - یان ده سته به سهر کردوون ویه ره به یانی پزگی دواتر به جیقتین ملیان په پاندون، دوی

نښه یې د ادگایي کړدن نه مانه یان کوشتون، لایه نگره کاتیشیان گرتوون وړاوه د وناوون وده ستیان کړېده به گرتنی نه وکه سانهش که لایه نگر-یان گومانی نه و یان لیکناره سهر به سیستمی حوکی پېشوو بووین.

دوای نیعدمکردنی نه مانه ناپلین هه سترکرد هه په شعی جدی که وتخته سهر، له ماووی که متر له دووه فته به سهر پرواوه که ی(1794/7/27) دا، ناپلینیان ده سترکړدو له (1794/8/10) دا بردیان بڼه لاتی نانتیب، دوای نه ووی ناوبراو (14) پڅ ژندانی کړا، نازادیا نکره چونکه هیچ به لکه یه که له دسیکانی نه ودا نه بوو بیته به تانه بڼه ناوبردنی.

له پرواوه مه ترسیداره که ی(ترمیدوری) دا زور له وکه سانه ی لایه نگر ی روپسپریزمنی بوون کوژدان، ده کرا ناپلین خوی به به خته وهر بزانت به ووی پزگاری بوو له جیوتین، دوای نه ووی ناپلین له زیندان نازادکرا هه سترکردکاتی گوانا توره وپزگاری ده وپېشوونی نه و که به باشی کرابڼوه که یشتخته بنه ست، ده سه لاتدارانی تازه گومانیان له نه ووه بوو، جگه له مهش زورشتیان سه بارت به نه و نه ده زانی، سهر که وتنه که ی تولون به ناوبانگی سهر یازی نه وتوی بڼه و ده سته به نه کړدبوو. هه رچونیکبیت سهر که وتنه که ی تولون نیتر به فهراموشي وله بیرچونه وه سپیتردرايوو و به های پزانی سهر تایی نه ما بوو، نه هه مته بکی تر پرویکرده ناپلین، نه ویش نه ووه بوو کومیت ی پزگاری میلی ترمیدوری فهرمانی به ناپلین کړد بڼه سهر کوتردنی یاخی بوونی ولایه تی (واند) بکه ویتنه پڼ و به ره و نه وشاره بروات، کاتی ژنرال ناپلین که یشته پاریس پینانگوت نه و یان به فهرمانده ی تیپکی پیاده داناوه، له کاتیکا نه و نه فسه ری توپخانه بوو ونه یده زانی له که ل تیپی پیاده ی سهر یازیدا خزمه تباک، دوای نه ووی ناپلین شتوره ناپه زایی خوی لای نوبری که یه کتیکبوو له نه اندامانی کومیت ی بالا، ده دریپی، ده سستی له خزمه تی سهر یازی کیشایه وه.

ناپلین توشی پزگاریکی سخت وناهه موار بڼه، نه و ژناله نیستقاله کړدوه ته مه ن (25) ساله که له که ل لیپرسراوه کانیدا تیکه لهچووبو و بېهیچ موچه و سهرچاوه یه کی بژوی هاوین و پایزی سالی (1794) و زستان و به هاری سالی (1795) ی به ده سترکورتی و مهینه تییه وه له پاریسدا به سهربرد، وه که نه ووی هه موو نه و یان بیرچوویتنه وه، سهر نه نجام له مانگی (8) سالی (1795) دا وه که ژنرال توپخانه ده فته ری نه خشه دانانی کومیت ی پزگاری میلی، که ده سستی بالای گشتی سوپا بوو و فهرمانده ی گشتی سوپای کوماری له نه ستودا بوو له لایه ن (کارنو) نه وه نه وکومیت بالا به دامه زرايوو، ناپلین وه رگرا.

موچه که ی که مېوو وژورینه ی کات بڼانذخاردن ده چوه مالی (پرنو) که له لای نه وختیزانه ناوبراو زور خوشه ویستبوو، به لام به دریژایی نه و ماووه یه ی ده سستی له کارکیشابڼوه بڼجاریکیش ناپلین له و په شیمان نه بوو که به فهرمانده ی سهر یازی پیاده نه چوه بڼه پ، بڼه ش بڼه پاندنه ووی بڼه سهر کاره که ی په نای بڼ هیچ لیپرسراویکی حکومی وکار به ده ستانی شپش نه بریدو هڅی که رانه ووه شی ته نها نه ووه بوو جاریکیت به خت بڼه هاووله ی.

کوماریه کان بڼ پو به پرووونه وه له که ل دوژمنه کانی هاوتای شاری تولون پتوستان به بوونی پیاوړکی وه که ناپلین بوو. سالی (1795) یه کڼ بوو له و سالانه ی که زور کړپانکاری له میژوی شورش فهرنسادا روویدا، شورش بڼژوای که رژی حکومته ره های پاشایه تی وفیودالی له ناوبردبوو، له تری ترمیدوردا خوی له به میژترین چه کی خوی بیبه ری کړد، واته دکتاتوری ژاکوبین، بڼژوازیه که یشتبڼ ده سلات وتوانا، له پزگاری که پانه ویدابوو به که ره سته و شپواری تازه بڼجیکرکردنی زیاتری ده سلاتی خوی وگرینتی مانه ووی، له ماووه ی زستانی سالی (1794-1795) دا کنوانسیونی ترمیدوری به رده وام

لایه‌نگری پاستره و هکانی ده‌کرد، به مانا سیاسیه‌کی، پاشگه زیبونه‌وی برژوازی له‌هاوینی (1794)، واته پڤک دواي لابرډنی ده‌سه‌لاتی دکتاتوری ژاکوبین.

برژوازیه‌تی^(٤٤) هیچ کاتی به‌بارته‌قای ئه‌وپایزه به‌میتو کارامه‌نبوو، به‌لام له‌پایزی سالی (1794) یشدا بالی پاستی کنوانسیون مابوی بتوانیت به‌روهه‌لعالاری ویترس راکانی خۆی ده‌پریت و به‌شیوه‌ی پراکتیکی بیخانه‌ حاله‌تی جیبه‌جیکردنه‌وه، له‌وساله‌ ترسناکه قات و قریه‌دا که چینی کرێکار (پرولیتاریا) به‌رده‌وام کیشی بیکاری و نه‌بوونی بیوه ویتدی سه‌رزمانیان و برسییه‌تی ته‌واو ته‌نگی به‌خه‌لگ هه‌لچنپیوو، دایکان له‌برسییه‌تیدا دواي خنکاندن - یان کوشتنی پۆله‌کانیان خوشیان ده‌کوشت، به‌لام هه‌ندێ له‌دانیشتوانی ناوه‌ندی شار به‌شیوه‌یه‌کی خیرا ده‌وله‌مەند بپیون و بیبونه‌ خاوه‌نی کۆشک و ته‌لارو بانک و یازاری بۆرسه به‌دزی له‌ده‌وله‌ت و گه‌نده‌لی ئیداری، دوو پاپه‌پین له‌وناوچانه‌ی که کرێکارو هه‌زاری تیدا ده‌زیان دژی کنوانسیون سه‌ریه‌لدا و خۆپیشاندانیکی چه‌کداری مه‌ترسیداریان کرد، یه‌کێکیان له‌ (12) ی ئیبریل و دووه‌میشیان له‌ (20) ی مایۆ سالی (1795) دا بوو، نه‌مانه پاسته‌وخۆ هێرشیان کرده‌سه‌ر باره‌گای سه‌ره‌کی کنوانسیون، به‌لام تیکشکێشکردان، نه‌وتیکشکانده سامناکه‌ی مانگی مایۆ و چه‌ککردنی نه‌مانه هیچ جۆره چالاکییه‌کی به‌کۆمه‌لی نه‌مانه‌ی نه‌هتشت، نه‌مه‌ و اینیشاندەدا جارێکتر برژوازی لایه‌نگری شانیشینی که‌له‌دلی برژوازیه‌تی کۆندا^(٤٥) مردبوو، وروژابۆوه، نه‌وانه وایان لیکده‌دایه‌وه ئیتیر نۆبه‌ی نه‌وان هاتوه‌وه، به‌هه‌له‌دا چووبوون، دواي تیکشکانی چینی پرولیتاری لایه‌نگری شانیشینی که‌له‌گه‌ل کۆنه‌پرسته برژواو فیویداله‌کاندا ده‌یانویست شانیشینی بگه‌پتته‌وه، توشی ناومه‌یدی گه‌روه‌بوونه‌وه، به‌تایبه‌ت دواي نه‌وه‌ی برای لویسی شازده‌هه‌م ملی به‌جیوتین په‌راندرا بوو، لایه‌نگرانی شانیشینی نه‌ده‌یانویست و نه‌باوه‌ریشان ده‌کرد له‌سالانی (1789-1795) دا چ کار نه‌خشه‌یه‌ک نه‌جام درا بوون، نه‌یانده‌زانی ئیتیر قۆناغی فیویدالی^(٤٦) به‌سه‌رچوو و ناتوانیت بگه‌رێته‌وه و قۆناغی سه‌رمایه‌داری ده‌ستی پێکدرووه‌وه و نه‌و قۆناغه سه‌رده‌میکی جیاوازی له‌نیوان رۆژگاری کۆن و نویدا دروستکرسوه که به‌هیچ کلۆجیک به‌یه‌که‌وه نابه‌سترتیه‌وه، بۆیه‌ بیرۆکه‌ی گه‌پانه‌وه‌ی نه‌مانه بۆ سه‌رده‌مه‌لات به‌شتیکی سه‌پرو سه‌مه‌ره دیاریوو، له‌له‌نده‌ن و کوبلنس^(٤٧) و میتو^(٤٨) و هامبورگ و ژۆم، واته له‌هه‌موو نه‌وشوێنه‌ی په‌ناهه‌نده‌ی فەرهنسی تیدا بوون - به‌رده‌وام نه‌وه له‌ناو نه‌وخه‌ولکه‌دا ده‌گوترا یه‌وه که‌پتویسته هه‌موو نه‌وانه‌ی ده‌ستیان له‌شۆرشدا هه‌بوو به‌وپه‌ری سزا بگه‌یه‌ندرین.

دواي رووداوه‌کی مانگی مایۆ، کورشتاری نه‌ورۆژه، هه‌مو لایه‌نگرانی شانیشینی ده‌یانکوت خوشه‌بختانه چه‌ته‌و پێگه‌کانی به‌ناو شۆرشکه‌ر له‌ناو خۆیاندا به‌گۆیه‌کتیدا چوونه‌وه و ئیستا کاتی نه‌وه‌هاتوه لایه‌نگرانی شانیشینی هه‌له‌متیان بگه‌ینه‌سه‌ر و خاوه‌خاوه‌ نه‌کریت و ده‌بێ هه‌ردوو لایه‌نی - ترمیدوری و مونتانیارییه‌کان له‌سیداره‌بدرین، بیرۆکه‌ی گه‌مزانیه‌ی نه‌وانه که‌گیرانه‌وه‌ی میژووییو، هه‌موو نه‌خشه‌کانی نه‌مانی فه‌شل پێده‌هێنا و خه‌یاڵ پلاویوو، دزی و خۆپه‌رستی و دپنده‌یی و ئابرووچوون و ده‌ستدریژی و هه‌رچی شتی خراپ که‌وێنای ده‌کریت به‌که‌سانی وه‌ک: تالیران^(٤٩) و فیرۆن^(٥٠) و بواسی دانگلاس^(٥١)

²⁴ - برژوازیه‌ت مه‌به‌ست له‌بالی راستی کۆمه‌نی یاریه که‌برژوازیه‌کان له‌کنوانسیونی به‌رێوه‌بردنی ده‌وله‌ندا حوکمان به‌ده‌ست بوو. (و - فارسی)

²⁵ - مه‌به‌ست له‌برژوازی کۆن - واته نه‌و برژوازیی که له‌ژێر سایه‌ی شانیشینی وه‌لقۆناغی فیویدالیدا بوون.

²⁶ - فیویدالی: قۆناغی ده‌ره‌به‌کایه‌نی.

²⁷ - کوبلنس - شارێکه له‌ئه‌لمانی و له‌سالی 1792 دا په‌ناهه‌نده فەرهنسیه‌کان له‌ده‌ست تۆرش هه‌لاتی و له‌وێندا ده‌زیان.

²⁸ - میتو - یان بِلکاو - بیکته له‌شاره‌کانی لیتوانی و لویسی هه‌ژده‌هه‌م دواي هه‌لاتی له‌سالی 1798 - سالی 1857 له‌وێندا ده‌زیان.

²⁹ - تالیران (1767 - 1825).

وباراس^(۳۱) ده گوترا که کتایان به کاره ساته نوځکه ی ترمیدو دیکتاتوریه تی ژاکوین و کاره ساتی مانگی مایق هینابوو، شتیکی پراوپر به پیتستی خوی بوو و حق بوو، به لام ناحق نه و بوو نه مان به بن به زه بیان و بیغیر تانه ناوانی لایه نگرې سیستمی شانشینیان دابوو پال نه مانه، کاتج لایه نگرانی سیستمی شانشیننی به په له خویان ناماده و پرچه ککړد، بڅ شهرو هندی که له پنه ناهندان له ژیر پارژگار ی ویلیام پیت-ی سه رڼک وه بریتانیا له شتیوه دورگی ی کیرون^(۳۲) کږوونه وه و رابه رانی کنوانسیونیش ده سته بجن له شکر تکیان له ژیر فرمانده ی ژتال مش^(۳۳) دا سازکړد، بڅ روویه روو بوونه وه له گهل نه وانه دا، دوا ی نه وه ی شه رتکی خویناوی روویدا، سوپای کوماری توانی تکیان بشکینت و (750) دیل له مانه گولله باران بکن.

به لام له گهل نه و تکی شکانه شدا لایه نگرانی شانشیننی خویان به د پراو نه ده زانی ویتستا دوومانگ به سر نه و روو داوه دا تینه پریوو که نه مانه له نار پاریدا جموچولیان کړدو چه کیان به ده سته و گرت.

نه م روو داوه له کتای سبته مبرو سه ره تاي تکتوبه ردا روویدا - یان به پتی سالنامه ی شورش له نیوه ی مانگی (وانده میر) ی سالی چواره مدا روویدا.

له و پڅانه دا کنوانسیون یاسای بنچینه یی تازه ی دارشتبوو به پتی نه و قانونه پینج که س به رتیه به ری نه نجومه نی جیبه جیکردن بوون، به م جوره نه نجومه نی یاسا دانان بریتیبوو له دوو نه نجومه نی یه کتیکان نه نجومه نی (500) که سی بوو، نه و ی تریشیان نه نجومه نی پیران بوو، کنوانسیون ناماده بوو نه و ده ستوره تازه یه بخته حاله تی جیبه جیکردنه وه و خوشیان له ده سلات دوریکه ونه وه، به لام به موی نه و روو داو پیشه اتانه ی که برژوازییه کان رڼک به رڼک به هیژده بوون و زیاتر تینیان ده هیئا بڅرگتنه وه ده سستی ده سلاتی شانشیننی بڅیه کنوانسیون له ترسی نه وه ی نه مانه له رنګای خړپالاو تن بڅنه نجومه نی (500) که سی و ده رچونیان، نه نجومه نی کنوانسیون بریاری له سر نه وه درکړد که پتیو یسته به پتی نه و بریاره تازه یه دیوا دوو له سر سیی نوینه رانی (500) که سی دوو له سر سیی نوینه رانی نه نجومه نی پیران له لایه ن کومیت ی کنوانسیونه وه په سته بکرین ویا قیه که یتر له خه لکانیتر بن.

به لام نه مجار هیان لایه نگرانی سیستمی شانشیننی نه نه ا نه بوون، بڅیه بارو دخی کنوانسیون له مانگی وانه میردا ژد مه ترسیداریوو.

ژماره یه کی ژد له چین ی برژواو نه شرافه کان و خاوه ن کړکا و وده برژواکان دژی نه و بریاره هه لسانه وه که ته لوو بیرۆکه ی راستیان هه بوو، له هندی به شی شاری پاریدا له پر له مانگی تکتوبه ردا دژی کنوانسیون راپه رین، هندی که لایه نگرانی شانشیننی که خه ونی ژیرینیان به گه رانه وه ی رژی پاشایه تییه وه ده بیننی، له خوشیاندا تکتوکه یان له که ولی خویاندا نه ده گرت،

^{۳۱} - فروون (1774-1852).

^{۳۲} - بواسی (سروکی نه نجومه نی کنوانسیونی تریبور).

^{۳۳} - باراس (1755-1829) نه ندای کنوانسیون، هممو نه مان ی سره وه نه ندای کنوانسیون بوون و دزی روپیرو بوون.

^{۳۴} - کیرون - شیوه دورکبه کی بجوکه و گوتونه خورناوای فره نسا و سه ربه ویلا یه تی موریهان - ه ویه نابره فره نیه کان ویتان لوو دورکبه دا جیکرین به پانشتی بریتانیا.

به لام هممو یان به ده سستی سوپای کوماری کوژان و په رنه واره کران. (و- کوردی).

^{۳۵} - سه رکر دپه کی فره نیه (1768-1797).

کۆمار یخوازه پارێزگاره کانی و پێژوازییه کانی پارسیش، که سه رانی شۆرش زیاد له ناستی خۆی که وتبوونه پیش، به لای شانشیندا ده یان شکانده وه، له بر واری (29) ی سبته به ردا هه والێکی مه تر سیدار گه یشته کنوانسیون نه ویش نه وه بوو چه ند له بازاره کانی پاریس ده ستیان به سه ردا گیرابوو و نه مه ش زه نگێکی مه تر سیداری لێده دا، به راستی ده بوا کنوانسیون بۆ رو به رو بوونه و ی نه م دۆخه پشت به چی به ستیت؟ دوا ی چه ککردنی کۆیکارانی ناوچه کانی پاریس و نه وشه ره دژواره و داپلۆسین و تیکشکاندنێ ژاکوبیه کۆده تاجیه کان، ئیتر کنوانسیون نه یده توانی پشت به یارمه تیه کانی سوپای میلی به ستیت. کۆیکارانی پاریس گه و ره ترین دۆمه کانی خۆیان له ناو کنوانسیوندا ده بین و هه رگیز له و بر وایه دا نه بوون و سارد ببون وه له وه ی بۆخاتری پاراستنی سێ له سه رچواری نه ندامانی کنوانسیون له نه نجومه نی (500) که سیدا به نگن و به رگریان لێیکن، هه تا نه ندامانی کنوانسیونیش به گومان بوون له وه ی چینی برولیتاریا به رگریان لێیکات، ته نانه ت نه فره تیشیان لێده که ن و کنوانسیون لیشیان ده ترسا، نه وه ی ده مایه وه سوپابوو، به لام له م لایشه وه بارودۆخه که زۆر یاش نه بوو، راسته سه ربازان هه میشه و له هه مو شوێنیکدا بۆ دودلی له گه ل نه وه لاتره خائینه نه دا ده به نگان، (واته دژه شۆرشیه کان) له هه ر شوێنیکیشدا توشی ده ستو واقمه کانی لایه نگری شانشینی ده بوونه وه هه رله بیه لێنه کانی نرماندییه وه هه تا ته پۆلکه کانی وانه و شیره دورگی کیرون له به لچیکا و سه رسنوره کانی نه لمانیا، لێیان ده هاتنه ده ستو ته قه یان لێده کاردن، له گه ل نه مه شندا بزوتنه وه ی (وانده میر) دروشمی گه رانده نه وه ی بنه ماله ی بورینی نه ده دا، به لکو خه لکی هانده دا بۆ ده سه لاتداریه تی میلی که به هۆی دانانی یاساکانی کنوانسیون له بار برابوو و پێژواگی ده ی هه لێاردنی ئازادی ده کرد بۆ هه لێاردنی نوێنه رانی راسته قینه ی گه ل له لای نه هاو لاتیانه وه، خۆ نه گه ر سه ربازه کانیش به ته واوی مانا کۆمار یخوازی بوو و فریوی دروشمه کانی وانه میریان خوارد بۆ - خۆقه رمانده سه ربازییه کان له دۆخێکی خرابدا ده ژیان.

بۆ نمونه: با ژنرال مینو⁽⁵⁰⁾ فه رمانده ی پادگاکانی پاریس، باس به کین که ژۆرگاری به یه که هه لمه تی سه ربازی توانی شارۆچکه ی سنت نه نتوان - به خاته وه ژۆر رکیتو له ماوه یه کی کورتدا له شارۆچکه دا خیمه ی سه ربازی هه لبدات و کۆیکاران پۆلپۆل بۆ ژۆر جیوتین بنێریت تاملیان به یژنن، هه مان نه وه نه راله ده ی توانی دووباره نه وکاره بکاته وه، کاتێ سوپاکه ی نه وه له به ره به ری خۆرئا وایه ی رۆژی (14) ی مایۆ دا دوا ی سه رکه وتنیان به سه ر کۆیکاراندا به ریز ده رۆششتن و تپیی مۆسیقای سه ربازی له پێشیا نه وه به سه رشه قامه کانی پایته ختا ده هاتن، خه لک له م به راویه ری شه قامه کانه وه به جل و به رگی ئالو واره چه پله پێزان و شادی و خوشیان ده رده به ری و له کانی دلیانه وه هاواری شادیان ده کرد، نه وکات به رۆکه یه ک - یان باشتروایه بلێی، ن ئامانجیک له نێوان نه وان و سه ربازه کاند هه بوو، مینو ده ی توانی له و رۆژه دا خۆی به نوێنه ری ده وه له مه ندو نه رستو کراته کان بزانیته له دژی هه ژارو برسییه کان.

نه م هه ستکردنه به باشی له نه ودا به دی ده کرا و چێژی تابه تی پێده به خشی، به لام ئیستا چۆن به چ به هانه یه ک به جێت گولله بارانی نه وکه سانه بکات که له مه و به ر هاواری شادیان بۆ نه و ده کیشا و گزشت و خوینی نه م له گه ل نه واند یه ک ببوو، نه گه ر جیاوازیه که له نێوان نه ندامانی تری کنوانسیون ترمیدوری و ژنرال مینو دا هه بویت، نه وه بوو مینو به لای راستیدا ده شکانده وه،

لایه‌نی میانره وه‌کان زقد پارێزگارانە تر بوون له کنوانسیون، ژنرال مینوش ئاماده نه‌بوو له به‌رخاخری نه‌مه ته‌قو کوشتو کوشتار له‌مانه بکات.

شەوی (12-ی واندەمەری) چواری ئۆکتۆبەر سەرانی کنوانسیونێ ترمیدووی له‌هه‌موولایه‌که‌وه گوێبێستی ها‌تو‌هاواری خه‌ک بوون که‌له‌سه‌ر شه‌قامه‌کانه‌وه به‌زده‌بۆوه ، نه‌و خۆپیشاندەرانه به‌که‌یف و شادی‌وه هاواریان ده‌کردو پرۆیاگه‌نده‌ی نه‌وه‌یان ده‌کرد که کنوانسیون وازی له‌شه‌رکردن هه‌تتاوه و له‌وانه‌یه شه‌ری ناوشاره‌کان نه‌کات و قانونه تازه‌کان ئیلفا کراوه‌وه و هه‌لبێاردنی نازاد ده‌کری . تاکه به‌لگه‌ش که‌بۆ نه‌م پرۆیاگه‌ندانه‌یان ده‌هه‌تتا‌یه‌وه نه‌ک هه‌ر قابیلی به‌ربه‌رج دانه‌وه نه‌بوو به‌لکو زقد له‌شتیکی واقعی ده‌چوو : ده‌یانگوت یه‌کێک له‌ فه‌رمانه‌کانی سهریازی ناوه‌ند (ناوچه‌ی لولپوئیه) که‌ناوی (دلالو)یه چۆنه لای جنرال مینو ناوبراو ئاماده بووه شه‌پ له‌گه‌ڵ دژ شۆرشه‌کاندا بکات، هه‌روه‌ها ده‌یانگوت سهریازه‌کان گه‌راوه‌نه‌وه سهریازگه‌کانیان و شار له‌ده‌ستی دژ شۆرشه‌کاندا به‌لام نه‌م شادمانیه زقد درێژه‌ی نه‌کێشا ، کنوانسیون بریاری شه‌ری دا ، له‌شه‌ری پێنجی ئۆکتۆبهردا جنرال مینو له‌کاره‌که‌ی ده‌رکراو ئینجا راسته‌وخۆ ده‌ستگیرکرا، ئینجا کنوانسیون بریاری دا باراس به‌فه‌رمانه‌ی گشتی هه‌ژه‌ چه‌کداره‌کانی پاریس دابنرێت و ده‌بوا له‌هه‌مان شه‌ودا ناوبراو ده‌ستبه‌کاربێت بۆ لێدانی دژ شه‌رشیه‌کان ، هه‌ربه‌یبه‌ستنی نه‌مه ، دژ شۆرشیه‌کان سامیان لێنیشته‌و کشو ماتنی بالی کێشا و نه‌وانه له‌ لاچه‌په‌کو کۆلانه‌کانی شاردا ده‌سته ده‌سته کۆبو‌نه‌وه و ده‌رووبه‌ری باره‌گای کنوانسیونیان به‌شێوه‌یه‌کی په‌رت گرت ، تاسبه‌ی ئاماده‌ی شه‌ربن، هه‌ندێک له‌ نه‌ندامانی کنوانسیون گومانیان له‌سه‌رکه‌وتنیه‌ی نه‌بوو به‌لام وه‌و هه‌لومه‌رجه‌ که‌مێ په‌رتی کردبوون .

هاوچه‌رخه‌کانی پارسی به‌چاری پۆخله‌وانه‌وه سه‌یری ناوبرویان ده‌کرد، نه‌و پیاویکی نه‌هلی پابواردن و به‌ده‌سته‌و به‌رتیلخۆرو شه‌یدای عه‌یش و نه‌یشبوو، که‌سێکی بێ‌ویژدان و نا‌که‌س به‌چه‌و پاره‌په‌رستبوو و له‌م رووه‌وه له‌هه‌موو نه‌ندامانی کنوانسیونێ تێپه‌راندبوو، نه‌مه خۆی له‌خۆیدا شتیکی که‌م نه‌بوو، به‌لام نه‌و (باراس) که‌سێکی به‌جهرگ و کارامه‌ و به‌هۆشبوو، باراس هه‌ستیکرد نه‌م راپه‌رینه مه‌ترسی گه‌وره‌ی بۆسه‌ر حکومه‌تی کۆماری هه‌یه و له‌وانه‌یه ده‌ولت بگه‌رێتته‌وه سه‌رده‌می حوکمرانی شانشینی و نه‌مه‌ش هه‌ره‌شه‌یه‌کی گه‌وره‌بوو بۆسه‌ر خۆدی خۆشی، نه‌و نه‌رستوکراته‌نی وه‌ک خۆی که‌لایه‌نگری کۆماری بوون باش ده‌یانزانای لایه‌نگرانی سیستمی شانشینی چه‌ند رۆو کینه‌یان له‌به‌رامبه‌ر نه‌واندا له‌دل گرتوه‌، له‌سه‌ر نه‌م بنه‌مایه ده‌بوا بێ‌درونگی ده‌ستبکات به‌شه‌پ، باراس که‌سێکی سهریازی نه‌بوو و ده‌بوا که‌سێ بۆ نه‌مکاره‌ دابنێت، ناوبراو له‌په‌ر نه‌وه‌ی به‌خه‌یالدا هات که‌له‌م دوا‌ییانه‌دا چه‌ندنجاریک کۆنه نه‌فسه‌ریک به‌کۆتیکێ کۆنه‌وه سه‌ردانی کردبوو، نه‌وه‌ی باراس سه‌باره‌ت به‌وسه‌رتیبه‌ ده‌یزانی نه‌وه‌بوو که‌سێکی بێ‌کاره‌ و له‌گه‌مارۆدانی تۆلۆندا نازایه‌تی نیشاندابوو. به‌لام دواتر رووبه‌رووی نه‌هامه‌تی ها‌تۆته‌وه و ئیستا به‌موچه‌یه‌کی که‌م له‌پایته‌ختدا به‌نامرادی ده‌ژێت، باراس فه‌رمانی‌دا بگه‌رێن ناپلین بۆزێته‌وه و بیهێننه‌ لای، نه‌ویان هه‌تتاو باراس پێشنیاری نه‌وه‌ی بۆکرد، ئایا ئاماده‌یه سه‌رکۆتی نه‌و خه‌لکه‌ دژه‌ کۆماریانه بکات؟

ناپلین داوایکرد تاچه‌ند ده‌قیقه‌یه‌ک موله‌تی پێیدات ببری‌کاته‌وه، پاش که‌مێ بێ‌نه‌وه‌ی نه‌وه‌بگریته به‌رچاو داخوا به‌زده‌وه‌ندی هاوته‌ریبه له‌گه‌ڵ نه‌وه‌ی به‌رگری له‌کنوانسیون بکات-یان نا، راسته‌وخۆ رازی بوو، چونکه ده‌یزانی نه‌وه ئیمتیازێکی باشه‌ و هه‌لیکی ره‌خساوه‌، تاکه‌مه‌رجیشی نه‌وه‌بوو که‌س ده‌ست له‌پلان و نه‌خشه‌ سهریازیه‌که‌ی نه‌و وه‌رنه‌دات و گوتی: کاتێ من شمشیرم پاکێشا هه‌تا ئارامی و ناسایش بۆشار نه‌گه‌پێتمه‌وه، ناخه‌مه‌وه کالانه‌که‌ی، دوا‌ی نه‌مه راسته‌وخۆ

به جیگری باراس دانراو پاش وه رگرتنی زانیاری له سه ر بارو دڤخه که و توانای نه و دژه کۆماریانه، بۆی ده رکوت کئوانسیون مه ترسی گه وهی له سه ره، به لام پلانی دارێژراوی ناپلین به کارهیتانی تۆپخانه بوو دژ به مانه، پاشه وهی ناپلین به سه ختی نه مانه ی تیکشکانه، به براده ره که ی (دوک دابرانتس) ی گوئیو وه له ی دژه کۆمارییه کان له به رتیه بردنی سوپاکه یاندا بووه و نه گه ر من سه رکردایه تی نه و دژه کۆماریانه م کردیا له ماوه یه کی که مدا کئوانسیونم به ئاسمانی هه لاده بردوو ته فروتوو نام ده کرد. به م جۆره (13) ی سبته به ر رۆژنکی میژوویی بوو له ژبانی ناپلین داو زۆر له وداستانه ی به ناویانگرتبوو که له شه ری تۆلۆندا کردی.

له وکاته ی دژه کۆمارییه کان هێرشیان به ره و باره گای کئوانسیون برد، تۆپخانه ی ناپلین ده ستیکرد به تۆپبارانکردنیان، کوشتن و برین، به تابهت له به رده م کلیسای (سنروشن) دا که په ناگاو که لوبه لی نه وان له ویدا بوو، کاره ساتیکی خۆپنای گه وهی تیدا رویدا.

هێرشکه ره کان ده یان توانی سه ره تا به خیرایی تۆپه کان بخه نه ژێر ده سه لاتی خۆیان، به لام که م دوا ی ده ستپیکردنی شه ره که نه م هه له یان له ده ستدا، چونکه نه وانه هه ره به تفهنگ به ره په رچی تۆپه کانیا ن دایه وه و هه له سه تیان نه برده سه ر تۆپخانه که، به ره به ری نیوه پۆیه شه ر کۆتایی هات، هێرش به ره کان جگه له وه ی سه دان لاشه ی کوژراویان له گۆره پانه که دا جیه پشستبوو، له هه موو لایه که وه هه لاتبوون و برینداره کانیشیان له گه له خۆیاندا بریدبوون و له ماله کانی خۆیان خرابوون، هه رچه نه ده شیانتوانی نه و رۆژه له پاریس بچۆن. شه و باراس به گه رمی پیشوازی له ناپلین کردوو دوا ی شه وه ی ده ستی له کاره که ی کیشابۆوه پیشنیاری به کئوانسیون کردبوو ناپلین بکه نه فرمانده ی گشتی هێژه چه کداره کانی ناوخر، شه وه ی له لای باراس و نه داما نی کئوانسیون بووه جیگای سه رنج سه بابهت به وکوره مۆن و ملج و خوین ساردوو هه یغه، زوو نه خشه دانان و جیه جیکردن و تۆپبارانکردنی دژه کۆمارییه کان بوو له ناوه راستی شارد، سه بابهت به شه ری ناوشاره کان و سه رکوتکردنی پاپه یوان، ناپلین بوو به سه رمه شقی نه م کاره و دوا ی شه ویش نیکولا ی یه که م هه مان کاری دووباره کردوه له (14) ی دێسه مبه ری سالی (1825) دا، تا که جیاوازی له نیاوان نه م کاره ی ناپلین و تزاری پوسیدا نه وه بوو، نه مه ی دووه میان پوپا که نه ده ی شه وه ی ده کرد دژی نه مجۆره کاره دپه ندانه یه و ترس و زاری واسیلچیکوفه ست و نه ستی شه ری له خسته بردوو، به لام ناپلین هه یج کاته نه که و ته بیر شه وه ی پاساو بۆ نه م کاره ی بێنیه ته وه – یان بیخانه مل که سیکتر، دژه کۆمارییه کان زیاتر له (24) هه زار چه کداریان هه بوو و ژماره ی سه ربازه کانی ناپلینیش ته نها شه ش هه زار که س بوو، جگه له په نابردن بۆ تۆپخانه هه یج پێگا چاره یه کیت نه بوو، بۆیه ناپلین هانای بۆ تۆپه کان بردو هه یانه یه دیان، له وکاته دا شه و نه به دریه گه وه یه ی شه و به هێزاشه کی و به هه رنرخیک که بوو دژمنی تیکشکانه، ناپلین کانی به فیرۆنه ده داو له و پۆژه په شه دا گۆپه پانی به رده م کلیسای سن روش – ی به خۆینی دژه کۆمارییه کان سو ره له گه پاندبوو، بێبه زه یی له کاتی شه رکردندا به کتی بوو له خه سه ته کانی ناپلین.

له ناو که سایه تی شه و پیاوه دا دووشت کاریان له سه رده کرا، یه کێکیان فرمانه کانی مێشک و شه و ی تریشیان فرمانی دل، نه ک واوینا بکرت ناپلین خاوه نی دلنکی هه ستیار نه بووه، شه و به باره پی خۆی خاوه نی دلنکی به خشنده و میهره بان بووه، به لام به پیتی قسه ی خۆی که به (رویدری) ی براده ری گوتوه، هه ره له تافی لاوییه وه هه ولیداوه ژنی سۆزو به زه یی له ناو دلی خۆیدا

کو پیریکاته وه و ئیستا نه وژیته دهنگی لیوه نایهت، هه رچۆن ئیکبێت هه رکاتی باس له شهڕ دهکرا نابلین نه هه نه وژیته دهنگی لیوه نه دهات، به لکو هیچ کاریگه ریه کیشی له سه رنه ده بوو له به رامبه ر دوژمه کانیدا.

پۆزی سێزده هه می وانه ده میری پۆلیکی گه رده ی له به ره نگاری نابلیندا گێپا، گرنگی مێژووی تیکشکاندن دژه کۆماریه کان له م چه ند خاله دایه،

1- ئومیدی سیستمی شانیشینی که پێیانوابوو به م زووانه دینه وه سه رکا، تیکشکاندن که زۆر له تیکشکانه که ی کیه ری کاریگه رتربوو.

2- چینی برژوازی شاری له وه دلنیا کرده وه که بێ به ده سه ته ره گرنتی ده سه لات نه که ونه په له قازوه به زۆری چه ک په نانه به ن، جگه له مه ش نه مانه ورده برژوازی شاری دتهاتیه کانیا ن فه رامۆشکردبوو که له گه رپانه وه ی هوکمی شانیشینی ده ترسان ولایه نگری کۆماریه خاوه کان بوون، هه موو که سێک ده یزانی ورده برژوازییه کان و نه وانه ی تازه گی زه ویان پێدرا بوو و نه زه ویانه ش له ملک ی فیو دیاله کانی سه رده می پاشانیشینی ستاندرابلوه و درلبق نه مانه، دژی گه رپانه وه ی سیستمی پاشایه تی بوون، بۆیه نه مانه به چاوی پقه وه سه یری دژه کۆماریه کانیا ن ده کرد.

3- بێ جارێکێت نه وه سه لمیندرا یه وه که شه په کانی دژه گێپانه وه ی هوکمی شانیشینی له ناو پۆحیه تی سوپادا پێشه ی دا کو تا وه دژی سوپاش ده جه ننگ، راسته وخۆ-یان ئاراسته وخۆ کاریگه ری خۆی هه بوو، چه مک ی مێژووی پوودا وه که ی (13- ی وانه ده میری به و جۆره بوو.

به لām سه به رته به خۆدی بۆناپارت، بۆیه که مجا ر نه ک هه ر ته نها وه ک شه په که ی تۆلۆن له ناو کۆپو کۆمه له سه ریا زییه کاند ا دهنگی دایه وه، به لکو ناوی نه وه له نا وه موو چین وتو یژه کانی کۆمه لگای فه ره نسیدا دهنگی دایه وه بووه وێردی سه ر زمان، دوا ی نه وه هه موو لایه ک به چاوی پیاویکی شایسته و کارامه ر ئازا سه یریا نده کرد، نه و سیاسه ته دارانه ی که بێ په که مجا ر دیرک تواریا ن پێکهێنا، واته: وانه ده میری سالی چواره م، سه ره تا په نایان بۆباراس بره و دواتر درکیان به وه کرد هه رکاتی بیانه ویت سه وکو تی دژه کۆماریه کان به ک، ده بێ په نابق بۆناپارت بیه ن و پشت به نه و بیه ست، به لām نابلین بۆناپارت هه وایه کی تری له بێن کلێشه ی دا بوو، نه و شه یدا ی شه یری ده ره کی بوو و نا ره نووی فه رمانده یی به کێ له له شکره کانی کۆما ری فه ره نسای له که لله دا بوو، ئیستا به وه ی په یره ندی باشی دۆستانه ی له گه ل باراسدا هه بوو ده سنگه یشتنی به و نا مانجه ی زۆر به دوور نه ده زانی، له ما وه ی شه و و پۆزیکدا بارو دۆخی نابلین ته وا و کۆپا نکاری به سه ردا هات، ئیستا نه وه فه رمانده ی پا دگا کانی پارێسه ر جێگای گرنگی پێدانی باراسی به پۆیه به ری به توانای دیرا کتو ویه و پالێورا ی پۆستی فه رمانده ی گشتی سوپایه، ما وه یه ک دوا ی نه و به رزیو نه وه له پ نابلین ئاشنا یه تی له گه ل ها و سه ره بیو ژنه که ی ژنرا ل دوی ها رنه (که له پۆزگاری شه پێکی دژواردا له سێداره درا بوو) په یدا کردو عاشقی بوو.

جۆزفین، شه ش سال له نابلین گه رده تر بوو وله ژیا نی خۆیدا زۆر پوودا ی عه شقه تی وه ودا سه ری بینییو وه سستی عاشقانه ی تاییه تی له به رامبه ر نابلیندا نه بوو، نه وه ی ببوو جێگای سه رنجی نه و لایه نی ماددی بوو نه که عه شقبا زیکردن له گه ل نابلیندا، چونکه ناو برا دوا ی شه په که ی (13- ی سه پته به ر ببوو که سێکی دیا رو نا سرا و خا وه ن پایه یه کی به رز، نابلین له ژیر کاریگه ری هه وا و هه و سه یدا ده سه ته و به جێ خوا زینی جۆزفینی کردو کردی به ها و سه ری خۆی، جۆزفین پێشتر

په یوه نډیبه کې توندوتللی له گټل باراسدا هېو وټه م هاوسه ریه تیبه یوه هڅی شوه ی له مالی به ټیترین که سایه تی کوماریخوازه کانداهو رگا بل ناپلین بکه وټه سه ریشت.

نژیکه (200) هه زار کتیب له سهر ناپلین نووسراوټ و ناماری نه مه له لایه ن کپرشاین-ی پسروری به ناویانگی کتیب ناسی وټر له شاره زایانی هونری نویسنه وه ی میژوو نووسانه که ده ریاره ی په یوه نډی ناپلین وچیزفین نویسیویانه، تانکید له سهر نه وه ده که نه وه، بل شوه ی کړتایی به م باسه به ټینن ده لټم: نه چیزفین ونه ماری لویزی نه مساوی ژنی دووه می ناپلین ونه مادام رموزا^(۳۶)

نه ماداموزال ژرژ^(۳۷) و نه کنټس والوسکا^(۳۸) ونه هیچ یه که له نافرته تانکیتر له پوژگاری خویاندا په یوه نډی توندو تلیان له گټل ناپلیندا هېووه و نه توانیویانه و نه هه رگیز پرپیاگنده ی نه وه شیان نه کردوه که توانیویان کاریگه ریان له سهر ناپلین هېوویټ، هه تا نه یان توانیوه که میکیش په ی به وکه سه سه رکه ش وتوپه و سه رچله به ږن،

ناپلین نه یوانی مادام دوستال^(۳۹) ی ناودار هه تا پټشته وه ی ناکرکیه سیاسیه کانی شو له گټلیدا پقی هه لېسټینن درک پیټکات، نه مه ش ته نها له بهر نه وه ی کارکردنی ژنان له یواری سیاسه تدا به شتیکی زیادانه ی ده زانی ویه هڅی شوه ی دوستالیش سه روکاری له گټل سه یاسه تدا هېوو، ناپلین حه زی نه ده کرد ناشنایی له گټلدا په یدابکات، ملکه چی وگوټرپایه لی بډیداره ی شو(ناپلین) په کیکیبو له وسیفه ته پیویستیانه ی که ده بوا معشوقه و ژنه کانی کربایان وټوانه ی ناکرکی نه مه شپوون له دلی خوی ده بردنه ده ری ویه های بل دانه ده نان، جگه له مانه ش له بهر سه رقالي وټوری کاره کانی ناپلین، کانی شوه ی نه یو ده ریاره ی جوش وخرشه کانی هه ست ونه سستی دلی بډماوه یه کی دووردیژ کانی بډتهرخان بکات، نه مجاره یان له (9-ی مارس 1796) دا ناپلین بډناپارت ژنی هیناو دوی دوو پوژ مالتاوی له یو وکه که ی کردوو به ره و مه یدانی شه پ که وته پټ و سه رده میکی دریژخایه و خوټیاری له میژوی نه وروپادا سه ری هه لدا.

³⁶ - گومبسی دی رموزا (1785 - 1821) په کټکه له ژنه کانی (درباری) که یاداشتی سرنج راکیټی سهارت به درباری ناپلین و خوی نویسونووه نامه به کیسه سهارت به یوه وده کردنی ژنان نویسووه.

³⁷ - ژرژ (1787-1867) په کټکه له ونه کتره ژنانه ی که ریژنی ترازیډیو ریمانسی گیراون وټنه جیکای سرنجی ناپلین. (و-فارسی)

³⁸ - کنسی والوسکا (1815-1868) ژټیکی جوانی بوله نډی یوه و په یوه نډی خۆشه یستی له گټل ناپلیندا هېوووه له نمنجای شو په یوه نډیه ناشه ریغه مندالټکی یوه و به ناوی کنت نه لکسندر والوسکی وکه سیکی روژنامه نویس و سیاسه تمه داری لټه رجووه و له سهر ده می ناپلین سینه مدا که ښته پله ی و مزیری. (و- فارسی)

³⁹ - دوستال (1763-1824) و مزیری لویسی شازده هم یو و نه دټیټکی به توانا یوه. کټیټکی به ناویانگی سهارت به نملمانیا هه به، نه وټنه بیر وکه ی نازاد یخوازان ی هېوووه ناپلین نه ی له کارو باری ده ولټنی ده کردا نووسر).

شهره کانی ئیتالیا

(1796-1797)

(1)

له وکاته وهی ناپلین شه وداستانه ی ترمارکردو لاپه نگرانی پڑیمی شانشینی تیکشکاند، بووه جیگای سهرنج و چاودیرکردنی باراس وهه موو سهرانی حکومهت، ناپلین هه ولیده دا لئپرسراوانی ده ولت بگه یه نیتته ئه و قه ناعه تی که بهر په رچدانه وهی هاوپه یمانانی تازه ی ده ولت تان دژ به فهره نساو شه پله دژی بهر ی ئیتالیا و نه مسا به زه رووری بزاشن و بۆنه مهش سه رووی ئیتالیا داگیر بکریته، له پاستیدا هاوپه یمانیه تی تازه ی دژی فهره نسا دروسته کرابوو، به لکو هه مان ئه و هاوپه یمانیه بوو که له سالی (1792) دا دروستکراو له سالی (1795) دا پروس به ناشتی کردنی تاک لایه نی له گه ل حکومه تی فهره نسا دا که له شاری بالدا ریککه ورتن، له و بهر یه هاتبۆ ده ری، به لام نه مساو بریتانیا و روسیا و شانشینه کانی ساردنی و دوسیسیل وهه ندی له حکومه ته هه ریمیه کانی ناوخی ئه لمانیا- وریتمبرگ و باویر و بادو... هیتز، مابوون، که دژی کۆمار یخوازه کانی شۆرش فهره نسا بوون و ده سه لاتدارانی فهره نسا ده یانزانی هه موو ئه مانه دژی ئه و و شه پی پاسته قینه له به هارو هاوینی سالی (1796) دا ده ستپیده کات و پیوسته له خۆ رئاواو باشووری خۆ رئاوا ئه لمانیا وه ده ستپیکریته و فهره نسییه کان هه ولبدن له و پێگایه وه خۆ یان بگه یه ننه دوژمنی سه ره کیان که نه مسا بوو.

دیرکتوار، بۆ ئه م مه به سه به شترین هه لپژاردی له شکری خۆ یان کۆ کرده وه و خسته یانه ژۆر فهرمانده ی باشتین نه فسه ره کانی جهنگی وه سه رووی هه مروشیانه وه ژنرال مۆرو سوپا سالاری گشتی بوو، باشتین که لویه لی سه ر یازان بۆ ئه سوپایه دابین کردبوو وهیج درتقییه کیان نه کردبوو و حکومه تی فهره نسا ئومیدی ته وای به وه لشکره هه بوو، سه بارت به بۆ چوونه کانی ژنرال بۆ نا پارتیش به هتیرشکردنه سه رووی ئیتالیا، له لایه ن حکومه ته وه گرنگی پێدا، ئه مهش وهک تاکتیکێکی سه ر یازی بۆ ئه وهی ئه م کاره بیهته گومرا کردنی ئامانجی سه ره کی سه بارت به نه مساو فیننا هیزه کانی خۆی دابه شبکات و نه زانیت ئامانجی سه ره کی سوپای فهره نسی کوئییه، به یاردا بۆ سه رقاکردن و سه ر لیشێواندن نه مساو هاوپه یمانه کانی، واته پاشای ساردنی، سی چل هه زار سه ر یاز که له خوارووی ولادا جیگیر کرابوون بۆ ئه مه به سه به کار به یترین و شه بیان پێیکه ن، کاتی ئه و پرسیاره هاته پیش کۆ به فهرمانده ی ئه م سوپایه ی خوارووی ولات دابنریته، کارتۆ، دانانی ناپلین بۆ ئه و پۆسته پێباش بوو، لئپرسراوانی تری ده ولتیش پاسته وخ بۆ پێشنیاره رازیبوون، فهرمانی دانانی ناپلین به فهرمانده ی له شکری خوارووی ولات له به روای (23-ی فبرایری سالی (1796) دا ده رچوو، فهرمانده ی تازه له (11-ی مارس هه مان سالدا، به ره و خوارووی ولات که و ته پی هه تا بیهته گه ل له شکره که یه وه، ئه م شه پی ناپلین کردی بۆ هه میشه له میژوودا ناوی ئه و پیاوه ی به دره خشان و شانازییه وه ترمارکردو هیشه وه، له سالی (1796) دا ناوی ناپلین له سه رتاسه ری ئه و روپادا ده نگی دایه وه و ئیتر له لاپه کانی میژوودا بۆ هه تا هه تابه به نه سراوه یی مایه وه، سقۆرۆف، که سه ردارێکی سه ر یازی روسیه و له گه رمه ی شه په کانی ئیتالیا دا سه بارت به ناپلین ده لیت: زۆر به خیرایی به ره و پێشده چیت- کاتی ئه وه هاتووه پیش له و پیاوه بگرین، سقۆرۆف

یه کهم که سبزو که نه و هوره توفانویه ناسی، نه و هوره⁽⁴⁾ ماوه یه کی دوو دریز نه وروپای به گرمه و نرکه و هوره بروسکی خزی ویزانکرد. فرمانده سربازیه بالکانی ده ولت فرماندهی شم لهشکره ی خواروی ولایتان قبوله کردبووه، چونکه نه ولهشکره له بارود و ختیکی زور خرابدبوو و زیاتر له پوهه شهسپکی له پولواو ده چوو که لاکه ی سربانیت، دزی و ده سترپی و بیسه روبه ری بالی به سهر لهشکره که دا کیشابوو، به جوری ته نانه ت له سالانی کوتایی حکومتی کنواسیقینشدا(ترمیدوری) به و شیویه نه بووه، پاسته پاریس بودجه یه کی که می به ولهشکره ده دا، به لام شه بودجه که مش به زویی ده دزواو ته قس و نه قسده کرا، چل و سمن هه زار سرباز له ناو شاری نیس و ده وروپه ریدا بوون و مه علوم نه بوو نه و هورده سربازیه چ ده خون و چ له بهره که ن.

پاش چهند کاتزمیریک له گیشتنی ناپلین هه والی نه و هیان پیراگه یاند که نه فسریک فرمانی به سربازیه کانی کردبووه بچن له پینگه یه کی سربازیدا بگه ین، به لام سربازیه کانی سربچیچان له فرمانه کی کردبووه، چونکه هه موویان پخواس بوون، خراپی باری دارایی شم لهشکره په راویزو لچه په ککراوه هاو تابوو له گه ل بیسه روبه ری و ناشایسته بیان، نیت سربازیه کان له وزه یاندا نه مابوو چونکه به چاوی خویان ده یانبینی گنده لی و دزینی موچه کانیان له لایه ن لپرسراو کانیانوه ده کورت و نه مانیش له و په پی سه نگه ساری و په نجدا ده ژین.

پرکیشه ترین لپرسراویه تی له چاوه پوانی ناپلیندبوو، کیشه یی شه و ته نها له وه دانه بوو نه هیلی سربازیه کانی پووت و په جال و برسی بن، به لکو ده بوا له کاتی به ره و پی شچوونی بژشه پ شم پیداو یستیه ی بقی سربازیه کانی دابین کردباو پیکه خستبانه وه، چونکه شه نهیده ویست خاوه خاوه له شه پکردن بکات، له وانه بوو به مزی شه وه توشی ناکوکی بیته وه له گه ل فرمانده ی یه که سربازیه کاند که که سانی وه: ئاوژوو و ماسناو سروریه، بوون، چونکه شه و نه فسرانه پیشینه ی زوریان هه بوو و که سانی به ته من بوون و ده میکبوو له ناو سوپادا خزمه تیان ده کرد، نه گهر که سیکی وه ک مزی فرمانده ی گشتی سوپای فره نسا فرمانی پیکردبان شه و ملکه چی فرمانه کی ده بوون، به لام نیستا گنجیکی (27) ساله به ناوی ناپلین بۆته لپرسراویان و به زحمه ت مل بۆ فرمانه کانی ده نین و وه ک سوکایه تی پیکردن به خویان سیری ده که ن، نه گهری شه وه هه بوو لاساری و ده مه ته قی له نیتوان شه مان و ناپلیندا پویدات.

له ناو سربازیه کاند پوپاگه نده یه که ده مبه ده م ده گوازیاره به وه ی گوا یا ناپلینی کورته بنه دوا ی تیکه لچوونی ده مه قاله ی له گه ل (ئاوژوی بالابره زدا، ناوبراو که مری شه ی گرتوو و پی گرتوو (تو قسه ی نابجیتکردن، کاریکی وامه که ناچارم بکه یه ده ست بۆ کاریتر به رم، بالا په یزه یه که ی تو پیکرنا بیته له به رده م شه ی ده سته بجه گولله باران بکریته) له راستیدا ناپلین هه له هه مان سهره تاوه له هه مو لایه کی گه یاند که له ناو لهشکره کی خویدا به رگی هچ سربچی وناکریکه ک ناگریته و هه رکه سیک بیه ویت سربچی بکات بیگودانه پله و پایه ی سربازی تیکیده شکینیت و پۆتی ده شکینتی، له و پاپۆرته سهرمۆرانه ی که ناپلین بۆ دیرکتواری پاریسی ده ناردن، به بی هچ شیکردنه ویه که ده ینوو سی (پیتوسته لیره دا گولله باران بکریته).

⁴⁰ - نه و هوره ی - مه به ست له ناپلین بۆنا بارنه.

ناپلین کوه ته قه لای نه هیشتنی گنده لی ئیداری و دزی، سه ریازه کان هه زوو هه ستیان به مه کرد، ئه وه ده سته ی له سیداره دانی سه ریازی که به تفهنگ جیبه جیده کرا- زو کاره گری له سه ر پتکخستنه وه هاته وه سه ریازی سه ریازی جیه پتشت، به لام خرخره ریککردنی ئه وه به پتکخستنه وه ی سه ریازه کانی کاتی زوری ده ویست ئه گه هه تانه وکاته ته واه ئه مه کاره ی ئه نجام دابا، وه: ئه وه وابه وه ده ست له شه پو نه به ر دیه که ی پیشی هه لگرت، بۆیه به یاریندا له یه که مه خوتبه ی بۆ سه ریازه کانی که به پیچه وانه ی بۆ چوونه کان بوو.

سه باره ی به وه ی ناوه پۆکی ئه مه گوته ره ی، به و جۆره ی له میژوودا نووسراوه له چ کات و ساتیکدا گوته راوه، زۆر باس و خواسی لێوه کراوه و تابه ئه مپۆش یاداشت نووسه وه کانی ناپلین گومانیان له وه نییه ته نها چه ند پسته ی سه ره تایی ئه وگوته ره ی ناپلین جیگه ی ئیعتباریانه و ئه وه که ی تری کۆمه لی رسته به ندی ئه ده بی بوون- که دواتر پتیه وه لکیندراون، سه باره ت به و چه ند پسته ی سه رتاش من تانکید له سه ره وه ده که مه وه ناوه پۆکی به که لکی ئه مه بریتیه له م چه ند وشه یه (سه ریازه کان ئیوه برسی و پووت و په جان .. من ئیوه بۆ ده شتاییه پر نیعه ته کانی جیهان ده به م).

له هه مان ئه وه ههنگاوه ی سه ره تادا ناپلین له و به یوایه دابه و ده بی هه ره پتک خه رجی شه پی دواتر بۆ سه ریازه کانی دابین بکات، هه ره سه ریازه کیش قاره مانیه تی و به توانایی له شه پی سه رووی ئیتالیدا بنویشت بیکاته جیای سه رنجی خۆی و خۆشی بویت، ده بوا به بی چاوه په وانی پێداویستیه سه ریازه کانی ته وایه کات و ئه وانی نیشاندابا که پتیه ی سه ره ریازه کانی پێداویستیه کانیان له دوژمن به ده ست به یتن و که موکوپیه کانی سه ریازی پر بکاته وه، سه ردار ی لاو له گه ل قسه کانی خۆیدا ئاهازی به م خاله کرد. ناپلین هه میشه ده یوانی له نێوان سه ریازه کاند هه ژمون و چۆنیه تی خۆی به یارێزیت و سامی خۆی له ناو پلحه تی سه ریازه کانییدا به یارێزیت، ئه و چیرۆکانه ساختن که سه باره ت به هه سته کانی ناپلین و عه شقه بازیه کانی نووسراون، خۆی ناپلین جاریکیان به پاشاکای له نێوان سه ریازه کانییدا گوته یه تی: ئه و مه عشوقانه م وه: گزشتی ده م⁽¹⁾ لوله ی تۆپتک وان.

لێره دا مه سه له ی عشق له ئارادانییه. ئه و به سه ختی چاودێری سه ریازه کانی ده کردو ده یوانی ئه م مه سه له یه له لای سه ریازه کانی به دلسۆزی و خۆشه ویستیان نیشاندات، به لام له پاستیدا ئامانجی ئه و ته نها ئه وه بوو ئاماده باشی بۆ شه پکردن له به رده سته داییت.

ناپلین له سالی (1796) دا له یه که م سه فه ری بۆ شه پکردن له به رچاری سه ریازه کانی ته نها ئه فسه ریکی تۆپخانه ی شایسته بوو و دوو سال و شتی که له مه و به ره له شه پی تۆلۆندا لێوه شاهیه ی خۆی نیشاندو ئاهازی ته نواندوه و ئه و سه رتیه ش بوو که له مانگی سبتعه ردا پاپه پیوان ولایه نگرانی سیستمی پاشایه تی له پاریس تیکشکاندن و به لوله ی تۆپه کانییه وه به سته وه، هه ره له به ره ئه مه شه کراوه ته فه رمانده ی له شکر ی خوارووی ولات و له مه ویا تر هه یجتر نییه.

هه تا ئه وکاته ش ناپلین ئه وکه سایه تییه پتیه یست و ده سه لاتی په های سه ریازه کانی نه بوو، بۆیه ده یویست به وشه په ی له پتشی دابه و به وتالان و به پتیه ی له سه رووی ئیتالیدا چاوه په وانی ده کات، سه بازه کانی به یوژیتیه وه کاره گری خۆی له ناودلی ئه وانه دا جیه کاته وه، پۆزی تۆیه می مانگی ئیبریل، ناپلین به خۆی و له شکره که یه وه به ئالپدا تپیه پی، ژنرال دومینی،

¹ - ده م لوله ی تۆپ: مه به سته ی له ویا ره کۆشته ی دوزمه که به ریوه و به لوله ی تۆپکه وه نوساوه.

به پره چلهك سويسرى وپسپډر له بوارى به پټوه بردنى سويار تاكتيكي سهريازى ونوسه رى به ناويانگى ميژوى شه پره كاني نابليون، كه سهره تا له گهال له شكره كى نابليوندا خزمتى كړدوه وواتر خزمتى ده ولتى روسيه كړدوه، ده لئيت: نابليون له هه مان پوزاني سهره تادا كارامه يى وتواناى خوى بوسه ركرديايتى كړدى له شكر نيشاندا، پڼگايه كى سه ختېوق به لام كورتى ونزىكي له نيتوان له لب وده ريداا گرته به رو به تنگه به رى (كرنيس) دا تيپه پى له كاتيكا له شكره كى له ژور مه ترسى ترپخانه كاني سوپاى ده ريايى بریتانیا دابوو، نه مه يه كنى له خه سله ته كاني نابليونى به ده رخست، نه م بپه روايه وه نه م نازايه تيبه سره كه شانه ي نه وه له تاي فرمانده سهر يازه كاني پوزگاري خوى وهك: لان وموراو نى وژنرال ميلورادوفيتچ و فرمانده تازه كاني ترى وهك سكوبلف، نه وى نه مي نايه پيش، چونكه نابليون له وپروايه دابوو ده بى فرمانده ي له شكر له كاتى شه پكر دنداو هه تانه وكاتى نه بپته پټويستيه كى پاسته قينه، نابى گيانى خوى بخاته مه ترسيپه وه، چونكه له وانه يه مهرگى سره له شكر بپته هوى نانه وهى ترس له دلى سهر يازه كاندا، نه مشه بپته هوى پاشه كشه و ټيکشكانى له شكره كى، به لام له لايه كى تره وه له وپروايه دابوو له كاتى شه پكر دندا ده بى له ژور بلئسه ي چه كى دوزمندا هيرشبه ريت و دودلى وگومانى له به ره وپيشچون نه بپت بوشكاندى دوزمن.

خوشه ختانه نابليون توانى له پيښى مانگوه هه تانوى مانگى نيمبريلى سالى (1796) دا له تنگه به رى كرنيس بپه پټه وه، مهره كگه يشته خاكى ئيتاليا نه خشه ي شه پكر دنى داپشت، له به رامبه ر نه ودا له شكره كاني نه مساوى وپيه موني هه بوون، كه به سهر سى ده سته دا دابه سش ببوون و ژن- يان له ژور ده سدابوو، په كه م ټيكه له جوني سويپاكى له گهال له شكرى نه مساوى نارژان تودا له ناوچه ي مونه تندا پوويدا، نابليون به كركړدنه وهى له شكره كى، سهر يازه كاني بولبوى خافلگير كړد كه به شى خواره وهى پڼگاي سهره كى ژنيان كرتبو، له پېر هيرشى كړده سهر ناوچه رگى سوپاى دوزمن وله ماوهى چه ند كاژميژنكا شكستى به له شكرى نه مساوى هيتا، به لام نه و يكه سهر يازيه ته نها به شيكى سوپاى نه مساوى، دواى نه و سره كوتنه و كه من پشودان به سهر يازه كاني نابليون جاري كتر سويپاكى ده ننگا يه وه دريژه ي به به ره وپيشچونه كيدا، دوو پوز دواتر، هيزه كاني پيه موني له نزيك ملزيمودا ټيکشكاند، نه نجامى شه پى نه و پوزه له ده سدانى پيښ ليوايو و مه يدانى شهرش داپقشراو له كه لايى سهر يازه كاني دوزمن وجيمانى چه كه وته قه مهنى (13) تږپ بو، نابليون بوارى نه وينه دا دوزمن خوى ناماده بگاته وه له شكر پڼكبه نه وه و پاسته وخو كه وته دوايان.

به پي بږچوونى ميژو نووسان سهره كوتنه كاني بږناپارت شه ش سره كوتن بوون له ماوهى شه ش پوزدا كه پاستى به يه ك شه پى گوره هه ژمارده كريت، بنه ماي تاكتيكه سهر يازيه كاني نابليون له وشه ش پوزه دا ئاشكرابوو، نه ويش نه وه بوو هيزه كاني كړده كاته وه به شيوه ي يه ك پارچه ي به ره و ئامانچي ئاراسته يان ده كاته وه، بپته وهى په نابى ماتږى ئالوزو بلوز به ريت، يه كنى له ولايه نانه ي كه بووه هوى مه زنى نابليون نه وه بوو، پيكه وه به ستنى هونه رى سياسى وهونه رى سهر يازى بوو به شيوه ي يه ك هونه رى ليكجيانه بږوه، نه و كه له ماوهى هه فته يه كدا سهره كوتن له دواى سهره كوتنى به ده سته يتا و به ره وپيشده چوو، بپرى له وه ده كړدوه پټويسته پيه مون، واته ده ولتى پاشايى ساردنى به هه ر شيوه يه كبيت به م زوانه ئاشتى يه كلايه نه ي له گهال دابكات وناچارى بگات به مه و هه رسوپاى نه مساوى له به رامبه ردا بميټته وه، دواى سره كوتنيكى ترى به سهر پيه مونييه كان له شارى موندوويداو خږبه ده سته وه دانى نه وشاره، نابليون داواى له سهردارى پيه موني به ناوى (فيكتور)

کرد دانوستانى ناشتى له گەل بکات وپه پیماننامه ی پیکه وتن له به رواری (28-سی ئیریلدا به ستر)، مەرجی پارگرتنى ئوشه پرە نۆر به گران له سەر ئۆده وەلتە ته وایوو، (فیکتۆر نامده ی) پاشای پیه مون دووقه لای هەری باشی خۆی وچەند شوینیکی تری دانه ناپلیۆن، دواين قەراری پیکه وتنە که له به رواری (15-سی مایۆی سالی (1796) دا له پاريس مۆرکرا، به پیتی نه و پیکه وتنە ده بوا ده وەلتی پیه مون پێگا به هیچ له شکرتک جگه له سوپای فەرهنسا نه دات. به ناوخاکه که یدا تێپه ریت و هیچ هاوپه یمانیه کی سه ریا زیش له گەل هیچ ده وەلتیکدا نه به ستیت، هه روه ها ناوچه ی نیس وه موو خاکی ناوچه ی ساڤوا بخړیته سه ر خاکی فەرهنسا، ده بێ ده وەلتی پیه مون په یمانی ئه وه شیدات هه موو خۆراکی له شکری فەرهنسای سه ر خاکی نه و ولاته دابین بکات، ئینجا نۆبه ی نه مساویه کان هات، دوا ی ئه وه ی ناپلیۆن سه رکه وتنی تازه ی وه ده سته یان ئه مانه ی به ره و پوواری (پۆ) پاشه کشه پیکردو ناچاری کردن به ره و خۆره لاتی نه و پوواریه بکشیتنه وه هه ر به گورجی به دوا یانه وه بوو، ترس و سام له ئیتالیه کان نیشتیوو دوک پارم^(۴۲) که شه پی له گەل فەرهنسایه کاندانه بوو یو به یه که م قوربانی نه م پیشه روه یی ناپلیۆن، ناپلیۆن باوه پی به گفته کانی دوک پارم نه بووه بیلایه نی ئه و ی به ره سمی نه ناسی ویاچی سالانه ی دوو ملیۆن فرانکی زێری به سه ردا سه پاندو داوای لیکرد (1700) سه ر ئه سپی بۆ ئاماده بکات.

له و کاتانه ی ناپلیۆن به ره و پیشه ده چو بۆ پاره و دوانانی له شکری دۆژمن، گه یشته گونديکی بچوک به ناوی لودی وه ویدا به هتواشه کی له پوواری (نادا) په رپیه وه، له و کاته دا یه که یه که ی سه ریا زی نه مساوی که پیکه اتبوو له ده هه زار سه ریا ز خۆیان بۆ جه نگ سازکردبوو، له پۆی (10-ی مایۆدا شه پی به ناواینگی لودی ده ستی پیکرد، له وشه پره شدا ده بوا ناپلیۆن وه که پرینه وه ی له ته نگه به ری کرنش گیانی خۆی بخاته مه ترسییه وه، له و کاته دا که تیکه له چوینیکی خۆیناوی له نزیک پرده که پوویدا، فەرمانده ی گشتی له شکر که وتبۆ ژێر گولله بارانی خه ست و ناو بلیسه ی ئاگری دۆژمن و به خۆی و تپیککی نارنجۆک هاوێژه وه هێرشى کرده سه ر دۆژمن، بیست تۆپی نه مساوی لیکلیک گولله یان ده هاویشتن و ده ورویه ری پرده که یان به مانای وشه ده کێلا، نارنجۆک هاوێژان که ناپلیۆن پیشه نگیان بوو پرده که یان گرت و داوای تیکشکاندن نه مساویه کان (2000) کوژدا و (15) تزیان لیجیابوو، ناپلیۆن بیه رادان داوای دۆژمن که وت وه (15-سی مایۆدا گه یشته شارى میلانو، پۆرتک پیش نه م میثوه، ناپلیۆن نامه یه کی بۆ پاريس ناروو تیدا نووسیوو ئیتر ولایه تی لمباردی^(۴۳) له ژێر ده سه لاتداریه تی کوماری فەرهنساده یه، له مانگی حوزه ی راندا یه که سه رله شکری فەرهنسی به ناوی مورا به فەرمانی ناپلیۆن شارى لورنى داگیرکردو له هه مان نه و پۆژاندا ژنرال ئوژرو خه ریکی ده ستبه رداگرتنى بولنى بوو، ناپلیۆن له نیره ی مانگی حوزه ی راندا به ته واوه تی ئه وشاره ی داگیرکردو ئینجا نۆره ی شارى تسکان هات، هه رچه نده نه م ولایه ته بیلایه نی خۆی له شه پردا پاگه یاندبوو، به لام ناپلیۆن هه ر ده وری ئه وشارانه ی ده گرتن و نه وه ی به که لگی شه رو سه ریا زه کانی هاتبا به تالانی ده برد، ته نانه ت تابلی هونه رمه نده کانی سه رده می پێنسانسیشی به زۆر ده بردن، ناپلیۆن به سه رنجه وه له دانیشتوانی ئه و شارانه ی ده پوانی وه هه ر شوینیکدا پا په یین و به ره استکاری دژی ئه و کرابا به توندترین شتیه به چه ک به ره رچی ده دانه وه، له کوکودا که نزیک فرار- بوو خه ک پینچ

⁴² - پارم: ولایه تیکه له سه رو ئیتالیا که له سالی (1545) دا دامه زراوه، پا ته خه که ی دۆک بووه که له نزیک زینه کی رومانای پۆدابوو، نه م شاره له پووی بیا ی میژو و دیزین کۆشکی جوان ومۆزه خانه ی ره نکبى تدا بوون. (نووسه ر).

⁴³ - لمباردی: ناوچیکه که وێته دامین کیه کانی ته لب وله پووی پشه سارییه وه زۆر ده و له مهنده مەرکزی ئه و ناوچه ییش شارى میلان- که نزیکه یه ک ملیۆن وینو زما ره ی دانیشنه وانه که یه نی. (نووسه ر).

سربازی سواری ناپلیونیان کوشتبون، ناپلیون فرمانی دهه بکوژی شاری دهرکرد، سربازانی فره‌نسی ملی چند سه‌دهه سیان به شمشیر په‌پاندو ده‌ستیانکرد به‌تالان ویرتی وه‌موو نه‌وانه‌ی گومانیان لیده‌کرا کوشتیانن، نه‌م کرده‌وه دپندانه‌یه بۆشوینه‌کانی تریش بلوده‌بۆوه له‌شویتی تریشدا نه‌م بیره‌حمیه ده‌کرا، ناپلیون پیدایه‌ستی تریخانه‌کانی خۆی به‌وده‌ستکه‌وتانه‌ی که‌له‌نه‌مسای و ولایه‌ته‌کانی تری ئیتالیا ده‌ستی ده‌که‌وتن نۆژده‌ن ده‌کردنه‌وه به‌هیزتری ده‌کردن، هیزشی کرده‌سەر قه‌لاتی سربازی مانتو که‌یه‌کیکبوو له‌پینگه سربازیانه‌ی له‌پویی پینگه‌ی سروشتی و سه‌نگه‌ربه‌ندی وقایعه‌یه‌وه به‌سه‌ختترین قه‌لاته‌کانی ئه‌وروپا هه‌ژمارده‌کرا.

تازه ناپلیون که‌مارزی قه‌لاتی ناوبرای دابوو که‌بیستی له‌شکرکی نه‌مسای سی هه‌زار که‌سی له‌ژێر فرمانده‌ی فورومسدا که‌سه‌ردارێکی سربازی زۆر جدی وشایسته‌بوو، به‌پینگاوه‌یه بۆیارمه‌تیدانی که‌مارۆدراوه‌کانی مانتو، نه‌م هه‌واله‌ دلی دۆزمنانی فره‌نسی خۆشکرد، له‌لایه‌کی تروه‌ه پلحانییه کاسۆلیکییه‌کان و نه‌رسۆکراته‌ نیوه‌ فیوداله‌کانی سه‌روی ئیتالیا که‌نه‌فره‌تیان له‌داگیرکردنی سوپای فره‌نسابوو له‌داگیرکردنی سه‌روی ئیتالیا و هه‌زاران گوندو شارنشین که‌له‌ده‌ست کوشت و بیره‌یه‌کانی ژنرال ناپلیون هه‌لاتبوون، به‌وه‌واله‌ هه‌لجوابونه‌وه‌و هه‌تا ولایه‌تی پیه‌مونیش که‌به‌ناچاری په‌یمانی ناشتی له‌گه‌ل فره‌نسادا به‌ستبوو، ده‌یتوانی له‌پشته‌وه‌ ده‌ستبه‌شه‌پکات و پینگای په‌یوه‌ندی له‌شکرکی به‌فره‌نسا بگرێت. ناپلیون (16) هه‌زار سربازی بۆ که‌مارۆدانی قه‌لاتی مانتو دانا‌بوو و ته‌نها (29) هه‌زار سربازی به‌ده‌سته‌وه‌ مابوون و چاوه‌پوانی نه‌ویده‌کرد له‌فره‌نساوه‌ هیزشی سربازی بۆ بنێنن، ناپلیون په‌کێک له‌باشترین فرمانده‌ سربازییه‌کانی خۆی بۆ په‌ویه‌پوو بونه‌وه‌ی فورومس‌نارد، به‌لام فورومس‌ تیکیشکاند، ناچار ژنرال ناپلیون فرمانده‌یه‌کی تری به‌ناوی ئاوژود بۆ شه‌رکردن له‌گه‌ل له‌شکرکی فورومس‌نارد، ئاوژوریش خۆی پانه‌گرت و پاشه‌کشه‌ی کرد، هه‌لومه‌رجی سوپای فره‌نسی که‌وتبۆ بارووقخیکی ناهه‌مواره‌وه‌ ناپلیون شیوازکی جه‌نگی تاییه‌تی گرت به‌ر که‌به‌په‌وای شاه‌زایانی کلاسیکی سربازی پێشه‌وایی کردنی سوپا به‌تێپروانیی شاه‌زایانی سربازی تازه‌ش نه‌م هونه‌ره‌ به‌سبوو: وه‌ک ژومینی ده‌لێت: (ناوبراو شانازییه‌کی هه‌میشه‌یی به‌نسیب بوو) هه‌رچه‌نده‌ ناپلیون له‌سپێده‌ی ژبانی سربازی دوورو درۆژی دابوو، نه‌گه‌ر کوژواباش فورومس‌ که‌شه‌یدای سه‌رکه‌وتنی به‌سه‌ر دۆزمنه‌ مه‌ترسیداره‌که‌ی له‌کلێشه‌ی سه‌ریدا ده‌کۆلی، که‌مارۆی قه‌لاتی مانتۆی تیکیشکاند، به‌لام له‌هه‌مان کاتدا ئاگادارکرایه‌وه‌ له‌شکرکی بۆناپارت هیزشی کرد ته‌سه‌ر سوپای پشتیان که‌هێلی په‌یوه‌ندی ئێوان سوپاکه‌ی ومیلاق بوو وه‌سن قۆله‌وه‌ هه‌لمه‌تی بردونه‌ته‌سه‌ر، واته‌: له‌لاناتق و سالو ویره‌چیاوه‌ تیکیشکاندن، له‌گه‌ل بیستنی نه‌م هه‌واله‌ فورومس‌ له‌شه‌پی قه‌لای مانتۆ که‌پایه‌وه‌ دواوه‌ دواي چه‌ند ورده‌ شه‌پۆک له‌پنگای که‌پانه‌ویدا سه‌ره‌نجام له‌نزیک کاستی لیونه‌دا په‌ویه‌پووی له‌شکرکی ناپلیون بۆوه‌ دواي چه‌ند مانتۆی سربازی له‌شکرکی فره‌نسا له‌پشته‌وه‌ پامالی سوپای نه‌مسیانکردو تیکیشکاندن، پاش پاشه‌کشه‌کردنی له‌شکرکی فورومس‌ وه‌لاتتیان به‌دۆلی ئادیژه‌داو وه‌رسوپانه‌ویان سه‌ره‌نجام سوپای نه‌مسا چۆوه‌ ناو قه‌لای مانتۆ وه‌لایه‌ن له‌شکرکی ناپلیونه‌وه‌ که‌مارۆدراو، نه‌مجاوه‌یان ده‌وله‌تی نه‌مسا نه‌ک بۆ یاریده‌دانی که‌مارۆدراوانی له‌شکرکه‌که‌ی خۆی له‌ناو قه‌لاتی مانتۆدا به‌په‌له‌ له‌شکرکی تازه‌ی له‌ژێر فرمانده‌ی ئال وینزیدا، که‌وه‌ک فورومس‌ و ئارشیدوک شارل، په‌کیکبوو له‌باشترین سه‌رداران سربازی ئیمپراتۆری، سازکرد. ناپلیون بۆ شه‌پکردن له‌گه‌ل ئال وینزیدا (28500) سربازی به‌پێ خست و (8300) سربازیشی بۆ درۆژه‌دان به‌که‌مارۆی قه‌لاتی مانتۆ جێهێشت، هیزشی

یەدەکی ئو تەنھا نێکی (4) هەزار کەس بوو، زۆرجار بۆ ناپارت دە یگوت: ئو فرماندە سەریازیانی کە یەکی سەریازییە تازەکانیان بۆ شەپێ سبە ئامادە دەکەن هەمیشە تێکەشکێن، ئو پشتی بە لەشکری یەدەک نە دە بەست چونکە شەپەکانی درێژخایەن بوون، لەشکری ئال وینز لە پووی پەرداخییەو لە لەشکری فەرەنسا باشتربوون و لە درێژەیی شەپەکاندا چەند نەفسەری پەلەبەرزو یەکی سەریازی لە ناچوویبون، ناپلین فرمانیدا یە چنچەو چەند شوێنیکێتر چۆل بکێت، هەموو لەشکرەکی لە دەوری خۆی کۆکردەو هەتا ئامادەیی زەبرووە شاندنیکێ گورچە بێ بکات، لە (11-ی ئۆکتۆبەری ساڵی- 1796) دا لە نزیک ئارکل شەپێکی سەخت و خوێناوی تاخڵرناوی پۆژی حەفدە هەمی یقناوەری درێژەیی کێشا، نەمساوییهکان کە ژمارەیان زیاتریو بە شێوەیەکی سەرسەخت دە چەنگین، ئیمپراتۆری هابسبورگ باشتەین سوپاییانی خۆی ئاردبوون بۆ ئەم شەپە، یەکیک لە شوێنە ستراتیژییەکانی ئو شەپە پردی ئارکل بوو، سێ جار لەشکری فەرەنسی مێرشیان بۆ ئو پرده کرد، بەلام تێکەشکانەو پاشەکشەیان دە کردو زیانی زۆریان لێ دەکەوت، ناپلین وەک هەمان قارەمانیەتی کە چەند مانگ لەمەوپێش لە لودیدا تواندی مێرشی بە ئارنجۆک و تۆپکردو بۆ خۆی کەوتە پێش تێپێکی لەشکرەکو مێرشی برد، زۆر لە سەربازەکانی ناپلین کوژدان و دواي سێ پۆژ شەپ، لەشکری ئال وینز کەوتە پاشەکشە کردن و بەرەو داو هەلات، دواي یەک مانگ و نیو ئینجا نەمساوییهکان توانیان چارێکیتر لەشکرەکانیان پێکبەنەو و بۆ تۆلە سەندنەو خۆیان ئامادە بکەنەو، شەپێ یەکلەکرەو لە ناو پاستی مانگی یقناوەر پوویدا، واتە پۆژانی (14 و 15 و 16) ی ساڵی 1797) لەشکری ناپلین لە شەپێکی خوێناوی نێک رییولیداو لە دژی شکری نەمسا کە هەموو کۆبیژو شەپێ کردو تێکەشکاندو ئال وینزیش لە گەل پاشماوێ سەربازەکانیدا هەلات، دواي پازدە پۆژ لە مێژووە سەربازە گەمارۆ دراوەکانی ناو قەلاتی مانتو خۆیاندا بە دەستەو و ناپلین بەو پەری مەرەبانیهو پەفتاری لە گەل فوومسری دۆپادا کرد، دواي گرتنی قەلاتی مانتو ناپلین بەرەو سەروو سوپاکە ی بە پێ خست و هەپەشەیی جدی خستە سەر هابسبورگ، پاش ئو وە ئارشیډۆک شارل کە لە سەرەتای بەهاری ساڵی (1987) دا بۆ شەپێ سەریازی بانگهێشتکرا بوو، دواي چەند شەپێگ لە گەل لەشکری ناپلیندا تێشکاو بەرەو پۆخەکانی پووباری برەنر هەلات و لەوێشدا بە زیانیکی و تێنیکێ زۆرەو پاشەکشەیی کردو تێی تەقاند، لە فیننادا پڕوپاگەندەیی ئو وە بۆ بۆرە کە زۆر پەنجینی پاشا بە پەلە دە پێچنەو و هەتا لە شوێنیکێ باشدا بێشارنەو، پایتەختی نەمسا کە وێن زۆر هەپەشەیی سوپای فەرەنسا (ئانیبال گەیشتۆتە دەم دەروازەکانی) ناپلین لە تیرەو نەمۆ سبەیی دەگاتە فیننا، ئو پڕوپاگەندانە لە ناو مۆشی کەسانی ئو پۆژگاردە کە لە پایتەختە دێرین و پێنازەدا دە ژیان مابو، تێکەشکانی باشتەین فرماندەکانی نەمساوی، پەرته وازەبوونی توای سوپای و لات، لە دەستدانی سەرتاسەری ئیتالیاي سەروو و ئو هەپەشەیی کە سێبەری بە سەر پایتەختی نەمساوا کردبوو، ئاکامی شەپێکی یەک سەلەبوو کە ناپلین بۆ یەکەمجار ساڵی لەمەوپەر لێپرسراویەتی لەشکرێکی فەرەنسی گرتبۆ نەست، ناوی ناپلین لە هەموو ئورپادا دەنگی دا بۆ وە بپو و وێدی سەرزمان.

(2)

دواى تېكشكانه يه كه لدواى يه كه كانى له شكرى نارشيدوك شارل، ده سه لاتدارانى فيتننا هه ستیان به مه ترسى درېژه دانى شه پكرد، له سه ره تاى مانگى نيپرېلى سالى 1797) دا ناپلېن به پرېسمى هه والى نه وهى پېگه يشت كه فرانسواى ئيمپراتورى نه مسا داواى ناشتى كردن ده كات، جيگاي ئاماژه بركردنه خودى ناپلېن نيش ئاسانكارى بونه مساوييه كان ده كرد، بى ناشتى كردن، به لام له هه مان كاتيشدا فشاره كانى بوسه له شكره تېكشكاوه كهى نارشيدوك شارل زياده كړيو نه وه وهك په يامېكيو بونه وهى پېتى بلنى ناشتى ده كات، هه موو لايه ك ئاگادارى نه ونامه سه يره ن كه ناپلېن دواى له بهرچا وگرتنى كه رامه تى تېكشكاوه كان نووسيبيوى هركاتى پووه پووم بېنه وه به شه پ، نه وا زياتر سه ريزاهه كانمان بهر وپېشترده چن وېل نارشيدوك شارليشى نووسيبيو: بى كه ممان مړى كوشتون، چه ند رهنج وه نه گه ساريم توشى مړى كه كان كړوده وه ؟

ديركتوار پارزيو له سه ر ناشتى كردن له گه ل نه مساداو له بېرى نه وه دابوو كى به نوينه ر بنېرېت بژدانوستان، به لام له وكاتهى كه سيكيان به ناوى كلارك بى هژدوى سه ريزاى ناپلېن نارد تانوينه رى فره نسا بيت، ناپلېن په يمانى وازه تىنانى له لئون به ستيو، واته له وكاته دا حسابى خوى به سه رى رم په كلايى كړېدوه، پاچى شه شه م، دوزمنى سه رسه ختى شلېشى فره نسا، له وهى ژنرال ناپلېن فرمانده يه كهى به سه ركوتكردى لايه نگرانى سيستمى پاشايه تى به ئيمان له پوژى (13-ى هه مان مانگا كړېدو، پاپ نه وى به كافرو له دين وه رگه راو ناوېرېدو، پاپ يارمه تى ده وله تى نه مساي ده دا دژى فره نسا، هه ركه فرماندهى نه مساوى فورومسر قه لاتى مانتوى به (13) هه زار سه ريزاو سه دان توپ وچه كيتر ته سلمي له شكرى فره نسا كړد، ناپلېن توانى كه لك له وهيزه كى كه بى كه مارژدانى قه لاتى ناوېراو دايناوو وه ريگرت وېره وه ده وله تى پاپ بهر وپېش بيات، هيزه كانى پاپ له يه كه م شه پاندا ته فرو توونابوون وپه رته وازه و شلقوبوون وپه شه پوژى هه لاتن، نه و شه په دووسه عاتى نه خاياند كه يه كى له فرمانده كانى ناپلېن به ناوى ژونو نه و له شكره ي پاچى تېكشكاند، ئيتر شاره كان يه كه له دواى يه كه خوياندا به ده سته وه، ناپلېن و له شكره كهى هه رچى كه كه من به هاى هه بوا له زېرو زيو وشه لماس و... په ردهى نه خشه دارو تابلق وشيتى، تالانكرد، له تالانكرنى شاره كان وشته كانى ناو كلېساكان وهك چن له سه رووى ئيتاليايدا كړيدان، مال و سامانيكى ژرر ژرديان ده سته كوت، ده وله مندو پوچانييه كان وخاوه ن پله و پاچه كانى ده ولت له په شقكاوى وزه نده ق چوونياندا به په له پېوزاوان بهر وناپلى هه لاتن، پاچى شه شه م نامه يه كى پاچانه وه ئامېزى به برازاكه يدا كاردينال مانتيدا بى ناپلېن نارد، ناپلېن به پووه خوشيه وه ناوه پوژى نه م نامه يه ي قبولكړيو له ووه فدهى گه ياند تاكه مه رچى ناشتېكردى خوبه ده سته وه دانى بېمه رجه، له بهر وارى (19-ى فبرايه رى سالى 1797) دا په يماننامه ي ناشتى له تولنتينو دا مژركرا، كه به پېتى پېككه وتنه كه ده بوا پاپ ژررينه ي ولايه ته ده وله مهنده كانى مه مله كه تى خوى بداته فره نساو سن مليون فرانكى ژپريش بدات وجوانترين تابلقى نيگاركيستان وپه يكه ره كان ته تسليم بكات، ده بوا نه م شتانه له گه ل مژه خانه كه يدا بدات، بى تاپارت هه موو نه مانو نه وشتانه كى كه له شاره كانى ميلان ويولونى ومدن و پارم و پلزانس وله شوينه كانى تردا به تالان برايوون، ناردينى بى پارس، پاپ تهاو خه جلاو وتوقيبو وهه موو مه رجه كانى قبولكردن و ته نانه ت زياتريش، له بهر نه وهى ناپلېن هېچ گرنكى به پاپ وپه زامه ندى نه ونه ده دا، بى چ ناپلېن نه وكاره كى كه چه ند سال نواتر ناچار يوو نه دجامى بدات له م كاته دا نه يكرد؟ بى چى پوچى نه گرت وپاچى ده ستيگرته كړد؟ يه كه م له بهر نه وه بوو مه سه له ي ناشتى كردن له گه ل نه مسادا هه رله ئارادابوو، نه گه ر له مه زياتر

فشاری بڑی پاپ مینا با لہوانہ بو کاسولیکہ کانی ٹیٹالیای ناوہ راست و خوارو بودوژنیت و بہ ہوی ٹہم وہ پشتی سوپاکہی خوی بکہوٹہ مہ ترسیبہ وہ، جگہ لہمہ ش ٹیمہ دہ زانین لہ ماوہی ٹو شہ پہ سہرہ تاییہ سہرکہ و تودہی ٹیٹالیو سہرکہ و تہ یہ ک لہ دوی یہ کہ کانی بہ سہر سوپای ٹیمپرا توریہ تی نہ مسادا ژنرالی لاو شہوانہ لہ بہر تریفہی مانگدا ہہ تابہرہ بہ بیان لہ بہر دہم چادرہ کی خڑیدا دہات و چو بڑیہ کہم جار ٹہم پرسیارہی لہ خوی کرد: نایا بہر دہ و امپیت لہ گرتنی دہولہ تان و ٹیکشکاندنی سوپاکہیان بڑخاتری دیرکتوار، واتہ لہ بہر خاتری کرملہ لئ مل ٹہستوری خولتسہرہ وہ؟

سالہ کانی بہ ہیواشی بہ سہرچوون، ناوہ کان بہ ہیواشی بہ ژیر پردہ کاندان پلشتن، خوین دہرژا، ہہ تا ناپلین ٹوہیریکہی ٹہم شہوہی بینیتہ دی وٹاشکرای بکات، بہ لام ٹو وہ لامہی ٹہمڑ بہ خوی دایہ وہ لہ سالی (1797) دا بہ وسہر دارہ سہرکہ و تودہ تہ مہن (28) سالہ ٹیتر پاپی شہ شہمی وک پیرہ میزدیکی پککوتہ و ترقیو وگہ مہی دہستی خوی سہیرنہ دہ کرد، بہ لکو پاپی شہ شہم پیشہوای پڑخی ملیکناہا ہاولاتی فہرہ نسیش بو، ہہرکہ سیکیش ویتسبای ہیژی خوی بہ سہر ٹوہ میللہ تہ دا بسہ پینٹ دہ بوا حسابی لہ سہر باوہ پی خورافیانی⁽⁴⁾ ٹہمانہ کردبا، ناپلین کلٹسای وک یہ ک کہرہ ستہی پڑلیسی دہ زانوی کہ کہک و ہرگرتن لہ ٹو بڑیہ پڑوہ بردنی زڈرینہی ہاولاتیان زڈر ناسانبو، بہ بڑچوونی ٹو بہ تاییہ کٹسای کاسولیک لہم پڑوہ وہ ٹو او بہ کہ لکبو، ہہرچہ ندہ بہ داخوہ ٹو کلٹسایہ بہر دہ وام پروپاگاندہی ٹوہی کردبو و دہ کرد کہ پڑلی سیاسی سہر بہ خڑ وجیا بہ پڑوہ دہ بات، ٹہم پروپاگاندہی ش بہ مانا بہر فراوانہ کی لہ وہ وہ سہرچاوہی گرتبو پڑکشتہ کانی تہ او سہر بہ پیشہوای پڑحانی بو، بہ لام سہر بارہت بہ پلہی خودی پاپ، بڑچوونی ناپلین ٹوہ بو ٹو پلہی لہ سہر نہ نجامی گہ مہ سیاسیہ کان وٹائیہ کاندہ بو کہ بہ درژایی دوہ زار سالہ ہہ یو ٹہسقہ فیہ کانی پڑم لہ سہر دہمی خڑیاندان بہ کہک و ہرگرتن لہ بارودخوی ناو خڑو میژوی وابہ ستہ بہ ژیانی سہر دہ کانی ناوہ راست ٹہ مہیان داہیناوہ، بہ لام نایا ٹہم فرت و فیل وک لہ کہ بازیہ چن توانویہ تی بگر پردیت بہ یہ ک ہیژی سیاسی و تہ او بییتہ جدی، ٹہمہ شتیکبو ناپلین تہ او درکی پیکردبو.

پاپ: ملکہ چ و دہ ستہ وہ ستان لہ فاتیکاندا مابڑوہ ٹہمہ لہ حالتیکد ابو کہ ناوہ دانترین و بہ پیتترین ملک و مالی خوی لہ دہ ستدا بو.

بڑ ناپلین پٹی نہ تاییہ پڑم؟ ہہرکہ کاری پاپی یہ کلایی کردہ وہ، بہ خڑایی گہ پایہ وہ ٹیٹالیای سہرو ہہ تا خہریکی دانوستانی ناشتی بیت لہ گٹ نہ مسای دڑپاو لہ شہر دا، سہرہ تا پٹویستہ ٹوہ بخہینہ پو کہ ناپلین کارہ کانی وابہ ستہ بہ ناشتی کردنی (لٹوین) و نواتر کاروبارہ کانی وابہ ستہ بہ پڑیکہ و تنی (کامپو فرمیو) ی بڑخوی ٹہ نجامداو بہ شتوہ یہ کی گشتی لہ بہ پڑوہ بردنی ہہ موو دانوستانہ سیاسیہ کاندان بہ ہمان تواناو ٹیرادہو بہ ہیژی خوی لہ دانیشتنہ کانی ناشتیدا بی ٹوہی حساب بڑکہ سی تر بکات، دہ کرد، بڑ ٹہم شتہ و ابو؟ بڑ ٹو بہ وسادہییہ لہم کارانہ دا سہرکہ و تودہ بو؟ سہرہ تا بہ پٹی پندیکی پیشینہ کہ دہ لیت (لٹپچینہ وہ لہ گٹ سہرکہ و تواندا ناکن) سہر دارانی کرمار، باشرتینی ٹہمانہ بڑ نمونہ: مورق بو کہ لہ ہمان سالی (1796) دا لہ گٹ کراتہ کاندان لہ دہم پوویاری رندا شکستی خوار، لہ کاتیکدا لہ شکری رن بڑدریژہ دان

به مانه وهی داوی له پاریس کردبوو پاره ی بژینین، له کاتیکا ناپلین فرماندهیی له شکرکی شرو بی سهریه وهی گرتهدست وفیداکاری وسهرکوتنی گه وهی به دهسته تانابوو، داوی دیناریکی له ناوه ند نه ده کرد، به لگو به پپچه وانوه ملیونه ها سکه ی ژپو شاکاری هونه ری دهناردوهه پاریس، جگه له مانه ش ئیتالای داگیرکردو له شکره کانی نه مسای یه که له وای یه که تیکشکندن ودهوله تی نه مسای ناچارکرد داوی ناشتی بکات له گه له فره نسا دا، شه ری سهرکه وتووی ریولیو گرتنی مانتر وداگیرکردنی مهمله که تی پاپ و...، هیزی نه وی به شیوه یه کی بنجی دیارخستبوو ومه زنی نه وی نیشانده دا.

(3)

لئوین، یه کیکه له شاره کانی ولایه تی ستیری نه مسا که (250) کلیومتر له فینناوه دووره، بژ گرتنی مانه وهی نه شویتانه ی له ئیتالیا داگیری کردبوون، واته نه ناوچانه ی که تانه وکاته گرتبوونی وشو شویتانه ی که داواشی ده کردن خستنه ژیر فرمانپه وایی خۆی، له به ره ی جهنگی سه روو، واته فره نسا له گه له ئلمانیا دا، باری سوپای فره نسی نژیاش نه بوو وناپلین ده یویست له خواروودا ناشتی بکات هه تا نه گه به شیوه ی کاتیشبیته، هه تابقوانیته به هاواری سوپای فره نساوه بچیت له به ره ی ئلمانیا دا، له گه له نه وشدا باش ده یزانی نه مساوییه کان تاسه ر ئیسکانیان به رگری له خویان ده که ن، نه گه ر زانیان مه ترسییه که تانه و ناسته یه ناشتی تیدانییه و ولاته که یان داگیرده کریت، بۆیه ویستی کوتایی به شه په که به یینیت وناشتی بکات، ده بو نه وه به چ تپه لینیته وه؟

له کوپوه بۆکوئ، راسته شۆرش کۆماری بیلایه نی خۆی پاگه یاندبوو، به رده وام له هه ولی نه وه دابوو هیچ به هانه یه که نه دات به ده ستوه بۆرنگا خۆشکردن به هاوسیکانی هه تابین خاکه که ی داگیریکه ن، به لان ناپلین خۆی به وجۆره شتانه وه نا په حه ت نه ده کردو به ته نگ نه مه وه نه بوو، بۆیه هه رکه یه که م به هانه ی ده سته کو، ناپلین تیپیکی سه ریازی به ره و نیز به پئ خست، تاکو پیتش نه م کاره شی له لئویندا پتکه وتن نامه یه کی له گه له دهوله تی نه مسادا به م مه رجانه ی خواره وه مۆرکردبوو، به پپی نه و پتکه وتنه ده بو نه مسا به شی چه پی پوویاری رن وهه موو خاکی ژیر ده سته ی ئیتالایی خویان، که دواتر ناپلین داگیری کردبوو، بدیتته فره نسا، له به رامبه ریشدا نیز بدیتته وه نه مسا، له راستیدا ناپلین بیرۆکه ی نه وه ی له که له دابوو نیز دابه ش بکات، خودی نه وشاره ی که له سه ر چه ند دورگه یه کی بچوک دروستکراوه و سه ربه نه مسا بوو و به شه که ی تری نه وشاره ش که وتب سهر رۆخی ده ریا، ده درایه کۆماری تازه دروستکرای سیزالپین وناپلین بپاریدابوو هه موو نه و خاکی داگیری کرهبوو له سه رووی ئیتالیا دا بخته ژیر ده سه لاتدارانی نه وده وله ته تازه یه ی که به ناوی سیزالپین-ه وه بوو، نه م کۆماره تازه یه بیگومان به شیکبوو له فره نسا، ته نها هه ندئ شتی ته شریفاتی مابوو که خه به ردانبوو به په رله مان و سه رۆک کۆماری نیز، ولاته که یان که هه ر له دامه زرانده نییه وه واته له نیوه ی سه ده ی پینچه مه وه تائیسنا سه ریه خۆبووه، ئیتیر بونی هیزی ده ره کی به ره سه ردا نا بیت.

ژنرال ناپلین وای هه زده کرد بقوانیته له په وشه سیاسیه کانی خۆی سه ره نه جهمیکی باش به ده ست به یینیت، ناپلین بژدروستکردنی نه وده وله ته سه رخۆیه ی ودانانی پلانه کانی باسی نه کردوه و به نه ییتی هیشته بوونییه وه، ناپلین له به هانه یه که ده گه را بژداگیرکردنی نیزو له نامه یه کیدا بۆ سه رۆک کۆماری نیزی به م شیوه یه نووسیوه:(پیت وایه کوشتاریه که ی

لژیونیه‌کانی⁽⁴⁵⁾ سه‌روی ئیتالیا که‌قل هانده‌ریانی بیده‌نگه‌ی لیده‌کریّت ؟ تۆله‌ی خویتی برا سه‌ریازه‌کانی فره‌نسیت لیده‌که‌مه) ئم تانه‌و تشهره‌ ئاماژه‌کردن بوو به‌کوژدانی یه‌ک ئه‌فسه‌ری فره‌نسی له‌که‌ندای لیدو، به‌لام پاستی پیوستی به‌به‌هانه‌هینانه‌وه‌ نه‌ده‌کردو مه‌سه‌له‌که‌ ئاشکرا بوو.

ناپلین فره‌مانی به‌ژنرال باراکه‌ دیلیه‌گرد نیز داگیربکات، له‌مانگی یۆنیی سالی - 1797) دا کاره‌که‌ کۆتاییهات وئو کۆماره‌ دوا سیزده‌ سه‌ده‌ سه‌ربه‌خۆی بوونی و بوونی میژویه‌کی دیرین، شتر ولاتیک به‌وناوه‌ بوونی نه‌ما، به‌م جۆره‌ ئه‌و پاروه‌ چه‌رو نه‌رمه‌ که‌وته‌ده‌ست ناپلین هه‌تادابه‌شی بکات، ئه‌مه‌ ته‌نها شتیکیبوو بۆیه‌ستنی ناشتی له‌گه‌ل نه‌مساوییه‌کانداو باری نه‌وانی له‌نگکردبوو، به‌لام چاره‌نوس وایه‌ئنا داگیرکردنی نیز خه‌زمه‌تیکی تری چاوه‌پواننه‌کراو به‌ناپلین بکات.

شه‌ویک له‌شه‌وه‌کانی مانگی مایزی سالی - 1797) دا پۆسته‌چی سه‌ریازی په‌یامیکی سه‌ریازی له‌لاین ژنرال برنادوت - وه‌ بۆناپلین هینابوو که‌ناوبراو به‌فرمانی لیپرسراوانی بالا (تریست)ی داگیرکردبوو وله‌ودواییانه‌دا بیوه‌ ئه‌ندامی ستادی فره‌مانده‌ی گشتی سوپای فره‌نسا، ئه‌وکات ناپلین له‌میلاندا بوو وناوه‌پۆکی بروسکه‌که‌ ئه‌وه‌بوو پیوسته‌ ساکیکی بچوکی ده‌ستی که‌لای که‌سیکه‌ به‌ناوی کنت دانترگ و... ناوبراو یه‌کیکه‌ له‌لایه‌نگرانی سیستمی پاشایه‌تی وله‌ترسی فره‌نسییه‌کان له‌نیزه‌وه‌ هه‌لاتوه‌ بۆتریست وله‌ویش گرفتاری ده‌ستی برنادوت بووه‌ که‌تازه‌ ئه‌شاره‌ی هینابو ژنر رکیتی خۆی، ئم جانتایه‌ی ده‌ستی ده‌ستکه‌وتوه‌ که‌به‌لگه‌ی سه‌رسوپه‌ینه‌ری تیدابوون وباسی پروداوه‌کانی پارسی تیدانووسرابوونه‌وه‌ ئیعه‌ لێره‌دا ئاماژه‌ به‌ناوه‌رێکه‌که‌ی ده‌که‌یین، ده‌سته‌ی سه‌رمایه‌داری گه‌ره⁽⁴⁶⁾، برژوازیه‌تی سه‌رکیش ئه‌رستکرات وفیوداله‌کان میکرۆبی شۆپشی وانه‌میری سالی(1795)بوون و به‌تۆپه‌کانی ناپلین له‌ناو نه‌چوون وئه‌گه‌ری ئه‌وه‌ش نییه‌ له‌ناوین، تۆپه‌کانی ناپلین ته‌نها توانیبووی ستادی فره‌مانده‌ی گێزه‌شپۆین ولایه‌نگرانی پۆیمی شانشینی له‌ناو به‌ریت، به‌شیک له‌برژوازیه‌ت هه‌تاپیش پروداوه‌که‌ی وانه‌میریش ده‌ستیان له‌دزایه‌تی کردنی دیرکتواریه‌کان به‌ردابوو، کاتێ له‌به‌هاری سالی(1795)دا کوده‌تاکی بابوف⁽⁴⁷⁾ ئاشکرا بوو وتارمایی پاپه‌پینتیکی تازه‌ له‌لاین کرێکاران وه‌ترسی دووباره‌بوونه‌وی پروداوه‌کانی مانگی مایز وده‌ورده‌ خه‌ریکیبوو ده‌هاتنه‌ئاراو توێژه‌کانی وده‌برژوازی شارو کۆلاکه‌کانی دیهات ولایه‌نگرانی سیستمی شانشینی شکستخواردووی مانگی وارده‌میری دووباره‌ وده‌یان که‌وتبۆوه‌به‌روو سه‌ربزۆیان ده‌کرد، به‌لام که‌ره‌ته‌ش وه‌ک هاوینی سالی(1795) له‌کیرونداو مانگی وانه‌میری له‌پاریس توشی هه‌له‌ببوونه‌وه‌، ئم چاره‌شیان په‌یان به‌وواقیعه‌ نه‌بردبوو ئه‌گه‌ر زه‌ویدارانی تازه‌ بیانه‌ویت ده‌توانن یه‌ک هیزی پۆلیسی گه‌ره‌ی به‌توانا بۆ پاراستنی ملکه‌کانیان دروستبکه‌ن، ئه‌گه‌ر برژوازیه‌تی تازه‌ پێگه‌یشته‌و که‌له‌پای فرۆشتنی سامانی ده‌وله‌ته‌وه‌ ده‌وله‌مه‌ند بیه‌وون ئاماده‌بوون بۆ پاراستنی

⁴⁵ - لژیون: یه‌که‌ی دابه‌شکردنی سوپای رۆمی بووه‌و به‌گشتی پێکهاتوه‌ له‌سێ هه‌زار سه‌رباز. (و- کوردی)

⁴⁶ - لێره‌دا جیاوازی هه‌یه‌ له‌نێوان (سه‌رمایه‌دارو برژوا) دياره‌ نووسه‌ر مه‌به‌ستی له‌سه‌رمایه‌دارو وده‌ برژوایه‌.

(و- کوردی).

⁴⁷ - فرانسوا ئامیل بابوف(1760-1797) کوده‌تاجیه‌کی فره‌نسییه‌ له‌دزی دیرکتواریه‌کان وداخ له‌دیکتی گه‌ره‌بووه‌ دژبه‌ کۆمۆنیسته‌کان، ناوبراو پێشنه‌وی یه‌نه‌یه‌ر جۆیین

بۆیه‌زانندی ملی به‌خه‌نجه‌ره‌که‌ی خۆی کوشتوه‌.

به رژه و هدیه کانیان پشتگیری به حکومتی سرکوتگری په هابګن، ته نانت هه زیانده کرد به دیکتاتور بیته سرکوتی ده سلات.

ته نها سه رمایه دارانی شارودیتها لایه نګری که پاته وه ی بنه مال ی بورینه کان بوون، چونکه بورینه کان ته نها پاشای نه ستوکراته کان بوون نه ک برژوازه کان، دواي نه مهش فیودالیزم ده که پایه وه و مه سه له ی دواکردنی که پاندنه وه ی ملکه کانیان ده کرده وه، له که ل نه مانه شدا لایه نګرانی سیستمی شانشینی له مه موو لایه نه کانیت دژی شلوش په کګرتو و پیکخراوتریوون و یارمه تی دهره کی باشیان بژده هات و پڅانیه کانیش لایه نګری نه مانه بوون، چاریکیتر ناماده کاریان بلی رووخاندنی دیرکتواره کان کرده وه و له به هارو هاوینی سالی (1797) دا پوځی سرکردایه تی کردنی دژو کوماریه کانیان گرته ده ست، هتواشویاش شلوشی کوماری به ره و لاوازیوون ده چوو، چونکه له مه لیژاردنه کانی نه جومه نی پینچ سته که سدا نیمتیاوی ناشکرا به وکه سانه ده درا که کونه په رسته ولایه نګری پژی شانشینی بوون، هه تا له نار خودی دیرکتواریشدا که بیوه جیګای هه په شه ی دژو کوماریه کان گومان دوو دلی بوونی هه بوو.

بارتلمی وکارنو، هردریکان ده سته ی به پژه به ریتی ده ولت بوون، دژی هر ده ستپیشخه ریبه کی شه پو توندو تیژی بوون، سئ که سته ی که نه وانش ده سته ی کارگیتی به پژه به ری ده ولت بوون، واته: باراس و روبل ولاوه لیرلو، به رده وام له که ل په کترده خه ریکی نه خشه و پلان دانان بوون، به لام بلی پڅاګرتن له وزه به ری که له پڅاګا دابوو، هیچ ده ستپیشخه ری ونه خشه په کیان نه بوو، په کک له وشتانه ی بیوه هلی گرئی وناپه زایه تی باراس و دوو هارکاره که ی تری، نه وه بوو نه یانده ویست بڼ شه پ ده ست له ده سلاتی خویان هه لګرن، ته نانت ناماده بوون ده ست له ژیا نی خویان بشقون و به هر نامراژیکیت شه پکه ن.

ژنرال پیشګرو^(۴۸) که سیکي به ناویانګ بوو وه لهنای داګیرکردو له سالی (1795) دا له پیزی ناګلکانی شلوشی کوماری بوو و به سه رژی نه جومه نی پینچ سته که سی هه لیژاردرا بوو و بیوه سه رژی نه جومه نی یاسادانان، پالیوراوی گرته ده سته ی سه رکا په تیش بوو له دژی سئ به پژه به ره کانی ده ولت، نه م ناوه به سئ به پژه به ره کانی ده ولت دیرکتواره کان ده گوترا: واته باراس و لاوه لیرلو و روبل.

بارودخی هاوینی سالی (1797) به م شیره یه بوو، ناپلیون له که ل شه پکردنی له نیتالیا دا، به وردی چاودتری نه و پووداوانه ی ده کرد که له پاریسدا ده هاتنه پیش و به ناشکرا ده یزانی کوماری له ژیر هه په شه دایه، ناویراو کوماری خوشنه ده ویست، چونکه نژدی نه برد به ده سته ی خوی کوماری له ناویرد، به لام نه وه رګیز له وه بیتاګانه بوو لیکه پیت نه م بیوکه ی له ناویردنی کوماری به قازانچی که سیک بشکیته وه حسابی له سه رکاتی گونجاو پیشهاتی باشده کرد.

پیشتر وه لامی نه م پرسیاره ی خوی دابوه که مه جیورنییه له پیتاو ده سته یه که کاریکخه ردا به نګی و خاکیتر داګیربکات، وه لی حه زی نه و به داګیرکردنی خاکی ترو سه رکه و تووی دژی که سانی شه رمه زار که منه بوو، نه ویش وه که به پژه به رانی دیرکتوار بوونی سه رداریکي لایه نګرو سه رله پڅای پاشایه تی وه که پیشګروی له به رچاوده گرت، که هه ولی کوده تای ده دا به سه ر

⁴⁸ - ینګرو: ژنرالیکي فره نیه (1761-1804)

شوقی کوماری فەرنسادا، ئەگەری ئەوە هەبوو ئەم ناو⁽⁴⁹⁾ لە ساتەره ختیکی دیاریکراودا سەریازانی فەرنەسی فریویدات وگومرایان بکات، چونکە سەریازەکانی بە نیاز پاکی پیشگرو بارەریان بە کۆمارییخوازی ئەو هەبوو بۆیە دواى دەکەوتن، بێتەوهی بزائن ئەو بەرەو کویتیان دەبات.

نیستا لێرەدا بۆماندە رده که ویت کاتی ئەو جانتایە لە (تیرست)دا بە دەست کەسیگەوه یە ناوی کنت دانترگ، گیراوه و بەپەلە بۆ ناپلیونیان ناردبوو و ناپلیونیش لەناو ئەو جانتایەدا بەلگەى حاشا هەلەنگەری سەبارەت بەخیانەتی پیشگرو بەرەدەست کەوتوون کە بەنەپتیی گەفتوگۆی لەگەڵ (فوش بۆرل) کردووه و ناوبراو یەکیکیبووه لە بەکرێگیراوهکانی (پرنس دوکەندە)⁽⁵⁰⁾، ئەم بەلگانه شاهیدی راستەقینەبوون سەبارەت بەو پەفتارە فریویدەرانی پیشگرو کە لە دەمیگەوه بە ناو خزمەتی کوماری دەیکردن. تەگەرەیهکی چووک هاتەپیش و بوو هەمزی ئەو ی ئەم بەلگانه بۆماوەیهکی کەم دواپەڕن و نەگەنە تەدەست باراس: لە یەکیک لەو بەلگانه دا نووسرابوو: مون گایان، کە بەکرێگیراویکی تری پرنس دوکەندە بوو، نووسیویوی چووم بۆ ناو لەشکری ناپلیون لە ئیتالیا و هەولەداوه لەگەڵ ئەو دا گەفتوگۆ بکەیت و ئەویش بێتە ناو دانوستانەکان، هەرچەندە لەو بەلگە نامەیدا جگە لەم چەند رسته هیچە چیتەر نە نووسرابوو، بەلام لەگەڵ ئەوە شدا ناپلیون ئەم چەند دێرەى وابەستە بەخۆی لایرد، هەتا کاریگەری ئەم بەلگانه لەسەر پیشگرو کەم نەبێتەوه: بۆیە فەرمانیدا (دانترگ)⁽⁵¹⁾ بێتە ناو و فەرمانی بە ئەو دا دەستبەجێ ئەوسە ئەدە بنووسیتەوه و ئەم چەند دێرەى سەرەوه کە سەبارەت بەخۆی بوو لایبات و لەخوارەوه ش ئیمزای بکات. ئەگەر نا لەسپاردەى دەدات، دانترگ، ئەو ی ناپلیون فەرمانی پیکرد جێبەجێیکرد و ماوێک دواى ئەم ئازادکرا، هەرچەندە بەپهوکەش گوايا ناوبراو هەلاتوو.

ئینجا ئەو بەلگانه نێردران بۆ پاريس و درانە دەست باراس، ئەم بەلگانه سێ بەرپۆه بەرەکانی دەستەوه ستانکرد، سەرەتا بێتەوه ی ناو پێکی ئەو بەلگانه ئاشکرا بکەن، چەند لەشکرێکی جیگای متمانەیان بۆ پاريس بانگهێشت کردەوه و ئینجا چاوە پوانی لەشکری ئوردو بوون کە ناپلیون بەپەلە ناردبووی بۆ پاريس هەتایارمەتی سێ بەرپۆه بەرەکانی دەولەت بەدات، جگە لە مانەش ناپلیون پەیمانی داوو بۆ پرکردنەوه ی خەزینەى دیراکتوار کە لە تەنگزەیهکی مالی خراپدا بوو، سێ ملیون فرانکی زێر بنزیریت کە لە تالان و پێژی شەپە سەرکەوتووهکانی ئەم دوابیە و دەستەتایبوو، سەعات سێی بەرە بەیانی (4-سی سیتەمبەری سالی 1797، باراس فەرمانیدا دووکەس لە بەرپۆه بەرانی دەولەت کە گومانیان لێدەکرا دەستگیر بکەن، بارتلمی دەستگیرکرا، بەلام کارنر توانی هەلیت، زۆر لە لایەنگرانی گومانلێکراوی سیستمی پاشایەتی دەستگیرکران و لە ئەجۆمەنی (500) کەسی و ئەجۆمەنی پیرانی شدا زۆر کەسیان دەستبەسەرکردن و بەبێ دادگایی کردن دووریان خستەوه بۆ گویان⁽⁵²⁾ کە ئومیدی گەپانەوه لەوشۆینە زۆر کە میوو.

⁴⁹ - فرانسوا - فەرمانەى هێزەکانى - رن و موزل، بەمۆی تێوتش بۆدەسلانی دژی دیرکتوار و ستایهوه دواتر لەگەڵ جورج کادودالدا دژی ناپلیون کودەتای کرد، کاتی دەستیان گەبشتە ئەو و دۆزیانەوه بێیان بەبۆینا فەگەى خۆی خەکاندووه. (و- فارسی)

⁵⁰ - لویی: جوزیف پرنس دوکەندە (1736-1818) لەسالی (1792) لەقەرەشا هەلاتوو دژی شوقی فەرەنسی بووه و لەشکرێکی بەناوی خۆیەوه لەکوبلەبلس - لەلیوار زینی رندا پێکێناوه بۆ ئەکرێ لەگەڵ کوماری فەرنسادا. (و- فارسی)

⁵¹ - ئەو بەکرى گیراوهیه کە جانتای بەلگەکانی سەر پیشگرو پۆه گیراوه (و- کوردی)

⁵² - کۆیان: دورکەیه کە لەلایەن فەرەنساوه داگیرکراوه کە ئوتۆتە سەروى کیشوهرى ئەمریکای باشوور بەمۆی دووری و خرابی کش و هەواکەى مەحکومه کانیان بۆ ئەو دیرکەیه ناردووه.

نو پۆژنامه گومانلیکراوانه‌ی به‌لای سیستمی پاشایه‌تیدا ده‌یانشکانده‌وه داخران، زۆر که‌سیان له‌پاریس وشاره‌کانی تری فره‌نسادا ده‌ستبه‌سه‌رکرد، له‌به‌ره‌به‌یانی (8-ی سیبته‌مه‌ردا بۆلگواوه و دروشمی گه‌وره‌یان به‌هه‌موو دیواره‌کانی پاریسه‌وه هه‌لواسی وناوه‌پۆکی نه‌مانه ده‌قی نه‌وبه‌لگانه‌بوون که‌ناپلین بۆ یاراسی ناردبوون.

پیشگرو سه‌رۆکی نه‌نجومه‌نی (500) که‌سی ده‌ستبه‌سه‌رکران ویه‌کسه‌ره بۆدورگی گزیان دوورخرانه‌وه، کوده‌تای (4-ی سبته‌مه‌ر بچوکتیرین به‌ره‌نگاری بوونه‌وی تیدا پوونه‌دا، توپۆی سیپه‌م که‌له‌دیرکتواره‌کان زیاتر پقیان له‌لایه‌نگرانی سیستمی شانشینی ده‌پۆوه به‌وزه‌به‌ری له‌هه‌وادارانێ بورینه‌کاندرا شادمانیوون، نه‌مجاره‌یان دانیشتوانی گه‌ره‌که ده‌وله‌مهنده‌کان له‌کۆلانه‌کاندا هه‌تاو نه‌پیردن، چونکه ده‌رسێکی ترسناکیان له‌ده‌ست ناپلین له‌مانگی وانه‌مه‌ریدا (II) وهرگرتبوو، که‌به‌تۆپه‌کانی سه‌رکوتی کردبوون، هه‌ر له‌بیریا‌نما‌بوو، دیرکتوار سه‌ره‌کوت وکۆماری پزگاری بوو، ژنرال ناپلینیش له‌هۆردوی سه‌ریازی دوره‌ده‌ستی خۆی له‌ئیتالیا (که‌دووسال دوا‌ی نه‌م میژوووه بۆخۆی دژیان وه‌ستایه‌وه) پیرۆزیایی له‌دیرکتوارکرد، به‌پزگاکردنی کۆماری، (حه‌وت سال دواتر خۆی ناپلین دیرکتواری له‌ناویرد).

(4)

ناپلین له‌لایه‌کی تریشه‌وه له‌سه‌ر که‌وته‌که‌ی کۆماری دلخۆشبوو، بۆیه به‌پاری ئاگره‌به‌ستی مانگی مایقی سالی (1797) که‌له‌گه‌ل نه‌مساوییه‌کاندا مۆری کردبوو ووه‌ک شتیه‌ په‌یمانیکبوو نه‌یویست بیه‌شکینت، له‌کۆتایی هاویندا حکومه‌تی فره‌نسا له‌په‌ر میژو تواناو غیره‌ت نواندنی نیشاندان و هه‌په‌شه‌و گوپه‌شه‌ی ده‌کردن، پۆناپارت باش ده‌یانی نه‌م گۆرانه‌ له‌کۆیه سه‌رچاوه‌ی گرتوه: نه‌مساو و هه‌موو ده‌وله‌ته‌ سه‌ره‌کوتکه‌ره‌کانی تری ئه‌وروپا، له‌چاوه‌پوانی نه‌و ئای وئۆین و پلانا نه‌دابوون که‌له‌پاریسدا خه‌ریکی پوودان و پوویانده‌دا، له‌ئیتالیا دا پۆژانه‌ چاوه‌پوانی پووخانی دیرکتواره‌کان وکۆتایه‌تانی کۆماری و گه‌رانه‌وی بورینه‌کان وچاره‌سه‌رکردنی نه‌وکی‌شانه‌ی به‌هۆی داگیرکردنی خاکی ولاته‌که‌یان له‌لایه‌ن فره‌نساوه‌یان ده‌کرد.

18-ی سبته‌مه‌ر به‌تیکشکانی لایه‌نگرانی سیستمی پاشایه‌تی وناشکرا‌بوونی خیا نه‌تکاری پیشگرو، کۆتایی به‌چاوه‌پوانی کردنی نه‌مانه‌هینا، ئیت ناپلین لی‌ره‌ودا سیاسه‌ته‌که‌ی گۆپی ویه‌جدی سو‌ربوو له‌سه‌ر نه‌وه‌ی دانوستانی ناشتی له‌گه‌ل نه‌مسادابکات، ده‌وله‌تی نه‌مسا، کوبنتسلی سیاسه‌ته‌دارێ ژیری بۆ گفتوگۆکردن له‌گه‌ل ناپلیندا نارد، به‌لام کوبنتسل توشی هاوتایه‌کی بوو که‌زۆر له‌خۆی سیاسه‌ته‌دارترو زۆرزانتر بوو، دوا‌ی گفتوگۆیه‌کی دو‌وو درێژ و پڕقۆرت وپنج، کوبنتسل پاپۆرتیکی بۆ ولاته‌که‌ی خۆی ناردوو له‌ده‌قی نه‌ونامه‌یه‌دا نووسبووی: به‌ده‌گه‌ن توشی پیاوی وه‌ک ناپلین فرتوفیل بازو ده‌غل بۆته‌وه، هه‌روه‌ها له‌ونامه‌یه‌دا زۆر به‌جدی باسی تواناو ئاستی وشیا‌ری سیاسی ناپلینی کردبوو وگوتیوی وشیا‌ری سیاسی نه‌و له‌ئاست توانای سه‌ریانیدا‌یه، ناپلین له‌یه‌کێک له‌دانیشته‌کاندا بۆناشتی کردن له‌گه‌ل نه‌مسادا، به‌تۆپه‌یی وده‌نگیکی به‌رز هاواریکرد، (ئیمپراتۆرییه‌که‌ی ئیوه‌ پیرو په‌که‌وته‌یه‌و ئیوه‌ خوتان پۆوه‌گرتوه‌وه له‌سایه‌ی نه‌و دا بخه‌ون،

ده لئی له بیرت چرتوه که فهرنسا سرکه وتویوه و نیوه دقراو و...، نهوت بیرکرده وه تق پویه پوی که سیک دانیشتوی که نارنجک هاویژه کانی چوارلا جوغزیان به ده وریدا کتشاوه...

نینجا میژنکی سن پتچکه یان هیئا که تاقمیکي قاوه خواردنه وه ی زقر به برخی له سه ریوو و دیاری کاترینی ئیمپراتوری پوسیابوو، دابویه سیاستمه داری نه مساوی و ئیستاش نه ویتاویه تی و به دیاری ده دیات به نابلین، نه و تاقمه که و ته سه ره زی هۆله که و بو به هه زار پارچه، کویتسل له پاپرتیه کی خۆیدا نووسیویه تی: (وهك شیت^[1] هه لسوکه وتی ده کرد).

سه رنه نجام په یمانی ناشتی له (170 ی تریکیه ری سالی - 1797) له شارچکک به ناری کامیو فرمیو له نیتوان حکومه تی کۆماری فهرنسا و ئیمپراتریه تی نه مسادا مۆرکرا.

هه موو نه و شتانه ی نابلین داوی ده کرد، جگه له و شوتانه ی که له ئیتالیا و هه ندی خاکی ئالماندا داگیرکرا بیون به ده ستنی هیئان، ونیزیش جگومه تی کۆماری فهرنسا دای به نه مسا له بری نه وه ی ئه و خاکی که له لیوار ده ریای رندا له ده سته دابوو وه ری بگریته وه، نابلینیش نه مه ی پیتناخۆش نه بوو.

هه والی ناشتی کردن له گه ل نه مسادا بووه مۆی خۆپیشاندانی خۆشی خه لک، ولات به م سه رکه و شتانه ی چاوه پوانی زیندو کردنه وه بوژانه وی بازگانی و پیشه سازی لیده کرا، ناری نابلین که و تبقسه ره هه موو زمانیک، هه موو لایه ک په یان به وپاستیه برد، نه و شه پی سه ردارانی سه ربازی له شه پی رندا تیکشابیون نابلین به ته نها له ئیتالیا دا برده بوویه وه، زنجیره یه ک ستایشکردنی برده وامی په سمی و شتیوه په سمی و تاییه تی چ له پتگای بلوکراوه کان و چ به سه رزاره کی، به شان وپالی نابلین هه لاده گوتراو ئامازه به دلیری و نازایه تی نه ده کرا.

لاره لیرلیق، لیپرسرای دیرکتوار، له یه کی له گوتاره کانیدا هاوی کردو گوتی: ته نها پۆهی به میزی نازادی توانیویه تی ورده به ره له شکری ئیتالیا ی فهرنسا بنیت و نابلین سه ربخات و نه و خۆشبه ختی فهرنسا ی ده سته به رکرد، له واره یه دا نابلین هه موو کاته کانی خۆی بۆ پتکستنی کۆماره تازه کی ژیر ده ستنی خۆی ته رخانکره بوو، واته: کۆماری سزالیپن، نه و هه ندی له وه ریمانه ی وه ک لمباردی خسته ژیر ده سه لاتداریه تی نه م کۆماره تازه یه.

به شیک تری نه و خاكانه ی داگیریشی کردبوون خسته سه ره فهرنسا، نه مانه ی که ده شمانه وه له مانه ش پۆم، هه ره له ژیر ده سه لاتی فهرمان په وایه کۆنه کانیدا هیشته وه له ژیر چاودیری فهرنسا دابیون، نابلین به پوکش کۆماری سزالیپنی دایه ده ست ده سه لاتی نه جومه نیکي پتکها توو له نوینه رانی چین و توپزه کانی میله ت و نه وانه حکومه تیان ده کرد، به لام له پاستیدا هه موو ده سه لاتی له ژیر داگیرکهره فهرنسا و ییه کاندابوو که ده سته یه ک کۆمیسار بۆ نه و ئامانجه ئارده رابوونه کۆماری ناویراو، نه و دروشمانه ی (نازانکردنی میله تان) و (کۆماری برایه تی) و... هتر، به لای نابلین نه وه شتی بێ مانابوون، نه و گومانی له وه نه بوو نه گه ری نه وه به ییت له ئیتالیا دا ته نانه ت پۆزه یه کی که میش له خه لکی ماندرو و شپه زه باره به ودره شمانه به یتن نه و میله تانه ی خا که کیهان داگیرکراو، به یاننیکي په سمی له نه وروپادا بلوکیوه و به پیی ده قی نه و بلوکراوه یه نوو سرابوو، ئیستا میله تی ئیتالیا خه ریکی لابرده و دروخستنه وه ی ئاموری چه ند سه ت ساله ی نه فسانه و سته م و زقره و چه کی

به دهسته و گرتووه به یارمه تی پزگار که ره کانی فره نسی به خیرایی له به ره و پیشدان، به لام له پاستیدا ناپلیون له پاپرت به نهیینه کانی خویدا که بقی به پرتوه به رانی دیرکتوری ده نارد، ده ینووسی: ئه گهر و تنای ئه وه ده کەن به ک میلله تی په ریوتی خورافاتی و ته مبهل و بیغیره ت بگه به ندریته شوینیک به ره و پیشبری، به هه له داچوون.

له ناو له شکره که ی ناپلیوندا به ک سهربازی ئیتالیایی نه بوو، جگه له وه زاو پینج سه ت که سه به ره لایه ی که له شه قام ودا لانه کانی شاردا کلکرا بوونه وه ته نها کاری تالان و بریایان پیده کردن، دواتر ناپلیون له پاپرت به کانی ده ینووسی: ته نها به پره فتاری ژیرانه ی پشت به ست به (گوئی کیشانی تو په بیانه) ده توانریت ئیتالیامان له ژێرده ستدا به مینته وه، ئیتالیاییه کان له مه و به ره ئه میان بینیبوو و تیگه یشتبوو که نامانج له گوچکه پاکیشان چیه، بۆناپارت، دانیش توانی شاره کانی بیناسکو وپای و خه لی وچه ند گوندیکی نزیک سهربازگه کانی خوی له ئیتالیادا سه رکوتده کردن و به یی به زه بیانه ته مبهی ده کردن، له هه موو ئه م شتانه دا کرداره کانی ناپلیون له به ک سیاسه ته وه سه رچاوه ی گرتبوو و هیچ کاتی کیش چاری به پره وشه ی خویدا نه خشانده وه. ئه وه رگیز به توندوتیژی ببینه ما په وایی نه ده دا، به لام له کاتی پتووستدا بۆملکه چکردنی ولاتانی ژێرده سته ی خوی په نای بقی توندوتیژی و زه برو زه ند ده برد.

ناپلیون هه ر شوینیکی له ئیتالیادا داگیرکرد، مه سه له ی نیوه کاری و سه رانه ی کلێساو ناوه نده کانی مه زه به یی له باج وه رگرتن نه هیشت، له ماوه ی ئه و سال و نیوه ی له ئیتالیادا به سه ری برد (له به رهاری سالی 1796- بقی کلتایی پایزی سالی- 1797) سه رکه و توو بوو له دانانی قانون و پرسیای باری کز مه لایه تی و ماف و له گه ل په وشه ی شقپشی کلمازی فره نسادا نزیکی کرد وه، له به رامبه ردا هه رشوینیکی تری ئیتالیای داگیرده کرد، چی تابلوی هونری و موزه خانه و ملیونه ها فرانکی زتری بۆ دیرکتوار له پاریس ده نارد وه، ئه و خوی و فره مانده سهربازییه کانیشی فره رش نه کرد، چونکه هه موویان له وشه په به باخه لی پره وه گه پانه وه، به هوی بوونی ئه و زه بروزه نگه دپندانه یه یی دژی هاو لاتیانی ئیتالیاده کرا، ناپلیون په ی به وشه بریدیو هه رچه نده میلله تی ئیتالیا ده سته و سه تان و بیژنیک بوون، گومانای له وه نه بوو ده بوا خه رچی سوپای داگیرکری فره نساش به دن، چون بۆژیکدیت که له یی بن و دژی هه لکه پته وه، بۆیه ناپلیون بقی پزگارگرتن له مه باشتین چاره ی ئه وه بوو په نابه ریت بۆ سیاسه تی زۆرو سته م و سه رکوتکردن و نه مه شی به شتیکی په واده زانی له به رامبه ر ئیتالیاییه کاند، ئه و خه زی نه ده کرد ئیتالیا جیبیلتیت، به لام دوا ی ناشتی کردنی (کامپو فورميو) سه رانی دیرکتوار به شیوه یه کی زۆر میهره بان، به لام پیداکرتن له سه ر نه وه ی بگه رته وه پاریس و بیته فره مانده ی سوپایه ک که ده بوا دژی بریتانیا بگه ویتته شه، ناپلیون ماوه یه کبوو هه سته ده کرد دیرکتوار ورده ورده ترسیان لێ به یداکرد وه، ناپلیون له گه ل خویدا ده دواو بیری له وه ده کرد وه که ئه وانه هه ره چه نده به من هه لاده لێن، ده زانم ئه ره یم پیده به ن، به لام ناتوانن من فریو بده ن، ئه وان به په له منیان به لێ پرسرای له شکری دژی بریتانیا داناهه، هه تا له ئیتالیا به مینته ده ری که نه ک هه ره سه ردار به لکو ده سه لاتی په هاشم هه یه تییدا).

ناپلیون له (7- دیسه مبه ری سالی 1797) دا گه یشته وه پاریس، دیرکتوار سن پۆل دوا ی ئه و میژوو به و په یی شکره مند یو پزیه وه ئاهه نگیکی میوانداریان له سه ره شه رفی سه رکه و ته کانی ئه و له کلشکی کوکسامبیرگدا سازکرد، خه لکیکی زۆر له ده وری کلشکا کلربوونه به تللیلی و ها توهاواری شادی وچه پله پزانه وه پششوازیان له ناپلیون کرد، ئه و گوتانه ی

پيشكه شکران له لايه ن باراس وهاوکاره کانی شو وتاليران وه زيری دهره وهی فهره نسا (که پياوئیکی زیره ک به لام گنده ليوو له مه موو کس باشتر ناوېراو ده يتوانی درک به ناينده بکات) بوون.

هره وه ما که سایه تيه په سمييه کانی تری ده ولت وتاربان گوت ويوه وهی چه پله پيزان وسه ماو خوځشی دهريرين، به لای نه وسه رداره که چه تمه ن (28) ساله وه، که ته واو نارامبوو وه ک شوهی شرکی سرشانی جيبه جيکړدبيټ، هيچ جیگای سهرسوپمانی نه بوو، شو هيچ کاتيک دلی به وچه پله پيزان وخزانی خه لک نه ده کرايه وه، چونکه لوی شو پڅه لای شو که سانهی لتي نزيکيوون گوتی (نه گهر منيش بيه نه به رده م جيوتين^[1]) خه لک به هه مان زه وقی وشه وقه وه له سهر پيگا که مدا پاده وه ستن). هرکه ناپلین گه شته پاریس خه ریکی شوه بوو نه خشه يه کی تازهی شه پکردن دارپڅښت وقه ناعه ت به درکتوار بکات له سهر هم پلانه سهر يازييهی پازيېکات، شوه سهاره ت به بریتانیا پتي واپوو، هه په شه کړدن له بریتانیا له سهر خاکی میسردا باشترو کاریگه رتره نه ک له سهر دهر يای مانش، چونکه هتي دهر يای بریتانیا له سهر دهر يای مانيش له هتي دهر يای فهره نسا به توانا تره، له سهر شوبنه مایه پيشنياری شوه يکړد بق به ده سته يتيانی پالېشتی نزيک وييگه ی باش وخسته مه ترسی ده سله اتداریيه تې بریتانیا له سهر هند، پتيويسته میسر داگريکړيت، له هاوینی سالی (1798) دا مه سله که يه کلایي بڅوه و ناشکرا بوو، زځر کهس له نه وروپادا له خويان ده پرسى، ناپلین بوناپارت شيت نه بويټ؟ له نووره وه له بهرچاوی که سانی ساويلکه هم مه سله يه شتيکی خه يالی بوو وئومیدی دتيرنه ی برنوازييه تې شلږشی کوماری بوو، نه نانه ت يه کي بوو له وئاواتانه ی ده ولتې فهره نسا ی پيش شلږشی کوماريش، شو پلانه ی ناپلین له لايه ن دیرکتواره وه په سنده کرا.

داگیرکردنی میسرو له شکر کیشی بۆسەر سوریا

(1798-1799)

(1)

له شکر کیشی بۆسەر میسر، دووهمین شەپێ گەورە ی نابلیون بوو، کە پۆلیتیکای گەورە ی له میژووی ژیا و سەرکەوتنه کانی ئەودا تۆمارکردو فەرەنسای گە یانده پێگە یەکی تاییەتی، برژوازییە کانی شاری مارس و هەموو شارە کانی تری خواووی فەرەنسا، پە یوهندی بازراگانی باشیان لە گە ل شانییە کانی خۆرە لاتێ ئەوروپا⁽⁶⁷⁾ و سوریا و میسرو دورگە کانی دەریای سپی ناوہ پاست ویۆناندا هەبوون، ئەم برژوازیانە لە دێر زەمانە وە ئارەزووی قایمکردنی پێگە ی سیاسی فەرەنسا لە سەرئە و دە و لە تانە بوو کە پە یوهندی توندو تۆلیان لە گە لیاندا هە بوو، چونکە بێ سەر و بەرە یی بارو دۆخی ئیداری لە و ولاتانە دا ئە وە ی هە ل دە گرت و دە ویست هە مێشە بازراگانی لە ژێر چاودێری هە ژمونیکێ بە هێز تر دایبێت و بازراگانان بتوانن لە کاتی پێویستدا دلاوی یارمەتی لە و زەلیزە بکەن.

لە کۆتایی سە دە ی هە ژ دە هە مدا پرویا گە ندە و مە قە مە قی سامانی زۆری سروشتی ولاتانی سوریا و میسر دوو ئە وە ندە ی پیشووی زیادیکیرو لە وشوێ نا ئە دا کۆمپانیای بازراگانی و بە رهێنان دامە زرا، دیپلوماتییە تی فەرەنسا لە دە مێگە وە نفووزی کردبوو لە ناو ئە و ولاتانە ی کە کە و تێ بوونە ژێر دە سە لاتێ ئیمپراتۆریە تی عوسمانی، واتە چاوی تە ماعی تێ پێ بوون، هە روە ها دە سە لاتدارانی فەرەنسا ش دە مێکیبوو چاویان بریقی میسر کە خا کە ی کە و تێ ق سەر دە ریای سپی ناوہ پاست و دە ریای سوریا لە وێ شە وە لە دوورترین دە پوانی و دە یانووست لە میسر وە و پکە بەر ئی سیاسی و بازراگانییە کانیان لە هە ندستان و ئە ندە نو سیادا بخە نە ژێر هە پە شە وە، لایب نیتسی⁽⁶⁸⁾ فە یلە سو فی بە ناویانگ، لە سەر دە می خۆیدا راپۆرتیکێ بۆ لویسی چواردە هە م ئار دوو و لە ناو دە قی ئە و راپۆرتە دا گوتیە تی (میسر داگیر بکە هە تا پێگە ی هۆ لە ندییە کان لە سەر انسەری ئاسیادا لە بار ییچێت)

لە کۆتایی سە دە ی هە ژ دە هە مدا، ئیتر هۆ لە ندییە کان لە ناو هاو کیشە کە چو نە دە ر ئی و بریتانیایە کان بوونە ئورژمنی سەرە کی، بۆ یە کانی نابلیون ئە مە ی بە فەرماندە سە ر یازییە کانی لە شکرە کە ی گوت، هە موویان سە ر یان لە وشیتییە ی ئە و سوپا بوو، ئە یان دە ر کانی مە سە لە کە چییە، دواتر لە وە ی تالیران وە زیری دە ر وە ی فەرەنسای ئە و کات بەرگری لە خە شە کە ی نابلیون کرد، ئە بوو جێگای سە رسو پمانی دە سە لاتدارانی فەرەنسا، هە ر کە نابلیون (و نیزی) داگیر کرد فەرمانی بە یە کێ لە فەرماندە سە ر یازییە کانییدا دورگە کانی ئایونین⁽⁶⁹⁾ داگیر بکات، گرتنی دورگە کانی ناو براویش هە ر بە ئامانجی گرتنی میسریو لە ئە یان دە دا ئیمە بە لگە ی حاشا هە ل ئە گرمان بە دە س تە وە ن تانکید لە سەر ئە وە دە کە ئە وە، نابلیون لە سەر کە و تە کانی لە ئی تالیادا هە مێشە لە بیری داگیر کردنی میسردا بوو، لە مانگی تۆگۆستی سالی (1797) دا لە تۆر دووی سە ر یازییە کە یە وە بۆ پارێسی بە م جۆرە دە نووسی (کاتی ئە وە ها تۆ وە هە س تە دە کە م بۆ ناو بوو تکر دنی بریتانیا پێویستە دە ست بە سەر میسردا بگرین) نابلیون بە در ژایی

⁶⁶ - مە بە ست لە شۆ وە دورگە ی بالکانە. سوریا: ئە و کات ی کە ها تۆ وە لە لوبان و هە ندیک لە خاکی عێراق و ئوردوون...

⁶⁷ - فە یلە سو فیکێ بە ناویانکی ئە ئە مە ی (1716-1716) و لە فە یلە سو قە ئایدیالیستە کانی و ئە مە ی فە ل سە فە کە ی لە سەر کە شییە (نوسەر)

⁶⁸ - دورگە کانی ئایونین: کە و تۆ وە تە خۆر نا وای یۆنان کە رۆژگاری ئە زیز دە سە لاتدارتی ئی تالی و دواتر بریتانیا دا بوون و ئی تە تاش بە شیکن لە خاکی یۆنان. (و- فارسی)

شەپەکانی ئیتالیای لەپەخساندنی کاتدا خەریکی کتێب خوێندنەوەبوو و فرمانیدا کتێبەکی ولنە⁽⁵⁹⁾ کە دەریارە ی میسر یوو وچەند پەرتوکیکی وابەستە بە ئەوەی بۆیەتین وەموو ئەمانە ی خوێندنەرە، ئەو بۆداگیرکردنی دورگەکانی ئایونین ئەوەندە جینگای گرنگی بوو تەنانەت لەنامەیەکیدا بۆدیرکتوار دەلێت (ئەگەر کشانەو وەمان بخرێتە هەلبژاردنەو بەشتر وایە دەست لەئیتالیا هەلگیرین و ئەم دورگانه لە ژێر دەستی خۆماندا بیهێنەرە).

تەنانەت پێش ئاشتی کردنیش لەگەڵ ئەمسادا ناپلین سوربوو لەسەر ئەوەی دەبێن دورگە ی مالتە داگیربکێت، هەموو ئەو پێگە دەریایانە ی دەریای سەبی ناوەراست بۆخۆ سازکردنی داگیرکردنی میسر پێویست بوو، دوا ی پەیمانێ ئاشتی کامپوفرمیو لەگەڵ ئەمسادا مەسەلە ی شەپ بەپایایی کۆتایهات و بۆژمەنی سەر سەخت وینە پەتی فەرەنسا بریتانیابوو، ناپلین هەموو هەول و توانایەکی خستەگە ی هەتا دیرکتوار پارتیبات چەند کەشتی وێک لەشکری پێبدەن هەتا میسر داگیربکات، بەردەوام ئەو بیری لە داگیرکردنی خۆرهەلات دەکردەو وە هۆشی ئەو لەو پۆژانەدا وەک مێشکی ئەلکسەندەر ی مەزن و شمارلمانی و سیزار و... پیاو مێژوویەکانیتر سەرقالی ئەمەبوو، ماوە یەک دوا ی ئەمە لەکاتی پزێشتنی بەسەر بیابانە خۆلێنەکی خاکی میسردا، کە لەگەڵ جەنگاوەرەکانی خۆیدا دەپزێشت و بەگالته جاپییه وە گوئی (داوا ی لێبوردن دەکەم کە درەنگ هاتە دنیاو، خۆزگە لەو پۆژگارەدا ژیا بام کە ئەلکسەندەر ی مەکا دۆنی دوا ی داگیرکردنی ئاسیا خۆ ی بەکۆپی جوپیتر⁽⁶⁰⁾ بەمیلەت ناساندو هەموو خەلکی خۆرهەلات باوەریان بەو پڕوپاگەندە یە ی ئەوکرد) دواتر درژە ی بەقسەکی داو بەشێوە یەکی جدیدیتر گوئی (ئەوروپا هێلانە ی مشکی کوێرە، هەرگیز ئیمپراتۆریەتی گەرەو پاپەڕینی مەزن جگە لە ئاسیا لەهیچ شوێنێکی تردا بوونیان نەبوو) ئومێدەکانی ئەو لەگەڵ ئەو شەدا کە لەگەڵ پێداویستی و فاکنەرەکانی سەردەمەکیدا دەهاتەو لەپووی بەرژەو نەندی تاکەکەسی خۆشییه وە بەکەلگبوو، لەپاستیدا هەر لەو شەو ی لەئیتالیا دا لەبەردەم خێمەکە یەو شەو دێخونی کردو لەدلی خۆیدا ئەم پرسیارە ی کردو گوئی: بۆ دەبێن خزمەتی دەستە یەک کەسی دەلالبکات و ولاتان داگیربکات، تێپوانینی گۆراپوو حەزی بەگرتنە دەستی دەسەلاتی پەهای فەرەنسا دەکرد، ناپلین ئەوکاتانە ی خەریکی ئاشتی کردن بوو لەگەڵ ئەمسار فەرمان لەپاریسەو بۆ ئەو دەنێردان و دەسەلاتەکانی ئەویان سنوورداردەکرد، بەپاشکاری بەشاندی فەرماندە سەریازییهکانی خۆی دەگووت (ئیتیر من گوێرایەلی دەسەلاتدارەکانی ولاتی خۆم نیم).

بەلام پوو خاندنی دیرکتوار لەسالانی (1797 و 1798) دا کاتی نەهاتبوو و شتیکی نەگونجاو بوو، چاوەڕوانکردن و دانبەخۆداگرتن بۆهاتنە پێشی هەل شتیکی لەباربوو، چونکە ئەوکاتەش دیرکتوار تەواو بێن متمانەو دەست لەپێچ بەردارەو نەبوو، ناپلین تەواو پشتی بەلەشرەکی خۆی دەبەست، بەلام تائەو کاتەش نەبیوو کە سێکی تەواو خۆشەویستی هەموو لەشکرەکی، وەلێ ئەگەر کاتەکانی خۆی هەر لەچاوەڕوانی لاوازیوونی دیرکتوارداو خەریکی دەستبەسەرداگرتنی خاکی ولاتانی تر و ولاتی ئەهرا مەکان نەکردباو بەشوین پێی ئەلکسەندەر ی مەزندا هەنگاوی نەتایا و هەپەشە ی لەبەرژەو نەندییهکانی بریتانیای ناپەسەند نەکردبا چی کردباو چۆنی بەسەربردبا؟

⁵⁹ - کنت ولنە (1757-1820) نووسەر و ئەکادیمی فەرەنسی و نووسەری کتێبی وێژانەکان (یان بیروکە دەریارە ی کودەکانی ئیمپراتۆرەکان و کتێبەکی تری دەریارە ی

میسربوو. (نووسەر)

⁶⁰ - جوپیتر (خوا ی خواکان) زیوس و برون - یی پێدەکوێرێت، بەینی ئەفسانەکانی - یۆنانی و رۆمی و ئاسیای. (و - کوردی).

سه باره ت بهمه پشتیانیکردنی تالیران له ناپلیون به پله ی یه ک پتیوستیوو، به شتیره یه کی گشتی ناتوانین دهم له و بپوایه ی تالیران بکوتین، به لام نه گهری به دده سته تانی خاکیکی دهوله مندو شاره دانی وه ک میسر، له پووی نابورییه وه نذر سودمه ندبوو وله تپوانینی نه وه وه شتیکی لژی و به رته ی بوو، ته نانه ت تالیرانی وه زیری دهره وه ی فره نسا، پیش پیشیارکردنی ناپلیون بژمه ش، راپلرتیکی بژسه نته ری لیکولینه وه ی ستراتیژی فره نسا ناردبوو، نه م پیاره نه رستقراته به هزی تینویه تی بژده سلات خزمه تی شوقشی کوماری ده کرد، له نذر شویتدا هرکه بواره هاته پیش یه کسره باسی نومیدی نه و توژده و بازرگانه کانی فره نسا یی ده کرد، به تایبته بازرگانی کردن له گه ل خوره لاتدا، شاره زوی دلی تالیرانیش که ده یوست خزی لای ناپلیون شیرین بکات وله گه ل پاکانی نه و داییت، چونکه نه و سیاسه ته داره برتیره پیشبینی نه وه ی کردبوو ناپلیون پپاوی خاوه ن ده سلاتی په های ناینده ی فره نسا ده بیت نه مان له ناوده بات.

نه وه ی راستی بیت ناپلیون و تالیران بقی پازیکردنی دیرکتوار بقدانی که شتی وسه ریاز و خه رجی، نذر زه حه تیان نه دی، چونکه به پله ی یه ک وله ه مووشیان گرنگتر نه وه بوو دیرکتواریش به هزی به لگه ی نابوری سیاسی وسه ریازیه کان که له مه و به ر باسما نکرده، وینای باشی ده ستردن بژنه م کاره یان به شتیکی باش ده زانی، نه گهری دووه میش له شکرکشی بقی شویتیکی ناوا دور، گرنگیه کی که می هه یه به تایبته باراس پایابوو مه ترسی ده که ویتسه ر له شکره که یان وداگیرکردنی میسر نه وه ناهیتیت.

نه و که سایه تیه ناودارو خۆشه ویسته ی که ناپلیون به ده ستی هینابوو که من لاپتی کردبوو و دیرکتواره کانیش باش ده یانزانی نه و که متر گویتاپه لی فره مانه کانه، بقی ناپلیون ته نها بقی خزی دانوستانی ناشتی کامپوفرمیوی له گه ل نه مساوییه کاندانه کردبوو بئ نه وه ی گویتداته راپو بچوونه کانی پاریس خزی چونی پیخوشبوو ناوا پتکه و تنی ناشتی له گه ل نه مسا نه کرد؟

له مه راسیمی (10-ی دسهمبر ی سالی، 1797) دا که له سه ر شه رهی نه بوو، په فتاری ناپلیون وه ک که سیکي نازاو قاره مان نه بوو به وه ی دلشادو کامه رانیت له وسه رکه و تنانه ی بقی ولاته که ی به ده ستی هیناون، به لکو هه لسوکه وتی وه ک یه ک نیمپراتوری پومی بوو که په رله مانتاره نه لقه له گویتکانی پیرقزیایی لیده که ن، چونکه ناوبراو نه مه ی وه ک نه رکی ته واو ساده ی ده زانی، به کورتی شتوازی په فتارو نادگار ه کانی نیگه رانی نیشانده دا، بویه باشتروابوو بچیت بژشه پی میسر، چونکه نه گهر له پاریسدا مابایه وه باش نه بوو، بویه پیشتر باراس وهاوکاره کانی خویان بژنه مه سازدابوو^(۱)، و هه رزوو بپیری نه م له شکرکشییه ده وکراو ناپلیون له (5-ی مایزی سالی-1798) دا به په سمی بوو به فره مانده ی گشتی نه و له شکره ی بواگیرکردنی میسر ده نیدرا، ناپلیون بئ ودره ننگه ستن پیداو یستیه کانی سه فره که ی و هه لیزاردنی سه ریازو پتکخسته وه ی که ره سته کانی شه رو سه ردانکردنی که شتییه جه نگییه کانی کرد، دووباره وه ک گپوتینی نه و کاته ی که خزی بژشه پی نیثالیا سازکرد، سه رله نوئ تازه بژوه، چونکه نه و له گه ل نه وه شدا خه ریکی خۆپچانه وه ده ست بردن بژشه پتکی دیژوارو مه ترسیدار بوو، ناگای له ورده کاره کانیش هه بوو، به واتایه کیت په ل وپی داره که ی ده بینین وده یزانی ناراسته کانی چۆن، نه و ناگاداری پروپاگنده کان وگواسته نه وه ی هتزه کانی نلسن^(۲) و سیاسه تی نه و پزگاره ی دنیا بوو، سازکردنی پیداو یستی وکه ره سته و

^۱ - سازکردبوو: مه به ست له وه به ناپلیون له پاریسدا مه ترسی بۆسه ده سه لانداران په یاده کرد. (و- کوردی)

^۲ - نلسن: (1758-1805) نه فسمری ده ریوانی سوای بریتانیا بووه له دوو شمیری ده ریایی نابو فو و ترافالکاردا، هتیر ده ریایی نابلیونی تیکشکاندو له شه ری ترافالکاردا کوزراو نهرمی نه و له وست مینسترا دیژراوه. (و- فارسی)

نوک شتیانه ی بتوانن سربازه کانی به سهرده ریای سپی ناوه پاستدا بگه یه ننه سهر و شکانی ئه ویری⁽¹⁾، ئه و سربازانه ی که له شه پی ئیتالیا به شداریانکردبوو هه لی بژاردن، به له بهرچا و گرتنی ئه وکه سانه ی له خوی نزیکیبون وله و پژژانه دا بیوونه جیگای گرنگی پیدانی تاییه تی ئه و، بۆ نمونه: ده یزانی فلان سرباز ئازاو گوێپایه له به لام زۆر مه ی ده خواته وه، ئه م سربازه شیان زۆر وشیارو تهرده ست ویه زه برو زه نگه، به لام چون حه زی له پابواردنه زوو ماندوو ده بیئت، ئینجا سهرکه وتوانه فرمانده کانی هه لبژاردن، شتیکی به لگه نه ویسته ده بیج بۆدا گیرکردنی میسرو برینی بیابانکی بی ئاز و سیتییه رو که رمای (50) یله یی، سربازی دلێرو خۆراگر هه لبژێرتت.

له پۆزی (19-ی مایزی سالی - 1798) دا هه موو شتیکی ئاماده بوو، که شتییه جهنگییه کانی نابلیون له بنده ری تۆلۆندا له نگه رانگرت، (350) که شتی جهنگی که ووه و بچوک و به له م که (30) هه زار سرباز به تۆپ و چه که کانیانه وه ئاماده بوون وهیچ چاویان له وه نه ده ترسا له پژژا که ئه گه ری ئه وه هه یه توشی سوپای ده ریایی نلسن ببن و بیته ئامانجی تۆپه کانی وله ده ریای سپیدا نهم، هه موو ئه وروپا ده یزانی فره نسا خه ریکی شه پژی ده ریاییه، بریتانیاش ئاگاداری ئه وه بوو که له هه موو به بنده ره کانی خوارووی فره نسا دا جموجۆلی سربازی هه یه و ژنرال نابلیون بۆته لیترسرای ئه م له شکرکیشیه، به لام ئایا ئه م له شکرکیشیه بۆ سهرکۆی یه ؟

نابلیون به وریاییه وه پروپاگهنده ی ئه وه ی بلۆکرده وه، ده یه ویت له ته نگه به ری جه به ل تارق تۆپه پژت و به ده وری ئیسپانیادا وه رسو پژته وه و سوپاکه ی له سهرخاکی ئیترله نندا دا پیا ده بکات، کاتێ ئه م هه واله که یشت، نلسنی به هه له دابوو ناویراو له ده م ته نگه به ری جه به ل تارقیدا بۆسه ی بۆ نابلیون نایه وه له هه مان کاتدا سوپای فره نسا یه کسه ره به ره و دورگی ماله چوو. دورگی ماله هه ره له سه ده ی (16) وه له ژێر ده سه لاتی نه ته وه یه کدا بوو به ناوی شوالیه، هه رکه له شکرکی فره نسا نزیکی ئه و دورگی به بۆه دانیه به رتۆپ و پیشنیاری ئه وه ی بۆ ده سه لاتدارانی ئه و دورگی به کرد خۆیان بده ن به ده سه ته وه، دوا ی خۆبه ده سه ته وه دانی ئه و دورگی به نابلیون به به شتیکی له خاکی فره نسا ی له قه له مدا، دوا ی چه ند پۆژیکی به ره و میسر چارۆکی که شتییه جهنگییه کان هه لدران، دورگی ماله که وتبۆ نیوه پژگای نیوان میسرو فره نسا، نابلیون له پۆزی (10-ی یۆنیو گیشته ئه و دورگی به و پۆزی (19-ی هه مان مانگ ئه ویتی جیه پژشت، له شکرکی نابلیون به یاریده ی ئارسته ی با پۆزی (30-ی یۆنیو گیشته پۆخی ده ریایی میسرو نزیکی شاری ئه لکسه نده رییه و پاسته وخق فرمانیدا سربازه کانی پیا ده بن، هه لومه رچیکی مه ترسیدار بوو، هه رکه نابلیون که یشته ئه لکسه نده رییه، هه والی ئه وه ی پێگه یشت که (48) سه عات له مه ویه ر کۆمه لێ که شتی جهنگی بریتانی هاتوونه ئه م به بنده ره وه هه والی نابلیونیان پرسیه، به لام که س له وه بنده ره دا هه والی نابلیونیان نه زانیوه، هه رکه نلسن هه والی داگیرکردنی ماله ی له لایه ن فره نسییه کانه وه بیست، زانی نابلیون به هه له یدا بریوه و زوو به ره و میسر که و ته پۆ وتا نه میلتیت سربازه کانی فره نسا له سهرخاکی میسر دابه زن، به لام ئه م په له کردنه ی نلسن به یزانی خوی ته ولویوو، دوا ی ئه وه ی نلسن زانی نابلیون به ئامانجی چون بۆ میسر ماله ی جیه پژشتوه جارۆکیتر به هه له دا چۆوه چونکه کاتێ له ئه لکسه نده رییه دا به ئه ویا نگوت هه رگیز ناوی که سیکمان نه بیستوه به ناوی نابلیون، فریوخوارووبۆوه، دواتر نلسن که وته

گومانی نورهی دهبن ناپلین بهره قسته ننتینه چوبی ویه په له پروزاوان ناراستی چارلکه کی کهشتیه جهنگیه کانی بهره ونه وئ گوی.

نم هه لپه و په له پهلای نلسن کردی له شکری فهره نسای له مترسی پاراست، هر نه مه شبوه هزی نورهی سوپای فهره نسا له ماوهی شهو پوژنکدا هه مووی له کهشتیه کان دابه زیت وکهره سته کانی جهنگیش بخرنه سه رزهوی، واته له شهوی (20-سی یولیزدا هه موو یه که سه ریا زییه کانی ناپلین له نزیک مارایق که گوندیکی سره دریا یی میسری بوو دابه زاند.

(2)

هه رکه ناپلین جاریکتر خلی له ناو سه ریا زه به نه مه که کانیدا دییه وه نیر له هیچ نه ده ترساو هه لومه رجه که ش له پووی پنگی سه ریا زییه وه له باربوو، نینجا یه که سه ره له شکره کی خلی به ره نه لکسه نده رییه خسته پئ، نه وکات میسر له ژیر ده سه لاتدارییه تی عوسمانی هه ژمارده کرا، به لام له راستیدا سه رانی ده سه لاتدار له ویدا واته (نی) بییه کان یه ک سوپای سوری که رکیان هه بوو وخاوه نی باشرین زهوی وزاربون، نم نه شرافه فیودالیا نه باجیانده دا به پاشا کانی قسته ننتینه و له ژیر پکف وگوپایه لی نه وان بوون، به لام به کرده وه زور گوپیان به فهرمانه کانی قسته ننتینه نه ده دا، عه ره به کان که پیکه اته ی سه ره کی دانیشتون بوون، خه ریکی بازرگانی بوون وده وله مه ندی که وری تیدا بوون، هه روه ها خه ریکی پیشه ی مانیفاکتوره ش بوون ونه وانی تریان خه ریکی کاروان وباریه ری وکشتو کالکردن بوون، قوتبییه کان، واته پاشماوه په سه نه کانی میله ته تی نه و خاکه که له پیش پرگار کردنی میسره وه نه مانه له ده ست عه ره به کانی میسر دا که وتبوونه ژور زولم وسته میان، قوتبییه کان به به ده بختترین ها ولاتی نه و ولاته هه ژمارده کران، عه ره به کان ناوی قوتبییه کانیا ن نابوو جوتیارو به عه ره به هه ژاره کانیشیان هه رده گوت جوتیار، نم چینی کرکار وجوتیارانه که مه ندی کاسبکاریش له ده وری یه کتری کرپیوونه وه جوره په یوه ندیه کی هاویه شیان هه بوو، چونکه هه موویان له ده ست ده ستکورتی وه ژاری و زور وستهدا یه کسان بوون، ولاتی میسر به پووکش سه ره به ده سه لاتدارییه تی نیمپراتوریه تی عوسمانی بوو، ناپلین ب پرگار کردنی نه و خاکه ها تپوو چه ندین جار دووپاتی ده کرده وه که شه پی له که ل پاشادانیه و ته نها ده یه ویت ناشتی له نیوان نه وانه دابکات، هر بوژا زادکرینی عه ره به کان ها تووه که له ژیر زولم وژوری خاوه ندرییه ده سه لاتداره فیوداله کاند ده نالینن و نه مانه توندوتیریان له سه ره میله ت زوره.

باسی قوتبییه کانی نه ده کرد، سه ره تا هیرشی کرده سه ر شاری نه لکسه نده رییه که نه وکات شاری پی جموجولی بازرگانی وئاوه دان بوو وله ماوهی چند سه عاتیکدا خسته ی ژور پکیفی خلی، هه رچه نده نورهی دووپات ده کرده وه که ده یه ویت که لی میسر له ده ست زور سته پرگار بکات، به لام ده سه لاتدارییه تی هوکمرانی فهره نسای به سه ره نه وشارده دا سه پاند، ناپلین به شتوازی جودا و جود قه ناعه تی به عه ره به کان ده کرد که نه و پز له قورئان ونیسلام ده گریت، به لام ناموژگاری نورهی ده کردن ده بن سه ربزیوی و سه ربچی نه کن، ده نا توندترین سزاده درین، دوی نورهی ناپلین چند پوژنکی له نه لکسه نده رییه دا به سه ربید به ره و خوارو که وته پئ وله پانتایی بیاباندا دیارنه ما، یه که سه ریا زییه کانی نه و له گه رماو بن ناویدا کاتیان به سه رده برد، کات گوندشینه کان نه و سوپایه یان ده بیینی له ترساندا له ماله کانی خویان هه لده ماتن وپسی وژه هریان له بیری ناوه کانیا نده کرد، ده سه لاتدارانی ده ولت ورده ورده پاشه کشه یان ده کردو جار جاره ش هیرشیان ده کرده سه ره له شکری

فهره نسی و دواتر هه لده هاتن، سهرته نجام له پوڅی (20-سی یزلیقی سالی-1798) دا له نزیك نه هرامه کانی میسر پوویه پووی هیزه سهره کییه که ی شانشینی میسر بڅوه، نابلیون پښ شپکرته که به سهریازه کانی خزی گوت: چل سده مڼووی نه و نه هرامه سهرکه شانه نیگه رانی نیووه یه.

شپه که له نیو ماله کانی گوندی ثانبابه و نه هرامه کان دهستی پیکرد، هیزه که ی میسری تیشکان و به شیک له تقیخانه کانی خویان لڅیما که نزیکه ی (40) تږپ بوون، بهره و خواروو هه لاتن، چهند هه زار که لاکیان له دوی خویان جیپښت، دوی هم شپه په کسهر نابلیون قاهره ی داگیرکرد، دانیشتوانی نه وشاره ترسیان لښتنبوو و به ی دنگی وکش وماتیه وه ملیان بڅ لشری فهره نسانا، خه لگی نه وشاره هرگیز نوری نابلیونیان نه بیستبوو، ته نانه ت نه یانده زانی نابلیون کییه و بڅی هاتووه و شپه ی له گه ل کڼدایه.

شاری قاهره له نه لکسهنده ریه دهوله مهنده تریوو، نابلیون هه ندی خوراکي باشی بڅسوپاکه ی دابیونکرد، چونکه سهریازه کان له شه که تی نه و سه فهره دووودریژده شه پڼو بیوون، خه لگی نه وشاره زهنده قیان چووبوو، بڅیه نابلیون له گوت په کی دا بڅخه لک که بڅ زمانی عهره یی ترجه مه ده کرایه وه، دوی له خه لککرد نارامین، به لام له هه مان نه وکاتنا ده فرمانی دایوو گوندی (عقله م) که که وتیږ نزیك قاهره و به گومانی نه وه ی دانیشتوانی نه و گونده چهند سهریازنکی فهره نسیان کوشتووه، بڅ دهرسداری که سانیتر، گونده که تالان و بڅکراو سهریازه فهره نسیه کان ناگریان له ماله کان بهردا، نه مش زیاتر عهره به کانی زراو بردووترکرد، نابلیون له م جڅره بریاره دپندنه یه نه له ئیتالیا و نه له میسرو نه شه په کانی دواتریشی دوودلی نه بوو و نه مه به ره وشتنکی سیاسی تاییه ت به نه و هه ژمارده کرا، سهریازه کانی نه و به چاری خویان ده یانینی چڼ نابلیون خزی ده وین وهر که سیك ده ست له ناستی نه واند به ریکاته وه، نابلیون توندترین سزای ده دات بڅبه رگریکردن لښان.

ههرکه نابلیون له قاهره دا جیگیربوو جڅی خه ریکی پڼکخستنه وه ی ئیداریکرد، من لڼره دا نامه ویت باسی ورده کاریه کانی نه مه بکه م، چونکه ژڼر پڼویست نییه، بڅیه سهره کی ترین لایه نی سیستمی نابلیونی ده خه مه پوو:

په که م: ده بوا له هه موو شارو شارچکه و گوندیکدا ده سالات له ژڼر دهستی فرمانده ی سهریازکه کانی فهره نسیدابا.

دووه م: له گه ل فرمانده فهره نسیه کاند لڼرته په ک له که سانی میسری که له لایه خزیه وه هه لده بڼردران و جیگی متمانه ی نه وویون هه بوو بڅمشوه رتکردن.

سیته م: ده بوا مه زه به یی ئیسلام ته و او پڼزی لڼگیرابا و مه لاو مزگه و ته کان پارڼزراویان.

چوارم: ده بوو له قاهره شدا نه خومه نیک که پڼکها تیبو له نوڼه رانی نه وشاره وشاره کانیتر هه بیت له ژڼر ده سه لاتداریه تی فرمانده ی گتشی سوپادابا: واته خزی.

هه روه ها ده بوو خراج و باجی دهرامه ت به جڅرئ داهاتی هه بیت خه رچی سوپای فهره نسی دابین بکات، بڅمه مش سهرانی ناوخری یارمه تی نه خومه نه که یان دابا و پارڼزکاری له بازرگانی و ملکداریه تی تاکه که سه کان کرابا، هه موو نه و دهرامه ته ی که خاوه ن زه و بییه کانی ناوخل له جوتیارانیان ده ستاند لایرا، ملک و مالی (نی) په یاخی بووه کان که بهره و خوارووی ولات هه لاتبوون وشه پړانده کرد، بوویه ملکی خه زنه ی ده ولته تی فهره نسی وده ستیان به سهرداگیرا، نابلیون ده یوسیت وه ک ئیتالیا

شانیشینی تایفی دروستبکات ، نه مه زۆر شتیکی باشبور، چونکه هه رته و خاوه ندراییه تیا نه شه پیا ن دژی سوپای فه ره نسا ده کرد.

ئەو دەيوېست پىشت بەبىرئۆزى واخوون ملگە عەرەبەكان بېسەتت، بەلام سەبارەت بەچىنى جوقيار كەبىرئۆزى واخوون زەوييەكان دەيانچەوساندەنەو، ناپلىقن هېچ كاتى نامادەنەبوو پارىزگاربان لىپىكات و لەسەبەرى خۇيان گرەت، هەموو ئەو پىداوېستانەى بىق حوكمكردى دىكتاتورىك زەمىنەيان بىق خۇشكرابو، گرەتبويە دەست خۇى وېبوو گرەنتى بىق رەكخستەنەو و درىژەدان بەسىستىمى برئۆزى، پىتويست ئەو وەش وەبىر بېئىنەنەو كەئەو پارىزگاركرىدنەى ناپلىقن لەتايىنى ئىسلام، تەنانەت گەيشە ئاستى ئەجومەنى كەشپەكانى پوسى بەيانىكى بوئىرانەيان دەركرىو لەدەقەكە پىدا ناپلىقن ئىيان بەدئى مەسىح ھەژماركرىبو وئەو پارىزگارى كرىدنەى ئەو لەمىسرېشدا بەبەلگەى ئەمە ھىئابو، دواى ئەو ەى ناپلىقن دەسەلاتى خۇى وسىستىمى سىياسى نوئى بەسەر مىسردا سەپاند، خۇى بىق نامادەكردى شەركىتەر دەپچاىەو، ئەو وىش داكركردى سوريەبو.

بېرياريدا ئو ئندېشمەندانەي لەفەرەنساوہ لەگەلخۇيدا ھېتابوونی لەمیسر جێیان بېلێت، ناپلێون نۆد پێزی بۆ زاناو داناکانی پێژگاری خۆی دانەدەن، بەلام ناگاداری ئو بېرۆکە سیاسي وئابووری و سەریازیانەي کە شارەزایان دەیانسختەپوو ھەبوو، بقیە ئو ئندېشمەندانەي بۆ ئەم سەفەرە لەگەلخۇيدا ھېتابوون، نۆد بەوریایەوہ چاودێری دەکردن، ھەتا لەوگوتە بەناوبانگەي کەبەزمان ئوہوہ بلایبۆتەوہ، گویا لەسەرەتای شەپۆکی لەگەل پاشایەکدا گوتیەتی(کەر بیرمەندەکان بھەن ناوہندەوہ) ^(١)بەم جۆرە ناپلێون گیانی بیرمەندەکانی دەپاراست وەک چۆن چوارپێ بارکێشەکان کە لەکاتی شەرا گرنگیەکی یەكجار نۆریان ھەي، دیارە ئەم گوتەي(چوارپا ئندېش مەندان) پێکەوہ گوتنی ناشایستەي، بەلام لەگوتەي سەریازیدا کۆرتکردنەوہي پستەي فەرمانە، جیگای ئاماژە بۆکردنە ھێنانی ئوزانایانە لەلایەن ناپلێونەوہ بۆمیسر، بووہ ھۆی ئوہي دەروازەکانی ئو سەرزەمینە دێرینەو ئەم شارستانەتيەي کەلانگەي مۆفابەتییە بەرووی زانستدا بکاتەوہ.

(3)

هەتا پيششەوهى لەكشرکيشى بکاته سەر سورباش، زۆرجار ناپلێژن دەگەشت ئەوپايەى عەرەبەکان بەھيچ جۆرکە دليان بەدروشمانى (نازادى لەچنگ سيستمى پاشايتى) خۆشنەبوو کەچەندین جار ناوپراو لەگوئاره کانيدا دەمى لەمە دەکوئا، فەرەنسييه کان بەقى دانانى ئەو پەوشە کارپگەرەو لەهەمان کاتيشدا گرتنى باجی زۆر لەدانیشتوان، ئازوقە يەکی زۆريان کۆکردبوو، بەلام پارە بەهەمان ئاسانی بەدەست نەدەهات، بۆيە یۆئەو مەبەستە پنگای تریان گرته بەر، ژنرال کلیبر کەناپلېژن بەفرماندهی گشتی شاری ئەلكسەندهريه ی دانابوو، فرمانیدا سيد محمد الكريم، كە موفتی پیشروی ئەوشارەو زۆریش دولەمەندبوو بەبەهانهی خیانەتکردن لەفەرەنسائولایەنگری شانیشینی دەستبەسەرکړو نارديان بق قاهيرەو بەئەويانگوت، ئەگەر دەتەوێت گیانی خۆت پژگار بکەیت ئەوا دەبیئت (300) هەزار فرانکی زۆر بدەیت، لەبەدبختیدا سيد محمد الکريم باره‌ری به چاره‌نوس قەدره‌به‌بوو وگوتی: ئەگەر چاره‌نوسم ئەمەي لێئونسراین لەوسعاتەدا بمرم، هيچ شتيك

ناتوانیت پزگارمبکات، من پاره‌ی خرم له‌به‌لاش ناده‌م، نه‌گه‌ر چاره‌نوسیش وابست به‌زیندویی بمیتمه‌وه له‌م حاله‌ته‌شدا بۆپاره‌ی خرم بده‌م؟

ناپلین فه‌رمانیدا سه‌ری له‌لاشه‌ی جیابکه‌نه‌وه و ته‌رمه‌که‌ی له‌به‌رزاییه‌کی قاهیره‌دا به‌دار مه‌لواسن و له‌ته‌کیدای بنووسن (نه‌مه‌یه‌ سزای خائینه‌کان و په‌یمان شکسته‌کان).

هموو نه‌شراف و ده‌وله‌مهنده‌کان داوایان له‌سه‌رداری فه‌ره‌نسی کرد ته‌رمی محمد الکرم بنی‌توخت، به‌لام که‌لکی نه‌بوو، بۆیه سه‌رته‌نجام ده‌وله‌مهنده عه‌ره‌به‌کان ته‌واو زهنده‌قیانچوو وه‌ه‌رچی داوایان لیک‌ر‌با دا‌یاند‌او له‌ماوه‌ی چهند پۆژژێکا (4) ملیون فرانکی زێڕ کۆکرایه‌وه و خرایه سندوقی سه‌ریازی فه‌ره‌نسی له‌کۆتایی مانگی ئۆکتۆبه‌ری سالی (1798) دا پاپه‌پینتیکی جه‌ماوه‌ری له‌قاهیره‌دا پوویداو چهند سه‌ریازی فه‌ره‌نسی کوژان و نه‌وانه‌ بۆماوه‌ی سێ پۆژ له‌ناو کۆلانه‌کانی شاردا به‌رگریان له‌خۆیانکرد، سه‌رکیشتییه‌کی زۆر ترسناکیو، جگه‌له‌وه‌ی ئه‌و جوتیارانه‌ی له‌سه‌رکوته‌کردنی پاپه‌پینه‌که‌دا کوژان، تاچهند پۆژێک ده‌سته ده‌سته (12) تا (30) که‌س له‌ده‌سته‌به‌سه‌ره‌کانیشیان ده‌هێنان و ده‌یانکوشتن.

پاپه‌پینی قاهیره له‌ناو شارێکچکه‌و گونده‌کاندا ده‌نگی دایه‌وه، له‌گونده‌کانی نزیک قاهیره‌ش پاپه‌پین ده‌ستی پیکرد، هه‌رکه ناپلین بیستی پاپه‌پین به‌ریابوو ده‌سته‌به‌جێ فه‌رمانی به‌(کروازیه)⁽⁶⁵⁾ دا بۆ شوینی پووداوه‌که به‌جیت و نه‌و گونده‌نه ئابلقه‌بدات و پیاوه‌کان به‌شمشیر ملیانپه‌پێندرت وژن و مندا له‌کانیش به‌دیل بگرن و بۆ قاهیره‌یان به‌یخن و ماله‌کانیشیان بسوتێنن.

ئه‌و فه‌رمانه‌ی ناپلین بۆ که‌موزیاد جێبه‌جێکرا، هه‌ندیک له‌وژن و مندا له‌نه‌ی که‌به‌زۆر ناچارکرا بون پێگایه‌کی نوو‌بو‌ریژ به‌پێی بێن له‌پێگادا گیانیان له‌ده‌ستدا بوو، چهند کاتژمێرێک دوا‌ی ئه‌و کوشت و کوشتاره، چهندین گونیه‌یان له‌ولاخان بارکردبوو و هێتایان بۆ گه‌رپه‌پانی گه‌ره‌ی شاری قاهیره‌و گونیه‌کانیان کردنه‌وه‌و که‌له‌سه‌ری پیاوه‌کانی ئه‌و گونده‌ یاخیانه‌یان هه‌له‌پشتن، به‌پێی گوته‌ی گه‌واهی بێنینه‌ی ئه‌و پووداوه، ئه‌م کرده‌وه بۆ به‌زه‌یه‌یه‌ تاماوه‌یه‌که‌ خه‌لکی چاو‌ترساو ترقه‌بو‌کرد، له‌وکاته‌دا ده‌بوا بۆ نا‌پارت دووشتی مه‌ترسیدار له‌به‌ر چاوبگریت:

یه‌که‌م: مانگی دوا‌ی هاتنی بۆ میسر، هێژه ده‌ریایه‌یه‌کانی نلسن، له‌که‌نداوی ئابوقه‌یدا هه‌ندێ که‌شتی جه‌نگی فه‌ره‌نسی تیکشکاندبوون و فه‌رمانده‌ی ده‌ریایی فه‌ره‌نسی به‌ناویانگه‌ (بروش)یش له‌و شه‌په‌دا کوژدایوو و په‌یوه‌ندی نێوان ئه‌و و سوپایه‌ی که‌له‌میسردا ده‌جه‌نگی بۆماوه‌یه‌کی زۆر له‌گه‌ڵ فه‌ره‌نسادا نه‌ما.

دوهم: ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی ئیتیر باوه‌پێ به‌و پروپاگه‌نده‌یه‌ی ناپلین نه‌ما‌بوو که‌ده‌یگرت ئه‌وشه‌پێ له‌گه‌ڵ (باب‌عالی)دا نییه‌و ته‌نها بۆ ئه‌وه‌ هاتوو بۆ میسر تا‌میرنشینه‌کان ته‌مه‌ی بکات به‌وه‌ی هه‌لسوکه‌وتی خراپیان له‌گه‌ڵ بازرگانه‌کانی فه‌ره‌نسادا کردوو، بۆیه ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی له‌شکرێکی تورکی په‌وانه‌ی سو‌ریا‌کرد، ناپلین بۆ شه‌پکردن له‌گه‌ڵ له‌شکری تورکی‌دا به‌ره‌وسو‌ریا که‌وته‌پێ، ئه‌و بۆ زامنه‌کردنی پشتی خۆی ته‌نها باوه‌پێ به‌زه‌بو زه‌نگ هه‌بوو و به‌باشترین په‌وشی ده‌زانی، شه‌پێ سو‌ریا به‌تایبه‌ت به‌هۆی که‌می ئاوه‌وه‌ زۆر دیژواربوو، شاره‌کان یه‌که‌ له‌دوا‌ی یه‌که‌ ته‌سلیمی ناپلین ده‌بوون، یه‌که‌م شار

که خۆی دابه دهسته وه شارى (العریش) بوو، دواى تێپه پىنى سوپای فەرهنسا له شیوه دورگى سويس هێرشى کرده سه ر شارى (یافا) و له (14-سى مارسى سالى (1799) دا که مارژى ئه وشاره درا، بۆماوه به ک شارى یافا خۆی نه دابه دهسته وه و ناپلین په یامى کى بۆ ئه وشاره ناردو و گوتى: باشت وایه به پىنگای خۆشى خۆیان بدن به دهسته وه، ده نا ئه گه ر له پىنگای سه ریا زیه وه ده ست به سه ر شاره که یاندا بگه ردرێت ئه وه موویان ده کوژرێت، له گه ل ئه وهدا شارى یافا ته سلیم نه بوو، له پۆژى (16-سى ئیبریلدا، ناپلین فەرمانى مه رىشکردنى ده رگه رى هه رکه سه ریا زه کان چوونه ناوشاره وه ده ستیان کرد به تالان و بپۆ کوشتن و قه رکردنى هاو لاتیان و هه ر که سێکیان ده ست که وتبا ملیان به شمشیر ده په راند، هه رکه تالان و کوشت و کوشتارى شار ته و او بوو و که مه ئه یورپوه، هه والیان به ناپلیندا نزیکه ی (4) هه زار سه ریا زى تورک که له په شه کوژیه که دا پزگاریان بوو و ژۆرینه شیان خه لکى لوبنان له شوێنێکدا سه نگه ریان به چواره وهرى خۆیاندا کردووه و به رگه رى ده کن، کاتى سه ریا زه کانى فەرهنسا داوایان لێ کردوون خۆیان بدن به دهسته وه ئه وانه له وه لامدا گه رتوانه به مه رجى خۆمان ته سلیم ده گه یین که په یمانان بده ئ نامان کوژن، ئه گه رتا تاداوین دلۆپه ی خۆنمان به رگه رى له خۆمان ده گه یین، فەرمانده فەرهنسییه که په یمانى پاراستنیانى پێدا بوون و دواى ئه مه سه ریا زه کان هاوونه ده رێ و چه که کانیان له سه ر زه وى داناهو و دواتر سه ریا زه فەرهنسییه کان دیله کانیان له عه مبارێکدا زیندانى کردوون، که ناپلین ئه مه ی بیست ژۆر توپه بوو، به پای ئه و په یماندان به و سه ریا زه تورکه که کارێکى سه رشیتانه بوو و گوتى: ئاخه ر من چی له مانه بکه م؟ ئازۆقه مه یه بیده مه ئه مانه - یان که شتى هه تا ئه وانه په وانه ی میسر- یان فەرهنسیان بکه م؟ ئه وه چ چه پکه گوێنکبووه که بۆم به ئاودا دراه ^(٦٦)؟

له پاستیدا که شتى نه بوو ئه م چوار هه زار تورکه بگوازێته وه میسر، ناپلین سه ره تا پلانه درێدانه کى خۆی مه شته وه دواى سێ پۆژ فەرمانیدا ئه م چوار هه زار سه ریا زه تورکه بکوژن، هه موو ئه و سه ریا زه دیلانیه یان هێنانه لیوار ده ریا و کێکریان کوشتن..

یه کێک له ئه فسه ره فەرهنسییه کان ده لێت: ئه وه ی ئیمه بینیمان له وکاره ساته، خوا به کس نه یبینیت.

چه ند پۆژێک دواى ئه مه ناپلین هێرشى کرده سه ر قه لاتی (ناکر) یان وه ک فەرهنسییه کان ده لێن قه لاتی (سن ژان داکر) تورکه کان به وشوێته یان ده گوت عکا، خاوه خارکردن شتى کى گه رجاونه بوو چونکه نه خۆشى تاعون هه په شه ی له سه ریا زه کانى فەرهنسیای ده گه رى مانه وه له شارى یافادا، که ته رمى ژۆر له هاو لاتیانى ئه و شاره له مال و سه ریان و ژۆر زه مین ویاغه کان و .. هیترا بۆگه نیان کردبوو، مه ترسییه کى گه رزه ی دروستکردبوو، که مارژدانى عه کا دوومانگ درێژه ی کێشاو سه ره ته جام له شکرى فەرهنسا شکستى خوارد، ناپلین تۆپخانه ی قه لات شکێنى نه بوو، ئه فسه رێکى بریتانى به ناو سیدنى سمیس، فەرمانده یى عه کای ده کرد، بریتانییه کان له پىنگای ده ریا وه خۆراک و چه ک و تفاقیان ده گه یانده قه لاته سه ریا زیه که.

سه ریا زى تورکیش له ویدا پۆژه که یان ژۆر بوو، دواى چه ند هێرش کردن، فەرهنسییه کان ناو مه یڤ بوون و له (20-سى مایى سالى (1799) دا ده ستیان له گه مارژدانه که یان هه لگه رت، که نزیکه ی (3) هه زار سه ریا زیان تیدا کرد به قوریانى و به ره و میسر گه رانه وه، پێویسته لێره دا ئه وه وه بیه ر به یێنیه وه، ناپلین تادوا پۆژه کانى ژیاى داخ و که سه رى له م تیشکانه ی ده خوارد، عکا

دواخالی داگیرکردنی څرکه لوات بوو که چاره نویسی ته نه اوه نه ده پښای پدېدبو، چونکه ناپلین به ته مایو بزم اوړه یه کی دوردور دژ له میسر دا بمینیت ته وه، فرمانی به نه دنازیاره کانیدا له وته خشانه بکولنه وه که سبارت به که نالی سویس له کولنه وه کراون و نه خشه ی څرشیان بژنه و مه به سته بکینشن.

هموومان نه وه ده زانین ناپلین نامه یه کی بژپاشا میسور^(۶۷) نارد که نه کاته له گال بریتانیا دا له جه ننگد ابو^(۶۸)، تپیدا په یمانی یارمه تیدانی دابویه، دهویست په یوه ندی له گال پاشای تیراندا بیه ستیت، هزی تیکشکانی ناپلینیش نه وه بوو یارمه تی لوجستی له پشته وه نه بوو و به رویتشچوونیشی کیشه که ی شالوژترده کرد، چونکه نزیکي مانگی یولیو بېلوه و به رگه گرتنی گه رمای نه و ناوچایه ش تاقه ت پړو کین بوو، ناپلین بق ته مین کردنی نه و شویتانه ی که له سوریا دا داگیري کردبوون، کوشتن وېړنی خه لکه که ی به شتیه یه کی دپندانه کردبو دهستی نه پاراست، له پاشه کشه کردنی ناپلین وگه پانه وه یدا بزمیسر ژور له سربازوه فره نسپیبه کان توشی تاعون بوون و نه وانه ی شم ته خشیه شیان ده گرت، جیپان ده هیشتن، برینداره کانیشیان له گال خویاندا ده بردن، بژناپارت فرمانیدا هموو سربازوه سواره کان شسپه کانیان بده نه برینداره کان، له وکاته دا مه یته ری تابیته ی ناپلین کوتی گه ورده کام نه سپی به پیزت بدهم به برینداره کان؟ به و قسه یه ناپلین توپه بوو و به و قه مچیه ی له ده ستیدابوو تپی سره واندو کوتی: بژهی که له فرمانه که ی من نه گه پشیتیت گوت: همو واته منیش ده بې به پین بژم و نه سپه که م بده به برینداریک، بژده ی لاجق له بهر چارم گومبه.

بژیه سربازوه کانن ناپلین له بهر نه خه سله تانه ی بوو که ناوا خشیانده ویست وله پژگاری پیریا نده همیشه ده میان به و میهره بانیه ی نه وه لدینا یه وه، له پژی (۱۴-ی یولیو-۱۷۹۹) دا له شکری ناپلین گه یشته وه قاهره، نیستا ناپلین ته و او پشوی نه دابوو که مه والی نه وه گه یشت له شکری تورک هاترته به نده ری نه بو قیر به نیازه میسر نازاد بکات، له ده ست فره نسا، بژیه ناپلین یه کسره سواپاکی به ره و دلتای نیلی سره دنگدا، له (۲۵-ی یولیو) هیرشی کرده سر له شکری تورک و ته فرو تونای کردن و (۱۵) هزار سربازی تورکی له ناو برد، ناپلین فرمانیدابوو هیچ کس له مانه به دلیل نه گیر دیت و بیانکون، نه م له م باره وه به م جوره نویسیو یه تی (نه مه یه کیکبوو له وشه په جوانانه ی که به درژایی ته منی خوم نه مدیوه، له چل هزار سربازی دوزمن تاکیکیان پزگاری نه بوو)

نیت سهرکه و تویی فره نسپیبه کان بژسالانی داهاتو ته و او جیگیربوو، ژماره یه کی زورکم له سربازوه کانن تورک په نایان بژکه شتیه جه نگیه کانن بریتانیا بردبوو، چونکه تانه وکاته ش ده ری له ژیر کونترولی بریتانیا دابوو، به لام میسر پژ به پژ زیاتر ده که و ته ژیر ده سلا تی ناپلین.

له و پژانده د پووداو یکی چاوه پوان نه کراو هاته پیتش که که س پیتشین نه ده کرد، ناپلین چه ند مانگبوو په یوه ندی له گال فره نسا دا چرابوو، به پیکوت پژنامه یه کی به رده ست که و ت و تپیدا نوو سربابوو له وکاته ی نه وره ریکی داگیر کردنی میسریوه، نه مساو بریتانیا و روسیاو شانشین نیاپول، هاوپه یمانیه کیان به ستووه و دژی فره نسا وه ستانه وه و سقورف^(۶۹) یش

67 - میور: مه به ست له فتحلی پاشای فاجاره.

68 - له سر خاکی نیستی باکوری هند، له گال بریتانیا ده کونو شتر، واته شای تیرانی نوکات میسور. (و- فارسی)

69 - سقورف: فرمانده یه کی سربازی روسی به ناو بانه. (و- کوردی)

فەرەنسىيەكانى لە ئىتالىيادا تىكشكاندوو، كۆماری سزالبین- یشى لە ناویردوو، ئیستا بەرەو كۆهەكانى ئەلب
لە بەرەو پێشچووندايە و هەپەشەى جددى لە سەر فەرەنسا پەیدا کردوو، لە فەرەنسا شدا خۆپیشاندان و بێسەرۆبەرەى
حوكمپانى دەكات و دیركتواریش لە هەلۆه شانه و دایە و بۆتە جیگای پق و كینهى نۆزینەى خەك.

نابلیۆن دواى خۆتندنەوێ ئه مه له بهر خۆیهوه گوتی:

(ئەى قوربەسەرەن، ئىتالىاتان لە دەستداو، بەرى هەموو سەرکەوتنەكانى من بە فەرۆچوو، پێویستە من دەستبەجێ بپۆم)
فەرماندەى گشتى لەشكرى ميسرى دایە ژنرال كلېرو فەرمانیدا بە نەيتنى چواركەشتى بۆ ئامادەبکەن، ئینجا (500)
سەربازى هەلبژاردەى خستە ناو ئەرکەشتیانەو، لە (23-ئى ئۆگۆستى سالى-1799) دا بە نيازى فەرەنسا كەوتە پێ، لەكاتێكا
نابلیۆن يەك لەشكرى بەتواناو ئامادەو سیستمىكى ئىدارى و مالی پێكوپێك، كەخۆى دروستى كرىبوو و دانىشتوانىكى ملکەچ و
تۆقیوى ميسرى لە دەستداوو، دایە دەست فەرماندەى كلیبرو بۆخۆى گەرايەرە فەرەنسا.

(18/ی برومري - 1799)

(1)

ناپلیون به کیشانی نه خسته یه کی پته و جیگیر بۆله سهر کارلابردنی دیرکتوار و گرته دهستی دهسلات، له میسره وه به ره و فره نسا گه پایه وه، هیرشکردنه سهر کوماری وکلایهتیه تان به وشقپشه ی که ده سال له مه به ره دهسلاتی گرتبۆوه دهست، هه رچه نده ئه وه لۆر شوینی وه ک شه ره کانی تۆلۆن و وانه ده میو ئیتالیا و میسر، گیانی خۆی خستبۆ مه ترسییه وه، ئه وه مه ترسیانه زیاتر له وکاته دا به دیارده کورت که ناپلیون میسری جیهیشت و بۆ فره نسا گه پایه وه، له ماوه ی ئه وه (47) پۆژه ی که ناپلیون به ده ریای سپی ناوه راستدا گه پایه وه، فره نسا لۆر مه ترسی له پێشه وه به یون جگه له پوه به پوه به یون وه له گه ل سوپای ده ریای بریتانیدا، به پیتی گوته ی نه وانه ی شاهیدی نه مه به یون ناپلیون به درژایی ئه وه سه فره هیم و پارێزگاری له ئارامی خۆی ده کرد، له به ریایانی پۆژی (8-ی ترکیز به ردا که شتییه کانی ناپلیون له ده راوی مره ئوسدا له نگه ریانگرت، به لام بۆ زیاتر به رچاو پوه نبووشان له پوه داوه کانی نیوان (8-ی ترکیز به ر، که ناپلیون هاته فره نسا هتا (9-ی ترقه مبه ری هه مان سال: واته: ئه وه (30) پۆژه و گرته دهستی دهسلاتدارییه تی فره نسا و پوه خاندنی دیرکتوار، لێره دا ئه وه دۆخه که مه ی پوه ن ده که ینه وه که له و ماوه یه دا هاتبوونه پیش، دای کوده تای (18-ی برومري، سالی پێنجه می 1797) کوده سته به سه رکردنی پیشگرو، واپیشینی ده کرا باراس وهاوه له کانی ئه وه به پشتگیری کردنی ئه وه هیژه ی له و پۆژه دا لایه نگریان کردن، ئه مه هیژانه ش بریتی به یون.

یه که م: له شکری تازهی ملکداره کانی شار که به فرۆشتنی سامانی میلی و حکومت وکلایساکان و په نا منه ده کان ده وه له مه ند به یون، ئه مانه به وه ی لۆرینه به یون له گه پانه وه ی بنه ماله ی بوین ده ترسان، به لام له گه ل ئه وه شدا خه ونیان به به یونی یه ک پۆژی جیگیر به توانا و درژخایه نه وه ده بیینی.

دووه م: بوونی له شکری که زیاتر سۆزو وابسته بیان له گه ل جوتیاره کانداه به یو وته نها وینا کردنی گه پانه وه ی حکومتی پیشو و سه رکوتگر که لایه نگری سه رۆک عه شیرت و نه شرافه کانبوو، ده یثوانی ئه مانه له باریه ریت و بۆ پاپه پین هه لیا ئنگریتته وه، به لام له ماوه ی ئه وه دوو سالی که له نیوان کوده تای سبته به رو پایزی سالی (1799) به سه رچوو، مه علومه یو که دیرکتوار ئیتر پشتیوانی چین و توپۆزه کانی کۆمه لگای له ده ستدا وه و برژوازی گه ورده ش خه ونی به یه ک که سی دیکتا تۆره وه ده بیینی که بتوانیت بازگانی بژینتته وه، پیاویک گه شه به پیشه سازی و به ره وپیشچوونی بدات، پیاویک ناشتی سه رکه و توه نه بۆ فره نسا به یینتته دی و له ناو خۆی ولایتیدا ئاسایش و قانون سالاریت، ته نانه ت ورده برژوازی گوندنشینه کان که زه ویان و ده ست که وتبو و ده وه له مه ند به یون، هه روا بیریان ده کرد وه، به لای ئه مانه ی سه ره وه گرنگه بوو دیکتا تۆر چ که سه، گرنگ ئه وه یه له بوین-ه کان نه بیت، به لام کریکاره کانی پاریس دای ئه وه ی به کۆمه ل چه ککران و به شیوه یه کی بۆ به زه بیانه له مانگی مایۆی سالی (1795) دا سه رکوتکران، دای ده سته به سه رکردنی بابوف له سالی (1796) دا وواتر له سیداره دانی وگرتنی لایه نگه رانی بابوف له سالی (1797) و بیینی سیاسه ته چه وته کانی دیرکتوار که لایه نگرو پارێزه ری به رژه و ندی برژوازیه ت و دزو خائینان به یون، ئه وه کریکارانه خه ریکبو له برساندا ده مردن و بۆ کاریش ته واو ته نگه ی پێه لچنبیون و بژویری پۆژانه یان به نیوه ناچلش ده سته ده کورت و وه ک پۆژگاری پیش شۆرشی کوماری نه فره تیان له دزو سو دخۆره کان ده کرد، دیاره به م حاله ئه وه کریکارانه ئیتر هیچ به رگریه کی که میشیان له دیرکتوار نه ده کرد، به لام ئه وه

کریکارانه‌ی له‌گونده‌کانه‌وه پھویان ده‌کرده پاریس وشاره‌کانیت هرچ دروشمیکیان نه‌بوو ته‌نھا ده‌یانگوت (ئیمه حکومه‌تیکمان ده‌ویت نامان بداتن).

ده‌زگا پزلیسییه‌کانی دیرکتوار شه‌م نا‌په‌زاییانه‌یان بقی سه‌روتی خلیان به‌رزده‌کرده‌وه به‌پاڤرت ده‌یانگه‌یانده کاریه‌ده‌ستانی حکومت، دیرکتوار هرله‌وکاته‌ی ده‌سه‌لاتی گرتیقه‌ده‌ست شه‌وه‌ی سه‌لماندبوو ناتوانیت سیستمیکی برژوانی به‌وجۆره‌ دابه‌زیتیت وبیخاته‌ژیر جیبه‌جیکردنی قانونییه‌وه، بقی ماوه‌یه‌کی دووردیژ بی‌په‌لټته‌وه، دیرکتوار له‌پھوونکی تریشه‌وه بقی توانایی خلی وه‌دیارخستبوو، شه‌وق وچالاکي سه‌رکه‌وته‌کانی ناپلین له‌ئیتالیادا ووه‌ی خستبو‌دلی پیشه‌کارانی ناوریشم، واته‌ داگیرکردنی ئیتالیا مه‌واده‌خامه‌کانی پیشه‌سازیه‌که‌ی شه‌مانی بقی درتی خستبو‌ده‌ست شه‌مانه، بوا‌ی گه‌یشتنی سفیرۆف بقی ئیتالیا: واته‌ سالی (1799) جاریکتر ولاتی ئیتالیای له‌ده‌ست فه‌ره‌نسییه‌کان ده‌ره‌متنايه‌وه، پیشه‌کارانی مانیفاکتوره‌ ناومیدیان لټنشته‌وه، ته‌نانه‌ت شه‌مه‌ کاریگه‌ری له‌سه‌ر هه‌موو برژوازیته‌ی فه‌ره‌نسی جیپه‌شت، به‌تایبه‌ت شه‌وکاته‌ی ببنیان فه‌ره‌نسا که‌وتۆته‌ په‌ریشانی له‌ده‌ست هاوپه‌یمانه‌ شه‌وروپیه‌کان^[70] شه‌وملیونه‌ها فرانکه‌ زۆپانه‌ی ناپلین له‌سالانی (1796-1797) له‌ئیتالیاه بقی حکومتی فه‌ره‌نسی ناردبوو که‌وتۆته‌ده‌ست، دزو سودخۆره‌کانی ده‌وله‌ت، تیشکانی فه‌ره‌نسییه‌کان له‌به‌رامبه‌ر سفیرۆف له‌(نووی)دا، که‌(ژوبه‌)ی فه‌رمانده‌ی گشتی هیژده‌کانی فه‌ره‌نسا له‌وشه‌په‌دا به‌کوشچوو، شه‌مه‌ بووه‌هۆی شه‌وه‌ی هاوپه‌یمانا‌ن هه‌ره‌شه‌ی جددی بخه‌ته‌سه‌ر سه‌روه‌ری فه‌ره‌نسا.

هه‌موو شه‌مه‌ هۆکارانه‌بوون که‌تۆژی برژوازیته‌ی شارو گونده‌کان بۆیه‌کجاره‌کی بھوله‌ لیوکتوار وه‌رگرتن، به‌لام که‌بمانه‌ویت باسی سوپابکه‌ین، بټه‌وده‌یه‌یه‌کی سه‌خت داگیرتبوو، ته‌نانه‌ت شه‌و یادگاره‌ی که‌ناپلین چوووو بقی میسر به‌زیندویی مابۆوه‌و سه‌ریازه‌کان به‌ناشکرا هاواریانده‌کردو سکالایان له‌وه‌ده‌کرد، به‌هۆی دزی کردنه‌وه‌ که‌ببوو شتیکی گشتی، له‌برساندا هه‌لدټن وبه‌رده‌وامیش ده‌یانگوت به‌بقی هۆ بقی کوشتارگاما‌ن ده‌نټرن، پا‌په‌پینی لایه‌نگرانی شانشیني که‌تا شه‌وکاته‌ش وه‌ک ناگری بن کایه‌ ده‌سوتا، له‌په‌ر کلپه‌ی لټپه‌لساو سه‌ردارانی گروپی شوان^[71]، واته‌ جۆرج کادودال وفروته‌و لاروس ژاکلن، دووباره‌ له‌ولایه‌ته‌کانی بریتانی وهرماندی، پا‌په‌رینیا‌نکردبوو، له‌هه‌ندیک شویندا لایه‌نگرانی شانشیني بو‌یرانه‌ له‌سه‌ر به‌رزایی وکټوه‌کاندا هاواریانده‌کرد(بژی سفیرۆف، بمری کۆماری)^[72]

له‌و پۆژانه‌دا هه‌زاران سه‌ریازی هه‌لاتوو ناواره‌ی زادگای خۆیان ببوون وپه‌سه‌رگه‌ردانی مابوونه‌وه، به‌هۆی باری خراپی ئیداری حکومت وته‌نگۆه‌ی بازوگانی وخرابی پیشه‌سازی، پۆژ به‌پۆژ گرانی زیاتر تینی ده‌هیتناو باری سه‌ختی ژبانی هاوالاتیانی گرانترده‌کرد، هه‌تا دوا‌ی شه‌وه‌ی (ماسنا)^[73] له‌پایزی سالی (1799)دا له‌نزیک زوریخ له‌شکری روسی تیکشکاند، که‌له‌ژیر فه‌رمانده‌ی کورساکدابوو، دواتر له‌شکرکیت له‌ژیر فه‌رمانده‌ی سفیرۆفدا له‌لاین ئیمپراتۆریته‌ی روسییه‌وه‌ فټردرا، شه‌مه‌ سه‌رکه‌وته‌ش که‌مئ یارمه‌تی دریکتوارییه‌کانی نه‌داو نه‌تیوانی ئابرووی شه‌مانه‌ بگټرټته‌وه، بقی شه‌وه‌ی بارودق‌خی ناوه‌پاستی سالی (1799) که‌فه‌رمانه‌په‌وایی فه‌ره‌نسای ده‌کرد بخه‌ینه‌ به‌رچاو له‌چه‌ند پاستیه‌کدا کورتی بکه‌ینه‌وه‌ شه‌مه‌ چه‌ند خالی

⁷⁰ - هاوپه‌یمانه‌ شه‌وروپیه‌کان: مه‌به‌ست له‌ئلمان وبریتانیاو نه‌مساو روسایه‌... ده‌ئا فه‌ره‌نسی به‌شیکه‌ له‌ولاتی شه‌وروپی. (و- کوردی).

⁷¹ - شوان: کۆمه‌لنی له‌لایه‌نگرانی سیستمی شانشیني بوون وله‌خۆژناوای فه‌ره‌نسا، له‌ولایه‌ته‌کانی واندوو برتانی وهرماندابوون دوا‌ی شۆرش کۆماری، شه‌مانه‌ دزی حکومت یاخیوون ورا‌په‌رینیا‌نکردوو یه‌کتی له‌را‌به‌ره‌کانی شه‌مانه‌ ناوی فروته‌- په‌و له‌سالی(1800)دا به‌فه‌رمانی ناپلین له‌سپاره‌ه‌راوه‌.

⁷² - مه‌به‌ست له‌فه‌ره‌نسیه‌. (و- فارسی)

⁷³ - ماسنا: فه‌رمانده‌یه‌کی سه‌ریازی فه‌ره‌نسیه‌. (و- فارسی)

خواروه ده‌خینه‌پوو: دیرکتوار به‌لای ژورینه‌ی چینی ده‌وله‌منده‌وه پښکخراوونکی بښوده‌و ناشایسته‌بوو ورتو له‌مانه‌مانه‌وی دیرکتواریان به‌زیان هه‌ژمارده‌کرد، به‌چینی چه‌وساوه‌شوه، دیرکتوار نومونه‌ی حکومتی دزو ملنه‌ستورو سود خوارانبوو، پښمی دزو چه‌رده‌کانی بردنی سامانی ده‌وله‌تبرو، حکومتی‌کی ستم‌کرو قوپیوو سه‌بارته به‌کړنکارو ده‌ستگورته‌کان، به‌لام له‌تښروانینی سه‌ریازه‌کانه‌وه، دیرکتوار ده‌سته‌یک که‌سی په‌زیل وگومانلیکړلوپیوو که‌نه‌مان یې پیللو ونان ده‌میلنټه‌وه، نه‌وه‌ی نابلیون له‌ماوه‌ی چند مانگی‌کدا به‌ده‌ستی هیناو داگړیکرد که‌وته‌وه ده‌ست دوژمن، نیتر لیره‌وه زه‌مین له‌باریوو بډیگتاتوری.

(2)

له‌پښی (13-ی ټوکی‌به‌ری سالی (1799) دا دیرکتوار نامه‌یه‌کی بډ نه‌جومه‌نی (500) که‌سی ناریدو تښیدا نووسرابوو، به‌وپه‌پی شادییه‌وه پښتان پاده‌گه‌ی‌نښ که‌نابلیون بډناپارت گه‌پاوه‌ته‌وه فره‌نساو له‌(مره‌ژوس) له‌که‌شتی دابه‌زیوه، له‌نټوان توفانیک له‌چه‌پله‌پښان وده‌برپښی شادی وهات وهاواری پرم‌خجاو، هه‌موو نوښته‌ره‌کانی میلته که‌به‌پټوه پاوه‌ستابوون، نه‌م گه‌پانه‌وه‌ی ژنرال نابلیونیان به‌هاواری شادی ده‌ریپی و پښی‌زیایانکړد، کږیوونه‌وه‌کی (په‌رله‌مان) دواخرا، نه‌و نه‌ندام په‌رله‌مانانه‌ی که‌وتښوونه‌سره‌شقه‌قامه‌کانی ناوشار هه‌موویان نه‌وه‌واله‌یان بلاوده‌کرده‌وه، به‌پښی گږانه‌وه‌ی نه‌وکه‌سانه‌ی له‌وپښ‌گاره‌دابوو، به‌پر شاری پاریس له‌خوشیاند، (دیوانه)⁽⁷⁴⁾ وشه‌یدای نه‌و ناوه‌بوو، له‌سره‌شاتوکان له‌هوله‌کاندا له‌سره‌شقه‌قامه‌کاندا جگه‌له‌ناوی نابلیون هچي ترت گوتلینه‌ده‌بوو، هه‌والی نه‌وه‌ی که‌هاولاتیانی خواروو ناوه‌راستی فره‌نسا پښشوازی شکړمه‌ندانه‌یان له‌نابلیون کړدبوو، په‌یتا‌په‌یتا ده‌گه‌یشت پاریس، جوتیاره‌کان کاره‌کانیان جیده‌هښت و به‌پیر نابلیونه‌وه ده‌چوون ووه‌ک باشترین سه‌ردازی کږماری سلوویان لیده‌کرد.

هیچ که‌س ته‌نانه‌ت خودی نابلیونیش وښای نه‌وه‌ی نه‌ده‌کرد پښشوازی ناوا پرشکر ومه‌زنی لټیکړت و نه‌وه‌موو هاولاتیانه‌پاخښ، له‌مه‌ش سه‌یرتر کاتئ له‌پاریسدا هه‌والی گه‌یشتنه‌وه‌ی نابلیون بډسره‌خاکی ولات بلاویوه، سه‌ریازی پادگا‌کانی پایته‌خت، له‌سره‌بازگه‌کیان هاتښوونه‌ده‌رت و به‌پټوره‌سمی سه‌ریازی و به‌لیدانی مارشی سه‌ریازی رډابوونه‌سره‌شقه‌قامه‌کانی شار، یې نه‌وه‌ی معلومیت کټ فره‌مانی به‌نه‌وانه‌دابوو- یان تایا فره‌مانی له‌وچوره‌دراوه- یان نه‌م سه‌ریازانه‌له‌خویانه‌وه ده‌ستپښخه‌ری نه‌وه‌یان کړدوه‌؟

له‌(14-ی ټوکت‌به‌ردا ژنرال نابلیون بډناپارت گه‌یشته‌وه پاریس، ته‌مه‌نی دیرکتوار که‌متر له‌سې هه‌فته‌ی به‌به‌روه‌ماپوو، به‌لام نه‌باراس که‌مه‌حکرم به‌مه‌رگی سیاسی بوو، نه‌لټپر سراوانی تری دیرکتوار، که‌دواتر یارمه‌تی نابلیونیاندا بډ ناشتني رښمه‌کی خویان، له‌وکاتانه‌دا پښشبینی نه‌ویان نه‌ده‌کرد کږتاییان نه‌وه‌نده‌نزیک‌بوته‌وه ومه‌سه‌له‌ی هاتنه‌سره‌کاری رښمی سه‌ریازی نه‌ک هه‌فته به‌لکو رږږ سه‌عاتی ماون.

74 - دیوانه‌وو: مه‌بست له‌ویه له‌خوشیاند، یې سه‌روه‌ری روښنداووو به‌شادمانی هره‌مه‌کی شه‌یدایانه‌).

(و-کوردی)

هاتنه‌وهی ناپلین له‌خوارووی ولاته‌وه هه‌تاپاریس، به‌شیوه‌یه‌کی ئاشکرا ئه‌وه‌ی نیشاندەدا که‌هه‌مو‌لایه‌ک به‌چاوی رزگارکه‌ر سه‌یری ده‌کن، له‌هه‌مو‌لایه‌که‌وه دروشم کێشان و گوتارو ده‌مه‌ته‌قی له‌سه‌ر باسو خواسی ناپلین بوو، شارو گوندشینەکان به‌وپه‌ری شه‌رق و زه‌وقه‌وه یێ سه‌ردان و دیداری ناپلین ده‌چوون، سه‌ریازو ئه‌فسه‌ره‌کان به‌تامه‌زێویی و شه‌یداییه‌وه پیشوازیان له‌سه‌رداره‌که‌ی خۆیان ده‌کرد، به‌لام له‌گه‌ڵ هه‌موو ئه‌مانه‌شدا کاتی ئه‌وه‌هاتبوو ناپلین ته‌واو له‌سه‌رکه‌وتنی خۆی دانیایه‌ت، چونکه ده‌بوا زانیاری له‌سه‌ر بارودێخی پایته‌خت و رای گشتی شاره‌به‌ویه، سه‌ریازگه‌کانی پاریس که‌تازه میسری داگیرکردبوو ویه‌سه‌ریه‌زێ و سه‌رکه‌وتویی گه‌رابوو، شانازیان ده‌کرد، واته‌ ئه‌وه‌سه‌رداره‌ی که‌سیستمی شانیشینی میسری تیکشکاندبوو و له‌شکری تورکی ته‌فروتونا کردبوو، ئه‌وه‌سه‌رداره‌ی پیش ئه‌وه‌ی بگه‌یته‌وه ولاته‌که‌ی نواین زه‌بری سه‌ریازی خۆی له‌دوژمنان وه‌شاندبوو، به‌وپه‌ری شکمه‌ندییه‌وه پیشوازی لیکرا، ناپلین هه‌ستی کرد له‌چینی سه‌ره‌وه‌ی کومه‌لگادا، به‌تایبه‌تی پالېستیکێ توندو تۆلی هه‌یه، هه‌رله‌ پۆژانه‌دا ئاشکرابوو که‌چینی برژواو ده‌وله‌م‌نده‌ تازه پێگه‌یشتوو‌ه‌کان له‌دیرکتوار بیزارن و دژو ناکۆکن، چونکه له‌به‌پتوه‌بردی سیاسه‌ته‌که‌مانی ناوخۆ و ده‌ره‌کیدا به‌ناشایسته‌و بێ توانایان ده‌زانین، هه‌روه‌ها له‌ناخی دلێشیانه‌وه له‌لایه‌نگرانی سیستمی شانیشینی ده‌ترسان، به‌لام له‌هه‌موو ئه‌مانه‌ زیاتر له‌چینی کرێکار زه‌نده‌قیان چوو‌بوو که‌دیرکتوار تازه زه‌بری‌کی تری لێوه‌شاندبوونه‌وه. بێ پوونه‌کردنه‌وه‌ی زیاتری ئه‌مه پێویسته ئاماژه به‌وه‌بکه‌ین له‌(13-ی تۆگوستدا، سه‌یه‌س⁽⁷⁵⁾)، له‌سه‌ر خواستی برژوازیه‌ت، نواین سه‌نگه‌ری لایه‌نگرانی ژاکۆین⁽⁷⁶⁾ بیه‌کانی له‌ناوێرد، واته‌: (کومه‌له‌ی لایه‌نگرانی ئازادی و یه‌کسانی) ئه‌ویش به‌هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی هه‌ردوو ئه‌نجومه‌نی پیران و په‌رله‌مان که‌ئمانه‌ له‌دوو ئه‌نجومه‌نه‌دا که‌پێکهاتبوو له‌(5) هه‌زار ئه‌ندام، نزیکه‌ی (250) کورسیان هه‌بوون.

به‌وه‌ی ناپلین لێوه‌شاده‌ترین که‌س بوو که‌بتوانیته‌ مه‌ترسی راسته‌و وچه‌په‌ره‌وه‌کان، به‌تایبه‌ت چه‌په‌کان دوروبخاته‌وه‌و رێگرانیبکات، ئاشکرا‌بوو له‌و پێنج ئه‌ندامه‌ی دیرکتوار ته‌نانه‌ت یه‌کێکیان ئاماده‌نه‌بوو و له‌توانایانه‌بوو ئه‌گه‌ر ناپلین کو‌ده‌تای کردبا، ئه‌وان بچو‌کت‌ترین به‌ره‌نگاریان کردباو له‌ده‌ستیش هاتبا، که‌سایه‌تی سوکه‌له‌ی وه‌ک: گو‌میه و مولنو و ژوه‌نو‌کو، هه‌تا له‌گه‌ڵ یه‌کتیدا ناکۆک بوون و هه‌یج ده‌سه‌لاتیکیشیان نه‌وو، ئه‌وانه‌یان ته‌نها بۆ ئه‌وه‌ کردبێ ئه‌ندامی دیرکتوار هه‌تا له‌هه‌ندێ پریاردا که‌سه‌یه‌س و باراس ده‌ریانده‌کرد، ئه‌مانه‌ ئه‌وێن بلێن له‌ل و رای خۆشیان ده‌ریه‌چن.

له‌سه‌ر ئه‌م بته‌مایه‌ ته‌نها سه‌یه‌س و باراس ده‌مانه‌وه. سه‌یه‌س که‌له‌سه‌رتای شۆرشدا کتییێکی به‌ناویانگی له‌سه‌ر چینی سێیه‌م⁽⁷⁷⁾ بلاوکرده‌وه‌ ناویانگی ده‌رکردبوو، له‌راستیدا ببوو به‌یرمه‌ندو ئه‌وێنه‌ری چینی برژوازی فه‌ره‌نساو تائه‌وکاته‌ش هه‌مان رۆلی هه‌رمابوو.

⁷⁵ - (ئامانوئل جوزیف - 1748 - 1836) که‌شیش و سیاسه‌ت‌مه‌دارێ به‌ناویانگی فه‌ره‌نسیه‌ و خاومن تیۆرتیکی به‌ناوبانگه‌و دامه‌زرێنهری كلوب زاکوئنه‌كانه‌و ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی دامه‌زرێنهران بووه‌ له‌کوانسیون و ئه‌نجومه‌نی (500) که‌سی، دواتر له‌دیرکتوار جیا‌بۆ‌وه‌و له‌سه‌رده‌می حکومه‌تی کسولیا یه‌کن بووه‌ له‌سێ کسوله‌کان و ئه‌ندامی ئاکادېمیای فه‌ره‌نساش بوو. (و- فارسی)

⁷⁶ - لایه‌نگرانی ئازادی و یه‌کسانی (مه‌به‌ست له‌گۆمۆنه‌یه - چه‌په‌کان). (و- فارسی)

⁷⁷ - چینی سێیه‌م: چینیکی - خه‌لکی ئاسایی بوون که‌دوای ئه‌شرافه‌کان و روحانییه‌کان - بریاران به‌ده‌ست ده‌که‌یشت، دوا‌ی شۆرشی کهره‌ی فه‌ره‌نسا، واته‌ ئه‌نجومه‌نی ئه‌شراف و روحانییه‌کان و چینی سێیه‌م بووه‌ ئه‌نجومه‌نی جیلا - ئه‌نجومه‌نی (کوانسیون) (و- فارسی)

نو به ماوه‌لی چینی برژوانی، دیکتاتوریه‌تی شورش‌ی ژاکوبینه‌کانی به‌رگه‌گرت وله‌گل هه‌مان چیندا له (9-ی ترمیدوردا) له ناوچوو وله‌مانگی نایاریشدا دیکتاتورانه دژی شورش‌ی چینی سیییم وه‌ستایه‌وه به‌شداری له‌سه‌رکوکتوردا نایانداکرد، هه‌رچه‌نده نو به‌کیکبو له و پینج نه‌ندامانه‌ی دیرکتوار، به‌لام دیراکتواری به‌ناشایسته‌ی ده‌زانی و هه‌موو ئومیدیک‌ی به‌گه‌رانه‌وی ناپلین بو، له‌هه‌مان کاتیشدا له‌تیروانینی چۆنیه‌تی که‌سایه‌تی ناپلیندا به‌هه‌له‌داچوو و ده‌یگوت (ئیمه‌ پتویستمان به‌شمشیریکه) به‌ساویلکانه‌ش وایده‌زانی ناپلین ده‌بیته‌هه‌مان نو شمشیره‌ی نو وینای ده‌کات و بۆخۆ ده‌بیته‌ سه‌رۆکی رژیمه‌تازه‌که، نیستا لامان روون ده‌بیته‌وه ئه‌ویه‌هه‌له‌داچوونه بۆ سیه‌یس چ ئاکامیک‌ی لیده‌که‌وینه‌وه.

به‌لام سه‌بهرت به‌باراس، نو پیاویکبو له‌کانزایه‌کی ترو که‌سایه‌تییه‌کیتر بیرکرتنه‌وه‌یه‌کیت، که‌زۆر جیایازی له‌گل سیه‌ییدا هه‌بوو.

بۆ گومان باراس له‌سیه‌یس ژیرتریوو، چونکه نو وه‌ک سیه‌یس خۆی به‌که‌سیکی له‌خۆزانی و خۆبه‌زلزان و سیاسه‌تمه‌دار نه‌ده‌زانی.

باراس نو ئه‌فسه‌ری پێش شورش و نه‌ندامی حزبی مونتانیابوو، له‌سه‌رده‌می شورشدا پیاویکی بو‌یو به‌دره‌وشتیبوو، که‌سایه‌تییه‌کی سه‌رچۆل و ده‌ستی له‌راباردن و تاوانکردن نه‌ده‌پاراست و سنووری نه‌بوو، نو به‌کی بو له‌کو‌ده‌تا چیه‌یه‌کانی په‌رله‌مان و رووداوه‌که‌ی (9-ی ترمیدوری) نه‌ندامی بالای حکومه‌تی کۆنه‌په‌رسی ترمیدوری و به‌پۆه‌به‌رو میکانیزمی سه‌ره‌کی رووداوه‌که‌ی (18-ی فروکتیدوری)⁽⁷⁸⁾ بو.

هه‌میشه‌ لایه‌نگری به‌کاره‌ینانی هێزو ده‌ستکه‌وتی ماددی بوو، به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌وانیتر بۆ گه‌یشتن به‌ئامانجه‌کانی سلی له‌سه‌ره‌نێزه‌ش نه‌ده‌کرده‌وه، چونکه پێش (9-ی ترمیدیش به‌پێک‌خستنی هێرش کردنه‌سه‌ر روپسپه‌ر نه‌وده‌ ته‌رده‌ستیوو و ده‌یزانی له‌ چ ساته‌وه‌ختیکدا هێرش بکاته‌سه‌ر دوژمن، هه‌روه‌ها دووسال دواتریش هه‌ر ئه‌و ئازایانه هێرش کرده‌سه‌ر لایه‌نگرانی سیستمی شانیشینی، نو له‌سه‌رده‌می پژیمی دهنده‌بییدا، له‌زۆزگاری رۆپسپه‌ردا بیرۆکه‌کانی خۆی نه‌ده‌شارده‌وه، به‌پێچه‌وانه‌ی سیه‌یس که‌کاتێ لێیان پرسى تۆله‌سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتداریه‌تی روپسپه‌ردا چیتده‌کرد له‌وه‌لامدا گوتی: من ته‌نها ده‌زیام و به‌س).

باراس ده‌میکبوو پرده‌کانی پشت سه‌ریه‌وه‌ی خراپکردبوون، نو ته‌واو ئاگاداری ئه‌وه‌بوو ژاکوبنه‌کان و لایه‌نگرانی سیستمی شانیشی چ نه‌فره‌ت و کینه‌یه‌کیان لێیه‌تی، بۆیه به‌هیچ کلۆجی به‌زه‌یی به‌م دوو ده‌سته‌یه‌دا نه‌ده‌هاته‌وه، چونکه ده‌یزانی هه‌ریه‌ک له‌م دووانه سه‌ریکه‌ون و ده‌سه‌لات بگرنه‌ده‌ست له‌ناوی ده‌به‌ن، پیتی ناخۆشانه‌بوو یارمه‌تی ناپلینیش بدات که‌له‌به‌ختی نو له‌میسره‌وه به‌ساغ و سه‌لامه‌تی گه‌رابۆه، هه‌تا له‌وێژده‌ ته‌نگ‌زایانه‌ی پێش کو‌ده‌تای (برومر)یش سه‌ردانی ژه‌نه‌رال ناپلین کردوو، دواتر وه‌فدی ناردنه‌لای هه‌تا دانوستان بکه‌ن و تاهه‌زۆی ئه‌وه‌بوو پله‌و پایه‌یه‌کی له‌حکومه‌تی ئاینده‌دا پێددریت، به‌لام پاش ماوه‌یه‌ک ناپلین هاوکاریکردن و نه‌و و باراسی به‌شتیکى نه‌شیاو هه‌ژمارکرد، هه‌لبه‌تا نه‌ک له‌به‌ر ئه‌وه‌ی

⁷⁸ - مانگی ترمیدور: ده‌کاته (27-ی یۆلیۆ 1794) نو پۆزه‌ی که‌روپسپه‌ر له‌ژێر پشتگیری فراکسیونه‌کانی ئه‌نجومه‌ن و به‌پشتیوانی کۆمۆنی بارپس، به‌ده‌ستی ئه‌نجومه‌نی میلی روخندراو کۆتایی به‌سه‌رده‌مانی دهنده‌یی هات و بارپیش له‌لابردنی نه‌وۆکی سه‌ره‌کی گیرا. (و-فارسی)

⁷⁹ (18-ی فروکتیدور) واته: مانگی ستمبر. (و-گوردی)

ناوبراو که لکی نه‌بوو، چونکه له ورژن‌گاره‌دا سیاسته‌تمه‌داری ناوا بوژیرو وردینو ژیرو پله‌وپایه به‌ز که‌م بوون و ده‌لانی که‌سانی ناوا خه‌یفبوو، باراس کاریکی وایک‌ردبوو خه‌لک ته‌نجا نه‌فرت و رقیان له‌ئو بوو، دژی و داوین پیسی و گه‌نده‌لی و سه‌روکار له‌گه‌ل سود خوراند ا به‌ناشکرا ده‌یک‌ردو باراس ببوو نمونه‌یه‌ک له‌گه‌نده‌لی و دزیک‌ردنی دیراکتوار لای خه‌لک، به‌پیچه‌وانه‌ی پاراس نابلیون سیه‌یسی خسته‌ژیر سایه‌ی خژی و چاودیریک‌رد، چونکه ئه‌م ناوابانگیکی باشتروسه‌نگین تری له‌باراس هه‌بوو وله‌برئه‌وه‌ی لئیرسراوی به‌که‌می دیرکتواریش بوو، ده‌یتوانی بۆئه‌وکاره‌ی نابلیون هه‌ولی بۆده‌دا روه‌ی قانونی هه‌تاکه به‌روکه‌شیشبیئت پی‌دات، نابلیون سیه‌یسی وه‌ک باراس به‌شپوه‌یه‌کی کاتی هیشتوه، به‌تایبته ده‌بوا سیه‌یس ماوه‌یه‌ک دوا کوده‌تاکه بمابایه‌وه هه‌تا ئه‌وکاتیش که‌لکی ده‌بوو، له‌وکاتانه‌دا دووپیاو به‌ناوی تالیران وفوشه هاتنه‌لای نابلیون که‌لیره‌دا دوا باسی ئه‌و دووکه‌سایه‌تیبه ده‌که‌ین و وۆلی ئه‌وان سه‌بارته به‌نابلیون ده‌خه‌ینه‌بوو، ده‌میگبوو نابلیون تالیرانی ده‌ناسی و به‌پیاویکی به‌لئین شکین و درۆزنی ده‌زانی، به‌لام له‌همان کاتیشدا به‌ژیرترین سیاسته‌تمه‌داری له‌قه‌له‌مده‌دا، به‌وه‌ی تالیران ئاماده‌یی خژی بۆ نابلیون ده‌ربری به‌وه‌ی ده‌توانیته هه‌ندئ له‌که‌سایه‌تیبه‌کانی ده‌سه‌لاداری حکومت بفرۆشیت، ئه‌گه‌ر کپیریاری باشی ده‌ستکه‌ویت، بۆیه نابلیون له‌م پیشنیاره که‌م پی‌وایک‌رد، چونکه ناوبراو نه‌یده‌توانی ئه‌وجۆره کارانه بکات و ته‌نجا ئه‌وه‌بوو له‌م دواپیانه‌دا دیرکتوار ئه‌ویان به‌وه‌زیری ده‌روه داناو و ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ی ده‌گه‌یاند تالیران ته‌نجا ده‌یه‌ویت پله‌وپایه‌کی به‌نابلیون بفرۆشیت، تالیران زۆر خزمه‌تی^(II) پر به‌های نابلیونی ده‌کردو به‌ختیاری ده‌یگه‌یاند، ژنرال نابلیون باوه‌ری به‌هوش وشاره‌زایی سیاسی ئه‌و بوو، پاش که‌م تالیران ته‌واو خژی ته‌سلیمی نابلیون کردو بوو و بوو به‌م‌ریدی، دواتر فوشه‌ش هه‌مان کاریک‌رد، فوشه که‌له‌سه‌رده‌می دیرکتواردا وه‌زیری ناوخبوو، ده‌یویست له‌کاتی حوکمرانی نابلیونیشدا هه‌مان پله‌وپایه‌ی پی‌دیرت، یه‌کئ له‌لاینه‌ باشه‌کانی ئه‌وپیاوه ئه‌وه‌بوو نابلیون ده‌یزانی ناوبراو له‌گه‌پانه‌وه‌ی بورینه‌کان بۆسه‌ر حوکمرانی تۆقیووه، فوشه یه‌کئ بوو له‌ئه‌ندامانی ژاکوبنه‌کانی پیشو ویه‌کئ له‌وپیاو کوژانه‌بوو که‌پای له‌سه‌ر له‌ستیداره‌دانی لویسی شازده‌هم دابوو، ئه‌مه‌ش به‌س بوو بۆئه‌وه‌ی خیانه‌ته له‌نابلیون نه‌کات، له‌به‌رخاتری بورینه‌کان، ئه‌و پیشنیاره‌ی فوشیه بۆ خزمه‌ت‌کردنی نابلیون کردی بووه جیگای قبول‌کردن، برژوازه‌کان په‌یماناندا نابلیون هه‌رچی خه‌رجی وپاره‌ی بیه‌ویت بیده‌ن (کولو)^(III) که‌یه‌کیگبوو له‌خاوه‌ن بانکه گه‌وره‌کان، پینج سه‌د فرانکی زۆری بۆ نابلیون نارد، چونکه فه‌رمانه‌وه‌ی ئاینده‌ی فه‌رنسا له‌م ساته‌وه‌ختانه‌دا پتویستی به‌لایه‌نی ئیداری بوو، ئه‌و پاره‌یه‌ی قبول‌کرد.

نابلیون له‌ماوه‌ی ئه‌و (25) پۆژه‌ی که‌گه‌رابۆوه بۆ فه‌رنسا پیشوانی زۆر له‌که‌سایه‌تی و ئه‌شرافه‌کانی فه‌رنسای کردو زانیاری باشی کل‌کردبووه، پیشنه‌وه‌ی کوده‌تاکه‌ی به‌رپاکات، تالیران، وینای ئه‌وه‌ی ده‌کرد ئه‌گه‌ر کوده‌تابکریته و دیرکتواره‌کان له‌سه‌رکار لابیرین، نابلیون وه‌ک له‌بوا‌ری سه‌ریازی ناوداری هه‌یه و به‌توانابه له‌بوا‌ری سیاسیدا شاره‌زایی نییه و هه‌رخۆی ده‌سه‌لاتی سیاسی بالا‌ی حکومتی ناینده ده‌گریته‌ده‌ست، له‌وماوه‌ی گه‌پانه‌وه‌ی نابلیون بۆپاریس ناوبراو له‌هه‌لسوکه‌وت و قسه‌کانیدا خژی به‌ساده‌و ساویلکه‌و ناشاره‌زا له‌کاروباری سیاسی و حکومی نیشانداده هه‌تا نه‌بیته جیگای

^{III} - خزمه‌ت : مه‌به‌ست له‌خزمه‌تی سیاسی و که‌یاندنی هه‌وائی حکومتی و لئیرسراوانی دیرکتواره.

^{II} - کول: ده‌وله‌مه‌ندیکی تازه یکه‌بشووبوو. (و- فارسی)

سهرنجی دیرکتوارو مه ترسی بگه ویتته سر، پیش کوده تاو دوی کوده تاکهش ناپلین توانی بهوریایی سهرنجی چین و توژده کانی کرمه لگاو حزب ولایه نه سیاسییه کانی چهپ وراستیش بولای خوی پاکتیشیت وهه موو لایه ک تومیدی شه ویدان به ناپلین بوو، کوماری له چنگ ده سولات په رستان ده ریپتیت وده یانگوت: (نه مه هه مان ژنرالی واده مری-یه که بژ پزگارکردنی کوماری که پاره ته وه) هه تا ناپلینیش ده یویست واخلی نیشاندات نه مه نه فسانه یه به دیاریخات.

نه مه کوده تایه هینی په های بژناپلین ده سته به رکرد که له (9-ی توفه مبردا پوویدا، هه رچه نده (18-ی برومر، سهره تای ده سته پکردنی وکوده تاکه کرا، به لام له (10-ی توفه مبری سالی-1799) دا به شیوه ی پراکتیکی کرا.

کاره که به وئاسانییه نه بوو دوو کهس له دیرکتواره کان واته (سیه یس و رژه دوکو) ده ستیان له وکوده تایه دا هه بوو، به لکو شه بوو فوشه⁽⁸²⁾ هه ردو گوویه و مولنی فریودابوون وته نها باراس مابلوه و ناویراویش دلخشی خوی به وده دایه وه بیبوونی شه هیچ کاری ناکړی بگيردیتته به رو چاره پوانی شه وه ی ده کرد.

له نه نجومه نی (500) که سی و نه نجومه نی پیراندا هه ندی نوینر ناگاداری شه وکوده تایه بوون وپیشوه خت ده یانژانی گفوان له تارادایه، به لام نه ندانه کانی تر ده مه ته قه یان ده کرد بژ وه رگرتنی زانیاری له م باره وه و هه ردو وکلش لایه نگرې گلپانکاری بوون.

(3)

پلانی کوده تاکه له شه وی (8-ی برومر دا کیشرا، شه پژده له کاتژمیر ششی به یانییه وه، مالی ناپلین ورده ورده سهردارو خاوه ن پله و پایه کانی بژه اتن و پرېوو، سهر بازگه کانی پاریس نزیکه ی (7) هه زار سهریازی تیدابوون وناپلین ده یتوانی ته و او پشت به مانه بیه ستیت، هه روه ها (1500) سهریازی پاریزه ری هه ردو نه نجومه نی (500) که سی و نه نجومه نی پیرانیانیش هه بوون که نه گه ری شه ویدان لینه ده کرا دژ ناپلین ببنه وه، به لام له هه مان کاتدا ده بو نه مه نه نیتیه بیاریزن و نه میلن به مانه بده نده سستی نه ندانه چه په کانی ناو نه و دوو نه نجومه نه و نه وانه سهریازه کان هانیده ن به ناوی به رگریکردن له کوماری هان بدرین، به لام شته که واهاتیزپیش-یان باشر وایه بلتین: وارپتخوراوبو هه ردو نه نجومه ن خویان خواستویانه ناپلین ده سولات بگریته ده ست، هه رکه ناپلین له به ره به یانی پژدی هه ژده ی برومر دا له گه ل سهرداره کانی خویدا که باوه پی ته وای پیبوون (موراو لوکلرک، که زاوای ناپلین بوون) هه روه ها، برناوت و ماکدونالدو چه ندین نه فسه ری سهریازی که له سهر داوای شه بژ یاریده دانی هاتبوون، کزکردنه وه و پیتی گوتن، شه رژه هات راپه رین و پیویسته کوماری رزگاریکه ی، ناپلین فرمانیدا سهریازه کان به ریز بوه ستن وچاوه روانی شه وه ی ده کرد جاسوس و لایه نگره کانی هه والی شه وه ی پیبدن نه نجومه نی پیران ده سته ویه چی کزبوونه وه بکات، که رژی پیشتر شه وپه یامه یان بژناردراوو وه موو نه ندانه ی شه و نه نجومه نه ش له برژوازییه کان پتکه اتبوون، یه کیک له و نه ندان په رله مانانه ناوی (کرنه) بوو ولایه نگرې پژنا بارت بوو هه لسا یه سهرین و گووتی، (نه گه ر کوماری هه ر بمینیتته وه شه واده که ویتته چنگ لاشه خوره کان ودواتر ده که ونه سهر خواردنی شه ندانه بژ کزشته کانی له شی شه، گوئی نه مه رسته یه به و مانایه یه کوده تایه کی مه ترسیدار له گوریدایه و ناوی که سیشی نه گوت و ته نانه ت

⁸² - بژ شه وی خویتر بهمه له دا نه چیت پیویسته نه وه و هیر پیپشوه که فوشه ی سیاسه شه دار، وه ریز بوو و نه ندان نه بوو له دیرکتوار که پیچ نه ندان بوون. (و- فارسی)

چەند وشە یەکی بۆ سەرۆبە ریشبوو، ئەمە بوو هەڵی ئەو ی پێشینیاری ئەو بەکریت^(۸۳) هەردوو ئەنجومەنی (500) کە سەو ئەنجومەنی پیران بگوازییەتە (سن کلو) و سەرکوتکردنی ئەوکودە تایە و راپەرینەش بە ناپلین بپێژدەیت کە فەرماندە ی کشتی پاریس بوو، لە لایەن ئەندام پەرلەمانە کاتەو ئەوانە ی کە وایان دەنرانی چ لە گورینییه و دەنگیان بۆ بریاری گواستەو ی هەردوو ئەنجومەنە کە بۆ سن کلواندا، بە پەلە ئەم بریارە دەنگی بۆ درا، کەس ناکۆک نەبوو، نوای دەرچوونی بریارە کە ناپلین ناگادار کرایەو.

بۆچی ناپلین پێشەو ی هەردوو ئەنجومەنی پیران و پەرلەمان هەلبووە شینێتەو گواستنیەو بۆ سن کلو؟ چونکە دەبوو هەرچۆنیکێت میراتی سالتی پێشکۆی شورشی فەرەنسی لە بەرچاوبگریت.

لە یادداشتی ئەو جیلەدا ئەو ساتەو ختە مەترسیدارانە مابوون کە چینی سێیەم هەر زۆر ستمە یکیان لێکریت دەستبەجێ رادە پەریو ئەو لە بیری خەلکدامبوو کە چۆن رژیمی پاشایەتی کە (1500) سالبوو سوکمی دەکرد سەرۆزیان کردو تێکشانکەند، چۆن چۆنی میلەت بۆ دواجار لە مانگی مایۆی سالی (1795) دا کە لە سەری یەکی ئەندامانی ئەنجومەنی کنوانسیونیان بە نوکی پمیکەو کردبوو و نیشانی ئەندامەکانی تری کنوانسیونیانەدا، کە لە ترساندا ووشک ببوون ناپلین چەند باوەری بە خۆی بوو بۆ دەستبردن بۆ ئەو کارە ی کە نەخشە ی بۆ کیشابوو، لە ناوشاری پاریسدا مەترسیداریو، ئەک لە وشارۆچکە ی سن کلو کە هەردوو ئەنجومەنی بۆ گوازیابوونەو و تەنها کۆشک و تەلاری پاشایانی فەرەنسای تێدابوون، نەخشە ی بەرێوە بردنی کارە کە وەک ناپلین کیشابوو ئاوا بەرێوە چوو، بەرێوەکش لە پەوی یاساییەو کارە کە بەرێوە دەچوو و بە پێی قانون ناپلین بە لێپرسراوی پاراستنی پاریس دانرابوو و ناوبراو فەرمانیدا تێپێ سەریاز ئەندامانی ئەنجومەن بگەیهننە سن کلو و پارێزگاریان لێکەن. (بەلام لە راستیدا دەست بە سەر کرابوون) ناپلین سەرەتا ستافی سەرکردایەتی سەریازەکانی بۆ کۆشکی توبلر برد، کە بارەگای ئەنجومەنی پیرانبوو و گەمارۆی ئەو شوێنەیداو لە گەڵ چەند سەریازتیکدا چوونە ناو هۆلی کۆبوونەو کە، ناپلین بە درێژایی ئەمەنی ئەوکاتی گوتاری پێشکەش نەکردبوون، تەنها بۆ سەریازەکانی نەبێت. ئەو بوو بە دەروا یشتنی چەند پستە یەکی ناریک و پچرچر گوتی (ئێمە لایەنگری کۆمارین کە لە سەر بنەمای ئازادی و یەکسانی و لە سەر بنچینە ی دەسلەتداریەتی میلی بێت و سوێند دەخۆم ئەو ش بە دەست دەهێنین) بەلام لە وێژانەدا گوتاری بێژی و دەوانگویی گرنگەبوو، ماوە یەک ئەندامانی پەرلەمان بێدەنگبوون، ئینجا ناپلین چووە دەر و هەرکە گەیشتەو سەرەقام بینی سەریازەکانی بە ماتەرھواری خۆشییەو سلاوی لێدەکەن، لە و ساتەدا شتێکی چارەرواننە کراو روویدا کە سێک بە ناری بوو کە باراس ناردبوو لە ناپلین نزیکبوو و گوتی باراس زۆر نیگەرانیەو ی تائیسنا تر دەرخواستی ئەوت نەکردووە. ئینجا ناپلین بە دەرهنگیکەو گوتی (ئێو)^(۸۴) چیتان بە سەر فەرەنسیەکاندا مینا، کە من شکۆمە ندیم بۆ ئێو جێپێشتبوو؟ کەچی

⁸³ - ۱ - ئەمە تەنها تاکتیک بوو بۆ ئەو ی ئەودوو ئەنجومەنە بگوازییەتەو بۆ سن کلوان لێز کۆنترۆلدا.

2- سن کلو: شارۆچکە لە خۆزناوای پاریس و دەکۆتە سەر لیواری روباری سن و کۆشکی جوانی پاشایانی لێ کە ماویان پاشا کۆنەکانی فەرەنسا لەوێدا نیشەجێ دەبوون (و- فارسی)

۱ - تێدابوون: لەم رستەیدا مەبەست لەوەی مەترسی میلەتی پاریس زیاتر بوو لە سەری، ئەک هەردوو ئەنجومەنە کە ی کەشیو کۆنترۆل کرابوون، واتە نرسی ناپلین لە خەلکی رەش و رووت بوو (و- فارسی)

⁸⁴ - ئێو: مەبەستی لە دەر کێوازی کەن.

نیستا شهرده بینم، ملیونه‌ها پاره‌م له‌ئیتالیاوه بۆ نیوه ناردوه! به‌لام نیستا گنده‌لی و درۆی هه‌ژاری و برسیتی ده‌بینم، نیوه چیتان له‌سه‌ت هه‌زار ئاشناو شه‌ره⁽⁸⁵⁾ سه‌رکه‌وتنه‌کانی من کرد؟ هه‌موویان مردن؟ ئینجا ئه‌وه‌ی دووباره‌کرده‌وه که ده‌یه‌ویتی کۆماری له‌سه‌ربه‌نه‌مای (نازادی و ره‌وشنی جوان و نازادی تاکه‌که‌س، دابه‌ه‌زی نیتیت.

دیرکتوار، واته ئه‌نجومه‌نی ده‌سه‌لاتی بالای کۆماری، به‌بێ هیچ کێشه‌ و شه‌پو ده‌ست به‌سه‌رکردنیک هه‌له‌وشایه‌وه و سیه‌یس و رۆژه‌دکوس ده‌ستیان له‌م کو‌ده‌تایه‌دا هه‌بوو. کاتێ گوهیه‌ و مولنیش بینیان هه‌مووشته‌ک له‌ده‌ستجوو، به‌دوای سه‌ریازه‌کانی سن کلودا رۆیشتن. ته‌نها باراس مابووه و ناپلیۆن ده‌ستبه‌جێ فه‌رمانی به‌تالیراندا بچیت بۆلای باراس و ده‌ست له‌کارکێشانه‌وه‌ی خۆی پێ بنوو سیوت و ئیمزای بکات، باراس باش ده‌یزانی ناپلیۆن سو‌ره‌له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ده‌ست له‌کار بکێشیته‌وه، بۆیه راسته‌وخ‌ر ئه‌و کاره‌ی کردو داوایکرد هه‌زده‌کات ده‌ست له‌کارواری سیاسی بکێشیته‌وه و بچیته‌سه‌ر ملکه‌که‌ی و له‌شوێنیکێ گومناودا له‌ناو کۆشکه‌که‌یدا بژیت و ده‌سته‌یه‌جێ به‌هاوه‌لی تیه‌پی سه‌ریازی ره‌وانه‌ی کۆشکه‌که‌ی خۆی کرا که له‌ده‌ره‌وه‌ی شاردا بوو، به‌م جۆره ئه‌وپیاوه تابه‌ئو رۆژه هه‌موو لایه‌کی ته‌فره‌دا بوو له‌په‌ر فو‌یوی خواردو بۆ هه‌میشه له‌سه‌ر شانگی سیاسی نه‌ما.

دیرکتوار هه‌له‌وشایه‌وه و نه‌ندامانی هه‌ردوو ئه‌نجومه‌نی پیران و په‌رله‌مان له‌به‌ره‌به‌ری ئیواره‌ی (18- به‌رومردا بۆ سن کلو نێردا بوون، ئیستاش کاتێ ئه‌وه هاتووه ئه‌م دوو ئه‌نجومه‌نه‌ش به‌هێواشه‌کی هه‌لبه‌وه‌شینه‌دریته‌وه، هه‌رچه‌نده هه‌ردوو ئه‌نجومه‌نی پیران و په‌رله‌مان له‌ژێر ده‌سه‌لاتی سه‌ریازه‌کانی ناپلیۆن دا بوون، به‌لام ناپلیۆن ده‌یویست ئه‌ودوو ئه‌نجومه‌نه بۆخۆیان دان به‌بیتوانایی خۆیاندا بنێن و خۆیان خۆیان هه‌لبه‌وه‌شینه‌وه و ئه‌مه‌ش به‌په‌سه‌می پا‌گه‌یه‌ن‌زو ده‌سه‌لات به‌ده‌نه‌ده‌ست ناپلیۆن، هه‌تا ناویراو نه‌خشه‌کانی خۆی به‌روکه‌ش قانونیه‌انه جێبه‌جێبکات، خۆنه‌گه‌ر سه‌ره‌تا پلانی هه‌له‌وشاندنه‌وه‌ی ئه‌ودوو ئه‌نجومه‌نه‌ی جێبه‌جێ کردبا، جۆرێ له‌دڵ ساردی و بێ سه‌ره‌به‌ری له‌ناو سه‌ریازه‌کانیدا دروست ده‌بوو، ناپلیۆن فه‌رمانیدا هه‌رله‌ سن کلوده‌وه تاپاریس سه‌ریازی تیدا دا بنێن و ئه‌مه له‌هه‌مان رۆژدا جێبه‌جێکرا، خه‌لکی پارسیش به‌واق و پوماوییه‌وه سه‌یری ئه‌و ریزه سه‌ریازو گالیسکه سه‌ریازیانه‌یان ده‌کرن که له‌نێوان پارسی و سن کلودا هاتوچوایان ده‌کرد، سه‌باره‌ت به‌کرێکاران و زه‌حه‌مته‌کشانی پڕوپاگه‌نده‌ی ئه‌وه‌ بۆلایه‌وه که ئیتیر هه‌موو رۆژێ کار ده‌بیت و گرژی ئالوژی نامینیت، له‌ناو دوکان و بازاره‌کانی پارسیدا جارجار هاواری بژی بۆناپارت به‌رزده‌بۆوه، به‌گه‌شتی خه‌لک له‌حاله‌تیکێ چاره‌پوانیدا بوون و ماته‌یان هه‌لگرتبوو، نیستا هه‌موو ئه‌ندام په‌رله‌مان و ئه‌نجومه‌نی پیران نه‌چو بوونه سن کلو، چونکه رۆژه‌یه‌یان بریاریان دا بوو رۆژی 19-ی به‌روم، بچن بۆ سن کلو و کۆبوونه‌وه‌ی خۆیان ته‌نجامبه‌دن.

له‌به‌ره به‌یانی ئه‌ورۆژه که دوهم و کۆتایی کو‌ده‌تاکه‌بوو، هه‌ندیک پێشهاتی جدی رووبه‌رووی ناپلیۆن بۆوه، بێ سه‌ره‌بزیی کردن له‌خۆڕئاوای رۆژی (18) هه‌مدا دو‌داه‌ه‌زراوه‌ی سه‌ره‌کی حکومه‌ت هه‌له‌وشابوونه‌وه و ته‌نها یه‌کێکیان مابو ئه‌ویش په‌رله‌مان بوو، واته: دیرکتوار بوونی نه‌ما بوو و ئه‌نجومه‌نی پیرانی ئاماده‌یی ته‌لوویخۆی راگه‌یاندا بوو که یه‌ده‌ستی خۆی خۆی هه‌له‌وشینه‌وه، به‌لام هه‌له‌وشاندنه‌وه‌ی په‌رله‌مان: واته ئه‌نجومه‌نی (500) که‌سی هه‌رما بۆوه له‌په‌رله‌مانه‌دا نزیکه‌ی

(200) ئەندام پەرلەمانی لایەنگری (کۆمەڵەی لایەنگرانی ئازادی و یەكسانی) ژاڤیڤەكان هەبوون، لە راستیدا هەندێك لە مانە نامادەبوون خۆیان لە بەرامبەر پارەدا بفرۆشن - یان لە ترساندا خۆیان تەسلیم بکەن، بەلام کەسانێتر هەبوون کە پاشماوەی شۆرش مەزنی کۆماری بوون، بە تێڕوانینی ئەمانە بەرێوەڕەکانی کردنی ئەمانە دەسەلاتی سەرکەتەر و لە ناو بردنی خیاڵە تەکاران ئەرکە و دروشمەکانی وەك (ئازادی و یەكسانی - یان مەرگیان لە ئەندەنا) چونکە وشەی پوچ و بێ مانا نەبوون، ئەمانە کەسانیکەبوون کە نرخیان بژێانی خۆیان و کەسانێتر دانە ئەندەنا لە پێتئاو پارە کە یاندا و دەیانگوت: ئەگەر بوار رەخسا پێیوستە دوژمنان بە جیقتین ملیان پەپێندریت - یان ئەگەر نەگەر بە خەنجەری بروتوس⁸⁶ بکوژیت، بە درێژایی رۆژی (18- ی بوم) فراکسیۆنی ژاڤیڤەكان کۆبوونەوی نەتینیان ئەنجام دەدا، ئەیان دەژانی چی بکەن، دەست بۆ چ کارێک بیهن، سیخوڕەکانی ناپلین کە لە ناو ئەوانە شدا هەبوون بەردەوام خەریکی ژاڤە ژاڤبوون و ئەمانەیان بەو فریو دەدا کە هەر گێژ زەبەر وەشاندن لە ژاڤیڤەكان نادریت، بەلکە مەترسی دەسەلات پەرستان لە ئارادایە، ژاڤیڤەكان گوتیان لە وەقسانە دەگرت و نەشیان دەژانی باوەڕ بە چ بکەن، ئەمانە بەرەبەینی رۆژی 19- ی بومەر چوون بۆ کۆشکی سن کلو تاکو کۆبوونەوی پەرلەمان ئەنجام بدەن.

کاتی لەسپێدە ی رۆژی 19- ی بومەردا بەرەو تەلاری پەرلەمان دەڕۆشتن پەشیوی و پەرتەوا زەبەیان دیار بوون، بەلام هەندێك لە مانە کە لە لای بێبوون و گزێیان پێوە دیار بوو، سەربازە سوارەكان بە هاوێلی سوپاسالارەکان هاتن بۆ سن کلو. هەرکە پەرلەمان زانی ناپلین هاتوو و سەربازی سوار دەوریانگرتوون هەندێك لە ئەندام پەرلەمانەكان ناهەزایی خۆیان لەو دەربیری بۆچ پەرلەمان هاتوو لە سن کلودا کۆبوونەوی خۆی دەکات و چ شتێک لە پشت پەردەوێهە ؟ ئەو دەستە پەرلەمانتارانە بە ئاشکرا هاواریانکرد، ئیستا پەییان بە خەشەکی ناپلین بردوو و لە راستیەکی گەشتوون، ئیتر هەندێکیان دەیانگوت ناپلین دزو سەرکوتەر و پێگەر، سەرەتا ناپلین نیگەرانی بوو، بەلام کە دواتر یەکەسەربازییەکانی خۆی بینی توپەربوو، لە کاتژمێر یەکێکی دوا ی نیوێرێ هەمان رۆژدا هەردوو ئەنجومەنی پیران و پەرلەمان کۆبوونەوی خۆیان بە جیا جیا ئەنجامدا، ناپلین و ئەفسەر و دۆستەکانی لە ژووری تەنیشت هۆلی کۆبوونەو کەدا بوون هەتا پەرلەمان بپاری دروستکردنی حکومەتیکی تازە دەریکات و ناپلینیش بۆ ئەم کارە راسپێژیت و دواتر بڵاوی لێبکەن. وەلی کاتژمێر بە سەرچوون و ئەو بپاریە لە لایەن ئەودو ئەنجومەنەو دەرنەکران و ئەندامی ناکۆکی ژۆر بەو بپاریە نارازی بوون، خەریکیو خۆڕاوا دەبوو، دەبوو ناپلین کارێکی بەپەڵە ئەنجام بدات ئەگەر نەخەشەکی سەرناگرت، لە کاتژمێر چواری ئێوارەدا لە پێچ چوو ناو هۆلی ئەنجومەنی پیران و لە بێدەنگیەکی مەرگباردا و تەبەکی پێشکەشکرد کە لە وێتەکی نوێنیی باشتەربوو و بچرچەر بوو، چەمکی گشتی و تەبەکی ئەو بوو ئەو دەیهوێت دەستبەجێ بپاری بدرێت و ئیستاش بۆیهاتوو تائەو مەترسیانە لە سەریانە نەهێڵێت و رزگاریان بکات، هەروەها گوتی: ئێو بوختانتان بۆم کردووە و منتان لە گەل سیزارو کرومولدا هاوتا کردووە) بەلام من بەپێچەوانەی ئەمانە دەمەوێت ئازادی رزگاریکەم، چونکە ئیتر حکومەتێک نییه لە سەرکارییت، من گێرە شێوێن نیم بۆخۆتان دەمناسن ...)، تاکیدی لە سەر ئەو دەکردهو ئەگەر ئەو بیهوێت زیان بە کۆماری بگەیهێت ئەوا لەشی بەخەنجەر دادپەداپو

⁸⁶ - بروتوس: زۆروری سەرداری رۆمی سیزار، کە لە گەل کاسیوس، کودەتایان بەسەر سیزاردا کرد و کاتی سیزار ئەوی لە تێوان بکوژەکانی خۆیدا بینی گوتی: (بروتوس ئەمانە تۆش) ناو بردنی خەنجەری بروتوسیش وەك تەنەلێدانه لەخێنەتکردن لە گەل ئازیزان و نزیکاندا، یان ئەوانە لەبەشەو خەنجەر دەوهێشتن. (و. کوردی)

ههجن ههجن بكن، هه مو ئه ندامانى ئه نجومهنى پيران به هاوارو نه پوه به رپه رچيان دايوه، ئينجا ناپليقن هه رده شسى ئوهى ليكردن هيزى چه كدارى له به رده ستدايه له تهلارى ئه نجومهنى پيران هاته ده رى، بيته وهى ئاماچه كى به ده ست بهيئيت كه ئويش ده نكدان پتي بؤگرتنه ده ستى ده سلات و دروستكردنى حكومت بوو، كاره كه به روه و ناله بارى ده چقوه و له وانه بوو خراپترىشى ليبييت، ئينجا ويستى به هيمنى مه به ستى خقى بفا ته به رده م ئه نجومهنى (500) كه سى، هه رچه نده ئه كرى ئوه هه بوو فراكسيونى ژاكوبنه كان ببه يه ك ناكوك له گه ليداو سه رنه نجام مه سه لى (بروتوس) بيته پيش، ناپليقن ده سته يه ك له نارنجوك هاويژه ره كانى له گه لخيذا هيئا بوون، به لام ئوه ده سته سه رياره زق زق له وه كه مته بوون بتوانن به رگرى له فهرمانده كه يان بكن، ئه گه ر ئه وانه ويستيان رامالى بكن.

له وفهرمانده سه بازيانهى له گه ل ناپليقن دابوون، ژنرال (ئوژيو) بوو كه له شه پره كانى ئيتاليا دا له ژيتر فهرمانده يى ناپليقن دابوو، له و كاتهى ده چوونه ناو تهلارى ئه نجومه نه وه، ناپليقن پوى بؤلاى (ئوژيو) وه رگيچار گوتى: ئوژيو شه پره كى ئاركل وه بىرخوت بيته وه، ناپليقن بؤخى له و كاته دا ئه وشه پره ي وه بىره ماتبووه كه به ژيتر كرى تۆپه كانى دوژمندا به نارنجوك هيترشيان ده كرد بؤ گرتنى پردى ئاركل، ناپليقن ده روازه ي هولى كۆبو نه وه كه كرده وه له شىپانهى ده رگا كه وه خقى نيشاندا، ئه ندامانى ئه نجومهنى (500) كه سى هه ركه بينيان به ماتو هاوارو نه پره نه پ گوتيان بمرى چه ته و پيگر، له ناويچيت خۆپه رست، بؤ ئه ي ناپاك، ئيمه ئيستا بپاريك ده رده كه ين كه تۆ له ژيتر پاريزگارى قانوندانيت، هه ندئ له ئه ندامه كان ده يانويست پامالى بكن، چه ند ده ستن به رۆكيان گرت وه نديك له قۆچه كانيان چپاندن، هه نديك هه ولياندا قرقراگه ي به ده ست بگرن، يه كن له ئه ندامه كانى ئه نجومهنى (500) كه سى به هه مو هيزى خقى مسته كۆله يه كى له شانى ناپليقن سه ره واند، ناپليقن كه ستيكى بالاكورت ولاوازيو وه روه ها به دريژايى ته مهنى خقى هيزى بازوى به كارنه هيئا بوو خهريك بوو، خه ريكيو له ژيتر چنگى ئه مانده ا بخنكييت، دواتر سه رياره كانى ده وروپه رى توانيان ده وره ي ناپليقن بگرن وه يه لن چيتر زه برى به ريكيون وله ته لاره كه يان برده ده رى، ئه ندامانى ئه نجومهنى (500) كه سى كه ته و لو تووړه و ده هرى بپوون گه پانه وه شوپنه كانى خويان ويه ماتو هاوارو شيپه شيپ داواى ئه وه يانده كرد ده نگ بؤ بپاريك بده ن كه ناپليقن له ژيتر پاريزگارى قانوندا نه ماوه، له و قۆچه دا سه رۆكا يه تى ئه نجومهنى (500) كه سى براكه ي ناپليقن لوس بؤنا پارت بوو، كاتى ناپليقن هاته وه سه ر خقى بپاريادا به رۆكى چه ك بچيته وه بؤ ئه نجومهنى (500) كه سى وه رتا هه وليدا براكه ي له وى بيئيتته ده رى، كاتى لوسى له تهلارى ئه نجومهن ده رياربوو وخقى گه يانده لاي براكه ي، ناپليقن فهرمانى به لوسى برايدا بچيت گوتيه ك بؤ سه رياره كان بدات و بلى گيانى پيشه واكه يان له مه ترسى دايه و ده بى بچن زځريته ئه ندامانى ئه نجومهنى (500) كه سى له ده ست ده سته يه ك كه سى شيت پزگار بكن، خۆ ئه گه ر كه من گومان له ناقانونى بوونى ئه م كاردا هه بوو لاي سه رياره كانى، ئه و ئه م ئۆينه سه رى نه ده گرت، له ناكاو ده نكى ته پلى سه ريارى به رزبوقه و سه رياره نارنجوك هاويژه كان له ژيتر فهرمانده ي (مورا) دا به ره و تهلارى ئه نجومهن هه لمه تيان برىو له ماوه يه كى كه مدا داگريانكرد، به پتي گوتى ئه و كه سانه ي ئه و رووداوه يان بينيوه، گوايه ئه و كاتهى ده نكى ته پلى سه ريارى به رزبوقه وه مقمق له نيوان ئه ندامه كانى ئه نجومهنى (500) كه سيدا به رز بؤته وه و گوتويانه پتيوسته شه و به رهنكارى بكه ين وليته دا بكوژيئن نه ك خۆمان بده ين به ده سته وه، ده روازه ي تهلارى ئه نجومهن ده رپه پيئندراو سه رياره نارنجوك هاويژه كان رۆانه ناوى وه موو لايه كيان خسته ژيتر كۆنترۆلى خويان، ده نكى ته پله كان هه مو ئه ندامانى ئه نجومهنى

ناویرای بیده نگ و نه بله فکردیو و ئیتز نه ندامانی نه نجومه نی (500) که سی دهم له سه ریشت هر یه که ی به لایه کدا تیتیان قوچاند، واته هه ندیک به دره کادا هه ندیکیشیان به کرته وه و شکاندنی په جهره کان، خویان گه یانده هه وشه ی ته لاره که، هه موو نه و رووداوه پینج ده قیفه ی خایاند، فرمانه که واده رکرابوو نه و نوینه رانه نه بکوژن و نه ده ستریشیان بکن، کاتێ نه ندامانی نه نجومه نی (500) که سی چوونه حه وشه که بینیان چوارده وریان به سه ریا ز گه ماری دراوه، ده نگه ی فرمانده ی نارنجوک هاوژده کان له گوئی نه ندامانی نه نجومه ندا ده زرن گایه وه که ده یگوت (ئهم بۆخه واتانه بیه نه ده ری) هه ندیک له و نه ندامانه ی نه نجومه نی (500) که سی به پیتی خوینده وه ی یاداشته کانیان تاکلتایی ته مه نیان هاواری نه و رژه ی (مورا) یان بیرناچیته وه، له و کاته دا ناپلین فرمانی ده رکرد نه و نه ندامانه ی نه نجومه ن که به ملاولادا هه لاتوون به پیننه وه و بیانبه نه وه هه زلی نه نجومه ن . دواتر بریار وادرا نه ندامانی نه نجومه نی (500) که سی کزبونه وه یه ک بکن و ده نگ بۆنه وه بده ن دو سترکرنی حکومه تی کنسولی بکرت، به و پیتی هه ندی له و نه ندام په رله مانانه ی له ژیر باران و چه قوچزی سه رمادا له کزلان و چاخانه کادا دژیاننه وه و هینایاننه وه هه تلاری نه نجومه ن، نه مانه یه کسه ر هه رچی داوایان لی کردن جیبه جیبا نکره و هه لوه شانه وه ی خویان راگه یاند دواتر به ریا ندانه وه، شه و دره نگان له یه کتیک له ته لاره کانی سن کلوشدا به بی کتیشه و گرفت ده نگیان بۆ پیکه تانی نه نجومه نی بالای کزماریدا که له سێ که س پیکه اتبوو، نه وانیش ناپلین و سه یس و رژه کو بوون، چونکه تانه و کاته ش ناپلین بۆ فرمانه وایی په های خزی کاته که ی به گونجا و نه ده زانی، به لام سووریو له سه رنه وه ی ئاکام کنسولی خزی بگرتت بۆ دیکتاتوری خزی به مانای وشه، نه و ده یزانی نه م دوو هاوکاره ی هیه رۆلنکیان نابیت، تاکه جیا وازیش که له نێوان نه م دوواندا هه بوو، نه و ده بوو (رژه دکو) به عه قله ناتا واه که ی خزی وه نه مه ی ده زانی، به لام سه یس گومانیه له م جۆره ی نه ده کرد، پاش ماوه یه ک نه ویش نه وراسته ی بۆ پوون بۆوه .

هه رنه سا که وه ژیر ده سته ناپلین، سه عات دووی سه ی رۆژی دواتر هه رسیکیان سویندی وه فاداریان بۆ کزماری خوارد، شه و دره نگبوو ناپلین به هاوه لی (بورین) سن کلوی جیبه شت، کاته کانی ناهاه مواری ته لخبوون و له پنگای گه رانه وه ی بۆپاریس به زه حمه ت چه ند قسه یه کی کردن .

هنگاوه سهره تایه کانی دیکتاتوری

(1799-1800)

(1)

له وساته وهخته ی که مورا نیواره ی رژیمی (19/ی برومر له (سن کلو) دا هه والی شه ی به ناپلین راگه یاند ته لاری نه نجومه نی (500) که سی چلکراوه و کاره که سهری گرتوه، ناپلین له وکاتوه بقماوه ی (15) سال بو به فرمانپه وای په های میلله تی فره نسا، نیت ناپلین له پینج سالی یه که مدابوو به کنسولی یه که م^(۸۷) و له ده سالی نوایشدابوو به خاوه ن ده سالاتی په ها. سهره تا فره نسا کوماری و دواتر به نیمپراتوری ناوده برد، چونکه نه له بنه ماله کومه لایه تییه کان و نه له پژی می تازه دا هیچ جیره گلپانکاریه ک پوری نه ده دا، به م جیره دیکتاتوری برژوازی دژه شلپش^(۸۸) جیگیر بوو وچه سپا، شه و برژوازی ته ی که ته نگه ی پت هه چلنرابوو له شه پرتوی و په شلکاوی پاراستنی به رژه و هندیه کانی خلی فره نسای تالیواره کانی هه لوه شانه وه به ره و مه ترسی برده وه، سهره نجام شه پنگاچاره ی دژی وه، شه ویش شه بوو ده پت دیموکراسی له ناویبات و تاکه که سیش بۆ له باربردنی شه په وشه دیموکراسییه ناپلین و شه وده توانیت پانتاییه کی باش ونازادانه بۆ زه مانه تکردنی سهرمایه ی تاییه تی دابین بکات، ناپلین شه بنه ماو په وشه ی حکومتی تازه ی ته واوله ژیر پکیفی خویدا داپشته وه، هه موو توانای خلی یه نمه خسته گه پ، به پله ی یه کیش هه موو هه وله کانی بۆ شه و بوو خلی به یه گانه فرمانپه وای په های شه حکومت دانیت، ناپلین پیکخواه کانی هه لوه شانده وه و سهره نو ی دروستی ده کردنه وه و گلپانکاری تپدا ده کردن، ناماچی ناپلین ته نها بۆ گرتنه ده سستی ده سالاتی بالاو په هابوو، شه و سهره تا بۆچه سپاندنی شه له ژد پنگاوه هه ولیده داو به پنگای سیاسی و سازشی کانی وپشودرژمی شه کارانه ی جیبه جیده کردن، به لام به به سهر چوونی سال ورده ورده ناوبراو شه و توانایه ی له ده سندا، هه رچه نده له سالانی سهره تای حوکمرانیدا شه و توانایه ی هه بوو، ناپلین سهره ت به خلی ده لیت هه ندیک جار ده بیته پتوی و هه ندیک جاریش شیر، به پای شه و گرنگی حوکمدار له وه دایه بزانت چ کاتن بیته پتوی و چ کاتیکیش شیر، نیتا له پۆزگاری کنسولیدابوو که ناپلین ده زگایه کی ده وله تی جیگیری دروستکرد بۆ سهرکوتکردن، ته نانه ت هیچ یه ک له و حکومتانه ی دوا ناپلین هاتن ونا به ته مپش له فره نسا دا هه مان په وشیان گرت به ر، جگه له حکومتی کومونه ی پاریس^(۸۹).

هه هنگاوه کانی پۆزگاری کنسولی یه که م هه رچا کسازیکردن له بوازی ئیداریدا نه بوو، که ببوه جیگای سهرنجی پۆشنیبرانی ناوه وه و ده ره وه ی فره نسی، به لگو شه و پۆشنیبرانه له وپه وه زیاتر ستایشی شه مایانده کرد که شه حکومت ته توانیویه تی شه بارودرخه دابین بکات له ژیر ساییدا ورده ورده بازرگانی وپیشه سازی به ره وپیشده چیت له سهر سیستمیکی باش وپش دوات و برژوازی ته ی گهره ی فره نسا توانیویه تی له ژیر شه ناوه وه سهرکه و تنه کانی سالی (1798) و دواتریش به م پنگایه

^{۸۷} - کنسولی یه که م: مه بست له وه به ده سالاتی بالاتر.

^{۸۸} - دژه شلپش: مه بست له شلپش کهره ی کومونه یه - یان وهک له ده قدا هاتوو شلپش کوماری. (و- فارسی)

^{۸۹} - کومونه ی پاریس: یان کومونه ی دووم، حکومتیکوو شلپشکری، که دوا ی که مارژدانی پاریس له لایین پروسیان و شیرشکردنی شه مانه له سالی (1871) دا هاتوو نهمه ر

حوکم و دواتر دوباره به که مارژدانه وه ی پاریس له لایین هیرنگی پیکخوا ی حکومتی (تی یه) له (28) ی مانگی مایزی هه مان سالدا یوختیدا. (و- فارسی)

بسرپتته وه و سه رپژشی بکات، پۆلی گهره ی ناپلیقن وه که دامینه ریک توانی رهوشی سیاستی دهره کی حکومت و یواری نابوری برژوانی به گش و پوون و بهیئتته دی، شه نه که هه ره سه ره تایی سالانی حوکمرانیته ی ناپلیقن دا گه شه یکرد، به لکو به درژایی فه رمانپه وایی ناویرا و درژیزپوه، زلرجار شه و ژنراله ته مه ن سی سالی که هه تا شه و کاته جگه له شه پو داگیرکردنی ئیتالیا و میسر، توانی به زه بریک حکومتی ولاته که ی خۆشی له ناویه ریت و بییت به فه رمانپه وا، له شه و دره نگانای دای (19- سی بروم) دا ده که وته بیرو خه یال و تاته و کاته ش برپای نه ده کرد بۆته فه رمانپه وایی یه کیک له گه وهره ترین ولاتانی شه وروپا، شه وکاته ش ته وای هتورنه بیپوه، شه و ولاته شه گه ته نه له سه رده می (کلویس) وه حسابکراپا شه و میژپوه که ی ده که یشته (15) سه ده، شه و شقپشه ی توانی پژی می پاشایه تی خاوه ن میژپوهی که ی (1600) ساله له ناویه ریت، شه و به یه که زه بر توانی حکومتی کۆماری له ناویه ریت و دواتر کۆماریش په راویز بکات و بۆخۆی بییته فه رمانپه وایی په های ده ولته، ناپلیقن له پاشماوه ی رووخاندنی شورشی کۆماری وژی می شانشینی کۆن، خۆی له به رده م زلر کاروباری نیوه ناچل و ویرانه ی ده ولته دا بینیه وه و ده پواریکیان بخته وه. سه باره ت به کاروباره کانی دهره کی ده ولته ش کنسولی یه که م خۆی له به رده م دۆختکی ئالژور مه ترسیداردا ده دیه وه، له وکاته ی ناپلیقن سه رقالی داگیرکردنی میسریو هاوپه یمانیه تی دووه می شه وروپا ئیتالیا یان له ژێره سته فه رنه سا دهره میتا بۆوه، له شکرکی شیه که ی سفۆرۆف سه رکه و تته کانی سالانی (1796 و 1797) ی ناپلیقیان به ریدا، راسته کاتی له شکری سفۆرۆف به چیاکانی شه لیدا تیده په پی هتیزو توانای شه وه ی نه پوو فه رنه سا داگیرکات، به لام هاوپه یمانیه تی شه وروپایی بری له وه نه ده کرده وه ده ست له چه که شلبکات، وچاوه پوانده کرا له که زی به هاردا دژمنان له سه ر سنوره کانی فه رنه سا وه دیاریکه ون، خه زینه ی ده ولته ی فه رنه سا به تالبو، سوپا چه ند مانگی کبوو موچه یان نه درابویه، سیاستمه داران به وردی چاودیری شه وریان ده کرد، داخوا شه و فه رمانپه وا که نه چه کرسیه چۆن ده توانیت چاره سه ری شه و بارودخه دژوارو مه ترسیداره بکات و به په ی خۆی له ئاو دهریئتت؟

(2)

سه ره تا ناپلیقن گرنگی به پیکه سته وه ی دام و ده زگا کانی حکومت ته تازه کهیدا، واته به هتیزکردنی توانای ره های خۆی، بینینی شه و تیکه له چووانه ی که له که ل سیاستمه دارانی کۆنی وه که سیه یس، که به خه یالی خۆیان ده یانویست رۆلی سه رشار بینن و بینه پیتمایه که رو چاوساگی شه و که نه چه، که می پیکه نیاری و که مژانه ده هاته به رچاو، ناپلیقن له وکاته دا سیاستمه داره پیشه ییه کانی فه رنه سایی به چاری خۆتیه له قوتینه رو چه نه بازو په رپوت سه یرده کردو ده یگوت: شه مانه نایانه ویت تیکه ن که رۆزگاریان به سه رچوه، به لام سه باره ت به ژاکوبنه کان، ناپلیقن هه م رقی لیبوون و هه م لیشیان ده ترسا، هه رگیز ناپلیقن باسی رو بسیریه کانی نه ده کرد، به لام باش ده یزانی شه وکه سانه ی رو بسیریان کۆشت و بۆخۆیان جیگا که یان گرت وه له چ قوماشیک بوون، شه و رقی له وسوودخۆرو دزو ده غه لکارانه پوو که به گفتوولفتی باق و بریقه دار ناپاکی، کاره دزیوه کانی خۆیان روویژنده کرد، ده بۆوه.

سیهیس که ناپلین راپساردبوو خه ریکی نووسینه وه ی یاسای بنچینهیی ده وله تبیت، ناوبراو^(۹۱) نه خشه یه کی دانایانه ی دارشتبوو بۆ نووسینه وه ی یاسای بنچینهیی و ناگای له وه نه بوو سه رمایه داری گه وه ی فره نسا، ئیستا ده یه ویت یه ک رژی پیلیسی به توانا بیته کایه و له ناویدا مافه یاساییه کانی خژی جیپکاته وه که په یوه ندی به نازادی بازرگانی و پیشه سازیه وه یه، کولاکه کانی گوندنشین ده یانویست نه و زه ویانه ی تازه که وتبۆ ده ستیان به شیوه یه کی ته وای ویتتسر بیتته می خزیان و له قانوندا بچه سپیت، دواتر ناپلین به سه رسامیه وه یه نووسینه وه ی نه ی یاسایی به ناوا به سته له قه له مداو بۆ خژی ریتمایی کردو زاراو هشی له ومادده ده ستوریانه دا به کاره پنا.

ده ستوری تازه ی ده ولت یه ک مانگ له دوا ی کوده تاکه ته وایوو، کارگیرانی سه رزکایه تی ده ولت دواب ده ست سن^(۹۲) ویه کیک له مانه لپرسراوی نه ودوانه ی تربوو و نه مانه ته نها ده وری مشوره تیان ده بیینی، په رله مانیش که نه ندانه کانی له لایه ن نه و سن که سه ی کنسوله وه دیاری ده کران و ئینجا په رله مانیش هه ردو نه دجومه نی یاسادانان و نه دجومه نی (تربیونا)^(۹۳) یان له خق پالیوراوانی میلله ت هه لده بژارد، سه ره تا بریاردرابوو ده ستوری تازه بخزیته به رده م رای گشتی، به لام ناپلین فره مانیکه ده رکرد که ده بی پیش خستنه به رده م رای گشتی کاربه ده ستوری تازه بکریته و ده سته بجه کاری پیکراو له ناو نه و ده ستوره شدا ناپلین به که سه ی یه که م دیاریکراوو، له رژی (1799/11/25) دا ده ستور خرایه به ر رای گشتی و سه ره نه دجامی نه م ده نگدانه به م جۆره ی خواره وه بوو (3011007) که س ده نگیان به به لی و (1562) که سیش به نه خیر، دابوو. له شارو گونده کانداه بچاوی رژی رزگارکه ره وه سه یری کنسولی یه که میان^(۹۴) ده کرد که کوماری له چنگ شه ری ده سه لات په رستان (13-ی وانه ده مری^(۹۵) رزگارکردو توانویه تی ده ست تیوه ردا نه کانی بریتانیا و روسیا و نه مسا که تائه وکاته ش هه ره شه یان له فره نسا ده کرد به نه رژی به پیتته وه.

هیز به ته واره تی که وته ده ست ناپلین، هه مو داموده رزگا کانی ته نها تارماییه کی بی ریح بوون و که مترین ده سه لات نفوزیان نه بوو، سیه یس نیگه ران و دلسواربوو، به لام ناپلین سامانیکه رژی دایه نه و و بۆه میشه به ده وری خستنه وه له سه کاروباریکی گرنگی ده ولت، ناپلین له هه مان سه ره تاره نیشاندیا گوئ به رخنه لیگرانی نادات، له (11/27) دا ناپلین فره مانیکه ده رکرد که (60) رژی نامه له کوی گشتی (73) رژی نامه ی فره نسا دبخرین و نه و (13) دانه ی مابوشنه وه که وته رژی چاودیری وردی حکومه ته وه و پاش ماوه یه ک (9) رژی نامه ی تریش به فره مانی حکومه ت داخران وته نها (4) رژی نامه مانه وه، ناپلین ده یده توانی که مترین به رگی نازادی چاپه مه نی بگریته، هه مان نه و ره فتارانه شه یان ده رده خست ناپلین به چ شیوه یه ک بیرله به هیز. ده سه لاتی خژی ده کاته وه، به پای نه و سه رچاوه ی ده سه لاتی نه و ته نها له لای سه ریازه

^{۹۱} - نا براو: سیه یس.

^{۹۲} - سن که س: سیه یس و رژه دکو ونا بۆنه، که نه مه ی دوا یان بوو به که می یه که م و ده سه لادفاری سه ره کی ته وای. (و- کوردی)

^{۹۳} - تربیونا: به کیکه له و دوو نه دجومه نی که به بی ده ستوری سالی هه شته می شۆرش دروستکراوو، نه و نه دجومه نه ست که س بوو و له لایه ن به رله مانه وه دیاری ده کران، کاری نه م نه دجومه نه کۆتو کۆکردن بوو له سه ر ده ستور کونا ریزیو شاره زایانی نه م بواره و که سه یه تییه کانی ده ولت و دانیه به پهرلیمان، نه م نه دجومه نه له سالی (1807) دا هه لوه شیندرابوه.

(و- فارسی)

^{۹۴} - کنسولی یه که م: واته ناپلین. که سه رده سته ی دووه کانی تر بوو.

^{۹۵} - (13-ی وانه ده مری: نه مه ته فویمی شۆرش کوه ری کوماری فره نسا یه: که ده کاته (25-ی سبته مری سالی-1799)

(و- کوردی)

نارجوڭ هاوئزه کانی مانگی بومری-یو جگه له مانه خلی به قهرزدار میچتر نه ده زانی وه ریشتی به شو سهریازانه ی ده به ست، نه مش نه ک هر ویناگردن، به لکو باوه پی سیاسیشی بوو، یه کیک له گوتنه کانی شو شو بهو که ده یگوت: هه میشه حق به ده ست تیبه کانی سهریازییه وه یه، هه مان هم تیبه سهریازیانه بوون که له پوزانی (18 و 19) ی برومردا فهره نسایان خسته ژیر دهستی شو، وه کچن پیشتیش شو سهریازانه ی فهره نسا ئیتالیا و میسرین داگیرکردو (دواتریش هه موو نهووپایان داگیرکرد) بژی به پای ناپلین که س مافی شو ی نه بو هیزی له گه لدا دابه شبکات.

سیه یس زوو ههستی بهویری کانه ی ناپلین کرد، هه موو لایه نگره کانیشی په یان به م واقعیه بریو دواتر هه موو لایه ک له م راستیه گه یشتن گوتنه ک ی گوتنه ⁽⁹⁰⁾ سهاره ت به ناپلین ته ولو راسته که ده لیت (هیز به لای ناپلین نه وه وه ک نامیریکی موسیقی دهستی هونه رهنه ندیکی گوره بوو وه ره که توانی دهستی پی بگات ده ستیکرد به زه نینی)

یه که م شه پی ناپلین دای ده سلات گرته ده ست نه وه بوو کورتایی به شه پی ناوخیی بیتیت که له خوره لاتنی فهره نسادا هه لایسابوو، نه مش زیاتر له شه پی ناوخل ده چوو نه ک تاقمی چه ته و پنگری چه کار که نه وکات له خوارو و خوره لاتنی فهره نسادا ته شه نه ی کردبوو، ده بوا به زووترین کات شو نانارمییه ی ناوخلی نه میشتبا، چونکه ده یزانی له که ژی به هاردا شه پی سهرله نوئ ده ستیپده کاته وه،

(3)

ده ست پنگره کانی که دای پووخانی حکومه تی دیرکتوار په دابوبون و له سهر پیگاکانی خوارو و ناوه راستی نیوان شارو شارو چکه و گونده کاندابوون، ببوونه په تابه کی کومه لایه تی گوره، شو چه تانه به چرقه ی نیوه پی فارغونی ⁽⁹¹⁾ نه فهر ه لگرو گالیسکه یان له سهر شار پیگاکاندا راده گرت ونه ک هر پووتیان ده کردنه وه، به لکو رزجار شوانه شیان ده کوشتن، که میزشیان ده کرده سهر گوندو ناوه دانیه کان و شوانه ی ده ستیان ده که وتن چه ند سعاتیک نه شک ده یان ده دان، هه تا شوینی پاره کی خویانیان پیلین، هه رله بهر نه مشبوو شوانه یان ناوانبوو (توون چی) ته نانه ت هم چه ته و پنگره هه ندیکجار هه لمه تیان ده برده سهر شاره کانیش، شو دزو گرپانانه له ژیرناوی لایه نگرانی بورینه کان هم کارانه یان نه نجامده داو پروپاگهنده ی نه وه یان ده کرد توله ی تخت و تاراجی پاشایه تی ده که نه وه، نه مانه رژیوون وله ناو شو تاقمه شدا که سانیک هه بوون به هزی شترپی کزماریه وه راسته و خلی زیانیان لیکه و تیبو، به پیی گوتی شو که سانه ی که له و پزگارانده دا ژیاون، هه ندیک له سهر ده ستی شو پنگره به شیک له تالان و بریکه ی ده ستیان ده که وت ده یاندا یه کارگوزارانی پاشایه تی، هه رچو نیکیت بی سهره به ره یی ده زگاکانی حکومه تی دیرکتوار پیش پووخانی ببووه هزی شو ی هم چه تانه له ده ست قانون قوتاریین و به سزای خویان نه گن، کنسولی یه که م بریاریدا نه مانه له ناو به ریت و نه مش شه مانگی ده ویست، ناپلین هه ندیک بریاری توندو تیژی سهاره ت به پیشه کیشکردنی هم پنگره ده کرد، که بریتی بوون له وه ی: نابی دیل له وچه تانه هه بیت وده ست و به چن

⁹⁵ - کونه: (1749-1832) که وره ترن شاعرو فیلسوفی نه لمانیه که خاوه نی شاکاره کانی (فاوست) و (فالتره). (و- فارسی)

⁹⁶ - فارغونی نه فهره لکر: له و رزگارده ا عره بانه ی نسبی نه فهره لکر هه بووه که تایه ت به کوسته وه ی خه لکبوو له شیوه ی فارغونی نه مند فهری ئیستادابووه. (و- کوردی)

گوللہ باران بکریڻ، ٺو که سانهی ٺوانهش په نابډات- يان شتومه تی دزی بکړیت، به هر شیوه به که په یوه نډی به ټه مانه وه بکات له سیداره ده دریت، ده سته به که له سهریازی تاییهت بڼه وه ترخانکران هر که سیک په یوه نډی- يان لایه نگرې ټه مانه بیت بکوږن، ته نانه ت ټو که سانهی که له داموده زگا کانی ټاسایش وناوڅوی ولایتیښاد یوون وگومانی ټو ه یان لیده کرا که مته رخه م- يان ده ستیان له گه ل ټه رچه تانه دا هه بویه، سزای توند ده دران.

ټه مه په کیک له خووه کانی تری نابلین ټاشکر اکړد، ټو هیچ لیبورده په کی له بهرام بهر ټو که سانه دانه بوو که تاوانیان ده کړد، به پای ټو هه موو که موکوپې وکه مته رخه میه که ده بیت سزادانی بڼا دینریت، به هیچ جوریکیښ به که مکړدنه وه ی سزادان پازی نه بوو، ټه گه ر بتوانین بلتین ټو دزی چاکه کاری بوو وپتی وایو چاکه کړدن له کاروباره کانی ده ولده زیان به خشه و ناپه سنده راسته.

کاتی برابچو که کی (لويس) له سالی (1806) دا به پاشای هڅه ندا دانراو ناوبراو لای نابلین پرویا گندهی ټو هی کړد، گویا هه موو میله تی هڅه ندا زځرخشیان ده ویت، نابلین به توپه بیه وه قسه کی پیږی وگوتی (برام کاتی به چاکه کار ناوده بریت، ټو ه ټه مه ده که په نیت که موکوپې له پوهشی ده سله اتدا هیه) هه روه ها کاتی له نیسانی سالی (1811) دا په کیک له پڅرنامه کان به ناوی (لاکازت دوفرانس) زځر وه سفی ټیمپراتری کړد یو و نابلین به میهره یان به خشنده ناوبرد یو، به مه ټیمپراتر توپه بوو وده سته بجی نامه په کی بز وه زری ناوڅو نووسی وټیدا نووسیوو (به پیز دوک دورو ټیکو، کی پڼگای به پڅرنامه ی لاکازت دوفرانس، داوه ټه مړی ټو وتاره ده ریاره ی من بلاکاته وه؟) ټینجا فه رمانیدا سهرنووسه ی پڅرنامه ی ناوبراو لابریت. چونکه ټو ه سهرنووسه ر زځر که مژه کاری ده کات)

ټه گه ر که سیک به نابلین گوتبا ټاڅه ټیکې درنده یه، ټاسانتر لیتخوش ده بوو له وکه سهی ناوی ټو هی به به خشنده و باش بیردیا، هه موو ټه م خه سله تانه ی نابلین به به سهرچوونی کات دیار که وټن، به لام فه رمانه وای تازه له پینار قوتار نه بوونی تاوانباریکدا ټاماده بوو ده که س بکړیت که گومان له په کیک له مانه کرابا، نابلین دوی له ناوبردنی چه ته و پڼگره کان خه ریکی گرنیدانی تاییه تی بوو به ولایه تی (وانده) چونکه به هری ټو هی هندی له پڅحانی ویرژوا په کانی ټو ه ولایه ته و جوتیاره کانیشی هاو مه رزی ده ریای بوون له گه ل بریتانیدا، چه و تفاقای باشیان پیدرابوو بز دڅایه تی کړدن شپشی فه رنه ساو ټه گه ر د دوستبوونی شپری پارتی زانی له و ناوچه یه دا هه بوو، نابلین بز چاره سهر کړدن ټه مه پلانیکي جیواز له و نه خشه یی بز له ناوبردنی چه ته و پڼگره کان گرتبویه بهر دارشت، پيش کوده تاکه ی (18- بروم) واند ه بیه کان، چه ند سهر که وټنیکیان له شه پر کړدن له گه ل کوماریه کاندا به ده ست هینا بوو، شاری (نانت) یان گرتبویه ده ست و به ده نگی به رز له سر ته پلکه و به رزایه کانه وه درودیان له بورینه کانه دا، نابلین له لایه که سهر یازه کانی پر چه ک و تفاق کړدو له لایه کیښ په یمانی لیبور دنی بڼه و که سانه ده ر کړد که چه ک داده نین وپتی را که یان دن هیچ ده سترژی که ناکریته سهر مزه به که یان که کاسولیکی بوون، سهر ته نجام پازیبوو له گه ل رابه ری به ناویانگی ټه مانه (ژژکا دودال) گفتوگر بکات وپیکه ون، نابلین په یمانی ناوبراودا له کاتی دانوستاندا که ټو ه له پاریس ده مینیته وه ټه گه ر پڼکیکه ون- يان نا، گیانی پاریزواو ده بیت وده توانیت چ کات بیه ویت و به سله لاه می بگه ر ټه وه، به م جږه ټو ه لادیتیبه کږنه په رسته ی ولایه تی (برتانی) به په یکه ریکی زل وزه به لاه وه، چه ند کاتژمیریک بڼا دانوستان له گه ل ده سته پیاوړکی لواو (که تا ټو کاته ش پینان ده گوت بڼا پارت) دانیش، لایه نگو موریده کانی نابلین ته واو دلنیکه رانی

فرمانده کایان بون ول ژووره کانی تردا جه نجالیان دروستکردبوو، ئەمانه دەیانزانی کادودال بۆ دەستگەشتن بە ئامانجەکانی خۆی، ئامادەییە هەموو فیداکاریەک بکات، چونکە لە دەمی کەوێ وە ناوێراو سەرچۆنی دەکات و قوماڕ بەگیاانی خۆی دەکات. بۆ کادودال، ناپلین ئە کوشت؟

چونکە هەتا ئەوکاتەش ئە نوومیدە هیچی مابوو و بە پیتی وابوو ناپلین لە لایەنگرانی پۆتیمی شانشینیەو بەو ئەفرەیی خواردبوو کە ئەو نیازیکی شاراوێ هەبە، تەنانەت لایەنگرانی پۆتیمی شانشینی وێنای ئەو ئەماندە کرد ئەو فرمانێ واکە گەنجە دە یەوێت نەخشەیک بەرپابکات وەک ئەوێ (ژژمانک) ⁽⁹⁷⁾ لە سالی (1660) لە بریتانیای کردی، واتە: ئەو کەسێ یارمەتی بنەمالەیی پاشایدا بۆ گەڕانەوێان بۆ سەر کورسی دەسلەت و کۆماریی لە ناوێرد.

دیارە ناپلین حکومەتی کۆماری لە ناوێردوو بەشتیوازی کارکردنی دامودەزگاکانیشی ئەوێ نیشاندەدا، وەک ئەوێ کار بۆ حکومەتیکی سەرکۆتەریکات، بەلام ئایا وێنای ئەو دەکرێت کە سێکی وەک ئەو کە دەسلەتیی یەکەمی حکومەتی لە دەستدایە بیداتە دەست کە سێکی تر؟ ئەگەر ئەمەش نەگرتنە بەرچاوا داخوا کردنی ئەم کارە سەبارەت بە ئەو دەستیدەدا- یان نا، ئەمە گەرەتەرین هەلەبوو کە لایەنگران و هەندێک لە کۆنەپەرستەکان ئومیدی خۆیان لە سەر هەلچنێبوون.

کادودال، ناپلین ئە خەنکاند، بەلام بەبێ پێکەوتن لە ژووره کە هاتە دەری، کەسولی یەکەم چەند پێشنیاریکی بۆ کادودال کردبوون، لەمانەش: بە ئەوێ گوتبوو بە پەلەئێ سەرلەشکر خەمەتی سەریازی بکات و بەمەرجیکیش تەنها شەپ لەگەڵ دۆزمنانی دەرەکیدابکات، کادودال ئەو پێشنیاری پەتکردبوو و گەپایەو واندە، ماوەیەک دواي ئەمە یەکیکیتر لە پێشەواکانی (شوان) کە ناوی (فروته) بوو بە دیلگیرا و گولە بارانکرا.

کادودال کە پێشتر لە مانگی نوڤمبەری سالی (1800) دا لە شەپ لەگەڵ دەوڵەتدا تیشکابوو، دواي ئەو دانوستانەئێ لەگەڵ ناپلیندا دووبارە دەستی کردەو بە شەپکردن و دواتر ناچاربوو بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ خۆی بشاریتەو و جارچارەش هێرش لە ناکاو دە کردە سەر یەکە سەریازییە بچووکەکان.

سەرکەوتنەکانی سوپای فرەنسوا دەرکردنی لیبوردنی گشتی و چاکسازیکردن لەسیاسەتی دژی پۆحانییەکان هەموو ئومیدی گەڕانەوێ بنەمالەیی بۆرینەکان و ئەو فیودالییانەئێ بۆ گەڕانەوێ سیستمی شانشینی بە ناپلینیان هەبوو کە مەدە کردەو، واتە ئەم شتە وەر و پۆحیەتی شوانیەکانی دادەبەزاند، کادودال دەبیینی چەکارەکانی پۆلپۆل دەپۆن، لەولایەتی واندەدا خەلک زیاتر کەوتبوونە چاوە پوانییەو و دەیانویست بە پێشەلگرتن و ماستا و کلکەسووتەکردن سەرنجی سەرۆک کۆماری تازە بۆخۆیان رابکێشن، واتە: لایەنگرانی سیستمی شانشینی ئەو ئەماندە کرد، ناپلین ئەیدەویست لەمە زیاتر زەبوزەنگ دژی ئەمانە بە کاربەیت، چونکە لەکەژئێ بە هاردا گرتەبەری شەپکیتری لە خەیاڵدابیوو، ئەو لەکردنی کارێکی زەبوزەو بۆ کارێکی زەبوزیت دەچوو، ئەو لەکوشتن و بڕینی چەتە و پۆگەرکانەو هاتە سەر شەپ و واندە و ئینجا ئاوی لەباری ئیداری و مالی دەوڵەت دایەو، چونکە دەبوا لەشکرێکی بەهێز بۆ هەار ئامادەبکات، خەزەئێ دەوڵەت پارەئێ تێداتەبوو، دەزگای ئیداری دیرکتوار سامانی دەوڵەتیان تەواو دزیبوو، ناپلین پتویستی بەشارەزاییکی ئیداری بوو کە کەسێکی بەتوانا و لێزان بیت، ئەمە ژۆر

⁹⁷ - ژژمانک: سوپاسازیکی بریتانیەو جیکری کومول بۆ (1608-1670) ئەو سەرەتا دزی لایەنگری پۆتیمی شانشینی بریتانیەو چەنگا بەلام دواتر چارلەس هێنایەو

سەرکۆسی دەسلەت (لە بریتانیای) - فارسی

1- (1608-1670) شۆرشی کومول بریتانی.

دریژه‌ی نه‌کیشا که‌سیکی به‌ناوی (گورن)^{۹۸} دقریه‌وه کردیه وه‌زیری دارایی، به‌لکه نه‌ویسته له‌م بواره‌شدا ناپلین کاروباره‌کانی زه‌مبنداری وکشتوکالی، یه‌کللو جیبه‌جیکرد، دواتر ئیمپراتور وه‌زیری دارایی نه‌خشه‌ی نه‌ویان دانا گرنگی به‌باجی ناپاسته‌وخق بده‌ن، نه‌م جژه‌ه پۆلینکردنه‌ی باج وه‌رگرتنه که‌مه‌ژارو ده‌وله‌مه‌ندی به‌یه‌کسانی ده‌گرتنه‌وه به‌ناسانی ده‌توانرا وه‌گیره‌که‌ویت، چونکه کرپن وقرقشتنی که‌لوپه‌لی پۆژانه باجی پاسته‌وخق وپاشی ده‌بیته بۆده‌وله‌ت، برنوازیه‌تی شارودیه‌ت له‌پیاوه‌کردنی نه‌م سیاسه‌ته‌ه ناچه‌ه‌تیبون، هه‌روه‌ها له‌وده‌ستپیشخه‌ریانه‌ش که‌له‌وباره‌وه ده‌کران، وه‌که: دامه‌زاندنی ده‌زگایه‌کی تاییه‌ت به‌چاودیریکردن وه‌داداچوون به‌ده‌زگا‌کانی ئیداری ده‌وله‌تداو نه‌هیشتنی دزی وه‌نگه‌لی ویه‌رتیل خواردن، دزو به‌رتیل خۆره‌کان زۆربوون، ته‌نانه‌ت هه‌ندی له‌میژوو نووسه‌کان که‌وتونه‌ته بیرى نه‌وه‌ی به‌تویژیکى برنوازی پرزیه‌ندبکه‌ن. هه‌ندی که‌له‌سوود خۆرو به‌تالانیه‌رانی سامانی گشتی ده‌وله‌ت، هه‌رنزو هه‌ستیانکرد فرمانپه‌وای تازه‌ بواری نه‌مه‌نادات، ناپلین یه‌کێ له‌ده‌سه‌لاتدارانی حکومه‌ت که‌به‌هۆی دزینی مالی ده‌وله‌ت‌وه ده‌وله‌مه‌ندیبوو وپیوه‌ قسه‌که‌رو ده‌مپاستی خه‌لک زیندانی کردو هه‌ندیکی تریشی خسته‌ه‌ژۆر چاودیرییه‌وه، فه‌رمانیدا له‌هموو داموده‌زگا‌کانی ده‌وله‌تدا نه‌جومه‌نی نه‌زاهه‌ت به‌حسابه‌کاندا بچینه‌وه له‌گه‌ل ژمیریاره‌کاندا بکات، زۆرجار نه‌گه‌ر که‌سی که‌ شتیکی هاتباوه‌سه‌رو ناوبراو بیشی سه‌لماندبا نه‌وخه‌تای نییه، هه‌ر زیندانی ده‌کردو نه‌وه‌نده له‌زیندانددا ده‌یه‌شته‌وه تاناوبراو له‌تاواندا پاره‌ی ورده‌ی دزراویشی ده‌دایه‌وه ده‌وله‌ت، به‌لام له‌گه‌ل هه‌موو نه‌مانه‌شدا ئیستاش زۆری مابوو ته‌واو دزی ویه‌رتیل خواردن پیشه‌کیش بکات.

(4)

ناپلین زۆر به‌جدی خه‌ریکی پێکخستنه‌وه‌ی دام وه‌زگا‌کانی ده‌وله‌ت بوو، فه‌ره‌نسای به‌سه‌ر ولایه‌ته‌کاندا دابه‌شکرده‌وه، به‌لام شوینه‌واری هه‌رجۆره خودموختاریه‌کی ناوخۆیی له‌ناوبرد، هه‌موو ده‌زگا‌کانی هه‌لبژاردنی له‌شارو گونده‌کاندا لابرد، ئیتر وه‌زیری ناوخۆ وپارێزگاری که‌ته‌واوی ده‌سه‌لاتی په‌هایان پێدرا، پارێزگار لێپرسراوانی تری شار و دیی وه‌که: قایمقام ویه‌رتیه‌به‌ری شاره‌وانی ویه‌رتیه‌به‌ری فه‌رمانگه‌کانی ده‌وله‌ت و... هیتری دیاری ده‌کردو نه‌مانه له‌به‌رامبه‌ر پارێزگارا به‌پرێسیاریه‌تیان هه‌بوو وئه‌وه‌ ده‌یتوانی له‌سه‌ر کاریان لابیات، نه‌جومه‌نی پارێزگا‌و نه‌جومه‌نی گشتی شار سه‌ربه‌خودی پارێزگاریبون، کاری نه‌جومه‌نی گشتیش ته‌نها نه‌وه‌بوو ئاگاداری پارێزگا‌کان بکه‌نه‌وه له‌که‌مو کوریه‌کانی نه‌وه‌ پارێزگایانه، وه‌زیری ناوخۆ دلی کاروباره‌ ئیداریه‌کانی ده‌وله‌تی له‌ده‌ستداوو، ده‌سه‌لاته‌کانی نه‌وه‌ بواره‌کانی بازریگانی و پیشه‌سازی وه‌موو بواره‌کانی تری ئیداری ده‌گرتنه‌وه، به‌لام نه‌م ده‌سه‌لاتانه‌ی وه‌زیری ناوخۆ دواتر ورده‌ورده له‌لایه‌ن ناپلین‌وه دابه‌شکران به‌سه‌ر وه‌زاره‌ته‌کانی وابه‌سته.

له‌دادگانی‌شدا پفرۆمی گه‌وره‌کرا: له‌نیوه‌ی مانگی مایزدا ناپلین قانونیکی تازه‌ی سه‌باره‌ت به‌دامه‌زراوه‌کانی وه‌زاره‌تی داد دانا، نه‌ودوای نه‌وه‌ی شیوازی دادگا‌کانی گۆپی، ده‌سته‌ی دادگای بالایی نه‌هیشته، هیژی په‌های نه‌وه‌نده‌بوو قبوولی

⁹⁸ - مارتین میشل شارل (1756-1841) ده‌هینری سینیکی تاییه‌ت به‌وه‌رکرتنی باجی ئاراسته‌وخۆجیاگردنه‌وه‌ی خاوه‌نارتنی زه‌وی وراز، دواتر بوو به‌وه‌زیری دارایی ناپلین وه‌لسالی (1809) دا نازناوی (دوک دوکانت ای پێه‌خرا). (و- فارسی)

نەدەکرد دەنگی ئازادی لە دامەزراوەکانی دادگاداهەبێت، بۆیە هەموو ئەندامانی دەستەی دادگای بالای بە یەكجار لە سەرکار لابرد، کاتێ شەپی دوژمنانی سیاسی لە ئارادابوو، ناپلیون باری ئەوێ نەبوو دادگا سەر بە خۆی هەبێت، بەلام ئەو کاتیش کە سێک شەپی لە گەڵ پەلێکی تردا دەکرد - یان کێشە یەکی دوور لە سیاسەت پوویدەدا ناپلیون هەزیدەکرد دادگا بەبێ لایەنگری سیاسی پیشە کە خۆی بە پێوە بیات، کاتێ دەستەی حاکمە بالاکانی دەوڵەت کە لە لایەن خۆیەوە دانرابوون هاتنە سەردانی، ناپلیون پێی گوتن: هیچ کاتێ بێر لەو نەکەنەوێ کە کەسێک پەنای بۆ ئەوان هێنا هەتا دادیان بپرسیت ی ئەو بگرنە بەرچاو سەر بە چ حزب و پێکخراویکن، ناپلیون گرنکی ئاسایشی ناوخرۆدا، بە تاییەت پایتەخت، سەرۆکی پۆلیسی پاریس هەرچەندە سەر بە وەزارەتی ناوخرۆبوو، بەلام کە لکی لە هەندێک بپاری تایبەتیش وەر دەگرت و پاپۆرتەکانی خۆیان راستەوخۆ دەدا بە کونسولی یەکم، لە هەمان سەرەتاوە ئەو ئاشکرا بوو کە ناپلیون دەزگای پۆلیس دەکاتە ناو هەندێکی تایبەتی چاودێری و هەوالگری تالە و پێگایەو بەتوانیەت هەلسوکەوتی وەزیرەکان چاودێری بکەرت، ناوبراو دەزگای هەوالگری و زانیاری گەیاندنی بە سەرچەند بە شێکدا دا بە شکرێن کە هەندێکیان جاسوسیەن بە سەر هەندێکی ترەوە دەکردو تاییەت بوون.

فوشە ی کردە لێپرسراوی پۆلیسی گشتی⁽⁹⁹⁾ کە ناوبراو کە سێکی زۆر شارەزابوو لە ویواوە داو ئای و ئۆین و تەلە کە بازی باشی دەزانی و بە کورتی پیاوی پلە یە کە بوو لەم پووەو.

ناپلیون دەزانی فوشە نەک ئەو، تەنانت باوکی خۆشی بە بێر پارە یەکی باش دەفرۆشیت، بۆیە چەند هەوالگریکی جینگای باوە پێ خۆی بۆ چاودێری کردنی هەلسوکەوتی فوشە دانان. هەمیشە ناپلیون لە ویواوە دا بوو کە فوشە چاوە ترسەو لە نەنگی و ناو نا تۆرە سلناکاتەو.

چەند سالتیک دوا ئەو ناپلیون تاجی دەسەلاتداریەتی پەهای نابۆسەر و فوشەش بە جل و بەرگی زێڕ کفنی وەزارەتی پۆلیسەو مەدالیای نیشانەکانی ئازایەتی و خەلاتەکان بە سەر سینگەو دەبریسکانەو، پۆلیکیان ناپلیون زۆر شەپزەو تۆرەبوو ویستی سوکایەتی بە فوشە بکات و هەموو ئەو کارە خراپ و نالە بارانە ی پێشوی وەبیر بێنیتەو، لە پێ پێی گوت (تۆ هەمان ئەو کەسە کە پات لە سەر لە سیدارە دانای لویسی شازدە هەمدا).

فوشەش وەک هەمیشە سەری پێژی لە بەرامبەر ئیمپراتۆردا ئەوێ کردو لەو لամدا گوتی (تەواو راستە، ئەو یە کەم خەزەمەت بوو کە توانیم بەبە پێز تانی بکەم) قەسە یەکی پەرمانا بوو، فوشە ویستی بە ئیمپراتۆر بلیت خۆشەختی هەردووکیان دەگە پێتەو بە شۆڕشی کۆماری، بەوجیاوازی یەکیکیان شۆڕشیان لە ناوبرد هەتا جینگا بە تالە کە لویسی شازدە هەم بگرن و دەسەلات بگرنە دەست، ئەوێ تریشیان بە دلسۆزانە یارمەتی یەکەمیدا، لە پاستیدا فوشە لە سالی (1799) دا زۆر کە لکی بۆ ناپلیون هەبوو، چونکە خیاوەتی بە دلسۆزەکانی پێشوی خۆی کردو هەموویانی بە ناغا⁽¹⁰⁰⁾ تازە کە ی فرۆشت.

⁹⁹ - پۆلیسی گشتی: مەبەست لە هێزەکانی ناوخرۆیە.

¹⁰⁰ - تۆ: فوشە ی.

¹⁰¹ - 1 - ناغا: مەبەست لە ناپلۆنە.

2- کونسولی یەکم: واتە لێپرسراوی دوو کەسە کە تری کونسولی.

ناپلین له هه مان نه و رستانه ی گه یشته سه ر کورسی ده سالات، ناوه ندیکې ده ولته ی به هیزی دروستکرد که له هه مو پوه کانه وه بڼ که م وکړې بوو و به هیزی ده سته یه ک که سی خاوه ن پله وپایه به رز به پړوه ده برا، هه موو ده سه لاتیکی ده ولته به پیتی ده ستوری ولات که وتبډه ست کنسولی یه که م.

ناپلین جارتیکیان کوتی (ده بڼ ده ستوری بنچینه یی ده ولته کورت وپوختنیت) به وچړه خوی زاکرد به سه ر ده ستوریشداو ده یگوت کاتې ده تانه ویت زاراهوی قانونی به کار به یتیت ده بڼ کورت وپوخت بنووسریت، نه مهش به ثامانجی نه وه بوو هه موو هیزی ده ولته له چنگ خویدا کړبکاته وه. نه که ر له دنیا دا فه رمانره وایه کی له خورازی و قه بولی هیچ سنوورداریه کی نه کړد بیت هه بوبیت، نه وا هه ر ناپلیونه.

هه رله سه ره تای رژیانی کوده تاکه وه، نه وانه ی ساویلکانه بیبونه پاریزه رو به رگریکه ر له ناپلین، به تاییه ت سپه یس و هاوشیوه کانی، بوبونه قوریانی نه وو وه ک دوک له به ناسمان هه لاچوون.

کاتې سپه یس پتشنیاریکی خسته به رده م ناپلین و به پیتی نه و راپورته ناوبراو داوایکړد بوو پله وپایه ی به رزی پېدریت، وه ک سه ر کایه تی حکومت¹⁰² ناپلین له ولای نه مه دا کوتی (من رازی نیم نه م کاره پتکه نیناویه بکه م) نه و پتشنیاره ی سپه یسی ره تکرده وه.

ثینجا سپه یس سوربوو له سه ر نه مه و ویستی مله ی له که لدا بکات، له وکاته دا فوشه ی وه زیری هیزه کانی ناوخر چوو سه ر دانی سپه یسی کردوو به پتینما یکردنی دژستانه ناگاداری کرده وه که ناپلین لپرسراوی ته وای هیزه چه کداره کانی ولاته و پتویسته نه وه بزانتیت نه که ر پڼ داگرت له سه ر نه مه، که لگی نییه و ته نانه ت ناگامه که شی خراپه، دیاریوو نه م ثامق زگاریه ی فوشه قه ناعه تی به سپه یس هیناپوو ویتر له وکاته به دواوه سپه یس قه راقپی له م مه سه له یه کړد، ده ستوری سالی هه شته می کړماوی به م جړه بوو (ده ستوری ده ولته، که له ژیر چار دتیری خودی ناپلین دا نوو سراوه ته وه) نه م ده ستورهش ته واو له که له نه و دروشم و ثامانجانته ی ناپلین دا ده هاته وه، هه موو هیز له ده سستی کنسولی یه که مدابوو و دوو کنسوله کی تر ته نها پای مشوره تیان هه بوو، ناپلین بژماوه ی ده سال وک کنسولی یه که م هه لیژ تر درابوو، کنسولی یه که م نه ندامانی په رله مان که ژماره یان ده بوا (80) که س با بړخی دیاری ده کړد و هه لی ده بژاردن. هه موو خاوه ن پله و پایه کانی ده ولته، نه فسه رانی سوپا، وه زیره کانش به زه وقی خوی هه لیده بژاردن ودایده نان، ته نانه ت نه وانه ی که کاریشیان له وه زاره ته کاند ده کړد له به رامبه ر نه ودا لپرسراویه تیان هه بوو.

ناپلین دوو دامه زواوه ی تری دروستکردن که بې به هیزکردنی جتبه جیکردنی کاروباره کان بوون، یه که میان (تربوننا) بوو و نه وی تریشیان ده سته ی یاسادانان بوو، نه ندامانی نه م دوو ناوه نده گویا له سه ر داوی په رله مان (به لام له پاستیدا له سه ر خواستی کنسولی یه که م بوو) له نیتوان هه زاران که س هه لده بژاردن که داواکاریان به رزکړد بډوه.

دواتر نه نجومه نیکیش به ناوی شقرای ده ولته دروستکرا که نه دامه کانی نه و نه نجومه نه هه موویان له لایه ن حکومت وکنسولی یه که مه وه دیاری ده کړان، ده بوا نه م دوو ده زگایانه ی له سه ره وه ناومانېرن به پیتی نه م خالانه ی خواره وه کاریکه ن، ده ولته

پیشنیاریکی قانونی ددهایه شورای دولتی و شورای شهرداری و لیستهای سیرده کرد و پای خوی له سرده رده پری وده دایه نهجومنی تربیونا، تربیوناش مافی نهوی هه بوو سه رزاره کی پای خوی له سرده ریپریت، به لام بوی نه بوو برپاری کوتانی له سریدات، دواتر نهو پیشنیاره قانونیه ده نیردرا بۆ نهجومنی یاسادانان ونه نهجومه نهش مافی نهوی نه بوو گفتوگر له سر نهو پیشنیاره قانونیه بکات و ته نهو ده یانترانی سه بارت بهو پیشنیاره قانونیه یاداشتی لاوه کی به رزیکه نهو، دواتر نهو پیشنیاره قانونیه ده نیردرا به لای کنسولی یه کم و حوکی قانونی پیده درا، نهو نهجومنی یاسادانان هه میشه له ژیر ده سالاتی ناپلیون دابوو، دواتر له سالی (1807) دا ناپلیون نهجومنی تربیونانی هه لوه شانده وه، ژورجار ناپلیون هندی برپاری پاسته وخۆ بۆ په رله مان ده نارد هه تا برپاری له سریدن و هردوو نهجومنی یاسادانان و جیبه جیکردنی پشتگوئی ده خستن، چونکه نهو دوو^(۹۴) هیزه ته واکه و تبوونه ده ست خوی، بهم جۆره دیکتاتوری تازه توانی له سالی (1800) دا ده سته جی نه خشه کانی خوی به پروکتهش قانونیانه نهجامیدات، هه ریه پیتی نهو په وشه ناپلیون توانی دوژمنه کانی له (وانده) دا له ناو بیات وچه ته و پنگره کان نه میللیت و دزی و به رتیل خواردن و گنده لی ئیداری پشه کیشبکات ویه ک تپری جاسوسی به رفراوان دروستبکات که له ژیر چاودیری و لیپرسراوی ته فوشه دابوو، نه گه ر بشی نهو کوته یه به کار بهیتین و لیپین فوشه به پاستی باوکی جاسوسکاری بوو، پاسته، وه ک چۆن په ندیک له پۆلی کۆندا هه یه وه دهللیت (که مرقفی شاعیر دیته دنیاوه، ده بیته پاوژیکار) فوشه یه ک داهیتیری ده زگای جاسوسی بوو، ته نانه ت لاسایکه ره وه کانی تری وه ک: دلکارتوی ئیتالی وینکندرتف و نوبلنی پوسی و زیدل نیکی نه مساوی، بۆ هوده هه ولینانده دا له سر شتوانی نهو پهن، ناپلیون ته واک ده سالاتی دابۆ فوشه بۆ جیبه جیکردنی کاره کانی وچه ند جاسوسنکی تایبه تیشی بۆ چاودیری کردنی ناویرا و دانابوو، نهو باش ده یزانی وده یویست پیشنه وهی به هاریت و بیجیت بۆ شه پزکی دوروه ده ست، ده بی ته واک دلتیاییت له کارویاره کانی ده ولت و ناماده کاری دلتیایکه ره وهی له جیبه جیکردن و هاته سه رباری سیستمی ولاندا هه بیته.

ناپلیون ته نهو به وه نه وه ستایه وه لیپرسراوانی ده زگاکانی پۆلیسی ناوخۆ باش ولیزه شاهه بن وه موو نیمکانان تکیان بخاته به رده ست، به لکو (13) پۆژنامه ی که له کوی گشتی (60) پۆژنامه مابوونه وه به شیوه یه کی کانی برپاری پارگرتیان درابوو، یه کجاره کی برپاری داخستنیانی بۆ ده رکردن، نیمپراتر له چوونی بۆ شه پ، کوته کی سه رکوتکردنی که خوی دروستی کردبوو، ده دایه ده ست وه زیره کانی وله کاتانه ی شه پی له گه ل هابه یمانانی نهو روپیدا ده کرد، پارگرتنی ناشتی و تارامی ولاتی له وه زیرانه دا واده کرد، به لام مانگیک پیشنه وهی ناپلیون بیجیت بۆ شه پ: له مانگی ئیبریلی سالی (1800) دا، فوشه گروپنکی هابه ش له ئینگلیزه کان و لایه نگرانی سیستمی شانیشینی که په یوه ندیان له گه ل براکانی لویسی شازده هه م دابوو، واته: کنت دوو پرو و انس و شارل کنت دارتو) که شفکردو نهو زانیاریه ی گه یانده ناپلیون، نهو لایه نگرانه ی پۆنمی شانیشینی به ناشکرا خه ریکی کو ده تابوون و ویستبوویان به یارمه تی بریتانیا ده سالاتی فهره نسا بگرته وه ده ست، بۆیه بریتانیه کانش پشتگیری لایه نگرانی گتپانه وهی شانیشینی فهره نسا یان کردبوو، چونکه نه مانه ناماده یی خویان ده رپیریو نه گه ر ده سالاتیان گرتوه ده ست هه موو جۆره ئیمتیاژیک به بریتانیا ده دن له پووی بازراکانی و پیشه سازی و سیاسی، ناپلیون ته واک گیشه ته واپایه

پۆیسته سه رها دوژمانی نارۆق، ئه وانه ی لایه نگری ها ته وه ی بۆینه کاتن سه رکوتیکات له ناو به ریت، ئینجا شه ی بریتانیا بکات، فه رمان بۆ فوشه ده رکرا ده سته بج ئه وانه ی لایه نگری سیستمی شانشین زه بریان لیبوه شیندریت، ئه مانه ده سته سه ریکرین و په وانه ی دادگا بکرین.

نۆزجار نابلیۆن ئه م پسته یی دووباره ده کرده وه که بپوای ته واری پێ بوو (جولان بینی پیاوان هاوتایه له گه ل جولانی ئه هراس میسر، سکه وترس)

به کارهێنانی وشه ی سکه به لای ئه وه ته نها مه به ست له پاره نه بوو، به لکو هیزخوازی و ده سلات په رستی بالا ده ستیشی ده گرتوه، چۆن ده بێ دژی ئه وانه لایه نگرانی سیستمی شانشین بیته وه؟ پۆزگارێک به په نابردن بۆ نۆز وسته م، دواتر به فریودانیان و پاره و پله و پایه پیدانیان، له به هاری سالی (1800) دا ئیتیر نابلیۆن په لای بوو مه رچی زووتر خۆی بگه یه نیتته سوپاکه ی وکاتی ئه وه ی به ده سته وه نه مابوو، جگه له به کارهێنانی هیزو کوشت و کوشتاری لایه نگرانی پۆنسی شانشین به پێگای پاره پیدان و لاوانده وه مامه له یان له گه لدا بکات، شه ی نابلیۆن له گه ل بریتانیادا پاسته و خۆ نه بوو نه له سه ر ده ریاش بوو، به لکو وه کو پابردوو سه رها له دژی نه مسا ده ستی پێکرد که یه کێکبوو له هاو په یمانانی ئه وروپا، کاتی نابلیۆن له (8- مایقی سالی (1800) دا فه ره نسای جیه نیشته، زانی مانه وه ی حکومه ته دیکتا تۆره که ی ئه و له فه ره نسادا په یوه ندی ته واری به نه نجای ئه م شه په وه هه یه، ئه ویش ئه وه یه - یان سه روی ئیتالیا له چنگ نه مساره ییه کان ده ربه پینیتته وه - یان ئه وه تا جارتیکتر سوپای نه مساوی دینه وه سه ر سنووره کانی فه ره نساو مه ترسی دروستده که نه وه.

مارنگو - چه سپان دنی دیکتا تۆری

ده ستور دانی کنسولی یه که م (1800 - 1803)

(1)

نابلیۆن خۆی ئه وه ی نه بوو نه خشه جه نگییه کانی خۆی پێششوه خت ورده کارییه کانی بخاته پوو، به مانایه کیت ره رئا ماحه سه ره کیه کانی ئاماژه پێده کردویه شه لاره کیه کانی هیله گشتیه که ی مه رامبون، له پاستیدا ئه و جگه له بیر کردنه وه ی پلان و په وشه شه پکردن که مه تر بیر له شتیت ده کرده وه، جگه له مانه ش پۆز به پۆز ته نانه ت هه ندیکجار سه عات به سه عات ئاگاداری جموجۆلی سوپای دوژمن بوو، به نه مای کاره کانی ئه و له سه ر ئه وه بوو که هه میشه دوژمنی به ژیرترو شاره زاتر ه ژمار ده کردوو ده یگوت مادام تیکه له چوونی شه یی سه ر یازی پووی نه دلوه که واته ده بێ دوژمن به مه تر سیدار سه بیرکریت، نابلیۆن به هیوا شه کی شه یی له دژی سوپای نه مسا کرد که سه روی ئیتالیا ی داگیر کردبوو و سالی پار سوپای فه ره نسای تیدا تیکشکاندبوو، به سه رکردایه تی فه رمانده ی به ناو بانگی پوسی سفۆرۆف، به لام سفۆرۆف له گه ل سوپای نه مسادا نه مابوو و ته مه ش به لای نابلیۆنه وه نۆز جیگای سه رنج و گرنگی بوو، چونکه ده یزانی ئیتیر پوسیا له هاو په یمانی ئه وروپا چۆنه ده ری، ته نانه ت تائه وکاته ش نه یده زانی که له هه مان مانگی ئۆگوستی سالی (1800) دا له وکاته ی بۆسپینه وه ی سه رکه وته کانی سفۆرۆف پیتی نایه وه سه ر خاکی ئیتالیا، له شار ی پترسبۆرگی پووسیدا خه ریکی ناشتنی ته رمی سفۆرۆف بوون له مه زاری (ئه لکسانده ر نوسکی) دا، ئیتیر له پووبه پووی سوپای نابلیۆندا سفۆرۆف نه بوو، به لکو ته نها

(ملاس)بوو که مۆسیقاژه نیکی باش وسه ره شکر تکیکیو له فرمانده لئوه شاهه کانی سهریازی و نابلین سالانی (1800) و دواتریش یه که له دوی یه که تیکیشکاندبوو، به لام نه مانه به خهستی له هولی شه و دابوون وای نیشانبده و وپو پاکنده ی نه و به کن نابلین به پیتی بنه ماکانی شه ناچه نگیت، نابلین به پیتی باوه پی جهنگی خوی به شیوه یه کی و توندوتل وسه ختی هیرشی کرده سه - ملاس، وه شه و وابو ملاس نابلین بیت، ملاسیش به جزیی پویه پوی بژه وه که نه وی نابلین بیت.

نه مساوییه کان خویان له بهشی خورناوای به نده ری ژهن جیگیر کردبوو، مه لاس وینای نه وی نه ده کرد، نابلین سه ختیرین پیگا که ده که و ته وه سه رخاکی سویراو به تنگه به ری (سن برنا) دا ده هاته وه، بقیه ژور گرنگی به و لایه نه دا که چی کنسولی یه که مه مان شه پنگایه ی گرت بهر، سه رمای قه لاته پر به فره کان وینه لولی به فرو جومگی پنوی که له ژور پیتی سه ریاژه کاند قلیشیان دابو و کرابوونه وه، په هیل و ترفان و گه رده لولی باوسه رما، نه مانه شه به لایانه بوون که هاته پیش سوپای نابلین و به رگه شیانگرت، ته نها سه ریاژه کانی ثانیپال دووه زار سال له مه و بهر و پیش سوپای سفیر و نابلین به رگه ی شه سه ختیره ی شه پنگایه یان گرتبوو، به جیاوازی نه وی وه که پوزگاری ثانیپال فیله کان خلوری دۆل و چه مه کان نه ده بوونه وه، به لکر نه مجاره یان تزه کان بوون، ژنرال لان پیشره وی سوپا بوو له دوی شه وه سوپا به پرینکی بی کورتایی له جوله دابوو، برینی پنگای چیاکانی ئالپ پژی (16) ی تکزوست ده ستپیکردو له پژی (21) ی مه مان مانگدا نابلین به سوپا که یه وه گیشته ته نگه به ری سن برنا، ته نها شه پژی سوک پوویدا له که ل یه که یه کی سهریازی نه مساویدا که پاسه وانی ته نگه به ری ناوبرویان ده کرد، له ماوه یه کی که مدا شه سه ریاژه نه مساویانه هه لاتن و راسته و خ سوپای فره نسی بی کات به فریژدان به ره و خوارو پزیشن و که و تنه پشتی سوپا سه ره کییه که ی نه مسا.

نابلین راسته و خ به ره و شاری میلان پزیشن وه (1800/6/2) دا پایته ختی لمباردی داگیر کرد، ئینجا شاره کانی (پاوی و کره مون و پلیزاس و بره چیاو هه موو شار و چکه و گونده کانی شه و ناوچه یه ی خسته ژور پکیتی ختی وه له مه مان شویتدا سوپای نه مساویه کانی تیکشکاند، تانه و کاته ش سوپای نه مسا هه ره له ده و پویه ری ژهن دا مابوون که ماوه یه که له مه و بهر سوپای فره نسیان له ویدا تیکشکاندبوو، به لام هانتی نابلین شه سه رکه و تنه ی نه مانه ی به ریادا و به های نه میشت.

ملاس به په له پویه پوی سوپای فره نسی بژه که به شیوه یه کی چاوه پوان نه کراو له سه رووه وه سه ریان ده ره ئینابوو، له نیوان پانتایی ده شته کانی نه لکساندراو تر توندا گوندیک هه یه به ناوی مارنگو، له سه ره تایی زستاندا نابلین له کوشکی کۆماری فره نسادا له سه ره نه خشی پلانی شه پی داهاتووی به په ندجه ئامازه ی به و گونده کردبوو و به لپرساوانی بالای ده و له تی نیشاندابوو و گوتبووی (پتویسته ئیمه لیره دا نه مساوییه کان تیکشکیتن) لیکدانی گه و ره ی هه ردو سوپا له پژی (14) ی ژرنیق پوویدا.

شه په به گشتی له ناو کاروباره کانی سیاسه تی نیوده و له تی و به تاییه ت له پۆلی میژویی نابلیندا کاریگری گه و ره ی هه بوو و وه دی هینا.

بارود و ختیکی پرگومان و دودلی بالی به سه ره پاریس و هه موو فره نسادا کیشابوو، لایه نگرانی سیستمی شانشین پژی به پژی چاوه پوانی هانتی هه وانی له ناو چوونی نابلینیان ده کرد، چونکه هه موو لایه که ده یانزانی سوپای نه مسا له و په پی به هیزیدا و

تۆپخانه کانیسی له تۆپخانهی سوپای فەرەنسا بە توانا تێ، هەروەها پروپاگەندە ی ئەرە بلۆبلیتۆه گویا سوپای بریتانیا بەم زووانە له (واندە)¹⁰⁴ دا دادە بە زیت، پابەرە کانی (شوان) کان، واتە: کادودال و دۆستە کانیان تەواو دانیابوو نەو کە بورینە کان بەم زووانە دێنە وەسەر تەختی دەسەلاتی فەرەنسا و ئەمەش تەنها بە بیستنی مەرگی ناپلین - یان تیکشانی سوپای فەرەنسا.

له ئەرۆپادا تەنانهت ئەر و ولاتەکانی کە بێ لایەنیش بوون، بە نینگە رانییە وە چاودێری پوودا وە کانیان دە کردو له چاوە پوانی سەرکەوتنی سوپای نەمسادا بوون، هەتا ئەمانیش بێن پە یو هەندی بە هاو پە یمانی ئەرۆپا له دژی فەرەنسا بکەن، بورینە کان¹⁰⁵ خۆیان بۆ گە پانە وە بۆ پارێس ئامادە کرد، ناپلین و فەرماندە سەریازییە کان ئەفسەر و سەریازیە کان بە و پە پی جدیدیە وە سەیری ئەم شە پە یان دە کردو وە کە پێگای هات و تە هاتیان له قە لەم دە داو چارە نووسی خۆیان پێ وە بە ند کردبوو، ئە مجارە یان نە مساویە کان له پووی ژمارە و پچە کی و پشودانە وە تەواو ئامادە بوون، له کاتی کە سوپای فەرەنسا بە و پە پی دیزواری و ماندووییە وە ئەر و پێگای سەخت و دوو درۆژە یان بریبوو، کۆی گشتی سەریازیە کان ناپلین بیست هەزار کەس بوو، له گە ل هە ندێ کە تۆپخانه کە هینابوویانە پێشی شە پە کە، چونکە زۆریە ی تۆپە کانی تری بۆ گە مارۆ دانی قە لا سەریازیە ئاسیکانی سوپای نەمسای جێگیر لە سەر بە رزاییە کان دانا بوون، تانە توانن بە هانی بە شە سەرە کیە کە ی سوپای نەمساهە بێن و پێگرای لێ بکات - یان بە لانی کە مە وە دوایان بخت.

له بە رامبەردا مە لاس سی هەزار سەریازو (100) تۆپی ئامادە و کەرەستە ی جە نگی تەواوی له دە سەندابوو، جگە له مە ش ناپلین هە ندێ کە له تۆپە کانی خۆی خستبوونە ژێر فەرمانی ژنرال دزە ک، چونکە بۆ پو بە پو بوونە وە له گە ل (100) تۆپی سوپای نەمسایدا نە یان دە توانی (15) تۆپ بێننە مە ی دانی شە پ، ئە و شە پە ی بە رە بە یانی پلۆی (14) ی یۆنیۆ ی سالی (1800) له نزی ک گوندی مارنگردا پویدا، توانا و زالی یە کە سەریازیە کان نە مساوی ئاشکرا کرد، فەرەنسییە کان بە و پە پی دلێرانە دە جە نگان، بە لām شە پە کە دیوار تر ببوو و سەریازیە کان ناپلین کە وتبوونە پاشە کشە کردن زانی زۆریان لێ کە وت، له نزی ک کاتژمێر (2) ی پاش نیو هە رۆ دا ئاراستە ی شە پە کە پووی له ئە گە ری تیکشکانی سوپای فەرەنسا دە کرد، سێ سە عاتی پاش نیو هە رۆش بە شە پکردن بە سەر چوو و مە لاس کە سەرکەوتنی خۆی بە مسۆ گەر دە زانی، تە تەرێ کی بۆ فیننا ناردو له و پە یامەیدا پایگە یان دبوو کە سەرکەوتوویە و دە سته کە وتی زۆریشی دە سته کە ویت و ژمارە یە کی زۆریشی دیلی سەریازی فەرەنسی دە بن.

سوپای فەرەنسا کە وتبێ حالتی بێ سەر و بە رە یی و پە شۆ کاوی، ناپلین ئارامی خۆی پاراستبوو و ناو هە ناو هە یگوت پتووستە خۆرا گرن بە رگری بکەن چونکە ئێستای شە پە کە کۆتایی نە هاتو، چە ند دە قیقە یە ک له کاتژمێر سێی پاش نیو هە رۆ تێ پە پیبوو، له پەر دۆخی شە پە کە گۆرا، ئە مە ش بە هۆ ی گە پانە وە ی له شکری دوزە کە سەرە تا بۆ گرتنی پێگای پشته وە ی سوپای نە مسا دانا بوو، هە تا له کاتی تیکشکان دیا ندا پمالتیان بکەن، له و ساتە وە ختە ناسک و چارە نووس سازه دا ناو برا و هاتە ناو گۆرە پانی شە پو بە تۆپە کانی خۆی دوزمێنی شپۆ زە کرد، له و ساتە وە ختە دا نە مساویە کان بە ئاستی لە سەرکەوتنی خۆیان دانیابووون تەنانهت

104 - واندە - ناوچه یه کی باشووری فەرە نسیه.

105 - به مە لای شانی نیی پشوی فەرە نسا. (و- کوردی)

هەندێك لەیەكە سەریازییەكانیان خۆیان بۆپیشوودان وناخواردن نامادەكردبوو، سوپای نەمسا لەژێر ئەو زەبرانەی كە لەشكری تازههاتووی مەیدانی شەپێ دوزەو بەهۆی هێرشههێنانی تەواوی سەریازەكانی تری فەرەنسا، نەمساویەكان بەجارێك وەیان بەردا و خۆیان رانهگرت و تێكشكان، لەساعات (5)ی ئیوارەدا سەریازەكانی نەمساوی هەڵدەهاتن و سەریازەكانی فەرنسێش سەریانكردبوونە سەر و دەیانكوشتن، ژنەل دوزە لەهەمان شەپدا كوژرا، ئەوشەپە گەورەیی كە یەكێكبوو لەوشەپە ناودارانەیی ئەو، نابلۆن بەچاوی فرمێسكاویەو گوتی (مخابن... بۆ دوزە .. ئای چەند پۆتێکی خۆشەدەبوو ئەگەر من ئەم ئیوارەییە دواي ئەم سەرگەوتنە، لەمەیدانی شەپدا بارەشم بەدوزەدا كردبا - بۆچی من حەقمە بگرم ؟).

پێش كۆتایی هاتنی شەپو تێكشكانی سوپای نەمسا، نابلۆن كەهەوالی كوژرانی دوزەیی بیست ئەم قسانەیی كردن، جگەلەم جارەیان تەنها جارێكتر نابلۆن فرمێسکی لەچاوان باریون، جاری دوهمیش چەند سال دواي ئەم سەرگەوتنەیی لەشەپتێكتردا مارشال لان كە گولە تۆپ هەردوو قاچی پەڕاندبوون و لەبارەشی ئەودا مرد، نابلۆن فرمێسکی بۆ هەلوەراندن و بەكۆل گریا. ئەو پەيامەیی كە مەلاسی بۆ فێننای ناردبوو، ئەو پەپێ شادی و خۆشی خۆشتی دای دەسەڵدارانی نەمسا، بەلام ئەو پەيامەیی كە تەتەری دووم كە یاندی، ئەو پەپێ گە یاند جارێكتر ئیتالیایان لە دەست چۆو و دوزمەنە هەراسانكەرەكانیان سەرگەوتوو، شەش پۆز دواي سەرگەوتنی نابلۆن هەوالەكە گە یشتە فەرەنسا و حەكمەتی فەرەنسی، لەپەر نیووەپۆی پۆز (20/ی یلایق، تۆپێکی شادی تەقیندرا و دواتریش دواترینیان سێیەم تۆپ تەقیندرا، تەتەری تێكێ تازه گە یشتوو هەوالێکی پەسەمی لەنابلۆن تەو و هێناو و لەپەيامەدا نووسراو، نەمسا تەواو شكستی خوارد، نیووە تۆپخانهكانی لە دەستداو و هەزاران سەریازی نەمساوی كوژرا و دیلن و ئیستا ئیتالیا كەوتۆتە دەست نابلۆن، ئەمجارەیان خۆشی و شادی نەك هەر بایی بەسەر گەپەكە دەوڵەمەندەكانی شاردا كێشا، بەلكو گەپەكە هەزارەكانیش لەخۆشیاندا وەجۆش و خۆش هاتبوون، دەمێكبوو گەرەمکی (سەنت ئانتوان) خۆشی و شادی ئاواي بەخۆیەو نەبێنیبوو، ئەو كۆركارە تانە و كاتەش نەیان دەتوانی پێشبینی ئەو بێكەن سەرگەوتە تازهكەیان ئەوان دەخاتە دەستە پۆلایەنەكانی خۆیی و بە دەست بەستراوی دەیانخاتە بەر دەست خاوەن كارخانە و كارەكان، نەیان دەزانای ئەو دەسەلاتەیی كە پێشەنگەیی دیارەكەوتوو و شۆپشی لەناوێرد، خەریکی پتەو كردنی یەك سیستەمی كۆمەڵایەتی تاییبەتی بەناو قانۆنییە كە لەسەر بنەمای پەنج بردنی بێ وەستان و فرۆشتنی وزەي كاریانە بۆ بژوویی سەختی خۆیان، لەپاریسدا، لەسەرایی سەنتەری بۆرسەدا، لەبەردەم بانكەكاندا، لەگەڵ پەپانەكانی شاردا، خەلك پۆابوونە سەر شەقامەكان و بەدەرپێنی خۆشی و شادمانی مۆنجاوی دەدایەو، ئەمەش هەمووی لەخۆشی سەرگەوتنەكەي نابلۆن بوو كە لەلایەك كۆتایی بەو پەرپوێگەندە بێ سەر بەرەییە دەهێناو لەلایەكی تریشەو چەپەكەوانەیی توندیشی لەدمی ئەوانەداو كە ئومێدیان بەگەپانەوێ پۆیمی شانشینیی هەبوو، زۆر لەژاكوبنەكان بەبێ دەنگی تۆپیی خۆیان حەشارداو و لایەنگرانی شانشینیش (بۆرینەكان) خۆیی هیوایان كەوتبۆ ئاوابوون، بەلام هەردوو ئەم لایەنانە خۆیان لەوشەپۆلی خۆشی و شادی خەلكی پاریس لاچەپەككرد، ئەم شادی دەرپێنە كاتێك گە یشتە ئەو پەپێ لوتكە كە نابلۆن گەپایەو پاریس، هەرگە خەلك مالتێکیان دەبینی چرای تێدا هەلنەدەكراو خۆشی و شادی و دیوار پازاندەوێ نەكردبوو، هاواریان دەكرد ئەم ماله لایەنگرانی ئەشرافیەتی تێدان، دەستبەجێ پەنجەرەو دەرگای ئەو مالهیان دەشكاندو دەرەپەپاند.

هەندێك لەخەلك لەبەردەم كۆشكى كۆماریدا ئاھەنگ وشادیان دەكردو بەھاوار داوايانەكرد ناپلین خۆیان نیشانبدات، بەلام ئو نەھاتە بەرھەیوانەكە مەتا خەلكەكە ببینن.

(2)

دوای سەرکەوتنی لەشەپى مارنگو، ناپلین دەیویست پەیمانی ناشتی لەگەڵ نەمسادا بێستیت، ئیتیر لێرەبەدواوە دەیویست ناشتی لەگەڵ بریتانیاو ھەموو ھاوپەیمانی ئوروپایدا بکات، سەرئەنجام دەشى ویست خەریکی دانان و جێبەجێکردنی ئو دەستورەبێت کەبۆخۆی بۆ ولاتی دانابوو وپەھۆی شەپى ئیتالیاوێ دواخرابوو، تەواوی بکات، بەلام شتێکیتر تانەو کاتەش ھۆشی ناپلینى گرتبوو و بەدرێژایی سەردەمی کونسولیشى بەقولى بیری لێدەکردەو، ئویش شەپکردن بوو لەگەڵ ژاکیبەکان و لایەنگرانی پڑمی شانیشینی، فوشە: پای ولبوو لایەنگرانی پڑمی شانیشینی لەم کاتەدا مەترسیان زیاترە، بەلام ناپلین لەگەڵ ئم بۆچوونەى فوشەدا نەبوو وپیتی وایوو ئاویرو لەترسی گەرانەوێ سیستمی شانیشینی ترسی لەدۆستە کۆنەکانى خۆی (ژاکیبەکان) کەمترە، جگە لەمانەش پاستی ھاتنەو سەرکاری ژاکیبەکان ئەگەری نۆر کەمبوو، بەلام دوای شەپى مارنگو ناپلین تەواو گەشتبۆی ئو وپەوایەى ژاکیبەکان مەترسی گەورەیان ھەپەو دۆژمى سەرسەختن.

ھەر لەسەرەتای ئو پڑژانەى دەسەلاتی ولاتی گرتەدەست ئو ھەبوو دەبێ حسابی خۆی لەگەڵ چەپ وپاستەکاندا پەکلاى بکاتەو، واتە ژاکیبەکان و لایەنگرانی پڑمی شانیشینی، دیارە شێوازی بەگژداچوونەوێ ئو لەگەڵ ئو دوانەدا جیاوازبوو، چونکە دەیویست لەگەڵ لایەنگرانی پڑمی شانیشینیدا ناشتی بکات، بەناشکرا خۆی بۆ دانوستان لەگەڵیاندا نیشاندا، دەرکردنی لیبوردنیش بۆھەندێك لە لایەنگرانی پڑمی شانیشینی ئو ھەوێ دیاردەخست نایەوێت گزێی دروستبکات وچاوپیشی لەنۆرشت دەکرد، سەبارەت بە لایەنگرانی پڑمی شانیشینی. بەلام دەربارەى ژاکیبەکان ھاوکیشەکە تەواو جیاوازبوو، لەپاستیدا ناپلین نەفرەتی لەوانە دەکردو ئازارو ئەشکەجەشى دەدان، ناپلین ھێچ کاتێ کەسێکی شۆرشگێژنەبوو و دۆستایەتى کردنیشی لەگەڵ بۆ پوێسپێرو ژاکیبەکاندا تەنھا خولای بەدەست ھێنانی دەسەلات بوو لای ئو، ناپلین کەسێکی خۆپەرست و تاسەر ئیسکان سەرکوتکەریو و دوای کۆدە تاکەى (18/ ی بروم) لەھەول و تەقەلای ئو ھەوێ دابوو حکومەتێکی سەرکوتکەر دروستبکات، ئم حکومەتەش مەرامی چینی بالای برژوازی بوو وگوتیشی بەو واقیعە مێژووییە نەدەدا کە ژاکیبەکان شۆرشیان کردبوو، لەساتەوختی نۆر ناسکدا شۆرشى کۆماریان پزگارکرد، ناپلین لەگەڵ ئو برژوازیەتە دەھاتەو کە پارێزەری بەژەندییەکانى بوو، لەدیكتاتۆریەتى ژاکیبەکاندا، تەنھا لایەنى سەختگیرو توندوتیژی ئو وانی دەبینی، بەلام لە لایەنەى کە پزگارکەری فەرەنسائو شۆرشى کۆماری بوون، خۆی لینگێلدەکرد، ھەك چۆن لەسالى (1821)دا بەروستوچین⁽⁶⁻⁷⁾ کە ھۆکاری سوتاندنی مۆسکۆ بوو وپەتوانجەو بە (مارای پوسی)⁽⁶⁻⁷⁾ یان ناودەبرد، بەم جۆرە ئم پیاو ھەوێ لەپیتناو شۆرشى فەرەنسادا گیانی خۆی بەختکردبوو وپەیک کۆلاکی ئەشرافی خاوەن گوندو کۆیلەدارى بەراورد دەکرد،

¹⁰⁶ - رستوچین: کەسایەتییەکی سیاسى روسیە (1763 - 1826) لەسالى (1812) دا لۆکاتەى ناپلین ھێرشى کردەسەر روسیا، فەرماندارى مۆسکۆ بوو، کاتى فەرەنسیەکان وستان بچەناو ئەوشارەو، ئاویرو ئاکارى لەمۆسکۆ بەردا. کچى رستوچین (کتشی دوسکۆر) بۆیە نووسەرۆ بەکێک لەو ئەدیە خۆشەویستانەى کەلى فەرەنسائو زۆر کتینی بۆ منداڵان نووسون. (و- فارسى)

¹⁰⁷ - مارا ژان بێل: فیزیایەکی ناسراو و سیاسەتەدارێکی گەورەبوو، ئەندامى دەستەى کۆمیسوون بوو وپەیک بوو لۆکسانەى کەبۆو ھۆی گوشت وپە خۆتایەکەى مانکی دێمەبەر، مارا لەدادکایی کردنی لویس شانزەھەمدا بەشاربوو، مارا خاوەنى کتێنیکە بەناوى (دەستى مېللت) و داویدی نیکارکێنى بەناوبانگ، تابلۆی کۆزانی ئوێ کێشاو. (و- فارسى)

که پزگارکردنی پوسیا به لای شه ووه به مانای پاراستنی پژی می نیمپراتوری بوو، به رگری کردنیش له ولات تنها به به گه پخستنی هیزی کولاک ونه شرافه کانکدایه، به لام له گال شه ووه شدا نابلیون چاره ی ژاکوبنه کانی نه ده ویست که چی جارتیکان له کاتی باسکردنی دیکتاتوری ژاکوبنه کان، گوتی: به پاستی ژاکوبنه کان له سالی (1794-1793) دا کوماریان پزگارکردو فریایکه وئنه وه.

بیستوبویه که مادام بوستال، زور چه نه بازی ودهم درژی ده کات، گوتی (بو ژنه بلین من لویسی شازده هم نیم) شه باش ده یزانی سه رسه خترین دوزمنانی شه له گال ژاکوبنه کان، بویه به بین به زه بیانه سه رکوتی شه مانای ده کرد، کوشتن وگرتن وپاوه دونانی ژاکوبنه کان که له دای کوده تاکه ی (18- بروم) ووه ده ستسپیکرد، جگه له وه ی ماوه ماوه ی که مکهم پاده گیردا، ده نا به درژیایی نیمپراتوری نابلیون برده وامیوو، برژوازیه لوکالیسه کان، جاسوسیان له سه ژاکوبنه کان ده کردو زه بر زه نگیان له سه به کارده هینان، شه زولم وستهمه گه شته پاده یه ک چوارکس له ژاکوبنه کان به خویان وکترده کانیا نه وه ویستیان له ناو تپترادا خویان بگه یه ننه نابلیون وییکون، به لام پیوانی ئاسایش شه پلانن یان ئاشکراکرد، ئیتر نه که هر شه وچار که سه یان له سیداره دان ویهس، به لکو بریاری ده ستگیرکردنی ژاکوبنه کان ده ستی پیکردو پۆلپول بۆتاراوگه یان ده ناردن^(۸،۹)، زور له مانه نه یاننتوانی بگه پینه وه فره نسایان شه گهر هه ندیک له مانه بشگه پابانه وه له پزاره وه مه یه نته ی دورخراره بیاندا پیروپه که وته بیوون، هه ندیک له مانه له زیندانه کاند ده مردن، شه وکات خۆکوشتی زیندانییه سیاسییه کان باو بوو، هه ندیک له مانه له دورگه ی (کاین) ی فره نسیدا گیانیان سپارد، دای یه ک مانگ له پووداوه ی (18/ی توفه مبه ری) ی^(۹،۱۰) سالی (1800) پژیسی نه یی فوشه توانی که سیک به ناوی شوالیه ده ستگیربکه نه که خه ریکی دروستکردن وئانه وه ی بزمبیک ی گهره بوو، جارتیکتر شالاری کرتن ودرخستنه وه سه رانشه ری ولاتی گرتوه، به پاست وچه پ ده ستگیریان ده کردن، هه رچه نده شه ده ستگیرکراوه ژاکوبنه کان که سیکان به ناوی شوالیه نه ده ناسی وهیچ ئاکاداری شه وپلانه ی شه نه بیوون.

جگه له مهش له دیسه مبه ری هه مان سالدا پلانتیکتر بۆکوشتی نابلیون ئاشکراوو که ژاکوبنه کان ده ستیان تییدانه بوو، نابلیون شه مه ی کرده به هانه جارتیکتر داگرایه وه سه ژاکوبنه کان وده ستیکرد به پره شه بگیری ودرخستنه وه یان. هه ر که سیک بیه ویت بچیتناو ناخی ره فتاره کانی نابلیون ویه ی به هه لسوکه وتی واقعی شه ویه ریت، نابین هیچ کاتیک فریو به وگوتانه بخوات که پیتیه لاگوتانه باسی ده که نه وئنه مانه ده یانه ویت نابلیون به پیایونکی نیمچه شقشگتی بناسینن.

چونکه سه ره تا دوزمنه کانی نابلیون دواتر پیتیه لاگوتره کانیشی له نیوه ی یه که می سه ده ی نۆزده هه مدا ناویاننا بوو (روبسپیری سوارچاک) به لام شه وهیچ کاتیک نه بوو به روبسپیر، شه که سه رکوتکه ریکی بیهارتاو خۆپه رستیک ی سکومانگی بوو، نانی به نرخی پۆز ده خوارد، له پۆزانی سه ره تای گرتنه ده ستی ده سلات، ناچار بوو هه ندیک ده سه لاتداریه تی حکومت بداته ده ست برژوازییه کان- یان وه که حکومتی پیشوو هه ندیک شت به یلپیتنه وه، به لام هه رکه هه لی بۆره خسا، هه مو شه مانای ماشت و فره نسای کرده ده وله تیک ی سه رکوتکه رو سه ریازی وئو روپاشی کرده چنه ولاتیک ی سه ریبه شه حکومت سه ربازییه ی خۆی، له حکومتی په های نابلیوندا شوین نه بۆ ژاکوبنه کان وئنه بۆ ئایدۆلۆژییه که شیان هه بوو، به م

108 - تاراوکه: لیزه دا مه به ست له و شوئنه نه به که فره نسایا گیری کردبوون و ناو خاکی شه وولاته نه بوو.

109 - 1 - کاین: دورکه ی کۆتانه له شه ریکای باشوورو دورخراره سیایه کانیان له فره نساه بو نوئی ده نارد.

2- مه به ست له پووداوه که ی ناو نۆبیرابه. (و- کوردی)

جڙه خه وني زڙپني (کوماريه کان) و تپرواني يه کسان ي ونازادي، له ناوېرو ته فروتوني کرد، به وې بري تانيا به يه کگه يشتني شازاده خان ي نه مساري وناپليوني به پڙڅکي ميژوي له قه لمد، پاستي کرد، چونکه له و ميژوه به دواوه ئيمپراتوريه سرکوته ره کي ناپليون ده ستي به گډتپه رداني هه موو شانشينه سرکوته ره کون و تازه کان کرد، به لگه نه ويسته که حکومت سرکوته ره کون و تازه کان، به هڅي ژاکوبنه کان و کاريگه رييه کاني برژواني فره نسي کوماريخواز کردبونيه دوزمني سرسخت وناشتي نه کر، نه و فشاره درندانه يي دژبه ژاکوبنه کان بووکه سره تا به پووکش به پني قانون به پڙوه ده چو ويه کيکبو له خه سله ته کاني حوکمپاني ناپليون، فوشهش دواي کوده تاکي (18- ديسه مېر) ورده ورده هاته سر نه و باوه پي ژاکوبنه کان له لايه نگراني هاتنه سرکاري پڙمي شانشيني مه ترسي دارتن، نه گهر بگوتريت فوشه له لپرساوه کي زياتر کورتبيني نيشانده دا، نه و پاسته، کنت دوپروانس، که خڅي به پاشاي فره نسا ده زاني ويرا که شي شارل وهه موو سراني لايه نگر ي پڙمي گه پانه وې شانشيني که له غه ريابه تيدا ده ژيان، گه يشتنه نه و قه ناعه ته ي ئيتير دواي پوداوه کي (ديسه مېر) هه ل گه پانه وې پڙمي شانشيني په خساره، باشه نه گهر واپا نيايا باشتر وانه بو فره نسا له جياتي نه وې ملکه چي يه که شهرانگيزي خه لکي کرسی بن، مليان بڅ پڙمي شانشيني ديري خويان نابا؟ شلږش دواي ده ساله سته ساري و خڅپاگري له (18 و 19) ي برومردا له ناوچو بوو، ئيتير ليتره ودا بڅ نه و ده سته ي که له مانگي يازده ي سالي (1799) دا حکومت ي دیرکواري له ناوېر دبوو له مانگي يوني ي سالي (1800) تيشدا له مارنگو سوپاي نه مساي تیکشکاند، هيچ کارک له پيش نه مابوو چکه له وې لويسي هه ژده هه م، پاشاي ئيماندار به نابني مه مسيح، که تا نه وکاته ش پتيانده گوت، کنت دوپروانس، بگتريته وه سر ته تخت و تاراجي باوک وياپيراني، مه علوم نييه داخوا دوپروانس بڅ خڅي نه و بيرکي هاتېل ميشکوه - يان به هڅي ناموژگاري براکي شارل (که سروشت، بېرو هڅي که مي پيدابو) نه وکاره ي کرد، هر چونيکيت نه وې پويدا نه وېر لويسي له (ميتر) دا که نه زلگي نه وکاتي خڅي بوو، نامه يکي بڅ ناپليون نارو له و نامه يه دا داواي له نه و کردبوو، بنه مال ي بورين بگه پښتته وه سر ته تخت و تاراجي فره نساو پيشنياريشي بڅ ناپليون کردبووکه هر چي بڅ خڅي وهاره له کاني داوابکات بن دريغي ده ياندر يتن، هه روه ها تانکيد له سر نه وېر ش کرابووه (دوعاي خيري نه وېر کاني تابنده ش ده بېته پوونا که ره وې پڅگي نه و)

ناپليون وه لامي ئه م نامه يي نه دايه وه، دواتر نامه و په ياميتر بڅ نه و وجوزفين نيردران، له هاويني سالي (1800) دا دواي سرکه وتنه کي مارنگو، کاتي نه وې ناشکرايوو ناپليون ده سلا تي ته واري به سر فره نسا داهه يه، جاري کي تريش لويي نامه يکي بڅ ناپليون نارده وه، نه مجاره يان ناپليون بڅ يه کم جاري دواجا وه لامي دايه وه به م جڙه ي بڅ نووسي (به پښ- نامه کي ئيوه م پڅگيشت، سهاره ت به وپښو شکرمه ندي ي بڅ متان دانوه، سوپاستان ده کم، ئيوه نابي به ئو ميدي گه پانه وې فره نسا بن، نه گه رنا ده بن به سر سده ان هه زار ته رمدا تپه پښ، به رژه وه ندي خڅت به قورياني خوشگوزه راني وپه ختيازي فره نسا بکه، ميژوو چاکي ئيوه ده داته وه) کاتي ناوړه کاني لايه نگر ي شانشيني و نه وانيتر په يان به وېر د ناپليون له وکه سانه نييه فرمان له که سانيتر وه رېگريت، به لکو له وکه سانه يه که حکومت به سر که ساني تره وه ده کات وله نيازو نامانجي نه وگه يشتن، برياري کوشتياندا. دياره له هه مان نه و کاتانه دا ئه م بيرکي يه ش لاي ژاکوبنه کان دروستبوو، به لام چونکه نه مانه چنه کوده تايه کيان له لايه ن فوشه وه ناشکراکرايوو ته واپه شيو وپه شڅاکو ببون، فوشه له پڅگي

جاسوسه کانی خۆیه و ئاگادارکرا بۆوه کە پلانێک بۆ کوشتنی ناپلین ههیه و بپارێه له ئۆپێرادا له شەوی (10/ی ئۆکتۆبەر)دا بکڕێت و له وکاتهی ئێوه کە دارا نه بهر و نزیکنه وه له ناپلین ده چوون⁽¹¹⁾، دهستگیرکران، دواتر ئێوه ئاشکرا بوو ئێوه کانه له لایه خودی فوشه وه به و چوار کسه دراوه، ئهوانه له سێداره دران و به هۆیه وه فوشه زیاتر کسه سایه تی زیاده کردو خۆشه و یستریبوو،

دهستهی دوژمنانی ناپلین ده گه ران و سهریان به هه موو شوێنێکدا ده کردو دهیان و یست له ناخافان و به نهێنی زه بری خۆیان بوه شین، له پۆلی (3) نیوزدا، واته (25/ی دیسه مبه ری سالی (1800)دا کاتێ ناپلین ده یو یست به کۆلانی سن نیکر⁽¹¹⁾ دا بچێت بۆ ئۆپێرا، ته قینه وه یه کی گه ره له وێ رویدا، ئه و گالیسه کی ناپلینی تێدا بوو نزیکی (10) چرکه بوو به و شوێنه دا تێپه ری بوو که ته قینه وه که پوویدا، سه رجا ده و شۆسته که له خۆیندا شه لالیو، له هه مان کاتیشیدا ئه و گالیسه کی نیوه ی خراپ ببوو به سه لامه تی ناپلینی هه رگه یانده ئۆپێرا که و ناپلین زۆر به ئاسایی چووه شوێنه دیاریکراوه کی خۆی، ته نانه ت ئه وانه ی ناو ئۆپێرا که چه ند ده قیقه یه ک دوا ی ئه وه هه والی ته قینه وه که یان زانی، له ولێکۆلینه وه پۆلیسیانه ی به پێوه چوون هه یج کومانلێکراوێک ده ستگیر نه کرا، ناپلین دانیابۆوه و باوه ری خۆی له سه ره ئه وه ساغ کرده وه که ژاکۆب نه کان ئه م کاره یان ئه نجامدا وه، ناپلین فۆشه ی به وه خه تبار کرد، له بهر سه رقالی له گرتن و راوه دوونانی لایه نگرانی سیستمی پاشایه تی، ئاگای له ژاکۆب نه کان نه ماوه و فره مان ی پێدا ئه وانه یه کجاری یه کلابکاته وه، فره مانیدا لیستیک (130) کسه ی له ژاکۆب نه کان ولا به نکره کانیان بنوسه ریته وه و ده ستبجێ ئه وانه ده ستگیر بکړن و راسته و خۆ دوور بخه ی نه وه بۆ کویان - یان دوورگه ی سشل⁽¹²⁾، که به ده گمه ن کسه له و دوورگه یه به زیندوویی ده گه رایه وه، پارێزگاران ی هه موو شاره کانی فره نسا که و ته گرتنی ژاکۆب نه کان و لایه نکره کانیان، ئه وانه ی ناویان له لیسته کی فوشه نووسی بوو هه بوو، دوا ی ده ستگیر کردنیان دوور نه خرا نه وه بۆ تاراوگه، به لکر خرا نه زیندانه کانی ده ولت له فره نسا، پێشه وه ی لێکۆلینه وه - یان دادگایی بکړن، ته نانه ت کاتێ راستیی به کان روون بوو نه وه و تاوانبار ه راسته قینه کانی ش دۆزانه وه ئه مانه ئازاد نه کران.

ئه وه ی ئه و پلانه شی ئاشکرا کرد هه ر فوشه بوو و نه مه شی له وکاته دا ئاشکرا کرد که ژاکۆب نه کانی خه ستبوونه زیندان و بۆ تاراوگه ی نار دیوون، له راستیدا فوشه یه که م که سبوو که ده یزانی ژاکۆب نه کان ده ستیان له و کاره دانییه و نه مه شی ته نها بۆ هێو ر کرد نه وه ی ناپلین کرد، دووه فته دووا ی ئه م روودا وه ی گه ره کی سن نیکر، له به ره به ری کۆتایی هاتنی گه ران و ده ستگیر کردنی ژاکۆب نه کان، که سێک به ناری (کارن) ده ستگیر کرا و دوا ی ئه وه هه ندیکێ تر به م ناوانه گیران، سن رۆان و بۆرمون و نزیکی دوانزه کسه که لایه نگرانی رژیمی شانشین ی بوون و له پارسییدا نبشته جێ ببوون، کابن و سن رۆان، یه کسه ره دانیان بوه دانا که ئه وان ئه و ته قینه وه ی گه ره کی ناو براویان ئه نجامدا وه بۆ کوشتنی ناپلین، دیاره ئه م پلانه ش له لایه نه سهرانی لایه نگرانی شانشینیه وه نه خشه ی بۆ کێشرا بوو هه تا بنه ماله ی بۆرینه کان یته وه سه ره ته خت و تارا جی

¹¹¹ - 1 - ئه و چوار کسه به م ناوانه بوون: سراسی و ئارنا و دهرویل و توینو لوبن.

¹¹¹ - سن نیکر: گه ره کیکه له پاریس و ده که وێته خۆزه لانی باکو ری ئه و شاره .

¹¹² - 1 - کۆمه له دوورگه یه که ده که وێته نۆیا نووسی هندی مه وه و سه رووی دوورگی ماداسکار، که ئه وکات سه ره فیره نسا بوون و دواتر له سالی (1813)دا که و ته زۆر ده سه لانی

بریتانیا، (و- فارسی)

2- بۆرینه کان: مه به ست له بنه ماله ی شانشین ی فره نسا یه، که ئیست له تاراوگه دا ده یزین، (و- کوردی)

پاشايه‌تې، ناشکرايوونې پلانگيره‌کان هېچ فشاره‌کانې سر ژاکوبنه‌کانې کم نه‌کرده‌وه و پريادرا به‌همان توندو تيژيش ه‌لمه‌ت بېرته‌سره لايه‌نگراني گه‌رانه‌وه‌ی رژيمی شانشينی، تاپليڼ ويستی به‌يکه تير دوو نيشانه بېټکې، دواتر که به نه‌ويانگوت: فوشه گرتنو دورخسته‌وه‌ی ژاکوبنه‌کان به‌ناړه‌وايي ده‌زانی، تاپليڼ له‌وه لاندې گوتی: فوشه سه‌يره ... نو هميشه ناوایر ده‌کاته‌وه، هرچې نيکبېټ تازه رڼگرنگ نيه، من له‌شری نه‌مانه پشتم کرده‌وه و دنيا بووم) رڼجاريش لايه‌نگراني رژيمی شانشينی پلانی کوشتنی تاپليڼيان دانانو سرکه‌رتوو نه‌بوون، به لوم له‌گل نه‌وه‌شدا تاپليڼ به نه‌نداره‌ی ژاکوبنه‌کان کينه‌ی له لايه‌نگراني رژيمی شانشينی نه‌بوو، وه خه‌ک ده‌يانگوت: تاپليڼ چې رق وکينه‌ی هه‌بوو به ژاکوبنه‌کانې رشتو له‌به‌رامبه‌ر لايه‌نگراني سيستمی شانشينيدا کينه‌دڼی نه‌وتی نه‌مايوو تادربه نه‌وانيش بېکات، واته: که فوکولی دپنده‌ی سريڼووه، تاپليڼ ده‌يتوانی له‌کاتی پټويستدا بې به‌زه‌ی بېټو له‌همان کاتيشدا خوڼ ساردی و نارامی خوی بپاريزت، به لوم راستيه‌که‌ی نه‌وه‌بوو تاپليڼ ده‌يويست لايه‌نگراني رژيمی شانشينی بينځته ژيرياری فوره‌نسای نوې و ناشتی نه‌ويان له‌گه‌لدا بکات له‌به‌ره‌ی بورينه‌کان جيا بېنه‌وه، به‌واتايه‌کی روونتر، تاپليڼ ده‌يويست ناشتی له‌گل نه‌ولايه‌نگرانه‌ی گه‌رانه‌وه‌ی سيستمی شانشينيدا بکات که قانونی بوونی حکومتی تاپليڼ به‌ره‌سمی ده‌ناسنو نه‌که‌ری ملگچ کردنيان بقحکومت له‌نارادايه و نه‌ويش چاوپښی له‌رابور دويان ده‌کاتو ده‌يانبه‌خشيت، به لوم له‌گل نه‌وکسانه‌ی که ناشتيا نده‌کردو ته‌ننا له‌بېرو کاری نه‌ودابوون بورينه‌کان بگه‌ږته‌وه سر ته‌ختی پاشايه‌تې، به‌وپه‌ری بې به‌زه‌ميانه له‌گه‌لياندا ده‌چولانه‌وه و کوشتو بې ده‌کردن.

پټش‌شری مارنگو تاپليڼ فهرمانی به‌فوشه دابوو ليستېک بکاته‌وه به‌ناوی نه‌وکچ کردوانی که نه‌که‌ری ريگانديان بق گه‌رانه‌وه‌ی فوره‌نسایان پېدریت، ده‌ستووسه‌کانی سهرتايی نه‌وانوانه‌زيکه‌ی (100) هزار کس بوون و (52) هزاريشيان به‌پټی فهرمانی ميژوی يکه‌می واندهری (1800/10/20) گه‌رابوونه‌وه فوره‌نسا، له‌وليسته تازه‌ی که‌ناوی نه‌وانه‌ی بډيان هه‌بوو بگه‌ږته‌وه فوره‌نسا رڼله‌وه زياتريو که پټشېښی کرابوو، له (125) هزار کسې ناواره (141) هزار کس موله‌تی گه‌رانه‌وه‌ی فوره‌نسایان پېدرابوو به‌مه‌رج له‌ژير چاوديري پوليسدا بن، ته‌ننا (3373) کس له‌م ليپورده‌نه گشتيه بېبه‌شکران. به لوم تاپليڼ به‌وه‌وه نه‌وستاو به‌پټی نه‌وپرياره‌ی که له‌سالی (1802) دا ده‌رچو، هر په‌ناهنده‌يکه‌ی فوره‌نسی ناواری ولاتير سویند به‌به‌نه‌مکی بق رژيمی تازه‌ی فوره‌نسا بڅوات، بقی هه‌ی بگه‌ږته‌وه و ليپورده‌نه ديگرته‌وه، به‌وپرياره هه‌ندېک له‌وپه‌ناهنده‌ی تريش که‌باری گوزهرانيان خرابوو گه‌رانه‌وه فوره‌نسا. بوماوه‌يک ولات نارامی به‌خویوه گرتو تاپليڼ به‌شوق وزه‌وقه‌وه خه‌ریکی جېبه‌جیکرني کاروباره سياسييه‌کانی ده‌ولت بوو، هېچ کات نه‌له‌پشسترو نه‌دواتريش تاپليڼ نه‌وه‌نده‌ه‌زی نده‌کرد ناشتی له‌گل ه‌وپه‌يمانانی نه‌وپويادا⁸¹⁹ بکات، نه‌وپويستی به‌ناشتی کردنه‌بوو، له‌لايه‌ک بقنه‌وه‌ی گرنگی به‌باری نيداری و نابووری ولات بدات وله‌لايه‌کی تريشه‌وه ده‌يزانی گه‌ل فوره‌نسا تينوی ناشتی کردنه، سه‌ره‌نجامی کار به‌تايه‌ت بقنه‌وه پټويستی به‌م ناشتی کردنه‌بوو هه‌تا کاروباره‌کانی ده‌ولت به‌گشتی و بواری نابووری ته‌واو پټکاخته‌وه.

113 - فوره‌نسا خوی به‌شېکه له‌نورویا: به لوم ليره‌دا مه‌بست له‌ماوېميانانی نه‌ورویا نه‌وپه‌ نه‌و ولاتانی دزی فوره‌نسا ه‌وپه‌ميانان دروستکردوو،

(3)

ناپلین له هه لېږاردنی دهستیارنکی سیاسیش، به هه مان لیزانی له هه لېږاردنی فوشه سرکه وتووبوو، چونکه پرنس تالیران نیشانیدا که له هونری دیپلوماسیدا که سیکي ته پرده ستو کارایه، به لām تېروانیسی ناپلین له هه یه که له فوشه و تالیران جیاوازیوو.

ناپلین که لکی له فوشه و ده زگا پۆلیسه که ی ئو و ده ده گرت، له هه مان کاتیشیدا به که سیکي خراپه کارو دلوین پیسی له قه له م ده دا، چونکه ته و او متمانه ی به فوشه نه بوو، جاسوسی تاییه تی خۆی بۆ چاودیری کردنی ئو دانا بوون و له م بواره شدا ناپلین نه یده توانی به سه ر وه زیړه که ی⁽¹⁴⁾ خۆیدا سه ربکه ویت، له م رووه وه نه ناپلین بۆنا پارت و نه ئه لکمه نه ده ری ماکدونی ش نه یانده توانی شان له شانی فوشه به دن، چونکه فوشه له چاوتروکانیکدا ده یتوانی یه که به یه که هه موو ئو که سانه بناسیت که ناپلین به جاسوسی له سه رته ی دانا بوون.

له بواری ئاسایشی ناوځ ناپلین پتویستی به فوشه بوو، چونکه وه که گوتمان ناپلین له م رووه وه تۆزی فوشه ی نه ده شکاندو ناچار بوو پشت به فوشه بیه ستیت.

به لām له رووی دیپلوماسیه وه ناپلین له تالیران که م توانا تر نه بوو، ته نانه ت له هه ندیک رووه وه له نه ویشی تیده په راند، هه رچه نه ده تالیران وه زیری ده وه بوو وه که سیکي به پۆز هه ژمارده کرا، وه لئ ئه وه ناپلین بوو که هه میشه فه رمانو رۆشوینی بۆ تالیران داده نان.

یه کیک له که و ده ترین سه رکه و تنه کانی ناپلین ئه وه بوو، توانی گۆرانکاری بته رته ی بخته ناو سیاسه تی روسیا، ناپلین په یامیکی ناراسته و خۆی بۆ پلی ئیمپراتۆری روسیا ناردو تیییدا ئاماده یی فه ره نسای ده ری له ئازادکردنی هه موو ئه و سه ریاژه رووسیانه ی له جه نگی کورساکفی سالی (1799) دا به دیل گیرابوون، بۆ هیه م هرج و خواستیک له به رامبه ر ئه مه دا، له و کاته دا هیه دیلیکی فه ره نسایی له روسیادا نه مابوون و ئه مه ش بووه جیگای دلخۆشی ئیمپراتۆری روسیا و بۆ به دوا دلوچوونی ئه مه ئیمپراتۆری روسیا، ژنرال سپرنگپورتی بۆ پاريس نارد، سپرنگپورت له ناوه راستی مانگی دیسه مبه ردا که یشته پاريس، ناپلین له یه که م دیداری له که ل ژنرالی ناوبراو که رمترین سۆزو خۆشه ویستی وویتی بۆ پلی ئیمپراتۆری روسیا ده ریچی و جوانمیری و شکومه ندی ئه ری ئاماژه پیکرد، ناپلین نه که هه ر لپاریدا ئه و (6) هه زار سه ریاژه دیله ی روسیا ئازاد بگرتن، به لکو فه رمانیشیدا له سه ر خه رچی ده ولته ی فه ره نسا جلوه برگی تازه ی یه که سه ربازییه کانی خۆیان به دن و پۆلوی تازه و چه که کانیشیان به نه وه، له پای ئه و هه لسوکه و ته دۆستانه یه دا له نیوان دوو دۆژمنی سه ره ختی یه کتری ئه مه پیشینه ی نه بوو، نامه یه کی تاییه تیش له لایه ن ناپلینه وه بۆ ئیمپراتۆریه تی روسیه نێردراو له ناوه رۆکی ئه و نامه یه دا نووسرابوو (هه رکاتی ئیمپراتۆری روسیا بالیۆزی جیگای متمانه ی خۆی بۆ پاريس بنیتریت، گرتیه ستی په یمانی ناشتی له نیوان فه ره نسا و روسیادا له ماوه ی (24) سه عاتدا ده به ستریت، پل، ته و او سه ری سورمابوو، ئه و که دۆژمنی خۆین خۆری فه ره نسا بوو، له پ پوو

به دوست و دوستی به نام یه کی وه لایم بلی ناپلین ناردده وه و تئیدا باسی ئه وه ی کردبووکه پیوسته ناشتی بکین و ناماژه شی به وه کردبوو که به ناو لهی ناپلین ده توانن ناشتی و نارامی بگترنه وه (ئوروپا) دوی سه رکه و تنی له م کارهیدا ناپلین کاری بۆنه ده کرد، نه که هر په یمانی ناشتی له گه ل روسیادا مۆریکات، به لکو ده یویست یه کیتی سه ریازی له گه ل روسیادا بیه ستیت.

بیرۆکی هاو په یمانیتی کردن له گه ل روسیادا له بهر دوو هۆبوو: به پله ی یه که له ده ست نه چوونی هیچ به رزه وه ندیه که له نیوان ئه م دوو دهوله ته دا، دوو میش: بۆنه گه ری ئه وه ی به به سه رچوونی کات به کۆکردنه وه ی هه موو هیزی خوی بتوانیت ده سه لاتداریتی بریتانیا له سه ر هیندستان له ریگای روسیای خۆرشاوا و ناسیای ناوه راسته وه بخاته ئیز هه ره شه وه، ئه م بیرۆکی به هه ره له کاتی داگیرکردنی میسره وه تاداوین رۆژگاره کانی فه رمان په وایی کردنی ناپلین، هه ره له خه یالیدابوو وره گ وریشه ی دا کو تابوو، ئه م بیرۆکی به مایه وه وه سه ری نه گرت، به هۆی ئه و خیرا پیشکه و تنه ی په یوه ندی نیوان روسیاو فه رنسا، بریتانیا کچی که و ته که وه وه.

ناپلین نه خشی ئه وه ی ده کیشا پئی خۆشکهری بۆناردنی له شکرک له ئیز فه رمانده یی خوی بۆخۆشناوی روسیا بچیت و له ویشدا په یوه ندی به سوپای روسیاوه بکات و له ویه هه ردو سوپا به ناسیای ناوه راسته به ره و هندستان بیات، ئیمپراتۆری روسیا بیرۆکی ناردنی سوپا بۆهندستان وه ترشکردنه سه ر سوپای بریتانیا له و ولاتهیدا به شادمانی پیشوازی لیکرد، ته نانه ت بۆنه م به به سه پش ناپلینیش ورده ناماده کاری کردن. ئیفانوفیچ پلاتوف، که سه رکرده یه کی کاراخستانی بوو وشه ش مانگبوو به فه رمانی ئیمپراتۆر زیندانی کرابوو، له پیر ناویراویان له قه لاتنی پتر که تئیدا زیندانابوو، هتایه ده رۆیو راسته و خۆ بردیان بۆلای ئیمپراتۆر و ناویراویه که سه ره ئه م پرسیاره ی له پلاتوف کرد: ئایا تۆ ریگای هندستان شاره زای؟

پلاتوف که سه ری سورما بوو و هیچ له مه سه له که نه ده که یشت، به لām ئه وه ی زانی ئه گه ره وه لām که به نه خیر بداته وه ئه وا ده یبه نه وه زیندان، بۆیه یه که وده دروو، گوئی: به لۆ شاره زام، ئیتر یه که سه ره کردیان به فه رمانده ی له شکر (دن) که پشکها تیبو له (32) هه زار سه ریا زو فه رمانیان بۆده رکرا خویان ناماده بکه ن بۆچوون به ره و هندستان، ئه و چوار له شکره به ره و هندستان که و تنه پئی، به لām ریگا به رینه که یان زۆر درۆیه ی نه کیشا...، ئه روپا به دلنیگه رانیه وه سه ری ئه و دقستایه تی به نیوان فه رمان په وای فه رنه سا و ئیمپراتۆری روسیا یان ده کرد، چونکه ئه گه ره ئه م دوانه به جددی په یوه ندیه کانیا ن پته و بوو یا، ئه واده بوونه فه رمان په وای هه موو ئه روپا، ئه مه ته نها بلی چوونی ناپلین و پل نه بوو، به لکو هه موو سیاسه ته دارانی ئه روپایی ئه و پۆژگاره ش له و پیراویه دابوون، ترس و له ریژی ته وای بالی به سه ر بریتانیا دا کیشا.

راسته چه که و ته قه منیه کانی فه رنه سا له ی بریتانیا که م توانا تر بوون، وه که چۆن هیزی ده ریایی بریتانیا له هیزی ده ریایی فه رنه سا به هیزتر تۆکمه تر بوو، هیزی ده ریایی پوسیا ش به به راورد له گه ل هیزی ده ریایی بریتانیا دا ئه سلن حسابی بۆنه ده کرا، به لām ئه و پلانه ی ناپلین به ناردنی سوپای فه رنه سا و پوس بۆ هندستان (ویلیام بیٹی، سه رۆک وه زیرانی بریتانیا مه زنی گرۆ ده هریکرد، له هه موو کۆشکه کانی کۆماری و شانیشینی ولاتانی ئه روپادا به ترس و له رزه وه چاره پوانی هاتنی به هاری سالی (1801) یان ده کرد، چونکه له و که ژه دا دوو هاو په یمانه گه وره که ی ئاینده ده یان توانی هه موو شتیکیان له ده ستبیت، به لām یه که م پۆزی به هاری (11 ی مارس) پیشهاتیکی تر پوویدا، کاتی هه والی کوژانی پل: ئیمپراتۆری روسیا

گیشته پاریس، ناپلین به وره نجه‌ی چند مانگیو دابووی و به‌وپه‌ی ژیری و رویاییه ده‌سته‌بری کردبو و لیبیه باجو، ده‌ری بو و به‌توره‌یییه و هواوی کرد (نه و تیره‌ی بریتانیا له‌گه‌لانی سن نکیزدا تیمی گرت، نامانجی نه‌پیکا، به‌لام له‌پترسبورگدا نامانجی پیکا) ناپلین گومانی له‌وه‌نه‌بو کوژدانی پل له‌ژیر ساری بریتانیا دایه، نه و هاوپه‌یما نییه‌ی نیتوان نه و ولاته له‌شه‌ویکی مانگی مارسدا که‌کوده‌تاچی‌کان چوو بوونه ژووی خه‌وه‌که‌ی نیمپراتوری کوشتیان، هه‌لوه‌شایه‌وه.

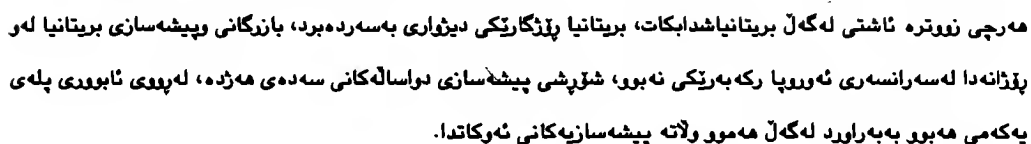
(4)

ده‌بوا ناپلین هه‌موو نه‌ونه‌خشانه‌ی داپه‌شتیون بگرت، به‌لام نه و ده‌یتوانی وه‌ک چوئن تۆرخانه‌که‌ی به‌ته‌ده‌ستی به‌کاربه‌یتیت له‌م بواره‌شدا کارابو، نیت ده‌بوا به‌ئاراستیکیت که‌له‌گه‌ل هه‌لومه‌رجی هه‌نوکه‌یدا هاتبایه‌وه، پوه‌پوه‌بو بویایه‌وه، نیت مه‌سه‌له‌ی شه‌پکردن له‌گه‌ل بریتانیا دا وه‌لانراوا ناشتی کردن هاته‌پیش، به‌لام له‌گه‌ل نه‌مساییه‌کاندا ده‌میکبوو گفتوگویی ناشتی ده‌ستی پیکردبو له‌(9/ی فبرایری سالی 1801) دا، کوپنستل وه‌زیری دیاریکراوی نه‌مسای پهیما نی ناشتی له‌لونه‌ویلدا مۆرکردبو و نه و پیکه‌وتنه‌ش له‌لایه‌نی فهره‌نساوه، جوزیف بۆناپارتی برای ناپلین و وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ه تالیران مۆرکراوو، به‌لام له‌پاستیدا نه‌م دوانه‌ ته‌نه‌ا فهرمانه‌کانی ناپلینیان جیبه‌جی کردبو و به‌ده‌ر له‌پنهامیه‌کانی ناویراو هه‌چی تریان نه‌کردبو، نه‌مسا چونکه له‌خه‌ره‌لات و خۆرئاوایه‌وه که‌وتی ژیر هه‌په‌شه‌ی هه‌رشکردن، ناچاربوو قبولی هه‌موو نه‌مه‌رجانه‌بکات که‌فهره‌نسا داینابوون، نه‌وه‌ی ناپلین نامانجی بوو توانی له‌و ناشتی کردنه‌ی له‌گه‌ل نه‌مساییه‌کاندا به‌ده‌ستی به‌یتیت، جیاکردنه‌وه و داپرانی به‌لجیکا له‌نه‌مسا و ده‌سته‌لگرتن له‌لوکسامبورگ و هه‌موو نه‌و خاکه‌ی نه‌لمانیا که‌نه‌مسا داگیری کردبو و که‌تبل سه‌رلای چه‌پی رووباری (رن) به‌په‌سمی و ناساندنی کۆماری باتاو (III) و هل و تیل (III) و کۆماری سیزالین و لیگوری، که‌نه‌مانه به‌شیکبوون له‌خاکی ژیر ده‌سه‌لانداریه‌تی فهره‌نسا، به‌لام سه‌باره‌ت به‌(پیه‌مون) نه‌م ولایه‌ته سه‌ره‌تا سوپای فهره‌نسا داگیری کردبو و هه‌روه‌ک خۆی له‌ژیر پکیتی فهره‌نسادا مایه‌وه، کوپنستل له‌و نامانه‌یدا که‌له‌ژیر ناویشانی خود کولوردو دابوون: به‌م جۆره‌ی نووسیوه (نیستا نه و پیکه‌وتنه‌نامه سه‌رشۆپیه‌ی که‌من به‌ناچار ی مۆرمکرد، نه‌م په‌یمان له‌هه‌ردوو پوهی شیوه‌و ناوه‌پۆکه‌وه شیوه‌ نابوو چوانه‌یه‌...)

کوپنستل زیاتر له‌و پوه‌وه‌هه‌قی بوو توپه‌بیت، که‌ده‌یزانی تالیران له‌دانوستان له‌گه‌ل شانیشینی نه‌مسادا، توانیبوو به‌نه‌یتی دیاری ژۆر وه‌ریگرت بئ نه‌وه‌ی کاریک له‌به‌رژه‌وه‌ندی نه‌مسا نه‌نجامیدات، چونکه نه و پیکه‌وتنه‌نامه‌یه هه‌ره‌سه‌ره‌تاوه تاکۆتایی له‌لایه‌ن ناپلین نه‌وه سه‌رافه‌تی و پنه‌مایی ده‌کرا، هه‌رچۆنیکه‌یت نه‌مسا باری که‌وته لیژی، به‌لام دیاربوو نیمپراتوری نه‌مسا له‌به‌رگه‌گرتنی نه‌و زیانه‌گه‌وره‌دا چاوه‌پوانی ده‌رفه‌تیکبوو بۆ پیکه‌وتنه‌وه‌ی خۆی و نه‌م نویمیدی هه‌ل په‌خسانه‌شی دابۆ ده‌ست پیکه‌وت و پۆژگار، به‌م جۆره له‌کاتی کوژدانی پل، نیمپراتوری پوسیدا، تاکه ولات له‌وده‌وله‌ته زله‌یزانی له‌حاله‌تی شه‌پکردن له‌گه‌ل فهره‌نسادا مابوو بریتانیاوو، ناپلین نه‌خشه‌کانی خۆی گۆڕین و پیرایی نه‌وه‌یدا

115 - باتاو: واته هۆله‌نای نه‌مۆ.

116 - هل و تیل: خاکی سویرای نیستا (و- فارسی).

[illegible]

به لجیکاو هژلنداو ئیتالیاو به شی چپی سر زئی دن وپیه مون، وهك پیشوو هر له ژیر دهستی ناپلیندا مابوو، هه موئه و شانشینه داگیرکراو- یان نیوه داگیرکراوه که هیز ناپلین به شیوه یهکی پاسته وخ- یان ناپاسته وخ له سیبیری خزی کرتیون، بازار پیکبون بقرقشینی کالاکانی بریتانیا- یان کالای ولاته ژیر دهسته کانی بریتانیا، له دهست چوویون، هه مو هه ول وکشه کانی نوینه ره هه لیز درداوه کانی بریتانیا له پیمانی ناشتی شاری نامی، ن بقریکه و تنیکی بازگانی بو، تاهه رنه بی که مێک له بهرزه وهندی بریتانیا دا بیت، به خزیایی نه بو سه ری نه گرت، بهو جیره بازاره پ به ره که ته که ی ناوخی فره نساهه ک پیشگرتن له دهسه لاتی ناپلین به پوی کالاکانی بریتانیا دا داخرا بو هه روا ده مایه وه، جگه له مانهش له پوی سه ربازی و سیاسی و ناسایشی بریتانیاش له بهرام بهر هیره کانی سوپای فره نسادا وهك پیشوو جیگای دلنایی بوونه وه نه بو.

ئه وکاته ی ناپلین هژلنداو به لجیکاو ته واه خسته ژیر پکیتی خزی زرجار ده یگوت (به ندهری ئانورس ده مانچه یهکی له سر پتی ئاراسته کراوه بقر دلی بریتانیا...)

ئه که ری ئه وه نه بو پیکه و تنامه که ی شاری نامین درژه بکیشیت، چونکه بریتانیا خزی هه تانه وپه پی به دپراو ده زانی، کاتی خه لک له پاریس وشاره کانی تری فره نسادا هه والی ورده کاریه کانی ئه م پیکه و تنه یان زانی دلخوشی ئه مانه گیشه لوتکه و ده یانگوت گواپا ئه و دوژمه سه رسه خته ناشتی نه کردنه ی له گه ل فره نساهه دانی به شکستخواردویی خزی دا ناوه داگیر کردنه کانی ناپلینی به دروست داناهه، ئه م شه په دوو درژه له هه مو به ره کانداهه سه رکه و تووی ته واه که و ته وه.

(5)

چاره نووس وانه بو که له سه رده می حوکمرانی ناپلیندا فره نساهه نوو پیا بوماوه یهکی دوو درژ ناشتی بالی بکیشیت، دوا ئه و دووساله که له به هاری (1801)، دوا ناشتیکردن له گه ل نه مسادا تابه هاری سالی (1803) واته: ماوه یهکی که م دوا ناشتییه که نامین له گه ل بریتانیا دا درژه نه کیشار دوو یاره شه پ له نیوان فره نساهه بریتانیا دا هه لایسایه وه، له و ماوه یه دا ناپلین به وپه پی زالییه وه توانی هه مو کاروباره کانی ناوخی فره نساهه پیکه خته وه، به تاییه تی گرنگی به ده ستوو پیکردنه ویدا، ناپلین بقرقشینی پاسته وخ سه رافه تی کزبونه وه کانی په ره مانی ده کردو له کزبونه وه کانی نه جومه نی بالی ناسایشیدا ناماده بو، که خزی دروستی کردبو، له کزبونه وه کانی په ره ماندا تاوتویی پا پرت ته کانی ده کرد ئه و گله یی وگا زاندانه ی هه بوون له وه زیرو لپرسراوانی تری ده ولت، بانگه یشتی ده کردن بقره لمان ولپیکینه وه و پرسیاری ئالوند ته ماری لیده کردن، ناپلین چه زیده کرد گوئ له که سانی ده سته نگین و هونه رکار بگریته وشتیان لپوه فیزیته، ئاموزگاری زپکره که ی خزی ئاوژن دوو هانه ⁽¹⁷⁾ ی به وه ده کرد که مرۆ له شاریکی غریبیدا پتویسته له بری ئه وه ی بیکار بسوپته وه

117 - 1 - ئاوژن: گوری ویکت له لکساندهر دوو هان و خانوو جوزفین بوو و دوا ئه وه ی ناپلین خانوو جوزفینی کرده هاوسه ری خزی. به ئاوژن ده کوت زپکوری ناپلین،

ئاویراو زور فاره مانیه تی ئواند له شه ره کانداهه،

2 - ئاوژن: بوو به لپرسراوی ئیتالیا، که نه وکات له ژیر پکیتی فره نسادا بوو، (و- فارسی)

کاته‌کانی خلی به‌خویندنه‌وه به‌سه‌ره‌ریت باشته، دواتر ناوبراو یوو به‌سه‌لاتداری به‌که‌می ئیتالیا، ناپلین هه‌موو شتیکی له‌م پسته‌یه‌دا چپرده‌کرده‌وه،

(زیادکردنی زانیاری بۆکه‌ک وه‌رگرتن لێی له‌بواری پراکتیکیدا)

ناپلین له‌گفتوگۆکردن له‌گه‌ڵ لێرسراوانی ده‌ریایی فه‌ره‌نساو بریتانیادا که‌باسی هه‌ردوو جیاوازی که‌شتیه‌ جه‌نگیه‌کانی نێوان ئه‌ودانه‌ی بۆده‌کردن، ئه‌وانی توشی سه‌رسامی و واق و په‌مان ده‌کردنه‌وه، دواتر ده‌بینن ناوبراو چۆن گزنگیه‌کی تڤی به‌بواری ئابووریدا (لێره‌دا مه‌به‌ست له‌ئابووری به‌پێوانه‌ی ئه‌و گزنگی دانێو به‌به‌ره‌وپێشبردنی به‌ره‌می پێشه‌سازی)

ئێستا دوو‌سال به‌سه‌ر گرتنه‌ده‌ستی ده‌سه‌لاتی فه‌ره‌نسا‌دا تێته‌په‌پیوو، که‌فه‌ره‌نسا له‌بواره‌کانی بازگانی وگومرگ و گواستنه‌وه‌ی ده‌ریایی و‌خاکی و‌تڤرتر، شاره‌زایی ته‌واوی وه‌رگرتیوو، ناپلین نه‌ک هه‌ر ده‌یتوانی کێشه‌ی سنووری نێوان ئه‌لمانیاو داواکاری و‌لايه‌ته‌ خودموختاره‌کانی ئه‌مریکا به‌ملکداریه‌تی بکات، به‌لکو ده‌یتوانی پای خلی به‌پشته‌به‌ستن به‌مێوو به‌سه‌لمینیت و‌ه‌لامگزی ئه‌وانه‌ بداته‌وه‌ که‌پروپاگه‌نده‌ی ملکداریه‌تی ئێره‌و ئه‌وتیاند ده‌کرد له‌نێوان خۆیاند، ناپلین گوتی له‌پاو بۆچوونی هه‌موو ئه‌وکه‌سانه‌ده‌گرت که‌شایسته‌ی گوتی لێگرتن بوون، به‌لام سه‌ره‌نجام هه‌رکاری به‌بۆچوونه‌کانی خلی ده‌کرد- ئه‌و پایه‌ی خلی باوه‌پی پێیوو، زۆرجار ده‌یگوت (که‌سی سه‌رکه‌وتوو له‌شه‌پدا ئه‌وکه‌سه‌نیه‌ په‌ند و پێنمایی باش بێت، به‌لکو ئه‌وه‌یه‌ که‌لێرساوه‌تی جێبه‌جێکردنی ئه‌و په‌ند و ئامۆژگاریانه‌ بگرتته‌ ئه‌ست) له‌نێوان ئه‌وکه‌سه‌ شاره‌زاییه‌ی قسه‌یان بۆده‌کرد به‌ده‌گمه‌ن قسه‌ی به‌کێکیانی وه‌رده‌گرت و‌جێبه‌جێده‌کرد- یان باشته‌ و‌ایه‌ بێتین باوه‌پی ته‌واوی پێی هه‌بوو بۆجێبه‌جێکردنی، سه‌باره‌ت به‌سیاسه‌تی ناوخۆش هه‌ر به‌م شێوه‌ به‌ده‌رکردنی به‌یار ته‌واونا‌بێت، به‌لکو به‌جێبه‌جێکردنی ده‌کریت، ئه‌و پێی و‌ابوو چاودێریکردنی جێبه‌جێکردنی به‌یاره‌کانی حکومه‌ت له‌به‌یاره‌کان که‌مه‌ترنیه‌، کاتێ به‌یاره‌کانی حکومه‌ت خاره‌خواه‌یان پێده‌کرا - یان باش جێبه‌جێ نه‌ده‌کران، پاسته‌وخ و‌ه‌زیری لێرساوی جێبه‌جێکردنی ئه‌و به‌یاره‌ی ده‌خسته‌ ژێر لێرسینه‌وه‌و داوی لێده‌کرد لێپێچینه‌وه‌ له‌گه‌ڵ لێرسراوانی و‌ابه‌سته‌ به‌مه‌ بکات، خزمه‌تکردن¹¹⁸ له‌داموده‌زگا‌کانی ده‌وله‌دا شتیکی مه‌ترسیداریوو، ئه‌وکارمه‌ندانه‌ی له‌ده‌زگا‌کانی ئه‌ودا کاریان کردبوو، به‌پیری ده‌یانگێت‌پایه‌وه‌ که‌ده‌بوا کارمه‌ند دره‌نگ به‌خه‌وتیار سه‌بی زووش له‌خه‌ هه‌لسابا.

به‌پای ناپلین پێویسته‌ ده‌وله‌ت تائه‌وپه‌ری توانا هه‌وله‌بدات کار به‌کارمه‌نده‌کانی بکات، خۆکه‌ له‌سیستمی ئه‌و حکومه‌ته‌دا زوو کارمه‌نده‌کان به‌ردبان، به‌لای ئه‌وه‌وه‌ زۆر گرنگه‌بوو، ته‌نانه‌ت ناپلین پای خلی له‌م باوه‌وه‌ به‌م پسته‌یه‌ی خواره‌وه‌ ده‌رده‌بێت (نابێ به‌یلت پیاوه‌کان پیربێن) و‌ به‌بۆچوونی ئه‌و نیشانه‌ی حکومه‌ته‌کردنی سه‌رکه‌وتوو له‌واتای ئه‌و پسته‌یدابوو، ناوبراو هه‌ولی ده‌دا هه‌تائه‌وپه‌ری توانا موچه‌و ئیمتیاز به‌کارمه‌ندانی ده‌وله‌ت بدات، به‌لام له‌به‌رامبه‌ر‌دا هه‌رچی له‌توانا‌یدا‌بوو فشاری ده‌هێنا بۆئه‌وه‌ی کاری زیاتریکه‌ن، ناپلین بۆخۆی شه‌ه‌رێژ خه‌ریکی نیش و‌کاری ده‌وله‌ت بوو، ته‌نها چه‌ند سه‌عاتیکی بۆخه‌وتن و‌ته‌رخانه‌کردنی چاره‌که‌ سه‌عاتیکیش بۆ ناخواردنی ئێواره‌و که‌مه‌تریش له‌چاره‌که‌ سه‌عاتیک بۆناخواردنی به‌یانیا‌نی

¹¹⁸ - مه‌به‌ست له‌وه‌یه‌که‌ له‌سه‌رده‌می ناپلۆندا کارمه‌نده‌کانی ده‌وله‌ت نه‌ک‌ر پێان خواردانا‌یا - یان که‌مه‌ترین که‌مه‌ترخمی و‌که‌نده‌یان له‌سه‌ر سووت بوو، سزای توند ده‌کران.

(6)

له پاستیدا ئهم پيكهكوتنه پاشه كشه كردنى به شىكى سره كى بوو كه شلپشى فهرسا له بهرزه وهندى نازادى فكريدا به ده ده سله سلاتى كلتساي هتشتيووه .

شورش کاریگری پراکتیکی کلیساو نفوزی په رسمی رځانیه کانی به سهر میله تی فهره نسادا تاناستیکی زږد که مکړدېوه، به لام ناپلین جارتیکتر نه وی دایه وه ده ست کلیسا، هژکاری هم هه نځاوه ی ناپلین چی بوو ؟ وه لامه که ناشکرایو هیچ گومان وغوباری له سهرنییه، بڼ گومان ناپلین بڼ دین نه بوو، به لام نیمانیکی لاسه لالی و سهرتویژی به خوا به بوو، به درژیای ته منی خوی که مترین کاتی به قسه کردن له سهر مه زه به به فریاده دا، هیچ کاتن گویی به قسه ی نه وپیاوه ناپینیانه نه ده دا که پېتیانده گوت پشت به خوا بېسته، کنت کپارامونتی، له سالی (1799) دا به پاپی گوره ی حوته می فاتیکان دانرا که وه ک نوینه ری خواوایو له سهر زه وی، ناپلین نه وی به پیره میردیکي فیلباز سهرده کرد، چونکه پاپ ناماده بوو ده سیسه و نوینکات بڼ گپانه وه ی به مال ی بورینه کان بڼ سهر ته ختی پاشایه تی فهره نسا بڼ نه وی نه و سامانه ی کلیسا که له سهرده می سهره تای شورش وه ده سستی به سهر دا گپا بوو بگپته وه، به لام ناوبراو به پوځ له ناپلین ده ترسا، چون ته وای نیتالیا که وتیوژیر پکینی فهره نساو دوی شه پی مارانگوش شاری پښم و پاپ خویان به گرفتاری ژرچنگی کنسولی په که م ده زانی، پاپی حوته م زنده قی چوبوو و به چاوی زیاده و وچه ته سهری ناپلونی ده کرد، ناپلینیش باوه پی به هیچ قسه ی کی پاپ نه بوو نه وی به که سڼکی درون وده سیسه چی ده زانی، نه م پای هریک له م دوانه بوو که له به رامبه ر یکتریاندا هه بوو، چ پیش ناشتی کردن و چ دواتریش، هیچ یه که له م دوانه تاسهره مرگیش هم تیروانینه ی خویان نه گپي، که سایه تی خودی پاپ به لای ناپلین نه وه گرنگه بوو، به لکو هیزی کلیسا گرنگبوو که له به ر چاوه نه گرتنی نه م نه ده کرا، نه م ش تنها له به ر نه و مانه وه ی هیزه سهر یازیه کانی فهره نسا له نیتالیا دا زیانی پیده که یشت، به لکو له به ر نه و نه بوو نه که ر بتوانیت کلیسای کاسولیک بخاته گډل لایه نگر ی خوی که لکی زږی هه بوو، ناپلین که (بالساموی)^(۱۹) پیشبینی که رو کانتی^(۲۰) فیهل سوفی به گپالتیک ده په تاند، ده یگوت (که شیشه کان به به هاترن له کالیوسترویه کان وکانتیه کان وه موو خوش^(۲۱) خه یالاته کانی تری نه لمانی) دریزه ی به قسه که ی ده داو ده یگوت (چونکه سروشتی مرؤ وایه و حزه که ن شتی ناناسایی باوه پیکن بزیه باشت وایه ده رگای کلیسایان له پودا بکه نه وه، تابچن گوی له پتیمای و دانایی ساخته ی مه زه بی بگرن، به لام بارنگایان پینه ده ین زږد فله سه فه چیه تی بکن، ناپلین له و پوپایه دایو بڼ وپکردن وده به نگرکرنی خه که کلیسا بیران لاچه پ ده کات، به واتایه کیتر: پوپ به پوپو بوونه وه له که ل نه وپیره فیلباز ده (واته: کنت کپارامونتی، که خوی ناوناو بوو پاپی حوته م و خه لکی که مژه بوون نه وانه ی باوه پریان به وده کرد، که ناوبراو نوینه ری خوا به له سهر زه ی)، سیخوپو پپاوانی ئاسایشی سهر به فوشه به نه ینی که لکی باشیان له که شیش وپیش نویژی که ران ده کرد بڼ به رزه وه ندی ده ولت (حکومت) جکه له م ش له وه باشت بوو ده سه لاتدارانی حکومت خه که بخه نه او نه و نالژییه ی گوته ی فیهل سوفه کان که که س سهری لیده رناکات، هه روه ها ناپلین له وپوپایه دایو نه م پولیسه په شه ی کاسولیک، بڼ هیورکردنه وه ی شالوی هه لچونی سهرده می پوښنگری وپوښکی

¹¹⁹ - یازوف بالساموی: په کیکه له پوښکه کانی نیتالی و نه له که یارتکی به ناویاک بوو (1734-1795) و په کیکه له پیره وانی باومر دار به زانستی کیمیاو نیتال وفاتکرتو جادوگری، له کونکی پاشا به تی لوسی سازده مه دا سگ و بهای زوی هه بوو، نه و له م سه له ی که ر دنه ده که ی سازنده تیوه کلابو و شان رقی لپه لساو له فهره نسا ی دور خسته وه (و- فارسی)

¹²⁰ - فیهل سوفیکي نایدیالستی نه لمانیو له کونیکسرت له دایکپووه (1721-1804)

¹²¹ - خوش خه یالاته کانی: خه یال پانونه کان، (و- کوردی)

شوق‌شکینگی‌اشترین پنگاچاره‌یه کاریگری راسته‌وخری‌هیه. پښککه‌وتننامه‌ی نیوان پاپ وناپلیون که‌به‌لنکورددا به‌ناوبانگه له‌یولیژی سالی (1801)دا مۆرکراو له (15/ی ئیبریلی سالی (1802)دا ئه‌وقانوته‌ش که‌به‌هۆی ئه‌و پښککه‌وتننامه‌وه ده‌رجو کاری پیکرا، پښکخراوه‌یی تازه‌ی کلێسای کاسۆلیکی له‌فهره‌نسادا دیاریده‌کرد، ئه‌مه‌ش چه‌ند بره‌گه‌یه‌کی ئه‌و پښککه‌وتن نامه‌یه‌یه، نابلیون مه‌زه‌به‌ی کاسۆلیکی به‌مه‌زه‌به‌ی ژۆرینه‌ی خه‌لکی فهره‌نسا ناسیبوو، نه‌ک وه‌ک ئه‌وه‌ی مه‌زه‌به‌ی په‌سمی ده‌ولت بێت، که‌له‌پیش شوق‌شکیندا مه‌زه‌به‌ی په‌سمی ده‌ولت بوو، هه‌روه‌ها مۆلته‌ی ئه‌وه‌یده‌دا مه‌راسیمه‌ ئاینیه‌یکان به‌نازای بکرتن، له‌به‌رامبه‌ردا پاپا پابه‌ندبوو به‌وه‌ی هه‌رچی ئه‌و ملکومه‌له‌ی کلێسای کاسۆلیک که‌له‌سه‌رده‌می شوق‌شکه‌وه ده‌ستی به‌سه‌ردا گیرابوو، ده‌ستی لێهه‌لگرت.

نابلیون به‌که‌یفی خۆی ئه‌سقه‌فی گه‌وره‌ی ئه‌سقه‌فه‌کانی هه‌لده‌بژاردو دیاری ده‌کرد، دوا‌ی ئه‌مه‌ پاپ حوکمی به‌شه‌رعی ناسینی ئه‌وانه‌ی ده‌رده‌کرد، ئه‌وکه‌شیشانه‌ی له‌لایه‌ن ئه‌سقه‌فه‌کانیشه‌وه داده‌نران، چونکه‌ ده‌ولت دایه‌نه‌ نابوون وه‌لپگای ده‌نگدانه‌وه‌نه‌بوو نه‌یانه‌توانی هه‌تاسه‌ر گرێنتی مانه‌وه‌یان له‌سه‌رئهم پیشه‌یه‌ ده‌سته‌به‌ر بکرت وده‌ولت ئه‌مه‌ی نه‌ده‌گرته‌ ئه‌ست، ئه‌و فه‌رمانانه‌ی له‌لایه‌ن پاپه‌وه ده‌رده‌چوون کاریان پێنه‌ده‌کرا، مه‌گه‌ر پێشتر مۆلته‌ی له‌ده‌ولته‌وه پێدرا، ئه‌مه‌بوو پښککه‌وتننامه‌ی کنکورد که‌زیاتر له‌سه‌د سال دوا‌ی نابلیونیش هیژو کاریگری خۆیان هه‌رمابوو، نابلیون له‌لێکدانه‌وه‌کانیدا هه‌له‌ی نه‌کردبوو، چونکه‌ ماوه‌یه‌ک دوا‌ی ئه‌و پښککه‌وتننامه‌یه‌ پڠحانیته‌ی کاسۆلیکه‌کان له‌هه‌موو قوتابخانه‌ ئاینیه‌یکاندا وانه‌ی تاییه‌تیا‌ن به‌قوتابیه‌یکان ده‌گرته‌وه‌و له‌ی وانه‌دا که‌وشه‌ به‌وشه‌ نووسرا‌بووه، ده‌بوو خۆینه‌دکاره‌کان ده‌رخیانکردباو ئه‌مه‌ش بریتی بووله‌:

یه‌که‌م: خوا‌ی گه‌وره‌ نابلیونی وه‌ک نوینه‌ری رووخساری خۆی ئاردۆته‌ سه‌رزه‌وی.

دوهم: ئه‌و که‌سانه‌ی له‌ئه‌هرکه‌کانی سه‌رشانی خۆیان سه‌باره‌ت به‌نابلیون که‌مه‌ترخه‌می ده‌کەن، ئه‌وا سه‌رپێچی له‌ده‌ستوری خاوه‌ند ده‌کەن وشایسته‌ی نه‌فهرت لێکردنی هه‌میشه‌ین.

ئهم‌ه‌ پوونکردنه‌وه‌یه‌ هه‌ندێک راستیه‌ر له‌گه‌ڵ خۆیدا دیتێته‌ پێش.

له‌مه‌راسیمه‌کانی مه‌زه‌به‌بیدا له‌سه‌ر منه‌به‌ره‌کانی وتاریژی ئاینی ده‌یانگوت: پڠحی موقه‌ده‌س به‌شێوه‌یه‌کی کاتی چۆته‌ناو له‌شی نابلیونه‌وه‌ له‌گه‌ڵیدا تیکه‌لاوبوو، هه‌تا ئهم‌ بێ سه‌رو به‌ره‌یه‌وه‌ بێ دینی شوق‌شکینره‌کان^(١٢٢) پێشه‌کێش بکات، پاستی ئه‌وقسه‌یه‌و لێکدانه‌وه‌ی دوا‌ی ئه‌وه‌ی، نابلیون بوو به‌ ئیمپراتۆر، ئهم‌ قسه‌یه‌ بۆبوژمانانی ده‌ره‌کی وهاته‌نه‌ناوه‌وه‌ی پڠحی پیرۆز بێ ناوله‌شی نابلیون له‌کاروباری سه‌رکردایه‌تی کردنی سوپاکه‌یه‌وه، له‌ماوه‌ی ئه‌وچه‌ند مانگی پښککه‌وتننامه‌که‌ی کنکورد، نابلیون بیرۆکه‌ی ئارمی (لژیون دوسنور) که‌تا ئیستاش له‌فهره‌نسادا باوه‌ جێبه‌جێکرد، ئه‌و له‌سه‌ر تاکانی سالی (1801)وه‌ که‌وتبێ بیری ئه‌وه‌ی نیشانه‌یه‌کی شانازی بێ پاداشته‌دانه‌وه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی له‌سوپادا خزمه‌تی دیار- یان ئازایه‌تیا‌ن نواندوه‌- یان خزمه‌تی به‌رچاوی ده‌وله‌تیا‌ن کردوه‌، بدات، ئهم‌ نیشانه‌یه‌ چه‌ند جۆری هه‌بوو وته‌نها له‌ژۆر ئاگاداری فه‌رمانه‌وه‌ی په‌هادا ده‌درا.

له سهرده می ناپلیندا په پړو بڼه مای خویندن داپژړاو تابه نه مړش^(۱۲۳) هر بهوشپوه په ماوه توه، پاسته نه مه له سر خویندنگه سره تاییه کان نه بوو، به لام خویندنی ناوه ندی ودواناوه ندی وخویندنی بالا هروک خوی ماوه توه به چهند ورده گرپانکاریه که وه، له سهروی هه مووشیا نه وه کاروباری زانکوکان کرایه ژیر ده سالاتی وه زیری پړشنیبری، زانکوکان له سهرده می ناپلیندا، له م به شانه ی خواره وه پیکهاتیوون:

1 - خویندنی بالا.

2- ناوه ندی ودواناوه ندی، (دهرچوانی ناوه ندی ودواناوه ندی).

کاری سهره کی خویندنگا تاییه تییه کانیش (که وابهسته به گهرتی تاییهت بوو، له سهرده می ناپلیندا دامه زرا) ده بوا له پشته کانی نه اندازیاری وه ونه ی وقازی وکسانی ئیداری و... هیت، پرهوهرده بکات.

چاودتری کردنی سهختی نه کولیزانه شپوهی سهریازی به خویوه گرتبوو، تاقیکردنه وه کانی کلزایی سالی نه م خویندنگارانه زړه سخت وقورس بوو، به لام قوتابخانه کانی ناوه ندی ودواناوه ندی زیاتر بقی پرهوهرده کردنی خویندکاری بواره کانی نه فسرربوون، دوی دهرچوونی هر خویندکاری تاقیکردنه وه پکیان ده کردو دیانداره کلزایی سهریازی، نه وانه ده یانتوانی له فرمانگه کانی ده ولتیشدا کاریکن، به لام هه مان ئیمیتازی نه وانه یان نه بوو که زانکویان ته واوکردو وپشته که یان دیاریکراو بوو، ناپلین حه زیده کرد خوی به پاریزه ری زانست وفیرکردن نیشان بدات، شاره زایانی بواری ماتماتیکی وکیما ونه ستیره ناس وفیزیاپیه کان و... هیت، پاسته وخو خرابوونه ژیر چاودتری خویی وناگاداری ده کردن وگرنگی تاییه تی به زانایانی بواری میژویی ده ده، به تاییهت میژویی میسر، چونکه میسر ناسی به چه مکه زانستییه که ی له سهرده می له شکرکشییه که ی نه و بزسر میسر وداگریکردنی نه وخاکه سهری هه لدا بوو، ناپلین له زانست نه خجای باشی ده ویست وده ویست لایه نه کانی قابیلی درک دیداری نه و گرنگی بدات به ده سته وه.

نه و لو نامه یی سالی (1812) ی که له شاری فیتسبکی^(۱۲۴) پوسیواوه بقی لاپلاس^(۱۲۵) ی نووسی، به پاشکای ده لیت: پئویسته زانست پش هه موو شتیک له پښکای شانازیکردن به ئیمپراتر به کاریه پتیرت، له م هه لومه رچه دا، هه تا زانستی نه بسترکی وه نه ستیره ناسیش ده توانیت خزمهت بکات، به لام ناپلین زانستی گپړانه وه ی خو ش نه ده ویست وپشتی به مانه نه ده به ست، بقی نمونه: نه یدنه توانی بونی تاسیت^(۱۲۶) به وه ی بقی پزی به قه یسره کانی پرم کردبوو به رگه بگریت، فله سغه ی سهرده می پړشنگه ری (لیره دا مه به ست له سهرده می شپړشه) بیرۆکه ئایدولقزییه کان به لای ناپلین نه وه چیگای نه فرهت لیکردن بوون.

¹²³ - تابه لمرغوش: ئیشاش نه و قانونه هه رماوه - یان زوری تر مه به ستی له سالاتی نووسی نه م گپیه به کپزی یوه ی به کپی سده ی یست ده گپرتنه وه نه م ئیشا. (و- کوردی)

¹²⁴ - فیتسک: شارتکه له ولاتی یلاروسیای ئیشا، نه وکات سهره رووسیابووو ده که وخته سهر رووباری دقتا. (و- فارسی)

¹²⁵ - لاپلاس: بیرمه ندگی ماشاتیکی ونه ستیره ناسیکی به ناویانگی قهر نه به (1749-1820) و زور توژی نه موو لیکدانه وه ی سهارمت به نه ستیره کان هه یو به تاییه تی ش دهریاری مانک وزه وی ومشتری وزوخل، تیرزه که ی لاپلاس که سهارمت به جیابوونه ی هساره کانی ده وری خو ره که له خوړخوی جیابوونه وه، به ناویانگترین تیوری زانستی نه ستیره ناسیه، له بواری فیزیا شدا به تاییهت له لیکولنه وه له نه لگتر و مکناتیسیدا تیوریه کی هه به، ناویرا و نه نامی نه نجومه ی زانایانی فرانسابووو. (و- فارسی)

¹²⁶ - تاسیت، میژوو نویسی به ناویانگی لاتینه، له شاری پرم له دایکبووه (55-125-میلادی) نه و داهیتری ساتنمو زور میژوو تره له هه مووشان به ناویانگتر (میژوو داب ونه رتی میله تی جیرمن) (نلمان او قسه ی رهوانیترانه. لایه نی مروژ دوستی وه ونه ریانه ی نه و بژه هزی نه و ی شتواری میژوو نویسه که ی جیوازی هیت له که ل کساننی تر دا، له زمانه وانیشدا زور به توانابووو نویسه کانی زور پوون وناوژمن. (و- فارسی)

له تابووری سیاسیشدا به تاییه تئوریه کی فیزیوکراته کانی^(۱۲۷) به زمان لوسی وته فره ده رانه ده زانی وه ره به وچورهش سهیری کانتی فیهل سوفی ده کرد.

ئامانجی نابیلین پیش هه موو شتیک شه بوو هه مووچوره یاده وری سهرده می شقوش وئایدیللژیایکی له ناومیشکی خه لکدا پهش بکاته وه، چونکه به لای شه وهه پۆزگاریکی نه فرهت لیکراو بوو، ته نانهت ده یویست یادی هه ندیک شتی میژوویی بووداوه کانی شه پۆزگارهش بیر خه لک بیاته وه، نووسین له سهر شقوش ته نانهت ئامازه کردن به شهوو بیوانی شه پۆزگارهش قه دهغه بوو، نه رویسپر ناویک هاتیل شه م مارا و باقیف وهتا خودی میرابیش، له م دنیا یه دا نه ژیاون.

کاتی له سالی (1807) دا له شه جومه نی بالای زانستی پارس، که سیک که زور چاکه و باشی له گه ل ده زگا کانی حکومه تدا هه بوون، به هژی شهوی ناوی میرابی هینابوو، نابیلین توپه بوو و نامه یه کی بقی وه زیری ناوخ ناردوو تییدا نووسیبوو: باسکردنی میراب، بقی ده ملیکوتانی سه رۆکیکی شه جومه نی بالای زانستی نه هاتوو، ههتا وشه شقوشیش له بلۆکراره کاندانه ده نووسراو لایراوو، نابیلین هه رله سهره تای گرتنه ده سستی ده سه لات، بیرۆکی خرقایمکردن و چه سپاندنی ده سه لاتی له سهر شهوه داپشتبوو که داموده زگا کانی راگه یاندنه کان پیوستیان به دارکاری وته مین کردن هه یه شهوه می جیه چیکرد. ئیستا دوومانگ وچه ند پۆزیک به سه ر کوده تای (18- بروم) دا تپه پیبوو، به پپی بریاریک که له (27/ی مای) دا ده رکرا، شه ست پۆزنامه ی داخستن، بقی شهوی ناگادار بکرتنه وه- یان سه ر پینچیان کرد بیت، ته نها (13) پۆزنامه مابوونه وه، شه م (13) پۆزنامه ش ماوه یه ک دوی شه م بچوار دانه که مکرابه وه، شه مچار پۆزنامه ش (که بریتانیا کان ناویانابوو ده سه ته سپی باخه ل) جگه له شتی هیج و لاوه کی هیجی تریان بلۆنه ده کرده وه، بۆیه خوینه ریشیان نه مابوون.

ته نانهت نابیلین پنگای بهو پۆزنامه نه ده دا که دژی لایه نگرانی شقوشیش هیج بلۆیکه شهوه، به مانایه کی ساده تر شه سلنه نه یه یوست وه بیر خوینه رانی بیتیتته وه که پۆزگاری شه مانه هه شبوون، بۆنومونه: هه ندیک له پۆزنامه کانی شه لمانیا دژی شقوش وئایدیللژییه که یانی ده نووسی ویه شکومه ندی وه زنی شهویان هه لاده کوت وگه یاندبوویانه که شکانی فه لکه، چونکه شقوشی له ناویرد، که چی شه پۆزنامه ش له ناو ئیمپراتۆریه کی خرقیدا قه دهغه کردن.

شه بۆیه شه پۆزنامه نی قه دهغه کرد، چونکه ناوی شقوشیان ده نووسی- یان هه ندیک که سایه تی شه پۆزگاره، ته نانهت سالنامه ی شتیه ده فته ری به ریاخه لیشی قه دهغه کرد که باسی پۆزگاری شقوشی به گوته ی دوو پسته ش تییدا نووسراوو و نه وانه ی چاپیش کرابوون کزیانکردنه وه، له گوتارو مه قاله کانییدا باسکردنی سويسراو هۆله نداو کلما رین قه دهغه کرا، هه رچه نه ده نابیلین کلما ری هۆله ندای له سالی (1806) دا له ناویرد، له سالی (1810) دا که سیک به ناوی باروول بوور، کتیبیکی به ناوی (کرده وه ی فیهل سوف وکلما ریخوازه کان نووسی) و خه ریکی چاپکردنی بوو، شه وییاوه له کتیبه که یدا به ناشیرینترین شتیه باسی شقوشه کانی کردبوو ویه دزوتیرین شتیه ش به شان ویاالی نابیلین هه لاگرتبوو وکلکه سوتو ماستاوکردنی بقی شه کردبوو، ناویرا و دلیابوو له وه ی کتیبه کی بقی کیشه بلۆده کردنه وه له لایه ن حکومه ته وه په زامه ندی

پیدهدریت، به لام به هله داجوونی شو له وه دابوو، نه وکتیبه له ژیر سانسور دهرنه چوو و چاپکردنه کی پاکیراو هژی پاکیرانه کشتی به م جزره نووسرابوو (یاده وه ری دیژواری پژگاری پایدووی به بیره یتانوه).

(ژاکوبینیسمی نهینی) گوناهاکیبو ده ولته تی ناپلین چاپقشی لینه ده کردو نه دیبه کان ده بوا شو هله یه نه کن، نیشانه کانی ثم ژاکوبینیسمیه نه یتیش له سر خویندنه وهی سه یرو سه مه ری نووسینی نه دیبه کان لیکه دایه وه، بقنونه: نه گه نووسه ریک باسی پاکدامینی ثاریتیدی (III) کردبا، یان باسی شرافه ته ندی (کاتن) ی کردبا، به کسه ره گومانیان لیده کرد، چونکه نه سیناو پوم، کوماری بیوون (III)، سه ریچی شه و یان ده خسته پال نووسه ره که گویا ویستویه تی ستایشی حکومتی کوماری بکات، ناپلین چاپه مه تی وبلوگراوه کانی شو ولاتانه ی داگیری کردبوون - یان له شه پره کاندایه دژابوون له باربرد، نه گه کر مترین ناماژه یان به داگیرکرد - یان ژتوده سته یی ولاته که ی خویان کردبا، شه و شو نه و پژنامه یه داده خراو نووسه ره کانیشتی ده سته به سه ره ده کران، ته نانه ت وکسه ی نووسیبووی گیانی ده که وته مه ترسیبیه وه، چاره نووسی پالمار که کتیب فروشیکبو له سر بریاری ناپلین له نورنبرگدا گولله بارنکر، ته نها تاوانیشی شه و بوو ناماده نه بوو ناوی شه و نووسه ره ناشکرا بکات که نامیلکه به کی بلوگرده بوو و بیووه هژی هه راسانوبونی ناپلین، شه و شه و ده گه یاند نه گه نووسه رو بلوگرده کان که من دلسترزیان بژ ولاته داگیرکراوه که یان نیشاندایا چ چاره نووسیک پوو به پوویان ده بژوه، نه هیشتنی هه موو یانو یاداشتی پژگاری شقش وینه ماکانی شو، شه و په پی چاودتری ده کراو به توندی لیکولینه وه ی له سه ره کرا، ناماژه به پژگاری نیشتمانی و مافی توتوتومی میلله ته کانی شه و پوی ژیر پکیفی خوی قه دهغه بوو، شه و بوو ره وشی سیاسی ناپلین له بواری چاپه مه نیدا.

(7)

دومانگ دوی شه پی مارنگر وچند هه فته دوی گه رانه وهی له یتالیا، کنسولی به که م به پیتی شو بریاری له (12/توگرتستی سالی) (1800) ده رجوو، نه نجومه نیک ی بژ په شنووسی قانونه کانی مه ده نی دیاریکرد، تاده ستوریک که بیته بناغی ره وشی قه زایی فهره نسوا هه موو شه و خاکانه ی له ژیر ده سه لاتی فهره نسادابوون، به هژی بوونی چهند گرفتیک کی گوره له داپشته وه و جیبه جیکردنی شه مه دا، ناپلین شه ندامانی شو نه نجومه نه ی که مکرده وه بژ چوارکس، چونکه شو تاقه تی بوونی نه نجومه نیک ی شه ندام تورو ده مه ته قتی تورو کربوونه وهی دورودریژو نه پراوه بگریت، به لام شه م چوار که سه هه موویان له قانون زان و مافیه ره ری دیارو به توانابوون، شو ده سته یه که بینه ماکانی شو قانونه یان داپشت و دواتر ناویرا، قانونه کانی ناپلینی، به پیتی بریاری (1852) په سه ندکراو تائیتستاش شو قانونه به هایان ماوه به ناوی قانونه کانی مه ده نیه وه و ناوی قانونه کانی ناپلینیشیان پیدهدگوتریت وگلر انکاری شه و توشیان به سه ردا نه هاتوره، له نووسینه وهی قانونه کانی مه ده نیدا که به هیمه تی

¹²⁸ - 1 - فارسی: سردارو سیاسته داری نه سینایو نارناوی داده پهره ری هه ووه (540-460، پیش میلاد) و شرفترین پایو ولاته کی خوی بوومو له شه ره کانی یوان له که ل خشارناشی پاشی هه خامه نشینه کاندایه - به تاییه ت له شه ره کانی ده ریایی سالامین وبلاته دا نارزاییه ی زوری نشانداهوو بهر که به ری تیتوکل هژمار کراوو بخاره ی نه سینای به یه کسان کی کردووه، (و- فارسی)

2 - کاتن: په وانیژو سیاسته داری رومی وکسه یکی باوه جیکرو دزاییه ی جوانه رستی رومیانی کردوو زور نووسینی سر نهج راکشینی له دوی خوی جینتوون (149) - 234، پیش میلاد

¹²⁹ - کوماری بیون: مه به ست له وه به پژگارتک کوماری بوون . (و- فارسی)

ناپلین داپیژان: ده‌وا قانونی حوکمی مافی له‌بنچینه‌دا زالی بزووژیه‌ت به‌سه‌ر فیودالیه‌وه‌بی‌ت وی‌ت‌گه‌و ده‌سته‌بالایی خاوه‌نداره‌تی له‌کۆمه‌لگادا چه‌سپاو‌بی‌ت ونه‌هیل‌دری‌ت بنه‌مای خاوه‌نداره‌تی بزووژای یکه‌وی‌ته بارو‌دو‌خی ناسکه‌وه، له‌مانه‌ش فیودالیه‌ت که‌له‌لی‌واری گۆ‌ردا‌بوو زه‌فه‌ری پتینه‌به‌ری‌ت هه‌تا ئه‌و کری‌کارانه‌ی که‌ده‌شیانه‌ی‌ست زنجیره‌کان بپسێنن، له‌عه‌ده‌ی نه‌ه‌ن.

ناپلیډن پټی وایو هڅی سره‌لډانی شلپش له‌ره‌نسادا بق خواستی نازادی نه‌بووه، به‌لکو له‌وه‌وه بزوکه خوازیاړی په‌کسانو بوون، به‌پای شو په‌کسانو و به‌یه‌کچاوسه‌یرکړدنې څه‌لک‌بووه له‌مافه‌مه‌دنیه‌کاندا، نه‌ک بارودنځی کومه‌لایه‌تی وټا‌بووړی ژیاڼی څه‌لک، نه‌وه‌ولیدا شو نایه‌کسانیه له‌ناو قانونی مه‌دنی، که‌څو دانه‌ری سره‌کی بوو، بوه‌نیته‌وه و بیخاته‌ حاله‌تی جیبه‌جیکړنه‌وه و دريژه‌ی پېښات، سه‌باره‌ت به‌شلپ‌شیش ده‌یگوت (نازادی ته‌نھا ده‌سته‌وازه‌یه‌ک بووه) ښتر شو نازادی سیاسي نه‌ه‌شت و په‌کسانیش به‌ومانایه‌ی که‌څو درکی پیده‌کړدبوو به‌شټواړی قانونی خسته‌یوو.

له و گزسته نینگا یوه که پوځیه تی سیستمی لوزیکې به ووی به رگری ده وله تی برنوازی ده کرد بویه (قانونی ناپلین) بۆته جینگای بیتنه لاگو تن وستایشی ولاته سهرمایه داره کان و تانستاش هریه و شیوه به به .

به لایم له گڼل نه وې شدا بڼی ویزدانترین په څه گریښ ناتوانیت نوکلی له وې بکات هم قانونانه به به راوړد له گڼل قانونه کانی شق پشدا پاشه کشه ی کردبوو ووه که نهو باش نده هاته وه، هر چنده هم قانونه به به راوړد له گڼل قانونه کانی تری هم مو ولاتانی تری نه وروپادا پشکه وتوتربوو، چپگای ناماژه بقرکندنه که له م قانونه دا چاوپړشی له زړ ده سستکه ونه کانی شق پشکران، له قانونی نابلیقیندا ژن سر به پیاوړه له مه سه له ی میراتگره ویشدا کچ له کور که متری به رده که ویت، له قانونه کانی شق رشدا که له سر بڼه مای مرقه دستانه بوو (بیژوه کان وچه لال زاده کان) له به را به ر قانونه دا یه کسان بوون، به لایم قانونه کانی نابلیقنی هم خالی لایر د.

(نەمىشتىنى مافىە كان)^(۳۰) مەمو سىزادانە پەزىلكردنە كان دويبارە لەسەر مەحكومدراوە كان جېيە جېكرانەو، ئايا لەدەرچوونى ئەم قانۇنە كارىتكردنيدا خەك نارەزايى دەربىرى ؟

بەدلتايىيەتتە بەلگە، تەننەت لەكاتى ئارندى بىر ئىجىمەنى تىرىيونا، ھەندىك لەئىدائەكانى ئاپەزايان دەريى، بەلام
كارىگەرى نەبىو كەس گۆيى پىنەدان، ئو ئاپەزايانەئى لەسەر ھە باسماكرد زور يەكلايكرايەو ھەبىو بەلەمپەر لەبەردەم
ئەم قانۇنەئى ئاپلېئىندا(واتە: قانۇنى مەدەنى) ئاپلېئىن بەجىرئە ئىجىمەنى تىرىيوناكانى تەتەلەكرد، كەتەنھا (50) ئىدائە
بىر زماي^(۴۱) ھىشەتەو ھەرمەنى دەركرد ئايى ئو ئىجىمەنە ژمارەئى ئىدائەكانى لە(50) كەس تىبەرەت.

کاتڻي ته م چاڪسازيه له نه نجومهني تربيو نه کانددا پوويدا ئيتر هه موو شختيک به پيٽي زه وقي ناپليڙين به پټوه ده چوو، له مانگي (مارسي - 1803) دا قانونه کاني ناپليڙني که ميشتتر له نه نجومهني بالاي ده ولته دا تاروتوي کرابوون، درايه نه نجومهني

130 - نهمین شتی مافه کان: نهمه بکینوو له سرانگان گهله بهرامهر تاوانباراندا گراوو له یشت شۆرشوه هه بویوو له قانۆنی شۆرشدا لایرا، نوانهی دادگا برپاری له سرده دا، نوکسه له مافه کۆمهاله به کانی بیهری دهرابو به مردوو له مافه لهدراو به برجاوی خۆبهوه نیشانه کانی مردنی خۆی دهینی، واته: میراته کهی دابشه گراو هاوسره کهنی به ته لاقدرابو هه زامه دهرابو ده توانی شووکه نهوه. (و- فارسی)

131 - بىن زمان: مەبەست لەوەوە ئەو ئەندام تریبونانى مایوونەوه کەسانی ملکەج وبارەریبون و رای راستەقەى خۆیان دەرئەدەبى و تەنھا کارتۆنى بون، (و- کوردی)

یاسادانان وئویش بئ قاققيله يەك بە يەك ەنگى بى مادەكانيدا، قانونى ناوپرلو كه له (مارسى، 1804) دا ئىمزاى كۆتايى لىدرا، بوبه بنه ماى قانونى فەرەنسا، ئىستا وابىژواى گەورەى فەرەنسا گەيشته ئارەزووەكانى خۆى، شۆپشى بىژواى دواى مەركىشى بەرو ئامانجى خۆى مایەو و ئىتر ئو و پوونىو و قسەكردن لەسەر درىژەدان بەشۆرش دواى (18/ى بروم) شتىكى نابەجىيە، بەلام هىچ مېژو نووسىك مافى ئو وەى نىيە ئو و خالە فەرامۆشېكات كە ئەم قانونە بوو مۆكارىكى گەورە بۆپشكەوتنى ئو و لاتە ئوروپايانەى ناپلىون داگىرىكردن .

بەسەرچوونى پۆژگار ەندى بۆگەيتەر بۆئەو قانونە زىادكران و بەپشتبەستن بەمانە ناپلىون چىنى كۆركارى زياتر دەخستە ژۆربار، ئەك ەر تەنھا قانونى شاپلىه كەمانگرتنى ەتا وازلەكاركردى دەستەيەكى بەيەكەو وەى بەسەرچەو سەيىدەكرىو لىكۆلنەو ەيان لەگەلدادەكردن وئەو كۆركارە دەنێردرەنە دادگا، تەنانت لەمەش زياتر، دەفتەرچەى كارىشيان دروستكر، كە لە دەست خاوەن كارەكاندا بو، بەبئ ئو و دەفتەرچەيە كۆركار نەيدەتوانى لەهېچ شۆپنىكا كارتىكتى دەست بگەوێت، لەسەر ئو و دەفتەرچەيە خاوەن كارەكە ەوى وازەيتان و دەركردنى ئو و كۆركارەى دەنووسى، دەتوانن ئو و بەپىننەو بەرچاوى خۆمان كەخاوەن كارەكان تاج ئاستىك لەم ئازادىيە بئ سنوورەى خۆيان بۆبېبەشكردى كۆركاران لەكرى پۆژانەيان بەپەيداكردى پاروونانىكى مەمرەمۆى كردوويانە، قانونى بازىرگانىش كە لەلايەن ناپلىونەو نووسرا بۆو، ەموو قانونەكانى بانكدارى و ئالوگك و بۆرسە ... ەيتەر، بەتەواو تەى بە ەمان شۆو و سەرى دانرا بو، بەكووتى ناپلىون بەدانانى قانونى سزادانى كارى ياسايى بەيەكجارى تەواوكر، لەسێدارەدانىشى ەيشتەو و سزاي شەلاق لىدانىش كە لەسەر دەمى شۆپشدا نەما بو، ەيتا وە كايەو لەسەر كەتنگەرەكان جىيەجىدەكرا، قانونى داخكردن وئەوانەى زىادپەويشيان لەقانونەكانى مافى خاوەندارى تەى تايبەت دەكرد، سزاي توندى بۆديارى كرابو، ئىستا ئەم كارە مەزنەى دانانى قانون تەواو نەبوو كە لەمانگى مارسى سالى (1803) دا شەپكردنەو لەگەل برىتانىادا سەرلەنوئ دەستى پىكرەو وە، ناپلىون دووبارە شمشىرى لەكالان دەركىشا وەو ئىتر تاكۆتايى دوو درىژى قارەمانى تىبە خوێناو يەكەى خۆى نەيخستەو و ناو كىفەكەى.

هه لایسانه وهی شه ری تازه له دژی بریتانیا و تاج له سهردانانی نابلیون (1803-1804)

(1)

دوای وەستانیکی کورت، دووباره شه پی گه وه ده ستیپیکرده وه دوژمنه کانی نابلیون به ناشکرا مه ترسی نه وه یان ده رده بپی و حسابی جدیدان بۆ ده کرد، له فهرنسا و هه موو نه و خاکی که وتیونه ژیر پکیفی ده سلاتی نابلیون، سوپای به توانا دروستکرا بون و ناماده ی جهنگبون، نابلیون به درژیایی ته مەنی خۆی له وه هه راسانبوو ناشتی له گه ل نه و هاو په یمانانه بکات که ده وله ته کانیان حکومتی سه رکوتکه رو دواکه وتوو و فیودالی بون، له سه رووی هه مووشیان وه بریتانیا که له و پۆزگاره دا به هیزترین ده ولته ی دنیا بوو، به تایبەت له پووی نابورییه وه، شه ره کانی نابلیون ته نها بۆ هینانه دی نیازی برژوانیه کانی فهرنسا بوو بۆ له ناویردنی ده وله ته کۆنه په رسته کانی نه وروپا و پاکیشکردنیان بۆ ناو هاوکیشه کانی پاراستنی به رژه وه ندیه کانیان، به لام له گه ل نه وه شدا نه م شه په ی فهرنسا، که تازه که وتبۆ سه ر پێ و بریتانیا ش زۆر له م له پێشتر که وتبۆ قو ناغی پیشه سازیه وه، واته: له م پوه وه بریتانیا زۆر پێشکه وتوو تر بوو که به هه یج کلزجیک له گه ل فهرنسا دا به راوړد نه ده کرا، جیکای خۆیه تی لێره دا ئاماژه به وشه پانه ی نابلیون بکه ین که ته واول له شه په کانی سه رده می شۆپش جیا بون، لینین: له م باره وه ئاوا ده لیت (یه که جهنگی میلی نه گه ری نه وه ی هه یه ببیته شه پۆکی نیمپریالیستی که نه مه پێچه وانه که شی راسته، بۆ نموونه: شه ره کانی شۆپشی گه وه ی فهرنسا سه ره تا وه که شه پی میلی سه ری هه لدا، له پاستیشدا هه ر میلی بوو، نه م شه پانه شۆپشگێرانه بون چونکه به رگریان له شۆپشی مه زن ده کرد، له به رامبه ر هاو په یمانی حکومت ته کۆنه په رست و سه رکوتکه ره کانی نه وروپادا، به لام کاتێ نابلیون زۆر له و ده ولته تانی نه وروپای خسته ژیر پکیفی خۆیه وه، شه پی میلی فهرنسا گۆرا بۆ جهنگه کانی نیمپریالیستی و نه ویش به تۆبه ی خۆی شه پی میلی تری به مه به سستی ئازادی میلیله ته کان له چنگ نیمپریالیستی نابلیون سه ری هه لدا) (لێره دا مه به سستی لینین نه ویه له به کاریردنی نیمپریالیستی به تپروانی گشتی به تالانبردنی سامانی ولاتانی ترو و واتای چنگی نیمپریالیستیش له مه ی دوا یاندا نه ویه که بۆ به تالانبردنی ولاتانی ترو) نیمه لێره و دواش له شوینیترا ئاماژه به مه ده که ینه وه.

سه رمایه داری بریتانیا ش به پۆلی خۆی له شه پکردن له گه ل پکه به رێ سه ره خته کی خۆیدا، واته سه رمایه داری فهرنسا دا که وته پێکدادانیکی خۆیناری، له و شه په دا بریتانیا به ژیرانه که لکی له وشوێتانه وه رده گرت که داگیری کرد بون و سوپای نه وانه شی به خه رجی خۆیی و چه ک و تفاق په رداخ ده کردن، هه روه ها ویلیام پیت، به ملیقنه ها لیره ی وه که هاوکاری ده دایه پوسیوا نه مسا - یان ده دایه پروس هه تا نه واته دژیه فهرنسا شه پیکه ن، هه مان نه وکاره ی ده کرد که باوکی (40) سال پێشتر یارمه تی تیره ی ئایرۆکی و هه موو تیره کانی تری سوپییستی ده دا هه تا نه وانه دژی فهرنسییه کان له که نه دادا هانبدات، به لگه نه ویسته جیاوازی نیوان نه م دووشته ته نها نه ویه بوو له مه ی دوا یاندا پاره ی زیاتر ده درا.

بق ج بریتانی له سالی (1802) دا ناشتی نامینی له گه ل فەرهنسادا کړد؟ تهنه پراگرتنی شه پوړو به شپوه په کی تاکتیکي بق ماوه ی سالتیک، چونکه نه و کف وکول وشادمانی ی له کزتا یه اتنی شه پ پوړیدا پاش ماوه په ک ژر له برزو ازیه کان و کولانه کانی بریتانی به ناشکرا په یان به و ه بړد ناپلیون سرکه وتووه و بریتانی شه پ د ژپاند، ناپلیون تهنه شه و ه ی قه ده غه نه کړد کالاکانی بریتانی له بازار په کانی فەرهنسادا ساغ بکړینه وه، به لکو له وشو پتانه ی که که وتبونه ژیر ده سلاتی خړشی، چونکه ه ل نه دار به لجیکاشی له ژیر ده ستدا بو ه موو کاتی ده ی توانی ه په شه له ده ریوانی بریتانی بکات، به تاییه ت له سالی (1802) به دواوه ته واو زالبو به سهر شه و دا که ژر له و ولاتانه ی به ناو سهر یه خق ه ژمار ده کران شه و بریاری سهره و یان به سهر دا به سپینیت وهاو په یمانی شه و و پاش هیچی له ده ست نه ده هات، ناپلیون دوا ی په یمانی ناشتی شامین ژر له لویسی چوارده ه ه م مه تر سیدار تریو که له و په پی به میزی دابو و به شی چه پی پوویاری رنی ه یتایه وه سهر خاکی فەرهنسا، نه گهر شه و ه برارود بکین تهنه له گه ل شه و خاکی ناپلیون ه یتایه ژیر ده سلاتی ولاتی فەرهنسا، تهنانه ت له گه ل خق رناوای خاکی شه لمانیش که خستیه سهر خاکی فەرهنسا ش برارود ناکریت، حوکمی ده سله اتداریه تی دیکتاتوری سهر یازی ناپلیون به ناشکرا هه ژمونی به سهر شه و و پادا کیشابو و ه ه سستی پنده کراو شه و دیار که وتنه شی له شه پکړنی له گه ل بریتانی ده سستی پتکړد، سهاره ت به و شو پتانه ی فەرهنسا ش داگری کړد بوون ه مان په پیره و ی ولاتانی شه و و پی دو شنی له گه ل دا ده کړد، هیچ به هایه کی بژ شه و بریاری که له سهر ده می دیرکتواره کاند ده و کرابو، به و ه ی ده بی کویله کان شازا دین، دانده نه نا. به پتی پیکه وتن نامه کی نامین له گه ل بریتانی دا ناپلیون ه موو شه و شو پتانه ی بریتانی داگری کړد بوون و له ژیر چنکی فەرهنسای ده و ه یتا بوون، خستیه وه ژیر پکیفی خقی، واته: سن دومنگ و دورگه کانی ناقتیلی بچو و دورگه کانی ماسکارونی و گزیان) له وشو پتانه دا خقی له بریاری شازا دبوونی کویله کان که م بوارد، به لام شه و شو پتانه ی که له بریتانیای ساندبوونه وه په پیره و ی شه و ه نه ده کړد، ناپلیون بق سهر کو تکرندی شق پشی توسن لوفرتور له سالی (1802) دا له شکرکی (10) هه زار سهر یازی نارو توسن لوفرتور که به به هانه ی خیانه تکرند ه یتدرا بق ه ژردو ی سهر یازی فەرهنسا له (7/ یونیوی سالی 1802) دا به ده سته سهر کرای نیردرا بق فەرهنسا و ده سته بچن ناپلیون فهرمانیدا قاره مان و سهر کړده ی شازادی خوازی په ش پیسته کان به نه یتنی به نه له یه کیک له زیندانه ژیر زه مینه کانی قه لاتی ژودا به ندبکین، ناسازگاری شو و ه وای شه و شو پتانه شیدارو کیتو ستانیو ه ه ل سوکه و تی خراپی لپرسراوانی شه و زیندانه له به رامبه ر توسن لوفرتور، تهنانه ت موله تی شه و ه شیان نه ده دا که س سهر دانی بکات و نه یانده ه یتشت ده ره و ه ش بیینی و له ماوه ی دوو مانگدا له ژیر شه و فشاره بییه زه بیانه ی له به رامبه ریاند کړد ناویراو مرد، ناپلیون پلانی سهاره ت به وشو پتانه ش گه لاله کړد بوون که له ژیر ده سلاتی فهرنسادابوون، به لام دوو باره شه پکړدنه و ه ی له گه ل بریتانی دا شه و نه خشه په ی شه و داوخت، هه تا به ه ژی دووره ده سستی و ه خق پانه گه یتشتی ناپلیون له به ر شه و پچرانی په یوه ندی له گه ل ناوچه ی میسی سپی که که وتبق شه وریکای سهر و ه مو هه ژمی لویزیانی له (30/ ی نیبریلی سالی 1802) دا به شه وریکا فرشت، شه و ده سته برزو ازیه بریتانی ی له به هاری سالی (1803) دا به ناشکرا هاواری ده کړدو ده یگوت: له پیکه ووتن نامه ی ناشتی نامیندا فەرهنسا سهر که وت، دوو باره بانگه شه ی شه و ه ی کړد پیوسته نه ه یتلدریت ناپلیون ده سستی به وشو پتانه پابگات که داگری کړد بوون و پنگای پینه دریت شو پتانی داگری بکات، ناپلیون، پتی و ابو دوا ی

پیکه و ننامه‌ی ناشتی نامین نیتر بریتانیا دورره‌په‌ریزو ده‌سته‌وستان پاده‌وستن وسه‌یری شو پیشهات وکارانه ده‌کات که ده‌یه‌ویت بیانکات.

گفتوگری دیپلوماسی ئالوز ده‌ستی پیکرد، هه‌ردولا نه‌یاندیه‌ویراو ونه‌شیان ده‌ویست ئیمتیاژ به‌یه‌کتری بده‌ن وه‌ردوو فهرنساو بریتانیا‌ش باش ئه‌مه‌یان ده‌زانی ودرکیان پیکردبوو.

له‌مانگی ئیبریلی سالی (1803) به‌دواوه ئه‌م دانوستانه به‌رده‌وام بوو وواچاوه‌پوانده‌کرا زوو کۆتایی بیئت، له‌پاریس و له‌نده‌ندا هه‌ردولا گومانیان هه‌بوو، وه‌زیره‌کانی بریتانیا هیچ یه‌کێکیان پاکانیان یه‌ک نه‌ده‌که‌وت له‌سه‌ر شو‌شه‌په‌ی که‌سه‌ره‌تا بئ هه‌وپه‌یمان ده‌مانه‌وه، له‌کاتی‌کا فه‌رنسا له‌وکاته‌دا له‌گه‌ل هه‌موو ده‌وله‌ته به‌هیزه‌کانی ئه‌وروپا‌دا ناشتی کردبوو، هه‌روه‌ها له‌فه‌رنسا‌شدا برژوازیه‌ت درژی شه‌ر بوو، چونکه هه‌ره‌شه‌ی له‌به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی ده‌کرد، لێره‌دا جینگای خۆیه‌تی ناماژه به‌ر په‌فتاره‌ی نابلیون بکه‌ین که‌ببوه جینگای سه‌رنجی چاودێرانی سیاسی، گومانی تێدانییه شو که‌سایه‌تییه خۆیه‌زلزان ومۆن وتوپه‌و تۆسنه، رقی له‌هه‌موو که‌س ده‌بژوهه ویتی ترپه‌یی به‌سه‌ره‌موواندا ده‌پشت، به‌لام پتیوسته تێبینی ئه‌وه‌ش بکرت، ئه‌و له‌پاستیدا ته‌واو به‌سه‌رخۆیدا زالبوو وله‌بنه‌په‌تدا که‌سیکی هیدی و هیمن بوو، نابلیون به‌ئه‌کته‌ری تراژیدی تالما¹³² سه‌رسامبوو نژدگوتی شاتۆکانی ئه‌وی له‌به‌رکه‌دبوون وله‌کاتی نمایشکردنی شاتۆکانیدا گرنگی پێده‌داو په‌یامه به‌رژه‌کانی مرۆیی ده‌بوونه‌وه جێای سه‌رنجی، به‌مه ئیمپراتۆر¹³³ ئه‌وه‌ی به‌یبرده‌هاته‌وه که رۆژجار ئه‌وانه‌ی دین بق کۆشکه‌که‌ی، شازاده خاتمن که‌عه‌شیه‌که‌ی خۆیان له‌ده‌ستداوه، فه‌رمانپه‌روایان ده‌بینیت که‌ولته‌کانیان له‌ده‌ستچوه، پاشایان ده‌بینیت له‌ئنجامی شه‌په‌وه ته‌ختی پاشایه‌تیان سه‌رو ژێربوه، ئه‌و سه‌ردارانه ده‌بینیت که‌ئومیدی گه‌یشتیان به‌ته‌ختی پاشایه‌تی تێدا به‌دی ده‌کرت وبق پاپانه‌وه کلکه سوته هاتوون، نابلیون هه‌میشه ئه‌وه‌ی به‌نمونه ده‌هێنایه‌وه ده‌یگوت: تۆ ده‌توانیت له‌نمایشه‌کانی تالما‌دا هه‌ست به‌ده‌وربه‌ری خۆت بکه‌یت که‌چۆن که‌سایه‌تییه‌کان له‌ژێر پێکاندا پلپاونه‌وه و پکه‌به‌ری و ململانێی دیژوارو غه‌مگین له‌قولا‌یی ده‌کانه‌دا هه‌شاردراوه ئه‌مه به‌روونی هه‌ست پێده‌که‌یت وده‌بینی، ئینجا درێژه‌ی به‌گوته‌که‌ی ده‌داو ده‌یگوت: ئه‌و نمایشانه‌ی تالما به‌لای منه‌وه تراژیدین، ته‌نانه‌ت منیش گه‌وره‌ترین قاره‌مانی تراژیدی پۆژگاری خۆم، به‌لام له‌گه‌ل ئه‌مانه‌شدا ئایا هیچ کاتێ بووه من وه‌موو ئه‌و ئه‌کته‌رانه ده‌ست به‌رزکردنه‌وه بق ئاسمان لایه‌ین؟

یان له‌جوله‌ سه‌ره‌وته‌کانی خۆماندا وده‌کارو پێک بین؟ ئایا قه‌ت بووه ره‌فتاری سه‌یرو نامۆ بکه‌ین وپێگا له‌خۆیه‌زلزانی و پێشمه‌ی بق هه‌لسانه‌کانمان بگرین؟ هاوارنه‌که‌ین؟ به‌دلتیاییه‌وه نه‌خێر، ئیمه هه‌موومان که‌سانی ئاسایین و وه‌ک که‌سێک هه‌لسوکه‌وت ده‌که‌ین که‌زه‌وق — یان بق پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی ده‌دویت، هه‌موو ئه‌وانه‌ش له‌سه‌ر ئه‌م شاتۆیه‌ی ژياندا هه‌ن شتیکیان خستۆته‌سه‌ر ده‌سه‌لاتدارییه‌تی تراژیدیای دنیاو پۆلی خۆیان گێتپاوه، جگه‌وه‌ی ئاویان نه‌کردوه ئینجا که‌پۆلیان لاچه‌په‌ک بووه که‌وتونه‌ته پێنمایی ونامۆژگاری تراژیدیانه که‌په‌ندوباو له‌م سه‌رمه‌شقییه‌یان وه‌ریگردریت. به‌رده‌وام

132 - تالما (فرانسوا جوزیف تالما : نه‌کته‌رنگی به‌ناوبانگی تراژیدییه‌و بۆته جینگای سه‌رنجی نابلیون، ئه‌و نه‌کته‌ره به‌جوله‌کانی سه‌رشا‌زی و نمایشه‌کانی باومری به‌راستیه مێروویه‌کان هه‌بوو، شاتۆکاره‌کانی له‌سه‌ر جوله‌ی سرونشی رامکردبوو (1763-1826) (و- فارسی)

133 - ئیبرراتۆر: مه‌به‌ست له‌ نابلیونه (و- فارسی)

ناپلین به سەر نه خشه و پلانه کانی خۆیدا زال بوو، ئه و ته نها که موکوپیه کی هه بوو ئه ویش زوو هه لچوونی بوو، که نه یده توانی دان به خۆید ⁽¹³⁴⁾ بگریت، کارگه ری توپه یه کانی ناپلین ژۆر توندو تیزبوو و هه ژمونی ده خسته سهر دهوور به ره کهشی و ده ی ترساندن، به و توپه بوونه هونه رهنه دانه یه ی پای هه موو ئه وانه ی ده گکری به وه ی ئه م له سهر حه قه و به رامبه ره که ی ناچه قه، ته نها ئه و که سانه ی ناخی ئه و یان ده ناسی ده یانزانی و په یان به و پۆله پیاپییه ساخته یه ی ده برد، ته نانه ت ئه و که سانه ش هه ندیک جار په یان به و پاستییه نه ده برد به هه له دا ده چوون، ویزورس، بالونیزی بریتانیا له فهره نسا له وپه وایه دابوو هیچ کانی ناتوانریت ولاته که ی ناشتی راسته قینه له گه ل ناپلیندا بکات ودرژه بکیشیت، ئه مه ش له به ر ئه و نا که فهره نسا له ناشتی کردنه که ی ئامیندا ژۆر ئیعتیازی ده سته که وتبوون، به لکو له به ر ئه وه ی ناپلین له و ولاتانه ی هاوسنوویری فهره نسا بوون واهه ل سوکه وتی ده کرد وک بلتی ژۆر ده سته نی، بۆنموونه: له پایزی سالی (1802) دا ناپلین ئاگاداری سویسرای کرده وه به وه ی حه زده کات له و ولاته دا ده ستورکی تازه بنووسریته وه و حکومه تیک بیته سه رکار دۆستی فهره نسا بیته، ئه و وای به سویسراییه کان نیشاندده دا ولاته که یان که وتۆته نئوان سنووری ئیتالیا و فهره نسا وده ست نیشانی فهره نسا یه و به گرتنه به رچاوی ئه م تیبینییه جوگرافیا یانه سوپا یه کی (30) هه زار سه ریازی له ژۆر فهرمانده یی ژنرال (نی) ئارده سه ر مه رزی سویسرا، سویسراش ملکه چی ئه و فهرمانانه بوو، دواتر بوو به گوێپا یه لی ته ولو، هه ر له و پۆزگاره دابوو ناپلین به شیتی ژۆری له ولاتی په یمونی خسته سهر خاکی فهره نسا، ولاته بچوک و میرنشینه ئه لمانی، دوا ی پیککه و تنفامه ی ناشتی لونه ویلی سالی (1801) ئیتر نه یانده توانی ئومیدیان به یارمه تییه کانی نه مسا هه بیته و ته وای لێ پرابوون و له به رامبه ر ناپلیندا هه لده له ریزین و په فتاری ژۆر ده سته یی و تۆکه رانه یان ده کرد، سه ر نه نجام هۆله نداش سه خت گرفتاری چنگی فهره نسا ببۆوه و دیاریوو ئیتر نه یده توانی خۆی پزگاریکات، بریتانیا ئه م بارودۆخه ی لاگرانپوو و نه شه یده توانی خۆی لیده ریا زیکات، ناپلین له یه که م دانیشتنی له گه ل بالونیزی بریتانیا له (8/ ی فبرایه ری سالی 1803) دا کردی به قاوقیله و شیره شپو خۆی به توپه یی نیشاندلو به ناشکرا هه په شه ی ده کردن وگوتی: ئه که ر بریتانیا ده ست بۆ شه پکردن بیات ئه و کارنکی خۆکوژییه، هه روه ها گوتی: هه میشه بریتانیا خه ریکی دروستکردنه وه ی هاوپه یمانیه تییه و ئه مه ش بیهوده ییه چونکه نه مسا ئه و ده ولته به هیزه نه ماوه . دواتر ویزورس، له و نامانه ی که وه ک بالونیزی بریتانیا له فهره نسا بۆ هه لسه بری و هه زیری ده ره وه ی ولاته که ی ئاردن، به م جۆره نووسیبوو (پێمانوایه نه عه رته ی یه که ئه قسه ری سوپای دیراگویمان گوێ لیده بیته، نه ک قسه کردنی سه رۆکی به هیزترین ولاتی ئه وروپا).

ناپلین به م خۆ توپه کردنه ی وایده زانی ده توانیت له لایه ک ناشتی له گه ل بریتانیا دا بکات و له لایه کی تریش ئاغا یه تی خۆی به سه ر ئه وروپا دا به یلێته وه، به لām ئه و له گه ل دۆژمنیکی سه ره سته خندا پوه یه روو ببۆوه، هه رچه نده له و پۆزگاره دا له هه موو بریتانیا دا ئاکۆکی توند له نئوان برژوازیته و توژی ئه شرافدا هه بوو، به لām هه موویان له سه ر ئه و خاله کزکیبون نابێ ئه وروپا بیته کۆیله ی ده سته ی ناپلینی دیکتاتور.

دوای ئەو هەپەشەیی نابلیۆن، بریتانیا سوپایەکی سەت هەزار کەسی خستە ئامادەباشی و تەواو پەرداخی کرد، لە (13/ی مارس) دا، نابلیۆن دواین ئواندنی خۆی نیشاندان وواتر پایگە یاندو گرتی (ئێوه⁽⁴⁰⁾ بپاری شەرتانداوه). دووبارە دەتاتەوێت (15) ساڵ شەپکە نەو و منیش بۆ ئەو ناچاریکەن؟.

نابلیۆن ئەو هی لە بریتانیا دەخواست دورگی مالتە (کە پێش پێگە و تننامە ی ئامین داگیری کردبوو و بپاری دابوو ئەو خاکە بداتەو شوالیەکان و دواتر دەستی بە سەردا بگرتەو، بە لām بریتانیا بە بەهانی ئەو هی نابلیۆن بپارەکانی پێگە و تننامە ی ئامینی پێشیلکردوون، بە پەلە گەرموگر دەستی لە کشانەو هی لە مالتا نیشان نەدا، نابلیۆن بە دەنگێکی بەرز هاواری کردو گوتی (بریتانیا شەپی دەوێت، بە لām ئەگەر ئەوان لە پاکیشانی شمشیر لە کالان دەستپێشخەری بگەن، من دواین کەس دەبم شمشیرە کەم بخەمەرە کالان ... ، لەوانە یه ئێوه بتوانن فەرەنسا لە ناویەرن، بە لām قەت ناتوانن بپرسین، سلا لەوانە ی پەیمان شکینی دەگەن، ئەگەر ئەوانە پێیانوا یه مالتە لە ژێر دەسەلاتی خۆیاندا دەهێلنەو، ئەوا شەپکی بێ ئاشتیکردن پوودەدات).

ئینجا نابلیۆن ئەو مۆلە ی جێهێشت کە بالونیزی ولاتانی ئەروپایی ولتپرسراو خاوەن پلەوپایە بەرزەکانی تێدا میوانبوون، لە سەرتای مانگی ئیبریلی سالی (1803) دا ویزۆرسی بالونیزی بریتانیا، فەرنسای جێهێشت و بەم جۆرە شەپی ئێوان بریتانیاو نابلیۆن کە تاکۆتایی دەسەلاتاریەتی درێژە ی کێشا، هەلاپسا.

(2)

لە بریتانیادا دەیانزانی ئەم شەپە مەترسیدارو دیژۆردەبێت، لە هەمان سەرەتای شەپ دەستپێکردندا (ویلیام پیت) کە لە سالی (1801) دا دەستی لە کار کێشابۆو، دووبارە دەستبەکاربۆو و هۆی دەست لە کار کشانەو هی (پیت) ی سەرۆک وەزیرانیش ئەو بوو هەموو برتۆازیت و ئەشرافەکانی بریتانیا پێیانوا بوو ئاشتیکردن لەگەڵ نابلیۆندا دەستی و شتیکی مومکینە، ناویرا ویش دژی ئەوپایە بوو، ئێستا دووبارە پۆلی ویلیام پیت دەستی پێکردەو ئەوپایە نۆسالی تەواو لەگەڵ شۆپشی فەرنسادا شەپی کردبوو و دەبوا لێرەو داو لێپرسراو یه شەپکردن لەگەڵ نابلیۆندا بگرتە ئەستۆی خۆی کە ژۆر لە شەپەکانی پێشوو مەترسیدارتر بوو، هەرچەندە ویلیام پیت لە و بپوایە دابوو شەپکردن لەگەڵ نابلیۆندا ژۆر لە سەر دەمی شەپکردنی شۆپش دیژۆرتەدەبێت، بە لām ئەو شەپە بەر چا و گرتیو ئەم شەپە نابیته جیگای دڵنیاگە رانی سیاسی ناوخری بریتانیا، بە دڵنیا یه وە فەرەنساش لە سالی (1803) دا زیاتر ژالبو بە سەر ئەو خاکانە ی کە داگیری کردبوون و باری ئابووری ژۆر لە پێشوو باشتربو و سوپایەکی بەهێز تە یارتی هەبوو و لە سەرتۆپی ئەو دەوڵەتە شەپکردە یهکی بە توانا و پەوانیژیکی ژیری هەبوو، بە لām لە لایەکی ترەو کارخانە پێشەسازییەکان⁽⁴¹⁾ و دوستکردنی کەلوپەلی زیاتر کاریگەری خراپی بۆ سەر بریتانیا هەبوو، بە تاییەت لە پووی دوستکردنی چەک و تەقەمەنی. ویلیام پیت شۆپشی ملوانەکانی سالی (1797) ی باش بە بیرما بوو و ئێستا

135 - ئێوه: بریتانیا.

136 - مەبەست لە بەرمو پێشوو نی پێشەساز ی فەرەنسا یه: بە تاییەت چەک و تەقەمەنی. (و- کوردی)

له فرمانسادا فرمانپه وایه کی سهرکوتکه ر له سر کاره و حکومت ده کات، که ژاکوبینه کانی زځر به درنده یی کوشت وپرکړو شویته واری هم موو جوره نازادیه کی له ناویردبووه، هم پاستیانه هم موویان له ناردابوون، به لام له گال نه وهدا، هژده مانگی سهره تای نه و شه په زځر پوودای سخته و دیژواری تیدابوون. دوی نه و ی چینی بریژواری بریتانیا به خورشیه وه پیشواری له پیکه وتننامه ی ناشتی نامین کرد، به لام دوی نه و ی بزیانده رکه و ت نابلیون پنگانادات به هیچ جوتک کالای بازگانی بریتانیا بفره نساو نه و شویته نه ی داگریشی کردوون بچیت^(۴۷). به لام توژی نه شرافی بریتانیا ته و او داوای شه پی ده کردو لاری لئی نه بوو، چونکه ده یزانی نه گره شه پنه بیت نه واده یی حکومتی بریتانی چاکسازی بکات به به رزه وندی برژو له پنگای ه لیزارد نه کانه وه، به ممش ده بو خویق شه پیکه مه ترسیداری ناوخر سازیکه ن، نه مه نه و ه لومهرجه بوو که بریتانیای تیکه وتبوو، جگه له مانه ش ترسی یه ک پاپه پینی شلپشگتپانه ی چینی کرتکاریش هه بوو، بویه هریو توژی نه شراف وچینی برژو ناماده ی شه پکردنیوون، له گال فره نساو.

ویلیام پیت، بځ پنگاکرتن له دابه زاندنی سوپای نابلیون له سر لیاوړه کانی خاکی بریتانیا، خه ریکی نه خشه و پلان دانان بوو. نابلیون سهرتا سهرتاسه ری خاکی هانور^(۴۸) که په کیکیو له ولایه ته گوره کانی نه لمانیاو له ژیر ده سلائی بریتانیا دابوو داگری کرد، نه و ناوچه ی ش له ژیر فرمانپه وایی مینشینی ئالکتور دابوو^(۴۹)، ئینجا نابلیون فرمانیدا جارتیکتی به ته واده یی خاکی ئیتالیا داگریکاته وه، که تا نه و کاته ش هندیک له هیزی سهریازی فره نسای تیدامابوو، ئینجا فره مانى به هوله نداو به لچیکا کرد سوپاکه ی خویان بخنه نه ژیر ده سلائی حکومتی فره نسی، پاش ماوه یه کیت فره مانیدا هم مو کالاکانی بریتانیا له ناو فره نساو نه و ولاتانه ی له ژیر ده سستی خویدابوون، ده سستیان به سهردا بگریدریت وه موو نه وانه ی سهریه بریتانیاش بوون، زیندانی بکرتن هه تا نه و کاته ی ناشتی له گال بریتانیا دا ده کرت، دواتر سوپایه کی مه زنی له سر به نده ری^(۵۰) بولونی، که ده که ویتنه سهرده ریای شمال کزکرده وه بځ ناماده باشی په پینه وریان وچوونه سهر خاکی بریتانیا، نابلیون له یزنیی سالی (1803) دا، مانگیک دوی هه لایسانی شه، گوتی: نه گره هه وای تم ومژاوی بریتانیا سن پځر بواریدات وه ورییت، نه و له نده ن وپه رله مانى بریتانیا داگریده کات، له کارویاره کانی خوسازکردنی هوریوی سهریازی به نده ری بولونی، له کزتای سالی (1803) و سهره تای سالی (1804) دا به چالاکانه که وته جموجولی ته و او له هه موو به نده رکه کاند به رده وام بوو، به بونی سن پځر هه وای ته مومژاوی بوری بځ سوپای فره نسا خۆشده کرد خویان له دیدی سوپای ده ریای بریتانیا به دووریگن ویتوان پځر بځینه سهر خاکی بریتانیا، ئیتر نابلیون هه موو له مپه په کانی تیکه ده شکندن وخری ده که یانده په رله مانى بریتانیا، زورجار نابلیون و زځر له هاوالاتیانی بریتانیاش وایان بیرده کرده وه.

(زځر له بریتانیه کان که له و پځرگاره دا ژیاون دواتر ده یانگون، له مانگه کانی سهره تای شه پدا، پلانی دابه زاندنی سوپای فره نسا له سهر خاکی بریتانیایان به گالته جاپی سهرده کرد، به لام له کزتای سالی (1803-1804) دا ئیتر هیچ بریتانیه که به وپلانه ی نابلیون پیکه نینی نه ده هات و بویه شتیکی جدی، بریتانیا هه رله پځرگاری سالانی (1588) دا که له چاوه پوانی

137 - بچیت: کالای پیشه سازی بریتانیا بچیت بځ بازاره کانی فره نساو شویته کانی ژیر ده سستی، بځ ساغر دنده وایان، (وکوردی

138 - هانور: ولاته دیرینه کی نه لمانیا به که له سالی (1866-1946) به کیکیو له ولایه یی پروس و نه مرژش به شکی ساکونی خوارو یک ده بچیت. (و- فارسی)

139 - ئالکتور: له نه لمانیا دا به و شازاده یان ده کوت که مافی ه لیزاردنی ئیجراتوری نه لمانیان هه بوو،

140 - مه بست له پوتونیا نیه، نه و به نده رده که ویتنه باکوروی خورتاوی نه وریا، (و- فارسی)

کهشتی (نارماد) کهشتی نیسپانیا که دهیویست بیته لیواره کانی خاکی بریتانیا و لهنگه ریگرت، هیچ کاتیکیتر توشی نه م ترسیبی ئیستای نه بیووه، نابلیون به سرکیشی له بهنده رو شارو شاروچکه کانی سرلیوار ده ریای ده گوت و پایدیه گ یاند پیویسته و ابگن روانه کن و سرکه و تمان مسوگره به سر دوزمنی هه میشه بی^(۴۱) فره نسادا.

سه بارت به سوپا و ناماده کاری جهنگی فره نسا، هه والی ترسناک و زیاد پیوه نان و سهیر ده گیشته بریتانیا و نه م هه والانهش پیویستی به و ده کرد حکومهتی بریتانیا هه نگاری جدی بنیت، نه و پیاوهی توانیبوی له سالی (1798) دا خزی له چنگ هیزکی ده ریایی به توانا و سوپایه کی به هیزی وه ک بریتانیا قوتاریکات و بیچیت میسر داگریکات و له سر ینگای خرشیه وه ماته بخاته ژیر پکیفی خزی، نه و پیاوه باش ده یترانی که لک له هه وای ته مومزوی ده ریای مانش وه ریگرت.

نیتر کانی ده ستیگردهشی بهی نابلیون له مانگ وهفته دا نه مابوو، به لکو که وتبێ سهر پۆش سعات و ده بی نه و چپیکات؟ بریتانیا دورپنگا چاره ی له بهرده مدابوو:

یه که م: نه و هه بو به مشت زتی بریژن و به په له پروزاوان هاوپه یمانیه تیکی نه روپایی پایگه یه نن و نه و هاوپه یمانیه تییه ش له خوره لاتی نه روپاوه هیزش بکه نه سر نابلیون، به و جوړه بریتانیا له دست داگریکردنی نابلیون پزگاریکن، به لام نه مسا که له بهرامبه ر نابلیوندا تیشکابوو له پتیکه و تننامه ی ناشتی (لونه ویل) دا نه و هه موو باج و زیانه ی دابوو و لیکه و تپوو، نه یده توانی به و زوانه له و تیشکانه ی پاست بیته وه، نه مسا هزی له شه پوو، به لام نه یده ویست خزی تپوه بگلیتیت، پروس دودلجو وروسایس مه سه له که ی گابه سوک وگا به قورس نیشاندده دا، گفتوگۆ له نارادابوو، ویلیام پیت له دورستکردنی نه و هاوپه یمانیه تییه ناوومید نه بوو و باوه ی به سرکه و تووی خزی هه بوو، له دورستکردنی نه و هاوپه یمانیه تییه، هه رچنده کاره که به خا و خلیچکی به ره و پیژنده چو و نه گری نه وه ی هه بوو به لاکه لاک سهرنه گرت.

پنگای دوه میش وابهسته به خودی نابلیون بو، ویلیام پیتی سهرۆک وه یترانی بریتانیا و هاگسبری، ده میکیوو ده یانزانی جورج کادودال، نه دما ده ستی شوانیه کانه و له لنده ندا ده ژیت و په یوه ندی له گه ل کنت دارتوادا هیه، به تپوانینی گشتی ده یانزانی کۆچ کردووانی فره نسی خهریکی پلانی کوشتنی نابلیون، زوری نه برد حکومهتی بریتانی له ورده کارییه کانی نه وه گیشته که په نا هه نده کانی فره نسی، لایه نگری گه پانه وه ی پژی شانشینی، خهریکی چ پلانیکن. لایه نگری پژی شانشینی به هزی تیشکانیان له شقرشی واندده دا، ته واکه گیشته بونه نه و بره وایه ی له ناویردنی نابلیون به پنگای شقرشی چه کرداری نه سته مه، بۆیه بریاریاندا بوو به پنگای تیرکردنی خودی نابلیون نه خشه و پلان داپژن و وه سالی (1800) بۆمی بۆ دابنن، به شپوه یه کی چاوه پواننه کراو نومید که وتبێ دلی ویلیام پیتوه، ده ولتهی بریتانیا ده یویست به شپوه یه کی وریایانه ده ست بخاته نه و کاره وه، باشتروابوو وه ک پلانه که ی کوشتنی پلی یه که م ئیمپراتوری روسی، که خهریکی له شکرکیشی بوو شانه شان له گه ل نابلیوندا بۆسه ر هندستان، کاریکات، وات: له پشت په رده وه یارمه تی نه و پلانه بدات و به پروکه شیش ته شریفاتی ده ولتهی پاریزگاری بکات و نه و هه له ده ست نه دات که ته سه لکردنی دلی خزی به باشتترین شپوه ده ریپیت، چونکه کانی بالونیزی روسیا (فرونسوف) حکومهتی بریتانیای له مردنی ئیمپراتوری روسیا ناگادارکرده وه و پیتی

پاڭه ياند گوايا به خوښنږي دده ماغ مردوه، بهو جوره هه لسوکه وتيش له گه ل کوراني ناپليوندا بکات و وايده ريخات ناگای له هيچ نه بڼوه.

به لام له دده وروپه ناپليون پاريزگارو نه نه فسه ري سهر يازي نارازي نه بڼون ونه (کنن پالن) و(بنیگن)^(۱۴۱) و(پلاتن زویوف) هه بڼون، که نه ماته پلانی خوښنږي ښمپراتوري پوسپايان نه نجامدا، نه م جاره يان مه سه له که نه وه نه بڼو که به هاوکاري په ک خاتوړني جوان و دلگرو نه شراف زاده و وه ک ټولگا نه ليکساندرونا ژريتو، که خوشکي پلاتن زویوف بوو و فيزورسي بالوښي بریتانیا له پترسبورگ له پڼگای نه وکچه وه ناره زايه تي خڅي له هه لسوکه وتي ښمپراتوري پوسپه دهر پيڼو وده ستي له وپلانه دا هه بڼو، به لگو نه مجاره يان ده بو له پڼگای په ک لاديني دپنده په کله په ق، که نه له تقوچي ناگادار کړنه وه په کله که و نامازه تيده کات ونه له تواجه کاني که ساني تړش سره درده کات، به هيچ جوريک ناگاداري نه وه نه بڼو که مه سه له که ته نه بڼو په سهری کنسولي په که مه، به واتايه کي ساده تر، کادودال باش درکي به و نه ده کړد چنچوني ده توانريت سهری دوه له تیک له پايته خته که يدا ليدريت، نه و نه يده زاني ناشنایي له نايونوني دپلوماسي وگفتوگوي پاروي ناوکړشک نه بڼو و به و پي گه ورانه ي ناوچه که کاني راو کړد، نه يده تواني له سر ته ختايي هڅه کاني سيقلي و ته لاره کاند به باشي هه نگاوينيت، ويلام پيتي سهری و ه زيراني بریتانیا هه رچه نده پوسپي نه ده زاني، به لام هر نه و پنده پوسپه ي دوپات ده کړه وه که ده لیت (دوسه ت گوت نه يو کړدار ناهي نيت).

پلانه که له لنده نده نه خشي بې کښراو ده بو جورج کادودال ناپليون بکوزيت، واته: له وکاته ي ناپليون له مالمرزودا، وه ک عاده تي خڅي پڅانه به ته نه له دده وروپه ي مه نزلگا که يدا سوري نه سپ ده بيت وماوه په ک ده گريت، له وکاته دا چه ند که ستي چه کدار له گه ل کادودالدا بن ورمالي بکن و بیکوڅن.

جورج کادودال، به مانای وشه که ستي کڅنه په رست بوو و زرجار له واند ده گياني خڅي خستې مه ترسيپه وه له پوداري سه يرو سامناکدا به ساغي دهر چوڼو، ښتاش به وپه پي بويپه وه ناماده بوو ناپليون بکوزيت، چونکه نه و په پيشه نگی شلپش ده زاني و زړيش داخ له دلېو له شلپشي کوماري و به داگير که ي ته خت و تاراجي پاشاي قانوني فهره نسا(لويس دويوريني) ده زاني.

له شه ونيکي نه نکوست له چاري مانگي ټوکوستي سالي (1803) دا کادودال وهاوه له کاني به که شتيپه کي بریتاني له سر رجي ده رايي نرماندي دابه زين وله وڼو په کسر بې پاريس چوړن، نه واته هه م پاره ي ټډو زه و نه ديان پيڼو هه م په يوه نديان له گه ل هه نديک که سايه تيدا هه بو له پايته خت و هه م شوينگو و جاي نه يني وقايميان هه بو، به لام له گه ل هه مو نه مانه شدا ده بو په يوه ندي له گه ل نه و که شه دباک نه که دواي کوشتنی ناپليون ده يي ده ست به سر کورسي ده سه لاتدا بگريت ويورينه کان بگريته وه سر ته خت و تاراجي باوک وياپيرانيان، لايه نگراني پڅمي شانښيني ژنرال موريان به شايسته ي شوکاره دانابو و ژنرال پيشگرو شيان ديار کړد، بک و ته نيوانيان بې پيکيتاني هه ردو ژنرال مورق و کادودال، پيشگرو که دواي پوداره که ي (18) فروکتيدور^(۱۴۲) دور خرابووه بگريان و توانيپوي له وي ه لیت و بگريته وه پاريس و به نه يني له ويدا

¹⁴² - بنیگن: نه و سن که سانه ي سره وه ده شيان له کوشني پلي په که مي تراري پوسپا ده بڼوه. (و- کوردي)

¹⁴³ - (18) ي مروکتيدور نه و هه و له ي ټوکوشني ناپليون درا، له مانگي سيپمري سالي (1800) دا (و- کوردي)

بمبینه‌تیره، نه‌که به خرقه‌ش ناسرابوو و سزای دورخراوه‌یی به‌سردا درابوو، هیچی له‌ده‌ست نه‌ده‌دا تاسل له‌کردنی نوم کاره‌بکاته‌وه، به‌لام ژنرال مورو شتیکی تربوو و به‌پنجه‌وانه‌ی پیشگرو له‌بارودوختیکی باشدا ده‌ژیا، نو به‌یک‌کبوو له‌سرداره بالاکانی فره‌نسارو زور حه‌زی له‌گرتنه‌ده‌ستی ده‌سه‌لات بوو، به‌لام که‌سیکی ئیراده سستیوو، ده‌میکبوو نه‌فره‌تی له‌ناپلین بوو و کینه‌ی لیه‌لگرتبوو، چونکه ناپلین به‌بوژانه له (18/ی بومس)⁽¹⁴⁴⁾ دا ده‌ستی بۆ کاریکرد که‌ئو نه‌وژایبکات، ئیتر له‌وکاته‌وه له‌دلی خۆیدا کینه‌ی له‌به‌رامبه‌ر ناپلیندا له‌دل گرتبوو، هه‌ندیک له‌ژاکوبنه‌کان ئه‌ویان به‌یه‌ک کۆمارپه‌خوانی دورپه‌گ ده‌زانی و لایه‌نگرانی پۆتمی پاشایه‌تیش به‌وه‌ی ده‌یانزانی پتی له‌ناپلینه‌ دلتیابوو له‌وه‌ی هاوکاریان ده‌کات و ده‌ستیان له‌گه‌ل تیکه‌لاوه‌کات بۆ پلانی کوشتنی ناپلین، له‌پاستیدا بوغز له‌دلی ئه‌و له‌به‌رامبه‌ر ناپلیندا، هۆکاری سه‌ره‌کی بوو بۆ به‌شداریکردنی له‌پلانه‌دا، به‌لام نه‌مه‌ ئه‌وه‌ی نه‌ده‌گه‌یاند و پتانی ئه‌وه‌ بکرت ئاماده‌بیت بوورینه‌کان به‌پنینه‌تیره‌سه‌ر ته‌خت و تاراجی پاشایه‌تی، بۆیه‌ کاتێ نه‌خشی کوشتنی ناپلینیان به‌ئو گوت، ئاشکرای نه‌کردن، پیشگرو که‌په‌یوه‌ندی به‌حکومه‌تی بریتانیاوه‌ هه‌بوو، هه‌والی ئه‌وه‌ی بۆ بریتانیا نارد که ژنرال فو ئاماده‌یه به‌شداری له‌پلانی کوشتنی ناپلیندا بکات ئه‌و به‌راشکاو به‌پیشگروی گوت ئاماده‌نبیه‌ گفتوگۆ له‌گه‌ل کادودالدا بکات و بوورینه‌کان پتیه‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تیو خه‌زمتیان بکات، له‌وکاته‌نای ئه‌م گفتوگۆو ئاینوئینه‌ له‌ئارادابوو، جاسوسه‌کانی ناپلین له‌ناو ئه‌وانه‌دابوو و هه‌ر زانیاریه‌کی تازه‌یان چنگ ده‌که‌وت پۆز به‌پۆز ده‌یانگه‌یانده‌ ناپلین.

له‌پۆزی (15/ی فبرایری ساڵی 1804) ژنرال مورو له‌ماله‌که‌ی خۆیدا ده‌ستگیرکرا، هه‌شت پۆز دوا‌ی ئه‌مه‌ شه‌و پیشگروشیان ده‌ستگیرکردو باشترین دۆستی خۆی که‌په‌نای دابوو ئه‌وی له‌به‌رامبه‌ر (300) هه‌زار فرانکدا به‌پۆلیسی نه‌پتیی فرۆشتبوو، لیکۆلینه‌وه ده‌ستی پێکرد، به‌لام پیشگرو ئاماده‌نه‌بوو دان به‌هیچ دابنیت و چ ئاشکرا بکات، به‌ناوی ناپلینه‌وه به‌پیشگرویان گوت ئه‌گه‌ر دان به‌وه‌ دابنیت له‌گه‌ل کادودالدا گفتوگۆی کردوه، ئه‌وا ده‌یه‌بخشن و ئازادی ده‌کهن، ئه‌م جاره‌شیان مورو نوقه‌ی نه‌کرد، پاش (40) پۆز له‌ده‌ستگیرکردنی پیشگرو ناوبراویان له‌ژووری زیندانه‌که‌یدا به‌مردووی دیته‌وه که‌به‌بۆین باغه‌که‌ی خۆی خه‌نگاندبوو، دواتر بویه‌ په‌روپاگه‌نده‌ی ئه‌وه‌ی گواپا پیشگرو خۆی خۆی نه‌کوشتوه، به‌لکو به‌فرمانی کاربه‌ده‌ستانی بالا خه‌نگیندراوه، ناپلین ئه‌م په‌روپاگه‌نده‌ی به‌درۆخسته‌وه‌و گوتی (من هه‌م دادگام هه‌بوو بۆ دادگایی کردنی ئه‌و وه‌م سه‌ربازیش بۆ گوله‌ بارانکردنی و به‌درۆژیی ته‌مه‌نی خۆشم کاری بیهوده‌ییم نه‌کردوه)

به‌لام هه‌ر چۆنیکبیت ئه‌م په‌روپاگه‌نده‌یه زه‌مینه‌ی له‌باری هه‌بوو بۆ باوه‌پکردن پتیی، چونکه چه‌ند پۆزێک پتیشه‌وه‌ی پیشگرو به‌مریت، په‌وداویکی چاوه‌په‌وانه‌کراو هاته‌پیش، ئه‌ویش له‌سێداره‌دانی یه‌کێک له‌ئنده‌امانی خه‌یزانی بوورینه‌کان⁽¹⁴⁵⁾ به‌ناوی دوک دانگین بوو.

له‌وکاته‌ی مورو و پیشگرو ده‌ستگیر کران، گرزی له‌سه‌روچاوی ناپلیندا به‌دی ده‌کرا، چونکه جگه‌له‌وه‌ی به‌ئاشکرا ده‌ستی بریتانیای له‌پلانه‌دا ده‌دی، پۆلی بوورینه‌کانیشی ده‌زانی له‌مه‌وداوه‌ ئه‌و پاستیه‌شی لاپه‌وونبوو که‌بریتانیا جورج کادودال

¹⁴⁴ - (18 بومس) هه‌به‌ست له‌کوده‌تا که‌ی ناپلینه‌ که‌به‌سه‌ر دیرکواوه‌کانیدا کردوو ده‌سه‌لاتی فره‌نای کرت‌ده‌ست،

¹⁴⁵ - بوورینه‌کان : واته‌ به‌ماله‌ی پاشای فره‌نسا، که‌ئوکات له‌فره‌نسا هه‌لاتبوون، (و- کوردی)

له کورتایي هاوینی سالی (1803) دا به پاره و کشتی خوی ناردقته فهره نساو ناوبراویش هرله پاريسدايه و هرته ده توانیت
بوخوی- یان به تاقمیکه ده ست بۆ کوشنی بیه ن.

ناپلیون جارنکیان له کاتی توپه بووندا کوتی (نه گه ر بورینه کان پښان وایی من ناتوانم تۆله ی نه و پلانا نه ی بۆ کوشنی من
دایده پیژن بکه مه وه، نه و ته راو به هه له داچوون).

تالیرانیس کاتی کوتی له م قسه یی ناپلیون بوو بوخۆده رخستن و بۆ شه و ی به بی ههچ ده ستپاراستن و ترسیک تۆله ی خوی
له لایه نگرانی پژی می شانیشینی بکاته وه، که زۆر پقیان لیبوو کوتی (به دلناییه وه بورینه کان واده زانن خوینی تۆ له پرهنگی
خوینی نه وان نییه) نه م قسه یی ناپلیونی ده هریت کردوو بۆیه که مجار ناوی دوک دانگینی هینا و ده ستبه جی فهرمانی
به دروستکردنی یه که نه جومه نی تاییه تیداو، که فوشه و تالیرانیس تیدای به شداریبون، نه و نه جومه نه پای به ده ستگیرکردنی
دوک دانگیندا، به لام دوو گرفت هه بوون: یه که م دانگین له فهرنسا نه ده ژیا، به لکو له ولاتی نه لمانیادا بوو، نه و کیشیه به لای
ناپلیونه وه ههچ بوو، چونکه نه و کاته نه و وه ولاته که ی خوی هه لسوکه وتی به سه ر خاکی نه لمانیای باشووردا ده کرد،
دووه میش: نه وانه ی به شداری نه و پلانه ی کوشنی ناپلیونیان کردبوو، به ههچ کلچجی دانگین له که لیاندا به شدارنه بوو
ونه سلنه هر ناگاشی لینه بوو، نه مهش به لای ناپلیونه وه زۆر گرنگه بوو، چونکه پښتر پیراییدا بوو ناوبراو له دادگایه کی
سه ربازی که زۆر پابه ندی به لگو و گه وای نه بیته دادگایی بکات، بۆیه ده ستبه جی فهرمانی ده ستگیرکردنی ناوبراو ده رکرا، دوک
دانگین له یه کێک له شاره بچوکه کانی ولاتی (باد)^(٤٦) دا ده ژیا به ناوی تننهام و ناگای له وه پره شه که ورده نه بوو که له سه ر
سه ری ده خولایه وه، له شه و ی (14/ له سه ر 15/ ی مایۆ سالی (1804) دا تیبی سواری پاسه وانا نی سنوور چونه ناو خاکی
نه لمان و دانگینیان ده ستگیرکردو هینایانه فهره نسا، وه زیره کانی نه لمانیا دلخۆشبوون به وه ی نه وانیشیان له که ل دوک دانگیندا
ده ستگیرنه کردوون، ته نانه ت ده سه لاتدارانی ده ولته ی نه لمانیاش ههچ نا په زاییه کیان ده رنه بری.

له (20/ ی مایۆ دا دانگینیان گه یانده پاريس و ده ستبه جی بۆ زیندانی (نسن) یان گواسته وه، له ئیواره ی (20/ ی مانگی مایۆ دا
نه جومه نی دادگای سه ربازی بۆ دادگایکردنی ناوبراو که تاوانی ده ستبوونی له که ل بریتانیا و شۆشی چه کداری له دژی
فهره نسای درابۆ پال، به سترا و له سه عات (245) ده قیقه ی شه و دا فهرمانی له سیداره دانی ده کرا، دوک نامه یه کی بۆ ناپلیون
نووسی و تگای کرد نه و نامه یه بده نه ده ست نه و، سه رۆکی دادگای سه ربازی که ناوی (هولن) بوو ویه کیکبوو له قاره مانه کانی
داگیرکردنی (باستی) ده یویست به ناوی دادگاوه داوای که مکردنه وه ی سزای دوک بکات، به لام ژنرال ساواری، که به تاییه ت
له کۆشکی توپلره وه ناردرا بوو، قه له مه که ی له ده سته ی هولن ستاندو کوتی: ئیتر نه م کاره وابهسته به منه)
له کاتژمیر سیتی شه و دا، دوک دانگینیان برده چالێکی نزیک قه لاکه و^(٤٧) گولله بارانیان کرد.

کاتی ناپلیون ناوه پۆکی نامه که ی دانگینی خوینده وه وای نیشاندا نه گه ر زووتر نه و نامه یه ی به ده ست گه یشتبا نه و
ده بیه خشی، نه و به درێژایی نه و پۆژه مۆن و ملچ بوو و کهس نه ده وێرا قسه ی له که لدا بکات، به لام دواتر کوتبووی
له له سیداره دارنی دوگدا ته و او له سه ر هه قبووه، چونکه پاراستنی به رژه وه ندی ولات وای پښویستکردبووه، سه رنه نجام چه ند

146 - یاد: ناوه کۆنه که ی نه لمانیایه.

147 - قه لات: هه به ست له قه لاتی سه ربازییه که له کوردستانیدا هه یه: وه ت قه لاتی سه ربازی پیره مگرون و چوارقورنو زۆری تر، (و- کوردی)

پۆژ دوی له سیداره دانی دوک دانگین، کادودالیشیان دهستگیرکرد، هه‌رچه‌نده کاتێ ویستبویان ئه‌و له‌سه‌ر شه‌قامه‌که‌دا ده‌ستگیربکه‌ن ده‌ستی کردبووه‌و چه‌ند پاسه‌وانیکی کوشتبوون وبری‌ندارکردبوون، دواتر ئه‌و وه‌وه‌له‌کانیان ئاردنه‌ به‌رگیوتین و ملیان قرتاندن و ژنرال موریشیان له‌فه‌ره‌نسا دورخسته‌وه‌و ئاردیان بۆ تاراوکه‌.

(3)

له‌مانگی مارسدا پێش له‌سیداره‌دانی دوک دانگین وه‌لوه‌کاته‌ی دادگایکردنی کادودال ده‌کرا، له‌پاریس وشاره‌کانی تردا پروپاگنده‌ی ئه‌وه‌بڵاوبوو، گویا دوک دانگین، ئه‌وه‌که‌سه‌ ده‌ستیشانکراوه‌بووه‌ که‌کادودال وه‌وه‌له‌کانی ویستویه‌نه‌ دوی له‌ناوبردنی نابلین ئه‌و بکه‌ن به‌پاشای فه‌ره‌نساو ته‌خت و تاراجی پاشایه‌تی پێیسه‌پێن.

ئهم پروپاگنده‌یه‌ درۆیو وه‌یج راستیه‌کی ته‌نانه‌ت که‌میشی تێدانه‌بوو، به‌لام خزمه‌تیکی زۆری به‌نابلین کرد، ئه‌نجومه‌نه‌کانی تریبون و په‌رله‌مان و ئه‌نجومه‌نی یاسادانان که‌به‌حساب نوێنه‌ری میله‌ت بوون، له‌پاستیشدا ته‌نها که‌ره‌سته‌یه‌کی ده‌ستی نابلین بوون، کۆبوونه‌وه‌ و بپاریاندا ئه‌وانه‌ی هه‌ولده‌ن نابلین بکوژن ئه‌وا به‌دوژمنی گه‌لی فه‌ره‌نسا له‌قه‌لم ده‌درێن، گه‌لله‌ی پڕۆسه‌ی ئه‌وه‌شیانکرد، نابلین به‌درۆیای ته‌مه‌نی هه‌ربه‌رابه‌رو سه‌رداری فه‌ره‌نسا به‌مێنێته‌وه‌و ده‌سه‌لاتدارییه‌ په‌هاکه‌شی بگۆڕدێت بۆ حوکمرانی بۆماوه‌یی وکۆبوونه‌وه‌کانی دوی خۆی حوکمی فه‌ره‌نسا بکه‌ن.

به‌مجۆره‌ دوی بئه‌مه‌له‌کانی مرو نژین، که‌له‌سه‌ده‌ی پێنجه‌وه‌ تاسه‌ده‌ی هه‌شت حوکمی شانشینی فه‌ره‌نسیانکردو دواتر بئه‌مه‌له‌ی کارولئینه‌کان که‌له‌سه‌ده‌ی هه‌شته‌وه‌ تاسه‌ده‌ی ده‌هه‌م حوکمی شانشینی فه‌رنسیانکردو دوی ئه‌وانیش هه‌ردوو بئه‌مه‌له‌ی والده‌کان و بۆرینه‌کان که‌له‌کرتاییه‌کانی سه‌ده‌ی ده‌هه‌مه‌وه‌ هه‌تا سالی (1792) حوکمی شانشینی فه‌ره‌نسیان کردو له‌وساله‌دا لویسی چوارده‌هه‌م، که‌له‌سه‌رده‌می شۆڕشدا پێیاند ه‌گوت لویسی کاپه‌، له‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تی لاه‌راو دوی ئه‌و سێ شانشینه‌ی حوکمی فه‌ره‌نسیان کردبوو ده‌با شانشینه‌یه‌کی تریش به‌ناوی بئه‌مه‌له‌ی بۆناپارت بێته‌گه‌ڕێ، ئه‌و کۆمارییه‌ی که‌له‌(10/ی ئۆگۆستی سالی 1792دا) دروستبوو، ده‌بوا دووباره‌ جێگا که‌ی خۆی بۆ سیستمی شانشینی په‌های بۆناپارته‌کان چۆلبکات، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا زنجیره‌ی بۆناپارته‌کان ناوی پاشانشینیان له‌خۆیان نه‌نابوو، بۆیه‌ پاشای تازه^{٥٤٨} هه‌زیده‌کرد پێی بگوتریت ئیمپراتۆر، چونکه‌ ئه‌وناوه‌ بۆیه‌که‌م جار شارلمان له‌سالی (800) له‌کاتی دانانی تاج له‌سه‌ری، ئه‌وناوه‌ی له‌خۆی نابوو، هه‌زار ساڵ دوی ئه‌و میژوو، واته‌: له‌سالی(1804)دا نابلین به‌ئاشکرا پایه‌گه‌یاند که‌لاسی شارلمان ئیمپراتۆری خۆڕئاوانشین ده‌کاته‌وه‌، ئیتر ئه‌وه‌خۆی به‌جێنشینی پاشاکانی فه‌ره‌نسا نه‌ده‌زانی، به‌لکو خۆی به‌جێنشینی ئیمپراتۆر شارلمان له‌قه‌لم ده‌دا.

جگه‌له‌مه‌ش ئیمپراتۆریه‌تی شارلمان بۆه‌ولوته‌قه‌لای ئه‌وه‌بوو درۆیه‌ به‌دروستکردنی ئیمپراتۆریه‌تیکی گه‌وره‌تر بدات، واته‌ ئیمپراتۆریه‌تی پۆم، نابلیۆنیش خۆی به‌جێگه‌روه‌ی ئه‌و ئیمپراتۆریه‌تی ده‌زانی و خۆی به‌رابه‌ری ئه‌و ولاته‌نه‌هه‌ژمارده‌کرد که‌شارستانییه‌تی خۆڕئاوایان هه‌بوو، دواتر نابلین سه‌رکه‌وتوو بوو له‌وه‌ی ده‌سه‌لاته‌که‌ی به‌رغووانتر بکات، به‌جۆری شارلمان

هه‌رگیز حوکمی ئه‌وپانتاییه‌ی زه‌وی نه‌کردبوو، که‌به‌شیوه‌ی ولاتی سه‌ریه‌ده‌سه‌لاتی خۆی - یان له‌ژێر ده‌سه‌لاتی پاسته‌وخۆی خۆیدا حوکمی ده‌کردن، پێش شه‌په‌که‌ی پوسیای سالی (1812).

هێزو توانای ناوبراو له‌په‌وه‌ی به‌راورد به‌پانتایی ئیمپراتۆریه‌تی پۆمی که‌له‌سه‌روی ئه‌فریقا و هه‌ندێ له‌ئاسیای میانه‌ و ئه‌وروپای هه‌بوو، ناپلین زیاتری له‌ده‌ستدا‌بوو، به‌شیوه‌ی پاسته‌وخۆ و ناپاسته‌وخۆ که‌له‌په‌وه‌ی ئاوه‌دانی و به‌پیتی ئه‌و خاكانه‌ زۆرله‌ سه‌رده‌مانی پۆم باشتربوو.

كاتێ ئه‌وروپا هه‌والی ئه‌وه‌یان بیست ناپلین ده‌یه‌وێت ئیمپراتۆریه‌تی شارلمان زیندوو بکاته‌وه‌، زۆرله‌وانه‌ به‌که‌سیکی خۆبه‌زلزان و داگیرکهری به‌ره‌له‌بوو له‌قه‌له‌میانداو دژیه‌ دنیای شارستانیان ناوبرد، که‌شه‌پخواری ده‌وێت، هه‌موو بالوێزه‌کانی ولاته‌ زله‌یزه‌کانی ئه‌و کاتی ئه‌وروپا به‌وردی چاودێری په‌وداو گه‌ڕانکارییه‌کانی سه‌باره‌ت به‌مه‌یان ده‌کردو گوێه‌له‌خه‌ری هه‌واله‌کان بوون، لو (18/ی ئه‌یریلی سالی (1804) دا په‌رله‌مان به‌یاریکی ده‌کردو به‌پیتی ئه‌وپه‌راره‌، ئیمپراتۆریه‌تی فه‌ره‌نسییه‌کان به‌وابه‌سته‌یی به‌جێشینیکردنی ناپلین بۆناپارت ده‌سپێدری و مه‌سه‌له‌ی گه‌ڕانه‌وه‌ش بۆ پای گشتی هاوڵاتیان له‌سالی (1799) دا ئاساتر به‌په‌وه‌چوو، خه‌ک به‌مه‌ شادبوون، هه‌رچه‌نده‌ هه‌رله‌سالی (1802) و ده‌وه‌ هاوڵاتیانی فه‌ره‌نسی چاره‌پوانی ئه‌مه‌یان ده‌کرد، به‌ژوازیه‌تی فه‌ره‌نسا به‌توندی پشتگیری سیاسه‌ته‌کانی ناپلینی ده‌کردو گه‌ڕانه‌وه‌ بۆسیستمی شانشینی بۆینه‌کانی به‌شتیکی ئه‌سته‌م ده‌زانی، به‌لام کۆماریه‌خوازه‌کان دژی ئه‌م هه‌لومه‌رجه‌بوون و یادی ئه‌و پۆگارانیه‌یان ده‌کرده‌وه‌ که‌شۆڕشی کۆماری چۆن بۆنازادی و به‌کسانی ئێده‌کۆشاو کێردو خه‌جهری و زه‌جهری به‌هێزی له‌سه‌رکوکه‌ران ده‌سه‌ره‌واند، هه‌ندێک پێشانیابوو که‌به‌ناپلین بگوتریت فه‌رمانه‌وه‌ی بالا، ئه‌م ناوه‌ له‌شاناوێ و مه‌زنیه‌یه‌کانی که‌م ده‌کاته‌وه‌، پولوی کوریه⁽¹⁴⁹⁾، له‌و پۆگاره‌دا گوته‌بوی (ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌که‌سه‌ ناپلینیته‌ت و به‌یه‌وێت ناوی خۆی بنیت فه‌رمانه‌وه‌ی بالا، ئه‌وا له‌په‌له‌وپایه‌ی خۆی که‌مه‌ده‌کاته‌وه‌)

به‌ته‌وه‌ن، که‌له‌به‌ر سه‌رسامی به‌ناپلین سه‌مفۆنیاکه‌ی خۆی به‌ناوی (سمفۆنیای قاره‌مانیه‌تی) دانا‌بوو و ده‌یویست پێشکه‌ش به‌ناوبراوی بکات، کاتێ ئه‌و هه‌والی بیست (هاوشاریه‌تی ناپلین گۆپاوه‌ بۆ ئیمپراتۆریه‌تی) ئه‌و دیاریه‌که‌ی پێشکه‌ش نه‌کردو هه‌لی په‌ستارت، له‌وکاته‌نه‌ی که‌کۆمه‌لیک ئه‌شراف و سه‌رداری ولاتان و میرو ئافره‌تی ناسک و نازدار به‌جلوبه‌رگی ئالو‌الو‌وه‌ بۆیه‌که‌مجار له‌ناو کۆشکی توێلدا کرونۆیان بۆ ئیمپراتۆری تازه‌ ده‌بردو پیرۆزاییان لێده‌کرد، ته‌نها چه‌ند که‌سی نه‌پیتی زان و خوا ده‌یانزانی، بۆ چ ناپلین مه‌راسیمی به‌ئیمپراتۆریه‌تی خۆی به‌دڵساردیه‌وه‌ سه‌یر ده‌کات و هه‌ر له‌خه‌پانه‌یه‌ که‌ناوی شارلانی بردوه‌، ناپلین خه‌زیده‌کرد پاپیش به‌شداری مه‌راسیمی تاج له‌سه‌ر دانانه‌کی بکات، وه‌ک چۆن له‌سالی (800) دا پاپ ئه‌مه‌ی بۆشارلمان کردبوو، به‌لام ناپلین ده‌یویست گۆپان له‌وشیوه‌ تاج له‌سه‌ردانانه‌دا بکات، به‌و مانایه‌ی شارلمان بۆخۆی چۆته‌لای پاپ تاتاجی ئیمپراتۆری بخته‌سه‌ر، به‌لام ئیستا ناپلین ده‌یه‌وێت خۆدی پاپ بیت بۆپاریس.

¹⁴⁹ - بول لوئیس کوریه: نووسه‌ریکی فه‌ره‌نسیه‌ (1772-1825) ئه‌و دژی بۆینه‌کانی ده‌نوووسی و کتییکی له‌هه‌واچه‌وه‌ به‌ناوی (نامه‌کان) که‌په‌ر له‌یروکه‌ی به‌رزو جوان، جاپییاخاندنه‌وه‌و وه‌رکێرانی، داخیشی و کوله‌ - ئی به‌کیکه‌ له‌شاکاره‌ جوانه‌کانی ئه‌و، ئه‌م نووسه‌ره‌ به‌ده‌ستی لێرساوی ده‌سته‌ی راوچه‌یه‌کانی خۆی به‌گوشجوو. (و- فارسی)

پاپی هه وته م هه والی نه و مه یله ی ناپلیونی پتیکه یشت وگرځو هه راسانېوو، نه وانه ی له پاپ نزیکیبون دلنه وایان دایه وه و
 نامازه یان به میژووکرد که چه ند جارک شتی و پرویداوو و پاپ لئونی یه که م، چه ند جارک ناماده بوو بچیت سهردانی ناتیلا
 سهرداری هیاتیل بکات، له کاتیکا ناتیلا له پووی که سایه تی و نه دهب و شکومه ندییه وه به راوړد ناکریت له که ل نیمپراتوری تازه ی
 فهره نسپه کان، له لایه که ی تره وه، نه و سه ریازانه ی که له سه رووی ئیتالیا دا جیگیربوون هه په شه له هاوالاتیانی ئیتال ده که ن.
 دوا ی نه وه ی پاپ خزی ساغکردو وه نه م خواسته ی ناپلیونی قبولکرد، به لام وازی له چه نه کردن نه هیتاو ده یو یست به شیک له و
 ملک و مالانه ی پاپی که که وتب سهروی ئیتالیا، ته نانه ت که هه ندیکیشیت دهستی بکه ویته وه، به لام پاپی هه و ته م وکار دینال
 کنسالی و هه موو نه دمانی نه نجومه نی پڅاحی، که له که ل پادابوون، نه یانده توانی وه ناپلیون پو لی سیاسه ته دارییه تی
 به رجه سته ببینن، پاپ به ی هه ده یی ده ستیکرد به قسه کردن و فرت و ژین، ئینجا ده می له شکایه ت ونا پازی و گرفتاری کوتا،
 دووباره په نای بفرت و ژین برده وه و سه رنه نجام دهستی کرد به پارانه وه، چونکه نه مانه هیچ که لکیان نه بوو له به ده م
 ناپلیوندا، پاپ ده ستیکرد به پیا هه لاگرتی شان و بالی ناپلیون، به لکو شتیکی بداتی.

ناپلیون پیش له سهرنای تاجی نیمپراتوری له لایه ن پاپ وه، ههستی به وریاکاری و هیچ له باراندا نه بوویه ی پاپ با شترکرد،
 نه و له لایه که وه پتویستی به پاپ بوو، چونکه له و پڅرگاره دا سه دان ملیقن که س له سه رانسه ر گزی زه ویداو به تاییه ت
 فهره نسپه کان باوه پی مه زه بیان به پاپ هه بوو، بزیه ناپلیون پاپی به یه کتک له پایه سه ره کییه کانی تاج له سه ردانانه که ی
 ده زانی، به تاییه ت به وه ی باس له زیندو کردنه وه ی په وحی شارلمان له گورچ دابوو، به لام له لایه که تره وه ناپلیون پاپی
 هه و ته می به وچا وه سه یرده کرد که سکی جانوگرو فیل بازو و به وکه سانه ی هه ژمارده کرد که به پوپا گنده ی نه وه ده که ن پڅی
 خوا له له شی مه سجدایو و ده له سه و پاگنده ی خورافات و تراویله کی له ناو کلنساکاندا ده که ن وکه لک له ده به نگی هه ندک که س
 و ه رده گرن، له کاتی هاتنی پاپدا ناپلیون قه ولی به کار دیناله کان دابوو که به پیشوازییه وه بچیت، به پیریشیه وه چوو، به لام
 ناپلیون به جلی راوکردنه وه بوو و له حاله تیکدابوو که ده ستوپتو ه ندو سه گ و تازی پاوی له ده ورو به ر دابوو و له دارستانی فونتن
 بلودا چه ند هه نگاوک دور له کژشکه که ی خزی که که وتب لیواری شاری پاریس چاوی به پاپ که وت، داوا له پاپکرا
 له گالیسکه که ی خزی دابه زیت و چه ند هه نگاوک بق نه و به ری شه قامه که به پی بھوات و سواری گالیسکه که ی نیمپراتورییت،
 ته نانه ت ناپلیون زه حمه تی دابه زینیشی له گالیسکه که ی نه کتشا، به درژیایی نه و ماوه یه ی پاپ له پاریسدا مایه وه، ناپلیون
 به هه مان شتیه په فتاری له که لدا کردو و پڅی که می لیده گرت.

له پڅی (2/ دیسه مبه ری سالی، 1804) دا مه راسیمی تاج له سه ردانانی ناپلیون له کلنسیای نردام ویا ریدا به پتو ه چوو، کاتی
 پڅک گالیسکه ی زپین که سایه تیه دیاره کان و میرنشین و پاشاو پاپ و کار دیناله کانیا ن ده هیتایه کلنسیای ناربراو، خه لکیکی
 زځر له وناوه کڅبونه وه و سه یریانده کرد، گوايه له و پڅر دا رسته یه کی به ناویانگ گوتراوه، له وانه یه له ده م یه کت له کژمار ی
 خوازه کانه وه گوترا ب، نه ویش نه وه بوو، گوايه ناپلیون له وکه سه ی پرسپوه: ئایا نه م مه راسیمه ت پی خوش بوو؟

نه ویش له وه لامدا گوتویه تی: به لئ که وړه م، زځرم پتخوشبوو، به لام مخابن جیگای نه و (300) هه زار پیاره خالیه که گیانی
 خویان فیدا کرد بڅنه هیشتنی مه راسیمی ئاوا).

نۆز کەشیش پیشبینی ئەوەیاندەکرد ئەم پستە ئەفسانەییە سەبارەت بەمۆرکردنی پەیماننامەى کنگورد⁽¹⁵⁰⁾ گوتراوە، هەرچۆنیکەیت لەهەریەک لەم دوو شتانەدا گوتراوە، شتێکی پڕماقايە، بەپێچەوانەى ئەوەى پاپ پیاو و پوانى دەکردو بەرنامەى بۆداپۆزراو، ناپلین گۆرانکاری پڕمانای لەنۆزشتدا کرد، لەوساتەوهختەى پاپ بەوپەڕى شکۆمەندییەوه تاجەکەى هەلگرت تالەسەرەسەرى ناپلینى دابنیت، وهك چۆن نزیكەى (10) سەدە لەهەوێر پاپى یەكەم نابووێه سەرەسەرى شارلمان، لەوکاتەدا لەپەر ناپلین تاجەکەى لەدەستى پاپ پفاندو خستییە نایە سەرى خۆى، ئینجا هارسەرەکەى جوزفین لەبەرامبەر ناپلیندا کرنوژى بردو ناپلین تاجە بچوکهکەى خستەسەرى ئەویش، ئەم هەلسوکهوتە مانایەکی توانج نامێزى هەبوو، ناپلین ئەیدەویست لەم مەراسیمەدا گرنگى نۆز بەپاپ ئەدریت، ئەو حەزینەدەکرد جگە لە دەستى خۆى بەدەستى کەس تاجى بخەیتەسەر، جاچجای ئەوەى لەدەستى پیشه‌وايه‌کى پۆحانى وه‌رى بگرت کەئامادەبوونی ئەوى لەم مەراسیمەدا بەبەكەك دەزانى وهیچ نرخیکیشى بۆ دانەدەنا.

جەژن وشادی لەپایته‌خت وشارەکانیتر بەچراخان وئۆپ تەقاندن ولیدانی زەنگەکانى کلێساکان ومۆسیقالیدانی بەرده‌وام چەند پۆژێکی خایاند، لەو پۆژانەدا ناپلین هەستى بەو مەترسییە تازەیه‌کرد کەلەپەلێ وه‌رگرتنى ئیمپراتۆریەتەکه‌یدابوو، پیش مەراسیمی تاج لەسەر دانانەکه، هەوالی ئەوەى پێگە‌یشتبوو دواى شکستخواردنى پلانى کوشتنى ئەو لەلایەن کابودال وه‌اوه‌لەکانییەوه، ویلیام پیت⁽¹⁵¹⁾ هەولە دیپلۆماسیەکانى خۆى زیاتر وه‌گە‌پخستبوون هەتا هاوپە‌یمانیە‌تێکی تر دروستبکات، کەلەدواى شە‌پە‌ه‌کانى شە‌شى کۆمارییە‌وه بە‌هاوپە‌یمانیە‌تى سییەم هەژماردە‌کرا، دەیانویست دژیە‌ فەرەنسای دروستى بکەن، ئیستا ئەو هاوپە‌یمانیە‌تییه‌ بە‌شیۆه‌یه‌کى پراکتیکی دروستبووه‌.

150 - کنگورد: ئەو پەیماننامە ناستەیه کەلەتیوان ناپلین وناپدا بەسترا بۆ کۆتێنەوه‌ى کەشیشە‌کان بۆ فەرەسا،

151 - ویلیام پیت: سەرۆک وه‌زیرانى بریتانیایه‌،(و- فارسی)

تیکشکانی هاوپهیمانی سیهم (1806-1805)

(1)

یه کهم هاوپهیمانی گوردی ولاته زلهیزه کانی ئه وروپایی دژیه فرنسا، له سالی (1792) دابوو که له گه کفره نسادا که رته شه پو تیکشکاو سه رته دجام پیککه و تننامه ی کامپو فورمیوی سالی (1797) ی لیکه و ته ره، که له نیوان ژنراله کانی نه مساوی و ناپلیوندا مۆرکریو، ئه مهش به هژی له ناوچوونی ئه و هاوپهیمانییه ئه وروپاییه.

هاوپهیمانییه تی دووهه میس: له کاتی مانه وهی ناپلیون له میسردا، له ژۆلاره ئه و هاوپهیمانییه تییه تهنگی به فرنسا هه لچنبیوو و که ناپلیونیش له میسر گه پایره دووباره تیکشکاندنه وه و دوا ییلا یه بونی پل یه که می، پوسیا، نه مساش ناچار یوو ناشتی لونه ویل له سالی (1801) دا مۆرکات و به مجۆره هاوپهیمانی دووهه میس هه لوه شایه وه، له سالی (1805) دا بۆ جارتیکتر ناپلیون پویه پویه هاوپهیمانی ئه وروپایی سیهم بۆ وه هیزه کانی هه ردوولا که رتیبوونه خۆ ئاماده کردن بۆ شه پ، ناپلیون له سالی (1804 و 1805) دا بیر له شه پتکی ئیمپریالیستی گوره ده کرده وه له سه رخاکی بریتانیا و داگیرکردنی له ندهن و بانکی ناوه ندی بریتانیا، ئاگی له وه نه بوو که ده بیج ئه وشه پ له گه ک هه مان دۆزمنی سه ر سه ختیدا بکات، به لام نه ک له ندهندا به لکو له پشتیه ره له فینندا ئه نجامی بدات.

ویلیام پیت، به چنگان زۆپی ده پشت بۆ دروستکردنی هاوپهیمانییه تی سیهم، چونکه به راستی ترس و سامی ته و او بالی به سه ر ولاتی بریتانیا دا کیشابوو له به رامبه ر ناپلیوندا، ئه و هژدوو یه ی بولونی که له کۆتایی سالی (1804) و سه ره تای (1805) دا به دهستی ناپلیون دروستکرا بوو، ببوو سه ر یازگه یه کی به هیزو مه تر سیدارو سوپایه کی گوره و ته یارکراوی ئاماده ی تیدابوو و ته نها چاره پوانی فره مانی ده کرد هه تابه ده رای مانندا به پیتته وه و بچیتته سه رخاکی بریتانیا، له بریتانیا شدا خه ریکی دروستکردنی له شکری میلی بون، به مجۆره هه موو ئومیدی بریتانیا به دروستکردنی هاوپهیمانییه تیکی ئه وروپایی بوو دژیه فره نسا.

نه مسا به چاو تیکی دوربین و ورده وه سهیری شه پی ده کرد، ئه و قوربانیا نه ی که به ناچار ی له پیککه و تننامه ی ناشتی لونه ویلدا به رگه ی گرت، ژۆد به قورسی له سه ری ته واری بون، به تاییه ت له دوا ی ئه و کاته وه ناپلیون ببوو هیز تیکی ژۆد گوره و ده سه لاتی به سه ر ولایه ته بچوکه کانی خوارو و باشووری خۆرئاوای ئه لمانیا دا هه بوو، ئومیدی نه مسا ته نها به هه لایسانی شه پتکی تازه بوو، هه تا ئه و ده وه له ت دپاوه کانه وه به پیتته وه پزی دووه و ولاته زلهیزه کانی ئه وروپا، ئیتستاش ئه و هه له بۆ ئه م شه پ به پاره ی بریتانیا ها تۆ ته پتیش.

ویلیام پیت، له هه مان ئه و کاتانه ی له گه ک نه مسا دا که و تبق گفتوگۆ بۆ دروستکردنی ئه و هاوپهیمانییه تییه، له گه ک پوسیا شدا که و تبق پاوژۆکردن، ناپلیون ده یزانی بریتانیا ئومیدی تکی گوره ی به وه هیه شه پکات و نه مسا و پوسیا ش له وشه پ ده به شدار ی بکه ن دژ به فره نسا، ده یشرانی نه مسا له وهی هه ندیک خاکی ئه لمانیا ی ژۆر دهستی خۆی له پیکه و تننامه ی ناشتی لونه ویلدا له ده ستدار وه ئه مهش بۆ ته هژی توپه یی و که نه فتی و گو ترپایه لی پتنامه یه کانی حکومه تی بریتانیا ده کات.

نیتەر له‌سالی (1803) به‌دواوه‌ ئه‌و قسانه‌ی ناپلین جارچاره‌ ده‌ریده‌برین - یان به‌گوته‌ی خۆی هه‌تا لایه‌نگرو به‌کری گه‌راوانی بریتانیا له‌ئه‌وروپادا له‌ناو نه‌بات، سه‌رکه‌وتنی به‌سه‌ر بریتانیا دا به‌شتیکێ ئه‌سته‌م ده‌زانی، ئه‌و به‌تالیرانی گوت: ئه‌گه‌ر نه‌مسا به‌شداری شه‌پکات ئه‌واخودی بریتانیا چه‌زده‌کات فه‌ره‌نسا ئه‌وروپا داگیرکات.

ئیمپراتۆر ئه‌لکسه‌نده‌ر هه‌رکه‌هاته‌ سه‌رته‌ختی پاشایه‌تی روسیا، هه‌موو ئه‌و گفتوگۆ دیپلوماسیا نه‌ی باوکی له‌گه‌ڵ فه‌رنسادا کردبوونی وشێوه‌ هاوپه‌یمانه‌یه‌کی به‌ستبوو، هه‌له‌وه‌ شاندنه‌وه‌ وه‌لانیان، ئه‌و بۆخۆی باشی ده‌زانی ئه‌و پلانه‌ی بۆ کوشتنی باوکی داڕێژا، چۆنیوو، چونکه‌ خۆی پۆلێکی گه‌وه‌ری گێژاپوو بۆله‌ناوبردنی باوکی، تزاری گه‌نج ئه‌وه‌شی باش ده‌زانی ئه‌شراف وکۆلاکه‌کانی⁽¹⁵²⁾ روسیا، به‌رووبومه‌ کشتوکالییه‌کان ده‌به‌ن له‌بریتانیا دا ده‌یفروشن و ئه‌مانه‌ تا چ ئاستیک به‌دۆستایه‌تی کردنی ئه‌و ولاته‌ پابه‌ندن، خالێکی گرنگی تریش هه‌یه‌، ئه‌ویش نابێ بیرمان بچێت، له‌به‌هاری سالی (1804) دا بریتانیا و نه‌مسا ئومێدی ئه‌وه‌یان هه‌بوو- یان باشر وایه‌ هه‌ولیاندا ولاته‌ی شانشین (ناپۆل)⁽¹⁵³⁾ وپروس که‌ ناکۆکیون له‌گه‌ڵ ناپلیندا، به‌یخته‌ ناو ئه‌و هاوپه‌یمانه‌یه‌، بۆناو روسیا بۆ شه‌پکردن له‌گه‌ڵ دیکتاتۆری فه‌رنسادا، چاوه‌پوانی نه‌کریو هه‌لیکی باشی بۆهاته‌پێش، به‌ چ دیاره‌ که‌ ناپلین بۆ شه‌پکردن له‌گه‌ڵ ئه‌و هه‌موو دوژمنانه‌دا که‌ ره‌سته‌و هێزی سه‌ریازی ده‌بیت، کوشتنی دوک دانگین هه‌موو ولاتانی ئه‌وروپای شانشین وروژاندبوو وخریانی بۆشه‌پ ئاماده‌ده‌کرد، بۆ ئه‌وی دژی دیوه‌ زه‌ به‌لاحه‌که‌ی کرس⁽¹⁵⁴⁾ بوه‌ستنه‌وه‌.

ئه‌مانه‌ ده‌یانویست که‌ک له‌پێژانی خۆینی دوک دانگین وه‌ریگیر له‌په‌روی سیاسیه‌وه‌، چوونه‌ژێر کلێشه‌ی فه‌رمانپه‌رای ئه‌لمانیاو، پاستی پوودای ده‌ستگیرکردنی دانگینیان هێتایه‌وه‌ پێش وئاماژه‌یان به‌وه‌کرد ناپلین ده‌ستدریژی کردۆته‌سه‌ر خاکی ئه‌لمان وپێویسته‌ ناوبراو ناپه‌زایی ده‌برپێت، به‌لام ئه‌و فه‌رمانپه‌رایه‌ی ئه‌لمانیا که‌له‌ترساندا چه‌قوچێی گرتبوو، ورته‌ی نه‌کرد، ته‌نانه‌ت به‌په‌له‌ش به‌نێنی ته‌ترکی بۆلای ناپلین نارده‌بوو وایی پرسیبوو، ئایا هه‌لسوکه‌وتی حکومه‌تی ئه‌لمان له‌کاتی ده‌ستگیرکردنی دوک دانگیندا باشبووه‌ له‌به‌رامبه‌ر ئه‌و پاسه‌وانانه‌ی سنوور که‌هاتبوون بۆ ده‌ستگیرکردنی ناوبراو و به‌پێژتان نا‌په‌زایی نین؟ ئه‌و پاشایه‌ له‌کۆپو کۆپوونه‌ نه‌نێنیه‌کان که‌م تا کورت نا‌په‌زایی خۆی ده‌رده‌بێ له‌به‌رامبه‌ر ناپلیندا، به‌لام چون سنووری ولاته‌که‌ی هاوسنی فه‌ره‌نسابوو، که‌مه‌تر ده‌وێرا به‌ئاشکرا نا‌په‌زایی ده‌برپێت، به‌لام شێوازی نا‌په‌زایی ده‌برپێنی تزاری روسیا به‌ئاشکرا له‌نا‌په‌زایی هه‌موو پاشاکانی تری ئه‌وروپا دیارتوو کاریگه‌رتربوو، ئه‌لکسانده‌ر ئیمپراتۆری روسیا له‌یادداشتیکێ تاییه‌تیدا به‌په‌سه‌می ده‌ستدریژی‌ه‌کانی فه‌ره‌نسا یۆسه‌ر خاکی ئه‌لمانیا، مه‌حکومکریو ئاکامی خراپی ئه‌مه‌شی له‌په‌روی مافی نێوده‌وله‌تیه‌وه‌ خسته‌پوو.

ناپلینیش به‌وه‌زیری ده‌ره‌وه‌یدا ئه‌م نامه‌ به‌ناوبانگه‌ی بۆنارد که‌ ئه‌لکسانده‌ر به‌دریژی ته‌مه‌نی خۆی هیچ کاتێی بیری نه‌چۆوه‌، چونکه‌ به‌هه‌موو ته‌مه‌نی خۆی که‌س بوختانی واییه‌زه‌بیانه‌ی به‌ئه‌و نه‌گوتبوو، له‌ناوه‌ پۆکی ئه‌و نامه‌یه‌دا نووسرابوو، دوک دانگین بۆیه‌ ده‌ستگیرکرا چونکه‌ به‌شداری له‌پلانی کوشتنی ناپلیندا هه‌بوو، خۆ ئه‌گه‌ر بلێن تراز ئه‌لکسه‌نده‌ر زانیاری

152 - کۆلان: خاوه‌نداریه‌ی زه‌وی کونده‌کان.

(و- کوردی)

153 - نابولی: له‌و پۆژکاره‌دا وه‌ک شانشینووه‌و شێوه‌سه‌ره‌خۆ.

154 - کرس: دورکه‌ی کرس ناپلین له‌وتدا له‌دایکه‌بووه‌و ئه‌و کات ئه‌و دورکه‌یه‌ سه‌ربه‌ ئیتالیا بووه‌، (و- فارسی)

ئەوێ بە دەستکەوتبا بکوژانی خوالیخۆش بوو باوکی (ئیمپراتۆر پل) لە دەره‌وه‌ی ولاتدان و ئەگەری دەستگیرکردنی‌شان
هەیه، ئەگەر ئەلکساندەر ویستبای ئەوانە دەستگیر بکات، ئەوا ناپلین پێگای ئەوێ بەخۆی ئەدەدا لە بەرخارتی ئەمە
ناپەزایی لە بەرامبەر ئەلکساندەر دا دەریپێت.

هەموو ئەوروپا دەیزانی بکوژانی ئیمپراتۆر پل، بە پەزەمانەندی کۆرەکی ئەنجام دراوه‌ و تزاری گەنج بوای دانیشتی لە سەر
تەختی پاشایەتی، ئەوێرا یەك موو لە سەری بکوژانی باوکی هەلگێشت و پالان وینگیسن و نوبوف و تالیزین و ئەوانیتر بەو پەری
ئاسودەییەوه لە پەتەسپۆرگدا⁽¹⁵⁵⁾ دەژین و جار جارەش دەهاتن سەردانی کۆشکی زستانە‌ی ترازیان دەکرد (بەم نامە‌یە ئاگری
پق و کینە لە دای ئەلکساندەر دا کێپێ کرد لە بەرامبەر ئەو کەسی ئەم بوختانە‌ی بۆ دەکات و ئەمەش لە کۆپو کۆبوونەوه‌کاندا
پەنگی دەدایەوه، ئەلکساندەر کە ئامادەبوو بچێتە‌ناو هاو پەیمانە‌ی سێیەمی ئەوروپا دژیە فرەنسا، بەمەبەستی
بەرفراوانکردنی بنگە‌ی کۆمە‌لایەتی ناوخر و دەرەکی و سازدانی سەریازی ولاتە‌کی خۆی و دەست بەرکردنی هاو دەرە‌ی لە گە‌ل
لایەنگرانی ئازادیخوازی بە‌ناشکرا، ناپەزایی خۆی لە نیازە نامە‌شرووعە‌کانی ناپلین بەوێ دەوێت دنیا داگیرکات دەریپێ و
داخ و مە‌خابانی بۆ لە ناوچوونی کۆماری لە فرەنسادا پاگە‌یاند، ئەمە خۆی لەخۆیدا شتێکی پیاپی بوو و باش پەردە پۆشی
نە‌کرابوو، چونکە تزاری پوسیا هیچ کاتێ کە‌ترین خەمی ئەمانی کۆماری فرەنسای نە‌خواردبوو، بەلام دەریپێنی ئەوه
بە‌نامانجی سیاسی بوو، کاریگە‌ری دە‌کردە‌سەر کە‌سایەتی ناپلین لە لایەن ئەو کە‌سانە‌ی تائە‌و کاتیش لایەنگری کۆماری بوون،
ئەم پە‌خنە‌گرتنە‌ ئازادیخوازانە‌ی ئەو (تزاری) لە دیکتاتۆریە‌تی ناپلین، کاریگە‌ری هە‌بوو، ویلیام پیت، بێ‌ دودلی دەستگیرێ
پوسیا کردو ئەوێ بە‌دیارخست نامادیه‌ یارمە‌تی هە‌موو ئەو دە‌ولە‌تانه‌ بدات کە‌ دە‌یانە‌وێت، شمشێر لە‌په‌وی ناپلین
پابکێشن.

لە‌وکاتانە‌دا ئیمپراتۆری فرەنسا چی دە‌کرد؟ ئەو ئاگاداری کە‌مە‌ دیپلۆماسییە‌کانی دۆزمنە‌کانی بوو، بە‌لام بە‌پای ئەو
دروستکردنی ئەو هاو پە‌یمانیه‌ لە‌ژێر سە‌رافە‌تی ویلیام پیتدا بە‌خواه‌خوا به‌ره‌و پێش‌دە‌چێت و پیتی وابوو نە‌مسا هە‌تا پایزی سالی
(1805) ناتوانێت خۆی بۆشە‌پ ئامادە‌بکاتە‌وه‌، بۆیه‌ لە‌لایە‌ک‌وه‌ سەر‌قالی ئامادە‌کردنی سوپاکە‌ی بوو بۆ ناردنی بە‌دە‌ریادار
دابه‌زاندنی لە‌سەر خاکی بریتانیا و لە‌لایە‌کی تریش واه‌ (سوکە‌وتی) دە‌کرد وەک ئەوێ لە‌ ئە‌وروپادا جگە‌ لە‌خۆی کە‌ سیتە‌رنە‌بی
حسابی بۆ بکێت، بۆ ئە‌مۆنه‌: وای پێ‌باش بوو پیه‌مۆن، بخاتە‌سەر خاکی فرەنسا و کردیشی، ئینجا پیتی باشبوو شارە‌کانی
ژەن ولوک بخاتە‌سەر فرەنسا، ئە‌مە‌شی ئە‌نجامدا، ئەوێ بە‌پێ‌ویستزانی خۆی بە‌پاشای ئیتالیا پاگە‌یه‌نێت و لە‌شاری میلاندا
تاج بخاتە‌سە‌ری، ئە‌مە‌شی لە‌ (28/ی مایێ سالی 1805) دا کرد، پیتی باشبوو هە‌ندێک لە‌ میرنشینە‌ بجوگە‌کانی ئە‌لمانیا
بە‌لایە‌نگرانی - یان باشتەر وایە‌ بلێن بە‌نۆکەرە‌ ئە‌لمانیه‌‌کانی خۆی بدات هە‌تا حوکمرانی ئە‌و شوێنانە‌ بکە‌ن، لە‌مانە‌ش
میرنشینێکی دایە (باویر) شازادە‌کانی ئە‌لمانیا کە‌ ملکومالیان کە‌وتی ئە‌وروپای خۆڕئاواوه‌ و نە‌مساش دواي پێ‌کە‌وتننامە‌ی
ناشتی لۆنە‌ویل بە‌تە‌واوە‌تی لێ ناوچانە‌دا دەر‌کرابوو، جگە‌ لە‌ پە‌نابردن بۆ ناپلین ئە‌مانە‌ هیچ پێ‌گا چاره‌یه‌کی تریان بە‌دی
نە‌دە‌کرد، هە‌موویان پۆلپۆل دە‌هاتنە‌ پاريس و لە‌ژووی چاوه‌‌پوانی کۆشک ووه‌ زاره‌‌تخانه‌کاندا دە‌مانە‌وه‌ و خزمە‌تکردنی خۆیان

155 - پە‌تە‌سپۆرک: ئە‌وکات ئە‌شارە‌ بێ‌تە‌ختی پوسیاووه‌و دواتر بۆتە‌ مۆسکۆ و دواي شۆرشێ کە‌ وەرە‌ی ئۆکۆتە‌به‌ریش پە‌تە‌سپۆرک ناوه‌کە‌ی کۆژدرا بۆ لیننگراډو ئێستا دۆبە‌ره‌ ناوه‌
کۆتە‌کە‌ی لێ‌راوه‌تە‌وه‌ (او - کوردی)

دەردەبەری وەندیکیان جاسوسیان بۆ فەرەنسا دەکردو پاپیرتیان لەسەر یەکتەری دەنووسی و خەریکی پاشقوگرتن لە یەکتەری و دەورووخول و کلکە سوتەیان بۆ نابلیۆن دەکرد.

بەرتیل و دیاری و داواکاریان دەدایە تالیران و دڵسۆزی و کۆیلەبەتی خۆیان بەیان دەکرد، لەناو کۆشکی نابلیۆندا سەرەتا بەکەم سلیمەن و وە شەرم هەلسوکەوتی نۆکەرانیان دەکرد، یەکتە لەوشازادە نەفس نزمە ئەلمانەیان دەبینی کە چۆن لە پشت کورسیەکە کە نابلیۆنی لەسەر دانیشتیبوو و کۆتکانی دەکرد، پلۆستابوو و لەوکاتەئێ نابلیۆن دەستی بەرز دەکرد وە بۆ پاگرتنی وەرەقەکان ئەو لێکلێک دەستی ئیمپراتۆری فەرەنسای ماچ دەکردو نابلیۆنیش هیچ گۆی پێنە دەدا.

(2)

پایزی سالی (1805) مات و نابلیۆن بە لێپرسراوانی گوت: ئەکە هەرسێ پۆز بە لێک دوو، تەنانەت پۆزێکیش بەسە دەریای مانس تەمومز بیگرێت و سوپاکەمان بپێندێت و سەرخابی بریتانیا، کاتی تەمومزی گۆرەئێ دەریای مانس نزیکە بکۆ، لەمەوبەر نابلیۆن فەرمانی بە لێپرسراوی سوپای دەریایی فەرەنسا ویلنۆف دابوو کە دەریای سەبی ناوەراستەو بچێت بۆ دەریای مانس و پەڕەندی بە سوپای فەرەنساو بکات لە بۆلونداد وواتر بە نەپتێنی تەنگەبەری مانس بچێت و سوپا لەسەر خاکێ بریتانیا پیادە بکات.

بەلام لە پەر لە پۆزێکدا دوو هەوال گەشتە نابلیۆن، کە ئەو کات لە بۆلوندابوو، یەکتەکیان ئەو بوو لێپرسراوی دەریاوانی سەربازی فەرەنسا ویلنۆف، ناتوانی ئەو سوپاکە کە مەدا فەرمانەکی ئەو جێبەجێ بکات، دوو میس ئەو بوو: سوپای پوسیا بۆ گەشتن بە سوپای ئەمسا کە وێتە پێ و نامادەئێ ئەو دەستەوێ جێ شەر لە دژی نابلیۆن و لایەنگرانی ئەلمانێ ئەو دا بکەن و ئیستا هێزەکانی دوژمن بەرەو خۆراوا لە پیشە و ویدایە، نابلیۆن پاستە و خۆ پلانەکی گۆپی، چونکە زانی ویلیام بیت، بەسەر گۆشتەکاندا زالبوو و بریتانیای ئەو دەست داگیرکردن پزگاکرد، فەرمانیدا نەخشەئێ شەر بگۆرێت و مەسەلەئێ نارەنی سوپا بۆ سەرخابی بریتانیا رابگرێت و پلانی هێرشکردنەسەر ئەمسا و پوسیا جێبەجێ بکێت، فەرمانی بە ژنارل دارو فەرماندەئێ گشتی سوپای فەرەنسادا ئەم بپارە بگەڕێت ئەو فەرمانی هەموو یەکە سەربازییەکان، ئەمەش لە مانگی نوگۆستی ئەو سالە دا پوویدا، ئێتر هۆردووی سەربازی بۆلونی کە دوو سال بۆ پەنجی تێدا دەدا بۆ پووبە پووبوونەو لەگەڵ دوژمنێکی سەرسەخت و کەوتی ئەو بەری دەریاو وە لانرا، هەرچەندە پێش گەشتنی ئەم هەوالەش نابلیۆن گۆتیبوو (ئەگەر تاپازدە پۆزێتر لە ئەندەدا نەبم، ئەو لەسەرەتای مانگی نوڤەمبەردا لە فێننا دەبم)

ئێستا لە ئەندە پزگاری بوو، بەلام دەبێ فێنا بپێتە قوربانی سەرفرازیوونی ئەندەن، نابلیۆن چەند سەعاتێک تاوتوێ ئەو نەخشە تازەیی کرد، فەرمانی دەکرد دەستبکێت بە گرتنی سەربازی تازە هەتا زیاتر پشتی سوپا قایمبێت و کەلوپەلی سەربازی و خۆراکیش نامادە بکێت و بکە و پێندێتە پێ بۆ پووبە پووبوونەو لەگەڵ دوژمندا، نابلیۆن بە پەلە تەتەری پەيام هەلگری دیپلۆماسی و پەیمانی فریودەرمانەو پێشنیارو داواکاری بۆ هەریەک بۆ بەرلین و مەدرید و دڕسدو ئامستردام نارد، لە پارسیشدا دۆخەکە کەمێ جەنجال و نالەباربوو، دەسەڵاتدارانی حکومەتەکی نابلیۆن لە پارسی و پاپیرتیکیان بۆ ناردبوو و تێدا نووسراو کە بازەرگان و پیشەسازان و... هتر، لە گرتە بەری سیاسەتی دەرەکی ئەو ناپازین و لە بەرخۆیانەو و سکاڵایان

همه یو خودی ئو به لپرسراوی ئو شه پدی ئوروپا دژبه فره نسا ده زانن، پاسته ئه وانه پرته و بۆله و نا په زایی خۆیان به ندی ده رده بپی، به لام هه رچۆنی بئ نا پازی بوون، نابلیون توانی له ماوه ی چهند پۆژژیکدا ئو هه زردووه سهریازییه گه رده ی بولونی کۆبکاته وه و سوپاکه ی به شیوه یه کی ئاماده به پێگا بخت وئو له شکره شی که له ویدا ما بۆوه به به هیزی و توانا وه جیهیلنیت، ئینجا له سه ر لیواری ده ریای مانشه وه به سه رخاکی فره نسا دا خۆی بگه یه نیتته سه رخاکی (باویر) که هاوپه یمانی خۆی بوو. نابلیون به خیرایی به روه پیشچوو، هیزه کانی نه مسا که که ونبوونه سه ر لیواری هه وایی دانوب وقه لاتی قایمی سهریازی ئولمیان¹⁵⁶ که وتبێ ده سه ته چه پ، ئینجا له خۆره لاتا وه وه رسوپا به وه سوپاکه ی جیگیر کرد.

یه کێک له وه زکاره بنه په تیانه ی بۆچی هاوپه یمانیه تی سییه م؟ دروستکردنی ئو هاوپه یمانیه تییه له نیوه ی دووه می سالی (1804) دا که وتبێ بیری لپرسراوانی ئو هاوپه یمانیه ی؟ تا ماوه ی سال و نیویکیش ئه مانه ناها تنه وه مه دانی شه ر!

بۆیه ده یانیوست ئه م جاره یان به ته واره تی خۆیان سازیکه نه وه و هه رنه بئ ئومیدی نیمچه سه رکه وتن بۆخۆیان ده سه ته به ر بکن، سوپای نه مسا هه چ کاتی به م جۆره ی ئیستا سازو په رداخ نه بوو، یه که سهریازییه کان له ژۆر فره مانده ی ژنرال ماک دابوون وه یوا به کی زۆر به و سوپا به هه بوو، دیاره ئه م تیکه چه وونه سهریازییه چاره پوانکرا وه ی نه مسا و فره نسا زۆر ئاکام وها وکیشه ی له گه له خۆیدا ده هێنان، له بریتانیایا ووسیا و هه موو ئوروپا دا چاره پوانی سه رکه وتنیان ده کرد له و شه په دا وئو بۆچوونه ش له به رئه وه نه بوو سوپای نه مسا به شیوه یه کی باش سازوته یاره، به لکو له به ر ئه وه بوو سه راشی ئوروپا گومانیان له وه هه بوو نابلیون به یه کجار سوپای بولونی بئینیت و له وێوه به ره وخوا بووی خۆره لاتنیت، خۆ ئه گه ر گریمانواش بکات ناتوانیت ئه وه مو هیزه زۆر بئینیت و به خیرایی جیگیری بکات، کاتی ماک¹⁵⁷ گه یشته باویر ده یزانی له ویدا هه وپه بووی سوپای ئیپمرا تۆری فره نسا ده بیته وه، بئ لایه نی ولاتانی په له نو ته نها نووسراوی سه رکاغه زیوو، چ پیش¹⁵⁸ نابلیون و چ له کاتی نابلیونیشدا، شازاده ئالکتور، باویر که وتبێ نێوان دوو به رداش یه کێکیان هاوپه یمانی سییه م و دووه میشیان فره نسا و نه یده زانی چی بکات، به نه یینی له گه له هاوپه یماناندا نیمچه قه ولدانیک درابوو، ئه گه ر شه ربوو به وپه پی توانا وه یارمه تی نه مسا بادت، به لام دوا ی چهند پۆژژیک، به خا و خیزان و وه زیره کانیه وه چوو بۆ لای فورتسبورگ، که له شکرکی فره نسی بوو و له ژۆر چاودیری فره مانده می برنارد وتا بوو، شازاده ئالکتور و دوکی گه رده ی ئه لمانیا ش هه ویان له هاوپه یمانان وه رگێتپا، به پیی ئو وانه میژووبانه ی که له قوتا بخانه کانی ئه لماندا ده خویندریت، به تایبته هی نا وه ندی که به داخه وه ناراست باسی ئو هه واده ده کهن و ده لێن (له کاتیگا پێیان له جه رگی خۆیان ده نا و له ترسان بیده نگی خۆیان له ئه لمانی بوونیان بئ نوتقه هیشه وه) شازاده کان ئالکتور باویر و ورتمبرگ، چون بۆ پاریس و به هۆی ئو پایه داریه ئازایه یان که بۆ هاواری ئه لمانی بوونیان کردبوویان، به فره مانی نابلیون کرانه وه پاشای ولاته کانی خۆیان وئه وانه هه تا کو ده تایی سالی (1818) هه ر فره مانپه وایی ولاته کانیا ن ده کرد.

156 - ئۆلم: یه کێکه له شاره کانی ئه لمانیا و ده کوته ولایه تی وورتمبرگ و زادگای زانی کوه رده ی فیزیایی ئه نشتابه، له قه لاتی (سهریازگه) ی ئو شاره دابوو که ماک سه ردار ی

سهریازی نه مساوی به هه موو هیزه که یه وه خۆی ته سلیمی نابلیون کرد، (و- فارسی)

157 - ماک: سه رکه رده یه کی نه ساویه (1752-1828) به گونا هێ خۆبه ده سه ته وه دانی خۆیی و (30) هه مزار سهریاز له دا دا که یه کی سهریازیدا حوکمی له سینه رده دانی به سه ردا درا وه

دواتر لیبورن و نازادگرا. (و- فارسی)

158 - چ پیش نابلیون: هه به ست له سه رده می شۆرشی گۆماره، (و- کوردی)

دوکی گورهش که وک نو دوپاشایه‌ی سهره‌وه تازه ده‌سه‌لاتی که وتیق دست، له‌سهر حسابی خاکی نه‌مسا هه‌ندێ خاکی خسته‌سهر ولاته‌که‌ی خۆی وداگیری کرد، ئه‌م پاشایانه داوایان له‌تاپلیقن کرد پاره‌یان بداتن، به‌لام ناوبراو وه‌لامی نه‌وه‌ی نه‌دانه‌وه.

په‌گی سهره‌کی باویر ئازادبوو، فه‌رمانده سهریازییه‌کانی فه‌ره‌نسی فه‌رمانیان پێدرا به‌زویی به‌ره‌وپی‌شچن وه‌هه‌موو لایه‌ک چادر هه‌ل‌ده‌ن و به‌خێرای به‌ره‌و پووباری دانوب سهره‌و ژێر برۆن، برنادوت دلوو، سولان، نی، مارمون و ئوژێ، به‌خۆیان ویه‌که سهریازییه‌کانیانه‌وه، هه‌روه‌ها مو‌راش به‌سهریازه سواره‌کانی خۆیه‌وه، هه‌موو فه‌رمانه‌کانی تاپلیقنیا‌ن به‌وردی وه‌ک میلی سه‌عات جێبه‌جێده‌کرد، له‌ماوه‌ی که‌تر له‌سێ هه‌فته‌ ته‌نانه‌ت بیست روژی‌شی نه‌خایه‌ند، ئه‌و سوپایه‌ی که‌ به‌مه‌زن ناوده‌برا به‌بێ ناخۆشی وکه‌موکوری له‌لیواره‌کانی ده‌ریای مانشه‌وه بۆ لیواره‌کانی پووباری دانوب گوا‌زرا‌بۆوه، تاپلیقن له‌وکاته‌نی باسی هونه‌ری شه‌پکردنی ده‌کرد جا‌ریگیان گو‌تی: (پێویسته به‌جۆرێ هه‌لسوکه‌وت بک‌رت سوپا به‌جیا‌جا بژێت وکومه‌ل به‌نگیت) سهرکرده سهریازییه‌کان خه‌ریکی جێبه‌جێکردنی ئه‌و فه‌رمان نه‌خشانه‌بوون که‌ ئیمپراتور بۆی کیشابوون وه‌کاتی دیاریک‌راودا هه‌موو ئه‌و یه‌که سهریازیانه له‌ده‌ورووبه‌ری قه‌لاتی سهریازی ئولم سهریان ده‌ره‌فتایه‌وه، ما‌ک که‌ به‌سه‌ر مه‌شق وپیشه‌نگی هێزی سهریازی نه‌مسا له‌ویدا دانرابوو، به‌جۆرێک که‌ مارۆدرا وه‌ک بلێی که‌ وتی‌بێته ناو گو‌نیه‌که‌وه، تاپلیقن له‌ (24/ی دیسه‌مه‌ردا پارسی جیه‌یت وه‌ (26/ی هه‌مان مانگدا گه‌یشه‌ ئه‌تشراسبورگ، تاپلیقن به‌ده‌ستپێکردنی ئه‌م شه‌په له‌وکاته‌ی که‌ له‌ئه‌تشراسبورگه‌ به‌ره‌و مه‌یدانی شه‌پ ده‌چو سوپاکه‌ی پێک‌خسته‌وه و لێپرساویه‌تییه‌کانی دابه‌شکردو فه‌رمانده‌کانی پۆلێن پۆلێنکرد، ئه‌و له‌شک‌ره‌ی که‌ ده‌بوو پایه‌گا‌و چاودێری ئه‌و شوێنه‌ بکات که‌ داگیرده‌کران جیا‌ی کرده‌وه، ئه‌و سوپایه‌ش که‌ ده‌بوو له‌پیشه‌وه‌ی شه‌پیت و ناوی نا سوپای مه‌زن ویه‌سه‌ر (7) له‌شکردا دابه‌شکردو لێپرساویه‌تی هه‌ریه‌ک له‌و (7) له‌شک‌ره‌شی درایه‌ده‌ست ئه‌و که‌سانه‌ی پێش تاج له‌سهر دانانه‌که‌ی تاپلیقن به‌رزک‌رابوونه‌وه بۆ یه‌له‌ی مارشال، ک‌ری گشتی سه‌بازه‌کانی ئه‌م سوپایه (186) هه‌زار که‌س بوو وه‌هه‌موو پێکهاته‌کانی سهریازی تێدا‌بوو، وه‌ک تۆپخانه‌و سهریازی سوارو پێچۆ. ه‌تر، زۆرینه‌ی هێزی سهریازی سوارو تۆپخانه‌ش راسته‌وخۆ له‌ژێر فه‌رمانی خودی تاپلیقندا مابۆوه، بۆ نمونه: مارشال مورا، که‌ به‌لێپرساوی گشتی سهریازی سوارو دانرابوو، له‌پاستیدا ته‌نها فه‌رمانه‌کانی تاپلیقنی ده‌گه‌یاند هه‌یه‌که‌ سهریازه سوارانه، تاپلیقن هه‌ر کاتی ویستبای ده‌یتوانی ئه‌وسوپا سواره‌و تۆپخانه، بۆ یاره‌تیدانی له‌شک‌رتکی بنێرت، جگه‌ له‌مه سهریازه‌کانی لێپرساوی که‌ ره‌سته‌کانی تۆپخانه‌و گاردی تاییه‌تی ئیمپراتوری که‌ نه‌یه‌که‌ی (7) هه‌زار سهریاز ده‌بوون، لێره‌دا باس له‌سالی (1805) ده‌که‌ین که‌ گاردی ئیمپراتور پێکهاتبوو له‌تیپی ئارنجۆک هاوژێر سهریازی پیا‌ده‌و سوارو دوو تیپ پاسه‌وانانی سنو‌وو له‌شک‌رتکی ئیتالی، چونکه‌ ئیمپراتوری فه‌ره‌نسا به‌پاشای سه‌روی ئیتالیاش هه‌ژمارده‌ک‌را له‌و له‌شک‌ره‌ی ئیتالیایدا که‌ له‌گه‌ڵخۆیدابوو، ژماره‌ی سهریازه فه‌رنسییه‌کانی زیاتریبو، له‌هه‌ل‌بژاردنی گاردی ئیمپراتوریدا ئه‌و سهریازانه‌یان ده‌ستیشان ده‌کرد که‌ دلێری و ئازایه‌تیان نواندبوو، ئه‌و سهریازانه‌ موچه‌ی باش و خوارینی خۆشیان ده‌دانن، جلوه‌یگی جوان وپوخته‌یان له‌به‌ریبوو وکلای به‌رنی په‌شمه‌که‌ داریان له‌سهرده‌کرد، ئیمپراتور زۆری له‌مانه‌ ده‌ناسین وئاگاداری بارودۆخی ژانیان بوو وچاودێری ده‌کردن، تاپلیقن تییینی تاییه‌تی سه‌باره‌ت به‌فه‌رمانده سهریازییه‌کانی خۆی هه‌بوو وگومانی له‌دانی پله‌وپایه‌ی سهرله‌شک‌رو ئه‌فسه‌ری پله‌بالا نه‌بوو، که‌ ته‌مه‌نیان له‌خوار چل سالییه‌وه‌بوو، ته‌نانه‌ت هه‌ندێک له‌سهرکرده

سەربازییەکانی لە ئەمەنی (34) سالتیدا گەشتبوونە پلەى ماشال، لە پۆزگاری ناپلیندا گەنجیەتی بۆ بەرهەو پیشچوون و سەرکەوتویی گرنگیو و پزنگای لێندە گێردرا، بە پێچەوانەی هەموو سوپاکانی ئەر پۆزگاره کە گەنجیەتی دەبوو پزنگ لە بەردەم پلەوپایە بەرزکردنەوێ سەربازی، ئەر سەربازانەى بۆ پێکخستەوێ سەربازەکانیتر دانران، ناپلیقن داھێنەری ئەمە بوو، تەنھا بۆ تەمبێ کردنی و ھێنانەوێ سەربازی سەربازەکان نەبوو، بە لکو شۆرای دادگای تاییەتی سەربازی حوکمی لە سێدارە دانیشی ھەبوو لە بەرامبەر ئەر سەربازانەى تاوانی گورەیان دەکرد، ئەمە جگە لەوێ حوکمی زیندانى کردن و کارکردن بە زنجیر... ھیتیشی دەگرتەو، ئەرە ندیکیتی دادگایکردن ھەبوو کە پێیان دەگوت: دادگای شەرف و تەنھا لێ پێچانەوێ لە کاری ئاسایی دەکرد، ئەر دادگایە بە پێی ھېچ قانونیک دروستنە کرابوو و تەنھا بە ھەرمانی ناپلیقن بوو، لێرەدا گوتهى شایە تھائیک دەگێرەو: دوو سەرباز لەمەیدانی شەپ خۆیان دزیبۆو و دواتر وە دیار کە و قسەو پاساویان بۆ نادیارە کەى خۆیان ھێناوە، کاتێ ئەفسەری ئەوتیبە دانیادەبوو لەوێ ئەر دوو سەربازە لە ترسی شەپ خۆیان شاربۆتەو، دەستبەجێ سێ کەسیان وەک سەربازی قازی لەنیوان سەربازەکان ھەڵبژاردو ئەم دادگایە دواى گۆنگرتن لە تاوئباران حوکمی لە سێدارە دانیان بەسەردا دان و گولەباران یکان، ھەرماندە سەربازییە بالاکان لەو ھەوالانە ئاگادار دەکرانەو، بەلام ئەر ھێچیان نەدەگوت، نەدەبوا ھېچ ئەفسەریک لەو دادگایکردنەدا بەشداری بکات، ئەک ئاگاداری سزای حوکمە کەبێت - ھەرنا بە شێوەیەکی پەسەمی.

سەرداری خۆبەرست کەخۆی بە ئیمپراتۆر ھاگەیانددو تاج لەسەرنا ئەکەى لەلایەن پاپەو پیرۆزیایی لیکرا، لەسالی (1810) بەدواو ھاوسەریکی لەخێزانی پاشایەتی ئەمسا ھێناو توانی قەناعەت بە سەربازەکانی بێتێت بەوێ ھەموویان وەک پیشو بەرەنگاری بوربەنەکان و دەستپێوەردانی دەرەکی بنەو بەرگری لەنیشتمان بکەن و پۆخۆشی ھەمان ئەر سەربازەى سەرەتایی ھەرنسایە، لەپاستیدا سەربازەکان بەتێروانیی ئەر تەنھا پلە گۆشتی دەم تۆپەکان بوون و ئەمە گوتهیەکیو ئەر زنجار دووبارەى دەکردەو، ئەر سەربازانەش ملکەچی ھەرمانەکانی ئەر بوون و کوێرانە بیونە گۆتپاپەلی، ھەمیشە ناوی ئەر و ئەر بەخۆشەوێستییەو دەھێنا، قەیسەری پوسیا کە ھەموو ئەر و پلە بەری دەلەرزى بەلای ئەر سەربازانەى ناپلیقنەو وەک یەک سەربازی سادە سەیردە کراو لە ناو خۆیاندا بە (سەرچۆخی ^{۵۵۹} بچوک) و (کەچەلۆکە) ناویان دەبرد.

ھەرەھا لەو باوەرە دابوون گوتهکەى ناپلیقن راستە کە دەلێت: ھەموو سەربازیک گرتنە دەستی داری سەرلەشکری لە جوعیەکانی ^{۵۶۰} دایە، سەردارانی وەک موراو برنادوت و لوفەر... ھیتەر، ئەر ئەستێرانەبوون وەک بازەنى دەوری ئەستێرەى زوھال دەوێ ئیمپراتۆریان دابوو، خزمەتی سەربازی خۆیان لە چ پلە یەکەو دەست پێکردبوو، ناپلیقن باوەرپی تەواوی بە سەربازو ئەفسەرەکانی ھەبوو، بەلام پشٹی بە ھەموو ژنرال و مارشالەکانی ئەدەبەست خۆ ئەگەر کردبایشی دەریەست نەبوو، سەبارەت بە پۆلی ژنرالەکانیش پێویستە ئەو بلیتین: ناپلیقن کۆمەلێ کەسی بە تواناو بەرجەستەى سەربازی لە دەوری خۆی کۆکردبوونەو، ئەر سەرکردە سەربازانە ھەموویان لە یەک شتدا یەکیان دەگرتەو، ئەر و ئەر ئەر و لێو لێو لە جۆلەى سەربازی خێراو

¹⁵⁹ - سەرچۆخی: واتە دەستی کولە بارانکردن، لەسوادا چەند سەربازیک دیاری دەکۆن بۆ ئەمە.

¹⁶¹ - جوعیە: مەبەست لەفیشە کدانە (قایش مەخزەن) - ناپلیقن لێرەدا بەمەبەستی ئارایەتی بە کاری ھێناو. (و- کوردی)

پلاندانانی ده سته چي وهلمه تي سريزي كورچكي يه بچونيان هه بوو وپه پره وي نه ميانده كرد، ئينجا ناپليون فيري نه وي كردبوو مه بهست له وي ده ليم به يه ك ناماره تينگن و به ليزاني خويان جيبه جتي بكن.

تواناي پيشه وي وپه پگاخستني سريزي ناپليون به جوري مارشاله كاني راهيتابوو، بي نازادي ته واو كاره كاني خويان له مهيدي شپردا له ده ست نه ده داو به وردی ده سوره كاني نه ويان جيبه جیده كرد.

شمشير وه شينكي نه خوینده وار وشيردلي وهك (لوفه ر) و نه جيب زاده يه كي سه رسخت و موني وهك (داوو) سوارچاكي بي باكي وهك (موراو) نه فسه ريكي وهك (برتيه) كه وهك له دايكيكي پلانداپژه ري سريزي وياويكيكي نه فسه ر بوييت، نه مانه تاكتيك دانه رو نه خشه دانه ربوو، دليراني وهك (ني) و (لان)، له كه ساني وهك (برنادوت) ي فيلبانو ليزان و (ماسناي) پيخه ري سريزي و (مارمون) كه مترنه بوون، به دلتيابي وه نازايه تي نه كه سانه پتيويستبوو، چونكه ده بوا لپرسراويه تي سريزه كان له نه ستريگن، هه موو نه مانه نمونه ي نه فسه ري قاره مان وديارو نازابوون، چاريكيان كاتي له پوو به پوي (لان) دا ستايي نه ويانده كرد به وي زورچار له گه ل سريزه سواره كانيدا بي ترس هيرشي كرد ته سه ر دوژمن: نه به ده نكيكي به رزگوتي: نه و سواره ي هه تا سي سالي به كوشت نه چيت، سريازنييه.

لان له وكاته دا ته مهي (34) ساليو و دو سال دواتر له مهيدي شپردا به نارنجوك كوژا.

لان ته نها سوارچاكيكي ببياك نه بوو، به لكو سه ركرده يه كي ليوه شاهه ش بوو، نه فسه ره كاني ئيمپراتور نه مانه بوون، نه و نه فسه رانه ي ناپليون بۆخوي هه لي بژاردبوون و به رزترين پله ي سريزي پيدا بوون، هه موو نه و سه ركرده سريازانه له سالي (1805) دا له شه پي دژيه هاوپه يمانى ستيه م ناماده بوون، جگه له (دزي) كه له شه پي مانگودا كوژدا بوو، هه روه ها سه رداريكي تريش له گه ليانده بوو نه ويش (موراو) بوو كه ناپليون له هه موو سه ركرده سريازنييه كاني زياتر به هاي بۆشه و داده ناو دوور خرابووه بۆنه مريكاو له تاراوگه دا ده ژيا.

به نه و له شكه مه زنه و ياريدهي هه نه فسه ره دليرانه بوو كه ناپليون له و پۆژگار ده گيشته لوتكه و ده دره خشايه وه.

يه كه سريازنييه كاني (سو) و (لان) و (مورا) له پوياري دانوب تپه پين و له ناكاو له پشتي سه ري هيزه كه ي (ماك) وه قوت بوونه وه.

هه نديك له سريزه كاني نه مساوي هه كه چاويان به ومه ترسييه گوره يه كه وت، به ره و خۆره لات هه لاتن، به لام زۆريني هيزه سريازنييه كيان به هوي له شكه كه ي مارشال (ني) يه وه گيتپدرانه وه ناو قه لاتي سريازگه كه، له هه موو لايه كه وه چواره وي قه لاتي نولم گيرا، به لام تانه وكاته ش پيگايه ك بق هه لاتن مابلوه، كه چي نه و سه ركرده سريازنييه نه مساويه فريوي نه و جاسوسانه ي خوارد كه ناپليون په وانه ي كردبوون، له مانه ش (شولمستر) كه له هه موويان ديار تريوو، نه و جاسوسانه پيش ماك كه وتن پيتماي و نامۆزگاري نه وه يانكرد شه پيكات¹⁶¹ باشته و گوتيان ناپليون ناچار ده بيت ده ست له گه مار دانه كه ي هه لگريت، چونكه له پاستيدا شۆرشيك له دژي نه و له پاريسدا هه لساوه، هه رچه ند ماك به گومانه وه گوتي

¹⁶¹ 1 - شه پيكات: مه بهستي ناپليون له ده بوو ماك به پيگايه ي كه تا نه و كاتيش ده تاراو پيدا هه ليت، هه له بيت، نه و جاسوسانه ي هه ري نه و مه بهستي به كار هيتاوه، ده تا دواتر

كه له واو ده وري قه لات سريازنييه كه ده گرن داواي خۆبه ده ستوه داني لپنه كن.

2 - له وه ده چيت نه و پۆژانه ي زامره و پرواره كه ي ده ستكاري كرايت هه تا مكي پي فريو بتمن. (و- كوردي)

له پای نه مانه ده گرت، نو جاسوسانه به نېټنی په کیکیان بڅرځوړووی سهریازی فهره نسپیه کان ناردو نه م هواله یان گه یاند، نه وانیش ژماره یه کی تاییه تی پڅژنامه یه کی پارسیان نارد که هوالی پاپه پین وڅو پشاندانی له پاریس تډابلو کرابووه، ښجا شولمستر نو پڅژنامه ی دایه ده ست ماک وناوبراو دواي خو یتندنه ووی دلی ناسوده بوو، له پڅژی 15/ ی ټوکتو به ردا له شکری (نی) و (لان) توانیان به رزاییه کانی سه روی قه لات که بگرن، به مهش پیگه ی ماک دیڅواتریوو.

ناپلیون ته تری ناردنه لای ماک وپیشنیاری څو به ده سته وهدانی بڅرځوړووه وپشای نه ووشی کړدبوو، نه گه ر شپیکات نه وا قه لات که ده گرت وهرچی سهریازی نه مساوی هه یه ده یانکوژتت.

له پڅژی (20/ ی ټوکتو به ری سالی 1805) دا قه لاتی ټولم څوی به ده سته وهداو له شکری ماک بی هیچ مه رجیک به هه موو باروینه ووه څوی ته سلیمی ناپلیون کړد، نیمپراتر ماکي نازاد کړدو سهریازه دیله کانی نه مساشی یق کار کړدن ناردنه فهرنسا، که م دواي څو به ده سته وهدانی ماک، ناپلیون هوالی نه ووی پیگه یشت که ژنرال (مورا) توانویه تی (8) هه زار سهریازی هه لاتووی نه مساوی ده ستگبریکات، دواي ټیکشکانی ټاپو به رانه ی قه لاتی ټولم که له راستیدا هاوپه یمانی سیپه م شهره که ی دټراندبوو وته نها هه ندیک له نه فسره بالا کانی سوپای نه مساو پوس نه م هه اله یان بیست وپه یان به و راستیبه برده که شهره که یان دټراند، سوپای ناپلیون بی نه ووی وهدرنگی گتپن راسته وڅو به ره و ټیننا که وخته پڅ وپه څی گه پان و پاوه دوونانی سهریازه هه لاتووه کانی نه مسا توانیان کڅمه لئ سهریازیتر ده ستگبریکان وژماره ی نه و سهریازه دیلانه ی نه مسا نزیکه ی (29) هه زار که سبوون، هه رووه ها ژماره ی نه وانه ی له ناو قه لاتی ټولمیشدا گبرابوون (32) هه زار سهریازبوون که نزیکه ی (41) هه زار سهریازی نه مساوی بوون، له م ناماردا ژماره ی نه وانه ی توانیبویان څویان قوتاریکه ن ونا دیاربوون هه ژمارنه کراوه، ناپلیون له گوته یه کیدا که بقیه که سهریازیه کانی گوت وسهرنه نجای نه ووشه پهی تډا ناشکرکړد، ناوای باسکړد (دوسه د ټوټ نه ووت نااو... هه موو فهرمانده سهریازیه کانیش ده ستگبرکراون وله سوپایه گه وره یه نڅر به یان نه یان توانویه څویان پزگاریکه ن وهه لښن).

سوپای فهره نسپیه کان به څیری به ره و ټیننا ده چوون، به لام له گه ل نه وهدا له شکری کوتر ټوټ توانی له (تڅه مبه ردا له نزیک دورنشتاین، که ده که وخته به شی چه پی پوویاری دانوب، میژش بکاته سر په که سهریازیه کانی مورته یه و ټیکي بشکیتیت وزیان ټیکي نڅری لښدات، له پڅژی 13/ تڅه مبه ردا ناپلیون که له پیشیه ووی سهریازانی سوار ده پویششت وگارد که ده که شی له ده وروپشتیدا بوون وگه یشته ټینناو کڅشکی پاشایه تی (شون برون) ی بقی مه نزلی څوی هه لښارد، فهره نسپیه کان پیشنه ووی نیمپراتری نه مسا هه لښت پیشنیاری نه وویان بڅرځوړو وازله دژایه تی کړدن وشه پ له گه ل ناپلیوندا بیتیت، به لام نه و قه بولی نه کړدبوو. ټیتر لږه وودوا نومیدي هاوپه یمانی سیپه م ته نها به سوپای پوسیوا خودی تزار مابوو، ناوبراویش دلی څوی به ووه څو شکړدبوو پروس هاتبق ناو هاوپه یمانه تیه که وه، هه رچه نده نه مه نڅر درژوی نه کیشاو هه موو نه و ټومیدانه وه ک دوک له به ناسمان هه لاچوو.

(3)

له هه مان شو پۆژانه ی (ماك) له قه لاتی ئولمدا كه مارۆ دابوو وخه ريكی خۆیه دهستوه دان بوو، ئه لكسه نده ری به كم، له به رلین بوو وفشاری خستبۆ سه ر فریدریك ویله لمی سییه م پاشای پروس تاشه پکردنی له گه ل ناپلیندا پابگه یه نیت.

فریدریك ترس وله رزی هه مان ئه وشازادانه ی خواروی ئه لمانای لیئیشتبوو كه له مه به ر باسمانکردن، ناوبراو له ئه لكسه نده رو ناپلیقن وه ك یه ك ده ترسا، ته نانه ت ئه لكسه نده ر به توانجیک هه په شه ئامیزه وه وای تیگه یانده كه سه رپازانی پوسیا ده توانن پێگایه ك له سه رخاکی پروسه وه بۆخویان بگه نه وه، به لām چوون پاشای پروس به سه ختی پێداگری کردو ئاماده یی به ره نگاری کردنه وه ی نیشاندا، ئه لكسه نده ری ئیمپراتۆری پوسیا وای پێپاشیبوو به زمانی خۆش له گه لیدا بگه وێته قسه، به پێكه وت هه وائیك گه یشت كه بۆ پلانه كی ئه لكسه نده ری پوسیا رۆر به كه لكبوو، ئه ویش ئه وه بوو ناپلیقن فره مانى به مارشال برنادوت کردبوو بۆپیشپه وی به ره و نه مسا به سه رخاکی ئانشبخدا تێپه رت، كه یه كێكبوو له ولایه ته كانی ئه لمانیا.

پاشای پروس له لایه ك له م كار ه سه ریه خۆیه ی ناپلیقن دلگران ببوو وله لایه كیش چاوه پوانی ئه وه ی نه ده كرد سوپای مه زنی فره نسا سه ركه وتوویت، له پیش گه مارۆدانی قه لاتی ئولمه وه ویده ویده به لایه نگری هاوپه یمانان خزایه ناوشه په وه (III)، به پیتی یه ك پێكه وتنه مای نه ئینی له نتوان فریدریك ویله لم وئه لكسه نده ری پوسی، پروس په یمانیدا نا په زایی ده رپێت وشه ر له دژی فره نسا پابگه یه نیت، نیت سیناریۆیه كی پێكه نیناوی ها ته پیش، ئه ویش ئه مه بوو: فریدریك ویله لم وشانن لویز ئه لكسه نده ری پوسیا، چوونه سه ر مه زاری فریدریك دووه می پاشای پروس و سوێندیان به گۆپه كه ی ئه و خوارد كه بۆ هه میشه هه ردۆست و هاوپه یمانی یه كتیرین.

(لایه نی پێكه نیناوی وگاته جاپی ئه مه له وه دابوو پۆزگاری پوسیا بۆماوه ی حوت سال شه پی له گه ل هه مان ئه م فریدریكه ی دووه مدا کردبوو وله ماوه ی ئه و شه په دا ده مێك پوسیا ئه ری تێكه ده شكاندو ده مێكیش پروس پوسیای تێكه ده شكاند، ته نانه ت ماوه یه ك پوسیا به رلینیشی داگیرکردو شتیکی وایانکرد خه ریکبوو فریدریکی دووه م خۆی بکوژیت) دوا ی ئه مه ئه لكسه نده ر پروسى جێپێشت وراسته وخۆ گه رپه وه نزیک به ره كانی شه پ له نه مسا، له نه مساو بریتانیا دا هه موویان كه وتبوونه خۆشی وشادییه وه، پۆژنامه كان هه وائی هاوپه یمانیه تی هه میشه یی پوسیو پروسیان به مانشتی گه وروه خۆشییه وه بڵاوه كرده وه و ده یانگوت: هه ركاتی سوپای پروس به كێوه كانی قتالیدا تێپه رت و خۆی بگه یه نیت مه یدانى شه پ، ناپلیقن (162) له ناو ده چیت. ده بوا ناپلیقن به هه ر نرخیك بیت پیش گه یشتنی سوپای پروس سوپای هاوپه یمانانی پیشه وه ی تێكشكێتن، له گه ل داگیرکردنی فینلندا هیزه كانی فره نسا توانیبوویان ده ستبه سه ر پردی گه وره ی ئه وشاره دا بگرن كه ده چۆه سه ر ئه ویه ری لای چه پی پووباری دانوب وئه مه یان تاكه پردبوو كه نه مساوییه كان فره انه كه وتبوون بیه قیننه وه، به سه رها تی گرتنی ئه م پرده گێرانه وه ی ئه فسانه یی به خۆیه وه گرتوه، كه هه ریه ك له مگێرانه وانه نادروست وشاویزان به نه فسانه، پوسه كان له به شی دووه می كتیبی شه پ (163) ناشتیدا خۆیندیوانه ته وه. باش ئه مه ده زانن، به لām له پراستیدا مه سه له ی گرتنی ئه و پرده به م جۆره ی خواره وه بوو: موراو لان و رتران و یه ك ئه فسه ری هه نده سی به تاوی دود، دوا ی ئه وه ی رۆر به وریایی یه ك تیپی

162 - والله: مزه ناپلیقن،

161 - ناپلیقن: لێزه زباتر مه به ت له سوپای فره نسا یه.

164 - كتیبی شه پ ناشتی: شاكارێكى به ناوانكى نووسه ری كه وره ی روسی توكیتۆیه (و- كوردی)

سەريازى نارنجۆك ھاوڤىزان لە نۆڤ دېك وداى بەرزى ويدا جىگىر كوردون، بۆخۆيان بە ئاشكرا بەرەو پردەكە چون كە سەريازى نەمساوى كۆنترۆل يان كوردون و فرەمانيان پىداربوو ھەركە دوڤمەن يان لىدىار كەوت پردەكە بۆتە قىتئە، بەلام موزو ھاوھەكانى ھاواريان لىكردون و گوتيانە: ئىستا پەيمانى ئاشتى لەگەل نەمسادا مۆركراو ھەرمەكەن، ئوانە بىن سەلنەو ھەو بە ئاسايى بە پردەكەدا پەپنەو ھاوای فرەماندە سەريازىيەكەى ئوانىيان كوردون كە ناوى (كەنت ئوريشپىرگ) بوو ھەو دووبارە دۆكەى خۆيان بۆنەو یش دووبارە كوردتەو، ئىنجا پىشەنەو ھەى كەنت ئوريشپىرگ فرىابكەو یت وەلامى ئوانە⁽⁷⁶⁾ بداتەو، لەپەر نارنجۆك ھاوڤىزانى فرەنسايى لە ئاڤ دېك ودا ھەكاندا ھاتونە دەرى و ھىرشيان كوردتە سەر ئەو سەريازە نەمساويانەى كە لە دەورى پردەكە دابوون و لە ماو ھەى يەك دەقیقەدا پردەكەيان خستە دەست خۆيان، نەمساويەكان ھەولياندا شەپكەن، بەلام تازە كارلەكار ترازو كەلكى نەبوو، كاتى لەلایەن موراو ھەم ھەولە بە ناپليڤون گەيشت ناویرا و دەستەو ھەجى فرەماندا چەند يەكەيەكى سوپای فرەنسا لە پردە بپەنەو ھىرش بکە نەسەر سوپای پوسەكان.

لە وەكاتەدا سوپای پوسا لە ھەلەتەكى دىئواردابوو، ناپليڤون بە زۆرىنەى سوپاكەى خۆیەو لە پووبارى دانوب پەپىڤو ھەو ھەست پىڤگای پاشەكشە كوردنى سوپای پوسا بگرت، كوتزف فرەماندەى گشتى سوپای ھاو پەيمانان باشى دەزانى تاكە پىڤگای پىڤاربوون گرتە بەرى پاشەكشەى خىراپە لەكرەمسەو ھەو لەو یشەو ھەو بۆ ئولخان كە دەكەو یتە خۆرناوای ئۆلموتز. ئەو (35) ھەزار سەريازى لەگەل دابوو، ناپليڤونىش سوپاكەى نزىكەى (100) ھەزار سەريازىبوو، پوودا ھەو كەى پردى فینا لەلای سەريازەكانى پوسا بوو جىڤگای گومان و بە ئاشكرا دەيانگوت خیانەت كرەو، لە دەستدانى پردى ناویرا و بە جۆرئى جىڤگای سەرسوپمان و پىرسىاربوو تەنانەت دەيانگوت نەمساويەكان بە نەپتى ئاشتیان لەگەل ناپليڤوندا كوردو ھەو ئەمەش بۆتە ھەو ئەو ھەى سوپای فرەنسا بە خىراپى بپەپتەو ئەو بەرى پووبارى دانوب و ئاكامى ئەو خیانەتەش لە ناوچوونى سوپای پوسا لیدەكەو یتەو، لە پاشەكشەى بە ھەلە داوانى سوپای پوسايدا كوتزف ناچاربوو بە ئاشكرا ژمارەيەك سەريازىن ئىترى بۆ داخستنى ھاتنى سوپای فرەنسا و بيانكات بە قوربانى، داوى ئەو ھەى لەكۆى گشتى (35) ھەزار سەرياز (12) ھەزار سەريازى تىداچوون، سەرئەجام توانى سوپا شپزەكەى لەچنگ دىلى پىڤاربىكات و خۆى بگەيە نیتە ئۆلموتز، كە پىشتەر دوو ئىمپراتۆرى لىڤوون و ھەلاتوون، واتە: فرانسواى نەمساوى و ئەلكسەندەى پوسا.

لە وەكاتەدا بارودۆخەكە بەم جۆرەى خوارەو ھەى لىھا: بە سەريازەكانى گاردو ھەموو ئەو سەريازانەى بۆ يارمەتى ئۆرداربوون كۆى گشتیان گەيشت بۆ (75) ھەزارو سوپای نەمساش تەنھا نزىكەى (15-18) ھەزار سەريازيان لەویدا ھەبوو، بانەو شەمان بىرەنچەت پىش داگیركردنى فینا يەك لەشكرى گەردەى نەمسا لەلایەن ناپليڤونەو لە ناویرا بوو، ھەروەھا لەشكرىكى ترى نەمسا كە ناپليڤون فرەمانى بە (ماسنا) دابوو لەخۆرەلاتى ئىتاليا بە گزىاندان بچیتەو ھەو پاكسازيان بكات، كەوتبوونە ھەلەتى تىشكان و پاشەكشە.

بەوجۆرە ھىزەكانى ھاو پەيمانان كۆى گشتى سەريازەكانيان دەگەيشتە (90) ھەزار كەس كە لە ئۆلموتزدا جىگىر كرابوون، بەلام لەگەل ھەموو ئەمانەشدا كوتزف لە ھەموو كەس باشتەر دەيزانى ئەستەمە بۆانریت ئەو (75) ھەزار سەريازەى كە تەنھا

ژماره‌یان له‌سەرکاغەزەییە، پوویەپووی شەپپەنەو و ئامادەیی بە‌گێرکردن، بۆیە ناوبراو^{١٦٦} لە‌شەپکردن دە‌ترساو پێی وایو دە‌بێ‌ درێژە بە‌پاشەکشێ کردن بدرێت و شەرە که دوابخێت هە‌تائە‌وکاتە‌ی بێ‌یاری کۆتایی لە‌ولای پروس وەر‌دە‌گیرێت و سوپاکە‌ی بێ‌تە‌ناو جەرگە‌ی شە‌پ‌کە‌و.

بە‌لام ئە‌و لە‌لایە‌ن ئە‌لکسە‌ندە‌ری ئیمپراتۆری پوسییە‌و فشاری خرایە‌سەر ناوبراو دە‌یویست دە‌ستە‌و‌ب‌جێ شە‌پ‌کێت، ئە‌لکسە‌ندەر هیچی لە‌هونە‌ری شە‌پ‌نە‌دە‌زانی، هەر تە‌مە‌زۆی تۆمارکردنی داستانێ گە‌ورە‌بوو و سەرکە‌وتنی بە‌شتێکی لە‌قە‌لم دا‌بوو، چونکە گومانێ لە‌و‌نە‌بوو پروسیش دێ‌تە‌ناو شە‌پ‌کە‌و بە‌شداری دە‌کات، شە‌پ‌کردن لە‌شوێنێکی بایەر و کێ‌ستانێ و پاکردن لە‌بە‌ردە‌م سوپاکە‌ی ناپلیۆندا، بە‌لای تزاری پوسیاو بە‌شتێکی شە‌رمە‌زارکەرانه دە‌هاتە‌بەرچار، رالۆ‌ژکاری سە‌ریازی^{١٦٧} خۆ‌شە‌ویست و لاوی ئیمپراتۆر، شازادە (دولگروکوف) کە‌خۆ‌شە‌ویستی تزاری بە‌مە‌ بۆ‌خۆی دە‌ستە‌بەر کردبوو لە‌گە‌ڵ پاکە‌ی ئە‌و‌دا‌بوو بۆ‌شە‌پ‌کردن، کۆرتۆف دە‌یزانی خۆ‌ی تزاری شازادە دولگروکوف، هە‌موو ئە‌و دا‌رو دە‌ستە‌یە لە‌پووی سە‌ریازی‌و‌و وە‌ک کە‌سێکی مە‌دە‌نی شارە‌زاییان هە‌یە‌و بە‌س، بە‌لام کۆرتۆف بە‌دە‌نیایی‌و‌و دە‌یزانی ئە‌گەر سوپای پوسیا بکە‌وتتە‌شە‌پ‌ دێ‌و سوپای فە‌رنسا، ئە‌وا کارە‌ساتێکی گە‌ورە‌ بە‌سەر سوپاکە‌ی‌دادێت و پێ‌ویستە‌ خۆ‌یان بە‌دووربگێن لە‌زە‌برە‌کانی ناپلیۆن و لە‌دە‌ست پێ‌گە‌یشتنی ئە‌و بە‌دوورین، بۆ‌یە دژی شە‌پ‌بوو، بە‌لام ئە‌یدە‌توانی سەرە‌پۆ‌یی بکات و سە‌ئە‌نجامێکی پە‌شی توشیبت، چونکە تزار فەرمان‌پەرە‌ی پە‌ها‌بوو.

لێ‌رە‌دا هە‌رکۆرتۆف پیا‌وێکی سە‌ریازی پاستە‌قینە‌بوو، کە‌لە‌ناو هە‌ردوو سوپای پوسیاو نە‌مسە‌دا‌بوونی هە‌بوو، ئە‌و‌ناکە سە‌رداری شارە‌زابوو لە‌پێ‌شە‌کە‌ی خۆ‌یدا، هە‌رچە‌ندە هە‌ندێک لە‌وانە‌ی گۆ‌ییان لە‌پاکە‌ی کۆرتۆف دە‌بوو شێ‌و‌و با‌و‌ه‌پێ‌کیان پێ‌دە‌هێ‌نا، بە‌لام کە‌سێکی^{١٦٨} گە‌ورە‌تر لە‌خۆ‌ی هە‌یە‌و کۆرتۆف ناتوانیبت سە‌رپێ‌چی لە‌فەرمانە‌کانی بکات، هە‌رچە‌ندە ئە‌و پێ‌شبینی پلان و نە‌خشە‌کە‌ی ناپلیۆنی ئە‌واو درکیش پێ‌کردبوو.

ناپلیۆن بە‌دوای سوپای پوسیاو‌و‌بوو هە‌رکە سوپای دوژمن وە‌ستار چیت پاشە‌کشە‌ی نە‌کرد، ئە‌و‌یش سوپاکە‌ی پاگرت و لە‌(برون)ی نزیک ئۆلموتزدا هۆ‌ردووی سوپاکە‌ی خست، تاکە شتێک کە‌ناپلیۆن لە‌وکاتە‌دا بە‌پاستی لێ‌ی دە‌ترسا ئە‌و‌ه‌بوو پوسە‌کان شە‌پ‌نە‌کە‌ن و درێژە بە‌ پاشە‌کشە‌کە‌یان بکێ‌شن.

بە‌و‌ی ناپلیۆن لە‌فەرە‌نسا دوور کە‌تبۆ‌و و دە‌یزانی هۆ‌گۆ‌یتز - لە‌پێ‌گە‌دا‌یە هە‌تا نا‌پەرە‌ی دە‌ولە‌تی پروس بداتە‌دە‌ست ئە‌و، بۆ‌یە دە‌یویست هە‌رچی زووترە ئە‌م شە‌پ‌ە یە‌کلایی بکاتە‌و و کۆتایی بێ‌ت، لە‌وکاتە‌دا ئیمپراتۆری فەرە‌نسییە‌کان توانا دی‌پلۆ‌ماسی و نواندە‌نە‌کە‌ی گە‌یشتە ئە‌و‌پە‌ی درە‌وشا‌و‌یی، هە‌موو ئە‌و کارو پێ‌شە‌تانی ئە‌و سوپای پوسیا‌دا پو‌و‌یدا‌بوو، پێ‌شبینی کردبوون و بۆ‌یاریدە‌دانی پا‌پە‌کە‌ی تزار کە‌دە‌یگوت دە‌بێ شە‌پ‌کێت دە‌ستی کردبە رێ‌گە‌پێ‌انی دی‌پلۆ‌ماسی کاریگەر بۆ‌ئە‌و‌ی پوسیا تێ‌ژیکات بۆ شە‌پ‌کردن.

١٦٦ - ناوبراو: واتە، کۆرتۆف، سەرگە‌و‌هە‌ی سە‌ریازی پوسیا فەرماندە‌ی گشتی سوپای ها‌و‌پە‌مانانە (و-کوردی)

١٦٧ - رالۆ‌ژکار: لێ‌رە‌دا مە‌بە‌ست لە‌هە‌ندێک کاروباری سە‌ریازی، بە‌رێکای کە‌سی جو‌و‌م دێ‌ت، بۆ‌فەرماندان و جێ‌ب‌ج‌کردنی کارە‌کان.

١٦٨ - کە‌سێکی گە‌ورە‌تر: مە‌بە‌ست لە‌تزار ئیمپراتۆری پوسیا (و-کوردی)

ناپلین و اینیشاندان ترقیوه و له‌حاله‌تی لاوازی وشه‌پرئوی دایه، ده‌بوا و له‌دوژمنه‌کانی بگه‌یه‌نیت له‌دارماندایه و ه‌لی شه‌یان بۆ په‌خساوه ه‌یرش بگه‌نه‌سه‌ر سوپای فه‌ره‌نساو تیکیشکین، بۆ جیبه‌جیکردنی شه‌م پلانه‌شی سه‌ره‌تا فه‌رمانی به‌به‌ره‌ی پیشه‌وه‌ی سوپاکه‌یدا پاشه‌کشه‌بگه‌ن، ئینجا ژنرال ساواری نارده‌لای شه‌لکسه‌نده‌ر به‌مه‌به‌ستی پیشنیاریکردنی ناشتی، به‌ژنرال ساواریشی گوتبوو بۆ: ناپلین داوای دانیشتن له‌گه‌ل شه‌لکسه‌نده‌ر ئیمپراتوری پوسایدا ده‌کات، شه‌گه‌ر تزاریش به‌مه‌ ناپازی بوو، شه‌وا شه‌وتکای لیبکات که‌سیکی جینگای متمانه‌ی خۆی بنیزیت بۆ گفتوگۆکردن له‌گه‌ل ناپلیندا، له‌هۆردووی سه‌ریازی پوسه‌کاندا: هاوارو قریشکه‌ی شادی و سه‌رکه‌وتن به‌زریزه‌وه‌و هاواریان ده‌کرد، ناپلین ترقیوه، بۆناپارت له‌ناوچوو! پیش هه‌موو شتیک نابین لیکه‌په‌ین هه‌لبیت.

هه‌موو شه‌و مانقپانه‌ی ناپلین پێچه‌وانه‌ی نیازه‌کانی بوون.

کوژنۆف بووبه‌ که‌سیکی بێ ئیعتبارو تپۆ ترسنۆک وه‌یج نه‌زان، شه‌لکسه‌نده‌ر پازی نه‌بوو چاوی به‌ناپلین که‌ویت بۆ ناشتی کردن و له‌به‌ری خۆی شازاده‌ دولگروکوفی نارد، ناپلین پاش به‌سه‌رچوونی شه‌وشه‌په‌ ژۆر به‌پیشی شه‌و ژنراله‌ی کۆشک پێده‌که‌نی و له‌نوسراوه‌ په‌سمیه‌کانیدا ناوینابوو(کوپه‌ گه‌مزه‌ قوشمه‌چیه‌که‌).

دولگروکوف، به‌قه‌سه‌کردنی شیوه‌ فه‌رمان کردنانه، وه‌ک شه‌وه‌ی له‌گه‌ل که‌سیکی ژۆر ده‌ستی خۆیدا بدویت، له‌گه‌ل ناپلیندا که‌وته‌ گفتوگۆ، به‌قه‌سه‌ی ناپلین که‌دواتر باسی شه‌و دانیشتنه‌ی له‌گه‌ل شه‌و ژنراله‌ گه‌مزه‌یه‌دا ده‌گێرپایه‌وه‌ ده‌یگوت(وه‌ک شه‌وه‌ وابوو له‌گه‌ل نه‌جیبزاده‌یه‌کی مه‌حکوم به‌دوور خستنه‌وه‌ی بۆسیه‌یریا بدویت، ئاوا هه‌لسوکه‌وتی ده‌کرد).

ناپلین به‌جیدی درێژه‌ی به‌و پۆله‌ کۆمیدیه‌ی خۆیداوای ده‌رخست که‌سیکی مه‌لول و به‌ده‌خته، به‌لام له‌هه‌مانکادا هه‌ستی به‌وه‌کرد نابین له‌م پۆل بینه‌یدا ژۆر زیاده‌په‌وی بکات چونکه‌ هه‌موو شتیک له‌م دنیا به‌دا ته‌نانه‌ت گه‌مزه‌یی شازاده‌ دولگروکوفیش سنووری خۆی هه‌یه‌و له‌کۆتایی دانیشه‌نه‌که‌دا گوتی مه‌رجی پیشه‌وه‌ ختم قبول نییه، چونکه‌ دولگروکوف داوای لیکردبوو ناپلین له‌ئیتالیاو هه‌موو شه‌و شوێنه‌ی داگیر کردوون بکشیته‌وه‌، داوی شه‌و پاپۆرت له‌خۆشکه‌ره‌ی که‌دولگروکوف به‌نه‌قلی خۆی خستیه‌پوو، هه‌موو گومان و دوودلیه‌کی له‌دلی هاوپه‌یماناندا ته‌ه‌یشته‌ و به‌ریاریاندا هه‌رجی زووتره‌ ه‌یرش بگه‌نه‌سه‌ر ناپلین چونکه‌ که‌وتوته‌ حاله‌تی ناویمیدی و لاوازی و خێرا ته‌فروتونای بگه‌ن.

پۆزی دووی دیسمبه‌ری ساڵی 1805، پێک یه‌ک ساڵ داوی تاج له‌سه‌ردانانی ئیمپراتۆریه‌تی ناپلین له‌لایه‌ن پاپه‌وه‌، له‌ده‌شتایه‌یه‌کانی سه‌ر به‌رزایی پراتزندا که‌ده‌که‌وێته‌ خۆرئاوای گوندی ئوسترلیتز⁹⁶، شه‌پۆکی خۆپناوی ده‌ستپێکرد، که‌له‌پووی گرنگیه‌وه‌ یه‌کێکه‌ له‌شه‌په‌ گه‌وره‌کانی میژویی و گه‌وره‌ترین شه‌په‌کانی ناپلین.

ناپلین هه‌رله‌سه‌ره‌تای شه‌په‌که‌وه‌ هه‌تاکۆتایی سه‌رافه‌تی شه‌په‌که‌ی کرد، هه‌موو مارشاله‌کانی له‌میدانی شه‌په‌دا ئاماده‌بوون، تیشکانی سوپای روسیاو نه‌مسا، هه‌ر له‌به‌یانییه‌وه‌ دیاربوو، به‌لام شه‌گه‌ر سوپای نه‌مساو روسیا گرفتاری شه‌و به‌رزاییانه‌ نه‌بووبانه‌وه‌ که‌ناپلین سه‌ریازی لیدانابوون، به‌م جۆره‌ توشی شه‌وکاره‌ساته‌ سامناکه‌ نه‌ده‌بوونه‌وه‌، ناپلین پێشبینی شه‌وه‌ی کردبوو پوس و نه‌مساوییه‌کان ده‌یانته‌وێت پێگای ئینناو پردی دانووبی لیبگن، هه‌تا گه‌مارۆی به‌ده‌ن-یان

¹⁶⁹ - ئوسترلیتز: ناوایه‌که‌ ده‌که‌وێته‌ خاکی چیکوسلواکیا و که‌بێ ده‌کوژیت (دۆلی مورای) و ناپلین له‌وێدا سوپای روسیاو نه‌مسا یه‌سه‌ختی تیکشکاند.(و- فارسی)

بهره کټوستانه کانی څڅره لاتی بره ټټن، بږیه به پوکش لای چه پی څوی وانیشاندا سهریازی فره نسی ټیدنن، به لام کاتن پوسه کان له لای چه په و بهر و پټشهان، ناپلین به ټږینه یی که سهریازیه کانی څویه و پامالی کردنن و ټټکیشکاندن. سهریازه کانی فره نسی دوژمنیان بهر و گولوی نیوه به سته له ک پنه تاندن و ټږن ټیپی سهریازی پوسی له و گولوانه دا مردن وهندیکشیان به ناگری ټږه کانی سوپای فره نسا کوژان و نه وانی تریش څویان دابه ده سته و، سهریازه سواره کانی گاردیش له بهر ه لمتی نارنجوک هاوړه کانی سوپای فره نسا څویان پانه گرت و ټږه بیان کوژان، نه فسه ره کانی فره نسی له نازایه تی سهریازه کانی پوسیو ده به نگی وگه مژه یی فرمانده سهریازیه کانیا که هیچ نه خش و پلانتیکی شاره زایان له هونری شه پدانه بوو سهریان سوپامبوو، به تاییه ت له وهی (بوخوودن) فرمانده یی بالی چه پی سوپای پوسی که (29) له شکر یی له ده سته دابوو، له جیاتی نه وهی بچیت به هاواری میزه سه رکیه که یانه وه که و ټټی ټټکشان، هه موو نه وکاته خه ریکی میژشکر دنه سر بنکه یی کی سهریازی فره نسی بوو که هیچ گرنگه بوو و نه نها چند سهریازیکی ټیدابوو، سهرنه دجام کاتن بوو خوودن، پاشه کشه یکرد، ټږن دره نگبوو و ټږیش نه زانانه شو پاشه کشه یی نه دجامدو چه ندچین هزاره کس له یی که سهریازیه کانی که و نه ناو گماره کانه وهو څنکان، که ناپلین نه می یینی فرمانده ټږپارانیان بکن و نه وهی کوژا کوژاو څنکا څنکاو سهریازه کانی به زیندویش مابوونه وه څویان به ده سته و داو به دیلگیران.

هه ردوو ټیمپراتر: واته فرانسوای نه مساو نه لکسه نده ری پوسی، ټږن پټش یه کلایی بوونه وهی شه په که هه لاتیبوون، نه نانه ت هه ندی له ده سته ټیوه نده کانیشیان^(۷۰) له بگره و بهر دهی شه پدا هه لاتیبوون و نازادیبوون، نه و دوو ټیمپراتره ماوه یه ک دوی نه مه، له یه کتری جیابوونه وهو هه ریه که یان به لایه کدا ټږیشتن، نه و ټږه کورته ی زستان له ته اوو بوندابوو، څڅر که له پرشنگی به یانه وه بهر ده وام هه تاوه که یی ده دره څشایه وه ناوایوو، له وکاته دا نه لکسه نده و فرانسوای ټیمپراتر له لاپانتیکی دووره ده ست له تاریکیدا خه ریکی دور که و نه وه و ټیقوچانبوون وترس و له ریز دایگر ټیوون.

نه لکسه نده و که هه و ټیوون له ترساندا ده له رزی به باب په ټږن ده گریا، ټږنانی دواتریش هه لاتن و دور که و نه وه درېزه ی کیشا. کوتزوف^(۷۱) برینداریبوو و په زه حمت توانی څوی ټږناریکات له چنگ به دیلگیرانی، که شه واداهات هه موو شتیک کرتایی پټهات، ناپلین له وکاته یی هه موو ژنرال و فره مانده پله به رزه کانی سوپا له ده وری بوون و سهریازه کانیش له دووره و ده هاتنه لای به شادیه وه سه لامیان لیده کرا، سواری نه سپه که یی بوو و چوو هه میدانی شه په که و سه یری لاشه ی سهریازو نه سپه کانی کرد که پانتایی هه میدانی شه په که یان داپوشیبوو، نزیکه ی (15) هزار سهریازی پوسی و نه مساوی کوژدابیوون، ژماره ی دیلکان (20) هزار که سبوو، هه موو ټږپخانه و چه ک و تفاق سهریازیشیان لټجیمابوو، سوپای فره نسا ش له کوی گشتی (80)^(۷۲)

هه هزار سهریازه که یان (9) هزاریان کوژدابیوون. سبه ی په یامی ناپلین به م شتیه په ږا که ټندرا:

(سهریازه کانم من لیتان پازیم، نه مږی له نوسترلیتزدا نه و نازایه تییه تان نیشاندا که من لیم چاوه پروان ده کردن، نټوه نالای هه لټنیشانی څڅر تان بټ شانازی هه میشه یی شه کانه وه، نه و سوپایه یی له ژیر فرمانده یی ټیمپراتر یه تی پوسیو نه مسادابوو

170 - ده سته ټیوه ند: لټره ده مه به ست له وکسانه په که شتیه کوټله بوون و ده بو له خدمت ټیمپراتر دا بوو یان.

171 - کوتزوف: په راوړی ټشو.

172 - له موبهر گوشان کوی کشتی سهریازه کانی سوپای هه رزی ناپلین نزیکه ی (100) هزار که، به لام لټره ده شو (20) هزار سهریازه یی له سهریازی ټیابوون هه زمارنه کراوه.

(و- کوری)

له ماوه‌ی که متر له چوار سه‌عادتدا ټیځتاکشانکندو ته فروتوناتان کردو شه‌وی له‌به‌ر هه‌لمه‌تی شمشیږه‌کانی نیوه‌ش هه‌لاتن له‌گزلاره‌کاندا^(۱۷۲) خنکان)

ئیمپراتوری نه‌مسا په‌یام‌یکې بڼه‌لکسه‌نده‌ر ناردو ټیځدا رایگه‌یاندیوو، دريژده‌دان به‌شه‌پ کاریکي سره‌شیتانه‌یه، ئیمپراتوری پوسیا، شه‌می به‌پاستزانی وړایوو، ئیمپراتوری نه‌مسا نامه‌یکې ټکاګاری بڼه‌گفتوگورکردن بڼه‌ناپلیون نویسی وناوړلویش پازیبوو له‌نزیك نوسترلیتزدا چاوی به‌ئیمپراتوری نه‌مسا بکه‌ویت.

هه‌لسوکه‌وتی ناپلیون له‌به‌رامبه‌ر فرانسودا به‌نده‌بانه‌وو، به‌لام په‌که‌م قسه‌ی شه‌وه‌وو سوپای پوسیا خاکی نه‌مسا جیب‌ټلټ، شینجا پایگه‌یاند جگه‌له‌نه‌مسا ناشتی له‌گه‌ل هیچ لایه‌نیکي تردا ناکات، به‌دلتیاییه‌وه ئیمپراتوری نه‌مسا هه‌موو مه‌رجه‌کانی ناپلیونی قبولکردن، به‌م جوره‌ه‌وپه‌یمانیته‌ی سټییم ته‌مه‌نه‌که‌ی کولتایی هات.

(4)

له‌نیوه‌ی دووه‌می مانگی ترقه‌مبه‌رو سه‌ره‌تای مانگی دیسه‌مبه‌ردا ویلیام پیتی سه‌روک وه‌زیرانی بریتانیا چاوه‌روانی هه‌والی شه‌پی ده‌کرد، ویلیام پیت که‌داهه‌زیرتیری ه‌وپه‌یمانی سټییم بو، ده‌یزانی شیت بریتانیا بژاوه‌یه‌کی نیچه‌دووریت پووبه‌پووی شه‌پی داگیرکردنی بریتانیا له‌لایه‌ن ناپلیونه‌وه نابیته‌وه، چونکه‌جگه‌له‌مه‌ش له‌(21/ی ټوکټوبه‌ری سالی 1805) یشدا له‌شه‌پټکی ده‌ریایی ترافالګار^(۱۷۳) لټپرسواری ده‌ریایی بریتانیا (نلسن) هټرشی کردی‌سره‌هټزی ده‌ریایی ه‌وپه‌شی فرانسوا ئیسپانیوا ټټکیشکاندبوون، ناوړاویش^(۱۷۴) له‌شه‌په‌دا ټیځداچو بو، شیت ناپلیون که‌شتی جه‌نگی ته‌واوی نه‌مابوون، به‌لام ویلیام پیت له‌شتیت ده‌ترسا، هه‌موو برژوازیته‌ی بریتانیا ده‌یانګوت کاره‌که‌نه‌که‌پشتوته‌ بنه‌ست وپه‌به‌ریه‌وه‌ماوه، چونکه‌ناپلیون ده‌یه‌ویت بازوګانه‌کانی بریتانی له‌ناوړاوازه‌کانی ولاتانی شه‌روپایی که‌به‌شټوه‌ی پاسته‌وخ وناپاسته‌وخ ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ریانداه‌یه ده‌ربکات، جگه‌له‌مانه‌ش ولاتانی پې پیت و به‌ره‌که‌تی شه‌روپا که‌خواه‌نی که‌ندار وپه‌نده‌ری وکاخانه‌جاتی ده‌ریایی ده‌توانیت که‌ره‌سته‌ی جه‌نگی وکه‌شتی تازه‌دروستبکات وجاریکټر ناپلیون سوپا بیټیته‌وه هژدووی بژلنی.

کاره‌ساتی خله‌به‌ده‌سته‌وه‌دانی ماک له‌ئولمداو که‌یشتنی ناپلیون به‌فټناو ده‌ستبه‌سهرداګرتنی پردی دانوب وپاشه‌کشه‌کردنی^(۱۷۵) کورتزوف له‌به‌رامبه‌ر سوپای قه‌ره‌نسادا، به‌توندی کاری کردی‌سره‌ویلیام پیت، به‌لام له‌گه‌ل هه‌موو شه‌مانه‌شدا پازیبوونی پروس بڼه‌هاتنه‌ناوه‌وی ه‌وپه‌یمانی سټییم وشه‌پکردنی دژی ناپلیون تروسکایی ئومیدی له‌دلی ویدا دروستکردبو، له‌ولاتی دوره‌ده‌ستدا(مروای) له‌نزیك ئولموتزدا، ده‌یوا شه‌وشته‌تالونو ته‌ماویه پوونیته‌وه داخوا ئایا ئیمپراتریته‌ی ناپلیون له‌داگیرکردنی نیوه‌ی شه‌روپاوه‌ سه‌روونګون ده‌بیټ-یان نیوه‌که‌ی تری شه‌و کیشوه‌ره‌ش ده‌که‌ویت

173 - کولوا: مه‌به‌ست له‌کومی فولی راسوه‌تاوه هه‌ندیکیان په‌نداو ده‌ده‌نوه، واته‌هیچان له‌به‌رنایوا،(و-کوردی)

174 - ترافالګار: ناوی شه‌وټنه‌یه که‌شه‌ره‌که‌ی ټاکراوه،

175 - ناوړاوا: مه‌به‌ست له‌(نلسن) ه‌فرمانده‌یکې سه‌ربازی ده‌ریایی بریتانیاپوه که‌سهرکرایه‌تی شه‌ری ترافالګاری کردوه،

176 - پاشه‌کشه‌کردنی: سه‌روک وه‌زیرانی بریتانیا تاشوګانه‌ش هه‌والی ټټکاکانی سوپای نه‌مساو روسیای نه‌زانپوه، یان یاشتر وابه‌بلټین یشه‌که‌پشټوه. (و-کوردی)

دهست ئو؟ سەرئەنجام پۆزنامە یەکی هۆلەندی ئەم پووداوە شومە ی سەرکەوتنی سوپای فەرەنسای بلوکرەبۆوە، گەشتە لەندەن.

لەگۆبونەوه کانی پەرلەماندا بەتوندی سەرزنەشتی ویلیام پیتیان کردو و سەرکۆنە ی ئو بۆچوونە عاقیبت خراپەیان دەکرد، هەندیک لەوئەندام پەرلەمانە ی دژی ویلیام پیت بوون، داوا ی دەست لەکارکشانه وە ی ئو یان دەکرد و سوریشبوون لەسەرئەمە، هەتا شکۆمەندی بریتانیا لکەدارنەبێت، ئو پارە و زۆرە ی بریتانیا کە بەملیقن ملیقن درابوو بۆ دروستکردنی هاوپەیمانی سییەم و ئیستا لە دەست سەرداری نالیۆە شاوہ دایە و دەبێ بگێردێتەو.

ویلیام پیت کە بەرگە ی ئەم فشارو نامرادیە ی نەگرت نەخۆش کەوت و کەوتە سەر جێگا و داوا چەند هەفتە یە کە (23/ی) یەنایەری سالی (1806) دا مرد.

شەپی ئوسترلیتز - وە ک خەلکی ئو پۆزگەر بە دەمیانەوہ گرتبو و دە یانگوت (سەر سەختترین و لیۆە شاوہ ترین دۆژمنی ناپلیونی لە ناوێرد)

کابینە تازە کە ی حکومەتی بریتانیا ش کە بە سەرۆکایەتی (فوکس) پێکھێنرا، بڕیاریدا پێشینیاری ئاشتیکردن بۆ ناپلیون بکات، سەرکەوتنی ناپلیون بێگم و کوپی بوو، ئو مەرجی ئاشتی کردنی خۆی نووسراو دیاریکراو بوون و چ ئوانە ی لە شەپدا دۆربووون و چ ئو ولاتانەش بەبێلایەن بوون، بە دەستەوہستانی لە بەردەمیدا کەوتیوونەوہ، ئو زۆر بەوڕایە وە کەلکی لە سەرکەوتنە کانی خۆی وەر دەگرت.

سەرئەنجام هوگویتز، دیپلۆماسی پروسە کە پە یامی نا پەرە زایی دەری پێنی فریدریک ویلهلمی پێبوو، داوا بڕینی پێگایەکی دوو درۆژ گەشتە ئینناو یە کەم شتی کەویستی بیرخۆی بیاتەوہ، نەگە یاندنی پە یامە کە ی بوو، ئو بەزەردە خەنە کردنەوہ چوہ لای ناپلیون و کێنۆی بۆ بڕبو بە بۆنە ی سەرکەوتنی لە شەپدا پیرۆزیایی لێکرد، ئویش وە ک پاشاکە ی خۆی کە ئو کردەوہ گەمژانە ی داوی خۆی بەسویند^(۷۷) خواردن لە سەر گۆپی فریدریکی دووہم، ترسی لێنیشتبوو، هوگویتز، بەم جۆرە کەوتە دوان: (من پیرۆزیایی لە سەرکەوتنی بەرێژتان دەکەم ۰۰) بەلام ناپلیون قەسە کە ی پێ بڕی وگوتی: (پێکەوت پیرۆزیایی کردنە کە ی ئیۆە ی گۆپی) ناپلیون سەرەتا دەستیکرد بە هاوارو توپە بوو وگوتی ئاگام لە هەموو هەست و خوستیکی پاشای پروسە، بەلام دواتر ئامادە یی خۆی نیشاندان لە گورناھە کانی ئو بیوریٹ و رابردو لە بیربکات، بە مەرجیک دەولەتی پروس بەم مەرجانە ی خوارەوہ پەیمانی یەکیتی لەگەڵدا ببەستیت، دەبێ دەولەتی پروس، دوک نشینی ئانشپاخ بداتە باویرو خاک ی شازادە نشینە کانی نوشاتل و کلوو شاری وزلیش بداتە فەرەنسا، لە بەرامبەر دا ناپلیون ولایەتی مانوہ کەمێزە کانی فەرەنسا هەر لە سالی (1803) وە لەوێدان وئو ولایەتە بەئەسل ملک ی پاشای بریتانیا یە، دەداتەوہ پروس.

هەرەوہا دەبێ دەولەتی پروس شەپ لە دژی بریتانیا پابگە ی نیت، هوگویتز، هەموو ئو مەرجانە ی ناپلیونی لە ئەستێر گرتن و پاشاکەشی بە مەخۆشەلبوو کە ناوا بەوہندە، لە دەست ناپلیون پزگاری بوو، دەولەتی (باویر) کە هاوپەیمان بوو لە گەڵ فەرەنسا و ولایەتی تیرۆل لە ئەمساو دوک نشین ئانشپاخیشی لە پروس ستاند، بەلام ناوچە ی بە پیت و پیشە سازی (برگی) دایە

177 - مەبەست لەسویند خواردنە ی ئیجراتۆری روسا و پاشای پروسە کە بۆ هەمیشە هاوپەیمانی یە کتری

ناپلین، سهرته نجام نه مسا سهرتاسهری ولایهتی ونیزی دایه ناپلین پاشای ئیتالیا^(۹۷۸)، به مجزوره نه مسا یه که لهره شاهی دانیشتونانی خوی که ده کاته (4) ملیون کهس له (24) ملیون له ده سدا، یه که لهره حوتی داهاتی خویی و خاکیکی ندری ولاته که ی له ده سدا، نه مه جگه له وهی ده بوا (40) ملیون فلورینش زیز بداته ناپلین، په یمانی ناشتی له بهرواری (26/ی دیسامبهری سالی (1805) له پرسبورگدا مۆرکرا.

چهند پۆژیک پیش نه م پۆککه و تننامه به هاوپه یمانیه که له نیتوان ناپلین ویاویرو ورتبرگ و باد دا مۆرکراوو. نه و کاروانه بیکرتاییه ی که له نه مسادا وه ده ست که ورتبوو به ره و ئیتالیا و فهره نسا که ورتپۆ، له م ده سته و تانه ش: (2) هه زار توپ و زیاتره (100) هه زار تفهنگ که له عه مباره کانی ده ولته ی نه مسا ده ره ئیندرابوون- یان له به ره کانی شهردا ده ست سوپای فهره نسا که ورتبوو، به لام ناپلین خوی بۆنه نجامدانی کاریکتر به کلایی نه کرده وه نه مسای له ده سته و پۆ که ورتوی جینه هیشته.

له تۆکتۆبهری سالی (1805) دا دوا ی شه پره که ی ترافالکار^(۹۷۹)، فردینان پاشای ناپول و هاوسهره که ی کارولین، به بینینی نه و خه و نه خۆشه ی که سهرته نجام ناپلین تیکشکاوه، په یوه ندیان له گه ل بریتانیا و پوسادا به سته و، بنه مالهی بورینه کانی ناپول سته می ناپلینیان به مه لولی و سه نکه سارییه وه به رگه گرتبوو و نه فره تیان له نه و ده کرد، ماری کارولین شاژنی ناپول و خوشکی ماری ئانتوانیت^(۹۸۰)، ده میکیبو داخ له دلی فهره نسا و کینه یان له ناپلین هه لگرتبوو، ته نانه ت له پوه یه پوهی ئالکیه ی نوینه ری فهره نسا له ناپول ده یگوت: هیوادارم ده ولته ی ناپول بیته کبریت وئاگریتی گه وره به ریابکات.

ئالکیه ش جارێکیان ئاوا وه لای دایه وه گوتی: نه گه ر وای پۆش هه موو شتیک شخارته که خوی ده سوتیت، له پاستیدا دوا ی سهره که و ته گه وره که ی ئوسترلیتز، نه که کبریته^(۹۸۱) له چاو تروکانیکدا سوتا، شانشین ناپول باجی نه و هه له یه ی به شیه و به کی کاره ساتاویدا، ناپلین گوتی نابێ بنه مالهی پاشایه تی بورینه کان له ناپولیدا بعین فهرمانی ده رکرد خاکی نه و ولاته داگیربکرت، بنه مالهی پاشایه تی ناپول به په له پره وازان له ژیر چاودیری هیزه ده ریاییه کانی بریتانیا بۆ سیسل هه لاتن و ماوه یه که دوا ی نه و ناپلین براکه ی خوی جوزیف به پاشای ناپول ده ستنیشا نکرده و له پایه ی سهریازیشی دایه، هه ندیک له وسه ر یازانه ی که قاره مانیه تیان له گرتنی ناپولیدا نواندبوو، ته نانه ت چهند که سیکی دووپله ش به سه رخست، ئینجا به ره و پاریس درێژه ی به پۆشستن داو له (26/ی په نایه ری سالی (1805) دا له ناو ئاپۆره ی پۆشوانی کردن و شادمانی ده ره پرسی خه لکدا گه یشته وه کۆشکی توپلری، که م دوا ی گه یشتنه وه ی هه والی نه وه یان پینگه یاند که دوژمنی سویندخوری سهره سخته، سێ پۆشیش گه پانه وه ی بۆ پاریس مردوه و^(III) بریتانیا ده یه ویت ناشتی له گه ل فهره نسادا بکات.

178 - ناپلین پاشای ئیتالیا: لیره دا نووسه مه به سته ی له به کاره تانی نه م رسته به به که نه وه ووهیر خۆتەر بیته وه که نا پلین له مه وهر خوی به پاشای ئیتالیا ش دا نا بوو و نه مه ی

به ره مسی وایکه یاندبوو.

179 - ترافالکار: په یرواژری پۆشو، (و- کوردی)

180 - ماری نه ئوانیت: شاژنی فهره نسا یه و زنی لویسی شازده هه مه که له سهرده می شۆرشی که وره دا به گیوتین ملیان په راند.

181 - کبریت: مه به ست له نا پۆله. ههروه ها وشێ کبریت: له بری وشێ شخارته دا ئاره وه نه که به مانا کانه یه که ی.

182 - مردوه، مه به ست له ویلام پیتی سه روک ووهیرانی بریتانیا به. (و- کوردی)

ئىتر لەمەودا ناپلېون دەيتوانى خۇى بەشارلمانى ئىمپراتورى خۇرئاوا بزانىت، جەژن وئاھەنگ وميواندارى وشەوگار بەسەرىدن وشادى بەردەوام لەكۆشكەكەى ناپلېوندا بەرپابوو، ژرە مېرو شازادەى ماستاوى كەحەزىاندەكرد بېنە جىگەى سەرنج وسۆزى ناپلېون، وەك خوا دەيانپەرست وتوزەلەى بىن شەرمانەى بەشان وياڻ ھەلاگوتنى ناپلېونيان لىئەدا.

(5)

دواى مردنى وىليان پىتېش ناپلېون ئومىدى بەگپرانی سياستى برىتانيا نەبوو، بەلام كاتى فوكس كەلەبەپۆھەبردنى سياستى دەرەكيدا رەبەرى پىت بوو، گەيشتە ئوئاستەى وردەوردە لەئەروپادا دەماودەم خەك مەقۇمقى ئوھيان دەكرد ئاشتى نۆوان برىتانياو فەرەنسا نەزىكۆتەو، لەپاستيدا دانوستان دەستى پىكردو فوكس لورد يارموتى بىق درۆژەپىندان بەگفتوگۆكردن نارد بۆپارىس، ناپلېون بەھىچ جۆرەى باوھەپى بەپاستى ئاشتى كردنى برىتانيا نەدەكرد، لەمانگى فەبرەرى سالى (1806) دا پروسى ناچاركردبوو پەيوەندىيەكانى خۇى لەگەڻ برىتانيا دا بېسىن، تەنانت ناپلېون خەرىكى ئوھبوو پروس پەيوەندىيەكانى لەگەڻ پوسياشدا نەھىلەت، ھەتا لەپى زەبرىكى گەورە لەپروس بوەشپىن، پاشاى پروس لەھەمان سەرەتای سالى (1806) دا وردەوردە ھەستى بەوھەكرد پەنجەى خستتە ناو چ لانەى زەرگەتەپەكەو.

بىن گومان ناپلېون لەئەو بوردبوو وواشى نىشاندابوو پروس لەگەڻدا بېت بەھاپەيمان وپەيمانىشى دابوھە ولايەتى ھانورىشى بخاتەژىر دەسەلاتى، بەلام كاتى برىتانيا لەمە ناپەزايەتى خۇى دەرپى شەپى لەگەڻ پروسدا پاگەياند، ناپلېون دەستى لەولايەتى ھانور ھەلەنگرت ھەيزە سەربازىيەكانى خۇى لەویدا ھىشتەو، لەوكتانەدا فرىدرىك وىلھەم ھوانى چوونى لورد يارموتى بېست بۆپارىس وئەوھى بېست ناپلېون بەو نۆپنەرەى برىتانياى گوتوھە ئەگەر ولاتەكەى ئەو^(۹۸) پازىبىت بەوھەرچانەى ناپلېون ھەيەتى، ئەوا ولايەتى ھانور دەداتەو پاشاى برىتانيا، پاشا وەولەتى پروس بۆياندەركەوت تا چ ئاستى فرىويان خواردووه، ئىتر تۆپەى وئەفرەت بەتايەت لەبەرەمبەر ئەو كەسانەى كەپىشتىارى ئوھيان بىق فرىدرىك كوردبوو نەچتەناو ھاپەيمانى سىيەم، ئەو دەستەپە دەيانگوت ئەگەر بىانتوانىيا پىگىر لە روودانى كارەساتەكەى ئوسترلىتز بگەن ئەوا تائەوكتەش پروس لەتوانايدابوو وئەوا ئەمىق دوچارى ئوھەنەدەبۆو بەتەنھا پوو بەپووى ناپلېون بىتەو.

لەو پۆژانەدا ناپلېون بېياريدا ھاپەيمانى (رن) دروستىكات وەدەسەلاتى پەھەى خۇى بەسەر خۇرئاواى ئەلماندا بچەسپىنەت وشپوھى قانونى پىتېدات، لەنپوھى سالى (1806) دا ئەم ھاپەيمانىيە دروستبوو وپەپرەو دەستورى ئەو لە (12) ى ژوئەدا ئەو مېرنشيانەى ئەلمانىاى خۇرئاوا لەژىر پىتەماى ناپلېوندا، مۆركرا.

ئەم ولاتانەش برىتى بوون لە: باویر، وورتمبرگ، پاتىسېن، دوك نشىنى گەورە بادوھس ودارمشتات و دوك نشىنى ناسو وھەشت مېرنشىنى ترى ئەلمانى، ئەو ھاپەيمانىيە ناپلېونيان وەك ئىمپراتورى پارىزەرى خۇيان ناساندبوو وپەلېتانياوبو ئەگەر شەپ پوويدا ئەوا (63۰00) سەرياز بچەنە ژىر دەسەلاتى ناپلېون، زۆر مېرنشىنى سەربەخۆ، كەلەژىر دەسەلاتى راستەوخۆ بىنەمالەى ھابسبورگدا بوون، ئىتر لەمەودا سەربەھاپەيمانى (رن) بوون كەملكو مالەكانيان كەوتبى خاكى ئەو دەولەتەنە، بەوجۆرە فەرمانپەواى ئىمپراتورىيەتى نەمسا لەسەر ئەلمان وچەندىن شانشىنى سەربەخۆش كەبە (ئىمپراتورى

پیرلانی پۆم ونەلمان) ناودەبران، بەشیۆهەیکە واقعی چۆنیایەتی خۆیان لەدەستداو ئیمپراتۆری نەمساش کەناپلین بەراشکاوانە داوای لابردنی ئەم ناوەی ئیگرەییو قیولیکرد، کە ئەم نازنارە هەزار سالیو هەبوو.^{٩٨٤}

نەم زیادپەویە ناپلیژن کە زۆر خاکی تری بەبەمانە ی هاوپەیمانیەتی (ن) هێنایە ژێر پکێفی خۆی تەواو ئەلمانیای گێژو تۆپەکرد، ئەو هاوپەیمانیەتیە ناپلیژنی هێنایە ناودلی خاکی ئەلمانیاو هەپەشەیکە پاستەوخۆبوو بۆسەر هەموو خاکی یروس.

بەتايبەت مەترسسىيەگە لەو ھەو ە زياتر تىنى ھيتا، ناپوليۆن لەگەډ دروستکردنى ھاوپەيمانيەتى (رن) کۆمەلە دەسەلاتدارى لەچەند شوپۆننەگدا ەك مىرو پاشا دانان، ئەمەش ئەو ەي دەگەياند دەيەوێت بەشێوەيەكى شاراو ە پانتايى ئيمپراتورىيەكەى برفراوانترىبكات، لە (15/ى مارسى سالى 1806) دا مورا بەفەرمانرەواى خاكي ډوكى گەرە دانرا، لە (30/ى ەمان مانگدا جوزيف بوناپارت كرابە پاشاي ناپولى ومارشال برتەش بويو ەفەرمانرەواى ډوك نوشاتل، لە (5/ى يۆليۆدا، يەكێكيتەر لەبراكەنى بەناوى لويىس بۆناپارت كرابە پاشاي ھۆلەنداو تاليرانيش ەزيرى دەرەو ە كرابە پاشاي بنوان ومارشال برنادوتيش كرابە شاي پونتەكورو، كەدەكەوێتە خواروى ئيتالياو ە، ەموو ئەو پاشاو ميرانە تەنانەت ەك مەنشىنەكانيش لەژێر پاريزگارى ناپوليۆندا نەبوون، بەلكو ئەوانە نوێنەر-يان دەسەلاتدارانكە بوون كەپاستەخۆ سەرە ناپوليۆن وملكەچى فەرمانەكانى ئەبووون ەھەموو ئەوروپاش ئەم راستىيەى دەرزانى، لەوكاتانەشدا ناپوليۆن خۆى بۆشەپ ئامادەكرد، لەمانگى يۆليۆدا، دواى دروستکردنى ھاوپەيمانيەتى (رن) بەپەرلەمان وئەجومەنى جێبەجێکردنى پاگەياند كەئێستا خاوەنى يەك سوپاى (250) ەزار كەسيەو كەلوپەل و پێداويستى ئەوانيش، بێئەو ەي قەرزبەركێت-يان لەبودجە كەمبەركێتەو ەدابين كراو ە، ناپوليۆن پێويستى بەو ەبوو (200) ەزار سەرباز لەم بەراوبەرى پووبارى رن ولەدولەتە ھاوپەيمانەكانى ئالزاس ولورندا جێگەبرىبكات، پەرپاگەندەى ئەو ەبلاويۆرە گوايا ناپوليۆن دەيەوێت خاكيت رداگەربكات وبيخاتەسەر ئيمپراتورىيەكەى، لەشەشى يۆليۆدا ديپلوماسيىكى ھوسى بەناوى دوېرېل لەلايەن ئەلكسەندەرى ئيمپراتورى ھوسياو ە بۆپارىس نێردرا بەبەھانەى دەستبەركردنەو ەي گەفتوگە سەبارەت بەكۆشەي بەندەرى كاتارو (۱۸۵۰).

به لام له‌پاستیدا شو ته‌تیره بؤنه‌وه نۆزدرابوو داخوا نه‌گه‌ری ناشتی کردنی ناپلین له‌گه‌ل بریتانیا دا هه‌یه - یان نا؟
دوو هه‌فته دواى گه‌یشتنى شو دىپلۆماسه پوسیه، تالیران به‌وپه‌پى وریاییه‌وه توانی په‌یمانى ناشتی کردن له‌گه‌ل پوسیه‌دا به‌ئیمزای شو دىپلۆماسه پوسه مۆریکات و بېننیته‌پیش، ئیتر له‌کسه‌نده‌رى ئیمپراتۆرى پوسیا که‌وته چاوه‌پوانى نه‌وه‌ى بؤى پوونبته‌وه داخوا نه‌و پۆککه‌وتننامه سه‌ره‌تاییه‌ى له‌نیوان دىپلۆماسه‌که‌ى لۆدیارموت و فهرسادا به‌ستراوه قبولبکات - یان نا.

به لایم ناشستی کردن لهگهل بریتانیادا ئهستم بوو، بهرژه وهندییه ئابووری و سیاسیه کانی چینی دهسه لاداری بریتانیا به هیچ جورێک نهیده توانی لهگهل ئه و دیکتاتوریه ی ناپلیۆن که دهسه لاتی به سه ر نیوه ی ئه وروپادا هه بوو بسازیت، ناپلیۆن له گفتوگۆکاندا نه که هه ر ئاماده نه بوو ئیمتیازیدات به بریتانیا، به لکو وینای ئه وه یکرد بریتانیا میسرو سوویا... هیتلر، دهست لانه لگرت.

184 - مه‌بست له‌ئیمچرا توژییه‌تی نه‌مه‌سه که له‌هه‌زار ساڵ له‌مه‌وه‌روهه ئه‌و نازناوه‌ی هه‌بووه، به‌لام ئابلیقن ناچار بک‌د ئه‌و نازناوه له‌سه‌رخ‌وی لای‌به‌ت،

۱۸۵ - کاتارو: به ندرت که له سر دهرنای نادرناک و سهره ولاتی بوکلاقانه. (و- کوردی)

که فوکسی سه رۆک وه زیرانی بریتانیا له (13/ی سێپتەمبەردا مرد، له ماوهی یەک پۆژدا ئەم هەواله بەسەر تاپای ئەوروپادا
 بلۆبۆوه، له روسدا حزبیەک که خوازیاری شەپکردن بوو له گەڵ ناپلێقندا سەری قوتکردەوه، نیت پوونبۆوه نیت نەپوسیاو
 نەبریتانیاش ئامادەنین ناشتی له گەڵ فەرەنسادا بیکەن، فریدریک ویلهلم که تەواو سەری لێسوپمابوو ونەیدەزانی چی بکات،
 له بیستنی هاتنەوه گۆڕی هاوێیمانیەتی دژی ناپلێقن خۆشحالیوو، له هەمان پۆژی مردنی فوکسدا بریاریدا سوپاکە بئێرت
 بۆ ساکس، سێ هەفتە داوی ئەمە هەموو ئەو هەواله یان زانی ئیسپانیاش بۆ سەرکەوتنی ئەم هاوێیمانیەتییه ئامادەیه
 پەڕیەندی بەو هاوێیمانیە چاوه‌ڕوانکارەوی نێوان پوسیاو پروس و بریتانیا بکات و گفتوگۆی نێینی له نێوان دەریاری
 ئیسپانیاو فریدریک ویلهلمدا دەستی پێکرد، پۆ و کینه و داخ که وە دلی نەجیبزادەکان و هەندیک له برۆوازییهکانی مەملەکتی
 پروس و پاشایان بەخیانەتکار و ترسۆک و دەبەنگ ناودەبرد، ئەرستۆکراتەکان نەفرەتیان له ناپلێقن دەکردو ئەویان
 بەبەرپرسی نەهێشتنی شاو میرنشینی له ئەوروپادا دەزانی، برۆوازیەتی پروس بەوردی تێبینی ئەوەیان دەکرد چۆن ناپلێقن
 له بەرزەوهندی برۆوازیەتی فەرەنسا قۆرخێ بازاپەکانی ئەو شوێنانە کردوو که وەتەنە ژێر دەسەلاتی خۆی، له ناو
 ئەفسەر و سەربازەکانی فەرەنسادا، پۆچی بوغزو کینه سۆزی و تۆڵە سەندنەوه و خیانت و... بلۆبۆوه.

شاژن لوئیز پاپەراییەتی ئەو حزبه ئەرستۆکراتی و سەربازیەتی دەکرد، له پوسیاو بریتانیاوه که له وکاتەدا خەریکی گفتوگۆی
 ناشتی بێ ئاکام بوون، پیرۆزیایی و بێلێن و پەیمانی دڵخۆشکەرە دەگەشتنە ئەو حزبه.

هۆی سەرەکی خۆیه کلایی کردنەوهی پروس بۆ شەپکردن له گەڵ فەرەنسادا ئەوەبوو دەیانگوت- یان پێیانوابوو چەند زیاتر
 ئیمتیازبەدەن بە ناپلێقن ئەو زیاتر هەپەشە دەکات و پێککەوتن له گەڵیدا که لکی نییه، بریاریدا نامەیهک بۆ ناپلێقن بنێن و داوی
 ئەوهی لێبکەن سەبارەت بە دەولهتی پروس چ نیازی له دالدايه؟ ئیمپراتۆری فەرەنسا وه لای ئەو نامەیهی نەدايهوه.

سوپای پروس که وەپێ، ئەو تیپه سەربازیانە که بەرە و خۆراوا دەبۆوه بە ناو بەرلین و ماگدبورگدا تێدەپەڕی و سرودی
 نیشتمان پەروەرانیان دەگوتەوهو شاژن لوئیز بەپێشوازیانەوه دەچوو و وەرە زیاتری وەبەردەهێنان، فریدریک ویلهلم
 پاشای پروس بۆ پەڕیوەستکردنی بەسوپاوه که له دەورووبەری ملکدبورگدا دامەزرا بوون، چوو و له ویدا یاداشتێکی بۆ ناپلێقن
 ناردو له نامهیهدا داوی له ناپلێقن کردبوو دەبێت یه که سەربازییهکانی فەرەنسایی له سەر خاکی پروس پاشەکشە بکەن،
 له وه لای ئەو نامهیهدا ناپلێقن بەسەر مەزنی ساکسدا تێپەڕی و زیاتر هاته ناوی.

تیکشکانی پروس و ملکه چوونی ته واری ئالمان (1806-1807)

(1)

ناپلین له (8/ی ئۆکتوبره) فەرمانی داگیرکردنی ساکسی دەرکرد که ماوپه یمانیو له گه‌ل پروسدا، سوپای مه‌زن له‌سەر ده‌می پێککه‌وتنه‌نامه‌ی ئاشتی پروسبورگه‌وه له‌باوێزدا جێگیربویو، له‌سێ قۆله‌وه سنووری ساکسیان بپڕی و له‌پێشه‌وه‌ی سوپا سه‌ریازه‌ سوواره‌کانی مارشال مورا ده‌پۆشێشت و ناپلینیش به‌هموو هیزه‌که‌یه‌وه له‌پشتییه‌وه ده‌پۆشێشت، ژماره‌ی سوپای مه‌زن له‌وکاته‌دا نزیکه‌ی (195) هه‌زار که‌س بوون، به‌و سه‌ریازه‌ تازمه‌ گیراوانه‌ی که‌ له‌پشتی به‌ره‌ی شه‌په‌وه به‌په‌له‌ مه‌شقیانداوه‌ درا، به‌لام هی‌زی سه‌ریازی پروس (175 - 180ه‌زار که‌س بوون).

بێ درک‌کردن به‌و کاره‌ساته‌ی که‌ به‌سه‌ر سوپای پروسداهاات له‌چهند پۆتێکدا مه‌سه‌له‌که‌ پێژه‌ی زۆرت‌ری سه‌ریازی ناپلین نه‌بوو که‌ (15ه‌زار 20) هه‌زار سه‌ریازیو، نه‌فه‌رمانده‌یی و نه‌خشه‌ بۆکێشانی سه‌ریازی که‌ و ده‌و سه‌ردارانی سه‌ریازی، به‌لگو شه‌پوێو له‌نیوان دوو سیستمی کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری لێکجیاواژ، دوو پۆتیمی سیاسی و دوو تاکتیک و دوو پێکهاته‌ی سوپا، به‌لگو ئه‌مانه‌ دوو شتی دژیه‌ک بوون، لێدانی ده‌وله‌تێکی شانیشینی فیودالی سه‌رکۆتکه‌رو دواکه‌وتوو له‌پووی پێشه‌سازیه‌وه‌ و خواوه‌ن ته‌کتیکی سه‌ریازی بیدایی، له‌به‌رامبه‌ر ده‌وله‌تێک که‌ به‌یارمه‌تی شۆپشی برژوانی زۆر گۆرپانکاری بنچینه‌یی له‌پێکه‌پێتانی پۆتیه‌که‌یدا دروستبوون و به‌په‌ی شانیشینی و فیودالی له‌ژێریان ده‌ره‌پشێناوه‌ و نه‌ه‌پشێتوو، ئێمه‌ پێشتر باس‌مان له‌شیوازی پێکهاته‌ی سوپای ناپلین کرد، به‌لام سوپای پروس ئاوێنه‌ و په‌نگدانه‌وه‌ی ده‌وله‌ته‌که‌ی بوو که‌ له‌سه‌ر بنه‌مای سرواژ دامه‌زرا‌بوو، سه‌ریازه‌کانی پروس دێهاتی بوون نێوه‌کاری زه‌وییه‌کانی فیوداله‌کان بوون و له‌ژێر زه‌بروژنه‌نگی ئاغاگانیانه‌وه‌ هات‌بوون بۆژێر فشاری مه‌شقی سه‌ریازی و زۆر سته‌می مه‌شقه‌ سه‌ریازییه‌کان به‌به‌کاره‌ێنانی شمیشیری ده‌م پان و...ه‌یت، ئه‌و کۆیلانه‌بوون به‌زه‌بری تێه‌لدانی پۆتینی ئه‌فسه‌ره‌کان و ملکه‌چی فەرمانی سه‌ریازی بکڕین و ده‌کران، ئه‌وانه‌ ده‌یانزانی چه‌ند به‌نازایه‌تی دلێرانه‌ شه‌پکه‌ن هیچ له‌نازاره‌کانیان که‌م نابێته‌وه‌ و هه‌رده‌چه‌وستێندڕێنه‌وه، ئه‌فسه‌ر ده‌بوا نه‌جیب‌زاده‌با ده‌نا ئه‌و پله‌یه‌ی نه‌ده‌درا‌یه، جگه‌ له‌مانه‌ش هه‌تا ئه‌و ئه‌فسه‌رانه‌ پیر نه‌بووبان نه‌ده‌گه‌یشتنه‌ پله‌ی ژنالی.

تانیوه‌ی سه‌ده‌ی هه‌ژده‌هه‌م ئه‌م دابوونه‌ریته‌ کۆلانه‌ که‌ هه‌ر له‌سوپای پروسدا به‌لگو له‌هموو سوپای ده‌وله‌تانی ئه‌وروپادا باو‌بوو، به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا فریدریک⁽⁸⁷⁾ ی دووه‌م توانیبووی له‌ماوه‌ی ئه‌وه‌شه‌په‌ حه‌وت سه‌له‌ی فەرهنسی و پروس و نه‌مساویه‌کاندا خ‌زی به‌سه‌رکه‌وتوبی بێلێته‌وه، هه‌رچه‌نده‌ جار‌جاریش توشی شکستی گه‌وره‌ ده‌بۆوه، فریدریکی دووه‌م تیبینی ئه‌وه‌ی کردبوو مه‌شق و پراهمێتانی بێ به‌زه‌بیانه‌ی سه‌ریازه‌کان و سته‌م‌کردن لێیان، ده‌توانیته‌ به‌رق و کینه‌وه‌ ئه‌مانه‌ بچنه‌ مه‌یدانی شه‌پ: جارێکیان ناو‌براو به‌یه‌کێک له‌نزیک‌ترین فەرمانده‌ سه‌ریازییه‌کانی خ‌زی گوتبوو (سه‌یرترین شت به‌لای منه‌وه

186 - فریدریکی دووه‌م: باوکی و پله‌ی بانی پروس و پێش‌شۆڕی فەرهنسی جوگه‌رانی پروس کردوه.

(و- فارسی)

ئەو یە مەن وتل ئەناو ھۆردووی سەربازگەکانی خۆماندا ئاسایشمان پارێزدارە) ئیتر ئیستا چل سال بەسەر ئەو پۆزگارەدا تێپەڕیبوو و لاڤی پروس ھەمان لاڤی پروس بوو و تەنھا جیاوازیی ئەو ھێو فریدریکی گەرە ئەمابوو و لەجێگای ئەودا (دوک دو برونسویک) ی نالیۆە شاووە بەناو ژنارالەکانی کە کەسایەتیەتی لاوازێان ھەبوو، ھەرمانپەرە وابوو.

ئەڕێ ئەو دەسەلاتدارانی پروس، لەو پۆزگارە ئاقیبت پەشەدا چیان لێھاتوو؟ فریدریک ویلھلمی سێیەم کەسالتیک لەمەوبەر، لەشەپکردن لەگەڵ ھەرنەسەدا، شانەشان لەگەڵ بریتانیای پوسیدا زەندەقی چوو، ئیستا چۆن و اغیرەتی جولاوو دەبەیت شەپ لەگەڵ ناپلیندا بکات؟ پتویستە ئەو ئازایەتی و اغیرەتی ئەو پێش ھەموو شتێک لەھووی مەینەتبارییەو سەیربکرت، چونکە ئەو بارودۆخی ئەو تێدبابوو بۆخۆشی دلتیابوو لەو ی بەردەوام بوونی لەسەر ملکەچ کردنی تەواوی بۆ ناپلین ئاقوانرێت درۆزە بکیشیت و پزگاریبیت و ھەرچۆنکەت ناپلین ھێرشەداکاتە سەری، بەلام ئەفسەرە ئەرستوکرەتە پلەبەکەکانی پروس خۆشحالی خۆیان دەردەبەری و لاڤی ئەو یان لێدەدا دەرسێکی تالی ئەویاوە شەپانگیزی خەلگی کرسی ^(۸۷) دادەدەن کە بکۆژی دوک دانگین و سەردەستی (دەلینگ شۆرەکان ^(۸۸) ۵.

ئەوانە لەناو خۆیاندا دەیانپرسی بۆ ناپلین تائێستا بەسەر کێدا سەرکەوتوو؟ ئەمساوی ترسنۆکی ھەمەنەزاد؟ وەحشیەکانی وەک تورکی عوسمانی و شانشین میسر؟ ئیتالیایی ئەفس نزم؟ ئایا ئەو سەرکەوتنەکانی کەشانازی پتووەدەکات لەکاتی تیکەلچوون لەگەڵ سوپای پروسدا نابێتە دووگەل و بەئاسمان ھەلاناچیت؟ پاشای پروس و ئەفسەران و ھەرماندە پلەبەرزەکان و ئەشرافەکان و خودی شائێ لوئیزیش، ھەموویان بەھۆی گەجی و خەیاڵ پلاویان و کەش و فشی باوەڕپێتەکراو پتووەخت مەحکومی تیشکان ببوون، ئەمانە ئامادەنەبوون دان بەو واقعەدانێن کە تەنھا ھەرنەسانییە بوییتە سەرچاوەی بەھیزی سەربازی و سامانداری ناپلین، بەلکو ئەو چەندین لاڤی گەرەو دەولەمەندی ژێر دەستی خۆی ھەبوون کە دەیتوانی ھێزێ توانای لێوەربگرت، ئەمانە پتییانابوو ھەرکە سوپای پروس ھێرشیک بەھیزی کردەسەر ناپلین و تیکیانئشکاند، لایەنگرانی پتیمی شانشین لەپاریسدا ڕادەپەن و بۆرینەکان دەچنەو سەرتهختی پاشایەتی، دوک دو برونسویک ھەرماندە گشتی سوپا، واتە ئەو کەسە کە لەسالی (1792) دا شەپی دژی ھەرنەسا کردو دەستی لەکاروباری شۆپش وەردەداو ئیستاش لەبەرەمبەر ناپلین ھەمیشە سەرکەوتووبوو و ھیچ ئومیدیکی لەدەلی ناگەپت بۆ سەرکەوتن بەسەردا و پۆ و کینە کۆنیشی لەدەدا ھەلگرتوو، لەکلیساکانی شاری بەرلینیشدا کە شیشەکانیش بەنۆرە ی خۆیان پڕویاگەندە ئەو یاندەکرد، پەرەردگار لەدیز زەمانەو پشت و پەنای بێمالە ی ھۆنرورنەکانە، بلۆدەکردو، ھەموو لایەک بەبێ تۆتکەیی چاوەڕوانی ھەوالی مەیدانی شەپبوون، کەس نەیدەزانی کام یەک لەم دوو ^(۸۹) ھێزە تیکدەشکێن، سێ بەشەکی سوپای ناپلین لەپشت جەنگەلەکانی فرانکونیەو بەرەو پڕویاری دامین ئەلب دەپۆیشتن بۆ ئەو ی پشتی سوپای پروس بگرن و نەھێلن یارمەتیان پتیکات.

187 - خەلگی کرسی: مەبەست لەناپلین،

188 - دەلیک شۆرەکان: لەسەردەمی شۆرشێ فرەنسدا ئەشرافەکان ئەم ناویان بەخۆشکێرەکان دەکووت، چونکە ئەمانە پانتۆلی کورتی باویان لەبەرنەدەکردو پانتۆلی درۆزیان

دەکردەبەر و ڕوودە شۆشکێرەکان ئەم لەقەبەیان بەکەسانی نیشتمان پەرەردەکووت. (و- فارسی)

189 - ئەم دوو ھێزە: مەبەست لەسوپای پروس و ھەرنەسا، (و- کوردی)

يەكەم شەپ لە نزیكى شلايتسدا لە پۆڤۆ (9/ی ئۆکتۆبەردا پوویدا، واتە پۆڤۆك دواى گەيشتنى ناپلېئون بە ساكس، پېتشفە وانى سوپای فەرەنسا بە فەرماندەى موراو برنادوت - نزیكى يەك يەكەى سەربازى پروس بوونەو بە فەرمانى ناپلېئون مېترشيان كرايە سەرو لە وشەرە لاوه كېيەدا سوپای پروس تەفروتونابوون و (700) سەربازيان لە دەستدان كە (300) يان كوژدان و ئەوانى تریش هەلاتن و برینداربوون و ونبوون، پۆڤۆ (10/ی ئۆکتۆبەریش شەپنێكىتەر كە لەمى يەكەم گرنگتربوو پوویدا، هەركە مارشال لان گەيشتە نزیكى زالفالدو گەيشتە پێگە يەك كە شارزادە لوئیزی پابەرى حزمى شەپخوایى دەربارى پروس بە خۆى ولە شەركێكى (9) هەزار كەسییەو لە وێدا جێگەربوو، مارشال لان يەكسەرە مېترشيان كرده سەرو ئەم شەپەش فەرەنسییەكان تێیدا سەركەوتووبوون، سوپای پروس دواى شەپنێكى خوێناوى هەلاتن و نزیكى هەزارو پێنج سەت كوژدان برینداريان لە دواى خۆيان جێبەجێشت ولە كۆرتایى ئەو شەرەشدا شارزادە لوئیز بەسەرەنێزە بەكوشتەو.

سەربازە ھەلاتووە کانی زالفەد خۆیان گەیانەو ھە سوپای سەرەکی پروس گە بە فرماندەیی شازادە ھوھلومە لەنزیک ینادا بوون، سوپایەکی سەرەکیتر گە لە ژێر فرماندەیی خودی دود دو برونسویک دابوو و بەرەو خۆرھەلات و یۆلای ناومبورگ گەوتبوونە پاشەکشە، چارەنووس وای ھێنا ئەمانە نەتوانن بگەنە ئەو شارە ی ئامانجیانبوو، کاتێ یە لەدوای یەک ھەوایی شەپی شلایتس و زالفەد و کوژانی شازادە لوئیزی گەیشت، ھەموو لایەک سەرسام بوون، لەلایەک ئەو سەیریوو ئەو دوو شەپە لاونەکییە دۆپوای سوپای پروس توانی کاریگەری گەورە لەسەر ھەمووان^{٩٩} جێبەجێت، ئیتر لەبری گەش و فش و لاف و گەزافکردن گەش و ماتی بەلی کێشاو ترس و پەشوکاوی بووبە فرمانپەر، تەنھا شازن لوئیز بەسەر خۆی نەدەھێناو لەگەڵ ئەو ی بەشیوازی قارەمانانە ی مەرگی شازادە لوئیزی خۆرھەلات - دەشی گوت شەپی گەورەمان لەپێشەو ماو و ھەموو شتێک بەیەک جار چاکدەبێت و تێی ھەلدیننەو، ناپلۆن پێشبینی ئەو ی دەکرد ھێزی سەرەکی سەربازانی پروس لەنزیک ویماردا جێگیرکراو، تەبەتوان درێژە بەپاشەکشەکردنی خۆیان بەرەو بەرلین بدەن، ھەروەھا وای بۆدەچوو گەشەپی بەکلاکەرەو لە 15/ی ئۆکتۆبەردا لەنزیک ویماردا روودەدات.

ناپلیئون داووی^{۹۹۱} به‌ره و ناومبورگ ناردو فرمانی پیکرد چه‌ند ده‌توانیت فشاربخاته‌سر سوپای پشت‌وهی پنگای گه‌ران‌وهی دوژمن، ه‌روه‌ها فرمانی به‌مارشال برنادوتیشکرد خلی یگه‌بیته‌وه ئو.

بەلەم ئەمىيان نەيتوانى فرمانەنكە جىيەجىيەكتە، ناپولىن بۆخۇشى بەھاولى مارشالەكانى سوو و نى و مورە بەرەو ىنا پېيشت، ئىوارەى پۇڭى 13/ى ئۆكتەبرگە يىشتە ئەوشارە، لەگەل ديارىكردىن بەرزايى وشوئىنە ستراتىيەكاندا چاوى بەسوپايەكى گەردەى پروس كەوت كەلەويمار دوردەكە ونەو و لەھالەتى پاشەكشەدان، شازادە ھومئولھم بوو كەبە سوپاكەيەو ەلەدەھات و زانىبوى سوپاى ناپولىن شارى ىناى داكرىكردە، بەلەم پېشېبىنى ئەوەى نەدەكرەكە خودى ئىمپراتورى فەرەنسا لەوئىدابىت، لەشەوى (13/ لەسەر 14/ى ئۆكتەبردا ھومئولھە، سوپاكەى گىتپايەو و لەو نزىكانەدا جىگىركىر، ناپولىن چاوەروانى ئەوەى نەدەكر، بەلەم راستەوخۇ برىارىدا شەر دەستېبىكرت.

پیش پرشنگی به یانی نابلیون به سربازه کانی خوی پاگه یاند، ثم شه پهی پیشمان هه موو مهله که تی پروس ده خاته ژیر دهستی فره نساو چاره پوانی دلیری و نازایه تیانه بۆ سه رگه وتن و دواتر نه خشی شه په که شی بۆ شیکردنه وه، سه رنه نجام به ره به یانی (14/ی نوکتوبری سالی (1806) واته: نه و پۆژه ی که ده بوا چاره نویسی پروس په کلایی بکۆتته وه، هات، دوی پرشنگی هه تاو شه پ دهستی پیکرد، شه پکی دیژوارو خویاری و دریز خایانبوو، به لام هه رله سه رنه تاره فره نساییه کان توانیان زالی خویان به لمینن و دوژمن نه توانیت تومیدی سه رگه وتنی هه بیت، پروس و ساکسییه کان ورده ورده که وتنه پاشه کسه کردن و به سه ختیش به رگریان له خویانده کرد، به لام نیمه پراتری فره نسا که هه لیزارده ی هیزه کانی واته هیزه کانی مارشال- سو و لان و ناوژه رونی و سواره سربازه کانی مورای به وریاییه وه نه خشی شه پی بۆ کیشابوون، به ره و شه پ قایدان، پلانه کانی خوی موبه موو پی جیبه جیته کردن، کاتی سوپای پروس تیشکاو که وتنه هه لاتن، پاونانی نه مانه زۆر له شه پی نوسترلیتز دیژوارتریوو.

(2)

پاشماوه ی نه و سوپا تیکشکاوه به ره و ویمار هه لاتن و سواره کانی مارشال مورا هه تا له ناو نه وشاره شدا پلوه دوی سربازه هه لاتوو کانی پروس ده نا، له وکاته دا پروسه کان زانی گیانی زۆریان لیکه وت، سربازه سواره کانی فره نسا هه سه ریه یازیکی هه لاتوو پروسه کانیان ده بینی سریان به شمشیر ده په پاند، ته نانه ت نه وکه سانه ی خۆشیان به ده سه ته وه ده دا ده یانکوشتن، ته نها هه ندیک له و سوپایه توانیبوو هه لیت و خوی پزگاریکات، زۆرینه ی سوپای پروس تارومارو ده ستگیرکان و زۆرشیان سه رنگن بوون.

هوهنلوه، که له کاتی شه ردا ته واو په شوکاوو ویستی بجیته ناومبورگ، چونکه تومیدی نه وه ی هه بوو خوی بگه یه نیتته سوپای سه رکی پروس که له ژیر فرمانده ی دوک دو برونسویک دابوو، به لام له پ به ره به یی ئیواری سربازی هه لاتوو تر هاتن وله گه ل سربازه هه لاتوو کانی یادا په کیانگرتیه وه هه والی شومی نه وه شیان گه یاند چ کاره ساتیکی سامناک به سه ر سوپای پروسدا هاتوو، دوک دو برونسویک پیش نه وه ی بگاته ناومبورگ له شوپینیکدا به ناوی ناوړشتات به هوی تیکه له چوونی له گه ل په که یه کی سربازی فره نسی به فرمانده یی داوو و تیکشکانی له به رامبه ریدا، دوک دو برونسویک، به م جۆره سربازه هه لاتوو کانی ئورشتات وله گه ل سربازه هه لاتوو کانی هوهنلوه دا تیکه لار بوونه وه وه ک لافاو له یناو ویماره وه سه ره و ژیر هه لاتن و دورکه وتنه وه، به مجۆره پاشای پروس له وه ناگادارکرایه وه سوپاکه ی له دوو شه پی جیاواز له گه ل نابلیون و مارشال داوودا تیکشکاوه ته نانه ت له به یین چوون.

هیچ که سیک له نه و روپادا ته نانه ت دوژمنه سه رسه خته کانی پروسیش چاره پوانی نه وه یان نه ده کرد ثم شه په له ماوه ی شه ش پۆژدا په کلایی بیتته وه، کاتی دقاره کان له سه ر زمانی په کتیه وه هه والی تیکشکان وله ده ستچوونی هه موو شتیکیان ده بیست وئیتتر شتیک نه ماوه ناوی سوپای پروس بیت، هه موو واق ووماو سه رسام ببوون.

پاشماوهی سوپای پروس به بئ سهره به رهیی ته واره دره یزه یان به هلاتنه که یان ده دا، سوپای فره نسا که له دوی نه مانه وه بیون چی شتومک وچه و تۆپی له نه مانه به چی ده ما کۆده کرده وه، ناپلین پاسته و خق به ره و به رلین که و ته پئ وله پنگادا فره مانیدا مرنشین دوی که و ره و هس و کاسلی و ده سه لاتدارانی نه و هه ریمانی له سه ر کارلایدن و شاره کانی برونکسویک و یماو ئارفور و ناومبورگ و مال و ویتمبرگی خسته ژیر پکئی خقی، سازاده هوهنلوهش توانیبوی به زه حمه ت نزیکه ی (20) هه زار سهریاز کۆیکاته وه که ژۆر گوئیایه لی و بیسه رو به ره بیون، کۆیکاته وه و به ره و سهرو پاشه کشه بکات، به لام چون نه له شکره هه لاتوه به ره و خۆره لات پۆز به پۆز له ژیر فشاری سهریازه کانی مارشال مورادابیون، و ده و ده له که مېونه وه دا بیون، دوی نه وه ی هوهنلوه له پرتتسلا په پیه وه تاخقی بگه یه نیتته ناشتین، چواره دوی گروا ناچار خۆیدا به ده سته وه، چه ند پۆلێک پیش نه م پووداوه قه لاتی سهریازی ناشپانداو که پرپوو له نازوقه بئ هیچ به رگریه ک خۆیدا بوی به ده ست ژنرال لان، قه لاتی سه ختی ناشتین که سهریازگه یه کی که و ره بوی (6) هه زار کس به رگریان له شویتنه ده کرد، هه ر دوی ناگادار کردنه و یان به شه رنه کلردنیان و بئ نه وه ی یه ک گولله تۆپ به تهنیدریت خۆیان به ده سته وه دا، سهریازی پروس هه زار هه زار خۆیان ته سلیمی سوپای فره نسا ده کرد، نه وانی دوو هه فته له مه و پیش که ش و فشیانده کرد به وه ی ناپلین له ناوده به ن دیارنه مابوی، له (27/ای تۆکتۆبری سالی 1806) دا نۆزده پۆز دوی ده ستپیکردنی شه پو (13) پۆز دوی شه په کانی یناو ناو رشتات، ناپلین به خۆیی و چوار مارشالیه وه له نیتوان له شکری نارنجۆک هاوژان وله پیشه وه ی سوپا که یدا گه یشته شاری به رلین.

سهرۆکی شاره وانی بۆرک ماستر کللی نه و شاره ی پیشکه ش به ناپلین کردو داوی لیکرد نه م شاره له باج ببه خشیته، ناپلین فره مانی ده رکرد خه لک دوکانه کانیان بکه نه وه و ژبانی ئاسایی خۆیان ده ست پیکه نه وه، دانیشتوانی شار به سالو وکرنۆزه وه که هاوه لبوو له گه ل ترس پیشوازیان له نیمپراتۆری فره نسا کرد، دوی نه وه ی ناپلین له به رلیندا نیشته چی بوی، پیش هه موو شتێک خه ریکی ده ستگیرکردنی سوپا په رته وازه که ی پروس بوی، به گشتی جگه له سهریازه کانی ژیر فره مانده ی ژنرال بلوخری پروس که فره مانده یه کی لئوه شاوه ی پروس بوی، سوپای پروس هیچی تری لئنه مابۆه، بلوخر توانیبوی نزیکه ی (20) هه زار نه فسه رو سهریاز له سوپای تیکشکاو پروس کۆیکاته وه و له وکاته ی که ژناله کانی ناپلین واته سو و موراد برنادوت به دواپیه بیون به ره و خۆره لات هه لیت، کاتێ گه یشته لویک و سنووی دانیمارکی لئده رکوت شادمان بوی، به لام دانیمارک که له ناپلین ترقیبو به په سمی پنگای نه دا سوپا شه پپۆه که ی بلوخر بیتنه ناو ولاته که یان، خق نه گه ر پنگاشی پئدرابا جویو ناو خاکی دانیمارک نه و هه ر پزگاریان نه ده بوی، چونکه ژناله کانی ناپلین به دواوه ی بیون، له پۆزی (7) تۆقه مبه ردا سوپای فره نسی گه یشته لویک و له شه قام وکولانه کانی نه م شارده پاوه دوی سهریازه کانی بلوخریانداو نه مانه شه پئکی بیهوده یان کردو سهر نه نجام (6) هه زار سهریازی پروس به کوشه چون و دواتر بلوخر به خۆیی و (14) هه زار سهریازه ی که مابۆه له وشاره هه لیت، به لام هه ر نه وشه وه مارشاله کانی فره نسیای توانیان له ده شتایی لوبکدا پیی بگه نه وه و گه ماریی بدن و بلوخر به ناچاری به خۆیی و نه فسه رو سهریازو نازوقه که یانه وه خۆیان به ده سته وه دا.

له وکاتانه دا سوپای فره نسا گه ماریی قه لاتی کوسترینیان داو دوی ناگادار کردنه و یان به وه ی خۆیان بدن به ده سته وه، بئ شه پکردن نه مانیش ته سلیم بیون و (4) هه زار سهریازی پرچه ک لاره مل خۆیان به ده سته وه دا، ته سلیم بیونی قه لات

سەریازییه‌کان یەك لەدوای یەك پێشینهی نه‌بوو و دوایین سەریازگەش كەخۆیدا بەدەسته‌وه، سەریازگەي ماگدبورگ بوو، تەنانەت خۆبەدەسته‌ودانی ماگدبورگ زۆر جیگای سەرسوپمان بوو، بەجۆرێ كەه‌والی ئەمەیان بەناپلین گەیاند سەرەتا باوەڕی نەكرد، ماگدبورگ قەلاتیكی سەریازی زۆر سەخت بوو و پەناوەندیكی بازرگانی زۆر بەپیت و پەڕەكە تیش هەژماردەكراو پەرلە لەكەلوپەلی سەریازی و ئازوقەبوو و نزیكەي (22) هەزار سەریازی تەیارێ تێدابوون، كە لەژێر فەرماندەي ژنرال كەلایست دابوون، دوای خۆبەدەسته‌ودانی بلوخر، قەلاتی سەریازی ماگدبورگ تاكە شوێن بوو كە سوپای پروسێ تێدامابوو، دوای شەپتیكی كەم ژنرال كەلایست لە (8) ئۆفەمبەردا خۆی تەسلیمی مارشال نی كروو كە ناوبراو گەشتە شار ئازوقەي بێ ژمارو ئامێری سەریازی و عەمباری چەك و شتومەكی سەریازی زۆری لەگەڵخۆیدا مێنان، دواتر ژنرال كەلایستی فەرماندەي سەریازی پروس بەمجلرە باسی خۆبەدەسته‌وه دانەكەي دەكات و دەلێت: گرایا خەلكی شار زەندەقیان لەتێپەكانی سوپای فەرەنسا چوو و پەییوەندیان پێوه‌كردم و لەبەرم پاپانەوه شەپنەكەم، منیش^{٩٢} لەبەرختاری خەلكی ئەوشارە شەپم نەكردبو خۆم بەدەسته‌وه‌دا، هەر كە ه‌والی خۆبەدەسته‌وه‌دانی ماگدبورگ بڵاوبوو، ناپلین و فەرەنساو هەموو ولاتانی ئەوروپا ئەوه‌یان لاروونبۆوه ئیتر دەوله‌تی پروس و پیرانپوو، واتە: سوپای پروس ئەماو هەموو سەریازگە سەخت و ئاسیكان تەنانەت قەلاتی سەریازی داننزیكیش بەهەموو چەك و ئازوقەو بێ هیچ شەپكردنێك خۆیان بەدەسته‌وه‌داوه، هەر‌وه‌ها پایتەخت و زۆری‌نەي شارەكانی پروسیش فەرەنسییه‌كان بەپێوه‌ي دەبەن و دانیش‌توانەكانیشی مل‌كەچی فەرمانی ئەوان.

پاشای پروس و شارێن لویزو مندالەكانیان و دەست‌پێوه‌ندەكان دوای ئەوه‌ي ماوه‌یەك بەرەزلی لەم شار بۆئەشار بەئاواری دەپێشتن، سەرئەنجام پەنایان بۆ مل برد كە دەكه‌وێتە كۆتایی سنووری خۆرئاوای پروس، هەموو ئەو ئومێدانەي فریدریك ویلهلم بۆ ئاشتیکردن و پێككەوتن لەگەڵ ناپلیندا وەك بۆقی سەرئاو وابوو، چون‌كە ناپلین لەمەوبەریش مەرج و خواستی لەتوانا بەدەری داوا‌دەكرد.

بە فەرمانی ناپلین لەزۆرئامەكانی فەرەنسادا نووسینی گالته‌جاری و رخنە‌گرا‌نه‌یان لەسەر شارێن لویزو دەنووسی و كری‌بوویانە جیگای گالته‌ پێكردن و سو‌كایە‌تیان پێ‌دە‌كرد، هەر‌وه‌ها ئەویان بەبەرپرسی ئەو «لایەن» سەر بروسادا هات لەقەلم دە‌دا. ئەم كۆتە و سو‌كایە‌تی پێكردنە نه‌بووه‌ رێگر لەبەردەم ئەوه‌ي فریدریك ویلهلمی سێیه‌م، نامە‌ي بە‌وپە‌ری پێ‌زە‌وه‌ بۆ ناپلین بنووسیت و لە‌نامانە‌دا ئومێدی خواست‌بوو ئیمپراتۆری فەرەنسا لەكەلوپە‌لە‌كانی پشودانی ناو كۆش‌كی پتسدام رازی بێت و هەموو شتێك لەگەڵ زە‌وق و خۆشی ئە‌ودا گونجاو بوبێت، بە‌لام ناپلین ولامی ئەو نامانە‌ي ئە‌دا‌یه‌وه.

ئیمپراتۆر بە‌درێژایی دە‌سه‌لات‌داریه‌تی و سەر‌كه‌وتنە‌ یەك لە‌دوای یەكە‌كانی بە‌قە‌ت پای‌زی سالی (1806) ئە‌گە‌یشت‌بۆ لوت‌كه‌ و دواتریش نە‌یتوانی بگا‌تە‌وه‌ ئەو ئاقارە، ئەو لە‌ماوه‌ي یەك مان‌گدا توانی یە‌كێك لە‌چوار دە‌وله‌تە‌ بە‌هێزە‌كه‌ي ئە‌وروپای ئە‌وكات تێ‌ك‌ش‌كێ‌ن‌یت، سەر‌كه‌وتنی ئەو بە‌سەر بروسدا یە‌ك‌كێ‌بوو لە‌وسەر‌كه‌وتنە‌ بە‌رچاو و مە‌زنانه‌ي تائە و زۆر‌زگاره‌ش بە‌دی نە‌كرا‌بوو، هیچ بە‌رگری‌كه‌ي ئە‌وتۆ نە‌كرا، مل‌كە‌چی و فەرمان‌گیری خە‌لكی ئەو ولاتە‌ بە‌جۆ‌ریكی سە‌رجا‌رك‌یت‌شانە‌بوو، پاشای می‌سر و نە‌مساوییه‌كان و شە‌پو بە‌رە‌نگاری‌ان‌كرد، لە‌بەرە‌امبەر ئە‌ودا، روسە‌كانیش بە‌دلێ‌زانە‌ شە‌ری سوپای فەرەنسا‌یان دە‌كرد، تە‌نانە‌ت هە‌ندێ‌ك لە‌یە‌كە‌ سە‌ریازییه‌كانی روسیا لە‌شە‌ری ئوس‌ترلی‌ت‌زدا بە‌جۆ‌رێ قارە‌مانانە‌ جە‌نگان، كە‌دواتر ناپلین ستایشی ئازایه‌تی و

چاونه ترسی ئه مانی کرد، به لام ئیستا سوپایه کی گه وره و خاوه ن میژوویکی دیرین له شهرو سه رکه وتن و شانازییه کانی که فریدریکی گه وره تۆماری کردبوون و خاوه ن سیستیمیکی ئیداری زۆر به زو گه لی بوو وله بووی فره نگیشه وه میچی له ولاتانی تری ئه روپا که متره بوو، له پێ ته فروتونا بوو و یوبه که لاکیکی بێ گیان، سه رتاسه ری ئه روپا واقیان و پمابوو، ده وله ته کانی ئه لمانی هه ر یه که و بالوینی خۆیان بۆلای نابلیون نارد، تاملکه چی و ده ست له سه رسینگی خۆیان به ئیمپراتۆری فره نسا رابگه یه نن.

له ژۆه کانی مانگی نوکتۆبره نو تۆمه به ردا که نابلیون گه یشتی ئه و په ری ده سه ته بالایی و دهنده می و زۆرداری له کۆشکی پتسدامدا ده ژیا، لێک لێک هه والی خۆیه ده سه ته وه دانی سوپای په رته وازه ی پروسسی لێره وله وێ پێده گه یشت، له و کاتانه دا که هه موو میروشاو... هتد، له به رده میدا ده که و تنه سه رته ژۆر و داوای به خشین-یان گرتنه ژۆرسیپه ری خۆیان لێده کرد، شازاده کانی ئه لکتۆرو دوکماو پاشاکان له به رده میدا کړنوژیان ده بریوو ده سه ته وه ستان به ملکه چی ده وه ستان و خۆیان به به نده و تۆکه ری به وه فا ده ناساند، نابلیون بریاریدا زه بریکی به هیز له دوژمنی سه ره کی خۆی بدات، چونکه دوا ی دلگیرکردنی برێس، کردنی ئه م کاره ی به سه رکه وتوو و گونجاو ده زانی، دووه فته دوا ی ته سلیم بوونی ماگدبورگ، ئیمپراتۆری فره نسا له (21/ی تۆمه به ری سالی 1806) دا، فره مانه به ناویانگی خۆی به ناوی فره مانی به رلین ده رکرد.

(3)

که بریتی بوو له که مارۆدانی خاکی بریتانیا، که مارۆدانی خاکی له میژووی ئیمپراتۆریه تی نابلیون و سه رتاسه ری ئه روپا و هه تا کاریگه ری گه وره ی له سه ر میژووی ئه مریکاش جێهێشت.

ئه م شته به درێژایی فره مان په وایی نابلیون، بووه بنچینه ی سه ره کی هه موو شه په کانی ئابووری و سه رته نجامیش سیاسی. بریاره به نه په تییه کانی فره مانی به رلین چی بوو؟ قه ده غه کردنی کړین و فرۆشتن، واته: ئالوویزی بازرگانی له گه ل بریتانیا دا، دیاره ئه مه له سه رده می شۆرشی فره نسا وه هه بوو و داوتر به دانانی له بڕگه کانی قانونی سالی (1794) دا نووسرا بۆوه، له سه رده می حوکمرانی نابلیوندا ئه مه نه که هه ر کاری پێته کرا له (22/ی فبرایه ری سالی 1806) دا جارێکتر هێنان و کړینی به روپومه کانی بریتانیا ی قاچاغکرد، ئه مه ش ئه و کات بۆ پاراستنی پێشه سازی فره نسا بوو. به ده رکردنی بریاری به رلین له (21/ی تۆمه به ری سالی 1806) دا بازرگانی کردنی هه موو ئه وشوێتانه ی له ژۆر پکیفی خۆیدا بوون له گه ل بریتانیا دا قه ده غه کرا، ده یو یست به م کاره ی ئابووری بریتانیا توشی ته نگژه ی کوشنده و قاتوقه ی بکاته وه، ئه م جاره یان ته نها به ده سه ته لگرتنی بریتانیا له فره نسا کۆلی نه دا، به لکو ده یو یست ئه وان له هه موو بازرگانی کردنیکی ئه روپا دووربخه نه وه ته وای بریتانیا په راوێژ بکات.

ماده ده ی یه که می ئه و بریاره به م جۆره نووسرا بۆوه: دووگه کانی سه ره به بریتانیان ده بی که مارۆ بدرین. ماده ده ی دووه میش بریتی بوو له: هه ر جۆره کړین و فرۆشتنێک به دووگه ی بریتانیا قه ده غه یه، هه روه ا فره مان درابوو هه رکه سیکی بریتانی له هه ر شوێنێک ببینن ده سه ته جێ ده ستگیری بکەن و ماله کانیان ده سه ته به ردا بگرن، هه رچه نده زۆر ئه م ماده دانه شی نه کرابوونه وه.

به لام پتویسته له خودی ئه و بریاره ی بهرین وردبینه وه هتا به ی به چه مکی مئووی ئه و بریاره بهین، که مارۆدانی ئابووری سر بریتانیا ته نها له کانتیکدا ئه کتیف بوو، ئه گهر ئاکامی باشی لیکه وتبا به وه ئه روپا که وتبا- یان به لانی که مه وه له ژیر جاودیری وردی ده سه لاتداره یتي ناپلیۆندا با.

ئه نجامه که ی پوون و ئاشکرا بوو، ئه گهر بێ به چه کدا میتانی بریتانیا هه موو ولاتانی ئه روپا به پیره یی بریاره که ی ناپلیۆنیان کردبا، ئه و ده و با ناپلیۆن هه موو ئه روپای داگیرکردبا و پیش هه موو شنتیکش گشت پۆخی ده ریاکانی سه رکیشوه ری ئه روپای خستبا به ژیر ده سه لاته سه ریاژه کانی خۆی و پیکای نه دابا به قاچاغ کال له بریتانیا و هینرا با و پیچه وانه که شی، بیرۆکه ی نه خشه کانی ناپلیۆن پتویستی به که سه نه ده کرد بیرۆ لیکه کاته وه لیکي بداته وه، چونکه که مارۆدانی ئابووری بریتانیا ئاکامی خراپیشی هه بوو بۆ سه ره خه لکی ئه روپا که به روپومی بریتانیان به کارده میتا و ده خوارد، وه ک قاوه و شه کرو... تاد، ناپلیۆن پیشوه خت ده یزانی قاچاغچییه کانی بازرگانه کانی بریتانیا چه ند قازاجی لیده که ن، هه روه ها مامه له چییه کانی فره نسایش که مه و دای خامی خۆیان له بریتانیا دا ساغ ده کرده وه، به لام به پای ناپلیۆن بۆ وه لام دانه وه ی هه موو ئه وشتانه یه ک وه لامگزیی هه بوو، ئه ویش درێژه دانبوو به داگیرکردنی هه موو ئه روپا هتا به توانیت پلانی که مارۆدانی ئابووری بریتانیا سه ریگرت، هه روه ها ناپلیۆن به ی به وراستیه ش بر دیوو که له هه موو ئه روپا دا ته نها یه ک چین له و بریاره ی شادمان بوون، ئه ویش برژوازی سته تکاربوو که له شه پی رکه به ری بریتانیا پزگاریان ده بوو، دوا ی تیشکانی ده ولته ی پروس، ولاتی ساکس هه موو په یوه ندیه کانی خۆی له گه ل هاوپه یماناندا چه راندو په یوه ست به ناپلیۆنه وه بوو و سته تکارانی ساکسی به شه وق و ده وه وه پیرۆزباییان له یه کتری ده کرد.

به لام بازرگان وجوتیاران خه لکی زۆری کال به کاره یته ره سه خت دلنیکه ران بوون و خۆیان به مالوێزان ده زانی، پتیشتر ناپلیۆن درکی به مه ش کردبوو که ته نها به زۆرو ترس ده توانیت ده ولت و میله تانی ئه روپایی ناچاریکات پرگه ماده کانی بریاری که مارۆدانی بریتانیا جیبه جت بکه ن و سه ریچی نه که ن، دوا ی بریاری (21/ی تۆقه مبه ری سالی 1806)، دامه زواندن ی ئیمپراتۆریه تی شارلمانی ⁽⁵⁹³⁾، به رفراوانبوون و فره مانه وایی په های ئه و دوا ی بریاری که مارۆدانی ئابووری سر بریتانیا، بۆ به پتویستییه کی په ها و بێ چه ندوچون.

تالیران وه زیری ده ره وه ی فره نسا هاته لای ئیمپراتۆر له کۆشکی پتسدا و فره مان ی پیکرا ده قی ئه و بریاره ی ناپلیۆن به هه موو ولاتانی ژیر ده سه لاتی فره نسا و نیوه ژیر ده سه لیدا بلاویکاته وه، ئینجا ناپلیۆن فره مان ی به مارشاله کانی خۆیکرد هه موو پۆخی ده ریاکانی شمال و به لتيك داگیربکه ن، ناوبرا و باش ده یزانی چه نه خشه یه کی داړشتوه، ئه و له و په یامه دا که بۆ په ره لمانی فره نسای نارد ئاوی نووسیوه: شه پو ملعانی پاشایان بۆ پاراستنی به رژه وه ندی تایبه تی خۆیان ئیمه یان و الیکردوه دوا ی چه ند سالی که کاروانی به ره ویتشچونه کانی شارستانییه ته که مان بگه رتینه وه سه ره تا که نمونه ی ژیا نی دپدانه ی میله ته سه ره تاییه کانه، به لام ئیمه بۆ پاراستنی به رژه وه ندی که له که مان و هاوپه یمانه کانیان، ناچاربوین به هه مان چه ک بچینه شه پی

دوژمنی هاو بهش که نه و تانیستا دژبه ^(۹۴) نیمه ی به کارمیتاوه) بروری نه م په یامه له هه مان پوژدا نووسراوه که بریاره به تاو بانگه کی (21/ی نوله مبهری سالی (1806) ی تیدا ده رکرا.

نه اروپا بریاری که ماروژدانی تابووری سر بریتانیای به ترس و گومان وه قبولکرد، نیستا زامی نه و پوځان و نه فرو تونابوونه ی پروس نه سربیزوه که ده سلاتدارانی ده وله ته کانی تری به ده وله ژیر ده سلاتی ناپلیون، پوژیان بق کوتای خویان ده ژماردن، بریتانیا له وه که یشتبوو نیر شپری مان ونه مانی له پیشه وه یه، بریتانیا جارتیکتر هانای برده وه بهر نه و ده وله ته ی که پیشتر دو جارتیر له سالانی (1798 و 1805) دا په نای بژیردبوو، دو باره نه لکسهنده ری یه که م، له لایه ن بریتانیاره به لینی وه رگرتنی پارو یارمته ی وه رگرت به مخرج فریای پروس بکه ویت، کابینه ی ده وله تی بریتانیا داوای نه مساشکرد بپته ناو نه م هاوکیشه یه یارمته ی پاره له بریتانیا وه ریکرت بوشه پکردن له گال ناپلیوندا، به لام نه و ده وله ته تانه و کاته ش له تیشکانه سه خته که ی نوسترلیتز خوی نه گرتبزوو به چاوی بقرغو کینه وه له ده وله تی پروس ی ده پوانی، چونکه له سالی (1806) دا په یوه ندی به هاوپه یمانییه تی سنبه مه وه نه کردبوو، له بهرامبه ردا ناپلیون له پترسبورگدا ثاماده کاری بوشه ی ده کرا، له هه موو پایته خته کانی نه وروپا داو به تاییه ت له پایته ختی پوسیا دا جاسوسی هه مجوری خوی دانابون که هر له شازاده و بانوانی ناو کژشکی پاشایه تی و دوکاندارو که شتی وان و کارمهنانی پوشت ویزیشک و... همیتریان تیدابوون، به هوی نه مانه ناگاداری گفتوگوی نهینی نیوان پوسیاو بریتانیاو هه موو ده وله ته کانیتر بوو، ده شیزانی پارو و ژیر له لایه ن بریتانیاوه دراوه به تزاری پوسیاو چ به رنامه یه کیش له بهرامبه ر نه ودا له نارادایه، دوا ی نه و ی ناپلیون به شپوه یه کی کاتی به رلینی کرده ناوه ندی نیداری کاروباره کانی نیمپراتوریه ته کی، بریاریدا له یه ک کاتدا دریزه به که ماروی تابووری سر بریتانیابادت وله لایه کی تریشه وه سوپایت رسازیکات بق پوویه پوو بوونه وه ی نه و شپه چاوه پوانکراوه ی پیشی.

ناپلیون فرمانی ده رکرد شاره کانی پوځ ده ریای وه ک هامبورگ و برم و لویک، که ناوه ندی بازرگانی بوون، داگیربکرتن، یه که سهریازیه کانی فره نسا به دریزایی پوځی ده ریای مارش و ده ریای نه تلانتیک به ره وپیشده چون وشارو شاروچکه و گوندو ناوه دانییه کانیا ن داگیرده کردو نه و بریتانیاییه نه ی که دریشیان ده وه ستانه وه له ناویان ده بردن و ده ستیان به سر مال وکالاکانیا دا ده گرت وکالای بریتانیاشیان ده گرت، له هه موو شوینیک ی سر نه و ده ریایه شدا بنکه و زالگی سهریازیان داده نان وکه شتی ویه له میشیان خستبوونه گپ بق نه و ی قاچاخچیه کانی بریتانی بگرن، ده بو پروس و ساکس و هه موو شانشینه کانی تری نه لمانیا خه رچی سوپای مه زنی فره نسا شیان کیشابا، نه و شارانه ی که پیگه ی بازرگانیا ن هه بوو و وابهسته به هاوپه یمانییه تی بازرگانی نه وروپا بوون ناچاربوون، خه رچی پاسه وانان و پیاوانی گومرگ ویه له مه کانی چاودتیریکردنی نه هیشتنی هاتنی کالای بریتانی بده ن.

له ورژانه دا ناپلیون خوی بوشه پی پوله ندا که سهریازانی پوسیا له ویدا جیگیربوون ثاماده ده کرد.

(4)

ئەم جارىيان دەستىۋەردانى پوسيا ئۆد لەسالى (1805) مەترسىدارتريو، چونكە ناپلېن پاستەوخق ھەپشەى لەسنوورەكانى پوسيا دەكردو يەكە سەربازىيەكانى بەردەوام بوون لەپېشەرەويان بەرەو خۆرئاوا⁽⁹⁵⁾، لەلايەكى ترەو، لېپرسراوانى پۆلۇنيا يەك لەدواى يەك دەھاتن بۆ كۆشكى پتسدامى بەرلېن و ئو شاو مېرنشېئانە لەبەر ناپلېن دەپارلەرە سەربەخۆى پۆلۇنيا بېارېزىت، ئېمپراتۆرى فەرنسا كەپاشاى ئىتالىاى پارېزەرى يەكئىتى ن بوى، خەزى دەكرد ناوئىشانى پلەو پاىەيەكى بەرز بختەسەر ناوى خۆى، لەبەر ئەمانە پوسيا كەوتېل ژېر مەترسىيەو، ھەرەھا لېتوانياى بېلاروسياى تەنانت ئۆكرانىاش كەكەوتبۇنە بەشى پاستى پوويارى دنېپر، لەدەستېدات. جگەلەمانەش بېريارى گەمارۆدانى شابووى بەرتانىاش وايدەكرد پوسيا ناچارېكات پەپەوى ئو بېريارەبكات، ئىتر پىگاكەرتن لەناردنى بەرۋىومە كشتوكالىيەكان بۆ بريتانيا كاريگەرى ئۆزى لەسەر بەھاى دراوى پوسيا جېدەھېشت كەتازە خەرىكېو بەھاى پەيدادەكرد، نيازى شەپكردن جگەلەوى ئارەزوى ئۆلەسەندەنەوى شەپى پىسواى ئوسترلېننى لەپشتەو، بوو، لەلايەكى ترەو پوسيا لەتېشكانى خېترامى پروس وخۆپانەگرتنى كەوتېل گومان وترس و دەيزانى لەپووبەپووى چ سوپايەك و دوژمنىكى گەورەدايە، ھەرەھا نابۆ چاۋەپوانى يارمەتى لەھېچ لاىەئىك بكات و دەبىئ شەپكات، چونكە پروسىش لەئەروپادا لەگەل دەولەتە بەھىزەكان نەمايو لەپترسبورگدا بېرياردرايو لەھىلى يەكەمى بەرەى شەپدا(100) ھەزار سەرباز بەچەك و تفاقى سەربازىيەو دابنېن، دواتر دەبىئ دواى چەند پۆلۇك گاردى تاييەتېش بکەوتتە جموجۆل و بەرەو شەپچېت.

ناپلېن بېرياردا دەستېشخەرى بكات، لەمانگى ئۆفەمبەردا سوپاى فەرەنسا چووبوونە ناو خاكى پۆلۇنياى ئەرستۆكرات و بېژدانىيەتى ئو ولاتە، بەتاييەت بازركان و پېشەوەرەن، بەخۆشى وشادىيەو پېشوازيان لېدەكردن و پېش وەخت دروويان بەسەر ناپلېندا دەگوتن و بەرزگارەرى سەربەخۆى پۆلۇنيايان ناودەبرد، پۆلۇنيا لەكوتايى سەدەى ھەژدەھەمەرە دابەش ببو بەسەر سى بەشدا، بەلام ناپلېن ئۆد گرنكى بەيەكگرتتەو سەربەخۆى ئو ولاتە نەدەدا، ئو دەيوست پۆلۇنيا وەك قەلغانىك لەبەرامبەر ھېرشى پوسىادا بەكاربھېننىت، بەلام بۆ ئەم كارە دەبو لەسپاسەتى دەرەكى خۆيدا دەستورى شۆرشى بېژوانى فەرەنسا نىشان بدات و بگرتتەبەر.

پاستى ناپلېن بېرى لەلەناوبردنى ئېمپراتۆرىەتى پوسيا نەدەكردەو پۆلۇنياشى تەنھا بۆ بەھىزكردن و دابىنكردنى ئازوقەى سوپاى پېداوېستىيەكانى ولاتەكەى پېدايېن بكات، دواى ئاشتى كردنى تېلسىت، دەبو ناپلېن پۆلۇنيا بەشئەيەكى تازە دابەش بكاتەو بەشىكى ئۆزى وابەستەبە پروس بكات، بەناوى دوگ نشىنى گەورەى وارش و بىخاتەسەر ھاۋپەيمانىيەتيەكى خۆى، پاشاى ساكس، دوگ نشىنى گەورەى وارسۆ بريتى بو لەنيوہە بەشى خۆرئاواى خاكى پۆلۇنياى ھاۋلاتيانى ئووتېش بەپەگەز پۆلۇنى ئەسلى بوون، جگەلەناوچەى بېلەلەستوك، كەلەژىر چنگى ئېمپراتۆرى پوسىادا ماپۆو، دواتر ناپلېن توانى

195 - بەرەو خۆرەلات: وەرکێرە فەرەنسىيەكە كەلەروسىيەو وەرکێرەو، بەمەلەدا چووه لەبرى بەرەوخۆرەلات نووسىوتەى بەرەو خۆرئاوا- (فارسى)

یەك حەزىيە لايەنگەرى خۇي لەنئىوان ئەشەرافەكانى پۇلۇنيا دروستىبكات، ھەرچەندە ئەوانە ئۆر لەو دەترسان پوسيا خەزم رەگەس وکارەكانيان لەليتوانىار بيلاروسىيار ئۆكرانىادا بکۆرۆت و دەستگىرىكات.

رەزىرى بەرگى دەولەتى تازەى پۇلۇنيا، شازادە جوزىف پونىا توفسكى بوو، دواتر بوو مەشال لەسوپاى فەرەنسادا، خۇي بەلايەنگەرى ناپلین راگەيانە. گرتەبەرى سىياسەتى ناپلین لەپۆلەندادا ئەو بوو ئەو ولاتە يگۆرۆت بەيەك حەكمەتى برۆوانى ھاوشىوئەى فەرەنسا، ماددەى يەكەمى ياساى بنچىنەى كەبۆ دوگ نشىنى وارشۆ داپۆژابوو بەم جۆرەبوو(ھەموو كەسێك لەبەرەمبەر قانوندا يەكسانە) بەلام لەگەل ئەو دەشدا ئەم برپارە ھەربەپۆلەت ھەبوو و ئەگەر جوتيارۆك لەگەندەكەى خۇي پۆشيتبا ئەو دەبوو زەويەكەى بداتە ئاغاى گەندەكە، لەنئىوان گەندەشەكانى پۇلۇنياى بەشى سەربە پروس، بەھۆى جوتيارانى ئازاد كەشۆتەكەى خۇيان جىدەھىشت، لەژۆر پۆنماى وپشتگىرى ناپاستەوخۇى سەربازەكانى فەرەنسا كەمەم مۆژدەى سەرھەلدانى يەك راپەرین وھەلشەخانەرە دژيە كۆلەكەكان سەربەلدا، بەلام ئەم راپەرینە بەھەتويى و بۆ پشيتوانى ماپەرەو كۆلەكەكانى بۆيۆز نەكرد، بەزىندوو بوونەرەى ئەو ئومىدەى پۇلۇنيا لەدەست زۆلم و ئۆزى پروس پزگارۆيت، بەو تىپوانىنە دلفۆرین و شىرینە، ھارپەيمانەتییەك لەنئىوان ليتوانىار بيلاروسىيار ئۆكرانىا دروستىبوو و بەباوئەشى كرارەو پششوانى لەسوپاى فەرەنسا لەپۇلۇنيا كرا، ولايتى پزنانى پششوانى سەرگەوتوانەى لەمارشال داوو كۆر، لەسەر تاسەرى ئەو ولايتەر تەنانت ئەو شۆفانەى كەسوپاى فەرەنسا ش داگىرى نەكردبوو، كارىبەدەستانى پروسىيان لاڤردن وکارەبدەستى فەرەنسىيان لەجىگاكانياندا دانان، ئەم دژايەتى كەردەى پروس بەھۆى پۆلگىرانى راپەرى شۆرش وپاپەرین(ئى بىكى)بوو كەتازە لەفەرەنسا ھاتبۆو لايەنگەرانى شۆرپشى كوچپوتسكو^(۹۶) بوو، راپەرین دژى پروس و دەوودە بەرغراوانبوو لەنار سوباپيەكاندار شۆرپشەكان، كەلەلەين ئەرستۆكراتەكانەرە يارمەتى دەردان تىنيان ھىتابوو و لەزىادبووندابوو، بەلام لەكۆتايى مانگى يەنایەرى سالى (1807) بەدوارە يەكە سەربازىيەكانى ژنرال دىمبوفسكى كەلەئىتاليا گەراپوونەرەو بۆ پزگارەردنى دانترىك دەچوون، كەوتبوونە ريزى پششەوئەى سوپا.

لەمانگى فەربەرەى سالى (1807) دا ژمارەى سوپاى پۇلۇنيا گەيشتە (30) ھەزار كەس، ئەو سەربازانە لەژۆر فەرمانى ئەفسەرانى پۇلۇنيادبوو و لەلەين ناپلینەرە لەشەرەكانى سالانى (1794 و 1797) دا دروستكرابوو، سەرافەتيان دەكرا، لەگەل ئەو دەشدا بەتپوانىنى گشتى سوپاى پۇلۇنيا بۆ يارمەتيدانى سوپاى فەرەنسا ئۆر گەنگ وپراكتيكى نەبوو، مارشال لان لەپۇلۇنيارە نامەيەكى بەم جۆرەى بۆناپلین نارد كەناویراو لەبەرلەين بوو، پۇلۇنيا سوشىتىكى ھەلەپژاوو بۆ سەربەرەى ھەيەر چارەپوانى ئەو ناكۆرۆت بتوانۆت پەوشىتىكى درۆژخايەن بۆ ئەوانە داپۆژۆت.

لەكۆتايى مانگى ئۆفەمبەردا، ناپلین ھەوالى ئەوئەى پىگەيشت چەند يەكەيەكى سەربازى سوپاى روسيا گەيشتۆتە وارشۆ، ناپلین فەرمانى بەمورار داوودا پاستەوخۆ بەرەو وارشۆ بکەونەپۆ، مورا لە (28/ى) ئۆفەمبەردا بەخۇي و سەربازە سوارەكانىەرە شارى پوزنانى داگىركرد، دواتر ناپلین بۆخۇى ھاتە پۇلۇنيار چووە وارشۆ بەئەرستۆكراتەكانى كەبۆ پششوانى كەردنى ھاتبوون گوت: پۆيۆستە سەرەتا شكۆمەندى و سەربەخۇي پۇلۇنيا بگۆرپنەرە، تەنانت ناپلین ھەتا دەشيوست

196 - كوچپوتسكو: ژنالىكى پۇلۇنى نیشمان پەرورە (1746-1817) لەشۆرشكردن دژى روسيا بەشداری كەردووو خۇي بەديكاتۆزى پۇلۇنيا ناساندوو، دواتر روسيا دەستگىرى كەردووو ئىمپراتۆر بلى يەكەم ئازادى كۆر، دواين رۆژەكانى ئەمەنى لەتاراوكەو غەربەيتىدا بەسەربرد. (و- فارسی)

داکوپوتسکوی قاره‌مانی میلی ئو پۆزگارە ی پۆلۆنیاو پابەری شۆپشی دژیە دابەشکردنی پۆلۆنیا کە لەوکاتەدا لەپاریسدا دەژیا بگێریتەو وڵاتەکە ی خۆی، کوچپوتسکو پازی بوو بگە پیتەو وڵاتەکە ی خۆی، چونکە ئو ناپلیۆنی بەچاوی فرمانبەرەوای کامل سەیردەکرد، فوشە کە لێپرساویەتی ئەم گفتوگۆکردنە ی ئەستۆدابوو، بەنهیانی لەئیمپراتۆری پرسی ئایا چ وەلامیکی شایستە ی کوچپوتسکو بدەنەو ؟ لەو لامدا ناپلیۆن بەپاشکاو ی گوئی ناویراو کە سێکی گەرچە، چونکە ناپلیۆن دەیزانی ئومیدنییە لیتوانیاو بیلاروسیا شۆرش سەرتاسەری دژی روسیا بگەن، بۆیە بریاریدا پشت بەخۆی ببەستیت.

شەپ لەگەل پوسیادا هەلایسابوو، ناپلیۆن وارشۆی جێهێشت و هێرش کردەسەر سوپای روسیا، دوا ی چەند سەرکەوتنیک ی لاوەکی سەرئەنجام شەپ ی گەرە پۆزی (24 ی سێتەمبەری سالی (1806) لەپلنوسک کە دەکەوتتەسەر پوویری نارەو پوویدا.

فرماندە ی سوپای روسیا بنینگ بوو، کە ئەلکسەندەری ئیمپراتۆری روسیا وەک هەموو بکوژەکان ی باوکی لێی دەترسار پێ وکینە ی لێداگرتبوو، هەرچەندە ئو بکوژانە بەفیتی ئو ئوکارەیان کردبوو، بەلام چونکە کەس نەبوو لەبنینگ لێو شەو تر ئو یان بەفرماندە ی گشتی دانابوو. مارشال لانی سوپای فەرەنساش لێپرساویەتی فرماندە یی ئو سوپایە ی ئەستۆدابوو کە لەپلنوسکدا شەپیان دەکرد، بێ ئو ی هیچ لایەک سەرکەوتن بەدەست بەیتیت ئو شەپە کۆتایی هات، وەک چۆن باوە فرماندە ی هەردوو سوپا لەپاڤۆرتەکانیاندا کە بۆ سەرۆکەکانیان بەرز دەکردەو، پایگە یان دبوو سەرکەوتووبوون.

مارشال لان، پاڤۆرتیک ی بۆ ناپلیۆن نووسیوو و تێدا گوئیوی روسەکان زیانیکی زۆریان لێکەوتو و لەپلنوسکیشیان بەدەرانان، هەرەو ها بنینگیش بە ئەلکسەندەری پاگە یان دبوو کە خۆی ناپلیۆنی تێکشکاندو و، لەکاتیگە ناپلیۆن هەریق پلنوسکیش نەهاتبوو و هەتاری ئو ناوچە یەشی پێنەکەوتبوو، بەلام هەر لەو شەپەو، فەرەنسییەکان لەو گەشتن ئوانە وەک پروسە چەقاو و گەندەلەکان نین و شەپیان لەگەل سەریازی پروسیدایە کە دلێرانە دەجەنگن.

ناپلیۆن زستانی لەپۆلۆنیادا بەسەربردو سوپاشی لەفرەنسارە داواکردو هێنای، سوپای پوسیاش کۆمەکی پێگەشت، ناپلیۆن لەپۆلۆنیادا کۆی گشتی سەریازەکان ی (105) هەزار کەس بوو کە لەو ژمارە یەش نزیکە ی (30) هەزار سەریاز پاسەوانی شارو شارۆچکەکان بوون.

بنینگیش نزیکە ی (80-90) هەزار سەریازی لەگەل دابوو، هەردوولا ئامادە ی شەپکردن بوون، ئەم شەپە لە (8 ی فەبرایەری سالی (1807)) لەنزیك ئایلو ی خاکی خۆرەلاتی پروسدا پوویدا، شەپ ی ئایلو یەکیکبوو لەشەپە خۆتێناویەکان ی ئو پۆزگارەو لەهەموو شەپەکان ی نری ناپلیۆن سەختربوو و یەبێ یەکلایکردنەو کۆتایی پێهات، نینگس سن یەکی سوپاکە ی لەدەستدابوو، سوپای فەرەنساش زیانی گەرە ی لێکەوتبوو، روسەکان تێرخانە ی زۆرتیان هێناوونە مەیدانی شەپ و هەندیک لەمارشالەکانیشیان نەگەشتبوونە مەیدانی شەپ، یەکە سەریازیەکی ژنرال ئۆژەرەو لەژۆر ئاگری تۆپەکان ی پوسیادا نیچە فەوتابوون، تەنانت خۆی ناپلیۆنیش کە لەگەل سەریازە پێپەرەوکان ی خۆی لەگۆرستانی ئایلو واتە لەناوەندی کارزاردابوو خەریکبوو لەژۆر بارانی تۆپەکان ی روسیا کە لەدەوروپەریدا دەکەوتنەو بەکوشت چیت، ناپلیۆن هەمیشە لەو پوایە دابوو پتویستە فرماندە لەکاتی زۆر پتویستدا نەبیت گیانی خۆی نەخاتە مەترسییەو، بەلام لەئایلو شەپەو کە چۆن لەلودی وگرتنی پردی ئارکولدا کردی ئەمەشی بەپتویست دەزانی، تاکەجیاوازی لەنتیوان شەپ ی لودی و ئارکول لەگەل ئایلو دەبوو

له شه پي پيشودا ده بوا بخځي پيش نارنجك هاوژه كان بگويټ وټستاش ده بين له ناو سوپا پياده وه كه پياده بځ نه وي وره يان به رزبكات وه وچند سعاتيك خځيان له بهر تڼباراني سوپاي پوسيداا پايگن وپه رت وازه نه بن. نه وانه ي ده وروپه ري ناپليڼ به چاري خځيان بينيان ته نها بووني ټيمپراتر سوپاي پياده ي به وه ناچار كړد خځيان له ژير كړو ناگري تڼپه كان ي پوسيداا پايگن، ريزي پيشه وي يه كه سه ريزا زيبه كان ي فوره نسا بېوونه تليت له ژير ته قينه وي تڼپه كان ي پوسيا له ناويانداو سه ريزه كان ي گاردو نارنجك هاوژه كان جينگاي نه وانيان ده گرت وه، له گډل نه وده ناپليڼ به وپه پي ناراميه وه سه رافه تي شه په ك ي ده كړد، به لام له چاره پوان ي نه وه دابو سه ريزا زاني سواي سوپا ك ي بڼ هيرشېكه نه سر سوپاي پوسياو كه ميگ ديژوري وسختي نه وشه په كه مېكه نه وه، سه رنه نجام گړپستاني ټايلو له ده ست فوره نسپيه كاندا مايه وه و مه ياني شه په كه بځ شوينيكتر له وشا كه ده شته پان وپه رينه گوازي او وه، كات ي تاريخي شه و بالي به سه ر مه ياني شه په كه دا كيشا، فوره نسپيه كان خځيان به سه ركه وتوو له قه له مدا، چونكه پوسه كان مه ياني شه پان جيتيشتبوو، ناپليڼ له ياداشته كاندا خځي به سه ركه وتوو ه ژمار كړدوه، به لام نه و له ه موو كه س باشر ده يزاني له وشه په دا سه ركه وتني واقعي به ده ست نه هاتبوو، زيان ي ژوري ليكه وتبوو ه رچه نده زيانه كان ي سوپاي پوسيا ژور تروو، ناپليڼ ده يزاني كه بنيكسن سوپاي به هيزو شه پك ي له ده ستداما وه نه ك هر پروياگه نده ي نه وه ده كات تيكنه شكاه، به لكو له ه موو شوينيك باس له سه ركه وتووي خځي ده كات.

كولنكور ^(۹۷) (ويسانس) كه نيده ويست پځيه تي خځي له ده ست بدات، ټاراي نووسيپوه (له ماوه ي چار مانگدا فوره نسپيه كان هيچ نه نجاميكيان له شه پكړدن له گډل پوسه كاندا ده ستنه كوت وخواش ده زاني ك ي سه رده كه وټ) دواي شه پي ټايلو، دابه زينكي له نكاوي به هاي دراوي فوره نسي له بقرسه كاندا پويده، دور له فوره نساو له بهراميه ر سوپاي پوسيداا زه بري گوره ي پيڅه وتوو، به لام گورزي كوچك بپيشي له سوپاي پوس وه شاندبوو، ده بوا ناپليڼ خځي بځيك شه پي گوره ي يه كليا كه روه سازبكات - يان تيشكان - يان زه بروه شاندنيكي هاوشپوه ي ټايلو ده يتواني بپيټه پيڅينه يه بځ فوره مانپه واييه تي نه و له سه ر ه موو نه وروپا.

(5)

له زستان يكي ساردو ته م ومزاويدا ناپليڼ ناچار بوو سوپا ك ي خځي له پځلوني ي ويران وپروسي خځره لاتدا جينگريكات، نه خځشخانه كان پړيوون له وسه ريزا نه ي له شه پي ټايلودا بريندار بېوون، بځگه نيوي نه و ته رمانه ي كه له مه ياني شه پدا جيتامبون بځ چند كيلومه تريك بلاوده بځوه و خلك ناچار بوون نه و ناچه به جيتيڼ وي شوينيك دور بچن، ناپليڼ بپرياريدا چاره پوان ي ه تا كه ژي به هار، ټينجا هيرش بكات سه ر پوسيا، نه مش جځريكيو له سه ر كيشي.

سه رداني نه خځشخانه كان ي ده كړد، چاوډيري كارواني ټازوقه كه لوپه له كان ي ده كړدو شويني چولي سه ريزه تيدچاوه كان ي به سه ريزاي تازه گه يشتو له فوره نساوه پړه كړدوه، نه و له وپوايه دابو پوسه كان، واته: سوپاي پوسيا هر له سه ر

مهرزه‌کانی ولاتی خویاندانین ونزیکن، له‌کاتیکدا له‌ننویان فهره‌نساو پوسیادا چهند ولاتیکی به‌رفراوان هه‌بوون که‌به‌پوک‌ش له‌ژێر ده‌سه‌لاتی نه‌ودابوون، ده‌بوا که‌لوپه‌لی سه‌ریازی و‌خ‌زراک له‌پنگایه‌کی دووره‌وه بهاتبا، نه‌و گونشو ئاوابیانه‌ی که‌به‌ده‌ستی سوپای فهره‌نسا تالان و‌پ‌زکرا‌بوون، خه‌لکه‌که‌ی له‌برساندا ده‌مردن و‌به‌ژن و مندا‌له‌کانیانه‌وه له‌ده‌ووبه‌ری ه‌ژدووه‌کانی سه‌ریازی فهره‌نسادا سوالیان ده‌کردو داوای خ‌یرو نان‌یان ده‌کرد، ناپلیقن جه‌زی نه‌ده‌کرد نه‌و زستانه به‌ناسوده‌یی له‌شاره‌کانی داگیر کردبوون وه‌ک: در‌پ‌وزنان و‌پ‌رسلاو ک‌وشکی وارش‌ق‌دا به‌سه‌ریه‌رت، نه‌و ده‌یویست ب‌یته سه‌رمه‌ش‌قی‌ک ب‌ی نه‌وی پ‌خ‌یه‌تی سه‌ریازه‌کانی له‌و شه‌په‌ی پ‌ش‌یان به‌به‌ه‌یزی به‌یلت‌ته‌وه.

له‌نامه‌یه‌کی که‌ب‌ی ج‌ز‌یفی برای پاشای ناپولی نووسیه‌تی ده‌ل‌یت: ز‌رجار ب‌وماوه‌ی پازده پ‌ژ چ‌که سه‌ریازی‌یه‌کانم له‌پ‌یم دانا‌کنم، یه‌که سه‌ریازی‌یه‌کانی فهره‌نسا له‌ناو به‌فرو گ‌ل‌دان ب‌ی شه‌راب و‌ب‌ی نان ده‌ژین خ‌زراکیان ته‌نها په‌تاته‌و گ‌ز‌شته، هه‌میشه له‌پ‌ش‌په‌وی جم‌وج‌ل‌دان ب‌ی نه‌وی پ‌شووب‌دن، به‌رده‌وام خه‌ریکی گ‌ول‌له‌ته‌فاندن، له‌به‌رام‌به‌ر د‌ژمن‌دا به‌ت‌زپ و‌تفه‌نگ، بر‌ین‌داره‌کان به‌عه‌رم‌بانه جه‌نگ‌یه سه‌ریه‌تاله‌کان ده‌ن‌یرد‌ژنه پ‌شت به‌ره‌ی شه‌ر، سه‌ریازه‌کان به‌هه‌موو ه‌یزو توانایانه‌وه به‌ب‌ی به‌زه‌بیانه شه‌پ‌ده‌کن، نه‌و چ‌هند مانگه ب‌ی شه‌پ‌کردنه ناچار به‌لای ناپلیقنه‌وه ناخ‌وش بوو، هه‌رس‌ن چوار پ‌ژ جار‌یک نامه‌و پ‌ش‌نیار له‌لایه‌ن مارشال و‌م‌یرو شان‌ش‌ینی شوپ‌نه‌کانی ژ‌یر ده‌ستی خ‌زی وه‌ک ناپولی و‌نه‌م‌ست‌ردام و‌میلان و‌ به‌رلینه‌وه پ‌یده‌گه‌یشت، نه‌مه ج‌گه‌له‌و نامانه‌ی که‌له‌وه‌زیرو کاربه‌ده‌ستانی پار‌یسه‌وه ده‌گه‌یشتن، چونکه ناپلیقن چ‌هندین ولاتی له‌ژ‌یر ده‌ست‌دابوون و‌ئیداره‌ی ده‌کردن، هه‌میشه وه‌ک یه‌ک سه‌ریازی سه‌رکو‌ت‌که‌ر به‌شه‌خ‌سی خ‌زی ب‌ریاره گ‌رن‌گه‌کانی ده‌رده‌کردن.

نه‌و ز‌رجار وه‌ک چ‌ۆن له‌ئوس‌ت‌رودا که‌جار هه‌بوو له‌ناو عه‌مبار‌یکی ئازوق‌دا - یان له‌ناو مالی لای‌نبیه‌کدا - نامه‌و پ‌ا‌پ‌ۆرت‌ه‌کانی ب‌ی ده‌هاتن ده‌یخ‌ۆت‌ده‌وه نه‌و نامه‌و فهرمانانه‌ی ده‌ریشی ده‌کردن ده‌ینووسینه‌وه، نه‌و له‌لایه‌ک پ‌ی و‌شوین و‌به‌ه‌یز‌کردنی خاله‌کانی گومرگی و‌زالگه‌کانی چاود‌یری گه‌مار‌ی ئابووری سه‌ر‌بر‌تانیای ده‌رده‌کردو له‌لایه‌کیش پ‌ت‌نمای و‌پ‌ت‌سای که‌ب‌ی وانه‌خ‌ۆت‌دنی سه‌ریازی ک‌پ‌و ک‌چ دانرا‌بوون م‌ۆرده‌کرد، هه‌م نامه‌ی سه‌رزه‌نش‌تاری ب‌ی براکه‌ی که‌پاشای م‌ۆله‌ندابوو ده‌نووسی و‌ هه‌م به‌نامه داوای له‌پاشای باویر ده‌کرد، پ‌شت‌گ‌یری و‌یارمه‌تی چاود‌یرانی تیرو‌ل‌ بدات، فهرمانی به‌سوپای ئ‌یسه‌پانیاش ده‌کرد ژماره پاسه‌وانه‌کانی سه‌ر ده‌ریا زیاده‌ب‌کن، له‌لایه‌کی ت‌ریش ش‌تی نه‌ده‌بیاتی ده‌خ‌ۆت‌ده‌وه سه‌رنج و‌ت‌یی‌ینی خ‌زی له‌سه‌ر گ‌ۆفاری (مرک‌وردو فرانس) ده‌رده‌ب‌ی و‌یابه‌ته ب‌ل‌و‌ک‌راوه‌کانی نه‌و گ‌ۆفاره‌ی به‌خ‌راپ و‌هیچ له‌قه‌له‌م ده‌داو نامه‌ی ب‌ی فوشه‌ی وه‌زیری ناو‌خ‌زی فهره‌نسا نووسی چاک‌س‌ازی له‌و‌گ‌ۆفاره‌دا ب‌ک‌ر‌یت و‌سه‌رنووسه‌ره‌که‌ی ب‌گ‌ر‌د‌ر‌یت و‌یه‌کیکی ژ‌یرتر له‌شوینی نه‌ودا دا‌بن‌یت.

هه‌روه‌ها ئاگای له‌هونه‌رو شانت‌ش بوو و‌ده‌یزانی چ‌ۆن هونه‌رمه‌نده‌کان د‌ژی یه‌ک‌تر خه‌ریکی پ‌لان و‌ده‌سیسه‌ن، ب‌ویه ب‌ریار‌دا خات‌رو دوستال، به‌ه‌زی باوه‌پ‌ی ئازاد‌یخوازانه‌ی له‌پاریس ده‌ریک‌رت، هه‌روه‌ها ئاگای له‌ژ‌م‌یریاری و‌پ‌ا‌پ‌ۆرت‌ه‌کانی وه‌زاره‌تی دارایی بوو و‌نادروستی وه‌له‌ی ژ‌م‌یریاری نه‌وانه‌ی پ‌است‌ده‌کرده‌وه، هه‌ند‌یک له‌کارمه‌دانی ده‌وله‌تی ئ‌یتالیای ده‌ر‌کردن ه‌ی‌تری له‌ج‌یکایاندا داده‌نانه‌وه، فهرمان‌یدا به‌وشیارییه‌وه چاود‌یری هه‌لس‌و‌که‌وته‌کانی ده‌وله‌تی نه‌مسا ب‌ک‌ر‌یت و‌ئاگاداری ه‌یزی

سەریازی بکریت، فەرمانی گەپان وپشکنینی شارەکانی پروسی دەرکرد، نابلیون بەم ھەموو شتانه پادەگەیی ویتدولخستن و ھەدرەنگەپان وەلامی پۆشن وپاشکای ئەمانە دەدایە و.

ئەوتەنھا بەو پاپۆرت وپیشنیارانە کە وەزیرو سەرداران و بالوێژەکانی بۆیان دەنارد وازی نەدەھێنا، بەلکو بۆخۆشی پیشنیارو بۆچوونەکانی خۆی دەخستەپوو وداوای دەکرد پاستەوخۆ ویت دواخستن سەرچەکانی خۆیان لەسەر ئەمانە دەرپەن وپەپاپۆرت بۆی بنێن، تەتەرەکان وەك شەبا نامەکانیان دەھێناو دەگیاوند، نابلیون ھاوتە لەگەڵ کارە سەرەکییەکی خۆیدا کەخۆسازکردن بوو بۆشەپی بەھاری داماتوو، ئەم کارانەشی دەکردن وئەخامدەدان.

نابلیون ئەو نیازە کە لەکۆتایی سالی (1806) دا ھەببوو، توانی بەو پەپی سەرکەتوانە بە دەستی بویتیت، پاشای عوسمانییەکانی ناچارکرد شەپکردنە کە لەگەڵ پوسیدا ھەببوو توندوتیژتريكات، لەمانگی مارس (1807) دا نامەپەکی بۆ پاشا سەلیم نووسی و ژۆر بەژیرانە ئەو نامەپە کاریگەری پەیدا کرد، دیارە پیتیشری سەرکەوتوو بوو لەو پەپوھندی نیوان دەولەتی^{٩٨} عوسمانی و بریتانیا تیکدات، بەوچۆرە بەشێک لەسوپای پوسیا دەپوا لەبەرە ویتستولەو سەرقالی شەپکردن بیت، ئەو بەرەپەش بەشێکی نیوھ سەرەکی چارەنوسی شەپی دیاریدە کرد، نابلیون ماوھەك خەریکی گھوگھوکردن بوو لەگەڵ پاشای پروسا کە پەنای بۆ کونیکسبرگ بردبوو، مەرجی نابلیون بۆ کە فریدریک ویلھەم پیشنیارکراو بوو ژۆر بەگرا نی لەسەردەگەوت و لەژێر فشاری ئیمپراتۆریەتی پوسیدا فریدریک ویلھەم دەستی لەدانوستان لەگەڵ نابلیوندا ھەلگرت، ئەو واتە فریدریک ویلھەم لە (26/ی ئیبریدا لەپارتنشتایندا چاوی بەتزاری پوسیا کەوتبوو.

تۆپ وچەك و تەقەمەنی بەلێشاو دەھات بۆ ھۆردووی سەریازەکانی نابلیون و بۆخۆی ئەمانە بەسەر پەك سەریازییەکاندا دا بەش دە کرد، ترس لە نابلیون لە ئەوروپادا گەیشتبۆ ئاستیک ناوبراو ھەرچی ویتستا دەیکرد، ھەتا لەگەڵ ئەو دەولەتانە کە قەت نەشەپیان لەگەڵ فەرەنشا دا کردبوو فشاری بۆ دەھێنان، داوای لە ئیسپانیا کرد (15) ھەزار سەریازی بۆ بئیتیت، لەکاتیکا ئیسپانیا نەشەپی لەگەڵ پروس و نە لەگەڵ پوسیا دا ھەبوو.

دەستبەجێ نامەپەکی بۆ پاشای مەدرید نارد ناپاستەوخۆش سەرك وەزیرانی ئەو ولاتە ئاگادارکردبوو کە ئەم (15) ھەزار سەریازە ئیسپانیا سەبارەت بەسوپای فەرەنسا ئەو ھەندە گرنگ نییە، بەلام نابلیون لەو لامدا بۆ (گودوی) سەرك وەزیرانی ئیسپانی نووسی، بەپنچەوانەو ئەو پازدە ھەزار سەریازە گرنگی تاییەتی خۆیان ھەپە، دەستەو بەجێ دەولەتی ئیسپانیا ئەو (15) ھەزار سەریازە بەدووبەش ناردن بۆ پروس خۆرھەلات و بەشەکی تریشی بۆ ئەلمانای خۆرھەلات، لەمانگی مایۆی سالی (1807) دا نابلیون (8) مارشالی لە دەست دا بوون کە کۆی گشتی سەریازەکانیان (228) ھەزار کەس بوو، ئەمە جگە لە (170) ھەزار سەریازە پروسیان داگیرکردبوو و لە ولاتە دا جیگیربوون و ھەتائە کاتەش لەگەڵ پەکتیدا و ھەك نەكەوتبوونەو بۆشەپکردن لەگەڵ پوسیدا، لە (26/ی مایدا) دانتزیک نوای بەرگری کردنیکی توند تیژ، تەسلیمی مارشال لوفەر بپوو و لە قەلاتە سەریازەدا کەلۆپەلی زۆری سەریازی و خۆراك بە دەست ھاوتوو.

شەپ نزیك ببۆو، سوپای پوسیا بە ھەراورد لەگەڵ سوپای فەرەنسا دا، چ لەپووی ژمارەو چ لەپووی تەپاری کە مەتبوو.

دیاره له ناو سوپای فهره نسادا که من گنده لی و دزی و ده ستیری دروستیوو و ناپلیون بقی بنپرکردنی نه مه زدر سرکه وتوونه بوو، وک له مه و بهر گوتمان سر یازانی فهره نسا له ناو دوو ولاتی ویرانی داگیرکراودا (پروس و پوله ندا) به چ دهرده سوری و سهختی ده ژیان وزستانی سالی (1807) یان چۆن به سه نکه ساری به سهریرد، به لام سوپای روسیا له نه مانیش سهختر ده ژیان، سهر یازه کانی روسیا له سهرمان وله برساندا وک میثوله دهمردن.

نیتر نه لکسه نده ری یه که م له نوسترلینزیکتر^{۹۹۹} نه ده ترسا، له ناو ده سه لاتدارانی حکومت وکلشکی پاشایه تیدا ده میکیوو که وتبلی حوی ویری له وه کردبووه ده بی گلی روسیا نیمکاناتی ماددی بقی نه وشه په گوره ی پیشیه وه بدات وکه لک له مه وه برگیردریت. نه م چۆره برکړدنه وه ی نیمپراتوری روسیا زدر نا کامی سه یوو پیکه نیناوی هه بوون، نه م بیروک پېشنیاری نه نجومه نی که شیشانی نرندوکسی روسیا کرلو دوی نه وه ی نه مانه نه مه یان پیکوترا نه وانیش به ده ستیپشخه ری وده یانانی خویان فتراویه کیان دهر کرد که سه باره ت به و پزگاره شتیکی سه یوو گالته جاپی بوو، نه ویش نه وه بوو: پوچانییه کان وک نوینه ری مه زه بی نه رندوکسی مه سیحی، ناپلیونیان به سه ره مشقی دجالان و دوژمنی دیرینی مه سیحیه ت وده زرنه ری دادگایی کردنی جوله کان پایانگه یاند، که ناپلیون نوکلی له نایینی مه سیحی ده کات وده یه ویت بیته که شیشی مسولمان، نه مه ناماژه یه کبوو بقی شه په کانی میسرو سوری، ته نها بقیه یش له گه ل پوسیدا ده جه نگیث بقی نه وه ی کلیسای نرندوکسی ویران بکات.

له سه ره تای مانگی مایوډا هه موو نه و یه که سهر یازانه ی که له گوندو ناوایی وشارو شاروچکه کاندای جیگیربوون، به فهرمانی ناپلیون که پانه وه سهر یازگه کان وماوه یه ک دوی نه مه سوپای فهره نسا ته واو ناماده ی شه پکردن بوو.

به لام بنیگیسی فهرمانده ی گشتی سوپای روسیا، بریاریدابوو له سه رتای مانگی یونیوډا ده ست بقی شه یو تیکه له جوونی سهر یازی بیات، نه لکسه نده ری یه که م فشاری خستبوو سهر فهرمانده ی گشتی سوپای روسیا ده ست بقی شه پکردن نه بات تاجه ند پزیکتر، به لام بنیگسن، به و شاره زاییه ی خوی له شه یو نه زمون وه رگرتنی له شه یی نایلو که زه بریکی کوشنده یان له سوپای فهرنسادا، نیمپراتوری روسیای پازیکرد نه م هه له ده ست نه دریت وه رچی زووتره هیرش بکریته سهر سوپای ناپلیون وسهرماو سوله یش له به رژه وه ندی سوپای روسیا دایه.

سوپای روسیا له پوژی (5/ی یونیق) دا ده ستیکرد به شه ی، به فهرمانی بنیگسن، هیزی باگتراتیون، هیرشیا نکرده سهر هیزی مارشال (نی) که لایه کی به ره ی شه یی گرتبوو وکه من دوو تر له سوپای سهره کی فهرنسا جیگیربوو، له وکاته شدا پلاتوف، نه میر تومان قزاقان، له پوویاری نال ده په پییه وه، مارشال نی له به رامیه ر نه و هیرشدا که مکم پاشه کشی کرد، سوپای پروسیا له هه موو شوینه کاندای ده ستیانکرد به شه ی.

ناپلیون بریاری دابوو له پوژی (10/ی یونیق ده ستبکات به شه ی، به لام نه م ده ستیپشخه ری یه پوسه کان وایکړد ده ستبه جن نه خشه ی شه په که ی بگوریت، کاتی گه شته شوینی شه په که بینی سوپای روسیا شه یان پاکرتووه دوی له شکر مارشال نی ناکه ون، نه مه ته نها (24) سه عاتی خایاندو دوویاره پوسه کان ده ستیانکرده وه به شه پکردن، ده ستبه جن ناپلیون شه ش

له شكري سوپای خوی په ك خستن و سربازه كانی كارديشي له گال خستن كه ژماره يان (125) هزار كس سوو و فرماني به مارشاله كی خويده په ك زه بری كورچكې له سوپای پوسيا بدات.

له وكتا ده بنگيسن، فرماندهی گشتی سوپای پوسيا، له بهر په كی شه پدا (85) هزار سربازو له لايه كی تريشدا (10) هزار سربازی له ده ستدا برون و ناماده ی شه پرون له نزيك هایلېسبرگدا، بنگيسن توشی شه پښی سه ختېووه له گال سوپای فرانساداو هم شه پدهش چند سعاتیكي خایاند، له وشه پده سوپای فره نسا (8) هزار سربازو سوپای پوسياش (10) هزار سربازيان تېداچوون، ته نانه ت خودی بنگيسنیش برينداریوو، ئینجا ناپلیون دوو له شكري خوی نارد سهر پښگی کونیکسبرگ ولته نجامی شه وده بنگيسن ناچارېوو بهر وبارتشتاين پاشه كشه بكتا، به بېچوونی بنگيسن، شه پی خایلسبرگ ده بېهووی دواختنی ناپلیون، ئیمپراتوری فره نسا زږینه ی میزه كی خوی په كسره به پښگی تایلودا بهر و کونیکسبرگ برد، پېشبینی شه وشی ده كرد دوژمنه كی ده په ویت، پایته ختی پروسی خوره لات پزگار بكتا، له پښی (14/ی یونی) دا له كاتو میتر (3) ی شه، مارشال لان بینی سوپای پوسيا كه پېشتر له شاریكي بچوكی فریدلندا جیگړېوون ده یانه ویت بهر و خورواوی پوویاری ئال بړون تابه ر و کونیکسبرك بچن، لان ده سته بچ له شكړه كی بې پېشگری شه وان نارد.

به مجوره شه پښی ترسناکی پښی (14/ی یونی) سالی (1807) كوتایی به وچه نكه هینا. مارشال لان چند شه فسریكي خوی بولای ناپلیون ناردن تاشیوه ی شه په كه به ناپلیون بلین، شه و فرمانیدا هم موو توپخانه كی ان بگ ویت په وې وېو خوشی چوه مه پدانی شه پی كارزار، شه په ی بهر وده ناكام خراپه ی بنگيسن بر دېوو كه زږینه ی سوپا كی بې په پینه وده له پوویاری ئال كړ كړ دېووه، ناپلیون هم شه تركه مه ترسیداره ی به مارشال (نی) سپارد شه تابجیت هیترشېكاته سهر به شه سهره كیبه كی سوپای دوژمن، پوسه كان به تاییه ت گارده سواره كانی ژیر فرمانده ی (كولگری قوف) به دلیرانه شه پانده كردو بهرگریان له خویانده كرد، هندیك له سربازه كانی مارشال (نی) یان له ناوېردن، فره نسیه كان كه به زږو سخته فریدلندیان گرتېوو، هم موو پرده كانی سهر پوویاری ئالیان پووخاندن، ناپلیون بېوخی پاسته وخی سرافه تی شه په كی ده كرد، هر كه گولله توپك به سهره سهری ناپلیوندا به وژه تپه پی، سربازنكي بینی پایكړوو دواتر كه ناپلیونی بینی سهری شه ی كړوو پاوه سستا، ناپلیونیش پووی تېكړو كوتی شه كره چاره نوس وایا شه و گولله توپ بهر توكه و تبا شه و كه سته پېش له ژیر زه ویدا بای هره برت ده كوت.

زږجار به ئازایه تی جهنگانی پوسه كان سهر سامېوو، هر چه نده بنگيسن هله ی سربازی گوره شی ده كردن، فره نسیه كان دوچاری شه كری زږ مه ترسیدار ده بونه وده، په كه سربازنیه كانی پوسيا ناچار له بهر گړی توپه كانی سوپای فره نسا خویان به پوویاره كه داده دا، هندیك هلاخن، هندیكیشیان خویاندا به ده سته وده، به لام ژماره ی شه و سربازو پوسیان له ناوده كه دا خنكاوون له دیله كان زږتربوون، هم موو توپخانه ی پوسه كان كه وته ده ست سوپای فره نسی، بنگيسن، كه زیانی زږی دابوو وژماره ی سربازو كورواو ویدل وېرنیداره كانی له (25) هزار زیاتربوو، له پې بهر و پرده گل كه وته پاشه كشه كردن و سوپای فره نسا ش كه و تته دواپان.

هه لاتن تاکه پښکابوو بڼ له ناوته چوونيان، ماوه يه ک دواى شه پى فریدلند، مارشال (سو) کونیکسبرگى داگیرکردو نه وشاره نازوقه که لویه پى سهریازی نڅی تڼدا به جڼ مابوو که بریتانیا له پښکای دهریاوه گه یاندېوویه نه وشاره بڼ یارمه تی دانى سوپای پوسیا.

سوپای فره نسا له پڅی (19/ی یڼیڅدا، واته: پښج پڅ دواى شه پى فریدلند، گه پشته پوویاری نیمن، پاشماوه ی سوپا هه لاتووه که ی پوسیا له پوویار په پښپڼوه، ناپلیون گه یشته سنووری نیمپراتوریه تی پوسیا، واته: تیلیست. شه ودره نگان، له نزیک تڼیځکی سهریازی فره نسی که پاسه وانی پوویاری نیمن بوون، نه فسه رځکی له شکری باگراتیون به په پڅیه کی سپی که له دوروه و پایدوه شاند به دیار که وت، نه و نه فسه په یامیځی پڼوو وده ویوست بیگه یه نڅته فرمانده ی سوپای فره نسی مارشال موراء، نه ویش نه وده بوو بنیگسن پښشنیاری پاگرتی شه پى کردبوو، موراش ده سته جڼ نامه کی بڼ نیمپراتور ناردو ناپلیونیش پازی بوو نه م شه په خوڼناویه کڅتایی پښیت.

(6)

نه لکسه ندر تادواين ساته وخته کان گومانی له و نه ده کرد که شه پ بدېڼنڅیت.

له (12/ی یڼیڅدا هه والی شه پى هایلسبرگ به تښکانی سوپای پوسیا گه یشتېق تیلیست، کنستانتینى برای نیمپراتوری پوسیا به گفتولفتځکی تونده وده پڼی داگرتبوو له سهر نه وده ی نه لکسه ندر سازش له گڼ ناپلیوندا بکات، نه و به براک ی گوتبوو گوردم نه گه ر ناته وڼت ناشتی له گڼ فره نسییه کاند ا بکیت، نه و هه ریه که له سهریازه کانی خڅت ده مانچه یه کیان بده یه و باخڅیانی پښکڅڼ، نه وکاته ناکامه که ی هه مان نه وده بیټ که تر بته وڼت شه پڅکتر بکیت، ته ناته ده روزه ی نیمپراتوریه تی تڅش ده که وڼته ده ست سوپای فره نسا، گوتی نه لکسه ندر به وچڅره قسانه پانه هاتبوو، نه و شه وده ی (14/ی یڼیڅ، واته له وکاته ی سوپای پوسیا له فریدلندا تښکابوو، بڼ پښشوازی کردن له خڅراک وکه لویه پى سهریازی تیلیستی جڼه پښشېو، به پڅکوت به یانی پڅی (15/ی یڼیڅ، ورده ورده هه والی تښکانی سوپای پوسیا له فریدلند گه یشته شاری تیلیست، نه وکاته زانیان سڼ له سهرچواری سوپای پوسیا له شه پى فریدلندا له ناوچووه و نه وانه ی توانویشیانه خڅیان پڅکاریکه ن ناماده نین بچنه وده به رده ی شه پ، بنیگسنیش سهری لښشواوه و نازانڅیت چی بکات.

له دواى نه م پروپاگه نده و مقومقویانه هه والی دروست گه یشت، نه ویش نه وده بوو: سوپای پوسیا له فریدلندا تښکاره و که متر له تښکانه گه وده که ی نوسترلیتز نییه و ناپلیون و سوپای مه زنی نه و ناماده ن هیرشېکه نه سهر خاکی (III) پوسیا، نیت ترس له دلی فرمانده پله به رزه کانی ده ولت گه پا.

دنيس دافيدوف، پارتیزانی به ناویانگی سالی (1812) دواى پوداره که ی شه پى فریدلند، که سوپای پوسیای تڼدا ته فروتوناوو به مچڅره ده نووسیټ (من له 18/ی یڼیڅدا گه یشته باره گای گشتی فرمانده ی سوپای پوسیا، له وڼی کڅمه لڼک خه لکی هه مه په گزی لڼبوون، نینگلیزو سویدی و پروسى و بته ماله ی پاشایه تی فره نساو خاوه ن پله وپایه کانی ده ولت تی

پوسی و سه‌رله‌شکرو که سایه‌تی بیانی و فره‌مانه‌رانی سوپاو فره‌مانگه‌کانی پوسی و پاپو پوتکه‌ران و^(۱) ده‌لانی سیاسی و ... هیت، که ده‌ستخه‌پۆ و سه‌رگه‌دان مابونه‌وه و تیکه‌نه‌وه ده‌ه‌ویش و وه‌ره و پۆ و ژاوه‌ژاویان بوو، هات وه‌وت و ترس و سام و یگه‌رو به‌رده شه‌پۆل ده‌دان و ده‌تکوت نیوسه‌عاتیتر دنیا خراپه‌ده‌بیته

بنیگسن داوای له‌ئه‌لکسه‌نده‌ر کرد پۆککه‌وتننامه‌ی پاگرتنی شه‌پ له‌گه‌ل نابلیوندا مۆریکرت، ئەم جاره‌یان ئەلکسه‌نده‌ر ناچاربوو بۆ ئەم نابلیون و هه‌که‌مه‌ویه‌ر باسما‌نکرد هه‌رکه پێشنیاری پاگرتنی شه‌پ به‌ده‌ست گه‌یشته‌ پازی بوو، ئیت درێژه‌دانی شه‌پ له‌گه‌ل پوسیادا به‌پتویست نه‌ده‌زانی، چونکه ئەمه‌ خۆ ئاماده‌کردنه‌وه‌ی سه‌رله‌به‌ری ده‌ویست.

ده‌وله‌تی پروس له‌به‌ین چووبوو، پوسیاش ئاماده‌بوو که ماری ئابووری سه‌ر بریتانیا جێبه‌جێ بکات و بێته‌ گه‌ل گروپی سیاسی ژێر ده‌سه‌لاتی بپارێه‌رکانی وابه‌سته به‌گه‌ ماری ئابووری سه‌ر بریتانیا که نابلیون ده‌ریک‌دبوون، له‌م کاته‌دا نابلیون هه‌چی تری له‌ئه‌لکسه‌نده‌ر داوا نه‌ده‌کرد، له‌ (22/ی یۆنی) دا ئەلکسه‌نده‌ر ژنرال کنت لېانونف روستوفسکی و هه‌که‌ نوێنه‌ری خۆی نارد‌ه‌لای نابلیون که ئه‌وکات ناوبراو له‌شاری تیلیست دابوو، نابلیون سه‌ره‌تای گفتوگۆکردنی له‌گه‌ل نوێنه‌ری ئیمپراتۆری پوسیادا به‌مۆره‌ ده‌ستپێکرد (له‌مۆمه‌زه‌ نزیک‌بۆوه که نه‌خشه‌یه‌کی جوگرافیایی پانی له‌سه‌ر پاخرابوو و پووباری یستولی نیشانی پستوفسکی داو گرتی: ئیتره‌ سنووری نیوان دوو ئیمپراتۆره‌، یه‌کیکیان ئیمپراتۆره‌که‌ی تۆیه‌ و ئه‌وی تریشیا‌ن منم) به‌مۆره‌ نابلیون نیازی خۆی که سپینه‌وه‌ی پروس و دابه‌شکردنی خاکی پۆلۆنیای ده‌رده‌خست خسته‌پوو.

له‌و پۆژانه‌دا ئەلکسه‌نده‌ر له‌ئالویدا نیشته‌جێ بېوو، له‌و پۆژه‌ مه‌ترسیدارانه‌دا، له‌کاتی پاگرتنی شه‌پ‌وه‌ هه‌تا که‌پانه‌وه‌ی لېانونف، ئیمپراتۆری پوسیا له‌حاله‌تیکێ پۆخی خرابوو ته‌نانه‌ت به‌درێژایی ئه‌وماوه‌یه‌ وه‌که‌ ئه‌وساته‌ وه‌خته‌ په‌ش‌کابوو که‌هه‌والی تیشکانی سوپای پوسیایان له‌ئوسترایتزا پێگه‌یان، نابلیون ده‌یتوانی له‌ماوه‌ی (10) پۆژدا بگاته‌^(۲) ویلنو. ئەلکسه‌نده‌ر دانی به‌وه‌دانا که‌ ژۆر سه‌ریانو ئه‌فسه‌رمان تێداچوون، ژۆر له‌فه‌رمانه‌ پله‌ به‌رزه‌کانمان – یان نه‌خۆش که‌وتوون – یان بریندارن، به‌دڵنایی‌یه‌وه‌ پۆژگاریکی ناهه‌موارو سه‌خت به‌سه‌ر پروسدا هاتبوو، به‌لام له‌ژاندا پۆژگاری وابه‌سه‌ردیت پتویسته‌ مۆڤ پێش هه‌موو شتێک بێر له‌شانشی خۆی بکاته‌وه‌ و ئاگاداری خۆی بکات، جگه‌ له‌وه‌ی ده‌بێ له‌سه‌ریه‌ک بته‌مای سه‌ره‌کی لانه‌دات ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ په‌یڕه‌وی کاری خێرو خۆشی کردن بێت له‌پێناو ولاته‌که‌یدا) ئینجا بێر له‌به‌خت و پارێزگاری کردنی خۆی.

له‌چاوپێکه‌وتنیکێ تایبه‌تی پۆژنامه‌ی پرنس کوراکین دا که‌ له‌شاولی له‌گه‌لیدا سازکرا‌بوو، ئه‌مه‌ی به‌سه‌ر زماندا هاتبوو که‌ناچاره‌ دوا (24) سه‌عات له‌گه‌یشتنی هه‌والی تیشکانی سوپای پوسیا له‌فریدلندا، گۆرپانکاری سه‌ره‌کی له‌سیاسه‌ته‌کانی خۆیدا بکات و بپاریدات ناشتی بکات، خۆنه‌گه‌ر پتویست بکات ئه‌وا له‌گه‌ل نابلیوندا هاوپه‌یمانی‌ش به‌سه‌ستیت، دیاره‌ به‌هۆی ئەم تیشکان و ناشتی کردنه‌ی پوسیا له‌گه‌ل فره‌نسادا ئیت در‌وله‌تی پروس به‌ته‌واوه‌تی تێدا‌ده‌چوو – یان ئه‌وپه‌ری پارچه‌یه‌کی بچوکی ده‌مایه‌وه‌، ئه‌مه‌ش مه‌سه‌له‌یه‌ک بوو له‌گفتوگۆکانی ناشتی کردندا به‌پله‌ دوو ده‌هات،

ئهو ده‌ریاریانه‌ی که‌ له‌ده‌رویه‌ری تزاردا‌بوون له‌رزو تایان گرت‌بوو له‌ترساندا، له‌ترسی زه‌بری پێش سوپاییانی نابلیون.

²⁰¹ - پاپو پوتکه‌ران: ئیتره‌دا مه‌به‌ست له‌و که‌سانه‌یه‌ که‌ به‌روو‌کش شه‌رده‌که‌ن وه‌زی ده‌سه‌لاتیکن، به‌لام له‌ئاستیدا داوای ده‌ست‌کوونی ماددی که‌وتوون.

²⁰² - بگاته‌: به‌سوپای فره‌نسا دا‌گه‌ری بکات. (و- کوردی)

کاتی ئەلکسەندەر لەو ئەگادارکرایەوه نابلیون پازی بوو بە ئاگریەست، خۆشی وشادی بالی کیشاو هەموویان هەلپرانەوه، دەستبەجێ ئەلکسەندەر فەرمانی دەرو کرد پەيامێک بنێرت بۆ ئیمپراتۆری فەرەنسییەکان و دلنای بکاتووە لەوێ تزار تەواو حەزە کات هاوێ پەمانیەتیەکی توندوتۆڵ لەگەڵ نابلیوندا بپەستیت و تەنها پەییوەندی باش و پەکیگیری نێوان فەرەنسائ و پوسیا دەتوانیت بەختیاری و ناشتی لەدنیادا بەرپابکات، تزار دواي مۆرکردنی ئاگریەست حەزیدە کرد بە شەخسی چاوی بە نابلیون بکەوێت، ئیتر ئەلکسەندەر نەیدەتوانی دۆخی خۆی لە فردریک ویلهلم بشاریتەوه کە تا دواي سەتەوخت دلی بە ئەو خۆشکردبوو، تزار هەموو پێنمایی و پوونکردنەوه کانی خۆی بە ئەو گوت و پاشای پروسیش داواکاری وازەینانی لە شەپی بۆ نابلیون نارد، ئەو دەیویست هاردنبرگی وەزیری خۆی کە نیشتمان پەرستێکی توندپەویو بۆ بارەگانی گشتی هیژی سەریازی فەرەنسائ کە تەلیسیت دابوو بنێرت، بەلام کاتی ئەم ناوەیان لای نابلیون هینا، ناوبراو توپەبوو و هاواری کردو پیلایەتی بە زەویدا دان و گوتی: ئیتر کەس ناوی هاردنبرگ لای من نەهێنێت.

لە 25/ی یۆنیوی سالی (1807) دا یەكەم دیدار لە نێوان هەردوو ئیمپراتۆردا پوویدا، بۆ ئەوەی ئەلکسەندەر پێ بنێتە سەر خاکی ژێر ئیمپراتۆریەتی فەرەنسییەکان و ئە نابلیونیش پێ بنێتە سەر خاکی ئیمپراتۆریەتی پوسیا، کە لە کێکی گەورەیی تەختە کە چارێکی پاراوەی لە سەر هەلدەربوو، هینایانە ناوە پاستی پووێارە کە لە ویدا لەنگەریان پێگرت، هەموو ئەو کەسانەیی گاردی تاییەتی نابلیون بوون لەم بەری پووێارە کە بە پێزۆه ستابوون و لەو بەریش ئەوانەیی لەگەڵ ئەلکسەندەر دا هاتبوون بە هەمان شێۆه پاوە ستابوون.

دنيس داویدوف، ئەم پووداوەی بە چاوی خۆی بینووه و لە یادداشتەکانیدا نووسیویەتی و لە هەموو میژوو نووسان باشتەر باسی ئەمە دەکات و دەلێت: ئێمە چووین تا چاومان بەوسەردارە گەورەیی، ئەو سیاسەتەدارە مەزنە، ئەو پاشادانەرە، ئەو سوپاسالارە جوامێرە بکەوێت کە یەك لە دواي یەك سوپای ولاتانی ئەوروپای تێکشکاندبوو و ئیستا گەشتە سەر سنووری ولاتی ئێمە، ئێمە دەچووین بۆ بینینی پیاویک کە توانای ئەوەی هەبوو هەموو ئەو کەسانەیی سەروکاریان لەگەڵ ئەودا یە بە شێۆه یەکی پەها ملچەکی خۆی بکات، پیاویک کە پەلچە تێکی نااسایی و لە پادە بە دەری هەبوو... و کاتی گەشتینە لیۆاری پووێارە کە، نابلیونمان بینی لە نێوان گاردە کانی خۆیدا سواری ئەسپە کە ی ببوو و ئاوسارە کە ی بە دەستۆه گرتبوو، هاوارو تلیلی و خۆشی وشادی دەربپێنی ئەوانەیی لە دەوری بوون، لەو بەرییەوه گوێی ئێمە کاس کردبوو، ئەوانەیی لە پێشپەوه دەپێشتن نزیکەیی چوار سەت کەس دەبوون... لە وساتەوه ختە دا هەستکردن بە مەزنی ئەوپیاوه هۆشی هەموو لایەکی داگیرکردبوو، دواتر هەموو خەلکە کە پووێار بۆ خوارێتر وەرگێژاو سەیری ئەو بەلەمەیانکرد کە پیاوه مەزنە کە، ئەوسەردارە بێ هاوتایەیی دەهینایە ناوە پاستی پووێارە کە، ئەو سەردارەیی کە نەزیری ئەو لە پێژگاری ئەسکەندەرە مەزن و قەیسەرەوه، نە کەس بینیبویی و نە کەس بیستبووی، ئەوسەردارەیی کە بەرپەوانی و ژیری خۆی بە هۆی ملدانی گەلێکی خارەن کۆنترین و پێشکەوتوترین شارستانیەتی خستبۆژێر دەسەلاتی خۆیی و سەرکردایەتی دەکردن، کەوتبۆ پێش ئەسکەندەر و قەیسەر، بەلام (دنيس داویدوف) بە هۆی بوونی سانسۆر لە سەر بلۆکراوە کە نەیدەتوانی لە یادداشتە کانی خۆیدا ئەم هەستەیی خۆی بنووسیتەوه، کە ئەو هەرتەنها ئەو بە لگو ژۆرینەیی ئەفسەرەانی پروسیش سەبارەت بە ئیمپراتۆری پوسیا تێبینیان کردبوو، ئەو

ئىمپراتۆردى كەبەپنى گوتى ئىو ھەلچوونى دەرونى بەپويەش ئارام شارىدېقو، بەلام لەگەل ئەمانەشدا ئىمە بەھلى ئىو كەسانەى كەدواتر باسيان كىردو ھەلويىدېوون ئاگادىرىن.

لەناو كۆپو كۆپوونەھەگەنى پوسىادا ئاشتى كىردەكەى تىلىست - يان زۆر بەتەنگىتەر لەتەشكانەى سوپاي پوسيا لەئوستىلەت سەيىردەكردو بېوای ئەستىكراتە گەنجەكان وئازادىخوازەكان لەگەل بۆچوونى ئەوانەى پاستەوخق بەشدارى شەپيانكردېو، يەكەيان دەگرتەو، لەيەكەك لەشەرىكى پۆشكىندا (1824) بناوى (ئەلكەسەندەر جارىكىتەر لەخەويدا ناپليۇن دەينىتەو) دەلەت:

بەو شىۋەيەى كەلەمەيدانى شەرى ئوستىلەتدا دياركەوت،

لەوى كەبالى پاستى ئىو لەشەرى خۆرەھەلاتى شكارىدەكرد،

ئىنجا روسەكانى^(۱)، فېركىر چۆن لەتەداچوون ھەلەين.

دووبارە بەو شىۋەى كەدەستى داگىرەكەر، ئاشتى بەنەنگىيەو قىوئەكەت،

(لەتەلىستدا لەبەرچاوى تزارەو گەنجىك بەدياركەوت)

دوای شۆرشى ئۆكتۇبەر دەقى ئىوشەرە بەتەواوى بەچاپ گەيندرا، لەچاپەكانى كۆندا كەمى دەستكارى دەكرار بەشى دووھى دىرى پىش كۆتايى بەم جۆرە بازو دەكرایەو (ئاشتى ونەنگى) ئەمەش ئاكۆكېو لەگەل خۇدى مەبەستەكەى پۆشكىندا، ھەرچۆنىكىت ئەوپالەى خستىانەسەر لىوھەكانى ئەلكەسەندەر ئەرەندە تالەنبو كەو ك بۆخۇى چاۋەروانى دەكرد، ھەركەئەو دوو ئىمپراتۆرە چوونەسەر ئىو شۆينە ديارىكراو، ناپليۇن باۋەشى بەئەلكەسەندەردا كىردو ھەردووكيان چوونەزىر خىمەكەو گىتوگۇ دەستى پىكىردو نىكەى دوو سەعاتى خاياند، ھىچ يەك لەم دوو ئىمپراتۆرە وردەكارى ئەم گىتوگۇ پىكەوتنەيان باسەندەكرد، بەلام دواتر ھەندى لەو پىكەوتنەمەيە ئاشكرابو وداوى چەند پۆژىك ئىو ئاشتى كىردە مۆركراو زياتر شتەكە پوونىو، ناپليۇن لەتزارى پرسى: بۆدەبى ئىمە لەگەل يەكتىدا بچەنگىن؟

ئەسكەندەر گوتى:

بەپىز منىش بەبارتەقاوى تۆنەفرەم لەبرىتانيايە، ئىتەر لىرەودوا بەياۋەرى ئىو، شەپى برىتانيا دەكەين. ناپليۇن ۋەلامى دايەو ھەگوتى: كەواتە ئاشتى كىردن لەنىوان ئىمەدا مەيسەرە.

بەدريزايى ئەوكاتەى ئىو دوو ئىمپراتۆرە خەرىكى دانۇستان بوون، پاشاي پروس لەم بەرى بەشى خۆرەھەلاتى روبرارەكە لەچاۋەروانىدا ماۋو، بەلكو بانگەيشتى ئەويشېكەن، ناپليۇن ھەتارپۆژى دواتر قىوئە نەكرد ناوبراۋ بەشدارى گىتوگۇكانى ئاشتى بكات.

له وکاته ی خه ریکی بوو لیکجیابینه وه، نیمپراتوری فهره نسا داوای له نیمپراتوری پوسیارد بڅخوانی نیوه پڅ لای شو بمینتته وه، به لام پاشای پروسى ده عوه ته کرد، ته نانه ت به قورسیشه وه سهری خواحافیزی کړسنى بڅ له قاندو پشتی تیکرد، له پڅڅی (26/ی یونین) دا له سهر داوای ناپلیون نه لکسه نده ر له پوویاره که په پیه وه تاجبیت له تیلیستدا خوانی نیوه پڅ لای ناپلیون بڅوات. تیرت لهو پڅڅه به دواوه شم دواوه هه موو پڅڅیک په کترین ده بینى، له سهره تای شو دیدارانه دا ناپلیون پڅگای نه ده دا هیچ په ک له وه زیره کانی له ودانیشنانه دا ناماده بن.

ناپلیون به نه لکسه نده رى گرت: من ده بهه باش کاتبى تل و تڅش بیه باش کاتبى من)

له هه مان شو قسانه ی ناپلیونه وه، پوونبڅوه به پاستی پروس که وتڅته چ دڅڅیکى خرابه وه، ناپلیون به پاشکاو پڅشنیاری دابه شکردنى ده ولته ی پروسى ده کرد، به رمانایه ی نه وڅاکه ی که وتڅق به شى خڅره لاتى پوویارى ویستول بڅرتته رڅر ده سالاتى نه لکسه نده رو نه وه شى ده که وته خڅرناوای پوویارى ویتولیش بڅرابایه سهر نیمپراتوریه تی فهره نسا، ناپلیون هنه ی نه ده کرد په ک وشهش له گهل فریدریک ویلهلما بدویت، له هه ندیک شتى ده گهنه دا که موله تی به نه وده دا بیته لای، نه ویش زیاتر بڅ سهرکڅنه کردنى وسوگایه تی کردنبوو به شو، ته نانه ت نیمپراتوری فهره نسی قسه ی نابجڅ وسوگیشى له پووی نه لکسه نده ردا به دڅسته که ی شو ده گوت و پڅی ده گوت: پاشای پهریل وسوپای پهریل و شو ده ولته تی که هه موو دنیاى فریوداوه شایسته ی نه وه نییه بمینتته وه و بوونى هه بیت، نه لکسه نده ریش ته نها به زه رده خه نه په ک وه لامى شم قسانه ی ناپلیونى ده دایه وه و جارچارهش ده یگوت هه رچهنه پاشای پروسیان شایسته ی سهره نشت کردنه، به لام پڅگابه هه رنه بڅ هه ندیک له څاکى پروس بڅ پاشایه تی کردنى فریدریک ویلهلم بمینتته وه.

پاشای تڅقیوى پروس ناماده ی کردنى هه موو کارکڅبوو، ته نانه ت هه تا عشوه گهرى وزیباى هاوسره که شى له پووی دلسڅزى بڅ وه ده تڅینانى نیازه کانه به کاربڅینتت، بڅیه فهرمانیدا شازن لویز که جوانیه کی بیتاوتای هه بوو، بهین بڅ شارى تیلیست، شم شابانونیه هه مان شو که سه بوو که ناپلیون له سهره تای شه پکردنى له گهل ده ولته ی پروسدا، به چاوى دوڅمنى سهره کی څزى سهرى ده کردو فهرمانى دابو له بلوکراوه کانی فهره نسادا شتى ناشیرین له سهر په فتارو هه لسوکه وتى شو بنووسن، به لام له گهل نه مانه شدا له دهریارى پروسدا هه موویان نومیدى نه وه یان هه بوو په ک دیدارى نهینى شم خاتونه له گهل ناپلیونى سهرکڅش وسهرکه وتودا، که من تڅپه یى و که لله په قى نیمپراتوری فهره نسی که مېکاته وه به زه یى بجولیت. بڅیه به په له شازن یان سازکردو په وانه یانکرد، هه رچهنه نه وکارهش ته و او جڅگای دلڅوشى نه بوو، چونکه ده یانزانى ناپلیون نڅر سهروکارى- یان شهیدانى ثافره ت نییه، هه رچهنه دلڅشى پڅده دان، هه رچڅ تڅکبیت چاوپڅکه وتنه که له ناو کڅشکى تیلیستدا پڅکڅرا، ده بوا شازن هه ولېدات هه رنه بڅ ماگدبورگ وچهنه شوینتیکتر بگڅرتته وه سهر پروس، له وکاته ی ناپلیون به جلوه رى پاورکردنه وه که پایه وه له به رده م ده روزه ی کڅشکدا دابه زى، شازن لویز به پیه پى خڅپازاندنه وه و شکمه ندانه به پیره وه چو، شم دیداره دووڅلویه ماوه په کی دووو درڅزى خایاند، هه تا پاشا فریدریک ویلهلم تیرت ته نگه تاوویو وچیت نهیتوانى به رگى شم نه نگیه و چاوکسکه و سهرکردنه پرمانا کانی که سانى دهریارى څزى بگرت، غیره تی وه به رڅزى هڅناو چوه شووى دانوسنانى نتوان شازن و ناپلیون، پڅش نه وه ی دانیشننه که بگاته نه نجام وختوو لویز هچى ده سته ویت، کڅتایى هات.

دواتر ناپلین به دهم گالته کړدنه وه به مارشاله کانی خځی کوتیو: نه گه پاشای پروس که من دره نگر هاتبايه ژورې نه وامن ناوچې ماگدبورگم به شازن ده به خشی، پروسې قه دیم و پومرانی و براندنبورگ و سلیزی له ده ست بنه مالې شانشینې موهنزلرندا مانوه، به لام ولایه ته کانیتړ چ له خځره لات و چ له خځرئاویدا لیتستیندرانه وه، جگ له مهش به نووسینی پسته به ک له مادده ی چواری ریککه و تننامه ی تیلیستدا، شکرمه ندی میلی پروسې خسته ژیر پې، ناوه پوکې نه و پسته یه ش نه مه بووکه، نه م چوار ولایه ته ش تنها له بهر خاتری نیمپراتوری پوسیا ده ده مه وه شای پروس.

همه موو خاکی خځرئاوای پوویاری نه لیبې پروس، خرایه ژور ده سه لاتی پاشای وستغال که تازه به ده سستی ناپلین دامه زرابوو، ولایه ته کانی دوک نشینی گه وره (هس)ی هاتوریش کراته شانشینیکې تازه و خراڼه ژور ده سه لاتی برای ناپلین ژوم، نه و خاکې پڅلونیایه که له ده وله تی پروس ستیندرابڅوه - ولایه ته کانی پزنان و وارشوی خسته ژور ده سه لاتی پاشای ساکس، نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیا ش له سر داوای ناپلین به شیکې بچوکی بیه لوستوکی خسته ژور پکینی خځی، یه ک په یمانی به رگری و یه کده سستی له نیوان نه و دوو نیمپراتوره دا مځکراو به موی نه مه وه پویابوو به لایه نی جیبه چې کړدنی گه ماروی نابوری له سر به ریتانیا که ناپلین بریاری له سر دابوو.

له رځی (8/ی یولیوی سالی 1807) ریککه و تننامه ی تیلیست، که سه باره ت به پروس وه موو خاکی نالمانیا ناهه موو او بوو، مځکرا.

له تیلیستدا هه تا خځرئاو ابوونی نه ورځه ناهه نگ وشادی ده ستیپکړد. به درځیای نه و رځانه هه رډو نیمپراتور خویان به دوو دځست وهاو په یمانی به کگرتویی هه میشه یی نیشاندا، ناپلین هه موو هه ولیکې خځی خستېوگر بڅنه وه ی خوشه ویستی خځی بڅنه و دوژمنه ی دوځینی، به دیاربخت. له رځی (9/ی یولی) دا ناپلین و نه لکسه نده هه رډو هیزی گاردی فوره نسی و روسیان به سه رکړده وه، کاتی له یه کترجیابوونه وش له بهر چاوی نه وه موو که سانه ی که له مبه راو به ری روویاره که دا راوه ستابوون، به یه کتریانه وه ماچکړد. جگ له و دوو نیمپراتوره که سیتړ هه سستی به و گډوانه گه وره یه ی بارو دځی دنیا دا نه ده کړد، که له م چه ند رځه ی ریککه و تننامه ی تیلیستدا روویدابوو.

له تیلیسته وه هتا فاگرام

(1)

له وکاته ی له سهرتاسه ری نه لمانیادا به خوپیشاندانی شادییه وه پيشوازيان له ناپلین ده کرد، له تیلیسته وه بۆپاریس گه راپیه وه، نیستا نه به پووکش گیشتنق ئه وپه پی به میزی، به جۆرێک به درژایی میژو هیچ سه رکرده یه نه یه توانیبوو بگاته نه و ناسته، ئیمپراتۆری سه رکوتکه ر که به رفراوانیه تی ئیمپراتۆریه تی فره نسا بریتی بوو له: به لچیکا ونه لمانیای خۆرئاواو پیه مون و ژن و پاشای ئیتالیاو پارێزه ی نه و هاوپه یمانیه تی زن، که دواتر ساکسیش هاته ناو نه و هاوپه یمانیه، و فره مانپه وای هۆله نداو ناپولی، که براکای پاشای نه وئ بوو. ههروه ها له پانتایی ئیمپراتۆریه ته که ی خۆیدا فره مانپه وای په های هه بوو، ده سه لاتی به سه ره موو نه لمانیای ناوه پاست و به شیک له نه لمانیای خۆره لات که به ناوی شانیشینی وستفالی به براکای خۆی (ژروم) به خشییبوو، به شیکی زۆری هابسبورگیش که له نه مسا ستنیندراپوو و درابق پاشای باویر که ده ستنیشانکراوی خۆی بوو، ههروه ها سه رده ریای سه رووی نه وروپا که له ویدا شاره کانی هامبورگ و برم و لوبک و دانترنگ و کونیکسبرگ له ژێر ده سه لاتی سوپاکای نه ودا بوون، پۆله نداش که تازه خه ریکی دروستکردنی سوپای تازه بوو له ژێر ده سه لاتی مارشال داوو بوو و به ناو فره مانپه وای نه وئیش پاشای ساکس- به له قه بی دوگی گه وه ده ستنیشانی ده ستی ناپلین بوو، ئیمپراتۆری فره نسییه کان فره مانپه وای هه موو نه و پانتایی به رفراوانه ی نه روپای ده کرد.

جگه له مانه ش دورگه کانی ئاینین^(٤٠٤)، شاری کاتارو^(٤٠٥)، به شیکیش له خاکی سه ره ریای نه دراتیک له ژێر ده سه لاتی ناپلیندا بوو، پروس که ته نها خاکیکی کم و دیاریکراوی مابۆوه و خۆپه چه ککردنی سنووردارکرا بوو، که وتبێ ژۆریاری چه ندين جۆر باجدان و به چه نه قسه یه ک که له ده می ناپلین وه هاتبا ده ری له ترساندا چه ق وچۆی ده گرت، نه مساش قه راقبی لیکردبوو و ده م له کوت مابۆوه و ملکه چی فره مانه کانی ناپلین بوو، پوسپاش هاوپه یمانیه تیه کی به میزی له گه ل فره نسادا مۆرکردبوو، ته نها بریتانیا مابۆوه که درێژه ی به شه پکردن ده داو که وتبێ به ربه ره کانی کردن، دوا ی گه رانه وای ناپلین بۆ پاریس به هاوکاری گودن وه زیری ئلبووری و مولین وه زیری مالییه، کۆمه لێ چاکسازیان له دامه زراوه ئیداریه کان و باجی ده رامه ت و گوهرگ و... هیترا کردو به مۆی شه وه داهاتی ئیمپراتۆری گیشته نزیکه ی (750-70) ملیۆن که له وه به ره میانی بیبه زیه یانه ی گه لی فره نساو گه لانی تری ژۆرده سه ته کیشراپۆوه وه رگیرابوو، شه م به ره پاره یه ش به س بوو بۆ بودجه و خه رجیه کانی ده ولت، یه کێک له تاییه تکمه ندیه کانی ئیداره کردنی ناپلین نه وه بوو خه رجی سه ریازی له گه ل بودجه ی

204 - دورگه به کی یۆنانیه.

205 - شارێکه له یوگسلافا. (و- فارسی)

دهوله تدا داده نا، نهك بودجهی تاییهت، ئیعتباری دهولت نهو نهده بهره و پیش چوو بوو بانکی فره نسا که له سه رده می ناپلیوندا دامه زرا، دانی قهزی به بری (4%) ی لئوه رده گهرا، واته، به سود، که له سالانی 1804 و 1805) دا (10%) بوو، سالانه باجی به ریشه ی (36) ملیون فرانکی زیږه ی ده دابه فره نسا نه مه نهو پاره یه بوو که پاشای ئیتالیا پیشکه ش به ئیمپراتوری فره نسا ی ده کرد.

به لاهم خه رجیه کانی ئیداری ولاتی ئیتالیا له داهاتی ناوخوی نهو ولاته وه فره اهم ده کرا، که سیک فره مانږه وایی ئیتالیا یی ده کرد که زرکوپه که ی⁽⁶⁻⁷⁾ خوی بوو واته: ئون دو به واره نه.

پتویست ناکات نهو هه وه بری به ئینه وه که سوپای فره نسا له ئیتالیا دا جیگه ریبوو و خه رجه یان له سه ر حکومتی ئیتالیا بوو، شانشینه کانی تری ژیر ده سه لاتی ئیمپراتریه ی فره نسا ش به هه مان شیږه خه رجه ی نهو سه ر یازانه ی سوپای مه زنیان ده کیشا که له و دهوله تانه دا جیگه ر کرابوو، به وه رگرتنی نهو باج و سه رانه یه ی که له و مه مله که تانه ی ژیر ده سه لاتی ئیمپراتریه ی فره نسا وه رده گیردان، ناپلیون له فره نسا دا سکه ی پیدروسته کردن و نهو دراوانه ش له بازپه کاندانا ئالو ویری پیده کرا، نهو زاراوانه ی ئیداری که له ریزگاری کنسولیه تیدا له لایه ن خویه وه دا پتو زابوو له سالی (1807) دا لابران، ناپلیون ده بویست ده ست بۆ چاکسازی و ابیات که ئاستی پیشه سازی فره نسا به ره و پیشتر بیا، به لاهم له و پوه وه زه مینه له بار نه بوو، چونکه نهو چاکسازیانه ی که گفتوگو یان له سه ر ده کرا، ده بو اهاوتا له گه ل دریزه دان به گه ماروی ئابووری سه ر بریتانیا به پتوه بچیت، که مێک دوا ی گه رانه وه ی له تیلیست ناپلیون ده ستپیشخه ریه کی سیاسی گه وه ی کرد که به پای خوی بۆ کردنی نه م کاره دریزه دان به گه مارۆدانی ئابووری سه ر بریتانیا ئاکامی نه ده بوو، ئیتر ناپلیون هه موو کارو چالاکیه کانی خسته بواری ئابووری، پیش نه وه ی کاریگه ری نهو گه مارۆیه ئابووریه ی سه ر بریتانیا له سه ر چینه کانی کومه لایه تی ئیمپراتری فره نسا و سیاسه ته کانی ناپلیون به دیار که ون، پتویسته سه رتا هۆی سه ره کی نه مه، واته: نه خشه ی داگیر کردنی شیږه دورگه ی ئیبری⁽⁶⁻⁷⁾ بزانه ن. جیگای وه بری هینه وه یه له پایزی سالی (1807) و زستانی سالی (1808) دا چۆره ناکۆکی و نیک له بۆ چۆنه کانی مارشال و وه زیره کانی و خاوه ن پله و پایه به رزه کانی ده ولت له گه ل ناپلیوندا سه ری هه لدا، کۆشکی ئیمپراتریه ی ناپلیون له جوانی و پاژا وهیدا نفرو ببوو، نه جیبه زاده کۆن و تازه کان برژوازیه گه وه و کۆن و تازه کان، له ئاهه نگ و میوانداری و شه و خونییه کاندانا له پووی زیږو باقی و بریقه وه له گه ل یه کتریدا رکه به رتیان ده کرد، سیلای زیږو زیوی هه له پژاو ده که و ته به رچاو، چونکه شازاده کانی بیانی و پاشایانی ده ستی شانکرا و له لایه ن ناپلیون وه، بۆ نیشاندانی خه زمه تکردن به ئیمپراتری فره نسا ماره ی دوو دریز له پاریسدا ده مانه وه، پاره یه کی زۆریان خه رج ده کرد، هه ره وها ئاهه نگی شیږه جابویی په ریانیش له کۆشکه کانی توپلری و فونتن بلو و سن کلو و مال مزو نیشدا به ریاده کرا، هه رگیز پژی می شانشین ی کۆنی فره نسا نه و چۆره شکمه ندیه ی به خویه وه نه بینبوو و نه نهو هه موو ژن و پیاوه دا پۆشرا و به زیږو زیوه ی تیدا بوو.

206 - وهك له مه وهر با سمان کرد، ناپلیون بیوه زینکی هاوسه ری نه فسه رتکی فره نی هتا وه که له شه ره کانی له سه رده می شوږی فره نسا دا کوزرا بوو و نه م ژنه کۆنکی هه بوو به ناوی نوژن و ده کاته زرکوری ئیبریا ژور.

(و- فارسی)

207 - به ده وله ته کانی ئیسپانی و پورتوگال ده کو تریت، که به شیږه دورگه ی ئیبری ش ناوده بریت. (و- کوردی)

به لأم همو و نه وانه ده یانزانی له یه کۆک له و ژورانه ی ده نگی ژاوه ژاوی پیناگات گه و ده که یان. به سه ره نه خشی جوگرافایی شیره دورگی شیریدا نوشاوه ته و هه سهیری ده کات.

زۆر له و نه فسه رانه ی له و تاهه ننگانه دا خه ریکی پابواردن و سه ماکردن بوون، نه گه ری نه و هه به یه ک ناماژه ی ئیمپراتۆر ده سته بجێ ئه م هه موو خۆشی وشادییه جێبهێلن و جارێکیتر گیانی خۆیان بکه نه و هه خۆراکی کولله تۆپه کان و تفه نکه کان، به لأم ئه مه له بهر خاتری چی؟

له پۆی شه په که ی ئوسترلینزه وه به پای زۆر له جه نگاوه ره کان پتیویست بوو کۆتایی به شه پکردن بهینریت و ئیتیر فره نسنا گه یشتۆته لوتکه ی به هیزی و له ناستی و پناکردن و خه و ن و خه یال چۆته ده ری، بێگومان هه موو دانیشتوانی ژۆر ده سه لاتداریتی ئیمپراتۆری فره نسنا بێ چه ندو چوون ملکه چی فره مانه کانی نه بوون، گوندنشینه کان به رگه ی سه ربازی کردنیان ده گرت، بازرگانه کان که وتبوونه حاله تیکێ خۆشییه وه و کاروباره کانیان باشبوو، خاوه ن پله و پایه به رزه کانی ده ولت و مارشاله کان ئیدی ترسی نه و یان نه مابوو شۆپشیک به رباییت و نه م پۆیمه له ناو به ریته، نه وان ده یانزانی په نجه ئاسنینه کانی ناپلیۆن فشاری توندیان کردۆته سه ر ناوچه ی کرکارنشینیانی پایته خت، به لأم نه وان له شتیتیر ده ترسان، نه وان زهنده قیان له درێژه دانی بیکۆتایی شه پو به رفراوانکردنی ئیمپراتۆریه تی فره نسنا بوو له لایه ن ناپلیۆنه وه، هیزی په های ناپلیۆن زۆر به رفراوانبوو، به لأم که م شاره زایی مارشال و کاربه ده سه به لاکانی حکومت له میژوو ده یانگوت ئه م جۆره ئیمپراتۆریه جیهانییه پایه دارناییت و شتیکێ ئاسایی نییه، چونکه ئه مه ده بیته هۆی زالی هیزی میژوویی له پاده به ده رو له ناو ده چیت، نه مانه په یان به مه بردبوو و جارجه ره ش ده یان نه یانیه سه ر زمان و ده یانگوت: نه وه ی ناپلیۆن له سه ره تاوه هه تا ناشتی کردنه که ی تیلیست نه نجامی داوه، زیاتر له مو عجیزه ده چیت نه ک واقعی میژوویی.

هه ندیک له مانه که تالیرانیش پای وایوو، ده یانگوت: درێژه دان به نووسینه وه و بوونی ئه م جۆره داگیرکاریه ده بیته نه فسانه یه ک له لاپه په کانی میژوودا و پۆر به پۆر دیژوارتر ده بیته و مه ترسیدارتر ده ی، ناپلیۆن له به رامبه ر هاوکاره کانی خۆیدا، به سوپاشه وه، به شیره یه کی ده سترکراوه و سه خواوته یارمه تی ده دان، دوا ی ریککه و تفتنامه ی تیلیست، یه ک ملیۆن سه کی زۆری به دیاری دایه مارشال لان. بۆ مارشال (نی)ش موچه یه کی سالانه ی به پری (300) هه زار فرانک بپه ره، به ششی (برتیته)ش سالانه موچه ی (405) هه زار فرانکی هه بوو، زۆر به ی مارشال و ژناله کانی نه و به خشیشیان پێدراو موچه یان بۆ بپه رایه وه، وه زیره کان، به تاییه ت گودن و مولین و تالیران و فوشه، به نه ندازه ی مارشاله کان گرنگیان پێدراو پاره یان درایه و موچه یان بۆ زیادکرا، هه موو نه و نه فسه رانه ی گاردو سوپا به خشیشیان درایه که له وشه پدا جیده ستیان دیاریوو و قاره مانیه تیان نواندبوو، زۆر له مانه ش موچه ی مانگانه ی زۆر، نه و سه ربازانه ی له شه پدا برینداریبوون سن به رامبه ر پاداشتیان و هه رگرت، ئه م ده سته بلایه ته نانه ت به یه ک فرانکیش زیان به خه زنه ی ده ولته ی فره نسنا ته و او نه ده بوو، چونکه جگه له وه ی نه و ولاتانه ی که وتبوونه ژۆر ده سه لاتنی فره نسنا باجی سالانه ی زۆریان ده دا، ناپلیۆن باجی تاییه تی له و ولاتانه ده ستاند که بپه که ی ده گه یشته ده یان ملیۆن فرانک، بۆ نومونه: دبوا شانیشینی و ستفالی (40) ملیۆن فرانک له باجی زه وییه کانی کشتوکالی و هه ریکرت و بیدات به فره نسنا، پۆلۆنیاش ده بوا (30-35) ملیۆن فرانک بدات، زۆری تریش

ناپلین به زه‌وقی خۆی ئه‌و پارانه‌ی خه‌جده‌کرد، ئه‌وه‌ی که له‌دانی به‌خشیش به‌وه‌کسانه‌ی لێیه‌وه‌ نزیکیه‌وون زیاد ده‌بوو، ناپلین له‌عه‌مباری کۆشکی توپلری ده‌هاویشته، به‌پیتی گوته‌ی ناپلین له‌سالنی (1812) دا ئه‌و پاره‌یه‌ به‌ره‌که‌ی که‌یشته (300) ملیۆن فرانکی زێڕ، ئه‌و خه‌رجیه‌ی ده‌ستوپێوه‌نده‌کانی کۆشک وچه‌رجی سالانه‌ی کۆشک نزیکی (25) ملیۆن فرانک بوو، به‌لام له‌چاوه‌وه‌موو پاره‌و زێڕه‌و زیوه‌ی که‌به‌دیاری ده‌هه‌ندرایه‌ کۆشک، وه‌ک دڵۆپه‌ ئاوێکیه‌و له‌ده‌ریایه‌ک، به‌م جۆره‌ داهاتیکی زۆر له‌و شوێنانه‌وه‌ بۆ ناپلین ده‌نێردرا که‌داگیرکراوه‌وون، به‌ی ئه‌و پاره‌یه‌ ده‌که‌یشته‌ ملیۆنه‌هاو ناپلینیش بێ-دریغی به‌شیک له‌وپاره‌و زێره‌ به‌سه‌ر سوپاوه‌ کارمه‌ندان و لاته‌که‌ی خۆیدا دا به‌ش ده‌کرد، ئه‌و هه‌موو پاره‌و موچه‌ی که‌ده‌درایه‌ ئه‌مانه‌، نه‌ده‌بووه‌ هۆی ئه‌وه‌ی ئه‌و بێرێکه‌یه‌ له‌دلی خۆیاندا ده‌ریاوه‌یێن که‌ئهم هه‌موو خۆشی و ده‌وله‌مه‌ندییه‌ له‌ناشتی و ئاوامیدا خۆشه‌و ده‌بی ته‌مه‌نی خۆیان له‌شه‌پی بێکرتایدا به‌مه‌ده‌ر بدن، هه‌موو لایه‌ک ده‌یانزانی ئێستا ناپلین ته‌واو له‌تیلیست نه‌گه‌پاوه‌وه‌ که‌خه‌ریکی خۆسازکردن بوو بۆ شه‌پی پورتوگال به‌سه‌ر خاکی ئیسپانیادا، زۆرینه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ش نه‌یانده‌زانی ئامانج له‌و شه‌پکردنه‌ چیه‌، له‌و پوره‌وه‌ پتویه‌سته‌ جارێکیتر تێبینی گه‌مارۆدانه‌ ئابوورییه‌که‌ی سه‌ر بریتانیا بکرتێته‌وه‌، چونکه‌ نێتر له‌و مێژوه‌ به‌دواوه‌ هیچ کاتیگ ناپلین له‌مه‌سه‌له‌ی گرنگیدان به‌و گه‌مارۆ ئابوورییه‌ی سه‌ر بریتانیا خافه‌لگیرنه‌بوو، لێره‌وه‌ ئامانجی ناپلین ئه‌وه‌بوو ئابووری بریتانیا بخاته‌ گێژاو و ته‌نگه‌ی تونده‌وه‌، ته‌واو بۆچوون وه‌نگاری لوژیکیانه‌بوو.

ناپلین نه‌یده‌توانی باوه‌پ به‌بنه‌ماله‌ی شانشینی براگانسی⁽⁸⁾ پورتوگال بیه‌نیت و پشیمان پتیه‌ستیت، نه‌به‌ بنه‌ماله‌ی بوربه‌نه‌کانی ئیسپانیاش، ئه‌سته‌م بوو ناپلین به‌وه‌باوه‌ریکات ئهم دوو بنه‌ماله‌ی شانشینییه‌، ئاماده‌بن به‌ریه‌وومه‌ کشتوکالییه‌کانی خۆیان به‌بریتانیا نه‌فرۆشن و نه‌شه‌پێن کالای به‌ریه‌وومی بریتانیا بێته‌ و لاته‌که‌یان وه‌، ئاشکراوه‌ هه‌ردووک پاشا چاپووشیان له‌بهراره‌که‌ی به‌رلین که‌سه‌باره‌ت به‌گه‌مارۆدانی ئابووری سه‌ر بریتانیا ده‌رکراوه‌و، ده‌کردو هه‌زار به‌ره‌ به‌هانه‌و پاساویان ده‌هێناوه‌وه‌، به‌وه‌ی به‌رفراوانبوونی سنووری ده‌ریای خاکی شێوه‌ دورگی ئیبری زۆریه‌و و به‌رده‌وامیش ده‌ریاوه‌نه‌کانی جه‌نگی بریتانیا به‌سه‌ر که‌نداوی بیسکه‌و⁽⁹⁾ سه‌رتاسه‌ری ئوقیانوسی ئه‌تله‌سی و ده‌ریای سپی ئاوه‌پاستدا زالبوون و له‌سه‌ر خۆدی خاکی شێوه‌ دورگی ئیبریشدا قه‌لاتی سه‌ربازگه‌یه‌کی گه‌وره‌ی بریتانی له‌سه‌ر ته‌نگه‌به‌ری جه‌به‌ل تارق هه‌بوو، به‌دلتیاییه‌وه‌ هه‌تا ناپلین ئه‌و دوو ولاته‌ی نه‌خسته‌بایه‌ ژێر ده‌سه‌لاتی خۆی، نه‌ده‌توانرا به‌پاره‌کانی گه‌مارۆدانی ئابووری سه‌ر بریتانیا جیه‌بجێکێن، بنه‌مای ئهم مه‌سه‌له‌یه‌ له‌ناو هۆشی ناپلیندا به‌م جۆره‌ پێگه‌چاره‌ی بۆ دۆزداوه‌وه‌، ئه‌ویش ئه‌وه‌بوو ده‌بوا ته‌واوی سنووری ده‌ریای ئه‌وروپا⁽¹⁰⁾ که‌وتبایه‌ ژێر ده‌سه‌لاتی سوپاکه‌ی خۆی، ئینجا گه‌مارۆی سه‌ر بریتانیا کاریگه‌ری ده‌بوو، ئه‌و که‌سه‌ی ملکه‌چی ئه‌مه‌ش نه‌بوو یا ده‌بوا به‌زۆر وه‌ لا خرابا.

بوربه‌نه‌کانی ئیسپانیا له‌به‌رامبه‌ر ناپلیندا خۆیان به‌پاستگێز نیشانداده‌واو درۆشیان ده‌کرد، چونکه‌ نه‌ده‌یانویست و نه‌ده‌شیان توانی دژی بریتانیا ببنه‌وه‌و به‌شێوه‌یه‌کی پراکتیکی په‌یوه‌ندی بازرگانی له‌گه‌لدا بپه‌چێنن، بنه‌ماله‌ی شانشینی

²⁰⁸ - بنه‌ماله‌ی پاشایه‌تی پورتوگال، که‌له‌ئالفونسو کوپه‌ یه‌زووه‌که‌ی ژان- ی یه‌که‌مه‌و ئازادی مه‌زنی هه‌یه‌،

(و- فارسی)

²⁰⁹ - له‌سه‌روی شێوه‌ دورگی ئیبریدا یه‌و ده‌که‌وته‌ ئێوان فله‌روا و ئیسپانیا، (و- کوردی)

²¹¹ - لێره‌دا ئێرله‌ندا و بریتانیا له‌گه‌ل ئه‌وروپادا هه‌زمانه‌ کران، (و- کوردی)

براگانسیش له پورتوگالدا به هه مان شیوه په فتاریان ده کرد، واته: خویان له ناپلین هه لده کردو به ملکه چی فرمانه کانی ناپلین خویان ده خسته بوو وه ولیشیانده دا چاپویشی له جیبه جیکردنی بریاره کانی که مارقودانی نابوری سر بریتانیا بکن. له گه ل هه موو نه مانه شدا بریتانیا که دواى پودلوو که ی تیلیست تاک وته نها مابوو، به جددی بریاریدا به توندی به ربه ربه کانیه کانی خوی دريژه پییدات، له سره تاي پوژانی مانگی سیپته مبرى سالی (1807) دا هه ندیک له که شتیبه جه نگیه کانی بریتانیا به به هانیه نه وه ی دانیمارک ناماده یه بچیته گه ل گروپی که مارقودانی نابوری سر بریتانیا، شارى کزنپهاگنیان توپ بارانکرد، که ناپلین نه وه وه واله ی بیست زور توپه بوو وپیاریدا هه رچی زووتره ده ستبکات به جیبه جیکردنی نه خشه که ی خوی، نه ویش داگیرکردنی نیسپانیای پورتوگال بوو، له مانگی توکتوبرى سالی (1807) دا سوپایه کی (27) هه زار که سی له ژیر فرمانده یی مارشال ژونژدا، به فرمانی ناپلین به سر خاکی نیسپانیادا به ره و پورتوگال که وته پئ، ماوه یه ک دواى نه وه له شکرکیتر که پیکهاتبوو له (24) هه زار سه ریازو له ژیر فرمانده یی ژنرال دوپن دابوو به دواى له شکرى یه که مدا پویش، جگه له مانه ش ناپلین نزیکه ی (5) هه زار سه ریازی شمشیر وه شین وسه ریازی سوارو تفهنگ به ده سستی بۆ مه یدانى نه وه شه په چاره پوانکراوه نارد، پاشای پورتوگال داواى یارمه تی له بریتانیا کرد، هه رچه نده پاشای پورتوگال چه ند له ناپلین ده ترسا نه وه نده ش سلی له بریتانیا ده کرده وه،

ته نانه ت ناپلین نه یو بیست به پنگای دیپلوماسی په زامه ندی له نیسپانیا وه ریگریته هه تا سوپاکه ی به سر خا که کیدا به پوین بوشه پى پورتوگال، ته نها فرمانی به مارشال ژونژکرد له کاتی په پینه وه بۆ ناو خاکی نیسپانیا په یامیک بۆ نیسپانیا بنیتریت وله پنگای ته ترنگه وه مه درید ناگاداریکاته وه، مه دریدیش دواى که یشتنی نه وه په یامه جگه له پازی بوون هیچ پنگه چاره یه کی تری نه بوو.

له کوشکی ناپلیندا، کامباسره سی خاوه ن متمانه ی نیمپراتور، به وپه پى پیزه وه نا په زایی خوی له سر نه وه هه نگاره ی ناپلین ده ربی، به پیچه وانه ی تالیران که نه وه کاره ی نیمپراتوری ته و او به پاست ده زانی، نه وه سیاسه ته داره، له مانگی توکتوستی سالی (1807) دا دواى ناشتی کردنه که ی تیلیست، ده سستی له کارکی شابوو، به هانیه ده ست له کار کسانه وه که شی نه وه بوو ناپلین به نامه له به رتیل خوی وده سته که وتی نامه شروعی نه وه ناگاداری کرد بپوه، چونکه تالیران له وپوه وه که موکوپى زوری هه بوون، به لام راستیه که ی هزی ده ست له کار کسانه وه که ی ناوبراو نه وه بوو، تالیران نا کامی خراپی له سیاسه ته جیهانییه کانی ناپلیندا ده دی، بۆیه برپاری دابوو وده ورده خوی له هه موو کاروباریکی سیاسى به دوور بگریته. له گه ل هه موو نه مانه شدا له ناو کوشکی ده ربادا خاوه نى پیزی خوی بوو، به لام له م کاتانه دا دووباره ده یو بیست جار کیتر بیته وه جیگای سه رنج وگرنگی گه وره که ی، هه رچه نده نه وه سه رکه شیبه ی داگیرکردنی پورتوگال و نیسپانیاشی به مه ترسیدار ده زانی، به لام به رپایی وایده رده خست نه وه هه نگاره ی نیمپراتوری فره نسا راست ودروسته و زور له جیگای خویدا یه تی، له شکرى مارشال ژونژ گیشته سه ر خاکی نیسپانیای یه کسه ره به ره و پورتوگال ملی نا، سه ریازه کانی فره نسا نه وه ولایتیان به وشکه سال دیته وه و تالانى جوتیاره کانیان ده کرد، جوتیاره کانیش له هه ر شوینیکدا سه ریازی هه لپراو وه دواکه و توویان بینیان ده یانکوشتن وتوله ی خویان لیده کردنه وه.

سهرنه نجام دواي پښتنيكي دوو دريژ كه شش هفتي خايداند، مارشال ژوبل له (26/ي توفه مېري سالي (1807) دا گېشته پايتختي پورتوگال وداگيري كړد، دوو پښتنيش شو ميژووه، بڼه مالې شانښيني بېه ك كه شتي برتانيايي هلاتېبون، نينجا تړه ي ئيسپانيا مات.

(2)

له ئيسپانيا دا بارو دڅخه كه به م شپوه يي خواره وه بو، شارلي چواره م كه فرمانپوه وي شو ولاته بو، پياوړي نه فسنزم و ژيړيو و ته واو كه وتېږ ژيړ كړن تر ټولي هاوسره كي گړوي، پاشاو شازن گړوي، دژايه تي فرديناني ميرانگړه وي ته خت وتاجي پاشايه تي بوو ده كړد كه له سالاني (1805 و 1806 و 1807) دا چيني برژوازي و نه رستقرا ته كاني ئيسپانيا نوميدى نڅريان پښو، بڼ سهره يي وگنده لي له ناو دامودوزگا كاني ولاتدا ه بوو وسياسته تي ناوخوش زيانى به بواري بازرگاني وكشتوكال گه يانديبو، كه پيشت له گه شس سندندي زياتر دا بو، ته نانه ت برژوازيه ت و نه رستقرا ته كاني له پك بهر ي دژدا كړ كړد بوو نه وه، بهر ي نه مانه بهر پوخاندني پياوه خڅه ويسته كي كړشكي پاشايه تي، "واته: ميردي شازن گړوي"، نه گري نه وه ه بوو جاركيتر ئيسپانيا بگه ونيته وه سهر پتي خويي و بېوژنيته وه.

بيړكي پښككه وتن وگونجاني گه لي ئيسپانيا له گه ل ئيمپراتوري فهره نسيه كاندا كه وتېږ سهرزاران ونيانې نه وه يان ده كړد به لاي كه موه بېيته هو چاكسازي كړدن وپاريزه ري سهره خويي ئيسپانيان له بواره كاني ئابووري وسياسته تي دهره كيدا ئاسوده بن، فردينان، خوازېني يه كيڅ له برازا كاني ناپليوني كړد، به لام داواكاريه كي په تگرايوه.

له پاستيدا ئيمپراتوري فهره نسا پلانكي تري دا پشتمبو، نو ده يو يست بڼه مالې پاشايه تي ئيسپانيا لايبات ويه كيڅ له براكاني - يان يه كي له مارشاله كاني بكا ته پاشاي شو ولاته، له ماوه ي كه ژي زستان ويه هاري سالي (1808) دا يه كه سهر يازييه كاني سوپاي فهره نسا يه كه له دواي يه كه بهر وه ئيسپانيا ده اتن، هه تا مانگي ماري نه وساله نزيكي سته هه زار سهر ياز له ئيسپانيا دا جېگير كړا، كه ناپلن له سوپاكي خوي دلنيا بڼه ئاماده يه، بريارو نه خشه كاني دان وكه لكې له وډو بهر كيه ي ناو بڼه مالې پاشايه تي ئيسپانيا وه رگرت، مارشال مورا كه فرمانده ي له شكړيكي (80) هه زار سهر يازي بو، هيرشي كرده سهر مه دريد، شارلي چواره م هاوسره كي گړوي سهره تا بريارېاندا ه لېيڼ، به لام له وكا ته دا خه لك پا په پيوو و نه يانېشت نه مانه ه لېيڼ له نارانخونزه دا ده سترگريان كړدن، شق پشيه كان ده ستيان گه شته شازن گړوي و بهر ي نه زه بيانه ئازار يانداو خستiane زيندانه وه، دواتريش پاشايان ناچار كړد ده ست له پاشايه تي بڼ فردينان بگيښتيته وه، نه ه له (17/ي ماري سالي (1808) پوويده، شش پښ دواي نه وه، واته: له (23/ي ماري) دا، مارشال مورا گه شته پايتختي ئيسپانيا، به لام ناپليون پاشاي تازه فرديناني بهر سمي نه ناسي وداويكرد پاشاي تازه و پاشاي كړن و هه موو نه نداماني بڼه مالې پاشايه تي، بڼ بڼ شاري بايون بڼ لاي خوي، شو مافي داوه ري ده سله تداره يتي په هاي دهر پړني پاي خوي له سهر نه بهر ه قې خوي ده زاني، له (30/ي ئيريلي سالي (1808) دا شارلي چواره م وگړوي هاوسري و فرديناني هه و ته م، پيڅه وه چون بڼ بايون بڼ لاي ناپليون.

به‌لام ناپلین دوايکړد همو شازاده‌کاني نيسپانيا بڼ بڼه شاره چوون مه‌درید شله‌قاره، ورده‌ورده مه‌بستی ناپلین پروتیرقوه، نو ده‌ویست دوی نه‌وی همو بنه‌ماله‌ی شانشینی نيسپانيا ی پاکښی شاری بایقن کرد، پووخانی نه‌مانه رابگه‌په‌نیت وه‌مو نه‌وانه ده‌ستبه‌سهر بکات وئینجا به‌هانه‌ی بکه‌وټه‌ده‌ست وئیسپانيا بخته‌سهر ده‌سه‌لاتداریه‌تی فوره‌نسا. له‌به‌رواری (2/ی مایق) دا خه‌لکی مه‌درید دئی سوپای فوره‌نسا پاپه‌پیوون، مارشال مورا نو پاپه‌پنه‌ی شهلثانی خوټن کرد، به‌لام نه‌وتروسکه سهره‌تاییه‌کاني ناگری شه‌پی ناوخری نيسپانيا‌بوو، ناپلین له‌گل بیستنی نه‌م هواله‌داو له‌وکاته‌ی تازه بنه‌ماله‌ی شانشینی نيسپانيا گه‌یشتبوونه ناو ته‌لاری نیشه‌جمن بوونی ناپلین وجه‌جالی وقهره‌بالتغیبه‌کی زږیوو، شارلی چوارهم به‌گوجانه‌که‌ی داگژایه‌ فردینانی حه‌وته‌م وناپلیټنیش له‌توپه‌بیدا به‌سهریدا شیراندن وگوتی: ده‌بن هره‌بوکتان ده‌ست له‌ده‌سه‌لاتی خوتان بکښنه‌وه‌و چاوله‌ته‌ختی پاشایه‌تی نيسپانيا بیژش، من به‌فرمانپه‌وای نيسپانيا بناسن. هه‌رواشی لټهات، چونکه شارلی چوارهم وه‌اوسه‌ره‌که‌ی وفردینانی حه‌وته‌م، به‌ده‌ست سوپای فوره‌نساوه‌ گرفتاریبوون، ښنجا ناپلین گوتی: بڼ پاراستنی ناسایش وخزمه‌تکردن وخوشگوزه‌رانی ښوه، پښگانان پټانده‌م بگه‌پنه‌وه نيسپانيا، به‌لکو ده‌بن پاشاو^{۲۱۱} شائن بچن له‌کوشکی فونتن بلودابن، کړشکی پرسن دوتالیرانیش که‌له والانس‌ه‌دابوو بڼ فردینان وشازاده‌کاني تری دیاری کرد. نه‌م بریاره‌ پاسته‌وخو جټیبه‌جیکړا، چهند پلژیک دوی نه‌مه له (10/ی مانگی مایق) دا ناپلین فهرمانی به‌براکه‌ی جوزف کرد، که‌پاشای ناپولی بوو، بجټ بڼ مه‌درید وله‌سهر ته‌ختی پاشایه‌تی نو ولاته دانیشټ. مارشال موراش فهرمانی پیکړا بجټ بڼ ناپولی وبیټه‌ پاشای نو ولاته.

ښمپراتوری فوره‌نسییه‌کان به‌وی نه‌وکاره‌ی زږ به‌ناسانی به‌ده‌سته‌وه‌ات وپه‌توره‌ده‌ستی بنه‌ماله‌ی پاشایه‌تی نيسپانيا به‌ساویلکه‌یی هاتنه‌زیر ده‌ستی و بڼ نه‌زیه‌تی زږ ده‌ستی به‌سهر نيسپانيا دا گرت، زږ دلخوشبوو، به‌لام له‌پېر شتی چاره‌پواننه‌کړاو، نه‌که هه‌ر ته‌ننا سه‌پاره‌ت به‌ناپلین، به‌لکو به‌لای همو نه‌وپاوه‌ که‌له‌ترس وله‌رژدا ده‌ژيان پووداویکی گرنگبوو، نه‌ویش نه‌وه‌بوو یک شه‌پی خوټناوی له‌نټوان سوپای فوره‌نساو شرق‌شگټپه‌ پارتی زانه‌کاني نيسپانيا دا پوویدا، بڼ په‌که‌مجار ناپلین پوویه‌پووی دوژمنیک ده‌پوره‌ که‌پیشینه‌ی لای نه‌ونه‌بوو، نو دوژمنه‌ی له‌میسرو سوریاشدا هاوشټوه‌ی نه‌مه‌ی نه‌بینیوو.

گوندنښینه‌ ناستوریه^{۲۱۲}، توپه‌وخه‌نجر به‌ده‌سته‌کان، شوانه‌ پروت وړه‌جاله‌کاني سیرامورفا، به‌تفه‌نگی ژه‌نگاوییه‌وه، سنعه‌تکاره‌کاني کاتالونی به‌نټزه‌ی درټزه‌وه (ناپلین که‌ناوی نه‌وانه‌ی نابوو، خوټپی) وفهرمانپه‌وای په‌های نه‌وپاوو وله‌ به‌رامبه‌ریاندا سوپا مه‌زنه‌کاني پوسیواو نه‌مساو پروس به‌چړکدا هاتبوون و به‌ده‌ریپړنی وشه‌یه‌ک ښمپراتوری کزنی له‌سهر کارلاده‌بردن وه‌ی تازه‌ی له‌جڼگایدا داده‌نانه‌وه (له‌ده‌ست کومه‌لن) به‌ره‌لای نيسپانيا یی^{۲۱۳}. هه‌راسان بیوو؟ به‌لام له‌وکاتانه‌دا نه‌ناپلین ونه‌هیچ که‌سیکټی نه‌یانده‌زانی نه‌م ترټپه (بڼ سه‌رویه‌رانه) په‌که‌مین گړپه‌لکه‌نی ښمپراتوریه‌تی مه‌زنی ناپلینن وله‌ناوی ده‌بن.

211 - مه‌بست له‌شارلی چوارهم وکودوی هاوسه‌ریه‌تی. (و-فارسی)

212 - مه‌بست له‌لایه‌تکرانی پاشایه،

213 - مه‌بست له‌شورښکښه‌کاني نيسپانيا په‌که‌ښټوه‌ی پارتی زان شریان ده‌گړد. (و-گوردی)

کاتن ناپلیون له سالې (1808) دا نه خشه ی داگیرکردنی نیسپانیای کیشاو دهستی پیکرد، هه میشه تیپینی یه ک پووداوی میژویی ده کرد، که به پوکش ببوه جیگای گه شبینی شو، همیش نه وه بوو: پټک سته سال له موبه لویسی چوارده هم که فهرانپه وایی فهرانسای ده کرد، نه وه یه کی خزی به ناوی فیلیپ کرده پاشای نیسپانیا و ناوبراو هه مان نه وه که سه بوو که پشته و پشته بته مالای شانشین بربنه کانی نیسپانیای لیکه و ته وه، له و پټزگارده دا گه ل نیسپانیا، پټشوانیان له و پاشا تازیه کردو به رگریان له ته ختی پاشایه تی فیلیپ ده کرد، هه رچه نده له و پټزگارده شدا نیوه ی دهوله ته کانی نه وروپا که و تنه شه ی له گه ل لویسی چوارده هه می فهرانسادا، بټنه وه ی فیلیپ له سه رته ختی پاشایه تی نیسپانیا لایریت، له سه ر ته م بته مایه بچی ناپلیون به گرتنه به رچاوی پټزگاریش له لویسی چوارده هم به هیتزربوو، ناتوانیت ته م بکات؟ بټنه و ناتوانیت شانشینیکي بټنپارتی له نیسپانیا دا دایمه زرنیت و دروستبکات؟ جگه له مه شه پټویستی نه ده کرد وه لویسی چوارده هم شه پیش له گه ل نه وروپا دا بکات له سه ر ته م کاره ی چونکه پټشتر نه وروپا خرابټزیر ده سه لاتی خزی و پوسپاش ببوه هاوپه یمانی.

به لاهم ناپلیون به شتیره یه کی گشتی دلی خزی به مه خوشده کردو ته و اویش به هله دا چووبوو، نه وه نهیده ویست درک به و جیا وازی ده دانانی فیلیپ دو برین له سالې (1700) دا له گه ل دانانی جټزف بټنپارت به پاشای نیسپانیا له سالې (1808) دا بکات.

بازرگانان و که شتی دروستکه ران و نه رستگرا ته کان مه سه له ی دانانی فیلیپ به پاشای نیسپانیان به وپه ی خزی و شادی وه پټشوانی لیکردوو، چونکه ته مانهش وه لویسی چوارده هم وټنای نه وه یانکردوو نه شوټنانه ی نیسپانیا داگیر کردوون ده بټته ملکی فهرانسا، به لاهم ته وانه هه له یه کی گوره یان کردوو، چون ته مانه به کزی گشتی هه موویان دټی نه وه بوون سه رمایه و بازرگانی و پیشه سازیه کانی فهرانسا به ټنه نه شوټنانه و فیلیپی پټنجه م ناچار کرابوو مافه کومه لایه تییه کانی هاوالتیانی نیسپانیای بدات به هاو نیشتمان کانی خزی، واته: فهرانسییه کان، هه روه ها نیسپانیا ته وکات باجی نه ده دا به فهرانساو ته نها نه وه نده بوو بته مالای بورینه کان و فیلیپ بټته پاشای نیسپانیا، به لاهم له و پټزگارده دا جټزف بټنپارت، له ټز شانټلی پرشکزی پاشاکانی نیسپانیا دا ته نها فهرانپه وایه کی ساده بوو که له لایه ن ناپلیون نه وه دانرابوو، به مانایه کی باشت، جټزف ته نها که سټکبوو که له لایه ن ناپلیون نه وه نه رکی نه وه ی پټسټزدرابوو که مارټی نابوری سه ر بریتانیا توندتریکات و نیسپانیایش به شتیره یه کی پراکتیکی وه ک ټز ده سته یه کی فهرانسی بټنه و به رهټنانه ی برټوانیه کانی فهرانسا داینبکاو زه مینه بټنه و پره خستټ، له نیسپانیا دا باش ده یانزانی هه ر له سه رته ی کوده تاکه ی (بومری سالی 1799) وه هه زاران سکاو خواست وداوا له لایه ن پیشه کاران و به زازو... هیتزی، فهرانسای خرابوونه به رده م ناپلیون و ته مانه به رنامه ی نابوری خزیان له م دواپیانه دا ناواخستټ یرده م ناپلیون:

- 1- پټویسته بازا په کانی نیسپانیا تاییه ته به ربووم و پیشه سازیه کانی فهرانسا هه بټ،
- 2- ده بټ دهوله تی نیسپانیا خوری مه په مرینوسه کان (له و پټزگارده نه و خوریه له دنیا دا هاوتای نه بوو بټچاکی) تاییه ته به کارخانه کانی فهرانسا بفرټشټ.

3- ئيسپانيا به گشتي به تاييبت له ننه د لوسدا، ده بچ هم مو چوره کاني لکه بچيتريت، که بچ کارخانه کاني پستن و چيني فرنسا نذر زه رووي بوو و ناپليون کپيني لکه کي له بریتانیا قه دهغه کردبوو، هره به فرنسا بغرق شريت.

سهرته نجام، بچ ياریده دانی هم مو پيشه سازانی ئيسپانياو بچ گوندنشينه کاني شم خاکه که بژيوي ژيانان راسته وخځ و ناپاسته وخځ وابه ستیي نژوي به بهرهمی مو و خوري ولکه وه بوو.

له هندیك به شی فرهنسدا که تا نه وکاتهش به میرنشیني لوكال و خپله کی مابونه وه، به تاييبت له و شاروقچکانی که خه ريکبوو نه و سيستمه کړمه لایه تيه بهر و نه مان ده چوره، هم مو کولاکه کان که په يوه ندی نزيکیان له گه ل بریتانیا و شويته ژير ده سته کاني ئيسپانیا دا هه بوو، ملکه چی ناپليون بوو، ئيت راسته وخځ بریتانیا شه پی پاگه ياند له گه ل ئيسپانیا دا وه که چوڼ نه و دورگانه ی فرهنسا که له دنیا دا هه بوو ده چنگی و دزايه تی ده کردن له گه ل ئيسپانیا دا به هه مان شيوه که و ته جموچول، هم مو نه و شويته ی له ده ست داگيرکردن ونولم و نژوي ناپليون دا توشی زیان ببونه وه، ده ستیانده یاخيوون وشق شکردن دژي فرهنسا، گوندنشین وپيشه کارانی ئيسپانیا هه رله سهره تاوه نه و ه یان سه لماند که ده تواش بهره نگاری فرهنسا بینه وه و شق شبکه ن؛ به لام به پروک شه له و نژانده ناپليون له کاره کانیدا سهره و توو دیار بوو، بوريته ده ستبه سهره کاني ئيسپانیا که له ژير پاسه وانی پوليسه کاني فرهنسدا بهر و کوشکه کاني فونتن بلوو والانسه، بران بچ جيتنشين کردنیان له ویدلو جقرتف بونا پارتیش چو بچ مه درید.

راسته ناپليونيان له هندیك پوډوای لاره کیش ناگادارده کرده وه، له مانهش گوندنشينه ئيسپانیا بیه کان غيره تی نه و ه یان کردووه شه وانه ده سته ده ست هيرشبه که نه سهر بازرگانه کاني ئيسپانیا یی و گولله بارانیا ن کردوون وکاتنه نه مانه ده ستگيرده کران و گولله بارانیشده کران به بیده نگي-یان به دروشم گوته وه بهر و مهرگ ده چوون، هه روه ها پاپورتی نه و ه شيان بچ ناپليون بهر زکردبوو خه لکی مه درید دژي سهریازه کاني فرهنسا پاپه پيون ومارشال مورای فرمانی به سهریازه کان کردووه گولله بارانیا ن بکن، به لام خه لکه که هه لته هاتوون وچوونه ناو ماله کان و له په نجهر و ده رگاکنه وه ته قه یان له سهریازه کاني فرهنسا کردووه، کاتنه سهریازه کاني فرهنسیش بچ پاره دوونانی نه مانه چوونه ته ناو شه و ته لارو مالانه، ئيسپانیه کان تادواين فيشه که شپړان کردووه و ئینجا به شه په کتيدو مست وچنگه کړکه و ددان وهرکژاونه سهریازه کاني فرهنساو شه پکی خویناوی نذر ديژوار ده ستی پیکردووه و ته نانه ت سهریازه فرهنسیه کان نه و شق شگرتانه یان بهر ده دانه وه خوار ی بوسه رسر نيزه ی سهریازه کاني تری که له ده ره وه ی نه و مال و ته لارانه دا پاره ستا بوون.

فرهنسیه کان له یه که م هه نگاوی که يشتنیا ن به سهر خاکی ئيسپانیا، هه ستیان به وکینه سوزی و نه ته وه پرستیبه ی خه لکی نه و ولاته کرد، په که یه کی سهریازی چووبوه ناوگوندیکی چزل که پيشتر دانیشتونانی نه و نيه چنگیان و ده چنگه ل دابوو، له ناو خانويکا که ته نها ژنيکی گنج و منداله کی تیدا مابوون، سهریازه کان، هه نديک خوار دنیان ده ستکه و تروه، فرمانده ی نه و یه که سهریازیه که و تپي گومان وپيش نه و ی پڼگا به سهریازه کاني بدات نه و خوار دنه بخون له وژنه ی پرسیبو تو بلتی نه م خوار دنه ژه هراوی نه کرابیت؟ بچ نه و ی دنلیا بینه وه نه فسره که ژنه کی ناچار کردبوو پيشان نه و که من له و خوار دنه بخوات، نه و ژنه جوتیاره ش بچ دودلی داواکی نه و ی جیبه جیکردبوو، به لام نه فسره که هه ر گومانی مابو و به ژنه کی گوتبوو ده بچ هه نديکیش له م خوار دنه بده يته منداله که ت، دایکی منداله که نه و ه شی کردبوو، ئینجا سهریازه کان که و تبوونه خوار دنی

ئەخۇرقاكو پاش ماوئەيك دايك ومندالەكو سەربازەكانى خواردنەكەيان خواردبوو بەئازارىكى نۆرەو مردن وفريودانەكە سەرى گرتبوو.

لەپۆزانی سەرەتايدا ئەمجۆرە پووداوانە سەربازەكانى فەرەنسايى توشى سەرسوپمان كەردبۆو، بەلام پاش ماوئەيك كەمن دۆخەكە ئارامبۆو كەس ئەوئەى بەلاو سەيرنەبوو وئەشپۆئەيكى ئاسايان وەردەگرت، ناپليون سەرى لەم پووداوانە ئەستورەبوو وتەواو ھەراساننبوو، ماوئەيكى دوورودرۆژى خايان تالەچۆئىيەتى ئەم شەپە گەيشت.

بەلام لەگەل ھەموو ئەوانەشدا لەنيوئەى زستان بەدواو وەردەوردە ھەندىك لەدەولەتە دۆراوكان بەچاوى ئوميدەو سەيرى ئەم تروسكاييەى ناگرى كۆرەكانى پيرنەيان⁽¹⁴⁾ دەكرد، پوپاگەندەى پەرچەكبونەوئەى سوپاي ئەمسا بلاوبۆو، كەسئ سائ بەسەر شەرى ئوسترليتزدا تىبەپيىبوو ونەمسا پشووئى دابوو وئيرنە قولەكەى ئەوشەپەى سارۆژبۆو، ئوميد لەدلى شانشيني ئەمساو چيني برۆوازو ئەستۆكراتەكاندا پەيدابوو كەخۆيان لەچنگ زولمى ناپليون پزگارەكن، جىگاي ئامازە بۆكردنە لەپوسياو ھەنگارياو بوھم ونەمسادا ترسى ئەوئەيان ھەبوو فەرمانپەرەيى ناپليون درۆژە بگيشت ونەمسا ناچاربيت دەستورى مەدەنى ناپليون پەيرەوبكات، چونكە ئەمە بەماناي پووخانى يەكجارەكى سىستەمى كۆنى پاشاو مېرەكانبوو.

ناپليون پيى باشبوو ھيژى ھاوپەيمانيەتى پوسياو فەرەنسا نيشان بەدريت، ھەتا لەوكاتەى خەريكى سەركوتكردىنى شۆپشگنپەكانى پيرنەيە خۆى لەھەرجۆرە جموجۆليكى سەربازى ئەمسا بەئاسايش ببينيئەو، لەپۆزئانەكانى ئەوروپايدا بەپۆزەو بەم شپۆئەيان دەنووسى، بەپۆز ئيمپراتۆرى فەرەنسا لەنزىكەو ھەندىك لەخەلكى ئيسپانياى دپندە دينيئەو سەر ھۆشى خۆيان، بەلام نۆد لەدانىشتوانى ژۆر دەسەلاتداريئى فەرەنسا، بەگوئى يەكترياندا دەچرياندر بەنھيئى دەيانكوت: سەرئەنجام ئەم پۆگرە زەوالى خۆى بۆ پەيدابوو، ھەتا ئەوكاتەى پاگەندرا كەھەردوو ئيمپراتۆرى پوسياو فەرەنسا لەپازى سالى(1808)دا لەفورتدا چاويان بەيەكترى دەكەوت.

(3)

دەمىكبوو ناپليون دەيوست توندوتلى ھاوپەيمانيەتى ئىوان فەرەنساو پوسيا ناياشبكات، بەلام لەناوئەراستى مانگى يۆليۆدا، پووداويكى چاوەپواننەكراو ھاتەپيئش وناپليونى ناچاركرد پەلە لەچاوپيەكتەوتنى لەگەل ئيمپراتۆرى پوسياو بكات، ئەويش ئەوئەبو ژنرال دوپن كەداگركردىنى خۆئاواى ئيسپانياى پيئسپيئردرابوو، گەيشتبۆ ئەندەلوس وداى داگركردىنى ودرۆژەى بەپيئشپەويەكەى خۆيدابوو، بەلام لەپ سوپاكەى لەدەشت وبيابانتيكى چۆلوانى بى ئازوقەدا ببينيئەو لەھەموو لاىكەو دەستەى بى ژمارى گوندنشيئە پارتيزانەكانى ئيسپانى گەمارۆيانداو ھيژيشيان كەردبۆسەر.

لە(20/ى يۆليۆ)دا ژنرال دوپن لەنزىكى بلن چەكى داناو ھۆى تەسليم كەردبوو، ديارە ئەم پووداو بەماناي دەست شلكردىنى زولم و نۆرى فەرەنسانەبوو لەسەرئيسپانيا، بەلام پەنگدانەوئەى ئەم پووداو كاريگەريەكەى گەورەى لەسەر ئەروپا جىيەيشت.

لهشکری هرگیز تینه شکاوی ئیمپراتوری فەرهنسا شکستی خواردبوو، شکستێک که سه ره کی نه بوو، به لام دیارو بهرجهسته بوو.

به بیستنی ئه مه واته ناپلین توپه بوو و دویینی بۆ دادگا کردنی سه ریازی نارد، ناپلین له مه سه له ی په وشت وناکۆک له گه ل نه خلاقدا بۆ چوونی تایبه تی خۆی مه بوو، به پای ئه و گه و ره ترین کاری ناکۆک له گه ل نه خلاقدا قبۆل کردنی شتیکیبوو که به لێوه شاییه وه نه نجام بدریت، کاتێ فەرمانده ی سه ریازی نالێوه شاهه کاروباری وابهسته به جهنگ قبۆلگه ک، نه مه ناکۆکه له گه ل نه خلاقدا ده گۆر دیت بۆ تاوان، ژنرال دوپن بۆ هه میشه له بهرچاری ناپلین کهوت، ئیمپراتۆر زوو ههستی به ناکامه خراپه کانی پووداوه که ی بلن کرد، ئه و له گه ل نه ویدا که به خۆین ساردییه وه باسی زیانی بلنی ده کردو ده یگوت: له چار مه زنی ئیمپراتۆریه ته کهیدا شتیکی چشه، به لام ده یزانی په نگدا نه وه ی ئه مه ده بیته وه ی ئه وه ی نه مسا زیاتر په له بکات له پرچه ککردنی خۆی، نه مسا پێی وابوو ناپلین ناتوانیت له دوولاره درێژه به به ره ی شه پکردن بدات، ئه وشه په ی که له خواروی ئیسیانیدا هات بۆ پیش ده بوا له به ره ی دانویدا لاوازی بکات.

بۆرینگاکرتن له گومانی شه پکردن ده بوا ناپلین له نه مسا ی گه یاندا ئه لکسه نده ری پوسیا خه ریکی داگیر کردنی خاکه ژێر ده سه کانی خۆره لاتی نه مساده بیت و هاوپه یمانه که شی، واته: ناپلین له خۆر ئارابه وه به ره و فیننادیت، ئه مه بنچینه ی کۆبوونه وه ی هه ردو ئیمپراتۆری فەرهنساو پوسیا بوو له ئارفورت.

ئیمپراتۆری پوسیا دوا ی پێککه و تننامه ی تیلیست، که و ته هه لومه رجێکی ناله باره وه، هاوپه یمانیه تییه تی کردن له گه ل ناپلیندا پساندنی په یوه ندیه کان له گه ل بریتانیا دا زیانی تۆری به نه رستۆکرات و تووێزی بازگانی پوسیا گه یاندا، تیکشکانه کانی سوپای پوسیا له فریدلندو تیلیستدا ته نها به یه ک به ده بختی ساده هه ژمارنه ده کرا، به لگو نه نگ و پرسیای بوو. تزار به پشتیبه ستن به به لێنه کانی ناپلین که به به سه رجوونی کات پێکا بۆ نه وه خۆشه دکات، هه ندیک له خاکی ئیمپراتۆریه تی عوسمانی بخریته ژێر دهستی ئیمپراتۆریه تی پوسیا به مه که من سیویری تووێزی نه رستۆکرات و بازگانه کانی ده دایه وه، به لام پۆژه کان ده پۆیشتن و ناپلینیش هه یج هه نکاوێکی له و په ووه وه نه نان، به پێچه وانه وه ورده ورده له پترسبورگدا پروپاگه نده ی ئه وه بلاویوه ناپلین هانی تورکه کان ده دات زیاتر درێژه به شه په که یان بدهن له گه ل پوسیا دا.

له ئارفوتدا هه ردو ئیمپراتۆری پوسیاو فەرهنسا ده یانیست ئه و مه رمانه ی به کاغه ز له مه گبه ده ییلۆماسیه کانیا دا بوون، زیاتر له دانوستانه کانیا دا وه که به لگه بیخه نه پوو و لیتی دلتیا بیخه وه، هه ردو ئه و هاوپه یمانانه ئه و یان ده زانی

خه ریکی یه کتر فریودان بوون، هه ردو ک لایان له یه کتری به گومان بوون و پێویستی شیان به یه کتری بوو، ئه لکسه نده ر ناپلینی به که سیکی ژۆر ده زانی و ناپلینیش به دیپلۆماسیه ت و ریایی ئه لکسه نده ر سه رسامبوو، ئیمپراتۆری فەرهنسی سه باره ت به نه لکسه نده ر ده یگوت: ئه و یه ک یلنانی گوازاوه ی ئیمپراتۆریه تی بیزیس)ه، دووباره هه ردو ئیمپراتۆر له (27/ی دیسه مبه ری سالی 1808) له ئارفوتدا چاریان به یه ک که و ته وه به بهرچاری کۆمه لێ خه لکی تۆره وه به یه کتریانه وه ماچکردو بۆ ماوه ی دوو هه فته که پێکه بوون و له یه کتری جیا نه ده بوونه وه پێکه وه له ناو سوپای، خۆشگۆزه رانی و سه ما دیتنه کان و شانۆ و شکارکردن و گه رانه کانیا دا پێکه وه بوون، ئه گه ر نه مساوییه کان ئه مه هه واته یان نه بیستبا به لای ناپلین نه وه جێگای هه راسانی

بوو، بەلام ئەگەر تورکەکان بێ هەواییان لەم چارپێکەوتنە یۆنان ئەم دوو ئیمپراتۆرە هەبای، بەلای ئەلکسەندەرەوە نۆد کرنگەنەبوو.

لەوماوەی کە کەوتە یۆنان پێککەوتننامەی تیلیست و ئارفوروت، سائیکی خایاند، ئەلکسەندەر بۆی مەلومبوو بە ئێنی ناپلیۆن بەوەی خۆرەلاتی بداتە دەست ئەو و خۆرئاواش بخاتە ژێر دەستی خۆی، تەنها فریودانبوو، ئیتر ئەو پوون بێژووە کە ناپلیۆن ئەو هەر پێکای ئەو بە تزار نادات قستەتینی بەخاتە ژێر دەسەلاتی خۆی، بەلکو مولداڤیا²¹⁵ و الاسیش کە بەتەمابوو لە ژێر دەستی تورکەکاندا دەریبنێت، ناداتە ئەلکسەندەری ئیمپراتۆری روسیا. لەلایەکیترەو تزار ئەوەشی دەبینی دوا (12) مانگ لەناشتی تیلیست، ناپلیۆن سوپاکەی خۆی لەو بەشە نەگوازتۆتووە کە پێریارایوو بیداتەو پاشای پروس، واتە: فەردیک ویلهلم، بەلام ئەوەی بەلای ناپلیۆنەو گرنگبوو ئەوەبوو هەتا کۆتایی بەشە پێ پارتی زانەکانی ئیسپانیا نەهێنێت خۆی لە هێرشێ ئەگەری نەمسا بپاریزێت، بۆ ئەوەی ئەلکسەندەریش لەو پووەو یاریدە بەدات، دەبێ بە ئێنی ئەم بەدات هەركاتێ نەمسا هێرشێ کردەسەر سوپای فەرەنسا روسیا دژی بوهستێتووەو لەگەڵیدا بچەنگێت، ئەسکەندەر نەیدەویست پەیمانێکی لەم جۆرە ببەستێت و جێبەجێبکات، بۆیە ناپلیۆن نامادەبوو یاریدە سەربازی روسیا بیدات و هەموو خاکی گالیسی هەتا دەگاتە کارپات "ناوچەیەکە لە پۆلۆنیا"، بداتە ئەلکسەندەر، دواتر نوێنەرانی دیاری لایەنگرانی ئیسلاو نوێنەرانی (ئەنجومەنی مێژوو نووسانی نیشتمانی و میلی پوسی، نۆد بەسەختی سەرژەنشێ ئەلکسەندەریان کرد بەوەی بۆچ ئەو پێشنیارە ناپلیۆنی قبوڵنەکردووە ئەو هەلەباشە لە دەستداوە کە ئیتر هەرگیز بە دەست نایەتەو، بەلام ئەلکسەندەر پاش هەندێک بەرگریکردن لەبۆچوونەکی خۆی دانی بەهەلەکی دامێناو تەسلیمی پای ئەرستۆکراتەکانی روسیا بوو، چونکە ئەم ئەرستۆکراتانە کە دوو جار لە سالی (1805 و 1807) سوپای روسیا یان لە بەرامبەر سوپای مەزنی فەرەنسادا تیشکابوو، ئەمەیان بە نەنگێکی گەورە هەژماردەکردووە قبوڵکردنی پێشنیارەکی ناپلیۆنیش بۆ ئەلکسەندەر ئەم نەنگێ پاک دەبۆو. لەگەڵ ئەمانەشدا ئەلکسەندەر لە ناپلیۆن دەترساو حەزی نەدەکرد پەيوەندییەکانی لەگەڵ ئەویدا بچێت، ئەو بەهاندانی ناپلیۆن کە دەریوست سوید تەمبێ بکات لەبەر ئەوەی پەيوەندی لەگەڵ بریتانیا هەبێ، لەمانگی دسێمبەری سالی (1808) وە دەستی کرد بەشەپکردن لەگەڵ سوید، تزار هەموو خاکی فەرلاندا هەتا پوویاری تونیوی داگیرکردو خستەسەر خاکی روسیا، ئەلکسەندەر دەیزانی بە داگیرکردنی فەرلانداش نەیتوانیوە

توپیەیی خاوەن زەوییه فیودالەکانی روسیا هێوریکاتەو، چونکە ئەمانە بەرژەوێندی خۆیان پێگرنکترە لە داگیرکردنی خاکی پەپەفرۆ ساردی بێپیت، هەرچۆنێکبێت داگیرکردنی فەرلاندا بەلگەیەکی تازەبوو بە دەست ئیمپراتۆری روسیاوە کە پساندنی پەيوەندی لەگەڵ ناپلیۆندا مەترسیدارەو زیانی زۆری لێدەکەوتەو.

²¹⁵ - کەبەشی خۆرەلاتی ئەو ناوچە لەسالی (1945) خرایسەر نوکراڤا و بوو بە بەشێک لە سوڤیەت. مولداڤیا و الاسی: دوو وڵاتی دانوین و ئەمرۆ کە وێنەتەسەر خاکی رۆمانیا. (و- کوردی)

تالیران به نهیانی بۆ یه که مچار له گه‌ل ئه‌لکسه‌نده‌ردا که وه‌ت قسه‌و به‌وه ئامۆژگاری کرد خۆی له‌به‌رامبه‌ر به‌رزه‌فریه‌که‌ی ناپلیۆندا پابگریت ویه‌مه‌ش خیانه‌تی له‌ئاغاکی کرد، دواتر پاساو مینانه‌وه‌ی تالیران له‌و په‌فتاره‌ی ئه‌وه‌بوو گویا هۆی کردنی ئه‌م کاره‌ی ئه‌وه‌بووه له‌چاره‌نووسی فره‌نسا ترساوه‌وه‌ستی کردوه‌وه‌و خۆبه‌زلزانی وه‌سهرکێشیه‌ له‌سنووبه‌ده‌رسیه‌ی ناپلیۆن فره‌نسا به‌ره‌وه‌له‌دێر ده‌باته‌وه‌، ئه‌م ده‌سیسه‌بازه‌ پیره^(١٦). سه‌ره‌تا ئاوا له‌گه‌ل تزاری پوسیادا که‌وتبۆ قسه‌، که‌جۆره‌ پێته‌ لاگرتنیکێ پێته‌ دیاره‌ (که‌ل فره‌نسا شارستانییه‌، به‌لام فره‌مانپه‌وای نییه‌، فره‌مانپه‌وای پوسیاش شارستانییه‌، به‌لام میله‌ته‌که‌ی هه‌ونیه‌، بۆیه‌ پێیوسته‌ فره‌مانپه‌وای پوسیا له‌گه‌ل میله‌ته‌ی فره‌نسادا یه‌ک بگریت)

ده‌لێن تالیران به‌دریژایی ته‌مه‌نی خۆی ئاغاکانی خۆی فروشتبوون، ئه‌و پۆزگاری ئیرکتواری به‌ناپلیۆن فروشتن، ئیستاش له‌ئارفورتدا ناپلیۆن به‌ئه‌لکسه‌نده‌ر ده‌فروشت و دواتریش ئه‌لکسه‌نده‌ریش به‌بریتانیا، به‌لام به‌وه‌ی ناوبراو بریتانیاشی به‌که‌سیتر نه‌فروشت، هۆکه‌ی ئه‌وه‌بوو بریتانیاییه‌کان ته‌نها که‌سانیکه‌یون که‌کپاری ئه‌ویوون، ئه‌گه‌رچی تالیران زۆجاری خۆی ده‌خسته‌ مه‌ترسی، دواتر به‌های خۆی له‌ئه‌لکسه‌نده‌ر وه‌رگرت، مه‌رچه‌ند ئه‌وه‌نده‌شه‌نبوو که‌ ناوبراو چاره‌پوانی ده‌کرد، به‌لام جینگای گرنگیه‌ لێره‌دا ئاماژه‌ به‌م دوخاله‌بکه‌ین.

یه‌که‌م: ئه‌و شتانه‌ی که‌له‌سالی (1808) دا ورده‌ورده‌ ببوو جینگای دلنیکه‌رانی له‌لای مارشال وکاربه‌ده‌سته‌ بالاکانی ده‌وله‌تی فره‌نسا، له‌هه‌موو که‌س زیاتر درکی پێکده‌بوو،

دووه‌م: ئه‌لکسه‌نده‌ریش په‌ی به‌و پاستیه‌ برده‌که‌ ئیمپراتۆریه‌تی ناپلیۆن به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ی به‌په‌وکه‌ش دیاره‌، نه‌ئه‌وه‌نده‌ پته‌و ودریژخایه‌نو نه‌ئه‌وه‌نده‌ش یه‌کگرتوو و خۆپاگر، بۆیه‌ ئیمپراتۆری پوسیا له‌و پێشنیاره‌ی ناپلیۆن کردی که‌سه‌باره‌ت به‌وه‌بوو ئه‌گه‌ر نه‌مسا ویستی له‌گه‌ل فره‌نسادا شه‌پکات ده‌بێت پوسیا دژی ئه‌مه‌ به‌وه‌ستێته‌وه‌، ناپازی بوو، له‌کاتی گفتوگۆکردن له‌سه‌ر ئه‌مه‌ ناپلیۆن توپه‌بوو وکلاره‌که‌ی خۆی به‌زه‌ویدا کێشاور به‌پیلانان که‌وته‌سه‌ری، ئه‌لکسه‌نده‌ر له‌به‌رامبه‌ر ئه‌م په‌فتاره‌ ئابه‌جێیه‌ی ئه‌ودا گوتی: تۆ توپه‌و تۆسنی ومنیش شه‌پانگێز... یان ئه‌وه‌تا به‌لۆژیک و به‌لگه‌ بابدوین- یان من ده‌پۆم)

هاوپه‌یمانیه‌تی له‌نیوان پوسیای فره‌نسادا هه‌رمابوو، به‌لام ناپلیۆن نه‌یده‌توانی دلی خۆی پێخۆشکات، له‌پوسیادا هه‌موو لایه‌که‌ هه‌ست و خوستیان پاگریتوو داخوا دانیشتنی ئارفورت، به‌خێر کوتایی دیت- یان نا، ئایا ناپلیۆن چوار مانگ له‌مه‌وه‌ر به‌ماله‌ی پاشایه‌تی ئیسپانیای بانگه‌یشتکردن بۆ بایون وه‌لێدا ده‌ستبه‌سه‌ری کردن، ئه‌لکسه‌نده‌ریش ده‌ستبه‌سه‌ر ده‌کات؟ کاتی ئیمپراتۆری پوسیا له‌ئارفورت گه‌پایه‌وه‌، ژنرالیکی پیری پروسی به‌پاشاکاوی به‌شیوه‌یه‌کی به‌په‌وکه‌ش کاره‌کان سه‌ره‌که‌وتراوه‌ دیاربوون، به‌دریژایی ئه‌وماوه‌ی هه‌ردوو ئیمپراتۆر له‌ئارفورتدا پێکه‌وه‌بوون، پاشاکانی که‌ناپلیۆن داینابوون وه‌مه‌موو میرو فره‌مانپه‌واکانیتر له‌وپه‌یه‌وه‌ندییه‌ توندوتلێی نیوان ناپلیۆن و تزاری پوسیا چێژیان ورده‌گرت، به‌لام کاتی ئیمپراتۆری فره‌نسا له‌ئه‌لکسه‌نده‌ر جیاپه‌وه‌، مه‌لول وغه‌مباربوو، ئه‌و ده‌یزانی ئه‌و پاشایانه‌ی خۆی داینابوون ومیرو فره‌مانپه‌واکانی ژێرده‌ستی، خۆشیان پڕوایان به‌پایه‌داری ئه‌و هاوپه‌یمانیه‌تییه‌ نییه‌، ته‌نانه‌ت نه‌مسا ش باوه‌پی به‌مه‌نه‌بوو، بۆیه‌ ده‌بوا مه‌رچی زووتره‌ کێشه‌ی شۆرشگێزه‌ یاخیه‌یه‌کانی ئیسپانیا، یه‌کلایی بکاته‌وه‌.

(4)

له وکاته دا ناپلیون (100) هه زار سهربازی له سرخاکی ئیسپانیادا هه بوو، فرمانیدا (150) هه زار سهربازیتر په وانه ی ئیسپانیا بکړت، شورششی گوند نشینه کان پڅو به پڅو به رفراوانترو به گورترو ده بوو، به زارو ه ی ئیسپانی که پتی ده لاین گریلا، به وانه ی شه پی بچو کدیت، بق تیکه یشتن له و پوودا وانه ی که له ولاتدا پوویده دا ته واکاریگه ریوو.

نه وشه په که له لایه ن گوند نشین و سرخیل و شوان و... هیترو وه ده کرا، زږ زیاتر له شه په گه وړه کانی سوپای فره نسا ناپلیونی هه راسانکړدبوو، دواى ملکه چکردنی پروس، به رهنکار بوونه وه ی سره سختی شورشگپه کانی ئیسپانیا به شپوه به کی سره سوپه مینه رانه زیادیکردوو هیچ کاتى ناپلیون وینای شه وه ی نه ده کړد نه و ناگړه ی پارتي زانه کانی ئیسپانیا شاوا دريژه بکیشیت و نه گړی شه وه هه بوو کاریگری له سر نیمپراتور جیبیلایت له سرکه شی له خوبایی بوونی که من بسرنیتته وه، به لام کاریگری له سر که سیکی وه ک نیمپراتور ناپلیون، که نه وروپای خستوته ژیر ده سه لانداریه تی خزی، که مېوو،

ناپلیون به وه ی متعانه ی به یاریده ده رانه سهربازی پوسیانه بوو وده یزانی نه مسا ده ی ویت هیرشی بکاته سر، له کوتایی پایزی سالی (1808) دا له وکاته ی ته واک له یی بېوو، له ده ست پارتیزانه گوند نشینه دزیوو چلکنه کان وکوتبى جوش، برخزی چوو بق ئیسپانیا.

له وکاته نه دا بریتانیاییه کان توانیبوویان له پایته ختی پورتوگال دابه زن و سوپای فره نسا له ویدا تیکبشکیتن، نیت پورتوگال په ک پایه گای سهربازی فره نسا نه مابوو، به لکو بریتانیایی بوو. فره سیه کان ته نها سره ووی ئیسپانیا هه تا پوویاری نابریان له ده ستدامابوو، ئیسپانیا له شکریکی به چک و تفاقى بریتانی سازکردبوو وناپلیون له گه ل شه و له شکره تازه په ی ئیسپانیادا که وته شه پو له (10/4) تږه مبه ری سالی (1808) دا له دربورگوسدا تیکیشکاندن، به مزی دوشه پی تروه که دواتر پوویدا، نیت له شکری ئیسپانیا ته واک له بېن چوو.

له (30/4) تږه مبه ردا ناپلیون به وه مه درید که وته ری، جیکای وه بیرمینه وه په که ناپلیون بق زالبون به سر ئیسپانیادا سوپای پۆلونی که خزی دروستی کردبوو مینابوو. وه گه ل سوپای فره نسا دابوو، به فره مانى ناپلیون پۆلونییه کان ملی شورشگپه ئیسپانییه کانیا ن ده پ پاندو به بى شرمانه سرکوتی پاپه رینه کانی ئیسپانیایان ده کړد.

ناپلیون به نه مانى ده گوت: بۆسه ربه خزی وه رگرتنى پۆلونی پتویسته لیوه شاره یی زیاتر نیشانبده ن ویتستا پۆلونییه کان له کوششی شه و دابوون به داکیرکودنى نیشتمانى ئیسپانیاییه کان نیشتمانه که ی خویان نازادېکن، له (4/4) دیسمبه ری سالی (1808) دا ناپلیون که یشته مه درید، پایته خت به خاموشیه کی مه رگباروه پېشوازی له نیمپراتور کرد، نیمپراتور ده ستبه جى له مه دریدو سه رتاسه ری ئیسپانیادا حکومتی سهربازی پاگه یاندر دادگای سهربازی دروستکردن، ئینجا هیرشیکرده سر بریتانیا. واده اته به رچاو که نیت سره ربه خزی بوونه وه ی ئیسپانیا جارتیکتر له ده ست چوه و چه ند فشاری زیاتر ده خرایه سر شه میلله ته به رهنکاری بوونه ویا ن دږبه سوپای فره نسا به هیژترده بوو.

شاری ساراگوس که سوپای فره نسا که مارزی دابوو، چه ند مانگیک به رگریانکرد، مارشال لان چوارده وری شارى گرتبوو له (27/4) په نایه ری سالی (1809) دا چوه وناو شه وشاره وه داکیری کرد، نیت له وشاره دا پوودای واده اته پېش که پېشینیه ی نه بوو، هه موو مالیک بېروه سهربازگه، سوپای فره نسا ناچاربوو هه موو مژده و ته ویله کادین وشوینه کانی تری شه شاره

به‌شهری ده‌سته‌ویه‌خه داگیریکه، نهم کوشت وکوشتاره دپندانیه سڼ هفتی خایاند، نه‌وشاره‌ی که تا نه‌وکاته‌ش به‌ره‌نگاری ده‌کرد، سه‌ریازه‌کانی مارشال لان، ژن و مندالیان ده‌گوشتن و ده‌سستیان له‌هیچ نده‌پاراست، به‌لام ژن و منداله‌کانیش هرکه بوریان بۆده‌په‌خسابا سه‌ریازه‌کانی فیره‌نسیان ده‌کوشتن، سوپای فیره‌نسا (20) هزار شۆرپشکیرو (32) هزار هاولاتی نه‌وشاره‌یان له‌ناویردن و په‌شه‌کوژیانکردن.

مارشال لان، نه‌وسواره بیاکه‌ی له‌دنیا دا له‌هیچ نده‌ترسا، نه‌ه‌قسره‌ی که له‌مه‌ترسیدارترین شه‌په‌گانی ناپلیوندا به‌شداری کردبو و نه‌یده‌زانی به‌زه‌یی و ده‌ستپاراستن چیه، له‌بینینی شه‌وه‌موو تهرمه که له‌سار هه‌موو مال و کولان و شه‌قام و سه‌ریان ره‌ریاییه‌کاندا که وتببون، که و ته له‌ریزن و له‌وکاته‌ی که به‌کولانه‌کانی نه‌وشاره‌دا ده‌پۆیی به‌وسه‌ریازنه‌ی ده‌ووبه‌ری گوت: چ شه‌پنکه حه‌یفه مرۆف ناچاریکرت میلیه‌تیکي ئاوا ئازا بکوژیت، نهم سه‌رکه‌وتنه جگه‌له‌هیتانی په‌زاره و سۆز چ کاریگه‌ریه‌کی تری هه‌یه؟

گه‌مارۆدان و داگیرکردنی شاری ساراگوس له‌لاین سوپای فیره‌نساوه کاریگه‌ری و په‌نگدانه‌وه‌ی له‌هه‌موو شه‌وپا به‌گشتی و نه‌مساو هه‌موو ده‌وله‌تانی نه‌لمانی نه‌ژاد به‌تابه‌تی جیه‌تشت، نه‌و به‌رگریه دلیرانه‌ی ئیسپانییه‌کان به‌سه‌ر دانه‌وه‌اندیان، کاریگه‌ری ته‌واوی کرده‌سه‌ر شه‌رمه‌زاری و ملکه‌چی بۆ ناپلیون و ورو ته‌کانی به‌دلی نه‌مانه به‌خشی، ناپلیون ده‌وله‌تی داگیرده‌کردن، به‌لام نه‌یده‌توانی تاماوه‌یه‌کی دوورو درۆژ چینی برزوانی ولاته‌ژیر ده‌سته‌کانی به‌بۆن کاردانه‌وه به‌یلتیه‌وه، برزوانیه‌تی نه‌ووپا که به‌ده‌ستی خودی ناپلیون نه‌واو که و ته‌سه‌ری و له‌کۆت و به‌ندی میرو شانشینه‌کانی پزگاری بوو و که وتبۆ سه‌ر پزگای به‌ره‌و پیتشچوون و ئازادی سه‌رمایه، نه‌میش به‌تۆره‌ی خۆی ده‌بو پزگاچاره‌یه‌کی تازه بدۆژته‌وه بۆ پزگا‌بوونی له‌م گیرۆده‌ نابووریه، که سیاسه‌ته‌کانی ناپلیون له‌دولاه فشاری کردبۆسه‌ر، هرکه ورده‌ورده‌ پا‌په‌ینه میلییه‌کان دۆی ناپلیون لیره‌وله‌وئ زیادبانه‌کرد نه‌هه‌مان نه‌وپزگا چاره‌یه‌بوو که برزوانی نه‌ووپایی له‌م گرفته نابووریه ده‌ریازده‌کرد، پرنجکی نه‌و به‌رگریه میلییه‌نه‌ه‌وله‌ سالی (1803) وه به‌دیارکه‌وتن، له‌و شویتانه‌ی که له‌ژیر ده‌سه‌لاتی ناپلیوندا بوون، به‌لام له‌سالی (1813) دا له‌هه‌موو نه‌ورلاتانه‌دا وه‌ک ناگرتکی مه‌ترسیدار گروکلپه‌ی په‌یدا کرد، ناپلیون له‌سالی (1806) دا ته‌نانه‌ت پیتش تیکشکانی پروسیش نه‌وه‌ی نیشاندابوو که بچوکترین هه‌ولدان بۆ به‌هێزکردنی گیانی نه‌ته‌وه‌یی له‌ناو دلی میلیه‌تی نه‌لماندا، چۆنچۆنی به‌ره‌په‌چی ده‌داته‌وه، هه‌ر له‌دوای پزگه‌وتنه‌نامه‌ی ناشتی تیلیست، ناپلیون وای بیرده‌کرده‌وه ده‌توانیت له‌ته‌واوی شانشینه‌کانی نه‌لمانی نه‌ژاددا چۆنی بویت و ابکات.

ناپلیون نه‌یده‌زانی که فیخته ^(iv) له‌به‌رلیندا له‌گه‌ل وانه‌گرتنه‌وه‌کانی خۆیدا توانج وپلاری نیشتمان په‌روه‌رانه‌ باده‌کات، نه‌یده‌زانی له‌زانکۆکانی نه‌لمانیا دا ده‌سته‌و گروپ دروستده‌بن، هه‌رچه‌نده تانه‌وکاته‌ش نه‌ده‌ویران دۆبه‌ فه‌رمانه‌په‌وا سه‌رسه‌خته‌که‌یان پا‌په‌ن، به‌لام به‌نه‌پینی کینه‌و نه‌فره‌تیا ن له‌ئه‌و له‌دل گرتبوو، ناپلیون په‌ی به‌م راستیه‌ نه‌بردبوو. نه‌گه‌چی برزوانیه‌کانی ده‌وله‌ته‌کانی به‌نه‌ژاد نه‌لمانی، له‌هیتان و جیه‌جیه‌کردنی قانونی مه‌ده‌نی ناپلیون و نه‌هیتشینی پۆمی میرو شانشینی دلخۆشبوون، به‌لام به‌رگه‌ی سته‌می سیاسی و مالی فیره‌نسیان نه‌ده‌کرد، که پا‌چی

²¹⁷ - فیخته، یوهان کوئپ (1762-1814) قه‌بله‌سوفیکی نه‌لمانی و قوتابی کاتو و مارتشای شلیکه، سه‌ره‌تا قه‌له‌قه‌ی نه‌و به‌شیکوو له‌قه‌له‌قه‌ی کانت، به‌لام له‌کۆتایدا بووه‌یه‌ک قه‌بله‌سوفی نایدیالی په‌ها.

خوڭداندانیشیان دەدا، واتە دەبوا ئەلمانىيەكان بېيونا سەرياز لەسوپاى مەزندا، بەلام ناپليقن ئەمەى نەدەزانى و نەيدەويست بىزانىت.

لەئارمورتدا، شانشىنەكانى ئەلمانىاوار سەرهەكانى ئەوان، بەپىتى گوتەى ئەوكەسانەى لەوئىدايەون، پىك وەك ئەوكەرو كۆيلەى ئەريايىكى توپەو تۆسن واپەون، ئەو ئەوكەرو كۆيلەى بىق ماچكردنى دەستى ناپليقن بەپەرقشەبون و ئىمپراتورىش دەستى بىق بەرزەكردنەو تەماچى بكن.

دارا لەگۆتەى شاعىرى گەورەى ئەلمانىا كرابوو، جارێك بچىت بىق سەردانى ناپليقن، ئاكام كەناپليقن لەئارمورتدا پىشوازى لەگۆتە كردى بىرى چۆو كورسىيەك بىق دانىشتنى ئەو شاعىرە پىرەدابنىت، بەلام كاتى ناپليقن دەستخوشى لەنووسىنى كىتەبى فارتىرى ئەوكرد، گۆتە لەخوشى وشادىدا بالى گرتن، بەكورتى چىنى بالى كۆمەلايەتى ئەلمان كەناپليقن مەر لەگەل ئەوانەدا پەيوەندى مەبوو، تەنانت كەمىكىش ناپەزايان دەرەنەبى، مىللەتێكى بىدەنگ و ملەكچ بون لەبەرامبەرىدا، ئەو هارالانى لەنەمسارەش دەگەيشتن پۆز بەپۆز هەراسانكەرتەبون.

لەنەمسادا پروپاگەندەى ئەو بەلۆببۆو ناپليقن تەننا دەتوانىت بەيەك دەست شەرىكات، چونكە ناچارە بەدەستەكەى تىرى بارى گرانى شەرى ئىسپانىا دابىن بكات، لەنەمسادا دەيانزانى ناپليقن بەهيج نەرخى پازى نابىت دەست لەئىسپانىا شەبكات وەزى ئەو تەننا لەبەرنەوئەننى پانتايى ژىر دەسلەتسى ئىمپراتورىيەكەى زىادبكات، بەلكو لايەنى تىرى مەن و لەبەر ئەمە بۆماوەيەكى دوروو درۆز لەمەملەكەتەدا دەمىننەتەرە، لەو پۆزانەدا سىياسەتى گەمارۆدانى ئابوورى سەر برىتانىا لەژىر فەرمان و پىنمايەكانى ناپليقن توند تىژتر دەبون، بەچاوپۆشيش لەشەيوە دورگەى ئىبىرى كەبرىتانىا لەهەندىك لەوخاكەدا جىگىرەببوو، بەماناى ئەوەى سىياسەتى سەرەكى وئامانجى ناپليقن درۆزەدانىبوو بەسىياسەتى گەمارۆدانى ئابوورى⁽¹⁸⁾ سەر برىتانىا.

(5)

خىانەتکردن - يان بەلانى كەمەرە گومانى خىانەتکردنى تالیرانى پارەپەرست و فوشەى جاسوس، واتە: ئەو دورو بىشەرەفە تەواو بىرو مۆى ناپليقنەيان بەئەندازەى ئەگەرى شەپ لەگەل نەمسادا جەنجال كۆردبوو، چونكە ئاگادارى ئەوەشەبوو مارشالەكانى لەئىسپانىادا بىيەونى ئەو نىوەى وەرە تواناى خۆيان لەدەستدەدەن، بەئومىدى براكەى جۆزىف، كەبەبىن خۆى كەستىكى دەستەرەستان و هيج بوو، ئىسپانىاي جىيەيشت و بىقخۆى گەراپەرە پارىس و فەرمانى بەهەموو وەزىرەكانىدا لەكۆشكى توپلدا كۆبەنەرە، ئىنجا لەپوژى(28/ئىيتايرى سالى 1809)دا بەتوپیەپەرە تالیرانى سەركۆنەكردو سزایدا، ناپليقن بەمچۆرە پوويكردە تالیران و ئەم گوتانەى ئەو بەناوبانگن: (ئەى دز، تۆدزى، تۆ پىاويكى بى باوەپى! تۆ باوەپت بەخوانىيە! تۆ بەدروژايى تەمەنى خۆت سەپىچىت لەئەرەكانى خۆت كۆردو، تۆ هەموو لایەكت فەرىوداو و خىانەتت بەهەموو لایەك كۆردو، هيج شتێك لاى تۆ پەرز نىيە، ئەگەر بۆتكرابا باركيشت دەفرۆشت...، بۆچى من، تۆم بۆ مەيدانى

²¹⁸ - ئێرەدا كەدەئىن كەمارۆى ئابوورى، دەقەودەق بەماناى كەمارۆى ئابوورى بەشۆزى ئەمروئە، بەلكو بەماناى پىكەرتن لەئالوكۆزىو ئالووتى بارزكانىيە لەكەل ئەو وڵادەدا.

مه‌شقی‌کردنی کاروزل²¹⁹ نه‌نارد؟ نه‌تق پټک وه‌ک بژگه‌نی گزده‌وی ناوری‌شمی ناو پټلاو (ایت) ناپلین ته‌وار ناگاداری خیانه‌ته‌کانی تالیران نه‌بوو، ده‌نا ده‌ستبه‌جی فرمانی گولله‌بارانکردنی ده‌رده‌کرد، به‌لام نه‌و کاری گزنگتیری له‌پیشبوون، تابه‌که‌سیکی به‌سک ومانگ خیانه‌تکار خه‌ریکبیت، نه‌ویش نه‌وه‌بوو شه‌پکردن له‌گه‌ل نه‌مسادا بووه‌هوی که‌مکردنه‌وی هه‌په‌شه‌کانی خوی له‌سەر تالیران.

له‌ئیسپانیادا له‌ژێر زه‌بره به‌هێزه‌کانی سوپای فره‌نسا نیمچه وێراننبوو، بۆجاریکتیر شۆپشی گوندنشینه‌کان وپا‌ه‌پینی شاره‌کان له‌هه‌موو لایه‌که‌وه سه‌ری هه‌لدا‌یه‌وه، بۆ نه‌وه‌ی ئیتیر هه‌رگیز خامۆش نه‌بیته‌وه، نه‌و خه‌لکانی که‌له‌زه‌وییه‌وه شین ده‌بوونه‌وه له‌زه‌ویشدا خۆیان حه‌شارده‌دا- یان به‌واتایه‌کتیر له‌زه‌وی هه‌لده‌قوان، سوپای (300) هه‌زار که‌سی ناپلیونیان شپه‌زه کردبوو، به‌لام له‌وکاتانه‌دا ئیمپراتۆری فره‌نسا به‌قوت نیوه‌ی نه‌و سوپایه‌ی هه‌بوو له‌لایه‌کی تره‌وه سه‌ریازی مه‌شقی‌ده‌کردن وئاماده‌ی شه‌پی نه‌مسای ده‌کرد، به‌گرتنی خه‌ک بۆ سه‌ریازی له‌خاکی فره‌نسادا توانی (100) هه‌زار سه‌ریاز دا‌بین بکات، نه‌مه جگه‌له‌وه‌ی له‌و شوێنه‌ی که‌وتبوونه‌ژێر ده‌سه‌لاتی خوی وه‌شانشینه‌کانی به‌په‌گه‌ز نه‌لمانیدا فره‌مانیدا (100) هه‌زار سه‌ریاز بۆ نه‌و کۆبکه‌نه‌وه، نه‌مانه‌ش به‌بێ هیچ نا‌په‌زایی وپه‌رتو بۆله‌یه‌ک فره‌مانه‌کی نه‌ویان جێبه‌جێکرد، ئینجا له‌نیوان سه‌ریازه‌ کۆنه‌کانی خوی به‌تایبه‌ت نه‌وانه‌ی متمانه‌ی پټیوون (110) هه‌زار که‌سی هه‌لبژاردوو (70) هه‌زار سه‌ریازی له‌مانه‌ ناردیو ئیتالیا، بۆ نه‌وه‌ پټگا له‌ئه‌گه‌ری مێرشی نه‌مسا له‌وشوێنه‌دا بگن، به‌مجۆره نه‌و له‌به‌هاری سالی (1809)دا زیاترله‌(300) هه‌زار سه‌ریازی ئاماده‌ی له‌ده‌ستدا‌بوو بۆ پوو به‌پوو بوونه‌وه‌ی شه‌پی ئه‌گه‌ری نه‌مسا، نه‌مساش له‌لای خۆیه‌وه هه‌موو هێزه‌کانی خوی نه‌یارکردبوو، له‌ده‌ریاری ئیئتناو هه‌موو نه‌و برژوانی و نه‌رست‌کراتانه‌ی به‌ریاکه‌ری نه‌م شه‌په‌بوون، له‌گه‌ل په‌کدا کۆکیوون، نه‌شراف وه‌رست‌کراته‌کانی هه‌نگاریاش نه‌م جارهیان وه‌فاداری ته‌واوی ته‌خت و تاراجی پاشابوون، له‌پاستیدا مه‌سه‌له‌ی به‌رگریکردن بپوو ئامانه‌تیکی پیرۆزو له‌نیوان هه‌موو ئامانه‌دا هاویه‌شیبوو، نه‌م ئامانه‌ته‌ پیرۆزه‌ش پزئیمیکی سروا‌ژیو که‌پانتایی سنووری نه‌و له‌سه‌ر نه‌خشه‌ی جوگرافیایی به‌زه‌حمه‌ت دیاریده‌کرا، له‌په‌وی سیاسیشه‌وه به‌هوی سن شه‌پی نا‌کام خراپی (1794 و 1797 و ده‌-1800 و 1805) به‌سه‌ختی هه‌له‌پژاو بێ سه‌رویه‌ره‌ببوو، ناوه‌دانترین خاکی بنه‌ماله‌ی شانشینی هابسبورگ درابۆ فره‌نسا، برژوانی سعه‌تکار که‌که‌لکی له‌گه‌مارۆی ئابووری سه‌ر بریتانیا وه‌رده‌گرت، له‌ئیمپراتۆریه‌تی نه‌مساشدا زۆر کاریگه‌ری په‌یدانه‌کردبوو، بۆیه نه‌وشه‌په‌ی له‌سالی (1809)دا له‌لاین نه‌مساهه‌ به‌ریاده‌کرا، زیاتر لایه‌نی میلی په‌یدا‌کردبوو، به‌واتایه‌کتیر به‌هوی گه‌مارۆی ئابووری سه‌ر بریتانیا توژی به‌کاره‌ینی کالو بازرگانه‌کان فشاریان که‌وتبۆ سه‌ر وه‌نه‌مش ببوه‌هوی نه‌وه‌ی شه‌پی نه‌مسا لایه‌نی جه‌ما‌ره‌ری وه‌ریگرت.

له‌نه‌مساو ئه‌لمانیدا نه‌وه‌یان دووباره‌ ده‌کرده‌وه‌که دراین تیشکی پرشنکی خۆر له‌ئیسپانیاره به‌دیاره‌کوت، هه‌موو دنیا که‌وتبوونه‌ چاوه‌پوانی، ناپلین به‌خۆی و سن مارشال به‌توانایه‌وه، واته‌ لان و داوو و ماسناوه ئاماده‌ی شه‌پبوو، نه‌و چاوه‌پوانی نه‌وه‌یده‌کرد سه‌ره‌تا نه‌مسا ده‌ستپیشخه‌ری بکات وشه‌په‌که‌ داگه‌رسێنیت، چونکه‌ به‌م کاره‌ی به‌لگه‌یه‌کی تری

²¹⁹ - کۆره‌بانی مه‌شتی سه‌ریازی کاروزل، که‌وتۆته‌ نیوان موزه‌ی لوئرو کۆشکه‌کانی توپیری که‌لوسی چواره‌هه‌م له‌ (5 و 6)ی یۆلیۆی سالی (1662)دا جووه سه‌ری نمانی سه‌ریازی خوی وه‌وشوێنه‌دا په‌یگه‌ری سه‌رکه‌وتن دروستکراوه. (و- فارسی)

ده دایه ده ست، به و ی نه به جدی له گفتوگوانی له گه ل نه سکه نده ردا ناماژه ی پیکردبو و له مه ناگاداری کردبووه، واته: هه تا نه وکاته ش ناپلین به نومیدی نه و به بو پوسیا هیرش بکاته سر نه مسا، له (14/ی نیبریل) دا شارل، باشترین فرمانده ی سربازی نه مساوی هاته ناو خاکی باوی ره وه، ناپلین له کاتی وه جوله خستنی سربازنه کانی رایگه یاند بوماوه ی دوومانگیت و له نه مساوییه کان ده کات چه که کانیا ن به ده سته وه بده ن ونه وکات نه گه ر پتویستی کرد جاریکیت ده گه پینه وه نیسپانیا، بیگومان نه وسه هه زار سربازنه له لمانیه ی که سن یه کی سوپاکه ی نویان پیکده هینا زور جیگای متمانیه ی نه و نه بوون، نه و ده یزانی چه ند یه که یه کی سربازی کارای خوی له نیسپانیا دا چه ند زیانی لیکه وتوووه، به لام ته نه ناپلین نه مه ی هستینه کردبوو، به لکو نه مساوییه کانیش نه مه یان ده زانی و به وپه ی وده به رزیه وه ناماده ی شه پوون، یه که م شه ی گوره له نزیک نابنسبرگ پوویدا، نه مساوییه کان سه رکو تکران و زیاتر له (13) هه زار سربازان لیکوژا، نه واته زور دلیرانه تر له شه په کانی نارکول و مارنگو و نوسترلیتز جه نگان، شه ی دووم له (22/ی نیبریل) له نالمودا پوویدا، نه مه شیان به سه رکه وتویی سوپای فره نسا ته واووبو، نارشیدوک شارل زیانیکی زوری لیکه وت و به ره و نه و به ی پوواری دانوب هه لات، له م شه په دا مارشال لان به گرتنه به ی ماتوپتک له پاتیسبندا هیرشه که ی خوی ده ستپیکرد، ناپلین که خه ریکی گه مارژدانی نه و سوپایه ی نه مساوییه له گه رمه ی شه په دا قاچی بریندارکراو چه که که ی نیمیراتوریان له پتی داکه ندو به په له برینه که یان پیچاو ناپلین فرمانی ده رکرد سواری نه سپه که ی بکه نه وه و به ده ورو به ره که ی خوشی پاگه یاند، نابن به هیچ شیوه یه که نه م برینداربوونه ی ناشکرابکریت بۆ نه وه ی سربازنه کان و ده یان به رنه دهن.

کاتی گه یشته نه وشاره ی خستبوینه ژیر پکیفی خویان دانی به نازارو نیشی خوی داگرت و به پیکه نینه وه سه لامی له وسه ریزانه ده کرد که به هاوارو شادییه وه ده سستی سه رکه وتن و سه لاویان بۆ نه و به رزده کرده وه، شه په کانی شاکمول و پاتیسبن، که به یزانی (50) هه زار کوژاو و بریندارو و نیوی سوپای نه مساوییه سه رکه وتویی سوپای فره نسا ته واووبو، ناپلین له ماوه ی پینچ پۆژدا له پینچ شه ی گه ووه دا سه رکه وتوو بوو، له درژده ی به دواکه وتن سوپاتیکشکاوه هه لاتوو که ی نه مسادا، ناپلین له و به ی پوواری دانوب له شوینیکدا به ناوی نابرسبرگ گه یشته وه له شکره که ی نارشیدوک شارل ونه وه یزه ی ته فروتوناکردو نه وشاره ی ناگرداو به پتی گوتی نه مساوییه کان ناپلین نیوه ی دانیشتوانی نه وشاره شی سوتاندن، ژنرال ساواری دوک دورفگیو، سه باره ت به په پینه ی سربازنه سواره کانی فره نسا یی بۆ ناو ویرانه ی نه م شاره ناوای نووسیوه (نیمه به ناو کۆلینه ی له شی هه لپوکاوی خه لکدا تیده به رین، سمی نه سپه کان له ناو لاشه ی هه لپوکاوی نه و تهرمه سوتاواندا نقوم ده بوو که که ی کردبوو، نه م پووداوه له (3/ی مای) دا پوویدا.

له (8/ی مای) دا ناپلین بۆ جاریکیت وک سال (1805) له کۆشکی شونبروندا خه و ته وه له (13/ی مای) دا سه رژی شاره وانی فیننا (بورگماستر) کللی پایته ختی نه مسای بۆ ناپلین هینا، به پوه که ش شه په که کۆتاییهات، به لام شارل زۆریه ی سربازنه کانی خوی پژگارکردن و یواری نه وه ی بۆر خسابوو به سه ر پرده کانی فیننادا بیانپه پینته وه، نه و به ی پوواری دانوب وینجا هه موو پرده کانی ته قاندبوونه وه، له وکاته دا ناپلین بپاریدا ده ست بۆرکیتی یه کجار پرکیشه و دیژوار بیات، له به شی خوارویی پوواری دانوبی پایته خت، هه ندی ته نکایی له لاین به دیاره وه بوون که درژده بۆه دورگی لوبایی ناوه پاستی پویاره که، ناپلین فرمانیدا پردیک له که شتی هه تا نه و دورگیه دروستبکن بۆ نه وه ی سربازنه کان به سه ریدا

به پهنه، چونکه ئو له وېره دابو له دورگه که وه سربازه کان به ئاسانی له پانتایه که می مابو له ئاوه که به پهنه، دواتر فرمانیدا پردیکی تریش⁽²²⁾ درستبکېن بڼه وهی زووتر سربازه کان بڼه وهی پوویاری دانوب به پهنه، سره تا به که سربازیه کانی مارشال لان پهنه وه، شینجا به که سربازیه کانی مارشال داوو دهستیانکرد به پهنه وه و ئو دوو مارشاله هردوو گوندی سر پڅ پوویاره که یان داگیرکرد (ناسپرن و واسینگ) به لام له پڼه و دوو به که سربازیه و ئو سربازانه تری که خه ریکی پهنه وه بوون که وخته به ر هیرشی سوپای ئارشیدوک شارل، شه پڼکی خوتناوی پوویدا، له وکاته ی مارشال لان ده جگه کی بڼه وهی له شکری نه مساوییه کان دوو ریخته وه، پرده که ی به شی پاستی دانوب، که به که شتی دورستکرا بوو ټیکچوو و نڅ سربازو که ره سته ی سربازیش که وخته ناو ئاوه که، ناپلیون فرمانی به مارشال لان کرد ده سته جڼ پاشه کشه بکات و نه مه بووه هڅی ئو وهی زیانیکی زځر له سوپای فره نسا بکه ویت.

له ماوه ی شه په که دا گولکه ټوپیکی نه مساوییه کان له نژیک مارشال لان ته قیه وه و هردوو قاچی ئو ی په پاندن، لان له سر کڅی ناپلیون گیانی له ده سته دا، بڅجاری دووهم فرمیسک به چاوه کانی ناپلیون وه بینران، سوپای فره نسا که وته پاشه کشه بڅ دورگه کی لوبو، ناپلیون دلخو شې خوی به وه ده دایه وه فره نسبییه کان له (10) هزار سرباز زیاتر زیانیان لیکه و توه، به لام له راستیدا ئه م پڅه په زځر له و زیاتریو، پاشه کشه کردنی فره نسبییه کان هیچ گومان وودلیه کی پتوه نه بوو که زیانی زځریان لیکه و ت، ئه م شه په له (21 و 22) ی مایځدا پوویدا.

له ده ربارو ده ولته ی نه مسا شادمان بوون و خویان بڼه وه سازه کرد ئو پایته خته ی که لیکه وه هه لاتبوون جارنکیر بڅه وه و ژیر چنکی خویان، ئارشیدوک شارل که پیاوړکی سهنگین ولتوه شاهه بوو و به م شه په ی له خویایی نه بوو و ته نانه ت له وه ش نا په حه ت ده بوو که پتیا یان هه لاده گوت.

هر چڼنکیت ئه م پووداوه هاوتای که مارځدانی عکای سالی (1779) بو هه تا ناپلیونی سالی (1807) ش نه بوو، ئه م سټیه مین ټیکشکانه ی ناپلیون زځر دیوارترو به رچاوتریو، ناپلیون ده یزانی له نه لمانیادا به که سهرهنگی پروسی به ناوی شیل به خوی و سربازه کانی وه، ده سته کردوه به شه په ی پارتی زانی دڅی سوپای فره نسا، هرو هه گوندنشینکی (تیرول) یش به ناوی ئاندراس هوفر، شه ریکی هاوشیوه ی ئو وهی سه زه وه یانی له کڼوه کانی تیرولدا ده سته پیکردوه، ده یزانی ئیتر ئاسایشی ئیتالیا دا بوونی نامینتیت وله ئیسپانیاشدا شه ری پارتی زانی واپه ری نی خه لک زیاتر فشار دینتیت دوو به رامبه ر زیاده کات. هه والی شه ری ئاسلینگ وابلایوه، گویا ناپلیون له دورگه کی لوبادا گرفتارو که مارځدراو ماوه ته وه، ئه مه به پنی گوته ی خه لکی نه وروپا که ناره زووه کانی خویان به شپوه به کی واقعی ده رده به ی.

له گه ل ئه مانه شدا ناپلیون ئارامی خوی له ده سته نه دابو، به پووه که شته نه ها غم و په زاره ی ئو له م پووداوه ترسناکه دا مه رگی مارشال لان بوو، نه ک ټیکشکان له شه پڼکی بچوکدا، ئو ده یزانی سوپای نه مسا له ناسینگدا یزانی زځریان لیکه و توه، له قنغا ی به که می شه په که ی فینناشدا نژیکه ی (50) هزار سربازیان له ناوچوه، ناپلیون له گه ل وده به رزکردنه وه و به هیزکردنی سوپا که ی خویدا، نه خشه ی تازه ی داده پشتن و به گرتنه به رچاوی ئو واپځرتانه ی که له پانتایی

نیمپراتریه ته که یوه پټی دهگېشتن، بېسەر سوپماوییه وه. نو و ه والی خوینده وه که پاپی حوتم و کار دیناله کانی لهگل هواره کانی خویاندا کوتویانه نو و شه پدی ناسلینگ سزای خواجه بوسر ستمکاری جیهان وسه رکوتکری نه م پوژگار و بوختانکې نازار دهری کلنيسای مه سیح، ناپلین لهگل نه م ه موو گرفتاریانه ی ه بیوون، نه م ی بیرخوی نه برده وه و بلی نوینه ری خوی سر زه وی هیل و سنووی دیاریکرد، به دیرزایی هاوینی سالی (1809) ه والی هه راسانکر له لایه ن بریتانیایه کانه وه به ناپلین گېشت، نو و ه والتهش بریتیبوون له وه ی، بریتانیا یه ک سوپای گه رۆکی به مېه بستی به ریه کی شه پی دووه می سازکردوه له سه رووی به لچیکادا (40) هه زار سه ریازی پیاده و⁽²⁾ هه زار سه ریازی ده ریایی له دورگی والشردن دابه زیون، بریتانیایه کان توانویانه بوماوه یه کی که م فلسینک داگیربکن، به لام سه رنه نجام بریتانیایه کان ته مېن کران و به ره و ولاته کی خویان چارۆکی که شتیبه کانیا ن هه لداو هه لاتن، ناپلین به رده وام له نیوان فینناو کوشکی شونجرون و دورگی لوباردا له هاموشو دا بو، نو زو توانی پیشبینی یه ک سه رکه وتنی گوره به سه ریازه کانی بگه یه نیټ، له نیوه ی مانگی یو لیزدا سوپا که و ته پشودان و دورگی لوباو ته و او قایمکرا، ناپلین دلنیا بو له وه ی نارشیدوک شارلی فره مانده ی سوپای نه مسا نه و ماوه دوردریزه ده سته وستان ماوه ته وه و توانای نه وه ی نییه هیرشباتکه سه ر سوپای مه زنی فره نساو نیستا ته نها بولخوی ده توانیت فره مان یه کلایکه ره وه ی شه پتیکتی ده ریکات دزی نو، دوی نه وه ی ناپلین شوکارو نه رکه سه ریازیانه ی کردن، ته نها چند پوژتکی به ده سته وه مابوو بلی پشودانی خوی، پاسته و خق خه ریکی چاره سازی مه سه له ی پاپ بوو بلی نه م که و ته جو له، پاپی حوتم سزای نو و ه ه شه بییه ی که سه باره ت به شه پی ناسلینگ له وتاره نایینییه کاند ا دابووی وه رگرت، جگه له مه ش له (17/1 مایوی سالی (1809) وه شاری پوژم وه موو خاکی کلنيسا به پټی نو و برپاره ی که ناپلین نیمزای کردبوو خرابوسه ر خاکی فره نسا.

نه م فره مانه که له زیریه وه نه م نو سربا بو (ده رچو له هژدرووی سه ریازی نیمپراتری نیمه، فیننا، نیمزای ناپلین) نو و خاکی که پاپ به به لگی (به خشین نامه ی) درۆی هه لبه سترو درابق پاپا کانی سه ده کانی ناوه پاست و شه و خاکی که نیمپراتری قسته نغینییه ی مه زنیش له سه ره تای سه ده ی چواره مدا دابویه پاپ سیلوستری یه که م، هه موویان لیده ستندریته وه، ماوه یه ک دوی ده رچوونی نه م برپار، سوپای فره نسا له به روای (10/1 ی یولی) دا پزمیان ته و او داگیرکرد پاپیان^(III) له وعلکو ماله بیبه شکرد که نزیکه ی (1500) سال بوو له زیر ده سته ی خویدا بوو، پاپیش به به هانه ی پاراستنی گیانی، که ده که و ته سه رووی نیثالیا گوازیایه وه.

ناپلین دوی نه وه ی پاپی به و مه رده گه یاند، ده سته ی کرده وه به جیبه جیکردنی کاروباری سه ریازی له پوژانی (23/4 ی مانگی یولی) دا ناپلین سوپای تازه ی هینایه دورگی لوباو و زیاتر له (550) توپی بلی نووی هینا، له (5/1 ی مانگی یولی) دا فره مانیدا ده سترکت به په پینه وه ی سه ریازه کان بلی نه ویه ری پووباری دانوب، له شکری ماکدونالد که له نیثالیاره هاتبوو که و ته و گل سوپا به هیزه کی ناپلین، له (5/1 ی مانگی یولی) سالی (1809) دا شه پی ده سته ی پتیکردو نارشیدوک شارلسیش پیشبینی نه وه ی کردبوو و ناپلینیش له وېروایه دابوو نابی به پټی پیشبینیه کانی نوژمن شه پیکرت و ته و او په پیره وی نه مه شی

دەكر، فەرنسىيەكان نىزىكى (550) بى (560) تۇپيان ھەبو ونەمسايىيەكانىش (500) تۇپيان ھەبو، ھەردىولا پىداوئىستىيەكانى تۇپخانەى خۇيان فرامەم كىرەبو، پەپنەو ھەدانۇب بەشئەو يەكى پىكۇپىك دەستى پىكرى، خۇئىناوئى وسەختى شەپى پۇژانى پىنچ وشەشى يۇلىق ئۆر ساتەو ەختى مەترسىدارى بى ناپلىقۇن ھىئانەپىش كەئەو لەناو ەپاستى سوپاكەيدابو، مارشالەكانى ئەر واتە داو و ماكدونالدو ماسنار وژئال درونوى فرماندەى تۇپخانە، بەوردى ودروستى دەجولانەو، دواى تۇپبارانكرىدىكى ئىرد لەشكرى ژىر فرماندەى ماكدونالد كەپىكھاتىبو لە (26) تىپ، لەچار لاو ە ھىرشىيان كىرەسەر دلى سوپاى نەمسائى تىكىانشكاند، ئىنجا دواى سەربازەكانى كەوتن، كەمى دورىر لەبەرەى باكوورى خۇرەلاتىشەو ە مارشال داو كەناپلىقۇن كوندى واكرامى سەرتەپۇلكەيەكى بۇئەو دىارى كىرەبو، خىستىيە ژىر ەلمەتى خۇيەو ە لەماو ەيەكى كەمدا ئوكوندەى داكرىكردو بەمچۆرە تىشكانى ەتمى سوپاى نەمسا بەدىاركەوت، لەشەوى (6/ى مايقى سالى 1809) دا ەموو شتىك كۇتايىيات، سوپاى نەمسا لەپىگەكانى خۇيان دەپەپىندرابوون، بەلام بەتپروانىنى گشتى تەواو پەرتەوازە نەببوون وبەشىك لەيەكە سەربازىيەكانىيان بەشئەو يەكى كۇنۇرۇلكراو پاشەكشەيان كىرەبو، تىكشكانى نەمسايىيەكان لەشەپى واكرامدا خراپىبوو وچى لەشەپى ئوستىرلىتەز كەمترەبوو، چونكە لەپۇژى دوو ەمى ئوشەپەدا نىزىكى (37) ەزار كۇژاو وېرىندارو كۇمبووان ەبوون، فەرنسىيەكانىش زىانى كەمترىان لەدوژمن پىگەپىشتىبو، بەلام ھى ئەمانىش بەشئەو يەكى بەرچاو ئۆر بوو،

سەركەوتن بەسەختى دەستكەوتىبو، بەداكەوتنى سوپاى تىشكاوى نەمسائى بۇماو ەيەك ەفە نىزەى كىشا، ناپلىقۇن سەربازە سوارەكانى خۇى دەنگىدابو كەدواى سەربازە ەلاتو ەكانى نەمسا بكون وبىانكۇن، لە (11/ى يۇلىق) دا كاتى ناپلىقۇن گەپىشتە زىناىم، لەو ئاكا داركرايەو ە شازادەى لىختنشتاين پاوژۇكارى ئىمپىراتۇرى نەمسا تازەگەپىشتۇتە ئىرەو دەيەوى پىگائى بەن بچىت بۇخزمەت ناپلىقۇن، ئىمپىراتۇرى نەمسا پىشنىيارى راكرىتى شەپى كىرەبو، ناپلىقۇن بەمەرجى ئۆرگىران بەمەپازىبوو كەبرىتى بولە: دەپى ەموو ئو شوتىئانەى لەكاتى شەپدا سوپاى فەرەنسا كىرتوبەتە دەست، تەنانەت ئەگەر يەكەيەكى سەربازى بچوكىشى تىداپىت، لەژىر دەسەلاتى سوپاى فەرنسادا بىمىنەتەو، ەتا ئەوكاتەى پەيمانى ئاشتى نىوانىيان مۇردەكرىت وئەمش وەك سەنەد دەپىت وپىتوئىستە سوپاى نەمسا ش ەموو ئو شوتىئانە بىبىلن، لىختنشتاين ەموو مەرجەكانى قىبولكرىن، دانۇستان دەستى پىكرى، ئىمپىراتۇرى نەمسا كەقۇحبىتەى خۇى لەدەستدابو، ئىستىا تىف ونەفرەت لەوكەسانەدەكات كەسال ونيوتىك لەمەوبەر چو بوونە بىكلىشەپەو ە بى ئوشەپە عاقىبەت خراپەيان ەاندەدا(شەپىك كەنەمسا لەپۇژىكارى شەپى سى سالەو ە تابەئەمىر خۇئىناوئىر لەمەى بەخۇيەو ە نەدىو ە) ئىستىا ئامادەبوو قورىيانى وفىداكارى گەورە لەپاى ئەمەدابىت، ناپلىقۇن پىش شەپى واكرام سزائى پاپى دابو وئىستاش بەترس وەرزەو ە باسى دەكرىت، دەيانگوت ئەى دەپى سزائى چۇنى نەمسا بىرەت دواى شەپى واكرام؟ مەرجەكانى ناپلىقۇن ئۆر لەوانە زىاتىروون كەدواى شەپى ئوستىرلىتەز بەسەر نەمسايدا سەپاندىن، ناپلىقۇن داواى لەولايەتەكانى، كارىنتى و كارىنول و ئايسىرتى و ترسىست ەموو شوتىئەكانى تىر خۇرەلات وخورئواوئى ئىمپىراتۇرى نەمسا كىرەكە (132) مىلقۇن فلورنى ژىر باج بەدن، ەرجەند نەمسايىيەكان چەنەيانكرىو پاپانەو ە دىپلۇماسىيەتبان بەكارھىئا كەلكى نەبوو، داكرىكرى بى بەزەىى وىلەرەق تەنھا ئامادەبوو ئو باجە بۇ (85) مىلقۇن كەمبكاتەو ە دەستەلگىرتىشى لەوخاكەى دىارى كىرەبو بىخاتەسەر ئىمپىراتۇرىەكەى

پانتاییه کی ژور که مېو، به درېزایی ماوه ی گفتوگوزکردنی ناشتی، ناپلین له کوشکی شونږوندابوو، ملکه چی رگوپرایه لی له فیننار هه موو شوینه کانی تری نه مسادا به رقه راریوو، نه و تروسکاییه ی ئومیده ی له دلی نه مساوی ونه لمانییه کاندایه یادابوو کوزابه وه، ناپلین له پره شنووسی پڼکه وتننامه که ی له گه ل نه مسادا نووسیپووی، نه مسا مافی نه وه ی نییه له (150) هه زار سه ریا زیا تری هه بیت، ئیمپراتور فرانسوا هم مه رجه شی قبولکرد.

له (12/ی) ئوکتوبره دا ناپلین له بهردهم کوشکی شونږوندا کومه لی له گارده کانی خزیی وخه لکیتری بیینی که نه مانه له یونه و نامه نگه تاییه تیه کاندایاوا به ناپیکی کزده بته وه له شوینی دوریشه وه دین وتامه زلی بیینی نه ون، ناپلین به چاری سه رسوپمانه وه سه یری نه میگرد، چونکه هانتی نه وه موو خه لکه بقی نه وشوینه و کزبونه وه ی سه ریا زه کانی به خوشه ویستی نه و لاخوشبوو، به تاییه ت له لایه خه لکی شاری فینناره که کوپرایه لی و ملکه چی نه وار و یونه و بوزیان خواردبوو. نه و مه راسیمه خه ریکی کوزتاییه اتنی بوو که له پپ کورپکی پۆشاک وجوان توانیبوو خوی بگه به نیته نزیک ناپلین و له وکاته ی کاغه زکی سکالای به دهستی چه پیه وه گرتبوو له ئیمپراتور نزیکبووه، پیش نه وه ی نه وکوپه بواری بقی بپه خسیته چه قوه تیژو درېزه که ی له به ریاخه لی ده ریپنیت، ده ستگیریان کردبوو. کاتی هم نامه نگه کوزتاییه ات، ناپلین داوایکرد نه وگه نجه ده ستگیرکراوه بیینه لای، کوپه که ناوی شتایس بوو ویه کتکبوو له خویندکاره کانی زانکوی ناومبورگ.

ئیمپراتور لیتی پرسی: بقی ده وتیست ئیمه بکوژیت ؟

له وه لامدا گوتی: من له وېروایه دام هه تا به پزیزتان بمینن، نیشتمانه که ی من ودنیا نازادی وناشتی به خویه وه نابینیت.

ناپلین لیتی پرسی: کی تزی هانداره ؟

شتایس گوتی: کهس.

ئیمپراتور گوتی: نایا له زانکوکانی ئیوه دا هم وانانه تان داده ده ن ؟

کوپه که له وه لامدا گوتی : نا به پزیز.

ناپلین لیتی پرسی: تو ده وتیست ببیته بروتوس⁽²²²⁾.

شتاپس، وه لامی نه دایه وه.

دواتر ناپلین گوتبوو نه یزانیوه بروتوس کتیه بۆیه هیچی نه گوت،

ناپلین له وکوپه ی پرسی: باشه نه گه ر من تو نازادبکه م چی ده که یت؟ نایا دووباره هه ولی کوشتنی من ده ده یته وه ؟

شتاپس: دوا ی ماوه یه ک بیده نک ی گوتی: به لی، به پزیز.

ناپلینیش بیده نگبوو و به گزلی به ده م بیرکردنه وه له ژوره که چۆده ری و هه مان شه دادگای سه ریا زای دانیش و شه وی دواتر

شاپس گولله بارانکرا.

²²² - کوپی ناشه ری سیزاره وه کتیه که له ناو به رله مانی رۆمدا به شاری له کوشتی سیزادا کردوو له پشته وه خه نجه ری لیدان و سیزایش له کیانه لادا کوتوبه تی (بروتوس هه تا تو ش) بۆ زانیاری زیاتر سه یری کتیی که نه زه ی شاراده ی میر بکه به رکی دوو، (و- کوردی).

دوویژ دوی ئەم پووداوێ که نابلیۆن باسکردن و بلاوکردنەوێ ئەمە ی لە پۆژنامەکاندا قەدەغەکرد، واتە لە (14/ی نوکتۆبەری سالی 1809) دا، نیمپراتۆری ئەمسا فرانسوا پریاریدا پێکەوتننامە ی ناستنی شونجیون نیمزایکات، ئەو ناستییە ی که ملکومالی ئەو ی بەبێ بەزەبیانە لێدەستیندراو هیزو توانای دیکتاتۆری ئەوروپای تانەوپەوپی زیاد دەکرد.

ئەمسا باجی ئاوا گرانێ ئەو شەپە ئاکام خراپە ی وەهە که ی بۆ دورخستنهوێ ستمی نابلیۆن بەدانی بەهای گیانی سەدان هەزار مرۆڤ و وێرانی ولات و دانی سامانیکی زۆرو لە دەستدانی سێ لە سەر چواری ئاوەدانترین ولایەتەکانی خۆیی و دانی چەندین ملیۆن سکە ی زێڤو سەردانە واندن و خۆبەدەستەوێدانی لە بەرامبەر نابلیۆندا، قبولکرد.

نەپەرى بەھیزی (1810-1811)

(1)

ماوە يەك دواى ئىمزاكردنى پېككە و تىننامەى ئاشتى شونبون، ناپليۆن ئىننای جېھىشت، وەك ئەو پۇژانەى كە لەشە پەكانى مىسرو مارنگو و ئوسترليتز و تيليست، بەسەرکە وتووی بۆ پاريس گەراپەو، پانتايى ئىمپراتورىيە تەكەى ئەو جارىگىتر سنوورەكانى بەولاه تەربردبون، بى باکەكان و چاونە ترسەكان، نۆر بەين رەحمانە سزادرايون، دەسەلاتدارىتى پاپ بەسەر مولك و مالى مەملەكەتە كەيدا لىتى ستاندرابو، شۆرشەكانى تىبول تەفروتونا كرابوون، پارتيزانە سەرەپۇكانى شىل بەفەرمانى ناپليۆن لەلايەن يەك دادگای سەريازى پروسەو، دادگای كرابوون و بپارى گولە بارانگردنيان جېبە جېكرابو، لەبريتانياو مەوالى خۆكۆزى بازركانان و سىنە تكاران و ناپەزايى مىللەت دەگەيشت، گوايا ئەو چاوە پوانىيەى لەگە مارۆدانى تابوورى سەر بریتانيا دەكرا، سەرى گرتبو.

وادياربو ئىمپراتورى جيهان گەيشتۆتە نەپەرى هیزو توانا سامان و شانازى و سەرورەى. ناپليۆن دەيزانى بەزەبرى نۆر ئەوروپاى خستۆتە ژىر فەرمانى خۆى و بەين هیشتنەوێ ترس لەسەر ئەوروپا ناتوانيت لەچنگ خۆيدا بپلێتەو، بەلام بریتانيا خۆى نەدەدا بەدەستەو، ئىمپراتورى پوسپاش بەناشکرا خەرىكى هەلپەو کلکە سوتەبو، چونکە لەوشە پەى كە تازە کوتاى هاتبوو جێدەستى ديارنەبو و تەنها بەپووكەش وایدەردەخست خەرىكى شەپکردنە لەگەل نەمسادا، ئيسپانياييەكانيش كە پەشە كۆزى لەناودەبران، هەر بەردەوامبوون لەشەپو بەسەر سەختى بەرگرياندەكرد، بېتەوێ سەرکەوتنى شەپى واگرام و تېكشكاندنە نەمسا، هېچ كاريگەرييەكى خراپ لەسەر درژەدان بەشۆرشى پارتيزانييەكەيان جېبېلېت وېسلە و نەو و دەست لە بەرەنگارىکردنى سوپاى مەزنى ئىمپراتورى جيهان شلېکەن.

دەورو بەرى ناپليۆن بەفیداکارانى وەك ژونق و پياوانى دانای وەك برنادوت و خائىنانى زیرەكى ئەسرافزادە يەكى وەك تالېران و موریدی وەك ساواری كە ئامادەبوو بە يەك ئامازەکردنى ناپليۆن باوكى خۆى بکۆزیت، گېرابو، هەر وەها سەرکەردەى سەريازى وەك داو و لەدەورى ناپليۆن بوون كە لەكاتى پتيويستدا ئامادەبوون ئاگر لە پاريس بەرىدات لە بەرخاترى دلخۆشکردنى گەورەكەى، هەر وەها هەندێك لەكورسى پەرسى بى پەوشتى نەفس نزميشى لەدەورە بوون، واتە: خوشك و براكانى ئىمپراتور كە تەنها بېوونە مايەى دەردەسەرى بۆ ناپليۆن و هەميشە لە بەر يەكەابوون و خەرىكى كېشە و مەملانن بوون لەنتوان خۆياندا. بەوێ پۆژگارى شەپ ئاوا زوو بەسەردەچوو، مەسەلە يەك بوو نە ناپليۆن گومانى لە مە پەيدا كۆردبوو و نەكەسى تریش، بەلام ئەگەرى ئەو شەپ بوو ئەو گوللانەى كە ئىمپراتور لەناودەبەن دەبىن هەل پۇژاين.

ناپليۆن ئەوێ بۆ ولاتى فەرەنسای ئەنجامدابوو، بەوێ بېوو ئىمپراتورى خۆ ئاوا و پاشای ئىتاليا و پاريزەرى شانشينەكانى هاو پەيمانىيەتى پڻ و نۆدیت، جياوازی نۆدى هەبوو، مانەوێ دوو مەيشى بەژيانى خۆيەو وەبەستە كۆردبوو، پتيويستبو يەك

شانشینى بۆماوهدى دوستىكات وجىگرهدهى خۇى كهله خۇىنى خۇيىت هه بىت، جۆزفینى هاوسهرى مندالى نهده بوون وله سهر ئه م به مايه پتويست ئافره تىكىتر بگاته هاوسهرى خۇى.

ئىستا بريندارى شهرى پاتيسبن وكتردى شتاپس، هه موو كاتى ئه و پاستيهى وه بېرده هينايه وه، ئه وهى نابلين كردويهى له سهر يهك موو بهنده وه سه لهى دوستكردنى يهك زنجيرهى شانشينى به لاي نابلين نه وه يهك كارى زۆر گرنگ وبنچينهى بوو.

نوسهرهكانى فهره نسا سهدان كتيبيان له سهر نابلين وئوكاتهى ئيمپراتورى فهره نسا به جوزفين-ى هاوسهرى گوت ناچارم ده ست ليه لگرم نوسيه ، ئه م پاستيهى كه جوزفين له هاوسهره تيه كه پدا خيانه ت- يان كارى نابه جيئ كردوون، به لاي ئيمه وه گرنگ نيه، چونكه ئه م يهككه له و پووداوانهى كه دواى شهرى واگرام يهك له دواى يهك پوويانده دا، بۆيه ئيمه ته نها به كورتى ئامازده بۆنه مه ده كه ين، ئه كه ر نابلين عاشقى ژنيك بويىت نه و با گومان هه مان جوزفينه كه له سهره تاي هاوسهره تيدا شه يداي بوو، هه رچه نده نابلين شش سالى له هاوسهره كهى بچوكتربوو، ئيتى ئه و هيج كاتى به نه ندازهى جوزفين عاشقى هيج ئافره تىكىتر نه بووه، ته نانه ت كنتس والوسكاش، جاجاي ئافره تير كه كه م و زۆر په يوه ندى له كه لدا به ستون، ئه مۆ چهنه سالىك به سهر شهرى سالانى (1796-1797) دا تتيه رپيوو كه نه وكات نابلين نامهى سۆزدارى بۆ جوزفين بنووسيت، نابلين ده يزانى ئوكاتانهى ئه و له پاريسدا نه بوو، جوزفينى هاوسهرى سهرگهرمى خۇى هه بوون، سالان پۆيشتن و هاوسهره كهى به ترس وله رزه وه ده هاته لايى و نابلين قه ده غه يكره جوزفين شفاعت بۆكه س بگات.

نابلين به لايه وه سه ير نه بوو جوزفين سروشتيكى سهرچلى وگه مژه يى هه بىت و جگه له ئارايش كردنى خۇيى و سه ماكردن وشه ونخونى وكات به خۇشى گوزه راندن هيجيتى نه زانيت، له ناو خودى كه ساپه تى جوزفيندا شتيك نه بوو ببيت جىگاي سهرنجى نابلين، به لگه و نووسراوه كان ئه م نيشانده ده ن كه نابلين به ئاره زوى راسته قينهى خۇى جوزفينى ته لاق نه دا، ئيمپراتور له تۆقه مبه رى سالى (1809) دا كه مه سه لهى ته لاقدانى هاوسهره كهى له گوپى بوو به جوزفينى گوت (سياسه ت دلى نيه و ته نها ميتشكى هه يه) به لام له كه ل ئه مه شدا هه ر ئه وى خۆشه ويست وپيكه وه پۆزيان به سهر ده بېردن، سهر نه نجام له (15/ى ديسمبه ردا، ته لاقنامه كه به هه موو خاوه ن پله و پايه به رزه كانى ئيمپراتورى كه يشت، ئيتى ئه و دوانه له يه كترى جياپونه وه، به لام پۆزاني دواتر نابلين نامهى خۆشه ويستى ئاميزى بۆكوشكى مالمزون كه به جوزفينى به خشيبوو وئو به گۆشه گيرى له ويدا ماپۆوه ده ناردن، داوا له پاپكرا به ناوى كلتيساى كاسۆليكه وه پشتگيرى ئه م ته لاقنامه يه بكرىت، كه شيشه كانى تر له جىگاي پاپى حه و ته م ئه م يان گرته نه ستل، چونكه واپتويستى ده كرد زوو ئه م كاره بكرىت وله ماوه يهكى كه مده ته نجامدرا.

يه كه نه نجومه نى تاييه ت له خاوه ن پله و پايه به رزه كانى كۆشك پيگه يتراو دواى پيداچوونه وه له مه بريارياندا داوا له ئيمپراتورى فهره نسا بگه ن له به رختارى به رزه وه ندى بالاي ئيمپراتورى، نابلين هاوسهرىكىتر بۆخوى هه لبژيرىت، بيگومان زۆرينهى نه تدامانى ئه و ليژنه يه له كه ل مه به سه كهى نابليندا كۆكبوون، له پوى بوونى پارو و خۆشگوزه رانى ئه مانه پاسته وخۆ چاره نوسيان به بېرده وامي ئيمپراتوريه وه بوو وه زيانده كرد ئه م پۆيمه له ژير ناوى بنه مالهى شانشينى بۆناپارت بۆه رگيز بمينيتته وه و ببيت شانشينىكى بۆماوهدى، چونكه له كه پانه وهى بنه مالهى بورينه كان هه راسانبوون، له لايه كيتره وه هه مرويان ته نانه ت تاليرانى خاينيش، پيش ئه وهى بكه ويته به ر پق و توپه يى نابلين، هه زيانده كرد خزمه تى له كه ل يهككه له و دوو

دهوله ته زلهیزانه بگردیت، واته - یان بریتانیا - یان روسیا، بۆ ئه وی کۆتایی به وشه په بیته که چاره پوانی ده کراو له نارادابوو، گروپیک که فوشه لپرسراویانبوو هه زیانده کرد ناپلیۆن له گه ل خوشکه گه وژه که ی ئه لکساندهری پوو سیادا که ناوی ئاناپا و لونا بوو بیته هاوسه رو بیهینیت، نه وانی قریش هه زیانده کرد ماری لویزی کچی ئیمپراتۆری نه مسا بکاته هاوسه ری خۆی، دوا به دوا ی ئه وه ی ته لاقدانه که ته وایوو یه کسه ر ناپلیۆن که وته بیرکرنه وه له وه ی ئافره تیک بۆ خۆی هه لبژرت و دیاریبکات، جگه له ئیمپراتۆریه تی فره نساه ته نها سن دهوله ت، شه رف و وشایسته گی ئه وه یان هه بوو ناوی ئیمپراتۆری مه زن هه لگرن، نه وانیش پوسیوا نه مساو بریتانیا بوون، به لام فره نساه له گه ل بریتانیا دا له حاله تی شه ردا بوو، بۆیه ته نها پوسیوا نه مسا ده مانه وه .

ئیمپراتۆریه تی پوسیوا له نه مسا به هیزتریوو له شه په کانی له گه ل فره نسادا دۆرا بوو، له بهر نه مه ده ویا پوسیوا هه لبژرت وخوازیینی یه کیک له دور خوشکه کانی ئیمپراتۆری پوسیوا بکرت، ئیستا ده بۆن کام یه ک له م دوانه هه لبژرت؟ نه مه شتیکیوو که به پله دوو گرنگبوو، چونکه ناپلیۆن هیچ یه ک له م دوو کچانه ی نه بینیبوو، له وکاتانه دا ئاکاترینا پاولونا له ژرجردو لدمبورگ، ماره کرا، به بالۆیزی فره نساه لپترسبورگ گوترا ده رباره ی خوشکه که ی تری ئه لکسه نده ر بکه ویتته گفتوگو بیخاته پوو، له مانگی دیسمه ری سالی (1809) ی بیتایه ری سالی (1810) دا خۆشی وشادی له ناو کۆشکی ئیمپراتۆریه تی پوسیادا بلۆبۆوه، ئه لکسه نده ری یه که م به زمان لوسی وگفتولفتی خۆش به کولونکۆری ده گوت: تانه وپه ری خوشحاله خوه که ی خۆی بداته ناپلیۆن، به لام به بلۆچوونی شازنی دایک (ماریا فدورفنا ئانا، ئیستاش منداله و ته مه نی ته نها شازده ساله و... هیت، شازنی دایک به ته وای دژی ئه وه بوو کچه که ی بیته هاوسه ری ناپلیۆن و دژو له که سانی ناو کۆشکیش لایه نگری ئه ویا ن ده کرد، هه مرو خاوه ن زه وی و نه رستگرا ته کان نه فره تیا ن له ناپلیۆن ده کرد، چونکه گه مارۆدانی ئابووری سه ر بریتانیا پۆژ به پۆژ کاریگه ری خراپه ری په ی داده کرد، له (28/ ی بیتایه ری سالی (1810) دا ناپلیۆن له کۆشکی تویلریدا کۆبوونه وه یه کی شکۆداری سازکرد که کار به ده ستانی پایه به رزی دهوله ت تیییدا به شداربوون، له مانه ش کامباسده سی مۆرداری ئیمپراتۆری و ورا پاشای ناپۆل و فوشه وه زیری ناو خۆ، له گه ل ئه مانه دابوون، ئه مانه ی سه ره وه پرایانابوو ناپلیۆن خوشکه گه وه که ی ئیمپراتۆری پوسیوا بکاته هاوسه ری خۆی، به لام ئه وانیتر پیتیانابوو ناپلیۆن ماری لویزی کچی ئیمپراتۆری نه مسا بیتیت، به لام خۆی ئیمپراتۆر له وه لسه و ته ی پوسیوا توپه بوو و به ئاشکرا پایگه یانده که هه زده کات کچی فرانسوا ئیمپراتۆری نه مسا بکاته هاوسه ری خۆی، شۆراش له م باره وه بریاری کۆتایی خۆیدا.

(9) پۆژ دوا ی نه مه له پترسبورگ وه هه والی ئه وه گه یشت شازنی دایک هه زده کات بۆ شوکردنی کچه که ی به ناپلیۆن ماوه یه ک مۆله تیا ن پتیدرت، له هه مان پۆژدا له مترخی بالۆیزی نه مسا له پاريسدا پرسیا ن، ئایا ئیمپراتۆری نه مسا پازیه کچه که ی خۆی ماری لویز بدات به ناپلیۆن؟ ناوبراو ده یزانی له وباره وه گفتوگۆ له گه ل بنه ماله ی ئیمپراتۆری پوسیادا کراوه و ئه ویش ته مه ی به باش ده زانی ئه م هه له بقۆزته وه و شانشینی نه مسا ش بیری له مه کردبووه و ناوبراو یه کسه ر گوتی: ئیمپراتۆریه تی نه سا رازیه، له هه مان پۆژدا واته (6/ ی فبرایه ردا شۆرا کۆبوونه وه یه کی ئاناسایی له کۆشکی تویلریدا به ست وه کۆی گشتی ده نگ بریار دراو ره زامه ندییاندا به وه ی ناپلیۆن کچی پاشای نه سا بکات به هاوسه ری خۆی، له پۆژی (7/ ی فبرایه ر) دا گرته سستی

هاوسریه تیبه که دروستکرا، کردنی ئەم کاره زۆر زەحمەتی نوویست، چونکه عەقەدی هاوسەریەتی لویسی شانزەهەم لەگەڵ ماری ئەنتوانیتا^(۲۲) لە ئەرشیف دەریانەئێتانبوو و وەک ئەو لەبەریان گرتبوو.

ئەمە بۆ ئیمپراتۆری ئەمسا نێردراو ئەویش لەسەری پازیبوو و لە پۆزی (21/ی فەریای) دا پارێس لەو پەزەمەندییە شانیشتی ئەمسا ئاگادار کرایەوە، لە پۆزی (22/ی فەریای) دا مارشال برنیە سەرۆکی ئەرکانی گشتی سوپای فەرەنسا، بەو کالەتی لەلایەن زاوای، واتە: ناپلیون، بۆ بەشداریکردن لە تەداروکانی گرتەبەستی هاوسەریه تیبه که کە دەبوا لەکوێشکی پاشایەتی ئەمسا دا کرابا، بەو ئێننا کەوتە پێ. لە ئێننادا ئەم بێریارە لەبری ناپلیون بەشادییە و پێشوازی لیکرا، داوی تێکشکانە یەک لە داوی یەکەکانی ئەمسا لە بەرامبەر فەرەنسادا ئەم ژەنوازییە بپوێ پرە بەزای پزگاریبون لە دەست فەرەنسا، ئەو پووداوە لاوەکی و بچوکانی شادی خۆشییەکیان کەمێ دەشتواند، لە بەرچاوە نەگێرابون، لەگەرماو گەرمی بە پێوە بردنی تەشریفات، ناپلیون فەرمانی دەرکرد سەرۆکی پارتیزانەکانی تیرۆل کە دەستگیر کرابوو، گوللە باران بکەن، هوفری سەردەستی پارتیزانەکان پێشنەوی گوللە باران بکەن، هاواری کردبوو (بۆی ئیمپراتۆری مەرەبانی ئێمە، فرانتز، بەلام ئیمپراتۆری ئەمسا قەدەغەیکرد بە هیچ جۆرێک ناری ئەو گوندنشینە گومناو بە ئێندریت کە گیانی خۆی لە پێتێناو ئەودا بەختکرد.

لە (11/ی مارس) سالی (1810) دا کلێسای گەورە ی ئێننا کە خەڵکی زۆر لە حەوشە کەیدا کۆبپوونەو، مەراسیمی مەرەپانە ی ماری لویزی 18 سالی بۆ ناپلیون بەو پەپێ شکۆمەندییە وە بپێ و لەو مەراسیمە دا بێمالە ی پاشای ئەمساو نوێنەرانی سیاسی و لاتانی بیانی و خاوەن پلە و پیاپەکانی دەوڵەت و... هیت، بە پێوە چوو. بۆک زاوای ئەبیبیبوو تەنانەت لە پۆزی مەرەکردنە کەشدا نەیتوانی شوێنێکی بپێت، وەک گوتمان ناپلیون مەتا ئەوێشی بە زەحمەتە زانی و تاقەتی نەبوو بچیت لە ئێننادا ئامادە بێت بۆ ئێن لەخۆ مەرەکردنە کەشی، مارشال برتیە بەو پەپێ پێزەو لەبری ناپلیون ئەو مەراسیمی ئەنجامدا. لەوانە یە بیستبێت، ئەمە جیگای سەر سوپمان نییە، ئەگەر بێت ویت بپرسی چۆن دەبێ دوو کەس جیگای ئەو زاوایە بگرنەو کە لەوێ نەبێت؟ ئەم نەریتە لەو پۆزگەرە دا پێوە سەمی شاهاانە نەبوو لێرە دا جیگای سەر سوپمانە.

برتیە لەلایەن ناپلیون ئەو نێردراو مەتا بە پە سەمی خواربێنی ماری لویز بکات و ئێستاش نەرشیدۆک^(۲۳) لە ژێر داوی ناپلیون دەبوا بە نوێنەراییەتی ناپلیون لە کلێسادا ئامادە بوو لەوێدا برتیە، دەستی ماری لویزی دابایە دەست نەرشیدۆک شارل لەبری زاوای بۆکی بردبا بەردەم محرابی مەرەپانە ی قەدیس و مەراسیمی مەرەپانە کە لەوێدا ئەنجام دراوای تاکلیتایی لە تەکیدا مابایەو. داوی ئەمە شارنی تازە ی فەرەنسا بە جیهازو دەستوپیۆندە گانییەو بەو پەپێ پێزەو بۆ پارێس مێندرا.

ناپلیون مەتا سەرچادە ی کمپینی کە دەکەوێتە نزیک پارێس بە پێر بۆکیۆهات و بۆیکە مجار بۆک و زاوایە کتیران بینی، ئەم پووداوە کاریگەری زۆری کردە سەر ئەو پیاو بە زۆر شتوێ لیکە درایەو، بازگەرانی شەرەکانی ئەوروپا (هانزە ئاتیک) لەو بپوایدابوون داوی ئەوێ بریتانیا بپێهەو لە پارێزگاری کردنی ئەمسا ناچار دەبێت سازش لەگەڵ فەرەنسادا بکات، دەیانگوت ئێتر پۆزگاری شەپ بە سەرچوو و سەردەمی خۆشەختی و خۆشکۆزە رانی هاتووە، بەلام سیاسەتە داران لەو بپوایدابوون ناپلیون دەکەوێتە شەپ لەگەڵ مەردو دەوڵەتە زەهێزە کە ی تری ئەوروپا، واتە: بریتانیا و روسیا، بەگرتنە

221 - شارادێکی تری ئەمساوی کە پووری ئەم ماری لویزە ی نیشانە کراوی ناپلیون بوو. (و- فارسی)

224 - شارل نەرشیدۆک فەرماندە ی گشتی سوپای ئەمسا یە. (و- فارسی)

به رچاوی ئهم دۆخه ئالۆزهى دنيا، ئه وهى پۆشن ده كرده وه كه هه رچۆره نزيكبوونه وه يه كه وه ستنى هاوپه يمانيه تى به هه زتر له نۆيان پوسياو فره نسادا هه په شه بوو بۆ سه ر بوونى ئيمپراتۆريه تى نه مسار هه رچۆره نزيكبوونه وه يه كى زياترى ناپليۆن له نه مسا ده سته وه ستانكردى پوسيا ده گه يه نيت، هه ندېك له ئه شرافه كانى نه مساوى، له مانه ش شازاده مەترنېخ بالۆيزى نه مسا له پاريس به بيستنى ئه وهى ماره برانه كه كۆتايى هاتوو فرميسكى شادى له چاوان دابارين.

ته نانه ت كۆره كه شى كلمان ئهم شادييهى خۆى نه ده شاردوه وه، له كۆشكى پاشايه تى شونبروندا ژۆر ئه و پسته يه ده بيسترا كه ده يانگوت: نه مسا پزگاريبوو.

له پترسبورگدا واق وپمان ونيگه رانى بالى كيشابوو، ماريما فدورشنا، له خۆشى ئه وهى له جياتى دانى كچه كى خۆى كچى ئيمپراتۆرى نه مسا يان داوه ته ئه و تۆتكى ليه لگيرابوو، به لام ئه لكسه نده رى يه كه م و پوميانتسف و كوراكين وه تا سه رسه ختري ن درۆمنا نى هاوپه يمانى كردن له گه ل فره نسادا، كه وتبوونه ترس و گومانه وه، به پاى ئه مانه نيت نه مسا ته واو ده چيته په هه ندى سياسى ناپليۆن وه وه له سه رتاسه رى ئه وروپادا ته نها پوسيا له به رامبه ر داگيركردى بى ئامانى ئه وروپادا ده مي نيت وه. هه ردواى به هاوسه ري بوونى ناپليۆن، هه وله كانى دوو به رامبه ر كرده وه بۆ دريژه دان به سياسه ته ئابووريه كانى.

(2)

به بى درك كردن له سياسه تى ئابوورى ناپليۆن ناتوانريت به شيوه يه كى پوون په ي به وه برريت كه ئيمپراتۆريه تى ناپليۆن له سه ر چ پايه يه كه ماوه ته وه، ناشتوانريت وه لاهى ئهم پرسياره بدرتته وه ئه گه ر هۆى پووخانى ئه و جيبوو، كه مارۆدانى ئابوورى سه ر برى تانيا ته نها به شيكه له قانونى ئابوورى كه ناپليۆن دا برشت، گرته به رى سياسه ته كانى ئه و له م بواره دا هاونا هه نكه له گه ل سياسه ته گشتيه كانيدا، ئه و له دريژه ي ئه وشه په سه ركه وتوانه يدا توانى خۆى له ئيمپراتۆرى فره نسا وه بكات به ئيمپراتۆرى ئه وروپا و ده ويست ده سه لاتى خۆى به سه ر هندستان وميسرو سوياشدا به سه پي نى و شو نيت ترش بخاته ژير ده سه لاتداريتى فره نسا كه به به رژه وه ندى ئه وولاته بشكيته وه، ئه مه ش جياوازى هه بوو له گه ل خاكى ده ولتى فره نسا و ئيمپراتۆريه تى فره نسا، فره نسا به هۆى پي كخستن وسيستم دانانى قانونى ناپليۆن ببوو يه كه ولاتى به ره م هين، به لام ئيمپراتۆرى فره نسا ببوو خاكى هينانى مه وداى خام و به زه برى چه ك پي گرى له به ره و پيشچوونى پيشه سازى ئه وولاتانى ژير ده سه لاتداريتى ئيمپراتۆريه تى فره نساى ده كرد، ناپليۆن له يه كه م سالى گرته ده ستنى ئاوسارى ده سه لاتى فره نسا نووسينگه يه كى تاي به تى خۆى هه بوو، كه هه تا كۆتايه اتنى فره مان په وايه تيه كه ي هه ر هه بوو، به به واي ئه و دوو به رژه وه ندى هه بوون: يه كيكيان فيداكارى بۆ به رژه وه نديه كانى ميللى و ئه وى ترشيان مان وه به ره و پيشبردنى به رژه وه نديه كانى ولات، پانتايى ئيمپراتۆريه تى فره نسا ژۆربوو و گه ره كى يوو برژوازى گه وده ي پيشه سازى و بازرگاني به رژه وه نديه كانيان پاريزرا و بريت، ولاته ژير ده سته كانى خۆشى بۆتالان و بۆ بوو، كه ئه م دووانه ي سه ره وه وابسته يى تونديان به يه كه وه هه بوو، ئه مه گرته به رى بنچينه ي سياسه ته كانى ئه وروپا وه پاراستنى به رژه وه ندى ميللى ده زانى.

ولاتانى به لجيكا و به شى چه پى سه ر پوويارى زن كه به به ستنى بۆ هه ميشه يى داگيركرا بوون و پاسته و خۆ خرابوونه سه ر خاكى فره نسا، هه رچه نده به سه ر چه ند ولايه تيكيشدا دابه شكرا بوون به لام به خاكى ميللى هه ژمار نه ده كران، به لكوبه ركه به رانى

برژوازیه‌کانی فره‌نسا له‌قلم ده‌دران و پیکادراپو و برژوازیانه لی‌بدرین و برژوازیه‌ی فره‌نسی سه‌رتاپا له‌خاکانه‌دا سه‌رمایه‌گوزاری بکات.

هه‌موو و ده‌وله‌ت و شوێنه‌ی هه‌تا باجی و سه‌رانه‌یانداباو خه‌رجی و سه‌ربازانه‌یان بکیشابا که‌سه‌ربازی فره‌نسا تێدایه‌بون و له‌گه‌ل ئیمپراتۆریه‌ی ئیمپراتۆری ناپلیۆندا‌بون، به‌کورتی هه‌موو و ده‌ولاتانه‌ی داگیرکرا‌بون و له‌ژێر پکیتی ناپلیۆندا‌بون، ده‌بوا بینه‌بازاری فرۆشتنی که‌لوپه‌لی فره‌نسابی - یان سه‌رچاوه‌ی دابینکردنی مه‌واده‌ خاوه‌کان بۆ کارخانه‌ پیشه‌سازییه‌کانی فره‌نسان، و ده‌که‌سانه‌ی داهێنان و دۆزینه‌وه‌ی پیشه‌سازیان به‌نه‌یتی هێنابا بۆ پیشه‌سازکارانی ئیتالیا زیندانی ده‌کران، چونکه‌کردنی نه‌مکاره‌ له‌لایه‌ن ئیمپراتۆره‌وه‌ قه‌ده‌غه‌کرا‌بوو سته‌مه‌ت و داهێنانی پیشه‌سازی له‌فره‌نساوه‌ به‌یئدریت، ناپلیۆن به‌وریاییه‌وه‌ فشاره‌کانی خۆی زیادده‌کرد، بۆ شوونه‌: قه‌ده‌غه‌یکرد تیغ و پرپه‌رو کێژ به‌یئدرینه‌ بازاره‌کانی فره‌نسا، قوماشی ساکسونیش به‌ریت بۆ وستفالی، نارده‌ی ناوریشمی خاوی له‌ئیتالیاوه‌ بۆ ئیسپانیا قه‌ده‌غه‌کرد چونکه‌ ده‌بوا بۆخاوه‌ن کارخانه‌کانی رستن و چینی لیون که‌ره‌سته‌ی خاوه‌راهم بکری، و له‌کالایانه‌ی که‌به‌پێگای ترانزیت له‌پێگای ولاتانی سه‌ربه‌خۆ ده‌پۆشیت گومرگی تایبه‌تی ده‌خسته‌سه‌ر، به‌لام نه‌گه‌ر به‌ولاتانی ژێر ده‌سه‌لاتداریتی راسته‌وخۆی خۆیدا تێپه‌رپیا و له‌گومرکی لێنه‌ده‌ساند.

له‌نوسینگه‌ی ئیمپراتۆره‌وه‌ پۆژانه‌ لی‌شاویک فره‌مانی قه‌ده‌غه‌کردن و پرپارو ناگادارکردنه‌وه‌... هیت، و ده‌رده‌چوون و به‌پانتایی ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌یدا باڵوده‌کرایه‌وه‌، گرته‌به‌ر نه‌م سیاسه‌ته‌ خه‌زمه‌تی زۆری برژوازیه‌تی فره‌نسی ده‌کردو به‌هێزی ناپلیۆنیشی له‌فره‌نسادا جێگیرترده‌کرد، به‌لام دیاره‌ به‌لکه‌نه‌ویسته‌که‌ نه‌م سیاسه‌ته‌ ده‌بووه‌هۆی زه‌ره‌رو زیانی سته‌متکاری بچوک و خه‌لکی به‌کاربه‌ری⁽²⁰⁾ کالاکان له‌پانتایی ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌یدا، ناپلیۆن دامه‌زرینه‌ری ئیمپراتۆریه‌تی گه‌وره‌ له‌په‌وری ئابوریه‌وه‌ ته‌نها یه‌که‌ فره‌مانه‌ره‌وایی نه‌ته‌وه‌یی درێژه‌ده‌ری پێگای لویسی چوارده‌هه‌م و لویسی پازده‌هه‌م و جێبه‌جێکاری ئامانجه‌کانی کلبر⁽²¹⁾ بوو، و به‌پشتگیرکردنی چینی برژوازی گه‌وره‌ی ولاته‌کی توانی چهندین سال فره‌مانه‌ره‌وایی په‌های خۆی بکات، ئاشکرایه‌ به‌نه‌هیشته‌نی هێزی به‌ره‌م هێنانی ولاتانی ژێر ده‌سه‌لاتی خۆی، نه‌م بنیاتناوه‌ مه‌زنه‌ی به‌ی شوقی میلیلی هاولاتیانی ئیسپانیا و سوتاندنی موسکۆ خیانه‌تی مارمون⁽²²⁾. له‌په‌نا دیواره‌کانی پاريس - یان دره‌نگ که‌هیشته‌نی گروشی، به‌میدانی شه‌ری واته‌رلو، ته‌نها نه‌چاره‌توسانه‌بوون که‌هه‌ره‌سه‌هێنانی ئیمپراتۆریان نیشانداده‌، به‌کورتی هه‌تا نه‌گه‌ر نه‌خشه‌ی سیاسی و سه‌رکردایه‌تی کردنی سوپا که‌ناپلیۆن به‌دریژایی ته‌مه‌نی خۆی له‌مانه‌دا کارابوو.

له‌سالانی کۆتایی فره‌مانه‌ره‌وایه‌تییه‌که‌یدا نه‌گه‌ر به‌وجۆره‌ش و به‌پێکوپێکیش به‌پێوه‌چووبا، و له‌هه‌ردیواره‌ چاره‌نوسه‌که‌ نه‌مه‌ده‌بوو که‌په‌ویدا.

²²⁴ - دیاره‌ لێره‌دا پۆسته‌ ناعازه‌ به‌وه‌بکه‌ن، چینی پرۆلیتاریای فره‌نسا به‌به‌راورد له‌گه‌ل شوێنه‌کاتی تری ژێر ده‌لاتی ناپلیۆن باری گه‌وره‌ وایان باشتربوو. (نوسه‌ر)

²²⁶ - ژان باپتست کلر: گه‌وره‌ترین وه‌زیر له‌سه‌رده‌می لویسی چوارده‌هه‌م و پازده‌هه‌م (1619-1683) که‌هێشکه‌وتنی گه‌وره‌ی به‌پیشه‌سازی و ئابووری فره‌نسا به‌خشی وباری ئابووری پشخت. (و- فارسی)

²²⁷ - نوکوت فرديک لویس: مارشالکی فره‌نسا به‌که‌شه‌ره‌کاتی ئوستریزو لشیۆنه‌و لایزیک و عارنفا دلێرانه‌ جه‌نگا، به‌لام دوا‌ی ئه‌وه‌ی پاريس له‌لایه‌ن هاویمیانامه‌ داگیرکرا، خبانه‌تی له‌ناپلیۆن کردو پاشه‌کێشه‌کردنی و ده‌سه‌ت له‌کارکه‌نه‌وه‌ی ناپلیۆن، ناوبراو کێشکی یادشته‌کاتی خۆی هه‌یه‌و هه‌ولیاوه‌ پاساو بۆ نوکرا‌ی بێشه‌وه‌. (نوسه‌ر)

نه گهر واپس بکړي ته وه گوايا ته نها ئيراده ي برژوازي گوره ي فره نسا پيشمعي ده سلا تي دايه ده ست ناپليون پاست نيبه ،
نه مه پاسته که ناپليون بناغي سياسي ته کاني ناوځ ودره کي له سر پاراستني به رژه وندي سرمايه داري فره نسا
داپشتبوو ، به لام له همان کاتدا ده يو يست نو برژوازيه ش ملکه چي ئيراده ي ځوي بکات وناچاري بکات خزمه ت به ده ولت بکا ،
نو ده ولت ه ي بې به رژه وندي خودي ځوي ده يو ست بژنه وه ي فرمان په وايي نه وړپاي پيښکات ،

نور له برژوازيه کان سر پيښيان له فرمانه کاني ده کرد که به لاي نه وانه وه ستم کارانه بوون وپه نايان ده برد بې زورکاري
ناقانوني وه ک ساخته کاري کړدن له لابردي نرخه کان و... هير ، به مجرره که وتبوونه به رهنکاري کړنه وه يکه جدي بې دنگ
وهات وهاوړو قره ، ليره دا ناتوانين گوته يکي مارکس فراموش بکه ين که له کتبي (بنه ماليه پيرون) دا ده لیت : (به تيپوانيني
گشتي کو ده تاي (18/ي برومر راپه پيني شلر شگړپانه نه بوو ، به لکو برژوازيه ت له نازاد يخوازي ده يو ست ..)

له شونښکي تر دا نوو سيويه تي (به لام نه وه ناپليونه چونه تي واقعي ده ولت ه ي ديار يکړد بوو وده يزاني بنه ماي نو ده ولت ه
له سر پاراستني به رژه وندي برژوا به نازادي پاراستني به رژه وندي به کاني خړپاده گریت ، نو سوړبوو له سر نه وه ي نه م
په وشه به په سمي بناسيتيت و پاريزگاري لتي بکات ، ناپليون که سيکي خه يالپلاوي تيرويست نه بوو ، به لام له همان کاتدا
ده ولت ه ي وه ک نامانچيکي شخسي ځوي سه يره کردو سرمايه داره کاني وه غزنه داري ځوي ، به به کاره يته ري ئيراده ي ځوي
سه يره کرد ، نو بنه ماي مه ترسي تيروي به شه پکړدن هه ميشه يي له بري شلرشي هه ميشه يي گوړپيو؟ غروړي که لي
فهره نسا ي که يان دې نه و په پي تيري وپه زامه ندي ، به لام له همان کاتدا چاوه پواني نه وه ي له برژوازيه تي فره نسا ده کرد چيز
وه رگرتن وڅوشي و سرمايه که ي ، نه گهر پيوستي کرد له پيتاو نامانچ سياسي به کاني جيهان گيريانه ي خويدا بکه نه قورياني ،
ناپليون جه زي نازاد يخوازه ي چيني برژوازي که نايد ياليسي سياسي ژناني هه نو که يي نه و کومه لگايه بوو ، په کسه ره
سه رکوتده کردو گرنگ ترين به رژه وندي مادي ، واته : بازرگاني وسنه ت ، که دواتر نه مه له گال به رژه وندي به کاني نه ودا په کيان
نه ده گرتنه وه ره تکرده وه ، کينه ي نه و له بازرگانان ، له پاستيدا ته واکه ري نه و کينه يه ي بوو که له نايد يولوڅيه کاني بوو ،
له ناوه وه ي چيني برژوازي هه روه ک درژمني ده ولت ه ي ځوي بې که نامانچي شخسي ځوي دروستي کړد بوو دژايه تي ده کرد ،
چونکه نايد يولوڅي دژه ځوي تيدابه دي ده کرد ، بې نمونه : به په رله ماني پاگ يان د ناتوانيت به رگي نه وه بگريت خاوه ن زه وي
و زاره که وره کان ، که ک له وزه ويانه يان وه رگرتن - يان وه رنه گرتن و به که يفي خويان نازاد بن ، سه باره ت به بازرگاننيش نامانچي
پلانه کاني نه وه بوو ، به کون تر ټول کړدن ک ره سته و ناميره کاني هيتان و گواستنه وه ، بازرگاني بخاته ژير ده سلا تي ده ولت .
بازرگانه کاني فره نسا ي به هيتانه پيشي واقعي ک توانيان هيزو تواناي ناپليون پاته کيښ : نه وانه به به هانه ي وشکه سالي و
نه هاتي توانايان ناپليون ناچار بکه شري روسيا بې دو مانگ دوا بخنو به مجرره شهر له که ژنگدا ده شتي پيکړد که زور
وه دره ننگ که رابوو).

نه مه بوو ليکدانه وه کومه لايه تي و سياسي به کاني ماکس له سر ناپليون که ناوړاو له کتبي (خيزاني پيرون) دا نوو سيويه تي ،
به مشيره يه نه و بليمه ته به جوړيکي لوزيکيانه نيشانمانده دات وپيمان ده لیت ، نو ميژوو نوو سي به ماکاني کومه لايه تي
وسياسي پوزگارتيک ليکده داته وه ، نابې په فتارو که سا يه تي نه و که سانه له به رچاو نه گريت که رابه رايه تي - يان به پتوه به ري نو
سياسه ته ن .

کاتی مارکس ده لیت برژوازیه خوازیاری نازادخوایی بو، مه بهستی له وهیه شه به دهستی ناپلین نه هیلدراوه که حکومت دیکتاتوری خۆی له پرله ماندا ده بییه وه، پرله مان ده یویست هیزی په ها له دهست ناپلیندا به مینیتته وه و هه مو نه مجۆره نازادیانه ی که شۆرشی برژوازی له سالی (1789) به ناوی نه وانه وه هاتیقارار له ناو به ریت.

مارکس وه بیرمان دینیتته وه لیبرالیزمی برژوازی که له نه جومه تی شورای دامه زیننه رانی سالی (1789) دا دروستیبوو، واته: له کاتی شۆرشی کۆمیتیه ی پژگاری میلی تیکشکاو هه مان نه و کۆششانه ش که له سه رده می دیرکتورادا بق ژنانه وه و جینگیرکردنی نه وه ده کران پووبه پووی هه مان کوده تای (18/ی برومر یقوه و ناپلین له ناوی برد، له م دووانه ی که له سه رده و ناومان بردن، نه وه ی پتویستیبوو بق به ره و پتیشچوون و به رفراوانتریبوونی پانتایی سه رمایه داری هاتیقپیش، واته: برژوازیه به شیوه یه کی کاتی پشتگیری دیکتاتوریه تی ژاکوبنه کانی کرد که کاریان بق نه هیشتنی پژی می شانشینی وفیودال ده کرد، ئینجا دیکتاتوریه تی ناپلینیان پاریزگاری لیکرد چون حکومتیکی به توانابوو بق دهسته بهرکردنی ده سه لاتداریتی سه رمایه و شایسته بق شه په کانی وکرانه وه ی⁽²⁸⁾ جیهانی.

ناپلین به پیتی پیدایستییه کانی پاراستنی به رژه وه ندی برژوازی حکومتی ده کرد، نه و به رژه وه ندیانه ی که خودی نه و به های بق دانه ده نان و به پلوتوکراسی ناوده بردن و نه م پسته یی ژۆر دووباره ده کرده وه: (سه رمایه له پژگاری ئیمه دا به هۆی نزی و تالانه وه یه).

دیکتاتوریه تی ناپلین که به به رژه وه ندی ده وله تی برژوازی به پتوه ده چوو و تانمانجی نه وه بوو هیزی خۆی له سه ر باج دانی ولاتانی هاوسی به رفراوانبکات، که وته ناکوکی له گه ل هه ندیک⁽²⁹⁾ چینی برژوازیه تی فره نسای، نه م دیکتاتۆره برژوازیه به چاری بۆرنه بوون سه یری خۆی ده کردو پتی واپوو ده بی برژوازیه تی فره نسا به پیتی به رژه وه ندیه تاییه تییه کانی نه و هه لسوکه وت بکات، نه م به شه ی برژوازیه تی فره نسی که له پووی سیاسییه وه دواکه وتبوو وته نها چاری له ده ستکوت و هه بله خه رجی خۆیی بوو، ژۆرجار له گه ل ناپلیندا ده که وتنه ناکوکی.

مارکس تانماژه به وه ده کات، له و پۆژانه دا پشش ده ستپیکردنی شه پی پوسیا، ناکوکی توند له بۆچوونه کاندای سه ری هه لداوو و نه م ناکوکییانه ی به ناو چاکسازیبوون درزیککی گه وره و قولی نه ک هه ر له سه ر ناپلین و پژمه که ی ته نانه ت هه موو تابوووی برژوازی به مه پششبه ستوبوو هه ره سپه ئینا، بۆیه پتویسته له گه ل باسکردنی هۆکاره کانی له ناوچوونی ئیمپراتوریه تی ناپلیندا نه و هه لومه رجه ی دۆخی نه وکات و به بیربه ئینه وه.

(3)

پیششه وه ی په رده له سه ر نه م رووداوه مه زته میژوویییه لاید ریت که نه وکات هه موو له به رامه بر نه وه ره مانپه وا به هیزه دا ملکه چ بوون، میرو پاشاکان له به رده م ناپلیندا ده که تنه سوژده و نۆچاوانیان له زه وی ده داو هه موو لایه ک که وتبوونه ترس و له رزه وه، جگه له گوندشین و پیشه کارانی پووت و په جالی ئیسپانیایی، که سیتر له کیشوه ری نه وروپادانه بوو دریزه

²²⁸ - مه بهست له کرانه وه ی بازاره کانی دنیاو ناوۆری بازارکانیه. (و- کوردی)
²²⁹ - لێره دا به تاقیته مه بهستی له یواره کانی بازارکانی ویشه سازیه. (و- کوردی)

بەشەپردات لە بەرامبەر ناپلیندا، یەکەم نیشانی تۆقانی کە بەسەر ئیمپراتۆری فەرەنسادیات ئەوەبوو لەسالی (1811)دا قەیرانێکی ئابووری پوویدا، ئەوپایەوی بەپووکەش لەتۆپکی پووداوەکانی جیهانیادیبوو نەیدەتوانی هۆی سەرەلانی ئەو تەنگرە ئابوورییە دیاری بکات، قەیرانە ئابوورییە کە لەقۆناغی دووەم، واتە: لەکانی زیاتر فشارهێنان بۆسەر گەمارۆی ئابووری سەر بریتانیا و دواتر بوو، بۆیە وایکە لێرەدا بەکورتی ئاماژە بکەین، گەمارۆدانی ئابووری سەر بریتانیا ئیتێ لەسالانی (1810- بۆ 1811) وەک سالی (1806) نەبوو و دەركردنی بریارەکی بەرلین ئەو گرنگییە نەمابوو وەک ئەوکات، لەنیوەی دووەمی سالی (1809) بەدواوە، دواى شەپى واگرام و پۆککەوتننامەى ناشتی شونبرون، لەناو کلێشەى سەری ناپلیندا دوو بیرۆکە هەبوون کە پێشتر پۆشووینیان بۆدانراوون و پەوشی سیاسى خۆی لەسەر ئەم ئاراستەى دیاری دەکرد، یەکەم: بەچۆک دامێنانى بریتانیا لەپێکای درێژەدان بەگەمارۆی ئابووری لەسەری، دووەم: بریتیبوو لەم رستەیی کە ناپلین دەیکوت (من هەرچەم بۆیت دەتوایم بیکەم) لێکدانەوی لۆژیکیانەى ئەو بۆ ئەم قسەیی ئەوەبوو (بۆیە من دەتوانم هەتا ئەگەر هەموو ئەروپاش داگیربکەم و بیخەمەژێر دەسلەتداریتتى خۆم، لەپێناو درێژەدان بەنەخشەى گەمارۆدانی ئابووری سەر بریتانیا).

ئەو هەرچى ویستبا دەیکرد (ناپلین لەسەدەى پێنجەمی میلادی دەیویست کچی مینشین و شانشینە بچووکەکان و سەرخێلە بێ ژمارەکانى ئەلمانى بەزۆر پاکێشی کۆشکەکەى خۆی بکات، کەچی ئیستا تەنها بەئاماژە بەکی ناپلین کچی ئیمپراتۆری نەمسا کە سازادە سالان و خانمێکی زۆر لوتبەرزو لەخۆپازى و سەركێشی هەموو بنەمالە شانشینەکانى ئەوروپابوو، بۆ ئەو ناردوویانە بۆ پاريس، هەموو ئەم راستییەیان دەزانی، ئەو ئیمپراتۆرییە گەورەى نەمسا کە ناپلین بچوکی کردبوو و بۆچەند شارو شاروچکێک، ئەمەش ببوو جێگای شانازی فەرەنسییەکان، بەجۆرێ ملکەچی و کۆیلەیی خۆی نیشاندەدا کە بۆ یەکلایکردنەوی یەكجارەکی مەسەلەکە تەنها دوژمنى ماو بریتانیا، هەموو دوژمنەکانى ئەسڵەن شایستەى ئەوەش نەبوون ناویان بهێندەرت.

ئیسپانییەکان، بەگوتەى ناپلین (ئەو چەتە شەپەزەشە) هەریە مۆفیش هەژمارنەدەکران و نامادەنەبوو بەدوژمنیشیان ناویبات، هەتا ئەو شانازییەیان پێندەرت، تادواى پەشەبکۆیەکەى سالی (1809-1810)ش وای نیشاندان ئیتێ لەگەڵ ئەوانەدا شەپى نییە و تەنها فەرمان دەردەکات ئەوانە بەدیلبگن و گولەبارانیان بکەن، بەلام لەگەڵ ئەمەشدا ئەو نەیدەتوانی بۆ ماوەیەکی دوورو درێژ ئاسودەبێت، تەنانەت لێرەشدا هۆکاری ئەمەى دەگەراندەوێ سەر بریتانیا، چونکە یارمەتیەکانى بریتانیا تەنها چەك و تفاق نەبوو بۆ ئەو پارتیزانە ئیسپانیاییانە، بەلکو تیپی سەربازی دەهاتن دەکوتە گەڵ ئەمانە.

تاکە لەمەپەر لەبەردەم ناپلیندا تەنهاو تەنها بریتانیا، کۆتایی هاتنى ئەم شەپەى ئیوانیشیان بەلەناوچوونی یەکیکێان و دەسەبالیی تەواوی ئەوى تریان بوو، لەگەڵ ئەوەشدا ناپلین هەلیدەدا ئەم شەپە بگۆرێت بەشەپى هەموو ئەوروپا لەگەڵ بریتانیا، و دەورە دەچەند گەمارۆی ئابووری زیاتر درێژەى دەکێشا، زیانی زیاتر لەبریتانیا و کیشوهرى ئەوروپا دەکەوت، ناپلین ئەمەى دەزانی و دلخۆشکەرى ئەویش تەنها ئەوەبوو وەک پۆزانی پێش تیلیست گەیانددوویە ئەوپەى دەهرى و قین هەلسان.

ناپلین به درېزایی نه و سالانه کینه‌ی دلی خوی به که سانیک ده پشت که سرپېچیان له فەرمانه‌کانی که ماروی سر بریتانیا ده کرد، له سرتاسری له اروپادا به ناشکرا که س نه‌ده ویرا سرپېچی له مہکات جگه له حکومتی نیسپانیه کان له خورنارای شپوه دورگی نیبریدا دوستیان کردبوو.

سزادانی نه و که سانه‌ی سرپېچیان له بپاره‌کانی که ماروډانی نابوری سر بریتانیا ده کرد، خیرا جیبه‌جیده کرا، به مانایه‌ی قاچاغچیه‌کانیان گولله‌باران ده کردو کلا بریتانیایه‌کانیان ده سوتاندن، نه و میرو پاشایانه‌ی ده ستیان له گه‌ل قاچاغچیه‌کاندا هه‌بو له سرکار لاده‌بران، له سالی (1806) دا ناپلین براجوکه‌کی لویسی کرده پاشای هوله‌ندا، لویس ده‌یزانی پساندنی په‌یوه‌ندی ته‌وای بازرگانی له گه‌ل بریتانیا دا هه‌ر شه له توئی بازرگانی وکشتوکالی ولات ده‌کات و نه‌مه زیاتر له هه‌مو ولاتانی تری نه‌روپا زیانی پیده‌گه‌یه‌نیت، چونکه له وکانه‌وه‌ی بریتانیا شویته داگیرکراوه‌کانی ژیر ده‌سه‌لاتی هوله‌ندای خستبوژیر ده‌سه‌لاتی خوی، بازرگانی کردنی هوله‌ندا به شپوه‌یه‌کی به رفراوان و کاریگر وابه‌سته‌بوو به بریتانیا و هیتانی مه‌وادی خام له‌خاک ژیر ده‌سته‌کانی بریتانیا.

لویس بوناپارت تبیینی نه‌می کردبوو وکه متاکورنیک چاپوچی له قاچاغیکردنی سر به‌نده‌ره‌کانی نئون بریتانیا و هوله‌ندای ده کرد، ناپلین دوی نه‌وه‌ی براکی چه‌ندجار له مه‌ ناگادار کرده‌وه، سر نه‌نجام لویسی له سرتختی پاشایه‌تی هوله‌ندا لبردوو پایگه‌یاند نیت ولاتیک نییه به‌ناوی هوله‌ندا و به‌سرچه‌ند ولایه‌تیکدا دابه‌شیکردوو خستیه‌سر خاکی فهره‌نسا، به‌پتی نه‌و پاپورتی به‌رزکراووه‌وه نه‌وه‌ی ده‌گه‌یاند که‌شاره‌کانی هاوپه‌یمانییه‌تی نه‌روپا (هاتنزه ناتیگ²⁴⁴) به‌پگیای قاچاغ نالوویزی ده‌کن (بورین) نویته‌ری ناپلین و ده‌سه‌لاتداری هامبورگیش چاپوچی له م کارانه‌ده‌کات و به‌رتیل وهرده‌گرت، ناپلین په‌کسر نابواری له سر کار لبردو هه‌موو نه‌و شارانه‌ی (هاتنزه) شی خسته‌سر نیمپراتوریته‌ی فهره‌نسا.

نیمپراتوری فهره‌نسیه‌کان نه‌و شارانه‌ی که وتیونه‌سر ده‌ریاکان خستیه‌سر نیمپراتوریته‌کی خوی، نه‌مه‌ش نه‌ک له‌به‌ر نه‌وه‌ی سرپېچیان کردووه، به‌لکر له‌به‌ر نه‌وه‌ی ناپلین متعانه‌ی به‌که‌سته‌بوو.

که ماروډانه نابوریه‌کی سر بریتانیا کاریگری خرابی له‌سر هاوالاتیانی ژیر نیمپراتوریته‌ی فهره‌نسا حیثیشت، به‌تاییه‌ت به‌کاربه‌رانی ناسایی، نا‌په‌زایی ده‌ریپین له و بلاکراوانه‌ی که له ژیر کونترولی ناپلینویشدا بوون جارچار به‌پوونی و ناشکرا بلاوده‌کرانه‌وه.

له‌پاپورتیکی و‌ه‌زاره‌تی ناوخوی سالی (1810) دا هه‌والکړه‌کان به‌کورتی ناما‌ژه‌یان به‌وه‌کردبوو له‌گرفارو بلاوکراوه‌کانی نه‌لمانیا دا به‌رده‌وام وتاری شپوه نا‌په‌زایی ده‌ریپین بلاوده‌کړینه‌وه، هه‌روه‌ها له و پاپورت دا هاتبوو نه‌لمانیه‌کان جگه‌له‌ خویندنه‌وه و چون بژ شاترکان و خویندنه‌وه‌ی پ‌قمان که‌نوسه‌ره‌کانیان سر‌ریاه‌ت به‌هاوپه‌یمانیته‌ی رن نووسیویانه و کړیه‌له‌یی ته‌وای پیکه‌وتنی نئون نه‌مساو فهره‌نسا به‌لاوازی هه‌ردوکیان ده‌خه‌نه‌پوو و بریتانیاش به‌دوژمنی نه‌به‌زیوو وپوسپاش

²⁴⁴ - هاتنزه ناتیگ: نه‌مای دروستوونی نم هاوپه‌یمانیه‌ی بازرگانیه، بژ پاراستی بازرگانی نه‌لمانی به‌کشی وشاری کلن بوو، نم ویکراوه‌ بازرگانیه (به‌مانیانه‌ی بازرگانی سالی 1436) ای نئون هاینزی چوارم و بریتانیای لیکه‌وته‌وه، هاتنزه، وژرگاری زترتی له‌سه‌ده‌ی (15 و 14) ده‌ستی پیکرد، که‌رژو شاری نری کرته‌وه له‌سرووی هه‌پویش‌نوه شاری لوبوکی نه‌لمانیا و ژور به‌شی له‌شاره‌کانیز دا کردنه‌وه که‌به‌ناوی نویتری کوزوره، بوون. ده‌سکته‌ونه‌ کرکه‌کانی نه‌و ویکراوه‌ بریسیون له: به‌ره‌ویش‌نری عافی توده‌وله‌نی به‌تاییه‌ت لرووی نازادی ده‌ریاکان بژ بازرگانی و نه‌نیشتی که‌ماروی نابوری هه‌مه‌لایه‌وه عافی نه‌وانی بژ لایه‌ن له‌مه‌رکانفا، به‌تاییه‌ت له‌هاموشوی ده‌ریاینا، هه‌روه‌ها داویری بازرگانی. (و- کوردی)

به میرانگروهی حکومتی پاما (III) نشانده‌دهن، حزیشان له‌تویژنه‌وه‌و بوارى سیاسیه به‌گشتی، هه‌روه‌ها گزافای بـ ژمارى هه‌فتانه‌و مانگانه‌و سالنامه‌کانى ولاته‌کى خویان به‌تامه‌زقوه ده‌خویژنه‌وه...

دیاره‌ بارودخى هۆله‌نداش به‌هۆى توندکردنى گه‌مارۆى ئابوورى سه‌ر بریتانیا له‌خراپبوونی زیاتردابوو، چونکه نه‌و ولاته‌ بنه‌مای ژیاى که‌پشتى پێده‌به‌ست بازرگانى وئالوویرى ده‌ریایى بوو، له‌هۆله‌نداش که‌موکوپیه‌ک به‌دى ده‌کرا وه‌ک نه‌وه‌ی له‌ئلمانیاى سه‌رودا هه‌بوو، له‌پاڤۆرتیکى تری هه‌مان وه‌زاره‌ت، ئاماژه به‌وکراوه‌ک (لێره‌دا پۆژنامه‌ی ژۆر ده‌رده‌چن).

به‌لای نابلیۆنه‌وه هه‌چ له‌وه ئاسانتنه‌بوو پۆژنامه‌کان وه‌مۆش خۆ بێنیتنه‌وه‌و نه‌ویش له‌م جۆره کارانه‌دا هه‌چ ده‌ستى نه‌ده‌پاراست و نیکه‌ران نه‌ده‌بوو، به‌لام دلتیابوونه‌وه له‌وه‌ی گه‌مارۆ ئابووریه‌کى سه‌ر بریتانیا به‌پتکوپیکى به‌پتوه‌بجیت گرفتیکى له‌مه‌ گه‌وره‌تریوو، دانانى که‌سانى ده‌ستپاک له‌سه‌رسنوو ده‌ریاییه‌کان و دروست به‌پتوه‌بردنى نه‌رکه‌کانیان ژۆر له‌وه‌ پرتکیشه‌تریوو له‌کار به‌ده‌ست ومیرنشین وپاشایانه‌ی ده‌ستیان هه‌یه‌ له‌گه‌ڵ قاچاغچیه‌کاندا-یان خویان گلیده‌که‌ن وچاوپۆشى لێده‌که‌ن،

خه‌لکى نه‌وروپا بۆ کرپینى کاکاو و بیه‌رو داوده‌رمان دوازده به‌رامبه‌ر نرخى جارانیانده‌دا، که‌گه‌مارۆى ئابوورى نه‌خراپه‌سه‌ر بریتانیا، کارگه‌کانى دروستکردنى قوماش له‌فهره‌نسائو ساکس و به‌لجیکا و چیک... ، نرخى لۆکه‌یان ده‌قات به‌گرانتر له‌جاران ده‌کړی وناچاریشبوون بۆ له‌کارنه‌کوتنى کارخانه‌کانیان بیکه‌ن، نه‌ی نه‌و هه‌موو قازانجانه‌ بۆکۆى ده‌چوو؟

به‌په‌لێ یه‌که‌م ده‌چۆ باخه‌لى پاسه‌وان و بنگه‌ گومرگییه‌کانى سوپای فهره‌نسا، دووه‌میش ده‌چۆ باخه‌لى خاوه‌ن که‌شتیه‌کانى بریتانى که‌به‌قاچاغ کالایان ده‌هێنا، کاتى به‌ری پاره‌یه‌کیان بۆ لێپرسراویکى خالیکى گومرکى فهرنسى پێشنیارده‌کرد که‌موچه‌ی پێنج سالى بوو، ته‌نها له‌به‌رامبه‌ر نه‌وه‌دا یه‌ک شه‌و به‌ئارامى به‌خه‌ن، به‌خۆشحالییه‌وه‌ پازى ده‌بوون، یان که‌تۆپییک قوماشى نایابیان پێشکه‌ش به‌یه‌کى له‌مانه‌ده‌کرد که‌به‌هاکه‌ی (500) سه‌کى ژۆریوو، پاسته‌وخ پازى ده‌بوون شه‌ویک چاوپۆشى له‌نه‌رکه‌کانیان بکه‌ن، به‌بارته‌قائى نه‌و به‌رتیلش سوپاسیان ده‌کردو به‌قوریانى ده‌بوون ته‌نها له‌به‌رخاترى نه‌وه‌ی سێ سه‌عات ڤیگابادات که‌شتیه‌کانى قاچاغیان بارکردوه‌و بێن وئهمانیش به‌ره‌و لایه‌کى تری ده‌ریا بپۆن، نابلیۆن نه‌مه‌ی ده‌بینى وده‌یزانى نه‌م به‌ره‌ی شه‌ره‌ ژۆر له‌شه‌په‌کانى ئوستریلتزو واگرام و میتر، سه‌ختره‌، ژۆر نه‌فسه‌رو پشکیتنه‌رى وپیاوانى گومرکى تازه‌ی ده‌ناردنه‌ نه‌و شویتانه‌، به‌لام که‌لکى نه‌بوو وپاش ماوه‌یه‌ک نه‌وانیشیان ده‌کړی و به‌رتیلیان وه‌رده‌گرت، هه‌رچه‌نده‌ ژۆر له‌مانه‌ی ده‌دایه‌ دادگا و سزاده‌دران، به‌لام نه‌وه‌ی دوائى نه‌مانه‌ش داده‌نران دووباره‌ بوزیان بۆ قاچاغچیه‌کان ده‌خواردوو له‌به‌رامبه‌ر وه‌رگرتنى پاره‌دا نه‌رم ده‌بوون، ئیتر ئیمپراتۆر که‌وته‌بیری ڤیگاجاره‌یه‌کى تر، نه‌ویش نه‌وه‌بوو نه‌ک هه‌ر له‌وشارانه‌ی که‌له‌سه‌ر ده‌ریابوون، به‌لکو له‌دورترین شوینى سه‌رده‌ریای ژۆر ئیمپراتۆریه‌تى فهرنسادا، ده‌ستکرا به‌ده‌سته‌به‌سره‌داگرتنى نه‌و کالایانه‌ی بریتانیایى بوون وده‌بوا خاوه‌نه‌کانیشیان نه‌رکه‌سانه‌یان ئاشکرا کردبا که‌لتيان کړبون، نه‌وانه‌ی له‌وخاکانه‌ی ژۆر ده‌سه‌لاتدارىتى فهره‌نساى شویتنه‌کانى غیره‌ نه‌وروپایى کالایان ده‌هێنا، هه‌لیانده‌دا

بیسه لمینن که هم کالایانه یان نه مریکاییه نه ک بهریتانی، له پاستیدا نه مریکاییه کان مورو نیشانه ی بازرگانی خویان له کالاکانی بریتانیایی دد او به وچره بازرگانی کردنه قازانجی زوریان ده کرد،

ئینجا ناپلین هندی ک یاسو پئیسای گومرگی تری قانونی له سالی (1810) دا ده رکود سه باره ت به بازرگانی کردنی به روبرو موه کانی شوینه داگیرکراوه کانی خاکی ژیر ده سلاتی فهره نسا، له دهره وه ی نه وروپادا به کجاره کی قه ده غه ی کرد، ئیتر به مه له سرتاسه ری نه وروپادا ناپه زایی مونجای ده دایه وه و کپی توپه یی له ناودلی خه لکدا په تداوی ده دایه وه، ناپلین فهرمانی ده رکود هه موو نه و کالایانه ی ده ستیان به سهردا گیراوه له گورپه پانه گشتیه کاند ناگری تیره ده ده ن، خه ک به مه لولی ویده نگ، به پپی گتپانه وه ی نه وکه سانه ی له و پوزگارده دا زیان، به چای خویان ده یانینی که توپ توپ پارچه قوماشی نایاب و کشمیر دۆلکه و کلنسی شکر قاوه و کاا و قوتوی چاوه ده ده لۆکه و... هیتریان ده میتاوه به به رچای خه لکه و ناگریان تیره ده ده دا، دواتر هم بارودوخه زور دریزه ی نه کیشاو ئیتر ته نها نه و کالایانه یان ده سوتاند که مورو نیشانه ی بریتانیایی پیوه بوو، نه و کالایانه ی تریانده گرت وده یانبرده عه مباره کانی ده ولت، نه یانده سوتاند، پوزنامه کانی بریتانیایی به هوی کاریگری نه مه - یان به لانی که موه له سر نه نجای نه و هوالانه ی که سه باره ت به مه پتیا ن ده گیشته به مجوره یان ده نووسی وبلوده کرده وه (قهیسه ری ئیمپراتوری پوسیا، عه قلی خوی له ده سنداوه .

ناپلین که یشته نه و قه ناعه ته ی به م کاره ی هوانیت پینا له هاتنی نه و کالایانه بگریته مه ترسی بخاته سه ر نه وانه ش که له ده سستی دووم و سییه م ده یکرپه وه بق قازانج، هه ندیک له برژوازیه کانی ناو فهره نسا و ولاتانی ژیرده سستی ئیمپراتوریه تی ناپلین توانیبویان قازانجیکی زوریکه ن، ته نانه ت نه مانه به پووکش پشتگیریشیان له که مارق نابوریه که ی سه ر بریتانیا ده کرد، به تاییه ت کارخانه کانی ئاسن وکانزاکان زور پای بوون، وه لی خاوه ن کارخانه کانی پستن وچنین، چونکه دروستکرینی قوماش به بن لۆکه و په نگکردنیشی به یی خم نه ده کرا، به لام له ناو نه و بازرگانانه ی که میکیاج وشتی جوانکاریان دروستده کرد (لۆکس) زیاتر ناپه زاییان ده ده بپی، چون کاتر دوی پینکه و تننامی ئاشتی ئامین، که به ریتانیه کان پزانه ناو پاریس ودریوه که وه رو شتی جوانکاری پاریسیان زور کز کرده وه و کریان ویردیانه وه بق بریتانیا، نه مانه نه و پوزگارده خۆشه یان وه بیر خویان ده میتایه وه به ناسۆریه وه سهیری نه وشه په بن کوتاییه ی ناپلینیان ده کرد، هه روه ها ناپه زاییه کانی خه لکی ئاسایش له وه ی کالاکانیان به نرخه ی خه یالی ده کپی، وه ک قاوه و شکر تاد، له پای هم بارودوخه وه بوو که قهرانی نابوری سالی (1811) پوویدا.

(4)

له کزتایی پایزی سالی (1811) دا هتواش هتواش دتخی فرق شتنی کالاهه رهنسییه کان دابه زی، چونکه نه مه به خیرایی بلایوه و کاریگری زیاتری کرده سه ر خه لکی فهره نسا، سنه تگه رو بازرگانه کان به نه ده به وه سکالایان ده کردو ده یانگوت که مارقدانی نابوری سه ر بریتانیا ته نها زیان به وولاته ناگه یه نیت، به لکو بۆخۆشیان زه ره ده کهن، هه روه ها ده یانگوت مه وادی خامیان ده ستناکه ویت و به ریز ئیمپراتوریش به وه به رهیتانی که له ژیرده سته کانی، توانای کریاری کالاکانی میتاوه ته خورای، له سرتاسه ری نه وروپادا نه و ته کزده نابورییه مانگ به مانگا قشاری زیاتر ده میتا، بق نمونه: له دامه زراوه کانی پستن وچنیندا پیتشه و قهرانه نابورییه نزیکه ی (12) هه زار کریکار کاریان تیدا ده کرد، به لام به هوی نه و قهرانه وه کریکاره کانی به ریزه ی (50٪) که مکرانه وه.

له مانگی ماری سالی (1811) دا ناپلیون فرمانی دهرکرد بپی یه ک ملیون ونیو فراښ یارمه تی خاوهن کارخانه کانی نامین بدریت وکالاکنیش له کارخانه کانی پوان و سن کانتن و کان بکېدریت، هه روه ها یارمه تیبیه کی گه ودهش درایه کارخانه کانی لیون، به لام هه موو نه و یارمه تییا نه دلۆپه یه کبیون له ده ریایه ک.

به پشتبستن به وبه لگه یه ی که نووسری نه م کتیبه له نه رشیفی میلی فرهنسا دهستی که وتوو و میکانیزمی وسره کی نه م ته نگزه نابورییه دیاری ده کات، له هه موو نه و نووسینانه سهرنجپاکیشتره که ده ریاری هۆکاره کانی نه م ته نگزه نابورییه نووسراون.

وه زیری ناوخوی فرهنسا له بپوری (19/ی ئیبریلی سالی 1811) دا نه م گوزارشه ی به ناپلیون پاگ یاندوو که: زۆریه ی کریکارانی یه که پیشه سازه یه کان له بیکارییدا ده نالینن وه نه دیکیشیان کچیانکردوه و زۆریش به ته مان کۆچبک، بیکاری و باری خراپی کارخانه کان نه و نه ده خراپیو، ناپلیون ناچاربوو (15) ملیون فرانک به وکارخانه بدات، بقی بوژانه وه ی نابوری وکه مکرنه وه ی پژهی بیکاری، خاوهن پله و پایه کانی ده ولت غیره تیان جولار به پژه بهری بانکی گشتی فرهنسا له (7/ی مایوی سالی 1811) دا به راشکاری راپۆرتیکی بقی نیمبراتر به زکرده وه و تییدا نامازه ی به وه کردبوو ولاتانی ژیر دهسته ی فرهنسا توشی قه برانی کوشنده بوونه وه کالاکانی فرهنسا پیش داگیرکردنی نه و ولاتانه باشت ده فرۆشران، نه وکارخانه یه پارسیش که خه ریکی دروستکردنی (لۆکس)ن^(۴۳) مایه فوت بوون وکالاکنیان بقی ساغ نابیتته وه، ناپلیون یارمه تی پاره ی ده دا، به لام دهستی له درنژده دان به گه ماری نابوری سهر بریتانیا شلنه ده کرد، کالاکانی بریتانیایی ده گیردان وقاچاغبوو، بازپی (بوکر) دهستی به سهرداگیراو یه ک کۆلان که پپیو له شه کړو کاکاو وداوده رمان و.. هیت، گوازیایه وه بقی عمباره کانی ده ولت، ناپلیون جگه له وه ی ملیونه ها فرانکی وه ک دهستگیرایی یارمه تی ده دایه کارخانه کان، له سالی (1811) دا فرمانیکی باشی بقی خه زانه ی ده ولت دهرکرد، که قوماشی مخمه ل له کۆمپانیایه کانی پرست و چینی لیون بکپن بقی پتداویستیه کانی پۆشاک سهریازی، هه روه ها فرمانی به هه موو شانشین و مرنشین و فرمانپه واکانی ژیر دهسه لاتی خوی کرد قوماش له کارخانه کانی لیون بکپن، به مکاره ی توانی پژهی کارخانه کانی قوماش که له مانگی یۆنیوی سلی (1811) دا ژماره یان (5630) کارخانه بوو زیادبکرتن بقی (8) هه زار کارخانه .

زستانی نه و ساله زۆر ساردو سۆله بوو، جموجۆلی نااسایی له گه پره که کرتکار نشینه کانی پاریسدا وه جۆشها، بقی گومان جاسوسانی ده ولت گوئیان له هه موو قسه و رازو نیازه کانی کرتکاران نه ده بوو ونه شیانده توانی کرتکاران ناچاربکهن دهردی دلی خویان هه له پتۆن، هه ر چۆنیکبیت بارودخوی پۆخی کرتکاران له و ساله دا له بارته بوو و وه ک میثوو نووسانی نه و پۆزگاره و میثوو نووسانی تازه ش ده لئین، کرتکاری کارخانه کان کچیان که وتب کول و له بیر پاپه پین و شلاخانه وه دابوون زۆرجار ناپلیون ده یگوت (تا که کوده تایی مه ترسیدار شۆرپی برسییه کانه - یان به ده قی گوته که ی، پاپه پینی سک به تاله کانه).

شاتپال که نه پښتوګاره وه زیربوه له یاداشته کاندیا نارای نووسیوه (تالپین چه ندین جار پټی ده ګوتم نهو کرکړه ی بیکاره همیشۀ نه ګری نه وه ی هیه فریوی ناشوبګه رانېخوات ومن نهو ترسۀ که له پاپه پینی برسپیه کانم هیه نذر له وه زیاتر پوو به پووری سوپایه کی (200) هزاره کسی بیمه وه.

هرچه نده ګوزارشتی مه ترسیدار له لایه ن جاسوسان وده سه لاتدارانی حکومت سه بارت به پاپه پینی کرکړکاران وخه لک بز تالپین به رزده کرانه وه، به لام لهو پښتوګاره دا هیچ ګیره شتوینن و پاپه پین دژبه نیمپراتوریۀ تالپین پوینده، نه ګر چی وه رګرتنی په ند له تنګه نابوریۀ کی سالی (1811) پوه جیګای یتبینی، به لام تالپین به په له نه مه ی به شتویه ک ګری ولیدکدایه که به به رزده ونه دی خوی بشکیته وه ده یګوت: مادام ګه مارژدانی نابوری سر بریتانیا کاریګری په یداناکات، نهو ولاته توشی هره سس نابوری ناکاته وه، نهو ده ریا به پووی فهرنسییه کاندیا ناکرتیه وه باری بازوګانی ویشه سازی فهرنسا خرابترده بیت وه همیشۀ نه ګری سره لدانه وه ی تنګه یه کی نابوریتر هه یوو، بزیه ده بیت کاری ګه مارژی نابوری سر بریتانیا درژۀ پتبدیت هه تا نه ګر بزیه نه نجامه یاندنی نه م کاره دا ګرکردنی مؤسکوش پتویستیت، نهو ده بن مؤسکو دا ګریکه یین.

تالپین باش نه وه ی له بیربو که خاوه ن کارخانه کانی نارویشم، رستن و چینی لیون، نهو تنګه نابوریۀ یان هندیکی مؤکۀ یان ده ګه پانده وه بز نهو بریاره ی نه لکسه نده ی نیمپراتوری پوسیا که فهرمانی دابوو، تعریفه ی ګومرگی تازه و نذرت بخه نه سر نهو کالایانه ی له فهره نساره ده میندرین، وه ک پارچه قوماشی نارویشمی وه خمه ل وشتی جوانکاری و شراب و... هتد، تالپین نه م هسه له یه شی له دوی پوودای نارفورت به نیمپراتوری پوسیا ګوتبوو، به لام دواتر به درژیایی سالی (1811) له پیری نهو دابوو رینګاچاره یه ک بزیه مه بدوزیته وه یه کلایی بکرتیه وه، نه م یه کسه ره کړده ش ده بوا له مؤسکو دا بکرت.

تایا تالپین چ به ربه رچدانه وه یه کی له به رامبه نهو دڅخه خراپه ی نابوری نیمپراتوریۀ کی نیشاند؟ زه مینه ی سره لدانی قهیرانی نابوری ده میکبوو هاتبق ناراو تالپین به چاوی خوی ده یبینی.

نیمپراتوری قله ره نسپیه کان لهو پښتوګاره دا پوو به پووی کیشۀ ی مالی بېژوه، که سره تا له هلاوسانی دراوه وه یوو که سکه یان به بن پشتیوان لیده دا، سر نه نجام که وتبق ګیژای کوده تای سره مایه دارانی ګوره، که هه ولیانده دا به پښتای دانی قهرزی نذر به سودی ګران وقازانچي نذر، نه مه ش ده بپوهه ی به تالپوونی خه زنه ی ده ولت.

بارونڅی نیستای تالپین وه ک سالی ګرتنه ده سستی ده سلات له فهره نسو واپوو، به لام نهو نهوکات به مزی وه رګرتنی باجی نذر له وشوینانه ی له ژیر ده سلاتیداپوون وه رګرتنی ملیونه ها دراو لهو ولاته تیشکانوانی دهو ابیدنه و سندنه وه ی پاره ی نذری دزواو له لایه ن سره مایه داره ګوره کان، توانی به سر ګرفته نابوریۀ کاندیا زالبیت، له کوتایی مانگی ییناپه ی سالی (1806) دا نهوکاته ی تازه تالپین له شه پی ئوسترلیتزوه بؤپارس ګه پاپوه، داواکړد پاپورتیکی سه بارت به باری نیداری وخه زنه ی ده ولت پتبدنه و دوی پتداجوونه وه به کاروباره نیداریۀ کانی حکومتی فهره نسو، بوی ده رکوت که (نورای ملیقنیری به ناویانګ و سره مایه داری چاچنوک، کومپانیایه کی بازوګانی به ناوی یه کیتی بازوګانان که خوی به پتوبه یی پوو دروستکردوه به زنجیره یه ک ساخته کاری زیره کانه و ده غه لی وده سترپی و دزی که به پووکش به پښتای قانونی نه نجام

دراپوون، پاره یه کی زږد له خه زنه ی دهلوت پاکیشی وزیانیکې گه وړه ی پټیگه ینیت، ناپلیون نورارو کارگېرانی شو پټیکیتیبه بازگانیه ی بډ کڅشکی توپلری بانگېشتنکرد، بټ شم لاولا پټی گوټن هرچی له م دواپساندا له خه زنه ی دهلوتتان پفاندوه بیگه پټننه وه، نورار زږد هولیدا پڼگایان بدریت مامه له ی تازه- یان به لټنده رایتی تازه یان له لایه ن دهلوت ته وه پټیدریت ونه مش قازانجی زږد دهکات بډه دهلوتی فوره نسا، به لام ناپلیون پټی گوټن باشتیرین قازانج وه رگرتنی خه زنه ی دهلوت نه وه یه، تز وهاوکاره کانت له قه لاتی نسندا زیندانی بکرین ودواتر پاکیشی به رده م دادگایه کی گه تنقان بگن، شیتر نورار هاوکاره کانی که وتنه پارانه وه و مه رایې کردن وکلکه سوتو و پاش چهند پلاژتک نه مانه (87) ملیون فرانکی زږپان بډخه زنه ی دهلوت میناو به بټ زیندانی ودادگایې کردن باجی خویاندا.

ناپلیون له ونامانه ی که بډ براکې جږزیتی نووسیوه (ده دوازده دزی باخه لېرمان ناچارکردن نه وپاره ی له خه زنه ی دهلوت دزیبویان به یننه وه. (۴۲۲)

دراو که وتبډ باریکی باشوه، زږپ به نه اندازه یه کی باش له خه زنه ی دهلوت تداهه بوو، دیاره سیستمی نالوویری کاروباری ینداری له هه موو به شه کانی تری ژیر پکیتی ده سه لاتدریتی نیمپراتوری ناپلیون به قازانجی فوره نسا شکاندارا بډوه، له پډ که لټنیکې گه وړه ی عاقیبت خراپ له په یکه ری گه وړه ی نیمپراتوریه تی فوره نسا کرایه وه، ناپلیون نه زمونی له قه یرانی سالی (1811) وه رگرتبوو و زوو پهی به و پاستیبه برده که به ربه ره کانی کردنی یه ک قه یرانی نابووری گشتی چهند پډکیشته تره له نه نگږه ی هه لاسانی دراو، چهند کاریگه ری خراپ ده کاته سه ر نیمپراتوریه ته که ی، نه وکه لټنه گه وړه یه نه وه رگرتنی باجی تازه و نه ملیونه ها فرانک که له گه وړی سه رمایه دارانی تالانکر ده مینرایه وه درټ و نه بوونی یه ک ژمیریاری زیره ک- " نمونی ی: مه به سستی له وه زیری نابووری دهلوت ته " نه یانده توانی چاره سه ری نه مه بگن، قه یرانی سالی (1811) پټش هه مووشتنیک ته نگږه ی نه بوونی بازپری ساغکردنه وه کالا پیشه سازیبه کان بوو که به پله ی یه که م سه رچاره - یان برپړه ی نابووری فوره نسا بوو، نه وشاکاره جوانانه ی گه وهر سازانی پارسی کټ، که س نه بوو بیکرټ؟ نه و مږبيله جوان ونایابانه ی که له کارخانه کاندا که وتبوونه وه به کټ بغرڅش؟

نه و میکیاج و شی لږکسی، که ژیانی دانیشترانی سن مارسوی له سه ریوو بډکوټی بنټن تابیغږشیت؟ نه و هه موو جلویه رگه مډه یه ی که کارخانه و ناوه نده کانی دروین وه به یران مینابوو بډ کوټ بنټن؟ چډن ده یانترانی نرخي قوماشی ناوریشمی و مه خه لی لیون وکوتالی پډچینی سدان و... هیتد، به یتلنه وه و فرڅشی نه بیت؟ هه موو نه وشته لوکسیانه ی له فوره نسادا دروستده کرا بډه موو بازاره کانی دنیا بوو وټیستاش بازاره کانی دنیا کالاکانی فوره نسیان لټساغ نابټته وه- یان به لانی که مه وه ناتوانریت بنټدریت، چونکه بریتانیاو کیشویه نه امریکای سه رو وخوارو که شتیوانانی دهلوت مه نده ی دورگه کانی نانټیل و ماسکاره بینی، هه موویان ده ستیان له بازگانې کردن له گه ل فوره نسادا هه لگرتبوو، له خودی نه وروپاشدا بارودڅخه که ناله باریوو، هه موو نه و ولاتانه ی له شه ردا دږابرون ونه وانده ش که خویان دابډ به ده سه ته وه له ژیر ده سه لاتدریتی ناپلیون دابرون، چډن ده بوا یاساو پټسا کانی گه مارږی سه ر بریتانیا یان جټیه جټیکردبا، بډیه

دراړه که یان بهای کرپنی له ده ستداوې، کاتې خاوه ن زه وییبه که وره کانی پوسیا نه یانده توانی به روپوومه کشتوکالیه که یان به بریتانیا بفرقش، بهای درای بریتانیا زیادی کړیو و له همان کاتیشدا بهای ریلی پوسی دابزی بڼه (26) کړیک، هه مان هم به لایه به سر نه شرافه کانی پوژنیاو نه مساو ئیتالیا ش هاتېو، له خاکی نه لمانیا ی خورواو اشدا ته نانت ته سر ویشدا، فیوداله کان که وتیوونه حاله تی شیوه هه ژاری نه مه ش ته نها به هژی که مارژدانی نابوری سر بریتانیا وه بو، مه سه له که ته نها به له ده ستدانی سامانی فیوداله کان نه بو له سایه ی پژی می نابلیون، به لکو برژوازیه تازه کانیش که به هژی به روپیشچوون رکه وره بوونی سه رمایه دارانه وه دروستیوون درژیه یان به پیشکه و تنه کانی خویانده دا.

قاتی بوونی مه وادی خام که یشته ناستی ته نانت له سالی (1811) دا ژور کارخانه ناچاریوون ناستی به ره مه کانیا ن ژور که م بکه نه وه، له به رامبر نه وه په شانه ی که دیار که وتبوو وین کاری ویرسییه تی له گه په که کورکار نشینه کانی پایتخت و لیون و روان و نه و ولایه تانه ی شه را بیان به ره م ده هینا ژور زیادی کړیو، نابلیون ناچاریوو موله تی نه وهدات هه تا ناستیک پرگه ر پیساکانی که مارژی نابوری سر بریتانیا پیشیلېکه ن.

بڼه شونه: موله ت درایه هه نديک که س تاسنووړیکي دیاریکراو کالای بریتانی بهینن بڼه ره نسا به مخرج به قهت نه و رکالایانه ی ده یان هینن نه و نه ده ش کالای فوره نسی به ده ره وه بفرقش.

هم موله تدانان هه ره چنده کار به ده ستانی ده ولت به ناپتیکی ته وایوان ده کړیو گران له سه رخاوه ن موله ت پندراوه کان ته و او ده بو، به لام له گه ل نه وده شدا بڼه لکی ناسایی سود به خش بو، دانی هم جوره ئیمتیا زانه نه وده نیشانده دات قهیرانی نابوری سالانی (1810-1811) چه ند کاریگه ریان کړیو ته سر نابلیون ونیگه رانی کړیو، راسته موله تدان وئالووړیه که سودی ژوری بڼه بریتانیا نه بو، به لام له نه بوونی باشتربو، نه و موله تدانان نه یده توانی کاریگه ری ته وای له سر به روپیشچوونی بازاره کانی فرقشی کالای فوره نسا ه بیت.

ئیراده ی نابلیونیش نه وه بو ده سه لاتدارانی حکومت وئوانه ی کژش وکارمندانې خاوه ن پله وپایه ش ده بین باشتربین و نایا بترین جلوه رگ بېژش و زووش نارایشی خویان بکن ریگپن و ... هتد، هم فرمانانې ئیمپراتوریش نه ی توانی بازارپتیکی باش بڼه شتومه کی نارایش دابین بکات، له سالی (1811) شدا وه ک سالی (1806) که جموجولی بازار لاوازیو، به لام نه و ژور درژیه ی نه کیشا، نابلیون پایگه یانده نامانجی نه و نه نییه بازارگانه کان توشی نه هامتې بکاته وه، کاتې ره زیری ناوخو یارمه تی نه و رکارخانانې به په سمی ده دا، نابلیون داوای له ناوېراو ده کړد پسه له کانی خه رجکړدنې نه و پارانه ی نیشاندات ویسه لمینیت که نه و یارمه تییه ی داو ته کارخانه کان، له زستانی سالی (1811-1812) قهیرانی نابوری که مکم به ره و باشبوون چو، به لام نابلیون ده یزانی هیچ له میکانیزمه کانی سه ره له دانی قهیرانی نابوری له ناو نه براون وماو یه کیت به شتویه کی توند تریتزتر قهیرانی نابوری سه ره له ده داته وه، هه روه ها ده شیزانی مژکاری سه ره کی هم ته نگوه نابوریانه ش ده که رپته وه بڼه مارژدانی نابوری سر بریتانیا، بڼه ده یوا پیش کورتایی هینان به گه مارژی نابوری سر بریتانیا کاریکی کړدې بریتانیا چه کی دژایه تی کړدنې فهرسای دانا با، به لای نه و ئیستا بارشترین کات بوو بڼه زالبوون به سر بریتانیا داو پتویسته په له بکات وئمه شې به تاکه مژکاری مانه وه ی ئیمپراتوریه ته کی خوی ده زانی، هه روه ها له روپویه دابوو گه مارژی نابوری توانیویه تی نابوری بریتانیا لارازیکات وئله که سه نده ری ئیمپراتوری پوسیا ش باشقولی لیده کړیت و فریوی ده دات

و په درېژای سنووری څرثاوی پوسیاو له سنووره کانی ده ریایی نه مساو نه لمان و پروس و پلونیایو... کالای بریتانیایی به قاچاغ ده میندریت، نه مهش ده بویه هوی شکست پېښتانی گماروی نابووری سر بریتانیایو نه نومیده نه ده ما بریتانیا به چوکدایت.

هوالی نه وه به نابلیون ده گیشته که کالاکانی بریتانی به پښکای قاچاغ له ده ریایی سه رووه نه که هره ده گاته نه شوینانه ی له ژیر نیمپراتوری تی نابلیون دان، به لکو بق خودی فوره نساش ده میندریت.

نابلیون به درېژایی ته منی خوی ته نانه نه وکاتانه ی به ره و ښتنار به رلین ومه دریدیش ده چو بوشه پو شلې، چاویکی هر بریو له ندهن، به لام نه مجاره یان ورده ورده چای بریه دووړترین پایته خته کانی کیشوهری نه وروپا،

پڅه کانی سر ده ریایی کیشوهری نه وروپا له ژیر ده سه لاتاریتی نه و یاناییه ساخته یی نیمپراتوری بیرانس، اته: تزاری پوسیا... واز له شه پکردنی به م زوانه ی له گه ل بریتانیا دایتیت وچیت قرقراگه ی نه لکسه نده ر بگریته وناچاری بکات نه و به لئانه ی که له تیلیستدا دانی جیبه جیان بکات؟ نه م پرسیاره بوو که نابلیون له سالی (1810) به دواوه له خوی ده کرد.

هر له سالی (1810) به دواوه نابلیون فرمانی ده رکود کتیبی سه بارت به میڅو و تاییه ته مندیبه کانی پوسیا ی پو وه ریگپنه سه زمانی فوره نسی، له و قسانه ی که نابلیون چارچاره ده ری ده هاویشتن، له سه رینه مای نه و زانیاریانه بوو که نه وانه ی ده وروبه ری به مه له و که موکوپیه وه پښان گوټبوو وده ورده که وت نیازی وایه هیڅی په کلایکه ره وه وروسک ناسا بکاته سر پوسیا له مۆسکوه زه بری که وره تر له برتانا بوه شینیت، که یشتنی سوپای مه زنی فوره نسا به مۆسک، وانا ملکه چکردنی ته وای نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیاو جیبه جیکردنی ته وای گماروی نابووری سر بریتانیایو سه رنه نجام سه رکه وتنی به سه ر بریتانیا دلو کژتابه اتن به شه پو قهیرانی نابووری ویکاری ودامه زرانندی نیمپراتوری جیهانی، دواچار قهیرانی نابووری سالی (1811) نیمپراتوری فوره نسی که یانده نه و بریوایه سه ره وه.

دواتر له ویتبسلا له سه ره تاي له شکرکیشی بۆ سه ر مۆسک، کنت دارو، به پاشکای به نابلیونی گوت: نه م سوپایه و نذر له وانه ی له ده وروبه ری به پښتدان، ناکامی نه و له شکرکیشیه پرده ورده سه رییه ی سه ر مۆسک نازان، چونکه له به رختاری بوونی کالای بریتانی له سه رخاکی نیمپراتوری پوسیا هیڅی ده کرتته سه ر. وای نه مجره قسانه به لای نابلیونه وه جیگای قبولکردن نه بوون.

نه و ته نها مۆکاری مانوه ی نه و نیمپراتوری ته ی که خوی بنیاتی نابو به نیفلیجکردنی نابووری بریتانیای ده زانی و به درېژده دان به و به رنامه ی خوی دایرېشتبوو سه رکه وتوانه ی ده بیی، نابلیون هاوپه یمانییه ته ی له گه ل پوسیا دا به ست نه مهش له به ر نه وه نه بوو نه لکسه نده ر ناړه زایه له داگیرکردنی پلونیایو پروس له لایه ن سوپای فوره نساوه، به لکو له به ر نه وه نه بوو پوسیا له ناپنده دا نومیدی زوری به بریتانیا هه بوو، وه ک چو بریتانیاش نومیده واری زوری به پوسیا هه بوو، به لام راسته وخو نابلیون ده سستی نه ده گیشته بریتانیا بویه ده یویست له پوسیا داباو سه رکوتی کردبا.

تارمایی لیکدانیکی چه کدارانه ی تازه و سامناک وخویناوی بالی ده کیشاو که ورده ده بوو.

پساندنی په یوه نډی له گه ل روسیادا (1811-1812)

(1)

دوای نارفورت، په چاودتیری کردنی پروکشی هاوپه یمانیه تی نتوان پوسیایو فرنسا، نه لکسه نده ووده ووده له پره هندی سیاسته کانی ناپلین لایدا، زور له میژو نووسان له پووی سیاسی وناپووی وکومه لایه تی له تیپوانین له ناینده، به شی زوریان زیاتر له سر سالانی ناشوب وناهه مواری هیرشی ناپلینیان بوسر پوسیایو نویسیوه له سالی (1812) دا، نیمه ده بینین له ماوه ی نهوچار ساله شه په نالوزه دا له نتوان مه لپیچه ناکوکیه کانی کومه لایه تی هاتوونه ته پیش وکسایه تیبه کی وه ک نسپرانسکی سری هه لداوه دواتر له ناوچوه. نه مه شتیکی به لکه نهویسته له وپژگاره دا مه سه له ریفرمکردنی نیداری نیمپراتوریه تی روسی برده وام له نارادابوه. تیشکانه کانی نورستریانو فریدلندر تیلیست بیبونه هکاری هاتنه پیشی نه و پایانه ی که پیویسته چاکسازی بکرت، به لام نه و تیشه نابو به رانه ی سالانی (1805 و 1807) به چاوپوشین له پرسواش، بیبونه هوی دروستیوونی هاوپه یمانیه تیکی سودمه ندی نتوان داگیرکری جیهان و پوسیایو که ماوه یه ک دوای نه مه پوسیایو خاکی به رفراوانی فنلاندی خسته زیر ده سلاتی خویه وه. بیگومان تزاری پوسیایو هیچ هکاریکی ته نانه ت لاه کی و پروکشی و سه رتوییشی به پیویسته نه ده زانی بچاکسازیکردن. له و پژگاره دابو که نیسپرانسکی وه ک که سایه تیبه ک سریه لدا، نه م پایوه په ندر نه زموندارو زیرو لیه شاهه په که سیکو دورین بو، ناویرو په کیکیشیو له وکه سانه ی له گه ل نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیادا چووبو بزارفورت له ویدا به توندی سه رسامی ناپلین بیو.

نیسپرانسکی گرانکاری له پیکیه ته ی کلنسیای نه رسیدو کسیدد نه کرد، هه ولیدا گرانکاری له سیستمی نیداری ده ولندا پکات، به لام نه شراف و فیوداله کان دهنگی ناره زایبان دریه تزارو نیسپرانسکی وه زیر به زرکده وه، له گرته به ری نه و سیاسته، نه مه ش بووه هوی نه وه هاوپه یمانیه تی نتوان پوسیایو فرنسا دروزه نه کشیت، له کپو کپوونه وه ی نه شرافه کانداس باس له وه ده کرا، داپرانی خاکی فنلاند له سویدو خسته سه ر خاکی پوسیایو به فیتی ناپلین کراوه له سه ر داوای نه و پوسیایو نه مه ی نه نجامدوه. نه وانه ده یانویست که مکم دوژمنکاری خویان به بالویزی فره نسا له پوسیایو نیشاندن، هه رچه نده نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیایو زیاتر مهره بانی ونه رم و نیانی له به رامبه ر کولنکوردا نیشاندده، به لام نه شرافه تازه کانی پترسبورگ وموسکو به ناشکرا دوژمنایه تی کردنی خویان له به رامبه ر کولنکور بالویزی فره نسا له پوسیایو نیشاندده، سه رنه نجام له کوتایی سالی (1810) دا نه لکسه نده له به رامبه ر نه وه لمه ته پر ته وژمه دا ده سستی شلکرد، به پله ی یه ک نه لکسه نده په ی به وه بردیو نه مه کارنکه تییدا به به له چوه، نه و قسانه ی ناپلین گوتیووی پژا خوشده کات پانتایی خاکی پوسیایو به ره و ناسیایو خاکی تورکیا زیاده کات. ته نها قسه ی سه رزاره کی ولامسه لایی بوون. دواتر ناپلین سوپاکه ی له پروسدا پاشه کسه پیته کردو پلوتینییه کانیشی وه ک یاری به کارده میتا به شومیدی نه وه ی سه ربه خویان وه برگرته وه. نه مانه ش سه رتاپای سنووی پوسیایان ده خسته زیر مه ترسیبه وه هه شه بوون بوسری. جگه له مانه ش نه گری نه وه ش هه بوو خاکی لیوانیشی له ده سنجیت، له لایه کی تره وه

ناپه زاییه تی ناپلیون بوو له وهی روسیا ته واو کار به گمارډانی نابوری سر بریتانیا ناکات. هه روه ها خستنه سهری خاکی تازه بژسر نیمپراتوری تهی فهرسا. نو هیژو توانایه ژدوهی ناپلیون خود به خود هه په شهیه ک بوو بژسر روسیاو دواي پیکه وتننامه ی تیلیست هه موو لایه ک نه لکسه نده ری روسیا یان به ملکه چی فرمانه کانی ناپلیون له قه له مده دا. گشت لایه ک نو به خشنده ییه هیچه ی که ناپلیون دابوویه نه لکسه نده ر، به دانی شاری بیه لوستوکی پروسا و پارچه خاکیکی تری نیمپراتوری تهی نه مسایان کردبډ گالته جاپی وده یانگوت: شتواری هه لسوکه وتی ناپلیون له گه ل نه لکسه نده ری روسیا دا له هه لسوکه وتی باوک و باپیرانی نیمپراتوره کانی جارانی روسیا ده چیت له گه ل ده ستوپیه نده کانینا دا. کاتی مه سله ی دانی نانا پالوئاو که کچی فرانسوا ی نیمپراتوری نه مسا درایه ناپلیون، ده یانگوت هاوپه یمانییه تی نیوان روسیاو فهره نسا گړپاوه بژهاوپه یمانییه تی نیوان نه مساو فهره نساو جیکره وه تهی.

نو زانیاریانه ی که له مانگی بیتا یه ری سالی (1811) به دواوه هن، نه وه نیشانده دن نه ک هه ر باسی نه گه ری شه پی نیوان فهره نساو روسیا ده کرا، به لکو به ناشکرا ناپلیون نه خشه ی بژنه وه داده پشت. یه کیکیش له و هژکارانه ی که پنگاخخشکه ربوو بژنه مه نه وه بوو نرخی کالاکانی فهره نسا که ده ناردرانه روسیا به شتیه یه کی به رچا و گومرگیان زیادکرابوو. ناپلیون دلنیا بوو له وهی روسیا پنگاده دات کالاکانی بریتانیا بیتنه ناو خاکی روسیاوه.

ناپلیون ناپه زایی خوی به په سمی به نیمپراتوری روسیا پاگه یاندو داوا یکرد کاریه پښاکانی که مارډانی نابوری سر بریتانیا بکړیت.

نه لکسه نده ریش ده یزانی شه پ له پیتشه وه یه و ناتوانریت خوی لیلابد ریت، بژیه که وته بیري شه وهی هاوپه یمانان بژخوی په یدابکات وپه یوه ندی به مارشالیکي ناپلیونه وه کرد که فرمانه وه ای سویدبوو ویبوه دوژمنی که وره کی خوی وپه نه پنی گفتوگویان ده کرد. له پازده ی توگوستی سالی (1811) ده دا، له یه ک میوانداری په سمی که به بژنه ی جه ژنی له دایکبونی ناپلیونه و پتخرابوو، نوینه ران و بالویزی خاریجی و ده سه لاتدارانی حکومی به شداریانتیداکردبوو و داعوه تکرابوو. ناپلیون پویکرده شازاده کوراکین، بالویزی روسیا له فهره نساو به شتیه یه کی هه په شه نامیز گوتی: نه لکسه نده ر په یمانه کانی خوی سه بارت به گمارډانی نابوری سر بریتانیا شکاندوه و به توپه ییه وه لئی پرسی: نو که وره ی نیوه بیر له چی ده کاته وه؟ دواتر پتشنیاری مۆرکردنی پیکه وتننامه یه کی بژ کوراکین کرد، که هه موو لیکتیکنه که یشتنه کانی نیوان روسیاو فهره نسا وه لانرین و نه مه نیمزباکات. پرنس کوراکین به په شقکای وه راسانی وه لای دایه وه و گوتی: من ده سله لاتی نه م کاره م نییه. ناپلیون به ده نگیکی به رز گوتی: ده سله لات نییه؟ ژدو باشه داوا له گه وره که تبکه، ده سله لاتی شه مت بداتی، من حزم له شه رکردن نییه و نامه ویت سر به خوی پژلوتیا بکپرمه وه، به لام نیوه ده تانه ویت میرنشینه کانی وارشق ودانتزیک بغه نه سر خاکی روسیا، مادام نه خشه نه پنییه کانی ناو کرشکی پاشایه تی نیوه پرون وناشکرانییه، نو ا من هه دریزه به خو به هیژکردن وچه سپاندنی سوپاکم ده دم له خاکی نه لمانیادا. ناپلیون بیتنه وهی گوی بژسه کانی بالویزی روسی بکړیت، که ده دیویست بوی پرونبکاته وه و پاساوی به جیی بژ بیتنه وه. دریزه ی به قسه کانی خویده دا، دواي نه مه نیر که س له شه وروپادا نه بوو چاوه پوانی شه پیکي به م نزیکانه ی نیوان روسیاو فهره نسا نه کات.

ناپلیۆن ووده ووده سەرتاسەری خاکی ئەلمانیا ی گۆری بۆ سەربازگە یەکی گە و دە ئامادە بۆ هێرشکردن. هەروەها ئەخشی ئەوەشی داپشت بە ژێر هەردوو ئەو هیژە ی کە بە پورکەش بیلایە ئ بون بە ئینتەناو هاو پەیمانیه ته که ی خۆی. واتە: پروس و نەمسا، هەرچەندە پروس لە پووی سیاسیه وه ژێر دەستی ناپلیۆن بوو، بە لām دەبوا ئەم هاو پەیمانیه سەربازیه پیش هێرشکردنە سەر پوسیا پیکبهندریت.

(2)

دە و لە تی پروس لە ژێر زولم و زۆری ناپلیۆندا زۆی چێشتبوو، لە سالانی سەرەتای داگیرکردن، بە هۆی بە دیارکە و تنی شتاین و حزی پیفۆرمخرازان، هەرچەندە پۆتی شانشینی ئەواو لە پروسدا لانە برابوو، بە لām بنچینه ی پایه کانی ئەو بە سەختی لە بەریە ک ترازابون و نەمەش وایکردبوو مەسە لە ی چاکسازی بێتە پیش. ئەم نیشتمان پەروەریه پرشوق و شەیداییه ی شتاین کە بە ناشکرا یاسی شوپشی ئیسپانیای دە کرد، ببوو چێگای سەرچی دە سە لاتدارانی حکومەتی فەرەنسا، چونکە یە کێک لە و نامانە ی ئەو بە پێکەوت کە و تێر دەست پۆلیسی ئەتینی ناپلیۆن، ئەمە گومانی لای ئیمپراتۆری فەرەنسا دروستکردو دەستبە جێ ناپلیۆن داوای لە فردریک ویلهلم کرد، شتاین لە ولاتە که ی خۆی دەریکات، پاشای پروس بۆ نیشاندانی دلسۆزی خۆی لە بەرامبەر ناپلیۆن، ئەک هەر ئەو سیاسەتمە دارە توپەریه ی لە ولاتە که ی خۆی دەریکرد، بە لکو دەستی بە سەر ملک و ماله کە پیدا گرت.

مەسە لە ی پیفۆرمکردن لە پروسدا دواکەوت، بە لām ئەوەستا، شائۆن هورستی وەزیری بەرگری و گنایزنوی مارشال پروس و هاو ئە کانیان بەوپە یی جدی خەریکی پێکخستنه وه ی سەربازی سوپای پروس بون، بە پیتی بریاری ناپلیۆن دەبوا سوپای پروس لە (42) هەزار سەرباز زیاتری ئە بێت، بە لām دە و لە تی پروس بە پە نابردن بۆ چەندین فرتوفیلی وە ک کە مکردنە وه ی خزمەتی سەربازی لە ماو یه کی کە مەدا، ژمارە یه کی زۆری سەربازی مە شقیپێکراوی⁽²⁴⁾ سازکردن، بە مجۆرە پروس لە بەرامبەر فەرمانە کانی ناپلیۆندا ملکه چی دە کردو مەرای و کلکە سوتە ی دە کردو و خۆی بە بچوکی نیشاندە دا، بە لām لە ژێرە وه خۆی بۆ ئایندە ئامادە دە کردو ئومیدە واری ئەو بوو لە و دۆخە ی کە لە ئەنجامی شە پە دێواو کانی (1806) و ناشتی کردنی تیلیست تیی کە و تێو پزگاریکات.

لە سالی (1809) دا شە پی نیوان نەمساو ناپلیۆن دەستی پێکرد، پروس مەولیدا خۆی لە دەست ستمی دۆژمن پزگاریکات. سەر مەنگ شیل بە سەربازە کانییه وه کوژراو لە لایەن دادگایه کی پروسیشه وه بریاری لە سیدارە دانی دە رچوو و بە فەرمانی ناپلیۆن گولە بارانکرا، بۆیه پاشای پروس لە ترسی ئەو توپەریه ی ناپلیۆن لە بەرامبەر شیلداو لە ناو بردنی ئەو پروس کە و تێر ترس و لە زه وه، بە لām دوا ی دووبارە تێکشکانه وه ی سوپای نەمسا لە شە پی فاگرا مەدا ملکه چ بوونی ئەواوی نەمسا لە پێکە و تێنامە ی ناشتی شونبرون، ئیتر پروس دووبارە ئومیدی لە دە ستدایه وه.

24 - ئێرە دا مەبەست لەو یه ئوسەر بارانە ی کە مە شقە داران و دواتر لە خزمەتی سەربازیان لادە بردن و نەمانش هەموو کاتی بۆ خزمەتکردنە وه ی سەربازی ئامادە بوون کە دە و لە ت داوای کردیانە وه (و- کوردی)

له لایه کی تره وه واده هاته بهرچا نه مسا ته وراو که ورتته گه ل په هندی سیاسته کانی ناپلیون، بقیه پروس نیتز چاوه پوانی یارمه تی له کئی بکات و دل به چی خۆش بکات؟ ههروه ها نو دو روویییه دهوله تی پوسیاش که گه یشتی لوتکه و دوا ی شه یی ئوسترلیتز، هیزی سهریازییه کی بۆنه وه نه ده بوو پشتی پیبیه ستریت، سه ره تایی سالی (1810) پرویا گه نده ی نه وه بلاویوه گوا یا ناپلیون به ته مایه دهوله تی پروس به بی شه پ له ناو به ریت و ته نها به ده رکردنی بریاریک پروس به سه ر ئیمپراتریه ته کی خۆی و وستفالی و سارکسدا دابه شبکات و یه کئ له مارشاله کانی -یان ده ست نیشانکراوئیکی خۆی له جیگای نه وانه دا دابنیت. کاتی ناپلیون له یونیوی سالی (1810) دا به ده رکردنی بریاریک دهوله تی هۆله دای خسته سه ر خاکی فه ره نسوا نو دهوله تی بۆ (9) ولایه تی تازه ی ئیمپراتریه ته کی دابه شکرد. ههروه ها شاره کانی هامبورگ و برل و لویسک و میرنشین لاونبورگ و فاو لدنبروک و نارنبرگ و رۆر له ده وله تی بچوکی تری خسته سه ر خاکی فه ره نسا. نیتز پاشای پروس له وه گه یشت کۆتایی فه رمانپه واییه کی له نزیگبونه و دایه، ته نانه ت سه ریه خۆیییه کی نه و ته نها شتیکی پوالتی بوو و ده یزانی ناپلیون له تیلیستدا گو تیبوی له بهر خاتری ئیمپراتری پوسیا، دهوله تی پروس له سه ر نه خشی نه وروپا ناسرپته وه، به لام له سالاتی (1810 - 1811) دا نیتز په یوه ندی نیوان ناپلیون و تزار به خیرایی به ره و تلخ و تاریکی ده چوو و مه سه له ی خاترو خواش له ئارادانه مابوو. له کۆتایی سالی (1810) دا ناپلیون به بی نه وه ی حساب بۆکه سبکات، شانشین دوک ئولدنبرگی له سه ر ته خت و تاراجه کی ده ره پاند، چونکه کوپه کی ئاکاترینا باولفنا ی خوشکی نه لکسه نده ی ئیمپراتری پوسیا ی خواستبوو، نه و ده وله ته شی خسته سه ر خاکی فه ره نسا.

پروس له سالاتی (1810 - 1811) خۆی له بهرده م له ناوچووندا ده بینیی وه، فردریک ویلهلمی سییه م هیچ کاتی نه وه نده چاونه ترس و له خۆ بووردو نه بوو، هه ره ویش له وچاره نوسه په شه نه ده ترسا، به لکو قهومی و ئازادیخوازه کانی نه جو مه نی نیتزی توگندبو نیش، که نه وکات ده ستیه ک له لاوانی برژوازی ئه لمان ده یانو یست خۆیان له رۆرو سته می ناپلیون پزگاریه کن وه ره چۆنیکبیت سه رفرازی و یه ک ئه لمانیای تازه و ئازاد دوستبکن ده ترسان. توگندبو نده که پزگاریوئیکی ناقانونی ئه لمانی بوو، نیتز دهنگی خۆی رانه ده گه یاندو هه ره له سالی (1810) وه توشی مهینه تی و خۆبه دهسته وه دان هاتبو وه، وادیارده که وت به هیچ جۆری ئومیدی سه رفرازی نییه. یه کئک له وه زیره کانی پشوو به ناوی هاردنبرگ که جاران باوه پی به به ره نگاری بوونه وه هه بوو وه ره بهر نه مهش له سه ر داوا ی ناپلیون له وه زا ره ته کی ده رکرا، به په شی په شیمانی خۆی راگه یاندو له نامه که یدا که دابوویه سن مارسان بالۆیزی فه ره نسا له ئه لمانیا و له رینگای نه ویشه وه بگاته ده ست ژنرال شارن هورست، ناوا ی نووسیوو (پزگاریوونی ئیمه ته نها وابهسته به خۆی ناپلیونه) هه مان ناوبراو له مانگی مایوی سالی (1810) دا، نه و داواکارییه شه ره زاریه ی بۆ نوینه ری⁽⁷⁰⁾ فه ره نسا نووسی (ئومیده وارم به پزیزتان ئیمپراتری فه ره نسا نه و پۆله ی که من ده توانم له به رپه ره بر دنی کاروباره کانیدا بیگتیم، فه رامۆشنه کات، چونکه نه م مه سه له یه له به خشنده یی به پزیزتاندا به دی ده کرتیت که له به رامبه ر پاشای ئیمه دا کردتان) ناپلیون هاردنبرگی به خشی و پزگای به فردریک ویلهلمدا ناوبراو به سه رۆک وه زیران دابنیت، نه م پوودا وه (5/ ی یۆنیوی سالی (1810) دا پویدا، له (7/ ی یۆنیق) دا، سه رۆک وه زیرانی تازه ی پروس نامه یه کی له مجۆره ی

خواره‌وهی بقی ناپلیون نووسی: به‌پریز به‌دلتیاییه‌وه به‌وهی پروس جگه له‌په‌یره‌ویکردنی شه‌ره‌فهمه‌ندان‌هی په‌وشی ئیوه ناتوان‌یت هم‌مو خاکه‌کی بیارتی‌یت و بیخاته‌وه به‌ختیاری.. وه به‌گرتنه به‌رچاوی ئه‌وهی من گیانفیدایی وشانازی له‌وه بالاترم نییه که بیهه جینگای په‌زامه‌ندی تۆ، به‌وپه‌پی پریزه‌وه‌ه‌زده‌که‌م به‌رده‌وام ملکه‌چ وه‌رمان‌کیش ونه‌کری به‌پریزانیم.

بارون هاردنبرگ- سه‌رۆک وه‌زیرانی ده‌وله‌تی پاشایه‌تی پروس..)

باچ له‌کاتی خۆیدا ده‌ده‌را، که مارقودانی ئابووری سه‌ر بریتانیا به‌توندی جیبه‌جیکرا. پاشای پروس له‌ترساندا له‌ریزی گرتبو له‌به‌رده‌م ناپلیوندا لێوه‌له‌ریزی لێهاتبوو، هاردنبرگ کلکه‌سوته‌و مه‌راییه ده‌کردن و خۆی به‌سوک و سه‌لیم نیشانداده‌، له‌گه‌ڵ هم‌مو ئه‌مانه‌شدا ناپلیون سه‌ریازه‌کانی له‌ناو قه‌لاته سه‌ریازیه‌کانی خاکی پروسدا لانه‌ده‌بردن وهیچ جۆره به‌لێنێکی ئومێد به‌خشی نه‌ده‌دان. له‌گه‌ڵ هم‌مو ئه‌مانه‌شدا سه‌ریازییه‌که ناپلیون له‌کاتی خۆناماده‌کردنی بۆشه‌پی پوسیا داوای یارمه‌تی سه‌ریازی له‌پروس کرد. سه‌ره‌تا پروس که‌من خۆی گێلکرد، به‌لام به‌یه‌ک زه‌برلێدانی ئیمپراتۆر یه‌کسه‌ره ملکه‌چ و سه‌ره‌له‌پریکا بۆوه. پوونکردنه‌وهی ئه‌مه‌ش به‌م‌جۆره‌بوو: ناپلیون له‌(14/ ی تۆقه‌مه‌ری سالی (1811)دا فه‌رمانی به‌مارشال داوو کرد، هه‌رکه ناما‌زه‌ی پێدا هێرش‌بکاته‌سه‌ر حکومه‌تی پروس و نه‌و ولاته‌ داگیربکات.

له‌(24/ ی فبرایه‌ری سالی 1812)دا به‌لێن نامه‌یه‌ک له‌پاریسدا مۆرکرا که‌به‌پێی ئه‌و به‌لێندارییه ده‌بوا ناپلیون هه‌رشه‌پێکی کردبا-یان هاتباپێش ده‌وله‌تی پروس لایه‌نگه‌ری نه‌ویکات. ناپلیون داوای یه‌کلایکردنه‌وهی پروس یه‌کسه‌ره پوویکرده‌ نه‌مسا، له‌مه‌شاندای زۆر زه‌حمه‌تی نه‌کیشاو سه‌رکه‌وتوو بوو. ده‌وله‌تی نه‌مسا داوای شه‌پی فاگرام وناشتی کردنه‌وهی شونجیون ته‌واو په‌شقاکووبو. داوای به‌هاوسه‌ریبونی ناپلیون له‌گه‌ڵ کچی ئیمپراتۆری نه‌مسادا، مۆزنێخ وه‌موو سیاسه‌ته‌داره دیاره‌کانیتر به‌رژه‌وه‌ندی نه‌مسیان له‌وه‌دا ده‌دی په‌یره‌وی سیاسه‌ته‌کانی ناپلیون بکه‌ن، پێیانیابوو به‌م په‌وشه‌یان ده‌توانن ئه‌و ولایه‌ته دایراوانه‌ی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیمپراتۆریه‌تی نه‌مساوی بگێڕنه‌وه‌ژیر پکێفی خۆیان، ناپلیون ده‌یتوانی له‌هم‌مو لایه‌که‌وه هێرش بکاته‌سه‌ر نه‌مسا، چونکه ولاتانی ژێرده‌ستی خۆیی و سه‌ربه‌خۆیه‌تییه‌کانی چوارده‌وری نه‌مسیان گرتبوو. ترس و له‌ریزی ده‌وله‌تی نه‌مسا له‌زاوا تازه‌که‌یان بالی به‌سه‌رداکیشابوو. ناپلیون ده‌یویست نه‌مساش وه‌ک پروس بپێته‌ کۆیله‌ی فه‌رمانه‌کانی خۆی. کاتی له‌سالی(1811)دا شازن لویز کورپێکی بوو که‌ده‌بووه جیگره‌وه‌ی باوکی، واته: ناپلیون، له‌فینندا به‌ویژنه‌وه ئاهه‌نگ گێڕدراو بۆنه‌و کۆپه‌ وینه‌یه‌کی نابهجییان کیشابوو، ئه‌ویش ئه‌وه‌بوو: شیوه‌ی مریه‌می پاکیزه‌یان به‌سه‌روچاوی ماری لویز دروستکردبوو که‌کۆپه‌که‌ی عیسای له‌سه‌ر شیوه‌و ئاکاری پاشایه‌کی لای پۆمی له‌باره‌شکردبوو و له‌پشت سه‌ریشیه‌وه خوا ساباوتیان⁽³⁴⁾ دروستکردبوو که‌له‌حاله‌تی فرینداوو به‌نیوان هه‌راندای خوای ناوبراویشیان له‌سه‌ر شیوه‌و ئاکاری ناپلیون دروستکردبوو.

به‌کورتی ئه‌م کرده‌وه دژی و سه‌رکه‌له‌یه، هه‌رچه‌نده شتیکی بیمانا و تاله‌باربوو بقی دووپاتکردنه‌وهی ده‌رپینی وه‌فاداری له‌به‌رامبه‌ر ئه‌و پارسییه‌دا له‌خۆرا نه‌بوو، هۆشوو بیرێ سیاسه‌ته‌دارانی وه‌ک مۆرنێخ که‌ئهمیان پێشه‌نگیان بوو، ده‌یانگوت:

سهره‌لدانی ئیمپراتوریه‌تی ناپلیۆن ژۆر نامینیتیه‌وه درێژه ناکیشیت، به‌لام له‌سالی (1812) دا باشتین سیاسه‌تمه‌داریان پێیانابوو که‌وتنه‌شه‌ر له‌گه‌ل ناپلیۆندا کارێکی باش نییه‌و هه‌لوه‌دایی له‌دوايه‌.

بریتانیا هه‌ر له‌حاله‌تی جه‌نگ‌دابوو له‌گه‌ل فه‌ره‌نسادا، به‌لام ژۆرکات هه‌والی مایه‌پوچی وێیکاری. و سه‌ره‌لدانی شوێشی هه‌ر شه‌ نامیزو... هیت، له‌ویوه ده‌گه‌شتن. به‌گه‌شتی نه‌مه‌ش نه‌وه‌ی نیشانده‌دا دووگه‌ ژۆر ده‌سته‌کانی بریتانیا له‌ژۆر فشاری نابوویدا ورده‌ورده‌ به‌ره‌و نه‌هامه‌تی ده‌چنه‌وه‌. به‌گه‌شتنی سوپای فه‌ره‌نسا بۆهه‌ر ناوچه‌یه‌کی ئیسپانیا شۆان و په‌شو پووته‌کانی نه‌و هه‌ریمانه‌ له‌گه‌ل سه‌ریازه‌کانی داگیرکه‌ردا ده‌ستیان وه‌شاخ ده‌داو ده‌که‌وتنه‌شه‌ر، به‌لام ده‌وله‌تی نه‌مسا نه‌یده‌ویست شه‌ری ئاوابکات و نه‌شی ده‌توانی. سه‌باره‌ت به‌پوسپاش به‌پووکesh ژۆر له‌ناپلیۆن بێ تواناتریوو، نه‌وده‌وله‌ته‌ له‌تیلیستیشدا خیانه‌تی به‌پروس کرد، ئیستاش ناچاره‌ به‌چاپووشی له‌سه‌رنه‌نجامی نه‌م کاره‌ی هه‌نگاو به‌هه‌نگاو له‌گه‌ل ناپلیۆندا بروت، بۆیه‌ش کاتی پروس له‌مانگی فبرایه‌ری سالی (1812) دا ناچاروو هاوپه‌یمانیه‌تی له‌گه‌ل ناپلیۆندا بیه‌ستیت، داوای له‌ئیمپراتوریه‌تی نه‌مساش کرد بێته‌گه‌ل نه‌م هاوپه‌یمانیه‌تییه‌و ده‌سه‌لاتدارانی نه‌مساش بێ چهندوچوون به‌و داواکاریه‌ی ناپلیۆن پازیبوون.

له‌ (14/ی ماری سالی (1811) دا په‌یماننامه‌یه‌ک له‌نیوان فه‌ره‌نساو نه‌مسا له‌پاریس مۆرکا که‌به‌پیتی نه‌وپه‌یماننامه‌یه‌ نه‌مسا ده‌بوا (30) هه‌زار سه‌ریازی خۆی بخاته‌ژۆر فه‌رمانی ناپلیۆن، هه‌روه‌ها ئیمپراتۆری نه‌مسا به‌لینی دابوو ولایه‌ته‌کانی مولدافیاو والاخی که‌پوسیا داگیر کردبوون له‌ئیمپراتوریه‌تی پوسیا به‌ستینیتیه‌وه، ناپلیۆنش ده‌بوا ولایه‌تی گالیسی وه‌ک پاداشت بداته‌ شانشین نه‌مسا.

مه‌به‌ستی ناپلیۆن به‌و هاوپه‌یمانییه‌ له‌گه‌ل پروس و نه‌مسادا له‌به‌ر خاتری به‌هێزکردنی سوپای فه‌ره‌نسا نه‌بوو، به‌لکه‌ بۆسه‌رقاڵکردنی به‌شێک له‌سوپای پوسیاوو له‌به‌شی سه‌روو و خوارووی (کوفنو و یلناو فیتیسک) هه‌روه‌ها (ئاسولنسک و مۆسکو) که‌ئامانجی سه‌ره‌کی ئه‌و بوون، (واته‌: مۆسکو و ئاسمولنسک) بۆ نه‌م له‌شکرکێشیه‌یه‌ مه‌زنه‌ ده‌بوا پروس (20) هه‌زار و نه‌مساش (30) هه‌زار سه‌ریازیان خستبازۆر فه‌رمانی ناپلیۆن، هه‌روه‌ها پروس (20) هه‌زار ته‌ن جۆ ره‌شکه‌و (40) هه‌زار ته‌ن که‌نم و زیاتر له‌ (40) هه‌زار سه‌ر مالات و (70) ملیۆن بتل عه‌ره‌ق بۆ سوپای فه‌ره‌نسا دا بین بکات.

خۆسازدان بۆشه‌ر له‌سه‌رتای به‌هاردات و هه‌واو بپوو، وه‌ک ده‌زانین به‌روبوونی کشتوکالی به‌گه‌شتی و دانه‌وتله‌ نه‌وساله‌ له‌فه‌رنسادا خراپ و به‌ره‌هاتوو و وشکه‌ سالی بوو، نه‌مه‌ش گرانی له‌گه‌لخۆیدا هه‌تیاوو وگومانی نه‌وه‌شده‌ که‌ کاریکاته‌سه‌ر هه‌موو گه‌لی فه‌ره‌نسا.

نه‌مه‌ بووه‌هۆی به‌دواخستنی هه‌تر شه‌ چاوه‌پوانکه‌راوه‌که‌ی ناپلیۆن بۆسه‌ر پوسیا، بۆماوه‌ی (2) مانگ، ئالووی و گرانه‌کردنی دانه‌وتله‌ له‌لایه‌ن باززگانه‌کان و عه‌مبارکردنی بووه‌هۆی شێوه‌ ترسێک له‌گرانی.

مارکس له‌کتیبه‌ی بته‌ماله‌ی پیرۆزدا ئاماژه‌ به‌مه‌ ده‌کات و به‌پاستی باش شیکاری کردوه‌، ئه‌وکارو پێشه‌ی قۆرخدانی دانه‌وتله‌و به‌روبوومه‌ کشتوکالییه‌کان له‌لایه‌ن ورده‌ برژوازییه‌کانی فه‌رنساوه‌، بووه‌ هۆکاری نه‌وه‌ی هه‌ترشکرده‌سه‌ر پوسیا بۆ (2) مانگ دواکه‌وت و نه‌مه‌ش بپێته‌هۆی سه‌ره‌تای له‌بارچوون و له‌کوهرته‌تانی ئیمپراتۆری فه‌رنسا.

پتیوسته نه وه شمان بیرنه چیت به سهریازیکرتن له ماوهی شش سالی دوایدا (دوای شه پی ئوسترلیتن) به ناخوشی به نه نجام ده گه یتدرا، نم جاره یان له سالی (1811) و سهره تای سالی (1812) که په مسژی و فرمان جیبه جینه گردنی زږد سهری هله دابوو له لایه نه خه لکه وه، نهوک سانهی که به سهریازیکرابوون ده چون بوشه په کان، به لام شپیان نه ده کردوو خویانده شارده وه ده چون نه داورستانه کان. گرفته کانی نابوری که به هوی شپه به رده وانه کان هاتبوئارا، به تاییهت شپه بن کوتاییه کانی دژیبه شوشگیره ئیسپانیاییه کان.

هه روه ها نه و باج وسهرانهی که ده بوا گوندنشینه کان بیاندا با بیوه فشاریکی گران، گوندنشین خاوه نه زهوی و زاره کان ورده ورده ناپه زایی خویان ده رده بپی له وهی نه و هه موو کریکاره کری هه زانانه یان بقی سهریازی گرتوون و نه مانه یان له که لک وهرگرتن له کریی کاری نه وان بیبه شکردوه.

ناپلین ناچار بوو مه فره زهی سهریازی بنیتریت نه و نه و جهنگل وکیوانهی که سهریازه تازه هه لاتوو هه کان ده سنگریکه نه وه بیاننینه وه به زږد خزمه تی سهریازیان پیبکه نه، به لام له گه ل نه مه شدا، گرتنی سهریازی تازه نه وهی ناپلین مه زه ندهی کردوو پیش ده سته پیکردنی شه پی (1812) ناماده کرابوون.

له کورتایی به هاری سالی (1812) دا خوسازکردنی سهریازی و سیاسی بقی هیرشکردنه سهر پوسیا که وتبی ناماده سازی ته واه وه، هه موو نه وروپای ^(۲۷) ژیر ده سله لاتی ناپلین ناماده بوو بوشه پکردن له گه ل پوسیا دا بکه ویتته جووله، ناپلین بریاریدابوو خاکی ئیسپانیا دابه شبکات، نه وه بوو له سالی (1811) دا ولایه تی پی پیت و ده وه مه ندی کانالونی، که سغه تیرین ولایه تی ئیسپانیابوو، له ده سته براکهی جلیزف که به پاشای ئیسپانیای دانابوو ده رهتتاو خستهی سهر خاکی فره نسواو به سهر چوار ولایه تی بچوکیدا دابه شکرد. به م کاره ی ناپلین ده یویست سزای شوشگیره کانی ئیسپانیا بدات، به لام نه و شوشه هه م له ناو ولایه تی کانالونی که خرابوسه سهر خاکی فره نسواو هه م له سهر خاکی ئیسپانیا که به ناو سهریه خوبوو وسوپای مه زن داگری کردوو، دریژه ی به شوشکردنه کهیدا.

مارشاله له پیته کانی ناپلین که سانی وه ک سوو و مارمون و سوشه، به خویان وله شکرکی که وره وه له ئیسپانیا دا مابوونه وه. به بقی چوونی ناپلین نه وله شکره بقی بوو به بوو بوونه وهی پارتیزانه کانی ئیسپانیا و له شکرکی بریتانیا که له ژیر فره مانده یی ولینگتن دابوو وله و شیه دورگه یه دا شپیان ده کرد، به س بوو.

بریتانیاییه کان له پشت مه ته پیزه کانی خویانه وه له بوسه دابوون، به لام له وه نه ده چوو له لایه تی نه وه وه مه ترسی بوسه ئیمپراتوری فره نسوا دروستبیت، چونکه جگه له وهی بارودخی ناو بریتانیا ناله باریوو وه پیرانی بیکاری و فشاره کانی که ماروی نابوری و په دابوونی کارخانه ی که وره ی پیشه سازی تازه که ده هاتنه شویتنه پیشه سازییه کان و کریکارانی زیاتر له سهر کاره کانیا ن لاده برد. ناپلین له گرتنه بهری سیاسه تیکی ژیرانه به وهی چه نه ئیمتیاژیکی بازرگانی دایه نه مریکا ییه کان، نه مه بووه هوی نه وهی شه پی نتوان بریتانیاو نه مریکا هه لایسن، نه م شاره له (15/ی یقزی سالی (1812)، (9) پۆز پیش که یشتنی ناپلین بوسه سهر خاکی روسیا، له لایه نه سهرۆک کوماری نه مریکا وه راگه یتدرا.

بئ گومان شه پى نئون بریتانیا و نه مریکا بوو هژى نه وه ی بریتانیا شه پکردنى له گه ل ئیمپراتوریه تی فهرسادا لاواز تریکات. نیت ناپلین به ناسوده بوون له مه ترسییه کانی پشتییه وه به ره و پوسیا که وه پشپه وى، له م کاته دا ناپلین هیزکی سهریازی نه وه نده زۆرى له به رده ستادبوو پیشینه ی نه بوو، جگ له مه ش دوژمنیکى له پشپه وه بوو که چه ندین جار له شه په کاندای تیکیشکا ندبوو.

سیاسه ته داران وینای کاره ساتیان ده کرد، به لام زۆرینه ی نه و سیاسه ته دارانه ی وه ک مترنیک و هاردنبرگ جوزف و بومستر، له م بره وایه دابوون نه کاره ساته شومه به سهر پوسیا دیت، توفانی تیشکان و مالویرانی وابه سهر پوسیا دایت که له میژووی پوسیا دا هه ره له پۆزگاری هیزشی درپنده ی تاتارییه کان به دواوه به سهری نه هاتبی.

سوپای فره نسا نزیکه ی نیو ملیون بوو، دیاره نه و (50) هه زار سهریازه ی که نه مساو پروس قه ولیاندا بوو بیخه نه زۆر ده سه لاتی ناپلین له گه ل نه و ژماره یه ی سهره وه دا هه ژماره نه کراوه.

له و ژماره یه ی سهره وه نزیکه ی (200) هه زار سهریاز هی ده وه ته ژێرده سه ته کانی ئیتالیا وایلری و وستفالی و باویر و برنگ و بادو ساکس و هاوپه یمانیه تی رن و دوک نشینی که وه و وارشو، بوون. هه ره ها نزیکه ی (90) هه زار سهریازی پۆلونیس له سوپای مه زندا خزمه تیان ده کرد. جیگای خزیه تی نه مه ش وه بیر به یئینه وه که به لچیکا و هۆله ندا و شاره کانی هاوپه یمانیه تی بازرگانی هانزه ئاتیک، به شیکبوون له خاکی فره نسا بۆیه ناومان نه بریدوون. (ورد) ژنرالیکى باویری بوو، غیره تی نه وه ی مینا له ناپلین بپرسیت، نایا له گه ل هه مو نه مانه شدا باشتروانییه واز له شه پى پوسیا به یئین؟ به لام ئیمپراتور له وه لامدا کوتی: (من هه تا سز سالی تر ده بمه خاوه نی هه موو دنیا)

(3)

له کاتژمێر (6) ی سهر له به یانی (9/ ی مایۆی سالی (1812) دا ناپلین له گه ل شازن ماری لویز له کۆشکی سن کلو هاته ده ری، هه تا بچیته گه ل سوپاکه ی که زۆرینه ی له ده م پروریاری فیستول جیگیربوو، پۆزی شازده هه می هه مان مانگ ئیمپراتور به هاوه لی پاشای ساکس له پۆزی پشتر به په له به پیرییه و چو بوو که شته درسد، هه موو پاشا و میره کان له پایته ختی ساکسدا کۆبیونه وه هه تا پۆزو دلسۆزی بۆگه وه که ی خویان ده ربهرین. له ناو نه مانه دا فردریک ویلهلمی سییه میش به دیده کرا، فرانسوای ئیمپراتوری نه مساش له گه ل هاوسهره که یدا هاتبوون.

ناپلین بۆماوه ی یازده پۆز له درسدا مایه وه هه موو نه و پاشا میرانه ی ده ووبه ری گوتیان له فره رمایشته کانی نه و ده گرت، هه موو نه و پاشا و میرانه له وکاته ی ناپلین له ویدا با کلاوه کانیا (28) له سه ره ریان لاده برد، ته نانه ت خه زویرشی (29) ته نها ناپلین نه و کلاوه بچوکه ی خۆی له سه ردا ده مایه وه، به گشتی ناپلین له گه ل هه مووان به گفت و لفتبوو وه نه ندیک جار به سه رزه نشت کردنى یه ک دوانیکیان و پتیمایی کردنیان دلخۆشی ده کردن وه که لیاندا پوخرشبوو، له وکاتانه دا نه مانه

238 - دیاره مه به ستی ناجی پاشایه تیه (و- کوردی).

239 - وانه: نيمبراتورى نەسا (و- کوردی).

له خۆشایندا تریان له خۆ چووو- یان هه ندیک به گالته سهری به سه ریانه وه²⁴⁰ ده نا- یان له په ده سستی به هیواشی له پشت ده دان. نیت هرایی و پته لاکوتن و زیاده پتوه نانی نه مانه له پاده به ده ربوو، ته نانه ت یه کت له وپاشایانه ته وای پتی لته لگرت و پله وپایه ی خوایی دایه پان ئیمپراتوری فره نساه.

ناپلیون به چاری ده ستوپتوه ندی سهری هه مو نه و تاجدارو لیپرسراوانه ی ده کرد که له ده ویدا بوون و ده یزانی نه مانه به پۆج لئی ده ترستین.

هه رچه نه ده شو باوه یی به راستگویی هه یه که له مانه نه بوو، به لام به هه لسوکه وتی نه مانه له کۆشکی دروسدا هه رنه با نه وه ی نیشاند ده که هه مو نه مانه دلنیا له شه یی دژ به پوسیایدا سهرکه وتوو ده بیت و نه مه ش شتی دلخۆشکه ره بوو، نه م بۆچونه له هه مو شوینیدا هه بوو که ناوبراو سهرکه وتوو ده بیت، ته نها بریتانیایو که بیته وه ی گوئ به سوپای مه زن که ژماره ی (600) هه زار بوو چاوه پوانی کاتی ده کردو له کۆشه نیگای وهرسوپانی پۆزگاره وه ده پروانی، گوندنشین و شه پۆشه کانی نیسپانیای به هه مان گوپوتینی جارنیا ن ده جه نگان، نه وکاته ی نه و جه نگاوه ره ده ستگیرکراوانه شیان به ده سستی به ستراو بۆ مه یدانی کوله بارانکردن ده بردن، تغان له پووی نه فسه ره کانی نابلیون ده کردو به دلیرانه ش له به رده م مه رگدا ده وه ستان. ته نها نیسپانیا²⁴¹ و بریتانیایوون که نوینه ی مه رایکه رو کله سوته که ریان له به زمپه زمه کانی کۆشکی درسد دانه بوون، هه مو دنیا له و باوره دابوو نابلیون له و شه ره یدا به سه ر روسیادا سه رده که ویت.

سوپایه که به مه زنیه ی خۆیه وه تیپ تیپ به ره و شه ریکی که وه ره ده ریشتن و سه رکرده یه کی لته و شاهه ی کارامه ی وه ک نابلیونیش سه رافه تیکه ریان بوو که له پووی سوپاسالاری و نه زمونی سه ریازی سه رکرده ییه وه له نه لکسه ندهری ماکادونی و ئانیپال و قه یسه ری تپه پاندبوو، هه تا سالی (1812) چه ند سهرکه وتفیکی مه زنی به ده ست هینابوون که هه یه که له وسه رداره میژوو بیانه ی ئارمان بردن، نه مه یان به ده ست نه هیناوه. هاوپه یمانیه یی ته کردنی نابلیون له گه ل نه مسار په رسدا وه ی سوپاکه ی نه و به رزکردبووه ترسی پشتیانی نه هیشته بو. پوسیا سن یه کی سوپای فره نسای ناماده کردبوو و خه ریکی جیگیرکردنی بوو له به ره کانی شه پرداو فره مانده سه ربازییه کانیشی نه وانه بوون که پیشتر چه ند جارێک له به رامبه ر سوپای فره نسادا تیکشکا بوون. نابلیون بۆخۆشی له و به وایه دابوو پوسیا جگه له شازاده بارگاتیون، هه یه فره مانده یه کی سه ربازی تری نییه، ته نانه ت هه مو نه وروپاش هه مان بۆ چوونیا ن هه بوو، بۆچونه کانی نابلیون له وکاتانه دا گوپانکاریان به سه رداها تبه و ته وای نه یانده پیکه. نه و له ئاسمولنسکدا شتیکی ده گوت و به بیینی سوتانی مۆسکو له په نه ره کانی کۆشکی کریملینیشه وه شتیکی تری ده گوت، له کاتی پاشه کسه کردنیشدا شتیکی تر، به لام له سه ره تای له شکرکیشیه که یدا له وکاته ی له درسد وه به پووباری نیمندا ده په ریه وه بیرۆکه ی خه ونیکی شیرینی به خه یالدا ده هاتنه وه، نه ریش داگیرکردنی هندستان بوو، ده که وتوه نه خه شیه نه و یادانه ی که له به روار (20/ای مایه ی سالی (1799) دا که مارۆی عه کای دابوو و به ناچاری سووریای جیهیتشت وگه راپه وه میسر. له و

²⁴⁰ - مه به ست له وه یه جوله یه کی که لله جولان هه یه که وه ک که لله شکیته ده گرت و زیاتر له جوله ی لاسایگرده وای به ران ده جیت- یان به که له پانیوه نان له که لله سهرکیته تر نه مه زیاتر به که نه ده گرت و مانا شاهه که شی نه وه به ده ته زیم و ملکه ج به (و- کوردی).

²⁴¹ - لته ودا نو سه ر له که ل ناوی بریتانیادا هیناوه، دیاره مه به سستی له حکومه تی نیسپانییه، به لکو که لی نیسپانییه (و- کوردی).

شۈبھىنى كەنەسكەندەرى ماكانىنى خۇگە ياندىق دورىتىن شوپىن، واتە: پووبارى گنگ لەھندستاندا، بۇ چ ئەم ناتوانىت دەستى بىگاتە ئەوشۈپتە؟

ئەم بېرىكەنەنى لەسەردابوون و ئاپلىقۇن لەگەل پەككە لەبېرواپتېكراۋە نىزىكەكانى خۇى بەناۋى نارىن باسى دەكرى. كاتى مۇسكىر كەوتە ژىر دەسەلاتى ئاپلىقۇن ئەگەر پوسىيا تەۋاۋ تىكېشكىت و تزار داۋاى ئاشتى بىكات- يان بەھۇى كودە تايەك ئىمپراتۇرى پوسىيا لەنارېچىت، ئەۋكاتە كى پىگىردە بوو لەبەردەم ئاپلىقۇندا خۇى بىگە يەنپتە پووبارى گنگ؟

ھەرئەۋەندە بەس بوو شمشىرى سوپاى قەرەنسا بىگاتە پووبارى ناۋىراۋ ئىتى بىنچىنىنى ھىكۈمەتى كۆلۇنىيالى بىرىتانيا ئەدەمار لەناۋدە چوۋ، بەپىتى نەخشەكانى كۆشەنى ئاپلىقۇن دەبوا سورىۋا مىسەر داگىر كىراپان و بېونا پىگە يەك بىق ھىرشىكرەنەسەر ھىندستان، جىگىلى سەرنجە لىرەدا ئامازەش بەۋە بىكەين كەھەمان كىنت دو نارىنەنى ئاپلىقۇن ھەموو شىتىكى خۇى لاپاسدە كرەو جىگىلى متەنتەنى بوو ونەخشەكانى خۇى دۋاى سەرگەۋىتىنى بەسەر پوسىيادا بىق باسدەكرى، لەلەين ئىمپراتۇرى قەرەنساۋە نىردا بۇلاى ئەلكەسەندەرى ئىمپراتۇرى پوسىيا كەنەۋكات لەفلىناۋو، بۇنەۋى دۋاين ھەۋلى ئاشتى كىردن پىشنىيارى تزار بىكات، ناېىن دەيزانى ئەم ھەۋلى بىن ھودەبىيەۋ كەلكى نىيەۋ تەنھا بىق دۋاخستىنى ئەگەرى ھىرشىكرەنى سوپاى پوسىيايە بۇسەر فىتىنا.

ئەۋ مامورىيە تىيەى ناۋىراۋ بىن ئاكامبوۋ، چونكە ئاپلىقۇن بېپارى لەشكر كىشى دابوۋ وسوپا (400) ⁽⁴¹⁾ ھەزار سەربازىيەكى ئەۋ لەسەر خاكى پىرسەۋە بەرەۋ نىمەن لەھالەتى ئامادە باشىدابوون و تەنھا چاۋەروانى قەرمانىيان دەكرى تاجىنە ناۋ خاكى پوسىياۋە. ئاپلىقۇن لەدرسدەۋە بەرەۋ پىزان چوۋ وچەند پۇژىكى لەۋىدا بەسەرېرىد، ئەشراۋەكانى پۇلۇنىيا بەۋەپەرى شادىيەۋە پىشۋازىيان لىكرى، چونكە ئۇمىدى ئەۋەيان ھەبوۋ سەربەخۇى تەۋاۋى خاكى پۇلۇنىيا پىشۋو بەدەستېيىنەۋە- يان بەلانى كەمەۋە لىتۋانىياۋ بىلاروسىيا لەچىنگ پوسىيا دەرىھىندىرتەۋە بىخىرتەسەر خاكى پۇلۇنىياى ئىستا، بەپەلى دۋەمىش بۇنەۋەبوو ھىچىت ئاپلىقۇن زەۋىيەكان دابەشەكانەۋە بەبەرژەۋەندى جوتيارەكان.

بەلام ئىمپراتۇر كەزقۇر بىئارام و تۈرەبوۋ و تەۋاۋ سەرگەرمى جەنگىۋو، نەيتۋانى لەۋ ئەشراۋە شىكېكۇش وئاراپىشتىكراۋانە پارىزىيىت، بۇيە كاتى ئەۋ ئەشراۋانە بەسەركايەتى كىرۋىسكى پاپاى ئەسقىنى لە(28/ يۇنىق) داھاننەلانى ئاپلىقۇن پىتى كوتىن: ۋامزانى ئىۋە پۇستالى سەربازىتان لەپى كىردۋەۋە ئامادەى شەپكرىدن و دەستتان لەسەردەسكى شمشىرەكانتانا ۋەك چۆن باپىرانتان لەكاتى ھىرشىكرەنى تاتارىيەكان و كازاخستانىيەكاندا كىردۋىيانە، چونكە ئىمە لەپۇژگارىكدا دەژىن پىۋىستە ھەمىشە دەستمان لەسەر دەسكى شمشىرەكاننابىت).

ئاپلىقۇن ھىچ كاتى لەكاتى شەردا كۆپى بەنەزاكەت و ... نەداۋە، ئاپلىقۇن لەپىزانەۋە چوۋىق تۈۋن ۋەلەشەۋە پۇيى بۇ دانىزىگ و چۈار پۇل ۋەلەشارەدامايەۋە خەرىكى پىگىخستىنى سەربازى بوو، ئىنجا لەدانىزىگەۋە چوۋ بۇ كۈنىكسېرگ وپىنچ پۇژىش لەۋىدامايەۋە كاتەكانى خۇى بەدەستەبەركىرىدى خۇراك بۇسەربازەكانى بەسەرېرىد. لەپۇژى(20/ ى يۇنىق) داگەشتە گومبىنى نى(22/ ى مانگىش خۇى گەياندە لىتۋانىياۋ لەشارى فىلكوفىسدا پەيامە بەناربانگەكەى خۇى بۇ سوپاكەى بەمىجرە دەركىر: (سەربازەكان، شەپى دۋەۋەمى پۇلۇنىيا دەستى پىكرەۋە، شەپى يەكەم لەفرىندلندو تىلىست دا كۆتايى پىتات، پوسىيا سوپىدى

²⁴² - لەمەۋەر كوشان كۆى كىشى سوپاى قەرەنسا (600) ھەزار سەربازە، لىرەشدا نووسراۋە (400) ھەزار سەرباز، دىيارە مەبەست لەۋەيە ئەۋ ژمارەى دۋەۋم بۇ ھىرشىكرەنەسەر خاكى پوسىيا سەركراۋى، جگەلەۋ سوپايە كە(200) ھەزار سەربازى تىن و لەناۋ ئىمپراتۇرىيەكەى ئاپلۇندابە، (ۋ- كوردى).

خواردبوو هاوپه یمانی همیشییی فەرەنساییت و شەڕ لە دژی بریتانیا ڕاگەیەنیت، بەلام ئەمڕۆ بەپێچەوانەو دەجولیتەو و هیچ پاساوئیکیشی بۆئەم هەلسوکەوتەئە نایه، جگەلەوێ بۆ هەلۆکانی فەرەنسی تانەو بەری پووباری ڕن پاشەکشەیانکرد، هاوپه یمانی فەرەنسا بەئەمانەتەو ئەویان پزگارنەکرد، چارەپەشی دامێنی پوسیای گوتەو دەبێ چارەنوسی ئەو دیاری بکرت، ئایا پوسەکان وێنای ئەو دەکەن ئیمە هەرەسمان هێناو؟ بۆ ئیمە هەمان سەربازەکانی شەڕی ئوسترلیتز نین؟ پوسیا ئیمە سەرپشککردوو کە لەئەنگی و شەڕ بە کۆکیان هەلبژێرن و گومانیش لەو نێبە ئیمە کامەیان هەلەدەبژێرن، کەواتە دەبێ بەرەوپێشچین، لە پووباری نێم بەرپەو و لە سەر خاکی پوسیادا بکەوینە شەڕ، شەڕی دوو هەمی پۆلۆنیا شانازییە بۆ سوپای فەرەنسا، بەلام ئەو ناستییەئە دەکرت، یەکلایکەرەو دەبێت وئیتە ئۆزێ پوسیا کە (50) سالا دەست لە کاروبارەکانی ئەوروپا وەرەدەدات کۆتایی دیت) ئەو پەڕیامی ناپلیۆن وەک ڕاگەیانندی شەڕاوبوو، دوو پۆل دوا ئەمە لە شەوئە (24/ئە یۆنیۆ سالی (1812) دا، ناپلیۆن فەرمانی دەکرێد سوپا لە پووباری نێم بەپێتەو، (300) سواری سەربازی کە لە لەشکری سێزدەئە ی پۆلۆنی بوون، یەکمەین سەربازبوون لەو پووبارە پەڕینەو، پۆلۆنی دواتر سوپای بێ کۆتایی کەوتە پەڕینەو، لە (24/ئە ئەو مانگەدا هەموو سوپای ئیمپراتۆری فەرەنسا پەڕیو و لە بەر پووبارە کە لەو دەشتاییە پانۆبەرینەدا ئەو هەر شەڕ پکەر تەنانەت پۆح لە بەرکیان نەبێنی، یەکیک لەو سەربازانەئە کە دوا ئەو شەڕ پەڕیندوویی گیانی دەریدوو ئاواي دەگێڕیتەو، (پیشمانەو بیابانبوو خاکیکی پەنگ قاوویی داپۆشراو بەگیا یەکی زەرد باروی چپ، لە ئاسۆو هەتا چاوتە تەری دەکرد دارستانبوو ئەم دیمەنش ئیقبا ئیکی شومی دەگەیان، بەلام ناپلیۆن سەیری ئەم نیشانانەئە نەدەکرێد گوتی بەمەیمەنی خراپەدەدا، چونکە لەحالتی شەڕاوبوو چوست و چالاک و دلشادتر دەهاتە بەرچاو، ئیستا گەرەوترین شەڕی لەپێشدا یە و تەواوی کاتەکانی خۆی بۆ ئامادەکاری و پێکخستنی سوپاکەئە تەرخانکردبوو، دور نەبوو ئەمە دواين شەڕی ئەوروپا یە کەم شەڕی ئاسیایی ئەو بیت، هەرەها ئەگەری ئەو شەڕاوبوو ناچار بێ ئەو سالا شەڕ پەڕە کە لە ئاسمولنسکدا ڕاگرت و شەڕی پیتربورگ و موسکۆش بۆ سالی داهاتوو دابنیت، ناپلیۆن خۆشی پێشبینی ئەمەئە کردبوو و لەگەڵ ئارینەدا باسی هندستان و گنگی دەکرد و لەگەڵ مارشالەکانیشیدا باسی هێردووی زستانەئە دەکرد، لە ئاسمولنسکدا ئەوکاتەئە ناپلیۆن لەگەڵ مارشالەکان و کەسانی دەوروپەریدا بەسواری ئەسپەکەئە بەدواي سەربازە ئەسپ سوارەکانی مارشال میرادا دەپۆشت، بێتەوئەئە توشی هیچ تەنانەت شەڕیکی بچوکیش ببنەو پاستەوخۆ بەرەو فیلنا دەپۆشتن.

هیرشی ناپلیۆن بۆسه ر پوسیا (1812)

(1)

ناپلیۆن له شه پیه که له دوا یه که کانی خۆیدا پشتی به دوو بته ما به سستیوو،

یه که م: که سایه تی فرمانده ی سهربازی دوژمن.

دووه م: ئاماده باشی و په رداخی دوژمن له پووی چۆنایه تیه وه.

پیش هه موو شتیکیش تیبینی ئه م دوولایه نه ی ده کرد که: ئایا فرمانده ی گشتی سوپای دوژمن که سیتی به توانایه؟ ئایا ئازادی په های هیه له کارو بریاره سهربازییه کاند؟ وه ک بلی ناپلیۆن له م دوو مه سه لانه دا ده ی توانی وه لامده ره وه ی خۆی بیت و قناعه ت بکات، پوسه کان ته نها یه که ژنرالی لیه شاهه یان هه بوو ئه ویش باگراتیون بوو، به لام ئه ویان هه ر خه ریکی ^(۴۴) کاری سهربازی هه چ و لاوه کی ده کرد.

فرمانده یه کی سهربازی تریشیان هه بوو واته بنیگسن و ئه م که نه یده توانی شان له شانی باگراتیون بدات وناپلیۆن نازناوی نالیوه شاهه یی لیتنا بوو.

به مجزوه ناپلیۆن گومانی له کارامه یی باگراتیون نه بوو چونکه له شه پیه که ی ئایلو دا ته رده سستی ویه توانایی خۆی نیشاندابوو، سه باره ت به کوتوزوفیش ناپلیۆن ئه و فرمانده سهربازییه پوسه شی له شه پی ئوسترلیتزدا تیکشکاندبوو، به لام هه چ کاتی به چاری کینه له دلی سه بری نه ده کردو به فرمانده یه کی فیلابازو خۆپاریزه زانی، به لام ئیتر کوتوزوف فرمانده یی بالای سوپا نه بوو ولادرا بوو، سه باره ت به بارکلی دوتولی، فرمانده ی گشتی سوپای پوسیا و هه زیری به رگری، ناپلیۆن هه چ به لکه و زانیاری وردی له سه ر ئه وانه نه بوو بۆیه ئه میشی هه روه ک ژنراله کانی تری هه چ له باراندانه بووی سوپای پوسی سه یرده کردو ئه مه ش بیروه جیگای دلخۆشی لای ناپلیۆن، له ناو سوپای پوسیا دا ستادی گشتی فرمانده یی نه بوو وئه لکسه نده ر پاسته وخۆ لپهرسراوی گشی سوپا بوو وده سستی له هه موو کاروباره کان وه زده دا.

ناپلیۆن له گه ل پێشهره یی کردنی به ره و فیلناو له ویدل پتیان پاگه یاند ئیمپراتۆری پوسیا بۆ دوا جار بالاشفی نار دووه هه تا پێشنیاری ناشتی بکات، ناپلیۆن به گالته جاپیه وه گوئی: (ئه وانه چی ده که ن؟ بۆل پێشنیاری ناشتی ده کات، به لام ئارمفلد دژی ئه مه یه، بنیگسن ده خوینیته وه و بارکلیش که وه زیری به رگریه نازانیت چ بریار تیکبدات، به م شیه وه هه موو کاتی ئه مانه به فیه ژ ده چیت).

ئه م به شه ی یاداشته کانی بالاشف سه باره ت به دانوستانه کانی له گه ل ناپلیۆندا ته واو پاسته و جیگای باوه رپیتکردنه، چونکه به لکه نامه ی تریش تانکید له سه ر ئه مه ده که نه وه، به تپوانینی گشتی پا پورته که ی ژنرال بالاشف وه زیری هیه زه کانی ناوخۆیی پوسیا، به تاییه ت له وه شه ی گوایا له کاتی گفتوگۆ کردنی له گه ل ناپلیۆندا ناوبراو ئاماره ی به شه پی ئیسپانیا و پووداوه که ی

یولتادا، کردووه، پۆیسته بهوریاییه و تێی بهوانین (ئه و پاپۆرتی بالاشف له بهرگی چواره میژووی کونسولی و ئیمپراتوری) تی بر له نوسخه ئه سلیه که یه وه وهی گرتووه و له و کتێبه دا نووسیویه تی . ههروه ها (تۆلیستق)ش وشه به رشه هه مان به لگه نامه ی له کتێبه که ی به ناوی شه پو ناشتیدا نووسیوه ته وه) هۆی گومان کردنه که شی ئه مه یه : وه زیری ناوخۆی پوسیا به که سێکی راستگۆ نه ناسراوه و دورنیه ئه م قسانه ی دواتر بۆ پاپۆرته که ی خۆی زیاد کردیبت . پۆیسته میژوو نوس هه میسه به وریاییه وه سه یری ئه م پاشکۆ و زیاد پتوه نانا نه بیبت ، هرسلی ئه لمانی کتێبکی هه یه به ناوی (شته هه لبه ستراره کانی میژووی) و ئیستا له به رده ستدا یه و تایبه ت به شته هه لبه ستراره و ساخته کاریانه ی میژووی ، ئه و پستانه ی که هه رگیز نه گوترا و نه هه (ب ستنه ره کانی ش دای پۆیشتیان ده که ونه به یری ئه وه ی ئه گه ر ئاوا و ئامایان گوتبا باشتر نه بوو، دای ماوه یه ک پوپاگه نده ی ئه وه ده که ن گویا ئه م قسانه یان کردوون .

دای چوار پۆژ پۆیشتن بۆ هه یج گه رتیک گه یشته ئیلنا و له لای نه شرافه کانی ئه وشاره وه به گه رمی پۆیشوازی لیکرا، چونکه به وای ته واریشی به سوپاکه ی بو و به په سمیش ئارازی بوونی به ناشتی کردنی به ئالاشف پاگه یاند، ئاپلیق (18/ پۆژ له ئیلنادا مایه وه و میژوو نووسان دواتر ئه م مانه وه ی ئه و یان به یه کتیک له هه ل کانی ئاپلیق له قه له مدا، به لام ئاپلیق له ویدا وه ک چۆن له درسدیدا چاره پوانی یه که سه ربازیه کۆمه کیه تازه کانی ده کرد که له رینگادا بوون بۆ گه یشتن به ئه و، له (685) هه زار سه ربازی که بۆ شه پکردن له گه ل پوسیدا له ژێر ده ستی دابوون، ئاچاریو (235) هه زار سه رباز له ئه لمانیا و فه رنسا دا جیبتلیت و ته نها فه رمانی په رینه وه ی بۆ سه ر سنووری پوسیا ی به (420) هه زار سه رباز داو تازه له تازه ئه و (420) هه زار سه ربازانه ش ده گه یشتنه جێ و ده چوونه سه رخاکی پوسیا .

له ئیلنادا بوو که ئاپلیق هه ستی به پۆیشینییه کی ئاله بارکرد، ئه سپه کان به هۆی نه بوونی کاوچۆه پۆلپۆل ده تۆپین و پۆیشتانی تریش په ویا نه دا، پۆلۆنییه کانی لیتوانیا و بلاقوسیا هێزی ته وایان ئاماده نه کردبوو، ورده ورده ئاپلیق که موکوپییه کانی ئه وکاره مه زنه ی خه ریکبوو ده ستی بۆ بیات زانی و ئه و شته ش له په وششی سیاسی ئه ودا به ره به رج دانه وه ی راسته وخۆ و ده ستبه جێی ده ویت . به پێچه وانه ی چاره پوانی پۆلۆنییه کان لیتوانیا ی ئه خسته سه ر پۆلۆنیا و بیلاروسیا شی به به شتیک له لیتوانیا دانه ناو کردیه حکومه تیک کانی، هۆی کردنی ئه م کاره شی ئه وه بوو نه یده ویت شتیکبکات بیته پنگر له به رده م ناشتی کردن له گه ل ئیمپراتوری پوسیدا، ئیتر لێره ودا دوو فاقه یی و تایبه ته نده ی هه مه جۆر که و ته ئیوان نه خشه و پلانه کانی و کاریگه ریان کرده سه ر سه رته نجامی شه په که ش، ئاپلیق و ئیانی ئه وه ی ده کرد سوپای پوسیا تیکده شکیت و ئه لکسه نده ریش ملکه چی فه رمانه کانی خۆی ده کات و پوسیا ش ده بیته ده وه ل تیک ده ستی شانه ی خۆی و به کاری ده هینیت بۆ فشاره یانی زیاتر بۆ سه ر بریتانیا و به رفراوانکردنی ده سه لاته که ی بۆ ئاسیا ش .

ئاپلیق زانیاری ته وای له سه ر میژووی میله ته ی پوسیا نه بوو، نه ک هه ر ئاپلیق به لکو هه یج که س له ئه وروپادا درکیان به و راستیه نه ده کردو پۆیشینی ئه و یان نه ده کرد که ل پوسیا له به رامبه ر هێرشیک بێ شه رمانه ی دوژمن هه تا چ ئاستیک به قاره مانانه به رگری له ولاته که یان ده کن، که س و ئیانی ئه وه ی نه ده کرد گوندنشینه کان چۆن ولاته که ی خۆیان کردبو ئاگریۆ له ناو بردنی دوژمن و به هه یج جۆرێ سه ریان بۆ دوژمنی داگیرکه ر نه وێ نه ده کرد، ئاپلیق هه موو ئه م راستیانه ی دره نگ درک پیکرد .

ورده ورده گرفته كان سه ریا نه لده داو نهو بچوونهی سه ره تا نابلین هه ییوو نه ماو وینای تری به خه یالده هاتن، نهو بهوهی (420) هزار سه ریازی له برده سدابوون، له بهرامبه ردا سوپای روسه کان پینگهاتبوو له (225) هزار سه ریاز. هه روه ما نابلین ده یزانی سوپاکه ی له چهنه ده که یه که دروستبوون که هه موویان به یه کسانه جینگای بایه خ و پشتنبهستن نهن، ده یزانی جگه له سوپای فرنسا ناتوانریت پشت بهوانیت به ستریت، سوپای مه زن (355) هزار سه ریازی له ولاتانی ژیر ده سه لاتی نیمپراتری فرنساو ده ستینشانکراوه کانیه وه پینگهاتبوو ونه مانهش رزبه یان به ره گز فره نسو نه بوون، چونکه نهو سه ریازانه ی تازه بۆ سه ریازی گیرابوون جیاوازیبوون له گه ل کزنه سه ریازه فره نسویه کان، هه روه ما نابلین نهو سه ریازانه ی نه مساشی له گه لخریدا مینابوون که هیچ بق وکینه یان له پوسیهانه بوو به پیچه وانوه داخ له دلی سوپای فره نسو بوون و ناماده نه بوون به دل وکیان شه پکه ن، نابلین میژووی سه ریازی به باشی تینگه یشتبوو وخوینده بوویه وه ده یزانی نهو میله تانه ی پاشاکانی ئیرانی کزن خستبوویانه ژیر ده سه لاتی خویان وخشاریاشا کربوونی به سه ریاز بۆ نه وه ی له گه ل یژاندا بجهنگن، که چی نهوان به دلسقزی وله خوبردوویه شه پان نه ده کرد، به لام نابلین که من باوه پی به پۆلونییه کان هه بوو، چونکه نه مانه بۆ سه ریازی وه رگرتنی ولاته که یان ده جهنگان، نابلین ناگاداری نهو بیسه رو به ره ییه ی سوپای روسیابوو، هه روه ما له فیلناره له وه ناگادارکرایه وه که له قه لاتی دريسادا روسه کان بۆ شه پکردن نه ماونه وه و بارکلی⁽²⁴⁾ له وه ترساوه سوپای فره نسو که مارقی نهو قه لاته سه ریازیه بدات ونه ماش بیته هلی تیشکانی په کجاره کی سوپای روسیا، هه روه ما نهو زانیاره شی پینگه یشتبوو سوپای روسیا به دوویه شی لیکیا به ره و قو لاتی خاکی ولاته که یان پاشه کشه ده که ن، پاشه کشه کردنی به شی بارکلی له لای فیتبسکه وه خراپه ره له به شی باگراتیون که به ناراستی مینسک له پاشه کشه کردن دایه، نابلین به ژورینه ی سوپاکه یوه دوی سوپای بارکلی که وت، به لام بارکلی پاشه کشه ی خلی خیراتر کردوو فره مانه ی به فره مانده ی له شکری کرتایی سوپاکه ی کرد بۆ دولخستنی سوپای فره نسو، شه پکات، نوسترمانیش نهو فره مانه ی له پۆزی (25 و 26) یژلۆدا جینه چنکردو له تاسترو فنودا پوو به پوی سوپای فره نسو بۆ وه.

کاتن نابلین که یشته فیتبسک نه که یشته وه سوپاکه ی بارکلی، چونکه نهو به خیرایی به ره و تاسولنسک هه لاتبوو، له وه خته دا مارشال داو له فیلناره به ره مینسک له پیشه روی دابوو وله لایه ن نابلیز نه وه فره مانه ی نهو ی پیکرابوو پنگای پاشه کشه کردنی باگراتیون بگریته و پیشفنه وه ی له گه ل میزه که ی بارکلا په کبگر نه وه ته فرو تونایان پکات، به لام له به ختی باگراتیون ژوم بوناپارت برابچو که که ی نابلین که هیچ لئوه شاهیه ی وتوانایه کی سه ریازی نه بوو، وه ک چون له هیچ کارتی ترویشا به تولاتو لئوه شاهه نه بوو، به یه که سه ریازیه کانیه وه رزدر درهنگ که یشتبوو.

کاتن له (23 ی یژلیق) دا له خورتاوی موهلیفا شه له نیوان داوو ویاگراتیوندا پوویداو باگراتیون دوی چهنه ورده شه پکی قاره مانانه توانی دریزه به پاشه کشه که ی خلی به ره ره سمولنسک بدات، بارکلی هه والی شه پی موهلیفی بیست و زانی باگراتیون له نووی بیخفه وه له پوویاری دنی پیر په پیوه ته وه، به یاریدا له نوسولنسکا له گه ل باگراتیوندا په ک بگریته وه له پنگای پودنیاوه به ره و نه رشاره رزیش، نابلین که به ته مابوو له شاری فیتبسکا شه پکی که وره له گه ل بارکلیدا پکات و تیکبکشینتیت، له پیر له پۆزی (28 ی یژلیق) دا هه والی نهو یان پینگه یاند سوپای روسیا به ره و خورمه لات رزدر دورکه وتز نه وه،

ئەمەبوو ھەژى سەرسوپمانى ئۆزى ئىمپىراتورى ھەرنسا، ئو پېشېنى شەپىكى ۋە ئوستىرلىتىزى كىرېبو لەفېتېسكا كەبەزەبىزى كوشندە كۆتايى بەشەپىتتە لەبەرزە ۋەندى خۆى ۋە ئەلكسەندەر ناچارىكات ئاشقى بكات (III) سەربازەكانى ھەرنسى بەھەژى پېشېتنى ئۆزى گەرامو لەئىيان دەمردن سەربازە كۆنەكانىش بۇ دىنەۋايى ۋە بەرزكردنەۋى سەربازە تازەكان دەيانگوت ، گەرامى بىابانى مىسر ئۆز لەمە بەتەن ترە ، لەۋەپو كلوجۇ بۇ ۋەلاخەكان دەست نەدەكوت سەربازە سوارەكان ۋەلاخەكانىان تېپىپوون ، نىشانەى پەرتەۋازەبوون بەدىاركەۋتېبوو، سەربازەكان بە شىۋەيەكى بى پېشېنە ھەلدەھاتن . سوپاى ھەرنسا ھە بەدۋاى بارىلى ۋە باگراتيون دەكەۋتن كەھەرىەكەيان بەلايەكدا پاشەكشەيان دەكردو بەرەو ئىمولنسك كە كەۋتېق قولايى خاكەكەيان دەپېشېتن.

(2)

ناپلېئون ناچارىبو لەيەكە سەربازىيەكانى بەشى خۆرمەلاتى بەرەو ئىمولنسك بىئىرى بۇنەۋى پوۋبەپوۋى لەشكىرى ئىتگىنشتاين بىنەۋە لەپىنگاى پترسبورگەۋە بەرەو پوۋبارى دىونا بچن، ھەروەھا ناچارىبو خەرىكى پاوۋەدونانى لەشكىرىكى پوسىابىت، كەدۋاى ئاشتى كىردى پوسىا لەگەل ئىمپىراتورى عوسمانىدا، لەبەرى توركىا كەپابوونەۋە، بەلام لەگەل ھەموو ئەمانەش پۆتتە پېش شەپى ئىمولنسك، ناپلېئون سوپايەكى پەرداخىترى لەسوپاى پوسەكان لەدەستدېبوو، دۋاى شەپىكى لارەكى لەكراسنوتەدا، لەشكىرى نەفەرەمسكىش كەبەرگەى ئو ھەلمەتە بەھىزانەى لەشكرەكانى ئى ۋە دۋاى كرتېبو ۋە سى لەسەرچۋارى لەشكرەكەى تېداچۋوبو، ناپلېئون نىزىك دىۋارەكانى ئىمولنسك بۇۋە، باگراتيون ھەرمانى بەژنرال رايىسكى كىرد پېش بەسوپاى ھەرنسا بگىرت، لەۋەشەپانەى پوۋىدا لەشكىرى رايىسكى ئوۋەندە بەدىلېرانە شەپيانكرد تەنانتە چى ۋاى نەماپو مارشال ئى بەدىل بگىردىرت.

باگراتيون سوۋرېبو لەسەر ئوۋەى بى شەپىكى گەۋرە لەگەل سوپاى ھەرنسادا ئىمولنسك جېتەھىلېت، بەلام ئەم شەپە گەۋرەيە پوۋىنەدا، ئۆزىنەى سوپاى پوسىا كەبەروالت ۋاينىشاندا بەرەو ئىمولنسك دەچېت، بەلام بەرەۋخۆرمەلات پاشەكشەى كىرد، بارىلى ھەرچەندە لەۋ بېروايەدېبو شەپىكى كەلكى نىيە، بەلام لەگەل ئوۋەشدا ئامادەنەپوۋ ئوۋشارە بەبى شەپ جېتېلېت.

لەسەعات شەشى بەيانى پۇزى (16) تۆگۈستەدا ناپلېئون ھەرمانى دەركىر تېپبارانى شارى ئىمولنسك بگەن ۋەھىزىبىكرتەسەر ئوۋ شارەۋە داگىربىكرت، شەپىكى خوتىنارى پوۋىدا كەھەتا كاتىزىمىر شەشى ئىۋارە . دىزەۋى كېشا، ھەرنسىيەكان تانەۋكاتە تۋانىان ئاۋەدانىيەكانى دەۋرى شار داگىربىكەن، بەلام نەيانتۋانى بچنەئاۋەۋى شار، يەكە سەربازەكانى ژىر ھەرماندەى دوختوروف كۈنۋنى تىسى، ئوۋەندە بەقارەمانانە شەپىكانىر بۋەجېنگاى سەرسوپمانى سوپاى ھەرنسا، شەۋكاتى ناپلېئون بانگېشتى مارشال داۋرى كىرد ھەرمانى پىكىرد سەبەى ھەرچۈنېكىتتە ئوۋشارە بچنە ژىر پىكىشى خۇيان، ناپلېئون لەۋپوۋايەدېبو ھەموو سوپاى پوسىا بەشدارى لەشەپى ئىمولنسكا بكات، چۈنكە لەۋەئاگادار كىرېۋە لەشكرەكانى بارىلى ۋەباگراتيون يەكيانگىرتتەۋە، ئەم شەپەش شەپى كۆتايى پوسەكانە ۋەپانتاييەكى ئۆزى خاكەكەى خۇيان جېتېشتۋە ھەتا

له ویدا به کلایی بکه نه وه، پۆڤی (17/ی تۆگوست) یش روسه کان به ئازایانه شه پانکرد، سه ریاژه پوسه کان ئاماده نه بوون
 فرمانی پاشه کسه کردن جیبه جن بکن، بۆیه فرمانده کان به پاپانه وه وه په شه کردن ناچاران کردن پاشه کسه بکن (III) نو
 پۆڤه ش شه پتکی خوتنای پووداو به فرمانی ناپلیون تۆپ بارانکردنی ئه وشاره درۆه ی کتیشا، له نیوه شه ودا ته قینه وه یه کی
 که وره پوودان ئاگر گرتکی که وره که وته وه. سوپای پوسیا ئاگریان له باروته کانیاں به ردابوو وشاریشیان ئاگردابوو، بارکلی
 فرمانی پاشه کسه کردنی دابوو، له به ره به یاندا پتیش سوپای فره نسا هه والی ئه وه یان که یاند شار چۆلگراوه و مارشال داوو
 به بی شه پکردن چۆته ناو شاری ئسمولنسک، کۆلانه کان پپله تهرمی مرۆ وکه لاکي ئه سپان بوو، که تا ئه وکاته ش هه ندیک
 له شاره که ده سوتاو ده نگوناله ی برینداره کان ده هات.

ناپلیون به هیواشه کی به ناوشاردا که پاو فرمانیدا ئاگره کانی که لیره وه وئ ده ستوتان بکۆژینه وه و برینداره کان کۆپکه نه وه و
 تهرمه کانیش بنیژن و لیستیکیش له وده سته و تانه بنووسن، به لام هه ندیک له وکه سانه ی که به واقعی ئه و پووداو یان بینیبوو
 ده گۆپنه وه: ناپلیون له که ئ که سدا نه داوه و غم و په ژاره دایگرتوه، کاتێ له و که پانه ی که پایه وه له و خانووه ی بۆ پشودانی
 ئه و سازکراوو و شمشیره که ی خسته سه ر میزه که و گوتی: (شه پی سالی 1812 کۆتایی هات).

ناپلیون ناچاربوو له وشاره دا بمینیتته وه و بۆنه وه ی پشتوه ی خۆی به میزیکات، واته: له پۆلۆنیا و لیتوانیا و بیلاروسیا. له سالی
 (1813) دا دووباره پتیشپه وی به ره و مۆسکو-یان پترسبورگ بکات، ناپلین ئاگای له وکتیشانه نه بوو که بارکلی به هۆی
 پاشه کسه کردنه که په وه توشی بووه تهره و به خائینی له قه له مدراوه و ده سه لاتدارانی ئیمپراتۆریه تی روسی توشی سه رلێشتیواو
 خه جلان بوونه وه، ناپلیون ته نها بیرى له وه ده کرده وه سوپای پوسیا پوویه پووی شه پتکی که وره ی لیکه ره کردن بکاته وه بۆیه
 به ره و مۆسکو که وته پت، چهند ناپلیون به ره و خۆره لات ده پۆیشته کۆتایی هینا-یان ناشتی کردن-یان یه ک پتککه و تنی
 ساده ی سیاسى پرتکیشه تر به دیارده که وت، نیتر ناپلیون دواى شه پی ئسمولنسک، نیتر زۆر بیرى له تیشکاندن پوسه کان
 نه ده کرده وه و به لایه وه ئه وه نده سه خته نه بوو و زیاتر له بیرى ئه و بپۆکه یه دابوو که له کاتی په پینه وه ی له پوویاری نیمن
 به خه یالیدا هات.

چهرمه سه ریه که ته نها له وه دانه بوو سوپای ناپلیون به هۆی پانتایی زۆری خاکی پوسیا وه توشی گرفتى هینان و که یاندنی
 ئازوقه ببۆه-یان ئه و ورده شه پۆکانه ی که لیره وه وئ ده هانته پتیش، به لکو گرفتى که وره تر له و کهرما تاقته پپوکینه دابوو
 که به شیکى لینه خۆشکردبوون وه ندیکى تریشیان لاکه ی سه ریانده هات له ماندویی وشه که تیدا، سه ره رای ئه مانه ش ناپلیون
 وه که سه ره تا وینای ئه وه ی ده کرد سه ریاژه کانی پوسیا ناچه نگن، به لکو به چاوی خۆی ده بیینی وه که شه پی ئایلو دلیرانه
 شه پده که ن، هه رچه نده ئه م بۆچوونه ی ناپلیون سه یاره ت به سه ریاژه کانی باکراتیون له سه رتاوه به وچۆره نه بوو، چونکه
 لێوه شاهویه فرمانده سه ریاژه کانی ده زانی و حسابی له سه ر که سایه تی و توانایان ده کرد، بۆنموونه: باوه پی به وه هیتابوو
 فرمانده سه ریاژه کانی وه که: رایفسکی و دوخترووف و نوچکوف و کونوفنی تسین و نوه روفسکی و پلاتوف ئه رکه کانی

خۇيان بەوپەيى باشى جېبە جېكرىدوۋە لەوانە يە مارشالە باشەكانى ئەر لەۋكارەدا سەرەكە وتتو نەبويان وبەپوۋ زەردى ھاتبانەۋە، سەرئەنجام بارىدۇخى شەپەكە ناپلېن ۋەھرماندە شەريازىيە بالاكانى دلنىگەراندېرېو.

سوپاى پوسيا بەپاشەكشە نەخشە بۇكىشراۋە رېكو پېكەكەيان تەنھا دەشتىكى چۆل وبەرغراۋانىان لەدۋاى خۇيان جېدەھىشت، لەشارى ئىمولنسكىدا پوسەكان ئاگرىان لەھەموو شتىك بەردابوۋ ۋەھىچ خۇراكىكان نەھىشتبۇۋە بەمەش ديارىو دەيانويست بەبى بەزەبىيانە لەگەل دۆمندا بچەنگەن.

ناپلېن ئەرەى بەيادھاتەۋە لەكانى داگىرکردنى فېننادا ئىمپراتورى نەمسا فەرمانى بەھاۋلاتيانى دابوۋ فەرمانەكانى ناپلېن موبەھىش جېبەجېبەكەن، ھەرەھا پاشاى پرىسېش بەھەمان شتوۋ دۋاى ئەرەى ھەلاتبۇۋ نامەيەكى بۇناردېو ۋەتېدا باسى ئەرەى كرىدېو ھىوادارە بەپېزى لەكۆشكى پوتسدامدا كاتى خۇش بەسەرېرېت.

بەلام پوسەكان گوندو مال ۋەكۆخەكانى خۇيان جېدەھىشت ودانەۋىلە خۇراكەكانىان دەسوتاندو شارو شارۋچەكەكانىشيان گرېتېيەردەدا، چونكە بارىلى ۋاگراتىون لەسەروى ئەۋانېشەۋە ئەلكسەندەرى ئىمپراتورى پوسيا ئەم شەپەيان بەشەپى مان ۋەنەمان دەزانى.

ناپلېن لە پۇژانەى لەئىمولنسكىدا بەسەرېرد ھەمىشە بېدەنگ ومات دەھاتەبەرچاۋ لەبىرکردنە دابوۋ، ئەر پېششەۋەى ھەموو ھېزەكەى خۇى كۆپكاتەۋە فەرمانى بەمورادا بەيەكە سەريازىيە سوارەكانىيەۋە دۋاى سوپاى پوسيا بىكەۋىت كەلەپاشەكشەدايە، دۋاى مارشال مورا ناپلېن مارشال نى ۋاۋوشى خستەنەپ، لەپۇژانەى(18 ۋ 19)ى ئوكوستدا شەپەكانى فالوتىناۋ گوراۋ لوبېن پوۋىدا، دۋاى ئەمانەش بەھۇى ئالېۋەشاۋەى رۇتق كەبۇ ھېزىشكردنەسەر سوپاى بارىلى مانقېنكى ھەلەى كرىدېو، بارىلى تۋانىبۇۋى زياتر دىژە بەپاشەكشەكەى خۇى بەرەۋخۇرەلات بدات. ئەم شەپانە (7) ھەزار سەريازى روسى تېدابوۋنە قوربانى ۋزىانى گىيانى سەريازەكانى فەرەنساس لەۋ ژمارەيە كەمتېرېو.

ناپلېن لەشەۋى(24/ى ئوكوست)دا بەگاردەكەى خۇيەۋە ئىمولنسكى جېتېشت وبەرەۋ دوروگېۋف كەۋتەپ، لەھەر شۋېتلىكدا پوسەكان لەپاشەكشەكردنەكە ياندا دۋادەكەۋتن ناپلېن ۋىناى ئەرەى دەكرد ئەمە شەپى كەۋرەيەۋ چەند جارىكىش لەشۋېنەكانى ۋەك دوروگېۋز ۋىازماۋ گۇراتسكىدا پوۋىدا، لېپرسراۋى ستادى گشتى باگراتىون، بەنوسىنى تۋپەيى ئامېزەۋە ئاۋا نامەى بۇ پېتسېبورگ نوۋسى: جەنابى ۋەزىر، مېۋانەكەى خۇى پاستەۋخۇ بۇ مۇسكو دەبات).

ترس ۋشېرەبىيەكى گران بالى بەسەر كۆمەلگەى پوسىادا دەكىشاۋ دەيانگوت: ئايا بەپاستى ھەموو شتىك لەدەستچوۋ؟ ئايا دەبى ۋلاتى پوسيا بەبى شەپ بدېتتەدەست دۆمەن؟ ئايا ئەم بارىلىكە ئەلمانى نەژادە خىانەتى كرىدوۋە؟

خۇدى ئەلكسەندەرىش پلانەكانى بارىلى بەھىچ دەزانى ۋبەدەنگى بلند قسەكەى شازادە تۋمان پلاتوفى دەگېراپەۋە كەدۋاى پاشەكشەكردنى بەبارىلى ۋەزىرى بەرگرى لەپوۋبەپوۋى كومىسىيەرى دەۋلەتى برىتانىا بەۋى گوتېو: (سەيرىم كە من جلى ھەدەنېم لەبەركرىدوۋە، چونكە دۋاى ئەر نەنگىيە ئامادەنېم بەرگى سەريازى لەبەرىكەم).

ئەلكسەندەر پۇژاننىكى خراپى بەسەردەبردو كاربەدەستانى كۆشك شىلگېرېبۇۋ، ترس ۋرەدەۋدە زىادى دەكرد لەناۋ كۆپى ۋرەدە برۇۋازىيەكان ۋگوندنشىنەكاندا قسەى ناشېرىن ۋ بوختان ئامېز بەئەلكسەندەر ناپلېن دەگوتران.

ده ميکبجو له منبره کانه ناپليۆنيان به شهيتاني دژي مه سيح ناسانداربو له مهش خراتپر خهک له قسه کردني پڙژانه ي خوياندا ناپليۆنيان به دوژمنی مه سيح ناوده بريد، ئيستا ئو شهيتانه نزیکه ي نيوه ي خاکی پوسپای به بڼ هيج بهره نگاري و شه پ داگير کردوه، له دهستانه ي شاري ئسمولنسک وړه ي زږياني بهردابوو، خهک له مانگي په که مي شه پ دا ده يانگوت (تزارو براکي کنستانتين، نوپياوه سرچله يه يان توپه کردوه).

به لام نه وه ي نوپياوه زوو هلچوه ئامانجي بوو له پشت په رده شاراوه بوو، له گه ل ئو وه شدا هر له يه که مين پڙوه گپي توله سندنه وه کينه سوزي و دژايه تي کردني داگيرکړ له ناوډلي ميله تي پوسپادا بلتسي هه لسا، به هڅي ئو وه سترکونه به ستمی دوژمن ورده ورده ته شه نه کردني ئه مه بووه هڅي نه وه ي سوپاي مه زني ناپليۆن له ناوېچيت، ترسي ئه شرافه کان زياترو ئاگايانه تر پوونتربوو له خه لکي ساده، نه وه په شه ي که له لايه ن ناپليۆنه وه لتيانده کرا ته نها مه سه له ي گه مارږداني نابوري سر بریتانيانه بوو له لايه ن پوسپاوه، به لکو سره رنگونکردني پڙتي فيودالي بوو.

گوايا له راستيدا ناپليۆن مه به ستي نه هيشتنی سيستمی فيودالي نه بووه، به پيچه وانه وه هر بهر هه لستانه وه و پا په پيني جوتياره کان دژبه فيوداله کان ده يانکرد، ناپليۆن به وپه پي بڼ به زه ييانه سرکوتي ده کردن، هر چو نتيکبېت به ليکنده وه ي ئه لکسه نده رو ئه شرافه کا نه ده با مؤسکو به بڼ شه پ بۆ دوژمن جيبه يلدريت، ئه مه جگه له وه ي سريازه کاني پوسپا هڅي پاشه کسه کردنه که يان نه ده زاني.

کاتئ سوپاي پوسپا له (29/ي ئوگوست) دا به فوزايميشچه گه يشتن فه رمانده په کي تازه يان بۆدانرايوو، چونکه ئه لکسه نده ر له جيگاي بارکلي کوتوزوفي به فه رمانده ي گشتي سوپادانا بوو، باگراتيونيش جيگاي متعانه ي وه گرتني ئو پيله بالا يي نه بوو، چونکه ئه ميش وه ک بارکلي ناوه که ي پوسي نه بوو، به دلنپاييه وه کوتوزوف ده يزاني بارکلي له سه ر حقه هه روه ها ده شيزاني پيويسته بۆ له ناو بردني سوپاي فه رنسا هه مان نه خشه ي بارکلي بگيرد رتقه بهر ئو ويش به پاشه کسه کردني بۆ نه وه ي شه په که دريژه بخايه نيته و سوپاي ناپليۆن ماندو وشه که ت و بڼ ئازوقه بين وه ره سي پلحي بيژن، به لام کوتوزوف ئو راستيه شي ده زاني به هڅي شه رف ئو پله وپايه يه يان داوه تن، نابڼ به بڼ شه پ مؤسکو جيبه يلدريت، بۆيه بپارييدا وه ک چو ن له شه پي ئوسترليتزدا به بڼ ئيراده ي خۆي وياوه پويون شه ريکرد، ئاواش ئه مپق شه پيکي بڼ هوه يي بکات، ئه م شه په که له پوي سريازيه وه بڼ که لکبوو، به لام له پوي وړه ي پڅيه وه ده بواکرا با، به پای ناپليۆنيش که ه والي له سه ر کار لا بردني بارکلي پيگه يشت ئيتر پوسه کان شه پي يه کلايکه ره وه ده که ن، ئيمپراتوري فه رنسا له بهر به ياني (14/ي سيپته مه بهر دا فه رمانی به مورا و ني کرد له گزانسکه وه به ره و گريدنه له شکره کان يان بخه نه پڼ، سوپاي پوسپا ورده ورده پاشه کسه کردنه که ي هتواشکرد بۆ وه وه ستابوو و ده ستيانکرد بۆ به مه ته ريژليديان و خو سازکردن بۆ شه ر، قايم ترين شوين بۆ سوپاي پوسپا ئه و قه لات سريازيه بوو که روسه کان له گونديکي بچوک به ناوي شورادينو دروستيانکرد بوو، هر که ناپليۆن گه يشته گريدنه و يه کسه ره که وته سيريکردن وشاره زايي بوون له توپوگرافياي ئه وده شتاييه پان و بهريني پيشيه وه که سريازه کاني تتييدا جيگيربيوون، دواتر هه والي نه وه يان به ناپليۆن پاگه ياند له قه لاتي سريازي گوندی شواروينودا، هيتيکي گه وړه ي سوپاي پوسپا جيگيربيووه، له دووره وه هژدروي سوپاي پوسپا له ده م چۆمي بچوکی کلوچا دياربوون.

پیش قاوله کانی سوپای فەرهنسا ئیوارە ی پۆژی (14/ی سێپتەمبەر) هەرالی ئەرەیان بەستادی گشتی ئیمپراتۆری فەرهنسا راگەیاندا کە سوپای روسیا لەدوورەوە دیارن و جیگیربوون و سەنگریان لێدان، چونکە ناوی ئەرگوندەیان لەمانە پرسیبوو ئەمانیش نەیانزانیبوو و بەهەلە تێی گەشتبوون و گوتیویان گوندی بوو دینو.

(3)

شەری بوو دینو زۆرجار بۆتە جیگای سەرئەجی مێژوو نووس و پەسپۆرانی یواری سەربازی و نووسەر و وێنەکشێ گەرەکان، چونکە چارەنوسی ئیمپراتۆریەتی ناپلۆن ئەکە هەر لە دەشتاییەکانی بوو دینو، بەلکو لەپەوشی لەشکرکێشی ئەرۆسەر روسیا دیاریکرا، لەبەرئەوێ لەپاستیدا شەری بوو دینو سەرئەجی کێو کە بەردە ی لەسەر نمایشکی تراژیدی لایرد.

شەری روسیا کۆتایی کارنەبوو، بەلکو سەرەتایی بە دیارکەوتنی کۆتاییە کێو کە تانە و کاتەش دووربوو، ئیتر ئەوساتەر و ختە هاتە پیش کە ناپلۆن دەمیکوو چارەپوانی دەکرد و خەونی پێوە دەدی. لەوکاتە ی لەوشوێتە نزیک دەبوونە و کە بوو مەیدانی شەڕیکی گەرە و مەترسیدارترین لێکدانی مێژوویی و بەدرێژایی مێژوو پێشینی نەبوو، ئەوسەربازانە ی لەگەڵ ناپلۆن دابوون، سێ لەسەرچواری سوپاکە ی بوو، کە سەرەتا هاتبوونە ناو خاکی روسیا.

هەلەتانی سەربازەکان و ناردنی سەرباز بۆ پێگرتن لەوسەربازە روسیانی لەبەرە ی شەری تورکیا گەرابوونە و دانانی چەندین یەکە ی سەربازی بەدرێژایی ئەر پێگایە ی بڕیوویی و دانانی چەند یەکە یەکی سەربازی لەشاری پترسبورگدا...

هەموو ئەمانە ببوونە وێ کە موبوونە و پۆژی سەربازی سوپای فەرهنسا بەشیوە یەکی مەترسیدار، کاتێ ناپلۆن گەشتە نزیک قەلاتی سەربازی روسەکان لەگوندی شواردینو، ئەنە (135) هەزار سەربازو (587) عەرەبانە ی تۆبی لەگەڵدا بوون، روسەکان یەکە سەربازییەکانیان پێکخرا بوون و ژمارەیان (103) هەزاربوو (640) عەرەبانە ی تۆب هەلگریشان هەبوو و نزیکە ی (10) هەزار سەربازی بەرگری میلیشان لەگەڵدا بوون، تۆبخانە ی روسەکان لەتۆبخانە ی سوپای فەرهنسی خراپتر نەبوو و لەرووی ژمارەشەوە زیاتر بوو، سوپای فەرهنسا زۆر ئەسیان لێواییوون و بەزەحمەت تواتیویان ئەر تۆبخانەیان بەکەبنە ئەوشوێتە.

لەکاتی شەری بوو دینو ناپلۆن ستادی گشتی سوپاکە ی لەگوندی ئالوئەفودا دانابوو، ئەر دانیابوو لەسەرکەوتنی و سەرەتای شەڕکەش ئەر ئومیدی لەدلی ئەرودا کە مکرده و، ناپلۆن لەپۆژی (5/ی سێپتەمبەر) دا فەرمانی هێرشکردنە سەر سەربازگە ی شواردینو دەکرد.

دوای ئەوێ هێزە ی مورا بەشیکی سەربازە سوارەکانی روسیای تێکشکاندا تۆبخانە ی فەرهنسییەکان دەستیکرد بە تێپارێنکردن و ژنارال کمپانییش بەپێنج تێپی پیادە ی سەربازی هێرش کردە سەر سەربازگە ی روسەکان و دوای شەڕیکی گەرە ی دەستەوێخە ئەر قەلاتە سەربازییە ی روسیایان داگیرکرد، هەتا شەر درەنگانێک سەربازەکانی فەرهنسای بەسەر سوپمانەرە باسیان لەوە دەکرد لەکاتی چوونە ناو ئەر سەربازگەرە تۆبخانەکانی سوپای روسیا دەیان توانی پاشەکشە بکەن و هەلبێن، بەلام لەبیری ئەرە ی گیانی خۆیان پزگاریکەن ئەوەندە پیوانە شەڕیاندا کرد هەمویان بەکوشتنچوون.

لەبەرەبیانی پۆژی (6/ی سێپتەمبەر) وە ناپلۆن سواری ئەسپەکی بوو و تانیوارە بەردەوام بەسەر سەربازەکانیدا دەگەرێ و لەوە دەترسا روسەکانیش وە پێشوو درێژە بەپاشەکشە کردنە کەیان بەدەن و شەپنەکەن، بەلام ئەر ترسە ی ئەر بێجیبوو،

کوتوزوف سوپاکەى لەپىنگەىکى کەمى دوردا جىگىرکردبوو و بەتەمانەبوو پاشەکشەبکات، ناپلیقن ئەوەندە لەدووبارە پاشەکشەکردنەوێ سوپای روسیا دەترسا تەنانت پېشنیارەکەى مارشال داوۆ شى پەتکردەوێ کە بەناویرلوی گوت: بائىمە لەلای چەپى سوپای روسەوێ هەندیک هێزى خۆمان لەئوتیتساوێ بنێرین بۆ ئەوێ نیوێ گەمارۆى سوپای دوزمن بدەین، لەوێلامدا ناپلیقن گوتى نا بائەم مانۆرە نەبێتەهۆى ئەوێ دوزمن بترسێت و دووبارە درێژە بەپاشەکشە بدات...

ئامانجى ناپلیقن تەنها ئەوەبوو خۆى بگەینتە مۆسکۆ ولەوێشدا پېشنیارى ئاشتی بۆ ئەلکسەندەر بکات، ئەو زۆرەزى لەداگیرکردنى مۆسکۆ بوو بۆیە نەیدەویست ئەو سەرکەوتنە بەبێ شەپ دەستى بکەوێت.

ئەو ئامانجەى ناپلیقن لەدلى دابوو کە سوپای روسیا لەبەریەک بەریت و تەفروتناى بکات، واتە: لەبەردەم دەروازەکانى مۆسکۆدا شەپىکى سەخت و چارەنوسسازبکات، ئەک سوپاکەى کوتوزوف لەدەورووبەرى مۆسکۆ لەفیلادیمپرو ریزان و دوروتریش پراویدوونیت. دروست هەرلەبەر ئەم هۆیەشیرو بارکلى و کوتوزوف نەیانویست ئەو شەپەبکەن کەئارەزوى ناپلیقن بوو، سەبارەت بەبارکلى کە لەتساراول فزایمیشەم بەدواوێ کەوتبو ژۆر فەرمانى کوتوزوف و ئەو ورتەى نەدەکرد. کوتوزوفیش نەیدەتوانى خۆى لەشەپى مۆسکۆ لابدات و ئەو لێپرسراوێتیە نەگرتەئەستۆ پاشەکشەبکات و مۆسکۆ بەتەماى خوا جیپتلیت و تەنها سوپا پرگاربکات سەرى لێشتاوبوو و مات و بێدەنگبوو، پۆزى دواى گرتنى شواردینو ناپلیقن مارشالەکانى کۆکردەوێ نەخشەى شەپى داهاووى بۆ پوونکردنەوێ.

سەربازە سادەکانى فەرەنسا وەک ناپلیقن بەوردى سەبرى هۆردووی پوسەکانیان دەکردو لەخۆیان دەپرسی: ئایا کوتوزوف هەلئەهاتوێ؟ بەلام یەک سەربازبێهەکانى روسیا جىگىربیسوون ولەشوینى خۆیان نەپۆششتن، شەو داهاات، سەربازەکان زووخەوتن، چونکە دەیانزانى سەبى شەپىکى سەختیان لەپېشەوێ، ناپلیقن بەوێ بەدریژایى پۆز ماندووبوو خەوى لێزپابوو، بێهۆدە هەلیدەدا بێتاقەتیەکەى خۆى بشارتەوێ، کەئەوانەى دەورووبەرى قسەیان لەگەڵدا دەکرد، تێبىنى ئەویان دەکرد ناپلیقن هۆش لەویدانێوێ و بیرلەشتیتر دەکاتەوێ دلى لەشوینىکێترە، بۆیە گوێى لەقسەکانى ئەوان نیە. ناپلیقن شەو چەندجارێک لەخیمەکەى خۆى هاتەدەری و سەبرى سوپای روسیای دەکرد داخوا لەدوورە تروسکایی چراکانیان ماوێ نەپۆشیتوون.

ئێستا خۆر پرشنکی نەدابوو کە ناپلیقن فەرمانى بەئوژن دووبارەنەى ئتالیدا بەلەشکرەکەى خۆى هێرش بکاتەسەر گوندی بورودنیو کەکەوتبو بەشى چەپى سوپای روسیا، دوا بەدواى ئەو فەرمانى بەموراو داو و نى کرد هێرش بکەنەسەر ئەو سەنگەرانی کە سوپای روسیا لەناوێ پاستى پېشەوێ سوپاکەیان دروستیان کردبوون، لەدوولاو هەلەمتیان برد، تۆپەکانى سوپای فەرەنسا دەستیانکرد بەتۆپباران و بەجۆرێکیوا دەیانشریقاند تەنانت ئەو سەربازانەى بەشداری شەپەکانى ئایلوو فاکرامیشیان کردبوو گوتیان لەشراقە و پمپژنى وانۆو بەهێزنەبیبوو.

لەو پۆزە درێژى مانگی سێپتەمبەردا کە تا ئەوکاتەش هەوا گەرم بوو، کاتێ وردەوردە خۆر هەلات و بەرەو ناوێ پاستى ئاسمان دەچۆو، ناپلیقن بەپێکەنینەوێ گوتى (ئەمە خۆرى ئوسترلیتزە).

بەدریژایى ئەو پۆزە ئیمپراتۆرى فەرەنسى ئاوا شادمانبوو، یەکە سەربازبێهەکانى فەرەنسا پێکە سەربازبێهەکانى سوپای روسیایان داگیرکردبوو، بەلام بەرەبەرى نیوێ پۆهوالی ناخۆش بەستادی گشتى سەربازى فەرەنسا دەگەشت کەخودى

نابلینیش له ویداو، ئه ویش ئه وه بو ژنرال پلونون، له ناو ئاوابی بوو دنیو دا له کانی تیکشکاندن سهریازه کانی روسیا له ناو
 نه گونده دا کوژراوه و ژوریش له یه که سهریازییه که ی ئه کوژراون. دوا ی ئه مه هه والهنیکیت هاته ناو ئه وستاده و پیس
 راگه یاندن هیرشه که ی مارشال داوو سهر که وتویه، ماوه یه کی که م دوا ی ئه مه هه والی ئه وه گه یشت له شکری کمپانی سهریه
 هیزه که ی داوو که وتوته ژیر توپبارانی دوژمن و کمپانی به سه ختی برنیداریوه و چهنه ئه فسه ریکیش کوژراون، به لام له وکاته دا
 خۆشه ختانه مارشال داوو فریایان که وتروه و توپخانه ی دوژمنی تیکشکاندوه و ئه سپه که ی مارشال داووش پرینچکه توپیکی
 پیکه وتروه و توپیه و داووش که وتوته ژیر لاک ی ئه سپه که یی وله هۆشخوی چوه.

ئیتسا نابلین فرمانی سهرهات به مه دهرنه کردبو که هه والیک ی تری پیکه یشت، ئه ویش ئه وه بوو مارشال نی به خویی و س
 له شکروه هیرشی کردوته سهرهنگه ره کانی پیشه وه ی سوپای روسیا که نارنجوک هاویره کان به رگریان کردوه داگری
 کردوه و ئیتسا له ویدا ماوه ته وه، به لام دوژمن هه ر ماوه و تاوانا توک هیرشی ده کاته سهر. سهریازیکیتر هه والی ئه مه ی هینا
 له شکری نه وه روفسکی سهرنگه ره کانی گرتوته ته وه، ماوه یه که دوا ی ئه مه هه والی ئه وه گه یشت دووباره هیزه کانی مارشال نی
 سهرنگه ره کانی خستونه ته وه ژیر ده سه لاتی خوی.

له هه موو لایه که وه هه والی ئه وه یان به نابلین را ده گه یاند روسه کان به زیاندانی ژوره وه هه تا ده کوژرین شه رده که ن، له شکری
 راییفسکی که زیانیکی گهره ی له له شکره که ی که وتبوو و قوریانی ژوری داوو، به لام به شه پکردنی دلیرانه ی وایکرد نی و مورا
 هیزه کانیا ن یه کبخه ن بۆنه وه ی بتوانن له شکری راییفسکی روسی تیکشکینن، دۆلی سمونفسکو ئه و ئاوه دانیه ی ئه وێ چهنه
 جاریک له لایه ن سوپای فهره نساوه کۆنترۆلکرا و دواتر سوپای روسیا ده یگرته وه.

سهره نجام مارشاله کان داوای نارذنی هیزی سهریازیان له نابلین کردو له و بربویه داوون ئه گهر دۆلی ناویراو گوندی
 سمونفسکونه له ده ست هیزه کانی روس دهرینن ئه واسه رکه و تنیان له مشه په دا مسۆک ره ده بیت.
 به لام نابلین هیزی بۆنه نابردن چونکه به پیچه وانه ی بۆچوونی ئه وان ئه م پیس و ابوو به هۆی ئه وشه په دیواره ی روسه کان
 ده یکن به ته مانین پاشه کشه بکن و ده ست له شه پکردن هه لگرن.

له و شویته دا زیاتر له (700) توپ که (400) دانه یان هی سوپای فهره نساوون و (300) دانه شیان هی سوپای روسیا،
 تیکرا له شریقه یان ده داو گولله توپیان ده هاویشتن، چهنه جار سوپای هه ردووک لا که وتته شه پی ده سه ته ویه خه و ترپه کانیش
 گولله کانیا ن که وه ک باران داده بارین له هه ردوو لایان ده کوشتن، ئه و ماشالانه ی فهره نسی که به شداری ئه و شه په یان کردبوو
 هه تا کوتایی ته مه نیا ن ستایشی شه پی دلیرانه ی سهریازه کانی روس ده که ن، له شه پی سمونفسکونه دا.

فهرنسییه کانیش له پووی دلاوه ریه وه له روسه کان که مته رنه بوون، لیره داوو باگراتیون پیشه وه ی بکوژیت کاتی بینی نارنجوک
 هاویره کانی سوپای فهره نسا به یی ته قه کردن له ژیر گری توپه کانیدا هه لمهت دینن ویه نیزه شه رده که ن، بۆیه به ده ر له ئیراده ی
 خوی هاواری کرد (ئافه رین ئافه رین بۆیه) چهنه ده قیه یه که دوا ی ئه مه شازاده باگراتیون، که به بۆچوونی نابلین باشتین
 سهرداری سهریازی روسی بوو، به خه ستی برنیداری و گواستیه وه پشته وه ی به ره ی شه پ.

نیوه یق هات، باری ده روونی نابلین کوپانی به سهردا هاتیوو، ئه و بیتاقه تیه ی له وه وه بوو ئه و له به رامبه ر ئه و داخوازییه یه که
 له دوا ی یه کانه ی نی و مورا دا به وه ی هیزی گاردی خوی بۆیارمه تی دانی ئه وان بنیژیت، بوو، نه که مه سه له ی سهرما بوون و

نه خڅشې، چونكه نه و نه مكاره ي به هغه له ده زانې، نه مه ش له بهر نه وه نه بوو نه يو ستن گارده كه ي خڅى شه پ پيكتات، بهلكو له بهر نه وه بوو سواره سربازه كانى پوسيا، له مانه ش قازاخه كانى ثوفاروڅ و پلا ترف له پر بهر وه له شكرى بورودينو چوړيوون وپه شدارى شه پيانكړد بوو.

سه عات سى پاشنيوه پڅ ناپلېون فەرمانى ده ركرد هيرشېكړتته وه سر تږپخانه ي رايوسكى و دواى زنجيره يك هيرش توانرا كوئنزلېكړت، ناپلېون له مارشاله كانى زياتر ده يتوانى درك به و زيانانه بكت كه له هممو لايه كه وه پتى ده گه يشت. بهر بهر ي زه دروسورى نتيوارى دوه والى گرنگ به ناپلېون گه يشت، باكراتيون به سه ختى بريندار بوو و هردو توچكوفيش كوژاوه.

له شكرى رايوسكى تيداجو بوو، به كورتى سوپاى پوسيا دواى شه پيكي ناهه موار خريكي چولكردى سمونفسكويه بوون، ناپلېون بهر وه نوې چو، نه و به ماني ويښه نكي سيري ترمى سربازه كان و لاشي نه سپه تږپيوه كانى ده كړدو له بهر امهر نه و پرسيارانه ي كه كه ساني دوه وويه رى لتيانده كړدو ته نها خڅى ده يتوانى وه لاميان بدانه وه هيچ قسه يه كى نه ده كړد، پڅ به كه مجاريو ناپلېون ناوا به غه مبارى وماتى بگه ويته بهر چاو.

بوليله كى نتيواره (300) تږپى سوپاى فهره نسا ليكلېك تږپبارانى سوپاى روسيايان ده كړد كه له حاله تى پاشه كشه دابوون، به لام نه م تږپبارانكړدنه نه و كارى گه ريه ي نه بوو كه لتي چاوه پوان ده كړا: سربازه كان ده كوژان، به لام نه و انيتي هه لانه ده ماتن و په رته وازه نه ده بوون.

ناپلېون گوتى (دياره گولله تږپى تريان پيويسته، بى دلان مه كن) نه و قسه يه نه وه ي ده كه يانده تږپبارانكړدنه كه يان زياتريكه، پوسه كان له گه ل پاشه كشه كړدنه كه يانده بهر نه نگاريشيان ده كړدو به مجوره دريځه كيشا هه تا تاريك داهات. كاتى كورتوڅف، داوايكر داپوړتى زياته كياني ومادديه كانى بډوبه يتن، بينى نيوه ي سوپاكه ي له وړځه شومه ي (7/ى سپېته مبه ر) دا تيداجووه، بډيه برپاريدا نيوه كى ترى پرگاريكات ويه بى شه پ ده ست له مځسكوش هه لگرت، له گه ل نه مانه شدا نه م نه بووه پيكر له بهر دم نه وه ي شه پى بورودينو به سر كه وتنى خڅى له قه ل ميدات، هه رچنده له پويى پڅيه وه وړه ي شيوه هه ر ه سى مينا بوو، له راستيدا سر كه وتنى مهنه وي نه و بى چهنوچوون بوو، چونكه بهر ووداوه كانى دواتر ده توانر تى حوكمى نه مه بكه ين كه له پويى ليوه شاوړه ي سر كه ردايه تى كړدى سوپاوه سر كه وتن زياتر به لاي پوسه كانه وه بوو نه كه فهره نسيه كان.

شه و ه والى نه وه يان به ناپلېون گه يانده (47) ژنرال كوژاو وپريندان وده يان هزار سربازيشى كوژاو وپريندان، كاتى بهر چاوى خڅى بينى هيچ به ك له شه پر گه وړه كانى پيشووى له پويى بډيه زه يى و خوښ پڅييه وه تاى شه پى بورودينو ناكه، نه و كه به دريځايى ته مهنى خڅى سر كه وتنى واقيعى به ده سته ينا بوون، نه وه ي بډه ركه وت شه په كانى لودى و ريولى وميسرو مارنگو ونوستر ليتز و فريدلندو فاكرام سر كه وتن هه ژماريكرين نه واده يى بډه م شه پر ناويكيتر بډوړتته وه. پيتنا سبه كيكرى بډوړت. ناپلېون چاره پوانى نه وه ي ده كړد سوپاى پوسيا جاريكيتر له مځسكلشدا شه پيكات، نه و هيچ ه والى نه و ستادى جه نكيه ي نه بوو كه له قبلى دا دروستكرا بوو، به لام دوو پڅ دواى شه پى بورودينو، به پتى ليككده وه كانى خڅى وشيكار كړدى پيشهات و پوداوه كان توانى بگاته نه و پرايه ي روسه كان به بى شه پ مځسكو به ده سته وه ده دن.

سربازو سواره كانى مورا پى به پى به دواى سوپاى هه لاتووى پوسيا ده كه وتن، پڅى (9/ى سپېته مبه ر) ناپلېون گه يشته موژائيستل و پڅى دواتر يش شازاده نوڅن به خڅى و له شكره كه يه وه گه يشته روزه، بهر به يانى پڅى (13/ى سپېته مبه ر)

نابلین وگاردە سەربازییەکی گەشتە پوکلەنایا گور، ئەویش وەک ئەو کەسانەی دەرووبەری خۆی نەیتوانی، لەجوانی دیمەنەکانی ئەوشارە و دەنگ نەیت، ئەوشارە بەرفراوان لەبەرتیشکی هەتاردا دەدرەوشایەو بەلای نابلینەوە شویتنیک گونجاویو بۆ پشودانی سەربازەکانی لەشوینەدا، هەروەها ئەوشارەش بەلگەیکە فشاربوو بۆسەر ئەکسەندەر بۆئەوێ ناچارییەکات داوای ناشتی کردن بکات، بەبیینی ئەو دیمەنە جوان و دلگیرانەی ئەمشارە ویزدانی هەموو لایەکیان ئاسودەبۆو.

(4)

لەماوەی پۆزی (14/ی سیپتەمبەر) دا سوپای روسیا هەرلە پاشەکشەدابوو و سەربازە سوارەکانی مورا بەدوایانەووبوو و هەزاران سەرباز بەناو مۆسکۆدا تێپەڕین و بەرەو یازان درێژەیان بەپاشەکشەیی خۆیاندا، میلۆرادفیی فەرماندەیی لەشکرێ پێشەوای پوسی بەلئینی لەمورای وەرگرتبوو ڕینگایان پێیدات بەبێ شەپ یەکە سەربازییەکانی روسیا لەمۆسکۆ بچنەدەر، لەشکرەکی راییسکی پۆشتن لەناوەدانی بازوفسکا کەشەش کیلۆمەتر لەکولومناو دەورووبوو هۆردوویان هەلدا، لەهەمان یەکە سەربازییەکانی سوپای فەرەنسا بەناو شارێ مۆسکۆدا تێپەڕین وچوون لەنزیک ئارەدانی کاراچارفدا هۆردوویان هەلدا.

لە (16/ی سیپتەمبەر) دا سوپای کۆرتۆزف مۆسکۆی بەتەواوەتی جێپێشت و لەپێگای ریازانەو درێژەیی بەپاشەکشەکی خۆیداو شەو لەنزیکێ گوندی کولاکوفایادا مایەو و سەبەیش پێشەوای سوپای فەرەنسا هەستی پێتکات ئاراستەیی پاشەکشەکی خۆیان گۆڕی بۆلای راست وئینجا بەسەر لێواری پووباری پاهزادا پۆشتن و لەشوینیکدا بەناوی کراسنایا پاهزا جیگیربوون، بەمۆرە پێگای هاموشق وپەيوەندی نێوان سوپای فەرەنسا لەگەڵ ئسمولنسکا گیرا.

لەسنووری دووگومیلوفسکی بەولاو پروپاگەندەیی سەپروسەمەرە بلۆبۆو، لەمانەش: گوايا مۆسکۆ چۆلکۆاو و هەموو دانیشتوانی ئەوشارە شاریان جێپێشتوو، بەپێچەوانەی بۆچوونی نابلین کەس نایەت کللیلی شاری بداتەدەست، دواتر ئەم پروپاگەندەییە راستەرجوو.

لەپۆزی (15/ی سیپتەمبەر) دا، نابلین گەشتە کۆشکی کریملین، شەویەک پێشەوەرە لەچەند شویتنیکێ شادا ئاگرکراپۆو، بەلام پێشبینی کردنی ئەوێ بۆسوتاندنی شار ئەوناگر کراوەتەو تائەوکاتەش تەواو مەعلومەبوو.

بەیانێ پۆزی (16/ی سیپتەمبەر) ئاگرە کە زیاتر تەشەنەیی کرد، چونکە پۆزیو ئاگرە کە زۆر دیارنەبوو، بەلام کەشەوداهاات، واتە شەو (17/ی سیپتەمبەر) بەهۆی هەلکردنی باو (24) سەعاتی خایاند، ئاگرە کە پانتاییەکی زیادیکردو گرێکەپیی هەلسا، دەرووبەری کۆشکی کریملین و بازارەکانی زامسکۆرچی و سولیانکا سوتان، لەچەند شویتنیکێ شاریشدا گری ئاگر دیاربوو کەشوینەکانی خاپۆر بەزەوی دەکرد، کاتی هەوالی ئاگرکەوتنەکیان بەنابلین پاگەیاندا زۆر بەلایەو گرنگەبوو، بەلام کەبەرەبەیان (17/ی سیپتەمبەر) بەخەبەرەهاتەو لەپەنجەرەکانی کۆشکی کریملینەو بێنی دەریاکە لەئاگروگێ شاری شێوەدا پۆشیو (بەپێی گێڕانەوێ دکتۆر مێنگی و ئەوانی تری کە لەگەڵ نابلیندابوون) ئیمپراتۆری فەرەنسی رەنگی پەریو و دای ئەوێ ماوەیەکی دوو درێژ بەبێ دەنگی و ماتی سەیری ئاگرەکی کرد، گوتی (چەند دیمەنیکێ ترساناکە، ئەمە کاری خۆیانە، پوسەکان، بریاریکێ سەریان داو، مۆفیکێ سەیرن، ئەوانە گەلیکی هیچن).

له مارویه دا ورده ورده ناگره که له کوشکی کرلمین نژیکه بڼوه په شیک له کوشکه که ناگر گرتیوی، به جږنک چوونه دهره له له چنډ دهره یو کی کوشکه وه سخته بڼو، چونکه له هه مو لایه که وه با پرینچه ناگری ده مینان، مارشاله کان تکایان له ناپلین کرد د سته جی بگوازیته وه بڼ کوشکی پتروفسکویه، که له نژیک دهره یو شارپو، سهره تا ناپلین پازینه بڼو، به لام دواتر چو، کاتن له گه ل نه وانه ی دهره یو بیدا له کوشکی کرلمین چوونه دهرن، توفانیک ناگرو درکه لیان بین، په کتن له هارپیکانی ناپلین ده گنپته وه ده ل (نیمه به سهر زهویه کی ناگر گرتو دا ده پوشتین له سهر سهرمانه وه ناسمانیکی ناگرای و له ملاولاشمانه وه دیواری گرگرتو هه بون).

نم ناگره به دریزایی پڅانی (17 و 18) ی سپیته مبه له زیاد بڼو ندابو، به لام نیواری پڅی دوهم ورده ورده که مېووه، چونکه با که نه مابو بارانیش باری.

له ملاولاد هه نډیک خانویه ره و بازای نه سوتاو دیار بون، به لام به به راورد له گه ل شوینه خاپوړیووه کانی تری شاردا رډر که مېوون.

ناپلین دلنیا بڼو نم ناگره پوسه کان خویان کردیانه ته وه هه تا نه که وخته ده ست سوپای فره نسا، به وه ی روستوپچین هه موو که لوپه له کانی ناگر کوژانده وه ی له گه ل خویدا برد بون ودانپیدانانی نه وکه سانه ی که به مېه شخه لی ناگره وه کړا بون، هه موو نه مانه گواهی نه وه یانده دا پوسه کان ناگریان له مۆسکو به رداوه، وه ک چن هه موو لایه که نه و یان ده زانی که روستوپچین خوی به وه هه لده کښت ده سستی هه بڼوه له ناگر تپه رداوی مۆسکو وده مځکیش ده ستنه بون له وکاره پاډه گ یانده به رگری له خوی ده کرد، دواتریش خوی وه نمونه ی نیشتمانپه روه ده مینایه وه لانی به موه لیده دا.

به لکه نه ویسته نه وه ی نیمه ده مانه ویت له م کتپه دا پوونی بکینه وه مۆکاری ناگر که وتنه وه که یه، که سهاره ت به مېه بڼوونی رډر نووسراون، به لام مېه سستی نیمه نه وه یه نه مېه بڼه پووه که په نگدانه وه ی نه و ناگره چنډ کاریگری له سهر پڅیه تی ناپلین جیپه شت.

ناپلین به دریزایی نه و مارویه که ناگره که که وته وه دواتر کوژایه وه، دلنیک رانېو، زرجار هه لده چو وده مری ده بڼو وداخی دلن خوی به وانه ی دهره یو به رده پشت، جارچاره ش چنډ سعاتیک بیده نگ و سات ده مایه وه، به لام نیمپراتوری فره نسییه کان وزه و توانای خوی له ده ست نه دابو وهر وهر به رزیو، له مۆسکو سهرافه تی نیمپراتوری به رفراوانه که ی خوی ده کرد، کاروباری نیمپراتوری وه فرمانده کردن ودانانی که سانیتیر له شوین لپرسراوانی ده ولت و له سهرکارو لابرینی لپرسراوان و... هیتی ده رده کرد.

له مۆسکو شه وه ناگاداری کاروباره کانی ده ولت وشتی تریشېو، با نمونه یه کی سهر له مباره یه وه به پتینه وه: ده قی شاتر نامه یه کی کرمیدی (فرانسن) که هه تا نه مړ وک خوی ماروه ته وه، له کوشکی کرلمیندا ناپلین نیمزای له سهر کردو هه تا نیستاش به ناوی (فرمانی مۆسکو) ناوده بریت و به ناوبانگ، به لام غه مځکی که وره هاتې پېش نیمپراتور، نه ویش نه وېو پتویسته چپیکات؟

دیاره نه و سوتانه ی مۆسکو ته وای خوراک وکلوپه لی نه و ی که م نه کړد بڼوه و عماری که وره له سوتان پاریزاو بون، به لام نالیک و تفاق ی نه سپه کان به زه حمت گیرده که ورت و نه و سهر یازانه ی بڼو مېه سته له مۆسکو ده چوونه دهرن به ده سستی به تال

دهگه پانه وه، هه ندیک سهریازیش به نه پینی هه لده هاتن و له به رچار ونده بوون، بیسه رویه یی که من سهری هه لدا بوو، به پینی بۆچوونی هه ندیک له مارشال و ژنرال هکان مانه وه هۆروه لدان له مۆسکر و ده وویو به ریدا به زستانیشده کرا.

به لام پینشبینیه دوستکه ی نابلین ده گوت: نیمپراتۆریه تی به رفراوانی ناتوانی بهرده وامبیت و پش به هاوپه یمانه کانی بیهستیت و بتوانیت بۆماوه یه کی دورو دریز له ژیر پکینی خۆیدا بهیلته وه، له ده شتاییه پ به فیره کانی روسیه دا بتوانیت زیاتر پینشپه وی سهریازی بکات.

نایا پۆیسته هه ره ده ای سوپای روسیا بکه ویت؟ که بێ هه وال مابوون، خۆ کوتوزۆف ده یوانی هه تا سیبیری او ته نانه ت به ولاره تریش سوپاکه ی پاشه کشه پینبکات.

نیت نه سپه کانی سوپای فیره نسا نه ک سه ده سد، به لکو به هه زار هه زار ده مردن، هه رچه نده به هۆی دانانی سهریازگه ی چاودیری به دریزایی پنگای خۆیان دانا بوون و نه مه ش که من له ژماره ی سهریازانی سوپای مه زنی که مکرد بۆوه، به لام هیلێ گه پانه وه په یوه ندی له گه لیاندا ناسایش نه مابو، چونکه سوتانی مۆسکر و زۆر شارو شارۆچکه و گوندو ناوه دانیتر ببوه هۆی نه وه ی نابلین هه تا کۆتایی ته مه نی خۆی نه م شه ره به مه تر سیدارتیرین شه ر بزانیت، چونکه دۆژمن سوربو له سه ره نه وه ی هه تا مردن بجه نگیت، ته نها یه ک پنگا چاره مابو ویش شه وه بوو نابلین له نه لکسه نده ر بگه یه نیت ده یه ویت پنگکه و تننامه یه کی ناشتی شه ره فمه دانده له گه ل نه ودا مسۆگه ریکات، نیتر جگه له مه ی ناشتی بکات ویه خۆیی و سوپاکه ی وه بگه رپته وه خۆی له ده ست نه م ده رده سهرییه پزگار بکات پنگای تری له پینش نه مابوون، نه وه حه زیده کرد ته نها به به لێندنای نه لکسه نده ر پازیبیت و ته نانه ت نیمتیا زاتیشی بداتی، به لام دوا ی نه وه ی نابلین به نێردراوی نه لکسه نده ر (بالاشوفی گوتبوو ناشتی بکات، نیتر هیچ په یوه ندیه کی نه مابو هه تا له پنگایه وه نه م ناشتی کردنه بگه یه نیت، نابلین سن جار هه ولیدا نیازی ناشتی کردنی خۆی به تزار بگه یه نیت)

توتلمین که به پۆیه به ری خانه ی په ره رده کردنی مندالان بوو، تکای له سوپای فیره نسا کردبوو ده ست بۆ نه وخانه یه نه بن و بیخه نه ژیر چاودیری خۆیا نه وه، نابلین بانگه یشتی نه ی کردو ماوه یه کی زۆر له که لیدا که وته قسه و تۆپه یی ونا په زایی خۆی له ناگرته ی بهردانی مۆسکر ده ربهری ونا مازه ی به درنده یی و تاوانباری پوستوپچین کردو دلنای کرده وه نه و دانیشته وانه ی له م شاره دا ماونه وه نابێ هیچ ترس و له رزیکیان له سوپای فیره نسا هه بیت.

توتلمین داوای له نابلین کرد پنگای بدات بجیت هه والی سه لامه تی نه م خانه یه به شازنی روسیا بگه یه نیت، چونکه ناویراو سه رۆکی فخری نه و دامه زراوه بووه، نیمپراتۆری فیره نسییه کان نه ک هه ر پنگای نه وه ی پێدا، به لکو له پ نه م رسته یه شی به سه ر زاردهات و گرتی (تکایه له گه ل شه وه شدا نه م داوایه ی من بنووسه و بلێ من ئیستاش پینم بۆ نه و) (تزل) هه یو خوازیاری ناشتی کردم)

له مه مان پۆژدا که (18/ی سېپتېمبه ر) بوو نابلین فرمانیدا نه وکه سه ی په یامه که ده گه یه نیت نه لکسه نده ر پنگای لینه گه ردریت بابېوات، نابلین هیچ وه لامێکی له تزاره وه بۆنه هاته وه، به لام بێ نه وه ی نارام بگرت بریاریدا جارێکتر هه ولیداته وه. به کێک له نه شرافه ده وه له مهنده کانی روسی به ناوی نایاکوفلف، که نه ویش وه ک توتلمین ناچار ببوو له مۆسکۆدا بمینیتته وه و هه لته یه ت په نای بۆ سوپای فیره نسا برده بوو که یارمه تی به دن و پارێزگاری لیبکه ن، نه و داواکارییه ی ناویراو گه یندرا به مارشال

مورنیه که پیشتر له پاریسدا ناشنایه تیان له گه له یه کداهه بېوو، نه ویش هم خواسته ی نایاکوفلفی که یانده ناپلین، هرتن که کورې نایاکوفلف و دواتر ده قی گفتوگوه ی باوکی له گه له ناپلیندا له کتیبیکدا بلار کړدو ته وه به ناوی (یادداشت و نه ندیشه کان) ناوی نووسیوه (ناپلین تورپه یی خوی سه باره ت به روستو پچین که ناگری له مؤسکر به رداوه ده رپرپوه و نه وکاره ی نه وی به دپندانه له قه له مداوه، دواتر باسی ناشتی کړنی له گه له تزاردا کړدوه و پونی کړدو ته وه شپې نه و له گه له بریتانیا دایه نه که له گه له پوسیا، دینجا گوتویه تی نه و پاریزگاری خانه ی په روره ده کړنی مه تیوانی کړدوه و پاریزگاری له کلنسی ناسومیسوینش کړدوه و گله یی له نه لکسه نده ر کړدوه که که سانی خراپی له ده وره ن وناپه لن ناشتی بکات و له نیازی ناشتی خوازانه ی نه و تیبگات) دینجا ناپلین بچنه ساتی بیده نگبوه و دواتر پرسویوه تی (نه گه ر من نامه یه که بچ نه لکسه نده ر بنوسم نایا ده توانم دلنیابم نه و نامه یه به ده سستی نه و ده گات ؟ نه گه ر واییت من فرمانده دم خوت وه مور نه وانه ی له گه لیشتدان پتگاتان بدریت.

له وه لامدا نایاکوفلف گوتی: که وره م من نه مکاره به نه نجام ده که نیم، به لام به رپرسیاریه تی تر نا). ناپلین نامه یه کی بچ نه لکسه نده ر نووسی و تیدا پتشنیاری ناشتی کړدوه و دایه ده ست نایاکوفلف، ناویرویش به لینی به نیمپراتوری فره نسادا نه وپه پی توانای بخاته که پ بچنه یانندی نه و نامه یه به ده سستی خودی تزار. له و نامه یه دا هه ندیک رسته به دی ده کړن که به دوون له گوتی هه میشه یی ناپلین: وه : من له گه له به پرتاندا به هیچ کینه سوزیه که نه چه نگام) وه نه ووی دوی نه و هه موو شپه ناپلین باوه پی وایی ناشتی که س له نه و داخ له دل بیت، به لام نه و مافی نه ووی هه یه له ده ست که سانی تر تورپه بیت!

هم نامه یه ش وه لای نه درایه وه، هم چاره یان بچ ستنیه مجارو دواچار که وته هه ولی نه ووی درضمنه که ی به ناشتی کړن پازیبکات.

له پوځی (4/ی) توکتوبه ردا ناپلین، مارکی دولریستون که پیشتر بالوینی فره نسابو له پوسیا دپه یامیکی پیدانارد بچ هژدرووی کوتوزوف که له تاروتینودا بوون، پتشنه و ناپلین حه زیده کړد ژنرال کولنکور دوک دوفیانس، که پیش لریستون بالوینی فره نسابو له پوسیا، بونه م کاره بنیتریت، به لام ناویروا به به هانه ی نه ووی کړنی نه مکاره ته نه و ده که یه نیت باری سوپای فره نسا بچ روسه کان پوونیکاته وه و داوی له نیمپراتوری فره نسا کړد نه وکاره نه کات.

ناپلین پانه هاتبوو که س قسه ی له قسه دابکات و به مه شیلگیرده بوو، بویه خراپ تورپه بوو، چونکه لریستونیش هه مان پای کولنکوری هه بوو، ناپلین گفتوگوه ی جیهیشت وگوتی (من ناشتیم ده ویت، ناشتی، من به شپوه یه کی په ها ده مه ویت ناشتی بکه م، نپوه ته نه چونیته ی⁽⁴⁷⁾ من سه رفرازیکه ن)

دینجا فره مانی به لریستون کړد بچ دواکه و تن به ره و هژدرووی سه ریازی پوسه کان بچیت، که یشتنی لریستون به سه ریازیه کانی پتشنه وه ی سوپای پوسیا، بپوه جیگای دلخوشی ستادی فره مانداری پوسیا، ته نانه ت خودی کوتوزوف حه زیده کړد به ره و

پیری بچیت و گفتوگویی سه‌بارت به ناشستی له‌گه‌ل‌د‌ا‌ب‌ک‌ات، به‌لام مه‌علوم‌بوو که له‌ناو ستاده‌که‌یدا که سانی له‌خوی نیشتمان به‌رستتر هه‌ن و به‌هوی له‌ده‌سچونی مؤسکر له‌ئه‌وزیاتر کاری تی‌گ‌رد‌بوون.

له‌مانه‌ش که سانی وه‌ک، ویلسون، پ‌او‌ی‌ژ‌کاری سه‌ریازی بریتانیا هه‌بوو که خزمه‌تی سوپای روسیای ده‌کرد، هه‌روه‌ها شازاده فینت‌زین گ‌رودو دوک نول‌د‌ن‌بورگ و ن‌ز‌دی‌تر که له‌به‌خیلیان‌دا د‌و‌ای گ‌وت‌و‌ز‌ف ک‌ه‌و‌ت‌بوون. بنیگسن که ن‌ز‌د‌ر‌قی له‌که‌و‌ت‌و‌ز‌ف ده‌ب‌و‌وه کاتی خوی پ‌ا‌ی‌و‌رت‌یک‌ی ب‌و‌ ت‌زار به‌ر‌ز‌ک‌رد‌بوو و تییدا نام‌ا‌زه‌ی به‌وه‌ک‌رد‌بوو ج‌یه‌ت‌ش‌تنی مؤسکر به‌ی‌ن‌کردنی شه‌پ‌ن‌کی گه‌وره‌د‌وست‌ن‌یه، ئه‌مانه یه‌کیان گ‌رت‌بوو و ویلسون به‌ناوی که‌ل و سوپای روسیاوه به‌نوینه‌رایه‌تی -یان باشت‌و‌ایه بل‌ی‌ن به‌هاندانی ئه‌مانه‌ی له‌سه‌روه‌ه ناومان بردن، چ‌و‌وه‌ل‌ای ک‌وت‌و‌ز‌ف و به‌ت‌و‌پ‌ه‌یه‌وه پ‌ی‌ی ک‌وت: ئه‌گ‌ه‌ر غ‌یره‌ت هه‌یه و خ‌وت به‌پ‌یاو ده‌زانی ب‌چ‌و‌به‌پ‌یر ل‌ری‌ست‌و‌نه‌وه و دو‌به‌د‌وو ب‌که‌ونه گ‌ف‌ت‌و‌گ‌و‌کردن، ک‌وت‌و‌ز‌ف هه‌ر‌که ک‌و‌ی‌ی له‌م ق‌سه‌یه‌بوو له‌ب‌ر‌پ‌اره‌که‌ی به‌شیمان ب‌و‌ه.

له‌باره‌گ‌ای ستاده‌که‌ی خ‌ز‌یدا پ‌ش‌و‌ازی له‌ل‌ری‌ست‌ون ک‌رد‌و پ‌ی‌ی پ‌ا‌گه‌یاند ده‌سه‌لاتی ئه‌وه‌ی نییه گ‌ف‌ت‌و‌گ‌و‌ی ناشتی له‌گه‌ل‌دا ب‌ک‌ات و به‌ل‌ی‌نی ئه‌وه‌ی به‌ل‌ری‌ست‌و‌نا ئه‌م پ‌ش‌ن‌یاره‌ی ئه‌و ب‌گه‌یه‌ن‌یته ت‌زار.

د‌و‌ای داگیر‌کردنی مؤسکر، چینی ئه‌ر‌ست‌و‌ک‌رات و ف‌ی‌و‌د‌اله‌کانی پ‌وس‌یا ت‌وش‌ی د‌ل‌ن‌یک‌ه‌ر‌انییه‌کی گه‌وره‌بو‌ونه‌وه و به‌ئه‌ل‌ک‌سه‌نده‌ریان پ‌ا‌گه‌یاند‌بوو که م‌ق‌م‌ق‌و که‌ل‌گه‌ل‌ی ن‌از‌ادی نه‌ک هه‌ر ته‌نها له‌ناو ج‌وت‌یارو زه‌حه‌ت‌ک‌ش‌ان‌دا ده‌ب‌ی‌ست‌و‌یت، به‌ل‌ک‌وله‌ناو خودی سه‌ری‌از‌ه‌کان‌یش‌دا پ‌روپ‌ا‌گه‌نده‌ی ئه‌وه ب‌ل‌و‌ی‌وه‌ته‌وه ئ‌ی‌م‌پ‌ر‌ات‌و‌ری پ‌وس‌یا به‌ن‌ه‌ی‌نی د‌و‌ای له‌ناپ‌ل‌ی‌ن ک‌رد‌وه ب‌ی‌ته‌سه‌ر خ‌ا‌کی پ‌وس‌یا هه‌تا ج‌وت‌یارو زه‌حه‌ت‌ک‌ش‌ه‌کان ن‌از‌اد‌ب‌ک‌ات^(٤٨) هه‌تا له‌پ‌تر‌س‌ب‌ور‌گ‌دا ده‌یان‌گ‌وت ن‌ا‌پ‌ل‌ی‌ن ک‌و‌پ‌ی ک‌ات‌ر‌ینی دو‌وه‌مه‌و ب‌و‌ وه‌ر‌گ‌رت‌نه‌وه‌ی ت‌خ‌ت و ت‌اراج‌ی مه‌له‌که‌تی پ‌وس‌یا هات‌وه که م‌یر‌ات‌گره‌وه‌ی ق‌انو‌نی ئه‌مه‌یه و د‌و‌ای ئه‌مه ن‌ا‌پ‌ل‌ی‌ن ن‌از‌ادی ده‌د‌اته گ‌وند‌ن‌ش‌ینه ج‌وت‌یاره‌کان.

ئ‌ی‌مه سه‌ر‌چ‌ا‌وه‌ی ن‌ۆ‌ر‌مان له‌به‌رده‌ست‌دان که ش‌ۆ‌رش و پ‌ا‌پ‌ه‌ی‌نی ن‌ۆ‌و سه‌خ‌ت‌ک‌راون له‌ل‌ای‌ن ج‌وت‌یاران د‌ژی ک‌ۆ‌لات و ف‌ی‌و‌د‌ال و ئه‌ش‌رافه‌کان له‌س‌الی(1812)دا.

ناپ‌ل‌ی‌ن ما‌وه‌یه‌ک که‌وته د‌و‌و‌د‌ل‌یه‌یه‌وه، ج‌اره‌ه‌بوو ف‌ه‌ر‌مانی ده‌رده‌کرد زانیاری له‌سه‌ر پ‌وک‌ا‌ج‌یف به‌ده‌ست‌ب‌ه‌ی‌ن، د‌وات ف‌ه‌ر‌مانی ده‌رده‌کرد گ‌وت‌ارو باسو‌خ‌واسی ه‌اند‌ه‌ر‌انه‌ی د‌ژ به‌ت‌زار ب‌ل‌و‌یکه‌نه‌وه -یان له‌نا‌مه‌کان‌یدا که ب‌و‌ ز‌ی‌ک‌و‌پ‌ه‌که‌وی^(٤٩) ده‌نو‌وسی ده‌ی‌گ‌وت: ئه‌گ‌ه‌ر گ‌وند‌ن‌ش‌ینه‌کان له‌د‌ژی ئه‌ل‌ک‌سه‌نده‌ر ه‌اند‌ه‌ن کار‌یک‌ی باشه -یان ده‌چ‌وو له‌ژ‌ت‌یک‌ی ف‌ه‌ره‌ن‌سی که له‌م‌ۆ‌س‌ک‌ردا د‌و‌کانی هه‌بوو به‌ناوی ئ‌و‌ب‌ر‌ش‌ال‌مه‌ی ده‌ی‌پ‌رسی به‌پ‌ای ت‌ر سه‌بارت به‌نازاد‌کردنی ک‌ۆ‌یله‌کان پای چی؟ ئ‌ی‌ن‌جا و‌ازی له‌و‌ی‌پ‌ر‌و‌که‌یه ده‌ه‌ی‌ناو ده‌رب‌اره‌ی تاتاری و‌ک‌از‌اخه‌کان ده‌ی‌پ‌رسی، به‌م‌چ‌ۆ‌ره ن‌ا‌پ‌ل‌ی‌ن ف‌ه‌ر‌مان‌یدا به‌سه‌ره‌ات و په‌وش‌ی پ‌وک‌ا‌ج‌یف ب‌و‌ی‌اس‌ب‌که‌ن ب‌و‌ئه‌وه‌ی به‌ش‌ی‌وه‌یه‌کی پ‌راک‌ت‌یک‌ی کار له‌سه‌ر ن‌ازاد‌کردنی ج‌وت‌یارو زه‌حه‌ت‌ک‌ش‌ه‌کانی د‌ی‌ه‌ات ب‌ک‌ات و سه‌ره‌ن‌ه‌ج‌امی باشی ل‌ی‌ده‌ست ب‌گه‌و‌یت.

²⁴⁸ - مه‌به‌ست له‌پ‌ر‌کار‌بوونی چینی چه‌س‌ا‌وه له‌ده‌ست نا‌خ‌او ع‌ل‌ک‌داره‌کان، به‌ت‌ایه‌ت له‌ک‌ونده‌کان‌دا، چون‌که ت‌زار له‌ت‌ه‌ر‌با‌یه‌که‌وره‌کان ده‌ف‌ر‌سا، (و-فارسی).

²⁴⁹ - په‌راو‌ژی پ‌ش‌و‌و‌تر.

جارجار مه‌سه‌له‌ی نازادکردنی جوتیارو زه‌جمه‌تکیشان که نابلیون کاری له‌سهرده‌کرد وای له‌شه‌رافه‌کانی روسیا ده‌کرد زځر له‌مه‌سه‌له‌ی که مازنی نابوری سر بریتانیاو ناشتی نه‌کردن برتسین، چونکه نومونه‌ی نه‌میان له‌پروسا بینیبوو و ده‌زانی، چون به‌نه‌مانی پژیعی تزار کاره‌ساتیک به‌سهر نه‌وانه‌دیت نه‌وسهری دیارنه‌بیت.

نابلیون یه‌ک هه‌نگاویشی سه‌بارت به‌و نه‌خشه‌یه‌ی دواپی هه‌لته‌میتا‌یه‌وه، به‌لام نیمپراتوری برتوزاییه‌کانی نه‌وروپاو، دروستکردنی شۆرش هه‌تا دژبه‌ حکومه‌تی پوسپاش شتیکی شیاونه‌بوو، نه‌نانه‌ت له‌وکانه‌دا دروستکردنی شۆرشیکی شاوا نه‌گه‌ری زۆری هه‌بوو به‌هیزیت، خۆنه‌گه‌ر ته‌نها گرتنه‌به‌ری نه‌م پگایه‌ مابایه‌ بۆ تیکشکاندن بوژمنه‌که‌ی، نابلیون نه‌یده‌کرد. مارویه‌ک نابلیون بیرۆکه‌ی نه‌وه‌ی هاته‌ کلێشه‌وه له‌تۆکرانیاوه شۆرشیک له‌نیو تاتارییه‌کاندا هه‌لایستیت، به‌لام هه‌موو نه‌و بیرۆکه‌کانی وه‌لانا، بۆچوونی نه‌و میتوو نووسانه‌ی فهرسا زځر پاسته‌که‌ده‌لین: نابلیون به‌نه‌مکی بۆ هیشته‌وه‌ی بنه‌ماکانی پارێزگاران که له‌ناو خاکی سوتاوی پوسپاشدا ده‌پیاراست له‌سهری ده‌پوشت.

نیدوارد دريو، خاوه‌نی کتیبیکی هه‌شت به‌رگی نه‌ستوه‌وه دهباره‌ی لیکۆلینه‌وه له‌سیاسه‌تی ده‌روه‌ی نابلیون نووسیه‌تی وه‌لم دواپیاندا بلأویژته‌وه، له‌م پوه‌وه ده‌لێت: نابلیون بیرۆکه‌ی هاندانی تانارصبه‌کانی کاراخستانی له‌دلدابوو، بۆیه‌ش فه‌رمانیدا زانیاری له‌سهر شۆرشی قازاخستانی پوکاچیف بۆ کۆبکه‌نه‌وه، نه‌و له‌بوونی ... تۆکران بیتاگانه‌بوو ویری له‌مازه‌پا ⁽⁵⁰⁾ ده‌گه‌روه‌وه، به‌لام کردنی کو‌ده‌تا له‌پوسپادا به‌تپوانینی نه‌و کاریکی مه‌ترسیداربوو.

نابلیون پازی مه‌ترسیداری په‌وشه‌کانی به‌بێ ترس لێی نه‌ده‌کۆلیه‌وه و ناگامه‌کانی ده‌زانن، نه‌و به‌ریاکه‌ری شۆرش نه‌بوو، به‌لکۆ که‌سیکبوو شۆرشی له‌ناوبردبوو. نه‌و پیاویکی زځرداربوو هیچ که‌سیک به‌قه‌ت نه‌و چه‌زی به‌ده‌سه‌لات وه‌خۆبایی بوون نه‌ده‌کرد، نه‌و نه‌فهرت ووقی له‌شۆرش و پاپه‌پین ده‌بۆوه‌وه دژی بزوتنه‌وه شۆرشگیره‌کان بوو، نه‌نانه‌ت هه‌تانه‌و ناسته‌ی نه‌گه‌ر نه‌ویه‌پی ته‌نازولیشبکات له‌به‌رخارتی مانه‌وه‌ی نیمپراتریه‌که‌ی. له‌و پۆژانه‌ی نابلیون له‌کۆشکی پتروفسکویه‌دا سه‌رگه‌رمی نه‌وه‌بوو نایا کۆله‌کان نازادبکات، و ره‌ی به‌رزبۆوه‌وه نه‌و سه‌رکده‌ ته‌مه‌ن (25) سه‌له‌ی که‌بزوتنه‌وه‌ی دژه‌ شۆرشی تولولنی سه‌رکوتکردبوو، نه‌و پیاوه‌ی دۆستی روبسپیربوو وناشنایی له‌که‌ل ماکزیمیلیندا هه‌ببوو، نه‌م گه‌رفته‌ی نایا کۆله‌کان له‌ژێرده‌ستی سالتیکوفه‌کانی ⁽⁵¹⁾ نێزینه‌یه‌دا بیت- یان میتینه، بریاریکی نه‌وه‌نده‌ گران نه‌بوو، نابلیون باش ده‌زانی پژیعی روسیا زیاتر په‌یره‌ندی به‌کۆله‌کانه‌وه‌بوو بۆ پایه‌داری نه‌ک خودی پۆژمه‌که‌و جیا له‌هه‌ریه‌ک له‌حکومه‌ته‌کانی تری نه‌وروپای زځر ده‌سه‌لاتداریه‌تی خۆی نابلیون په‌وه‌یه‌ک جاسوسی هه‌بوون که‌زانیاری له‌سهر نه‌و ولاته‌ بۆ کۆبکه‌نه‌وه.

به‌لام مارویه‌کیبوو نه‌و سه‌رداره‌ دیارنه‌ده‌که‌وت له‌سهر پیتلیپیکانه‌کانی کۆشکی پتروفسکویه‌دا بیته‌خوار و بیخته‌ سه‌رن، نه‌و له‌ناوکۆشدا که‌وتبۆ بیرو خه‌یالی خۆیه‌وه. نابلیون نیمپراتری فه‌ره‌نسییه‌کان وپاشای شیتالیاو ده‌سه‌لاتداری په‌های نه‌وروپاو زاوای نیمپراتری نه‌مسا، پیاویکیبوو زۆر که‌سی ناردبوونه‌ ژێر گیوتن، بۆ مل په‌راندنیان و زۆریشی له‌زیندانه‌کاندا پزاندبوون،

²⁵⁰ - مازیا: رابهری که‌ینه‌کانی قازاخ له‌تۆکرانیا (1644-1709) نه‌و پیاوه‌یان به‌نه‌سیکی سه‌رکه‌شوه به‌ستۆته‌وو دواتر نه‌سه‌که‌بان ده‌نگداوه هه‌تا ناوبراو له‌رنگدا به‌رنه‌ت. نه‌سه‌که‌ش ناوبراو بر دوه‌و بۆ تۆکران و له‌وێدا قازاخیه‌کان له‌ویان به‌رابهری خۆیان هه‌لژاوه‌وه، قازخه‌ی یه‌که‌م له‌سوای پتری یه‌که‌مدا خه‌مه‌تی سه‌ربازی کردوه، دواتر په‌وه‌ندی به‌شاری دوازه‌وه کردوه‌وه دواي تیشکانی نه‌و له‌پۆت‌اوادا بۆ تورکیا هه‌لاوه‌وه... (و- فارسی).

²⁵¹ - نه‌ه‌ ناوی ژیکبوه که‌خاوه‌ن زه‌ویه‌کی زۆربوه‌و بۆته‌ شوونه‌و په‌ند هیتاوه‌وه له‌زۆر وه‌ستمه‌کران له‌به‌رابهر کۆله‌کانیدا (و- فارسی).

نۆزىشى لە تاراۋگەدا دىق پىكرىدېيىن، ئىستان ئەمانە كەڭىستى مەكزىمىلەن ۋىراكەى رويىسىرېيىن ۋىغىرەتى ئەۋەيان ھەبىو ۋەفادارى لەگەل پابەرۈ سەركىدەكانىياندايەكەن ۋەدەست بى تۆلەسەندەۋەبىيەن.

بەراى ھەندىك لەۋانەى لەدەۋرى ناپلىۋىن بويىن دەرگىردىن بىرپارى ئازادگىردىن كۆيلەكان لەناۋ ئەۋ ۋالاتانەى كەلەزىر ئىمپىراتورىيەتى فەرەنسادايە بىلەۋىتەۋە دەپتەۋى ئەۋەى سۈپا رۇسىا كەزۋرەيان كۆيلەن ۋەزەبىرى قەمچى ۋىلىدان كراۋن بەسەرباز، بى سەروبەرەيى تىيەكەۋىت ۋەھرنەبى شۆپىشكى ھاۋشۋەى شۆپىشى پوگاچف بەربادەيىت، لەراستىدا (35-36) سال پىش ئەۋەى ناپلىۋىن ھېرشىكا تەسەر رۇسىا لەۋ ۋالاتەدا شۆپىشكى گوندنشىنى خوتناۋى تىيدا بەربادەۋە ھەرجارەى لايەكىشى زالبىۋىن بەسەر لايەى ترداۋ زۆرجار شۆپىشى گوندنشىنەكان شارى گەرۋە پانتايى خاكى بەرغراۋانپان گىرتوۋن ۋ تەختى پاشايەتى تزارپان ۋەلەرزەھىتاۋە.

ناپلىۋىن سەبارەت بەشۋپىش جوتيارانى ئەلمانىا تەنھا لەپوۋى كىتىپ ۋەلەگەنامەكانەۋە زانپارى لەسەرەبويىن كەمىژۋەكەى دەگەپايەۋە بۆسەن سەد سال لەمەۋبەر، بەلام ئىستان سەبارەت بەشۋپىش پوگاچف دەپتەۋى زانپارى لەۋكەسانە ۋەرىگىرت كەلەزىياندا بويىن ۋەتەننىشيان زۆرنەبويى، جگەلەمانەش شىۋەى ژيان ۋىنەماكانى پەۋشى كارى گوندنشىنەكانى پوسىا كۆپانى بەسەردا ئەھاتىۋى، لەجىياتى چىخا كەجوتيارو كۆيلەكانىيان لەكاتى سزاداندا ھەلدەدايەسەر پۆلۋى گەشاۋە، ئىسماعىلوف ۋ كامىسكى پەيدابويى كەزۋىرۋىخانۋى تايپەتى ئەشكەنچەدانى ئەمانەبويى، بازارپەكانى كۆيلەفرۆشى ۋەك بازارپى سەردەمى كاترىن، لەسەرتاپاى پوسىاۋە بۆكپىنى كاتى كۆيلەكان دەھاتنە شۆپىشەكانى منچوك نومگىرۋى مەندالىان لەبارەشى دايكوباك دەردەھىتا بۆفرۆشتىن، ھەرۋەك جارن مابو ۋەتەنھا ئەۋشۆپىتەنە نۆزەن كرابوۋەنەۋە. ئاكە جىپاۋى كەھەبويى ئەۋەبويى ئىستان سۈپاى فەرەنسا لەناۋەپاستى ۋالاتدا جىگىرېۋەۋە ئەگەرى ئەۋەھەيە بىيىتە پىشتىۋانلىك بۇ شۆپىش كۆيلەكان، ئىستان دەتۋانپەى بەى بۈ ترس ۋەرزە بىيەن كەتەشراۋەكانى پوسىا لەسالى (1812) تىنى كەتتوبويى، ئىمە ئامازەمان بەۋ تەقىنەۋانەى كەلېرەۋ ۋەلۋى پوۋىدەدا ۋىن تۋانايى دەسەلاتدارانى پوسىا كىرد، ئەۋەش دەزانپان كاتى ھەۋالى تىشكانى سۈپاى پوسىا لەبوردوۋىن ۋەھاتنى سۈپاى ناپلىۋىن بۇ مۆسكۈ ۋىترسبۈرگ بەتزار گەپىشت، كەناۋىراۋ ھات بۆكلىسەى قازان چۆن پەنگى بۆپكابوۋ ۋەلەك چەنە بەساردى پىشۋازپان لىكرد، چ شىتېكېۋە ھۆى ئەۋەى دەستى ناپلىۋىن بگىرت لەكردى ئەمكارە؟ بۇ ھەۋلى نەدا زۆرىنەى گوندنشىنەكان بىكەتە لايەنگىر خۆى؟

ئەگەر خۇدى ناپلىۋىن ھۆى ئەمە پوۋىنكەتەۋە بۆچى ئىمە مېشكى خۇمان ئەزىيەت بەدەين؟ (ناپلىۋىن دواتر سەبارەت بەۋە كوتۋىيەتى: نەپتۋىستۋە شۆپىشى خەك بەرپاىيەت ۋ بورۇۋىتتەت، ھەزى نەدەكرد ھەلومەجىك بىيىتەپىش بۇ بەستنى پەيمانى ئاشتى لەگەل ئەۋەدا كەس پەيدانەيىت) بەكورتى ئىمپىراترى ھكۈمەتى بىرۋازى تازەى سەركۈتەر، لەگەل بويى ئەۋەمور پىۋىستىيەدا، خۆى بەنزىك دەزانى لەدەۋلەتى سىستىمى فېودالى رومانوف، ئەك بەھىزى گوندنشىن ۋ كۆيلەكان ۋ پاپەرىنى مىللى، چۈنكە ئەزىمۋى تىلىست ئەۋەى نىشاندا بويى دەپتەۋى پاستەۋخۇ-يان پاش ماۋەيەك پىكەۋەتنى ئاشتى بىكەت، بەلام

ئەگەر ئەمەي كەردىبا، واتە: ئازادبەونى كۆيلەكانى ھاگ ياندباو ياريدەي شۆپشى گوندنشىنى دابا، بەھىچ كلوجىك نەيدەتوانى گفتوگوى ناشتى دەستەبەرىكات.

ئەو پۇڭكارەي شۆپشكېتەر برژوازيەكانى فەرەنسى لەماوەي ھاوينى سالى (1789)دا لەپاپەپىنى گوندنشىنەكانى فەرەنسا دەترسان ولەبەھىزبەونى ئەمانە تۆقىيەون، بۆسەيرە ئەگەر لەسالى (1812)دا ئىمپراتورى برژوازي ئامادەبىت پۇقى پوكافىي لەكۆپنەنراو بەپىنئەتەو دەرى ؟

(5)

چونكە ناپلىقن وازى لەبىرۆكەي ھەلايساندنى شۆپش لەنتوان گوندنشىنەكانى پوسىيادا ھىتابوولەھەمان كاندا كەوتىق بىرى ئەوئى ستادەكەي خۇي ئەوزستانە لەمۆسكۇدا جىگىرنەكات، دەبوا زوو بېيارىكى لەم بارەو دەركەردىبا، ئەمەش تەواو پوونبۆو كەئەلكسەندەر ناھەيت ھىچ جۆرە ناشتى وپىكەوتننامەيەكى لەگەلداپكات.

ئايا ھېرش بكانەسەر پترسبورگ؟ ئەم بىرۆكەيە مېشكى ناپلىقنى سەرقال كەردبوو، دواي داگىركەردنى مۆسكۇ ترس ولەرزبالي بەسەر پترسبورگىشدا كىشابوو، خەلك كەلوپەلەكانى خۇيان دەپپچايەوولەوشارە ھەلدەھاتن، ماریا فەدروفا، دايكى ئىمپراتورى پوسىيا كەپق وكىنەي لەھەموو كەس زياتر لەبەرامبەر ناپلىقندا لەلدابوو، تەواو تۆقىيەوولەھەزى دەكەرد چ زووترە پەيمانى ناشتى لەگەل ناپلىقندا بگىرت، كىستانتىنىش خوازىارى ناشتى بوو، ئاراكچىفېش ئارەزوى ناشتى كەردنى ھەبوو ھاتنى سوپاي فەرەنساھ بەرەو پترسبورگ زياتر ئەمانەي سامناكتەدەكەرد، بەلام ئاشكارابوو كەردنى ئەم كارە ئەستەمە. پاستە سەربازەكانى فەرەنسا لەمۆسكۇدا پشوياندابوو وتەيار كرابوونەو، بەلام كېشەي كەمى ئەسپەكان بېسوولەمپەرو تەنانەت ھەندىك لەمارشالەكان پېشنىياري ئەوئەيان كەردبوو ھەندىك لەتۆپەكان لەمۆسكۇدا بەپىلنەو، لەمۆسكۇدا كاو ئالىك دەست ئەدەكەوت، جگەلەمانەش وەي سوپاي فەرەنسا ئەوئەندە بەرنەبوو بىتوان شەپكى نوورە دەستى گەورەيتەكەن، بەلانى كەمەو بەم زوانە.

ئەو وەدە ھېرشانەي كەسوپاي پوسىيا لەدەم پووبارى چەنىشنا دەيگەردەسەر لەشكەرەكەي مارشال مورا، ناپلىقنى ناچاركەرد پەلەبكات لەبېياردانەكەي، ئەم شەپەي دوايى سوپاي كوتوزوف كەردبوو بەسەر لەشكەري مارشال موراو ئەوي ھەتا ئەوبەري پووبارى ناوبراو پاشەكشە پىكەردبوو وموراش لەناچارىدا لەشكەرەكەي لەگوندى ئەمبەري پووبارەكە بەناوي ئاسپاس كوپىليدا جىگىركەردبوو، ھەرچەندە ئەم شەپە تىكەلچونىكى لاوەكى بوو، بەلام ئەمە ئەوئەي نىشانەدا تىكەشكانى سوپاي پوسىيا لەبوردونىودا ئەو ئاگەيەنئەت ھىزو تواناي خۇي لەدەستدەپ.

سەرئەنجام ناپلىقن بېيارىدا، دواي ئەوئەي لەشكەرنىكى (10) ھەزار كەسى لەژىر فەرمانى مارشال مورتىيە لەمۆسكۇدا جېھىشت، سوپاكەي ترى لەپىگا كۆنەكەي كالوكاوە خستەپى بۆئەوي ھېرش بكانەسەر سوپاكەي كوتوزوف.

ناپلىقن دەيزانى سوپاي پوسىيا پشويادەو ئامادەي شەپكراوەتەو، بەلام لەوماوئەدا ھىزى سەربازىش گەپىشتىق سوپاي فەرەنساو ئىستانىزىكەي (100) ھەزار سەربازى لەدەستدەپەكە (22) ھەزارىان ئەفسەر سەربازى گاردى خۇنى.

له (19/ی) ئۆکتۆبەر) دا فرمانی به پنگاکه رتشی سوپای دهرکرد، زۆر که ره سه تهی گواسته وه ره عه ربهانه ی پهر له شتوم ه و خۆراک که له تالانکردنی مۆسکۆدا ده ستیانکه رتشیو به درای سوپاکه ی فره نسادا ده هات، بێ سه رو به یی سوپا که یشتبێ ئاستن ته نانه ت مارشال داو و چارپۆشی له هه ندیک فرمانشکینی سه ربازه کانی ده کرد که شتی به نرخیان دزیبوو و سه ربیچیشیان له هه ندیک ورده فرمانکردبوو.

ئەسپ ته نانه ت بۆ تۆپخانه کانی ده مبوو بۆیه زۆربه ی ئه که له پلانه درابوونه سه ربازه کان هه تا هه لیگرن، نه وه به سه که به پێی ئه که سانه ی نه مه یان ببنیوه له ماوه ی یه ک پۆژ و ژیشتنی سوپای فره نسا که له پلانیکی یه کجار زۆر له پنگاکه یاندا جیابوو که سه ربازه فره نساییه کان به دزییه وه جییان هیشتهوون بۆ ره ی باره که یان سوکیته، ناپلیقن زوو هه سته به وه ترسییه کرد نه گه ر دوژمن به سه ربازی ئەسپ سوار هیشی له پهر بکاته سه ر سوپاکه ی زه ره دوزیانیکی زۆری لیده هات، چونکه سه ربازه کانی به برینی پنگا و هه لگرتنی که له پهل ماندو و شه که ت ده بن و یوون، ئیتر سوپای فره نسا سوپاکه ی جارن نه مابوو، به لام به هۆی ترسی پاراستنی گیانی خۆی له سه رخاکی ولاتیکی غه ربیی هه ر له هه رلی نه وه دابوو چارو دیری پێکخسته وه و پێکۆپکی خۆی بکات ویه کیتی و پتهوی خۆی پابگرته، هه رچه نه ده به لای سه ربازه کانی فره نساره ناپلیقن هه یچ له گه ره یی و توانای که م نه ببۆوه، به لام به لای سه ربازانی ولاتانی تری ژێر ده سته ی ئیمپراتۆری فره نسا وانه بوو و ده یانزانی چه نه ده ره ده سه ری و گرفتاریه گیان له پیشه وه یه، بۆیه نه مانه پۆز و حسابیان له دلی خۆیاندا بۆ ناپلیقن نه بوو هه تا ببیته پنگر له به ره ده میاندا، ناپلیقن ته واره سته به بێ سه رو به یی و که ره مسۆبی زۆری له سه ربازه کانی ده کرد، بۆیه له پهر نه خشه که ی خۆی گۆپی، واته: به ریاریدا هیش نه کاته سه ر سوپاکه ی کو تو زۆف، چونکه نه گه ر گریمان له م شه په شدا سه رکه و تووبا، به هه مان پێوانه ی جیهیشتنی مۆسکۆ له لاین سوپای پوسیاره گه رانکاری به سه ر ئه ر پرسیاره دا نه ده هات که بۆ چ پوسه کان پاشه کشه ده که ن و شه پی یه کلا یه که ره وه نا که ن؟ ئه و نا کای له و کاریگه رییه بوو که پاشه کشه کردنی سوپای پوسی چ کاریگه ری له سه ر ئه و روپا جیهیشتنه وه زۆر له مه ده ترسا، بۆیه به ریاریدا چاده کۆنه که ی کالوکارا جیهیلتیت ویه لای پاستدا بچینه وه سه ر چاده دی بوروفسک و له وێه به ئاراسته ی باشووری خۆراوا سوپاکه ی بگه یه نیته ئاسمولنسک.

هه تانه و کاته ش ناپلیقن به رۆکه ی وازه ی تانی له شه پ له که له دانه بوو، پێی وابوو نه گه ر به بێ تیکه له چوون و شه پ له پنگای مالوئیارو سفیتره وه به کالوگادا خۆی بگه یه نیته ئاسمولنسک، ئه و نه گه ری نه وه ی هه یه زستان له یه کێک له م دووشاره -یان له فینندا به سه ره بریته - یان ده ست بۆ کاریکته ر بیات، به لام پیش هه موو شتی که ده بوا ده سته له مۆسکۆ به ردابا.

له (20/ی) ئۆکتۆبەر) دا شه وهره نگان به ریارێک له لاین ستادی گشتی سوپای فره نساره له تروی تسکونه ده رچوو، فره مانیک بۆ مارشال مورتیه نێردا که کۆشکی کرملین بته قینیه وه و دای وێرانکردنی به زوترین کات به هه موو هینه که یه وه مۆسکۆ جیهیلتیت و په یوه ندی به سوپای سه ره کیسه وه بکات.

ئه و فرمانه ته واره جیهیته کرا، به هۆی بێ سه رو به یی وه له پهر شه پپۆی له پاشه کشه کردن له مۆسکۆ مارشال مورتیه نه یوانی دروست نه وه فرمانه جیهیته بکات.

ناپلیقن جاریکیان که تارانی نه ره یان دابۆ پال گویا پیشگه ری له زیندانا خنکاندوه، له وه لامدا گوتهووی (من هه رگیز ده ستم بۆکاری بێ مه ده یی نه برده وه) به لام فره مانیه وێرانکردنی کۆشکی کرملین ته واره کاریکی مله و رانه بوو و گویا نه مه وه لامیکبوه

بقو نهو بیده نگیهی تزار که سن جار داوای ناشتی لیکردوه و وه لایمی نه بووه، به مجوره سوپای فره نسا پنگا تازه که ی گرت به رو له پوژی (23/ی تۆکتۆبه) دا زۆریه سوپای فره نسا گیشته بوروسک و مالونیار و سلاوتز وله لایه ن له شکر ی فره نساوه داگیرکرا.

کوتوزوف که به ی به نه خشه که ی ناپلیون بردبوو، بریاریدا شاپتی کالوکارای لیبگیرت.

له به ره به یانی پوژی (24/ی تۆکتۆبه) دا، ژنرال دخترۆف و داوای نه ویش رایوسکی هیرشیا نکرده سه ر مالونیار و سلاوتز که شه وی پیشتر له لایه ن سوپای فره نساوه داگیرکرا بوو، به مۆی که له که بونی سوپاوه شه پکی خوینای پوویدا که مه تا خۆرناو ابون درێژه ی کیشا، له و شه په دا هه شتجار مالونیار و سلاوتز که و ته ده ست سوپای پوسیاو لیبیا ن ستبندرایه و وه سه ر نه نجام دواتر له ده ست سوپای فره نسا دا مایه وه، به لام زیانی که و ره به هه ردیولا گیشته، فره نسیبه کان (5) هه زار سه ربازیا ن لیکۆز ابون، له و شارۆچکه دا که ده سوتا و نیوه خاپووری بوو سه ربازیا ن پوسی و فره نسی له ناو کپی ناگردا ده سوتا ن.

پۆی دواتر ناپلیون ده یویست شاره زایی و تیبینی پئگی سوپای پوسیا بکات وله نزیک گوندی گرو دنیا په ک ده سه سوا ری قازاخا هیرشیا نکرده سه ر سه ربازه کانی ده ووبه ری ناپلیون و درای شه پکی توند میزه کانی تری گاردی ناپلیون به هانا یانه وه هاتن ویزگاریان کردن.

مه ترسی که و ره که و ته سه ر ناپلیون، به لام ناویراو به دریزایی نه و پوودا وه زه رده خه ی ده هاتنی وه ی نه شه لابه و، هه چند مه موو لایه ک نه و سه ربازانه ی له و پوودا وه به شدار بوون ماوه په کی دوو دریز دوا ی نه مه به که رموگپی و مه ترسیداری به وه باسیانده کرد، گویا نه و پئکه نین و زه رده خه نانه ی ناپلیونیش له په شوکاوی و خه جلانی وه بووه.

درا ی نه وه ی ناپلیون به وری پئگی سوپای پوسیا ی تیبینی کرد، له گرو دنیا دا ستادیکی شه ی پئکه نینا، به وپوکش نه وه مه علومبوو نه ره شه نه وه ی سه لماندبوو نه گه ر ناپلیون بیه ویت شه پکی تری په کلایکه ره وه ی وه ک بوو دینو بکات، پوسه کانش جار ئ نایانه وئ شه پکی ئاوابکه نه وه و نیمه پراتۆری فره نسیش به بئ کردنی شه پکی که و ره به زه حمه ت ده توانیت خۆی بگه یه نیتته کالوگا، ستادی جه نگی به کۆی گشتی رایان له سه ر نه وه دره ی پوسیا نایه ویت شه ی که و ره بکات، بۆیه بریار درا به زوترین کات پئگی ئاسمولنسک بگره نه وه به ره هه تا سوپای پوسیا ته را و نه وشاره یان داگیر نه کردۆته وه و پئگی پاشه کشه کردنی سوپای فره نسا یان نه گرتوه.

سه ره تا ناپلیون ده یویست به ده سه تی جه نگی بلیت ده بئ به تۆ هه رچۆنیک بلیت دریزه به برینی پئگابدا ت و به ره و کالوگا بچیت. سه ر نه نجام له پوژی (26/ی تۆکتۆبه) دا که هه والی نه و یان به ناپلیون گه یاند گویا سه ربازه کانی پوسیا توانیویه سه ربازه سواره کانی پونیا نو فسکی له شار ی مدین به ده ربینن، ئیتر نیمه پراتۆری فره نسا به دگومانی و دوو دلی نه ماو خۆی په کلای کرده وه.

به لام کوتوزوف نه چه زی به شه په کردو نه ده شیویست له گه ل سوپای فره نسا دا بکه ویتته شه ی که و ره، نه و بریاریدا بوو ئیتر فشار نه خاته سه ر سوپای فره نسا بۆ نه وه ی دریزه به پاشه کشه که یان بده ن، کاتێ که سانی بیگانه ی بریقانی و نه لمانی که به ئیراده ی نیمه پراتۆری پوسیا خرابوونه گه ل ستادی فره مانده ی گشتی، به رده وام نه مانه سه ر زه نیشتی که تۆزوفیا ن ده کرد

به‌وی خوی له‌شه‌ر لاجه‌په‌ك ده‌كات وترسنلکه، نه‌ویش له‌په‌ر په‌نجی لی‌پرا‌ده‌وه‌شان‌دن وتیی ده‌گه‌یان‌دن كه‌ده‌زانیت چ شتیکیان له‌بن سه‌ریه‌وه‌یه‌و بۆچ ده‌یان‌ه‌ویت پێش‌واده‌ی خوی شه‌ری سه‌ره‌کی له‌گه‌ل ناپلیۆندا‌بكات.

(6)

پۆئی (27/ی ئۆکتۆبه‌ر) سوپای فه‌ره‌نسا له‌پروفه‌سکه‌وه‌ له‌پێگای و‌ره‌ئیا‌و مو‌ژانیسک و‌ دوروگ‌فه‌وه‌ به‌ره‌و ئاسمولنسک که‌وته‌پێ.

سه‌ربازه‌کان به‌پێچه‌کی دورو درێژ که‌وتبوونه‌ پێ، ناپلۆن فه‌رمانیدا له‌سه‌ر پێگادا مه‌رچی گوندو شاره‌دانێ و‌شارێچه‌کی توشی ده‌بن بیسوتین، شایانی ئاماژه‌ بۆکردنه‌ له‌مو‌ژانیسکه‌وه‌ ئیتر ئاوابیه‌که‌ نه‌ما‌بو‌مه‌تا بیسوتین، چونکه‌ مه‌مو‌و نه‌و ئاوابیا‌نه‌ پێش شه‌ری بو‌رو‌دینو به‌شێوه‌یه‌کی درێندانه‌ خاپو‌رکرا‌بو‌ن، شاری مو‌ژانیسکیش ته‌نها وێرانه‌یه‌کی سوتا‌و ما‌بو‌وه‌، له‌وکاته‌ی سوپای فه‌ره‌نسا به‌مه‌یدانی شه‌ری بو‌رو‌دو‌یتو‌دا ده‌پۆیشتن تائه‌و کاته‌ش لاشه‌ی سه‌ربازه‌کانی پوسیا‌و فه‌ره‌نسا له‌ویدا که‌وتبو‌ن و‌که‌س نه‌یده‌توانی بیاننێژیت له‌به‌ر بۆگه‌ن، ناپلیۆن فه‌رمانی ده‌رکرد به‌خێرای بیۆن چونکه‌ ده‌یزانی بیینی نه‌و دیمه‌نه‌ ترسناکه‌ کارده‌کاته‌ سه‌ر و‌ره‌ی سه‌ربازه‌کانی، به‌تایبه‌ت له‌وه‌ی په‌یان به‌وه‌بردبو‌و شه‌په‌که‌یان شێوه‌ دۆ‌پاندو‌وه‌. له‌ (30/ی ئۆکتۆبه‌ر) دا که‌گه‌شتنه‌ گ‌ژاتسک، سه‌ره‌تای سه‌رما په‌یدا‌بو‌و، نه‌مه‌ش شتیکی چاو‌ه‌پوان نه‌کرا‌بو‌و، به‌پێی نه‌و زانیاریانه‌ی که‌ ناپلیۆن له‌سه‌ر ئارو‌ه‌های پوسیا ده‌ستی که‌وتبو‌و و‌ه‌ریگرتبو‌و نه‌و‌بو‌و سه‌رما له‌ونا‌وچه‌یه‌دا مه‌تا ک‌رتاییه‌کانی مانگی دیسه‌مه‌ر زیاد ناکات، زستانی سالی (1812) زو‌ره‌ات و‌ زۆر ساردیش بو‌و.

کوت‌زۆف پێبه‌پێ به‌دوای پاشه‌کشه‌کردنی سوپای دو‌ژمن‌دا ده‌هات، کازاخستانییه‌کان هێ‌رشێ له‌پریان ده‌کردنه‌سه‌ر سوپای فه‌رنسا، له‌نزیک فیازمادا سه‌ربازه‌ سواره‌کانی سوپای پوسیا هێ‌رشیان کرده‌سه‌ر سوپای فه‌ره‌نسا، به‌لام کوت‌زۆف فه‌رمانیدا شه‌ری به‌ره‌یی و‌گه‌وره‌ نه‌که‌ن.

به‌تێپوانینی نه‌و ک‌رتنه‌ سه‌ربازه‌ خاوه‌ن نه‌زمو‌نه‌ ته‌نها ئامانج نه‌وه‌بو‌و سوپای ناپلیۆن له‌سه‌رخاکی پوسیا بجێته‌ده‌ری، به‌لام به‌پێی بۆ‌چوونی په‌نا‌مند ه‌ره‌نسییه‌کان و‌ نه‌لمانییه‌کان، پاشه‌کشه‌کردنی ناپلیۆن سه‌ره‌تای له‌ناو‌چوونی‌ه‌تی.

ورده‌ورده‌ که‌سه‌رماو به‌سته‌له‌ک زیاده‌ی ده‌کردو ژماره‌ی مه‌لمه‌ته‌ پارتیزانه‌کانی قازاخ و‌ فیگنر، سسلوین و‌ داودۆف ده‌کرانه‌سه‌ر سوپای فه‌ره‌نسا، کاریگه‌ری زۆری ده‌کرده‌سه‌ر پۆ‌حیه‌تیان، چون‌له‌ (6/ی تۆ‌فه‌مه‌ر) دا که‌یشتنه‌ دوروگ‌بو‌ژ ژماره‌ی نه‌و سه‌ربازانه‌ی ده‌یان‌توانی چه‌ک به‌ده‌ست بگ‌رن و‌ساغ به‌توانا‌ما‌بنه‌وه‌ ته‌نها (50) هه‌زار سه‌بازبو‌ن.

ناپلیۆن به‌رگه‌ی مه‌مو‌و چه‌رمه‌سه‌رییه‌کانی پاشه‌کشه‌کردنی گ‌رت و‌ه‌ک مه‌میشه‌ پیشه‌ی خوی مه‌ولیده‌دا و‌ره‌ی سه‌ربازه‌کانی بیاریژیت، چه‌ند سه‌عاتیک دارده‌ستیک‌ی به‌ده‌سته‌وه‌ ده‌گ‌رت و‌به‌سه‌ر به‌فردا به‌پێ ده‌پۆیشتن و‌ده‌که‌وت گ‌فتوگ‌ۆ له‌گه‌ل نه‌و سه‌ربازانه‌ی که‌له‌ده‌و‌رو‌پشتیدا ده‌بو‌ن و‌پێیان ده‌گه‌یشت.

مه‌تا نه‌وکاته‌ش خوی له‌سه‌ر نه‌وه‌ساغ نه‌کردبو‌وه‌ ده‌خوا زستان له‌ئاسمولنسکا به‌سه‌ریه‌ریت-یان له‌شو‌تینیک‌ی تردا، به‌لام مه‌والنیک‌ی له‌دوروگ‌بو‌ژوه‌ پێگه‌یشت نه‌مه‌ش بو‌وه‌ه‌وی نه‌وه‌ی ئاسمولنسک جیبیلێت.

له پاستیدا گه یشتنی هم هه واله شتیکی چاوه پواننه کراویو و نه وه بو ژنرال (ماله) که به کیکبو له کونه کوماریخوازه کان و ده میکبو له پاریس زیندانی کرابو و ناوبرا و توانیبوی له زیندان هه لبت و خوی گه یاندیق به کیک له سهریازگه کانی پاریس و فره مانیکی ساخته ی گوا به له پهرله مانوه ده رچوو به ژنه وان خویندوته وه و گوتویه تی ناپلیون له پوسیدا مردوو و پهرله مان حکومه تی کوماری پاگه یاندوو و دواتر وه زیری ناوخی ده سته سه ر کرده و به گولله یکی حوت تیریش وه زیری به رگری بریندارکراوه، شه و ناشارامی وشه پو لیکدانه دووسه عاتی خایاندوو و سه رنه نجام پاستیه که ناشکراوو و ناوبراویان ده سته گپر کرده و له دادگایه کی سه ر یازیدا دادگایی کراوه ویه کسه ره گولله بارانیان کرده و، ته نانه ت نه وانه ی له گه ل ژنرال ماله شدابوون فره مان ی کورانیان بده رکراوه، واته: سه ر یازه کانی باوه پریان به ساخته کاریه ی ماله هتیاوو.

هم پوداوه کاریگری که ووه ی کرده سه ر ناپلیون وه سته کیرد بوونی له پاریسدا نذر پتویسته له سمولنسکدا هه والی نه ویه ان به ناپلیون پاگه یاند که چیچاگف به خوی وه شکره که یوه که له تورکیا گه پاوه ته وه به خیرایی به ره و بره زینادیت، هه روه ها نه ووه شی زانی شازاده ناوون له کاتی پاشه کسه کردن و ورده شه په کانیان زینتیکی نوری لیکه وتوه، هه والی نه ووه شی پیگه یشت به که سه ر یازیه کانی فیتگنشتاین شاری فیتسکیان خسته ژیر ده سه لاتی خویان، شیر نه ده بوا له بیری مانوه ی، له سمولنسکدا بیت وده بی پشته وه ی پوسه کان پیره وی بره زینا بگرن شه و پتیدا تپه پت و سوپاکه ی توشی مه ترسی نه کاته وه.

سه رما پۆ به پۆ زیادی ده کرد، له کاتی پۆیشن له سمولنسکه وه سه ر یازه کان نه وهنده له پو لاو زیبوون هه ندیکیان که ده که وتن نه یاند ه توانی هه لسته وه و له سه رماندا په ق ده بوونه وه، شه ناوه پهرله لاشه ی سه ر یازانبوو، به هوی ساویلکه یی و به دبختیان کاتی له مۆسکوه هاتبوون جلوه رگی زستانه یان نه پۆشیبوو، بۆیه به ناچاری سوپای فره نسدا نۆزینه ی تۆپخانه که یان له دوا ی خویان جیهیت و سه ر یازه سواره کانیان بین و لاخ مابوونه وه، چونکه شه سه کان وه ک میش له سه رماندا ده تپین.

کۆی کشتی سوپای فره نسدا له پوسیدا ته نها (36) هه زار که س مابوو، ئینجا ناپلیون فره مان ی ده رکرد هه موو عه ره بانه کانی جهنگی بسوتین و ته نها تۆپه کان له گه ل خویاندا بهین، له پۆی (16/ی تۆفه مبه ر) دا، سوپای روسیا له کراسنوه دا هیرشیان کرد بۆ سه ر له شکری شوون دویه هانه و زیانی که ووه یان پیگه یاندبوو، سه بی شه ریکتیه ده سته پیگه ده وه فره نسییه کان که وتنه پاشه کسه، له ماوه ی شه دوو پۆده دا نزیکه ی (5) هه زار سه ر یاز کوردا و برینداریبوون و نه وانی تریش که (9) هه زار سه ر یازبوون خویان دابوو به ده سته وه، به لام پوداوه که ی کراسنوه هه ر به مه نه و سته ی وه مارشال نی که په یوه ندی به هیزی سه ره کی سوپاوه هه مابوو نذر زیانی لیکه وتبوو، له (7) هه زار سه ر یاز ته نها سن هه زار سه ر یازی به ده سته وه مابوون) له ده م پوویاری دنه پردا له شکری کورتوزف ته نگه ی پیه لچنبوو. مارشال نی توانیبوی نیوه شه و سه ر یازه کانی له پوویاره که به پیتیتیه وه هه رچه نده هه ندیک یانیشی لخنکابوون، مارشال نی وه ندیک له پاشماوه ی سه ر یازه کانی توانیان له ئورشادا خویان بگه ی نه وه ناپلیون، ئیمپراتۆری فره نسدا بق پاراستنی قوچه ت و پیکه سته سوپاکه ی به وه پی تواناوه هه والیده دا، به لام تیبینی مینسکی نه کردبوو و له دوبروفاکدا پۆلۆنییه کان که موکوپیان له کاره که یاندا کردبوو و دمبروفسکی ژنرال پۆلۆنییه کان که فره مان ی پیکراوو به ره و بوریسوف پتیره وی بکات و یاریده ی ژنرال

برونیکوسکی نه کردبوو و سه رنه نجام شاری مینسک له (16/ی نوښه مه) دا که وتیږده ست له شکرې چیچاگف، له وشاره دا خوارین وکه لوپه لیکې نذر که ناپلین پشتمی پته ستوربوو که وتیږده ست پوسه کان.

ورده ورده به ست له که کان ده وتاوه، بارود ترخه که ناهه مواریبوو له به شې سړوی روبری دیناوه له شکرې ښتگشتاین بهرو بده زینا ده ماتن، چیچاگفیش له خوارناوه وه له پیشره ویدابوو و رڼی (22ی نوښه مه) دواي نه وې دمبرومسکی دهر په پاند بوڅی چوه ناو شاری بوریسوف.

کاتې نه م ه والیان به ناپلین که یاند په نگی په پې، کازاخییه کانی که ل پلاتوف ویه که سربازیه کانی نارفلوف که له پیش سوپای کوترو فونو بوون ماوه ی یه دور نذر پتیا مایو بگه نه سوپای فهره نسا، بویه مه ترسی که مارقدانی سوپای فهره نسا هاتېو ناراه.

ناپلین فهرمانی دهر کرد ده ستبه جې شوینکې په رینه وې تر له سر روبره که دروستبکن، شاری بوریسوف پردیکې جیگری خوی مه بوو وکاتې سوپای فهره نسا نه وې بیست سربازیه کانی روسیا پیشتر نه و پرده یان ته قانده ووه و خرابیان کردوه. ناو میدی و ترس بالی به سربازاندا کتشا.

وه لې ناپلین زوو وه څو که وتو له سر بڼه مای نه و راپورته ی ژنه رال کورینو به رڼی کردبوه، بریاریدا له ستودیانکادا پردیکې سه فهری دروستبکرت، که ده که ویته سړوی شاری بوریسوف و سربازیه کانی پلونی نه و شوینکې یان نوښه ووه که شیوه که روپه کی به رته سکېووه و ده توانریت له ویتو له روبری بره زینا به رنه ووه.

له وښوینکې روبری بره زینادا پانتاییه کی که متر له (25) مه تره، به لام هردو نه م به رابویه روبره که هتا پانتاییه کی نذر کلنکی نذر ته رایې ندریسی تیدایه.

ناپلین نذر به دانایانه له شکرې چیچاگفی فریودا به وې وای نیشاندا ده په ویت له بوریسوفه ووه به روبری بره زینا به رته ووه، له رڼی (23ی نوښه مه) دا مارشال نوښو کنت پالن که فهرمانده ی پیشه وې سوپای چیچاگف بوو، له به رامبر سوپای فهره نسادا به سه ختی تیشکا، چیچاگف نرکېبوره له شکرې ښتگشتاین که به خیرای له خوره اته ووه ده مات، له به به یانی رڼی (26ی نوښه مه) دا ناپلین خوی که یانده ستودیانکا، نه اندازیرو شاره زاکانی پرد دروستکردن به خیرای ده ستبه کاربوون، له ماوه یه کی که مدا توانیان دوریز به لم به په که ووه بېسته ووه بوته وېر روبره که، که میک دواي نیوړه یه که سربازیه کانی ژیر فهرمانده ی نوښو ده ستیانکرد به په پینه ووه، له ماوه ی رڼی (26 و 27) ی نوښه مه برده په رینه ووه درېزه ی کتشا.

نه و روسانه ی له وېر ده جیگری بوون ه والیاندا هیرش بکه نه سر سوپای فهره نسا که له پینه ووه دابوون، به لام نه و سربازانه که له ژیر فهرمانده یی ژنه رال چاپلین تر دابوون، که وتنه ژیر ه لمتی گاردی نیمپراتوری فهره نسا و به تیشکاری و په رته وازه یی ه لاتن، ښتگشتاین نذر دره ننگ که یشته مه یدانی شه، چیچاگف له لایه ناپلین نه ووه فریودابوو وپاشماوه ی سوپای فهره نسا له مه ترسی رزگاریبوو، ژنرال ناپوختن، که په کیکه له میژو نو سکه کانی سربازی روسی له م باره ووه ده لیت (به میچ جوتک ناتوانریت پاساو بق نالیه شاره یی چیچاگف و ښتگشتاین، به یندریته ووه به وې یوچ روپه رووی ناپلین نه بوونه ووه و شریان نه کرد.

سوپای فدرنسا شوهی له گه ل ناپلیون دابون هموویان په پیپوونه، له پر نژیکه ی (12) هزار سربازی چیچا که کا زاخییه کان به دویانه ووبون، بقی په پینه و له پرده که به موزم هاتن، نه مانه که ترقیو وشله ژاوبون و به بی سربویری ژانه به رده م پرده کان بقی په پینه و.

کوتوزوف له لایه ن کا زاخییه کانه وه ناگدار کرابیوه که ناپلیون له گه روی ستودیانکاه خریکی په رینه وه، ده سته چی نه م هواله ی به چیچاگف راگه یان دیو، له وساته وه خته دا نه و پرده ی خریکیو باقی تبلیخانه که ی فدرنسا ی به سر دا به پیتره پسا، شاره زاو نه دنا زیاره کان به په له چاکیان کرده وه، به لام دووباره له لایه کیتری شکایه وه، نه گه ر چیچاگف که سیکي کارامه با نه و ده یترانی زه بری گه وده له سوپای فدرنسا بوه شینیت، به لام نه و به نه نفه ست-یان به هه له زور دهرنگ که پشت، کاتن که پشت سوپای سره کی فدرنسا جگله و (12) هزار سربازی جیمابون و به ده سستی کا زاخییه کان دیلو ره شه بکوژیکران، په پیپوونه وه.

هر که په پینه و ته وایو ناپلیون فرمانیدا نه و پرده نه بسوتینن، خو نه گه نه و پرده نه یان نه سوتاندا به له وانه بو نه و سربازه جیمانوای کا زاخییه کان به دویانه ووبون هر نه بی هندیکیان خو یان رگا رکر دبا، به لام زه رویری سربازی پتویستی به وه ده کرد بونه وهی روسه کان که لکی لیوه رنه گرن و به سریدا به رنه وه، گیانی (12) هزار سربازی جیمای فدرنسی کاری نه کرده سر بریاردانی نیمپراتور، ناپلیون ته نه و که سانه ی به به که لک ده زانی که ریژو سیستمی سربازی تیکنه ده نه و نه و که سانه ی خاوه خاوه که نه و دوا ده که ون چاکه به هر مویه که وه بیت، بریندارین ته زین... هیتد، به سربازی نه ده زانین.

ناپلیون نه و کاتانه ی چاودیری سهردانی سربازه برینداره کانی ده کرد، ته نه و بقی نه و بو وده ی سربازه ساغه کان نه روخت، همو پرده کان یان سوتانن به پای نیمپراتور و مارشاله کانی به پای زور له میژو نوو سه کزن و تازه کانیش. په رینه وهی سوپای فدرنسا له رووباری بره زینا، به به کیک له شاکاره سربازییه کانی ناپلیون له قه له مده دیت، هندیک له میژو نوو سانی سربازی تریش نه م به که موکوبی کردن له لایه ن چیچاگف و فیتگنشتاینه وه هه ژمارده که ن، هه روها هه کاریکی تری نه م ش ده گیرنه وه بقی نه و بیسه رو به ریه ی که نه لکسه نده ری نیمپراتوری روسیا ده یکرد... بقی روکرنه وهی نه م ش: نه لکسه نده به بی نه وهی مشوره ت له گه ل کوتوزوف دا بکات، له پتر سبزر که وه فرمانی بقی ژه نه راله کان ده کرد بو که ماروی ناپلیون بده نه و کوتوزوفیش نه م ی به کاریکی که مژانه ده زانی، خار که فیچ میژو نوو س سربازی روسی له سالی (1894) دا لیکولینه وه په کی له ژیر ناوی بره زینا بلاو کرده وه و له و توژینه وه دا ده گاته نه و نه نجامه ی کوتوزوف نه یو ستوره نه خشه که ی نیمپراتوری روسیا جیبه جیبکات و بقی زو که یشتنی به بره زینا به نه نفه ست خاوه خاوی کرده وه، ده نا هه مو ناماده باشی و پیدایستی له به رده ستدا بووه. زور به لگو و نوو سراوی ترمان له به رده ستدان که له لایه ن چیچاگف و نارمولف و ندیس داویدوف و خودی کوتوزوفیشه وه که نیجه ده که په نیته نه و بقیو نه ی ناتوانریت نه و پایه ی خار که فیچ به هه له قه له مبدریت، خار که فیچیش وه ک ناپوختن له و بوپوا به دایه ترس و سامی زور له ناپلیون چیچاگف و فیت

گنشتاینی به جوری ده سته وه ستان کرد بو ته نانه ت شوهی ده بوایکه نه یانکرد، هه روها خار که فیچ نه و ماتوران ی که ناپلیون کردونی زور به ژیرانه و سر که وتوانه ی هه ژمارده کات.

هرچونیکبیت، سوپای فەرہ نسا رزگاری بوو و بهر و فیلنا درِ ژہی به پاشه کشفه کیدا، به لام شو و تیربونهی که به هی پهرینه وه له رووباری بره زینا به شیوه یه کی کاتی رووبابو گویا بق سهرمایه کی به میژ، پله ی سهرما گه یشته (15) پله ی ژیر سفر، دواتر گه یشته (26 و 28) پله ی ژیر سفر تا و تا و تیک ده ده و سده سده سرباز ده که و تنو له سهرماندا ده مردن، شو سهریازانه ی که توانای رزیشتنیان مابو خویان له تهرمی شو وانه لاده داو دووباره ریزینه دیه که ی خویان ده گرتوه و درِ ژہ یان به ریگا پرینه که یان ده دا، شو وانه به درِ ژایی شم پاشه کشفه کردنه عاقیبت خرابه یان، توشی سهرمای واسه خت نه بیوون، کوتوزوف (1) کوتوزوف پیته پچ به دوی سوپای فەرہ نسا ده که و ت، سهریازه کانی شویش هرچه نده جلوبه رگیان له می سهریازه کانی فەرہ نسا باشتربوو، به لام به ده ست سهرماوه ده یاننانا لاند.

لیره دا نه و نده به سه بلتین کوتوزوف هر له سهرتای پاشه کشفی ناپلیقن که نه و دایکوت پڑه ی سهریازه کانی (97) هزار که سبو، نیستا ته نها (27) هزار سهریاز ماون، له (662) توپ ته نها (237) دانه توپی ماون. پیویسته نه مه شمان بیرنه چیت ترسی جدی ناپلیقن شو و بوو پویه پوی سوپای کوتوزوف بیته وه و به هه مو میزه که یوه میزشی بکاته سهر. راسته کاراخیه کان به میزشکردنه سهر بارو بنه و سوپای فەرہ نسا گرفتنی خستق برده م پاشه کشفه کردنی سوپای مه زن، به لام به لکه نه ویسته کاراخیه کان نه یانده توانی به شه پکردنی جدی و به ره یی پویه پوی سوپای فەرہ نسا بیته وه، شو وانه له کراسنوه دا پۆلتیکی باشیان گیرابوو، به لام سهاره ت به پارتیزانه کان، فەرہ نسبییه کان که متر له کاراخیه کان لیتیان ده توسان، شو وانه له چنده ده سته یه کی هه مه جۆر پیکهاتبوون که داو ده سته کانی (داویدوف و فیگنر و دوووخوف و سلافین و وادیولسکی و کوداشگ) و دو سئ که سی تربوون، فەرہ نسبییه کان نه مانه یان به که سانی پیکخراو مه ترسیدار نه ده زانی و هیچ کاتی دیلی نه مانه یان لای خویان نه ده میشتنه وه و یه کسهره گولله بارانیا ن ده کردن. پارتیزانه کانیش به هه مان شیوه پایانوابوو شو و دژمنه ی ده گیردریت ده بی گولله باران بکریت.

فیگنر له هه مو سهرده سته ی لایه نه کانی تری پارتیزانه کان خوین پڑتوو درنده تربوو، له یادداشتنامه ی فەرہ نسبییه کاندانا ماژه به پارتیزانه کان نه کراوه، به لام زقر ناوی کاراخیه کانیا ن برده وه و تاشکید له سهر نه و سوارانه کراوه ته وه که له پی میزشیان کردنه سهر سوپای فەرہ نساو زیانی زقریان پیگه یاندوون وله پی دیارنه ماون و پڑیشتوون. پارتیزانه کان ته نها میزشیان ده کرده سهر نه و یه که سهریازانه ی که له حاله تی هه لوه شانه وه و له به ریه ک ترازاندا بوون و حالیا ن شریبوه، لیره دا شو و وینایه ی که پارتیزانی به ناویانگ دنیس داویدوف له یه کئی له شه په کاندایه ییو یه تی ده خه ینه پوو (گاردی ئیمپراتورمان لیدیار که و ت که ناپلیقن له ناوه راستیه وه له سهر نه سپه که ی ده پڑیشت... ئیمه یه کسهره سواری نه سپه کانمان بووین و له سهر شاپنگاکه دا پیگه ی شه پکردنمان گرت، کاتی سهریازه کانی دژمن شو و ها توهاروو بی سهر به ره ییه ی ئیمه یان بیینی تفهنگه کانیا ن ناماده کردن و درِ ژہ یان به پڑیشتنه که ی خویاندا به بی شو و میچ بخه جلتین و پڑیشتنه که یان خیراتریکه ن، ئیمه هه و لمانده دا به حساب ترس بخه ینه دلی شو و ان، که چی ته نانه ت یه ک سهریازیش له ناو شو و پیزه دورو درِ ژوو پیکه دا نه شله ژاو به ئیمه پیده که نین، من هه رگیز هه بیه ت و بوئی شو و سهریازانه ی که توشی چه ندین گرفتاری و چه ره سهری بیبونه وه له یاد ناکه م، له و کاته ی به ته قه کردنیا ن ئیمه یان به ره و دواوه کشانده وه به پرمبازی و خقه لاسپانی ئیمه له ده و یاندا پیده که نین و درِ ژہ یان به پڑیشتن ده داو پیزه کانیا ن تیکنه ده دا.

نه وپښه توانيمان ژورالیک و هوسه ديل بگړين و که لويه لي سهربازي زږيشمان ده سټکه ویت، به لام گاردی ناپليون به سه د
توپه وه بڼ خه جلان و بڼ باکی به ناوه پاستی هیزه که ی نیمه دا تپه رين (ناوېراو زيادی پټوه ناوه) پټويسته ليره دا نه وه وه بڼ
به پټينه وه که له و پږانه دا پارتيزانه کان له که ل کا زاخیه کاند ا پټکه وه بوون وشه پړان له که ل سوپای فـه رنه سادا ده کردو ليره وه
ده توانين له ر پاستيه بگړين بق چ توانيومانه (700) سهربازي فـه رنه سی به ديل بگړين.

ليره دا جڼگای خويه تي ده رباره ی شه پي ميلي سالی (1812) هه ندیک شت بخه ينه پوو، شه پي ميلي له پوسيدا، به به راورد
له که ل نه رهي له نيسپانيادا پوریده دا هه ندیک جيارازي هه بوو، هه رچه نده له پوي توندو تيڅي و بڼ به زه بيه وه نيسپانيای
وه بڼ ناپليون ده هيتايه وه.

له پوسيدا توره يی خه لک له به رامېر داگړکه ردا مانگ بڼ مانگ زياتر ده بوو، له سه ره تاي شه پدا که لي پوسيا زږ شتی ده بڼي
وېرک پټه کرد، دوژمنیکي درنده و چاوچنک هاتو ته سه ر خاکی پوسيا، ناوايه کان ويران ده کات ودانيشته وانه که شي
داده پلوسې، هه ستیان به ر مه ترسيه کردبوو نيشتمان که يان نه که ري پارچه پارچه بوونی هه ي، تينویتی توله سه ندنه وه بالی
به سه ر ميله ندا کټ شابوو، ناره زووی ته مېن کردنی دوژمنی داگړکه ر ورده ورده هه موو که لي پوسيا کرتوه، گوندنشينه کان
ده سته ده سته گروپيان پټکه ده هيتان و سهربازه جټماو وشه که ته کانيان به ديل ده کرتن و ده يانکوشتن، هه رکه سه رو که لله ی
نه و سهربازانه ی فـه رنه سا درده که ووت که بق پيدا کردنی خواردن و تفاق ده چوونه نه و ناوايه، نه و په که سه ره خه لکه که ليتان
وه ده سته هاتن وشه پړان له که لدا ده کردن، نه که ر هيزی فـه رنه نسيه کان زياتر ياه نه و گوندنشينه کان ناگريان له خواردن
و تفاقه کانيان به رده داو چنگيان وه ليره وارده داو نه مه ش زه بڼي زږی له سوپای فـه رنه سادا، له پوسيدا زږچار
گوندنشينه کان به شيوه په کی رټکخواو دروسته بوون ره زږشيان ده کرده سه ر تپه سهربازيه دابراو ردواکه وتوه وانه
فه رنه سايی وکه مارويانده دان وداوی خږبه ده سته و دانيان ليده کردن، نه مه به تاييه ت له کاتي پاشه کشه کردنی سوپای مه زندا
زږتر پویدا، گوندنشينه کان به رپه پي شادييه وه ناوونوسي خږيان له ناوه نده کانی خږبه خشی سهربازيدا ده نوسي و نه مانه
ده بوونه پټویتی که ري سوپای پوسياو زانياريشيان بږده هيتان سه بارت به شوپنه کان وپټکه ی سوپای دوژمن، که لي پوسيا
به رگري کردنی له نيشتمان که ی له هه موو شه په کاند ا سه لماند نه که رچی تټشکانيش سه رنه نجای بوو⁽²⁵⁾ فـه رنه نسيه کان
به چاری خږيان ده يانېيی وه ک نيسپانيا له پوسيا شدا توشی شه پټکی ميلي گوره بوونه وه، نه مه ش به رمانايه ی سوپای
ناپليون له نيسپانيادا به ده ست شه رکه رانی ميلييه وه گريان خواردبوو رنيمچه تټکشکټن درابوون، نټستاش له پوسيدا تووشی
هه مان گرفت بوونه وه، به لام سوپای فـه رنه سا له پوسيدا به بارت قای نيسپانيا له ناونه چووه.

بږيه کينه ی ميله تي پوس بږيه ده رکردنی سوپای داگړکه ر ورده ورده زياتری ده کردو شيوازه که ی گډا بق په يوه ندی کردن
به ريزه کانی سوپاوه، به پټی نه و به لگانه ی که له به رده سندان له سالی (1812) دا کاتي گوندنشينه کانی ولايه تي تامبوفيان
بقه سهربازي بانگېشتکر ده مانه له خږشياندا سه مايانده کرد، به لام سالانی پټشتر که داوايان له گوندنشينه کان ده کرد بچن
بږخمه تي سهربازي به کاریکی ناخږش وپېرچه رمه سه رترين کاریانده زانی، نه و گوندنشينانه کاتي ده چوون بق سهربازي

له خُشياندا شايان ده كړو له شه پړه خوښاويه كاندا به دليرانه دهجه نگان وقاره مانانه گياني خويان به ختده كړد. دواى چولكر دنى مۇسكل له لايېن سوپاى فـره نساوه و پاشه كشه كړدنى سوپاى مـزن هـندك شـت سـريه لـدا كـه بـه شـپـى مـيلـليـان ناوـده بـرد، پـارتـيزانـه كـانى، فـيگنـر و دـاويـدوف و سـسلاويـن و كـوداشـف و وـادبولـسكى و نـوانيتـر، هـمـوويـان نـه فـسـرى سـوپاى پوسـياويـون و لـيـبرسـراويـتى نـه وـيان پـتـسـيـتر دـرابـو گـروپـى جـه نـگى پـارتـيزانـى دـروستـبـگن، نـه و گـروپـانـه ش پـيـكـهـاتـيوـن له كـه سـانى خـوبـه خـش و كـازاخـى وگـونـد نـشـين و... هـتـد.

(من) ⁽⁵⁰²⁾ سـه بـارـت بـه م باسـه له كـتـيـبه كـى تـرم بـه ناوـى هـيـرشى نـاپـليـون بـؤ سـر پوسـيا، بـه دـريـژى باسـم كـردوـه) لـه دواى پوـدلوـه كـى بـره زيناوـه سـوپاى فـره نسا تـه نـها بـه مـؤى سـرمـاى بـه مـيزه وـه توشى گـرفتـارى نـه بـؤ، بـه لـكو لـشـكرى پـارتـونـوشى تـيـداچو كـه نـاپـليـون فـهـرمانـى پـيـكـردو بـق بـه هـله دـابـردنـى چـيـچاگـف لـه نـزيك بـوريسـوفـدا بـمـيـنـتـه وـه دواى نـه وـى كـه وـتـه بـه هـيـرشى سـوپاى سـهـر كـى پوسـيا و لـه مـاوـى دـو پـؤـذا نـيوـى مـيزه كـى كـه پـيـكـهـاتـيو لـه (4) هـزار سـريـاز لـه دـه سـتـدار سـهـر نـه نـجـام ناچـاربـو خـؤى بـه دـه سـتـه و بـدات.

له فيلـنادا بـه پـووكـش پـاشـماوـى سـوپاى فـهـر نسا پـزگـارى بـيوو، كـاتـى سـهـر بـازـه كـانى فـهـر نسا كـه پـشـتنـه نـزيك نـه وـشاره و كـه وـتـبوـنـه حـالـيـكى زـؤد شـپـه وـه هـمـوويـان لـه سـرمـان ومانـدوويـدا لـه پـتـ كـه وـتـبوـن، تـه نـها چـه نـد يـه كـه يـكى سـريـازى مـابـوون كـه تـامـاده باشى شـه پـكـردنـيان تـيـدا مـابـو، لـه نـزيك فيلـنادا مـارشـال نـى و مـارشـال مـزون بـه سـختى سـوپاى پوسـيايان تـؤ بـباران كـرد نـه مـش بـوه مـؤى نـه وـى سـوپاى پوسـيا بـؤچـه نـد پـؤـژنـك دوايـكه وـيت، كـه سـوپاى فـهـر نسا چـووه ناو نـه وـشاره نـه كـه رى شـه پـوپـيـكـدان لـه نـيـوان يـه كـه سـهـر بـازيـه كـانى خـؤيانـده بـوو، چـونـكه هـمـوويـان لـه پـه ناگـا و خـواردن دـه كـه پـان وـده سـتـيانـكـرد بـه تـالان و بـؤى نـه وـشاره.

له (10 بـق 12) ديسـه مـبـردا سـوپاى فـهـر نسا دـه سـتى بـه پـاشـه كـشه كـردن كـردو و بـه رـه و كـؤفن و هـتا نـه وـكـاتـش دـه يـتـوانى نـه و كـازاخـيانـى هـيـرشى لـه ناكـاويـان دـه كـردنـه سـر تـيـكـبـشـكـيـنن.

نـيـستا شـهـرى مـهـتـر سـيدارى مـؤسـكل كـؤتـايى هـات، لـه (420) هـزار سـهـر بـازى جـه نـگى كـه لـه يـؤـليـزى سـالى (1812) دا هـاتـبوـنـه ناوـخـاكى پوسـياوـه (150) هـزار سـهـر بـازى ژيـرد سـتـى نـيـمـپـراتـورى فـهـر نسا ش كـه لـه دواى سـوپاى مـزن وـه هـاتـنـه ناو خـاكى پوسـياو بـه پـوويـارى نـيـمـندا پـهـر نـه و، تـه نـها چـه نـد يـه كـه يـكى سـهـر بـازى پـهـشـرو بـلاو و شـه كـت كـه دـه يـانـويـست بـه پـوويـارى نـيـمـندا بـه پـهـنـه و، هـيـچـيـتر نـه مـابـؤه.

نـه و يـه كـه سـهـر بـازيـانـه و نـه و سـهـر بـازيـانـه بـه حـسـاب بـق پـشـتـگـيرى سـوپاى مـزن مـابـوونـه و، تـوانـرا (30) هـزار سـهـر بـاز كـؤيـكـه نـه و، نـيـتر سـوپاى مـزنى فـهـر نسا نـه وى تـرى هـمـو كـؤـژاو بـرينـدارو گـومـيو و دـيـليـوون و بـه پـتـ تـامـاره سـهـر تـايـه كـانى نـه و كـات ژمارهـى دـيله كـان لـه سـد هـزار سـهـر بـازى تـيـنـه دـه پـهـراند، نـه و يـتر لـه مـيدانـه كـانى شـپـو لـه سـرمـاو نـه و خـوشى و يـرسيـه تـيدا تـيـداچوويـون.

هفته يەك پيشنه وهی سوپای مه زن له سنووری خاکی روسیا بچيته دهه، واته له (6/ی ديسه مبهري سالی (1812) دا له تاوايه کی بچوک به ناوی شموگرگی، ناپلیۆن کۆبوته وه یه کی له گه له ستادی هه مانده ی گشتیدا کرد، واته: کولنگورو دوروک و لوبو و یه که نه فسه ری پۆلۆنی به ناوی ستوفیخ، سه رکردایه تی کردنی سوپای فهرنسای دایه ده ست مارشال مورا، کاتێ ناپلیۆن هه والی گه رانه وهی خۆی بۆپاریس به مارشاله کانی راگه یاند، نه وان ویستیان به پڕژه وه ناپه زایی خۆیان له م کاره ی نه ده ربه یه .

به لام ناپلیۆن بۆیانی پوونکرده وه که ئیتر سوپا له مه ترسیدا نه ماوه و نه وان به لیه وشاوه ده زانیته به یی بوونی خۆی بتوانن سه ربازه کان بگه یه ننه وه سه رخاکی پروس که ماوه یمانه، هه روه ها پیتی گوته بوونی نه و له پاریسدا زه روریه، چونکه جگه له خۆی که سیتر ناتوانیته کاری پیکهتانی سوپایه کی تازه ی (300) هه زار سه ربازی نه جامیدات بۆ پووبه پوو بونه وهی دوژمن.

مارشاله کان به مه انه ی نه وه یان هینایه وه گوا یا له وه ده ترسن سوپا لوبی به رگه گرتنی نه وه مو سه نگه ساریه، به هۆی نه بوونی ناپلیۆن به شلاخینه وه بیه سه روبه ره یی و به شیوی دروستبیه، چونکه ته نه ها بوونی ئیمپراتۆره که تا کو ئیستاش سه ربازه کانی به دلسۆزی هیشته وه.

ناپلیۆن له کاتی گفتوگو کردنی له گه له مارشاله کانیدا زۆریه هیمنی و تارامیه وه ده دوا، نه وانه باش ده یانزانی جیهیشتنی سوپا له لایه ن ئیمپراتۆره به هیه جۆری که له ترسی گیانی خۆی نییه، جگه له مه ش ئیتر مه ترسی نه ماوه بۆ سه ر گیانی نه و، هه روه ها نه وان چه ندین جار به چاوی خۆیان ببنیویانه ناپلیۆن بیته وهی نێوچاوانیشی هه لفرجیتهیته به ره وه مه ترسی مه رگ چه وه بۆته وه.

ناپلیۆن به پوو هه له لاری باسی نه و شه په ی ده کرد که بۆخۆی کردبووی و بۆخۆشی دۆراندبووی و ئاماژه ی به وه لانه ی خۆی ده کرد که له و شه په دا کردبووی و ده یگوت: پووداویکی دله زینبوو، ئاو وه وای نه م ولاته فریوده رانه یه و...، یان ده یگوت مان وه م له مۆسکۆدا شتیکی هه له بوو، ناپلیۆن به ره سمی به مارشاله کانی گوته: هه والی سه فه رکردم بۆپاریس بۆ ماوه یه که به نه یی به یلته وه با که سه نه زانیته، چونکه نه مه جگه له وهی کاری ده کرده سه ر پۆحیه تی سه ربازه کانی نه ده بوا هه والی تیشکان وله ناوچه وانی سوپای مه زن به لایه یته وه، هه روه ها ده بوا له به رته وهش چونکه ئیمپراتۆر به یی گاردی تاییه تی خۆی به ناو خاکی نه لمانیادا ده چیه وه فهرنسا نه مه ناشکرا کرا یا.

مارشاله کان هیه گومانیان له وه نه بوو ئیمپراتۆر بۆ دروستکردنی یه که سوپای گه وه ده که پیه وه بۆپاریس و زوش نه مکاره جیه جیده کات و نه و سوپا تازه یه ش بۆ شه یتکیتر سازه کات، مارشاله کان هه تا سواری سه ر نه سکلی⁽⁵⁰⁴⁾ سه ر به رفریانکردو بینیان له گه له کولنگوردا سواری بوون، نه ویان به هه مان نه ندازه به ئارامی بینی که چوار مانگ دواتر له گه له سوپایه کی تازه دا بۆ سه رکوتکردنی پاپه یینی نه وروپایه کان بینیان وه.

دوباره سوپای فەرەنسای جێهێشتەو، لەناو ئەو سوپایەدا کەسانێک هەبوون لەهەموو شەپەکانی ناپلێۆندا بەشداریان کردبوو، لەیەکەم شەپی سەرکەوتوانە ئیتالیا هەتا شەپەکانی پوسیا بەشداریبون و پێیانوابوو ئێتر هیچ کاتێ شەپکی تری وەک یوودیو پووناداتەو نایبێننەو، بەلام ئەوانە شەپی لایبزیان پێشبینی نەکردبوو.

ئەسکلیتە کە بەخێراییی بەسەرەفرە بەستەلەکەدا دەپۆی و لەناو تەم و مژدەدا لەبەرچار و نبوو، ئەو پیارەیی لەگەڵ خۆیدا برد بپاریدابوو و سوودیو لەسەرئەوێ یەک بەست لەو خاکانەیی ژێر دەسەلاتداریەتی خۆی بەبێ شەپکی مان و نەمان لەدەستەدات و دەستی لێهەڵنەگرت.

راپه‌پرسی نه‌وروپای کۆيله دزی ناپلیۆن شهری میلله‌تان وسهره‌نای له‌ناوچوونی ئیمپراتۆری که‌وره (1813)

(1)

ناپلیۆن سه‌ره‌تا به‌گالیسکه‌ی سه‌ر به‌فر دواتر به‌گالیسکه‌ی که‌ژاره‌یی له‌ماوه‌ی دوازه‌ پۆژدا به‌پۆلۆنیواو نه‌لمانیدا تێپه‌ری و له‌به‌راری (18/ی دیسه‌مه‌ری سالی (1812) دا گه‌یشه‌وه‌ کۆشکی توپلری پاريس، ئه‌و ئاگاداری ئه‌و مه‌په‌شانه‌ بوو که‌له‌و پۆژانه‌دا توشی بپۆه، بۆیه‌ به‌شپۆه‌یه‌کی نه‌پنی ئه‌م سه‌فه‌ره‌ی نه‌جامدا، کولنکور که‌هاوپیتی ناپلیۆن بوو، ئۆد به‌وریایی و لیها‌تووییه‌وه‌ هه‌لسوکه‌وتی ده‌کردو به‌رده‌وام وشیاربوو، ئیمپراتۆر له‌گه‌ڵ قسه‌کانیدا که‌باسی ئه‌و شه‌په‌ی دوا‌ی بۆ ده‌کرد به‌کولنکوری گوت: هه‌له‌ی ئه‌و نه‌له‌ دیاریکردنی شه‌پ‌دابوه‌وه‌ نه‌له‌پنگه‌ی سیاسیی‌وه‌، به‌لکو له‌شپۆه‌ی ئیداره‌کردن و به‌پۆه‌بردنیدا‌بووه‌، ئه‌گه‌ر له‌فیتبسکدا ما‌بابه‌وه‌ ئه‌وا ئه‌لکسه‌نده‌ری ئیمپراتۆری پوسی ده‌هات وده‌که‌وت به‌رده‌ست وپیتکانی. ناپلیۆن له‌قسه‌کانیدا وه‌ک یاریزانیکی شه‌تره‌نج ده‌داو واده‌هاته‌به‌رچاو له‌دۆپانی ده‌ستی یه‌که‌می ئه‌زمونی وه‌رگرتوه‌وه‌ ده‌ستی دووه‌م هه‌رده‌بیاته‌وه‌، ئه‌و هه‌یج هه‌ستی به‌تیشکاری ولکه‌داربوونی که‌سایه‌تی خۆی نه‌ده‌کرد، کاتێ خه‌ریکی شه‌پ‌کردن وناماده‌کاری بوو بۆشه‌پ هه‌میشه‌ وه‌ک که‌ستیکی دلشادو به‌سینگیکی فراوانه‌وه‌ پشویی ده‌داو بپیاک ده‌هاته‌به‌رچاو،

له‌وکاته‌وه‌ی به‌ره‌وه‌ره‌نسا که‌راپه‌وه‌ ته‌نها بپرو هۆشی ناپلیۆن لای ئه‌وه‌بوو، زه‌مینه‌ بۆ شه‌ری ئاینده‌ی خۆشبات، ئایا له‌وکاته‌دا جگه‌له‌پۆسه‌کان بپری له‌شه‌پ‌کردن له‌گه‌ڵ لایه‌نیکێ تردا هه‌بوو؟ ئایا ئه‌وروپای مه‌ینه‌تیار ده‌ستی نه‌ده‌کرد به‌راپه‌پرس و شۆرش دژی ئه‌و؟ کام ولاتی ئه‌وروپایی ده‌بێته‌ پێشه‌نگی یاخه‌یوون و شه‌پ‌کردن له‌گه‌ڵیدا؟ چه‌ند مانگی ده‌وێت هه‌تا ئیمپراتۆری فره‌نسا ده‌توانێت سوپایه‌کی تازه‌ دروستبکاته‌وه‌؟

له‌دریژه‌ی رینگا برینه‌که‌یدا ناپلیۆن له‌وارشدا، بانکه‌پشتی وه‌زیره‌که‌ی خۆیکرد، واته‌: ئابه‌دویرات که‌به‌پاشای ساکسی دانا‌بوو وله‌گفتوگۆکانیدا ناپلیۆن ئه‌م گوت به‌ناوبانگه‌ی خۆی ده‌گوت (له‌وبه‌پێ شکرمه‌ندیه‌وه‌ هه‌تا کاته‌جاری که‌هه‌نگاوێک زیاترنییه‌، له‌ئاینده‌دا راستییه‌کان پوونده‌بنه‌وه‌) هه‌روه‌ها دريژه‌ی به‌قسه‌که‌ی داوگوتی: به‌م زوانه‌ به‌خۆم و سوپایه‌کی (300) هه‌زار که‌سییه‌وه‌ ده‌گه‌ڕێمه‌وه‌ که‌ناره‌کانی ویستول و رۆسه‌کان ئه‌و سه‌رکه‌وتنه‌ی که‌له‌پای سروشته‌وه‌ ده‌ستیانه‌گوت،

به‌گرانیان له‌سه‌رده‌که‌وێت، کێ هه‌یه‌ له‌ژایندا تیشکانی نه‌بینییت؟

به‌م قسه‌یه‌ی ئه‌وه‌ی ده‌گه‌یاند هه‌یج که‌س تیشکانی وای نه‌بینیوه‌، وه‌ک ده‌لێن (ئه‌وه‌ی سه‌ریانه‌که‌ی پانتریت به‌فری زۆرتی له‌سه‌رده‌که‌وێت.

هه‌رچۆنکه‌بێت ئه‌م تیشکانه‌ وابه‌زویی تۆله‌ی ناسێندریته‌وه‌، کاتێ ناپلیۆن وه‌ک گوتمان گه‌یشه‌وه‌ پاريس هه‌ستیکرد پۆحیه‌تی گه‌ڵ فره‌نسا ماتبووه‌، له‌وبه‌یانیه‌ی ئیمپراتۆر به‌شپۆه‌یه‌کی راستیانه‌ باسی شه‌پ‌ی پوسیای تیدا‌کردبوو وبلۆکرابۆه‌، کاریگه‌ری زۆری له‌ناو خه‌لکدا جێهێشت و پرسه‌و ماته‌مینی سه‌دان مالی فره‌نسی بۆ پۆله‌ وپیاوه‌کانیان و براکانیان بالی به‌سه‌ر ولاندا کیشا.

پۆڭژانی دواتر ناپلین کۆبوونەوی بەوەزیرەکانی خۆی کردووە توندی کەوتە قەسەر سەرزەنیشتی کردن وەبێ ناگا وەوتی لەقەڵەمدان و ئەوانی بەبەرپرس دانا لەپوودانی مەسەلەیەکی وەک ژنارال مالو داوای لێکردن ناگایان لەپەفتاری خۆیانەیت، بەلام سەبارەت بەشەپی روسیا نامازەیهکی کورتی پێکردووە پێتویستی نەزانی. درێژە بەقەسەکانی بدات لەو پووەوە. خاوەن پلەو پایەکانی دەولەت بەهەمان کلکەسوتەو کرونوژێردن و پێتە لاگوتنەو پێشوازیان لەناپلین کرد، لاسەپد، سەرۆکی پەرلەمان بەو پەڕی پێژەو نۆکەرەتی خۆی دووپاتکردەو داوایکرد مەراسیمی دانانی تاجی ئیمپراتۆری لەسەر کۆپەکی ناپلین بەپێوەبجێت کە ئەوکات تەنها تەمەنی ساڵ و نیوێک بوو، ئەمەش وەک ناوینیشانی (درێژەدانێ شانشینی بێمالەیی بۆناپارتیست) ئەندامانی پەرلەمان کە لەبەرامبەر ناپلین کە لەسەر کورسی دانیشیبوو، کەوتبوونە کرونوژێردن. لەدرێژە قەسەکانی ناپلین، ئەوە دیارکەوت ئەو تانیستاش دەپێت ناشتی لەگەڵ پوسپادا بکات، ئەو فەرمانەیی بێرچوێوە کە بەژنارال ورتیبی کرد بەوێ کۆشکی کریملین بێت قینیتەر، بەپای ناپلین هەتا ئەوکاتەش ئەگەری ئەوە هەر هەبوو بەناشتی کردنیکی هیچ بەهیچ پێککەوتن بکات، ناپلین بەپەرلەمانی گوت (ئەو شەپەیی من لەگەڵ روسیام هەیه شەپی سیاسیی، من بەبێ هیچ کێنەو پێککەوتە دەستم بەو شەپەکردووەو هەزەدەکم روسیا لەو گرفتاریانە پرگاریکەم کە بە دەستی خۆی توشی خۆی کردوون.

من دەمەتوانی بە ئازادکردنی گوندنشینەکان²⁵⁵ تۆزینەیی خەلکی روسیا دژی دەولەتەکیان ببنەو شەپەیکەن، زۆر لە گوندنشینەکان داوایان لە من کرد ئەو کارە بکەم، بەلام خۆم لەپاگەیاندا نەو بپارێم بۆارد کە ئەگەری ئەوەی هەبوو مەرگی هەزاران خێزانی لێکەوتەر.

لەپاستیدا پووی دەمی قەسەکانی ناپلین لەپێکای ئەندام پەرلەمانەکانیەو لەگەڵ لێپرسراوانی گەورەیی روسیادابوو، بەپێی قەسە تزارەکانی دواتری روسیا، واتە نیکۆلا پاولوڤیچ، برای ئەلکسەندەری یەکەم لەگەڵ خۆی تزاری بوو، ناپلین بەم قەسەیی داوای لە ئیمپراتۆری روسی دەکرد سوپاسگوزاریین لەوێ ئەو دەستی بۆکارێ نەبردووە کە هاوشتیوێ پاپەرینەکی پوفاچف²⁵⁶ بێت دژی روسیا، هەرەها زانیویەتی ئەم جۆرە چەکەش بە دەستەوێ دەیه دەسلەتدارانی روسیاو دەیتوانی بەکاری بھێنیت، هەموو ئەو کلکەسوتە کارە بە دەستانێ دەولەتی فەرەنسای ئەو مانقپانەیی کە ناپلین دەیکردن بۆ خۆلادانبوو لەپاستییەکان و وە دیارکەوتنی پووداوەکان.

ئیمپراتۆری فەرەنسا دوو ئامانجی هەبوو: یەکەمیان دروستکردنی سوپایەکی تازە، دووەم دانیاییت لەیارمەتی یان تەنانەت لەبێلایەنی نەمسای پروس.

ئامانجی یەکەمی بەزۆری ھاتەدی، ناپلین ئەوکاتەیی لەپوسپادابوو فەرمانی بەحکومەتی فەرەنسی کردبوو ئەو کەسانەیی سالتیکیان ماوە بۆخەمەتی سەریازی بیکردن و یانگەشت بکەن و لەبەھاری سالی (1813) دا ئەو سەریازانە تەواو مەشقیان پێکربوو، هەرەها لەسالی (1812) شدا فەرمانی دروستکردنی لەشکری میلی دەیکردبوو و ئیستاشی بەباش دەزانی ئەو

²⁵⁵ - مەبەست لەو کۆیلانە کە لەلایەن کۆلاکەکانی روسیەو کاربان یێدەگراو ئازادیان نەبوو. (و-کوردی).

²⁵⁶ - شۆرش کۆیلەکانیو دژە خاوەن زەویەکان، بۆزاری زاتەر پەرلۆتێر یێشو سەیرنە، (و-کوردی).

له شکره میلییه به دهر له ویستی خویان بکاته سهریازو له گڼل سوپایان بخت، هرچه نده کاروپیشه ی گاردی میلی پاراستنی نارامی وناسایش بوو له ناو پانثایی نیمپراتوری فرنسادا، له ماته نژیکه ی (100) هزار سهریازی پیکهیتا، هروه ها ناپلیون به نه و سهربازانه ی له ناو فرنساو له لمانیای ژیر نیمپراتوریه ته که پیدا بوون نژیکه ی (250) هزار سهریازی کړکړده وه له گڼل نه و سهربازانه ی که له شه پری پوسیدایا به ساغی مابونه وه ده یکرده نژیکه ی (300) هزار سهریاز.

له سر هم بنه مایه نیمپراتوری فرنسا به پاستی ده یوانی له به هاری سالی (1813) دا سوپایه کی نک (300) هزار، به لگو (400) بژ (450) هزاره ی پیکهیتیت، ناپلیون گومانی له وه نه بوو ده توانیت به زوی سوپایه کی که وره دروستبکاته وه.

نینجا ناپلیون هر له به یانییه وه هتا شتوان خه ریکی دابینکردنی که ره سته و پیدایو یستیه کانی سهریازی بوو، هر له ده سته به رکړدن خواردن و که لوبه لی سهریازی و هیترو... ، چونکه له لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیا خوی له وه لامدانه وه ی نه و په یامانه ی ناپلیون که به توتلمین و نایاکوفلف و لریستونی داناریبون، هروه ها به ونا ماژده ناشتی خوازانه ی که ناپلیون له ناو په رله مانی فرنساشدا کړدن له لکسه نده هر هچ گرنکی پینه دان و ده سته پشخوری ناشتی نه کړد، ناپلیون بژی مه علومبوو ده بی له دم پوویاری ویستولیدا پووبه پووی سوپای پوسیا بیتته وه به سه ختی تیکیان بشکیتیت و سهرنگونیان بکات، ناپلیون ده یزانی زستانی سالی (1812) به لای کوتوزوفیشه وه به گرانی ته واپووه، به لام هتا نه وکاته ش نه پیده زانی دوزمه که ی له ماوه ی دوامانگی که به دوی نه وه وه بوو له تاروتینه وه هتا نیم سن له سرچواری سهربازه کانی تیدچوون، که نژیکه ی (100) هزار که س ده کات و سن له سر چواری تزیخانه که شی له ده ستدوره.

ناپلیون بی نه وه ی هله کانی له شکرکیشی بژ پوسیا بکاته وه ده یوانی له ویستولیدا چاوه پوانی پوسیا بیت ولیدیدا تیکیان بشکیتیت، به لام له گڼل هه موو نه مانه شدا مه ترسییه کی که وره هر له نارادامابوو، نه ویش نه وه بوو نایا پوسه کان هر به ته نها ده مینه وه؟ له دپسه مبه ری سالی (1812) دا ژنرالیکسی پروسه ی به ناوی یورک که له ژیر فره مانده بی مارشال ماکدونالدابوو، له پچو په یوه ندی به سوپای پوسیا وه کړد.

پاسته فردریک ویلهلم ژور له ناپلیون ده ترساو به زوی نه وکاره ی ژنرال یورکی مه حکومکړد، به لام ناپلیون نه و پاستیه ی ده زانی که پاشای پروس که ورتته هه لومهرجیک خرابه وه و نه گه لایه نگری پوسه کان نه کات نه وانه وانه ده توان له سره تختی پاشایه تی لایه بن، هروه ها نه و مه ترسییه سه بارت به ولاتانی تری ژیرده سه لای خوی له نارادابوو.

ناپلیون نه وه شی ده زانی نه گه ر پتی وای نه و پروسانه ی که به ده سستی نه و زه برو زه نگیان خوادرووه ته فروتونا کراون نه گه ر سوپای پوسیا بیتته سر خاکه که یان نه وانش بژ وهرگرتنی نازادی و پزگار بوونیان له ژیرده سته بی هه ولنادن، بژچونیک کی که مژانه یه،

کوتوزوف دژی دریزه پیدانی شه پو، هم ناکوکیه شی هر له به ر نه وه نه بوو خوینی سهریازانی پوسیا له پینا و پروس و ولاتانی تری ژیرده سته ی فرنسادا نه پزیتیت، به لگو له به ر نه وه بوو نه و سوپایه کی که م وماندووی به ده سته وه مابوو وشه پکړدن تازی له گڼل ناپلیوندا به هه له و مه ترسییه کی که وره ده زانی، به لام تزار هرگیز به ناشتی کړدن پازی نه بوو وپتی واپو نه گه ر موله تی نه وه به ناپلیون بدريت و سه رخوی که ویتته وه نه وانه وروپا وه ک پشوو له چنگ نه ودا ده مینه تته وه و سه رنه نجام مه ترسییه که ی سر پوسیا هر له نارادا ده مینه تیت،

نه‌ګر سوپای پوسیا بټوانیت بچیته‌سره خاکی پروس ته‌وا پاشاو خه‌لکی ته‌و ولاته ناچارده‌بن چه‌ک دژۍ فهره‌نسا هه‌لګرن، له‌لایه‌کی تره‌وه هه‌لسوکه‌وتی نه‌مساش وایلیټه‌تېوو به‌لای ناپلیټونه‌وه خۆش نه‌ده‌هاته‌به‌رچاو، خه‌زوری ته‌و نیمپراتر فرانسو له‌مترنخ که‌ته‌وکاته سیاستی ته‌و ولاته‌ی داده‌پشت له‌ګه‌ل پوسه‌کاندا به‌لین نامه‌یه‌کی بن‌ده‌ستوه‌ردان له‌کاروباری په‌کتریان مۆرک‌دېوو، چونکه نه‌مسا هه‌رله‌سالی (1812) وه وه‌ک هارپه‌یمانی فهره‌نساو له‌حاله‌تی شتوه شه‌پرکړنده‌ابوو له‌ګه‌ل روسیادا، نیمپراترۍ نه‌مسا به‌مؤی ته‌و خزمایه‌تیه‌ی که‌تازه له‌ګه‌ل ناپلیټ‌ندا هه‌ییوو ته‌و هه‌لومه‌رجه‌ی به‌سهر زاوه‌که‌یداده‌هات پېشبینی کړدېوو ونه‌ګری ته‌وه‌ی هه‌بوو له‌ناینده‌یه‌کی نژیکدا له‌ده‌ست زۆرو ستمی ناپلیټون پزګاریټت،

له‌و بارودوخه دژواره‌دا نیمپراترۍ فهره‌نسا ته‌وه‌ی وه‌بیره‌هاته‌وه که‌دوای داګرکړدنۍ شاری پۆما له‌سالی (1809) دا پاپی ده‌ستبه‌سهرکړدېوو وناردېوو بڼ سافقون و دواتر له‌سالی (1812) دا فهرمانی دابوو پاپ به‌یتنه کۆشکی فونتن بلو و وای نیشاندابوو ته‌و پاسه‌وانانه‌ی له‌ده‌وری پاپدان، ته‌نھا بڼ پزګرګرن له‌ته‌ون وله‌وکاته‌ش که‌پاپ له‌کۆشکی فونتن بلودا ده‌ژیا هېچ نیشانه‌یه‌کی زیندانی کړدنۍ ناوبراو مه‌علوم نه‌ییوو وپاپ له‌و کۆشکه‌دا ته‌نھا وه‌ک میوانی نیمپراتر سهریده‌کړاو به‌س.

بۆیه پاپ هه‌میشه نارپه‌زایی خۆی له‌وه درده‌بړی بۆچی ناپلیټون شاری پۆمای له‌ده‌ست ته‌و ده‌ره‌یتناوه‌و داویه‌تیه نه‌وه‌کی خۆی و بڼ چ ته‌وی زیندانی کړدوه، له‌به‌ر ته‌م هۆیانه ناپلیټون له‌(19/ی یینایه‌ری سالی (1813) دا به‌بن ناګدارکړنده‌وه‌ی پېشوه‌خت چوو سهردانی پاپی کړد، ده‌برا ناپلیټون ناشتی له‌ګه‌ل کاسۆلیکه‌کاندا بکات که‌هر له‌سالی (1809) وه نارپه‌زایی و پرته‌و بۆله‌یان دژبه ناپلیټون ده‌کړد، به‌لام ته‌و چارپیکه‌وتنه هېچ نه‌نجامتکی لټنه‌که‌وته‌وه، ناپلیټون پاپی حه‌وته‌می ناچارکړد به‌لین نامه‌یه‌کی جدی له‌ګه‌ل مۆربکات نیجا شاری پۆمای ده‌داته‌وه‌ده‌ست، ته‌م به‌لین نامه‌یه به‌تېروانیی گشتی له‌هه‌مان به‌لین نامه‌ی سالی (1802) ده‌چوو، ناپلیټون حه‌زی له‌نیعمت‌ازدان نه‌بوو، جګه‌له‌مش ته‌م کاره‌ی پېخۆشنه‌بوو هه‌ر لټشی نه‌ده‌زانی.

ته‌و ده‌ست له‌شاندانه‌ی له‌مانګی یینایه‌ری سالی (1813) شدا له‌ګه‌ل پاپداکړدی ته‌وه‌ی بڼ ناشکرايو که‌کاردينال دی پیترو نامۆزګاری پاپ ده‌کات بۆیه ناپلیټون بریاری ده‌رکړد کاردينالی ناوبراو ده‌ستبه‌جی ده‌ستبه‌سهریکرت و له‌فونتن بلو دوربخرتته‌وه.

له‌پزګاری دواتردا قسه‌یه‌کی سهرنجراکیش له‌ده‌م ناپلیټون ده‌رهاویژا سه‌باره‌ت به‌م ناشتی کړدنه له‌ګه‌ل پاپداو ګوتی(له‌نیستادا ده‌بن پۆما نازادبکرتیت...) به‌لګه‌ی به‌رده‌ست سه‌باره‌ت به‌م ګوته‌یه‌ی ناپلیټون، له‌سندوقه‌کاندا شاردرابؤوه هه‌تا سهرکه‌وتنی ګه‌وره به‌سهر دوژمندا له‌که‌ناره‌کانی ته‌لب-یان ویستولدا ته‌م دیکومیتنه‌نه درنه‌هاتن، له‌پاستیدا بینیمان ناپلیټون له‌سالی (1813) دا سالانی دواتریش به‌وه‌ی ده‌یریست سهرکه‌وتنی ګه‌وره به‌ده‌ستبه‌یتیت، ګفتوګوو ناشتیکړدنۍ له‌ګه‌ل دوژمنه‌کانیدا به‌شتیکي زۆر ده‌زانی، ساله‌های سالیجو به‌خت یاوه‌ری بوو، به‌لام له‌ګه‌ل هه‌موو ته‌مانه‌شدا شه‌ری سالی (1812) به‌به‌راورد له‌ګه‌ل پزګاری ژيانی سهریازی ناپلیټون وشاکاره دره‌وشاوه‌کانی وه‌ک داګرکړدنۍ تولقون له‌سالی (1793) دا هه‌تا دروستکړدنۍ نیمپراترۍه‌تیکي مه‌زنی جیهانی، وه‌ک خالیکي په‌ش^{ov} وابوو له‌پووی پرشنګی ودره‌وشاوه‌یی

سهرکه و تنه کانی پروس ناماده ی په یمان شکینی بیوو: پاشای پروس داوای له ناپلیۆن کرد سهریازگه کانی فهره نسا له جهند خالیګدا لاهریت، هرهو ما داوای (94) ملیۆن فرانکی ده کرد بڅه رچی سهریازگه کانی فهره نسا له پروسدا بدریت، به لام له وه لاما دم داخوازیانه په تکرانه وه، بریتانیاش نه یده توانی داګرکردنی نیسپانیا له لاین فهره نسییه کانه وه به په سمی بناسیت، ناپلیۆن که له (14) ی فبرایه ردا له کوبونه وه ی نه جوته منی قانون گوزاریدابوو به په سمی پایګه یانددبوو (بنه مالیه ی پاشایه تی فهره نسا حوکمرانی نیسپانیایان کردووه و لیره وداش هه رحوکمی ده کن).

مترینخ ^(۱۱۱) له مانگی مارسدا پتشنیارکی بڅ ناپلیۆن کردبوو نه ګر ناوبراو بیه ویت ناشتییه کی سهرتاسه ری و هه مه لاینه بکات نه و نه و له زمینه یه دا هه وله کانی ده خاته ګر.

ناپلیۆن دم پتشنیاره شی په تکرده وه و تاکه ریګاچاره به لای نه وه سهرکه و تنی کی ګوره بوو له که ناره کانی ویستول و نه مه ش هه موو کتسه کان چاره سهرده کات،

نه و له پاګه یانده نه کی (14) ی فبرایه ردا ناماژه ی به وه کردبوو، هه موو خاکی ژیر کونترولی نیمپراتوریه تی فهره نسا ده بی و ه ګر خوی بمینتته وه، مترینخ که مه تا نه وه کاته ش نه یده ویست له ګل ناپلیۆندا پتیه لاجیت، له فینندا به نو توی بالویزی فهره نسا ی ګوتبوو نیمپراتوره که تان به م قسانه ی ریګری ده کات له به رده م ناشتی کردن له ګل پروس و پوسیاو بریتانیادا.

نه مسا هه مان وه لای بڅ بریتانیاو پوسیا نارد، واته: نه و په یامه ی ناپلیۆن ده ست له بستیکي خاکی نیمپراتوریه ته که ی هه لناګریت وهیچ شیمتیا زکیش نادات و تنه ا شپ نه مانه په کلای ده کاته وه. سهر نه ګام پاشای پروس لایه نګری نه سکندره ری کردو یه هاوپه یمانه تی له ګلدا به ست، ناپلیۆنیش له به رامیه ردا به یه ک سهریازګری تازه وه لای دایه وه. ساکس و باوی یرو وریتمبرګ وباد، مه تا نه و کاته ش سهرله ریګای فهرمانه کانی نه و بوون.

(۱۱۲)

له پوڅی 15/ ی نیبریلی سالی (1813) دا ناپلیۆن له نارفورتدا که و ته ګل سوپا که ی و بڅ پوه به پوو بوونه وه له ګل پوس و پروسه کاندا، که و ته پڅ. نه م سوپا تازه یه به شپوه یه کی زقوباش ته یارګرابوو، به دریژایی نه و ساله ناپلیۆن هه موو کاته کانی خوی بڅ په ردا خکړدن نه و سوپایه و دانانی بودجه بڅی ته رخانکریوو، نه و نده بودجه بڅ نه و سوپایه دانرابوو هه رشتیکیان که مبابیه ده یانتوانی به پاره ی کاش بیګر و بارګرانی وهه راسانی ده وله ته ژیرده ست و هاوپه یمانه کانی فهره نسا نه بن.

ناپلیۆن نریکه ی (200) هه زار سهربازی چه کدارو نریکه ی نه و ژماره یه ی سهره وه شی سهریازی نیداری وکاره کانیه هه بوو، دروست پیش شپ، کوتوزوف وه زیری به رګری پوسیا مردبوو و سوپای پوسیاو پروس فهرمانده ی چه نګیان نه بوو،

له سهره تای شپه کاندا ناپلیۆن سهرکه و تنی به ده سته پتان، پوسه کان له ویستفلس کرانه ده ری و شپه کانی دووه و سیه میس له هه مان مانګدا له نریک هه مان شارو لوتزندا پوویدا.

سهرکه و تنی ناپلیۆن له و شپه پانه دا بیګه ردو کاملبوو، له ویستفلسدا مارشال بیه یر که له نریک ناپلیۆندا بوو پرینچکی ګولله توپکی به سینګی که وت وده ست و به جی مرد، ناپلیۆن ګرتی: مردن له نریکه نریک ده بیتته وه، له به رچاوی ناپلیۆن سهریازگه کان

تەرمی ئەر مارشالەیان لە شانتیلە کە ی پێچاوە لەمەیدانی شەریان دورخستەو، شەپی لوتنن زۆر دیژاوەو خۆیناوی بوو، ناپلین بەسەری ئەسپە کە لە بەرە یەکی شەپەو بە بەرە یەکیتر دەچوو و نینداری بەرەکانی شەپی دەکرد، ئەلکسەندەری ئیمپراتۆری روسیا و فردریک ویلهلمی پاشای پروس لە نزیک مەیدانی شەپە کە دابوون، بەلام شەپە سەرافەتی بەرەکانی شەریان نەدەکرد، پوس و پروسەکان لە وکاتە ی نزیکە ی (20) هەزار سەریازیان لیکوژابوو پاشەکشەیان کردو زیاڵەکانی سوپای فەرەنساش لەم ئەرمان کە مەترەبوو، دوا ی چەند پۆتیک ناپلین دەستە داگیرکرد.

دوا ی شەپی لوتنن، مەترنیک کەوتە نۆوانی هەتا ناشتی لە نۆوان ناپلین و هاوێماناندا بکات و هاوێمانیەتی نەمساش بە پارێزداوی بێنیتەو، شێوە ی ئەر ناشتی کردەش بە مەجۆرە ی خوارەو بوو:

دەبو ناپلین دەست لە گراندرەو و وارشتو شارەکانی هانزە ئاتیک و ولایەتی ئایلیری هەلگرت.

لە بەرامبەردا، بە شەکانی تری ئەوروپا، واتە: بە لچیکا و هەموو ئیتالیا و مۆلەندار ولاتی و ستفالیش لە ژێر دەسەلاتی ئیمپراتۆریەتی فەرەنسادا بێنیتەو،

ناپلین ئەم پێشنیاری ناشتی کردە ی پەتکرەو و ژنرال بوبنای بۆکۆشکی ئیمپراتۆری نەمسا ئاردوو پیتی گوت (من پیتۆستم بە پێکەتانی ناشتی بەرپاکردنی تۆ نییە، تۆ دەتوێت لە نای قورپادا ماسی بگرت...)

بە گالە جاپیو گوتبووی بە عەترو گولۆ پۆاندن ناتوانیت ولایەتەکان بخریتە ژێر دەست).

ئێتر نەمساییەکان بە داواکردنی کە پاندەو و ولایەتی ئایلیری بۆ ژێر دەسەلاتی خۆیان شیوێ گزێیەکیان دوستکردبوو و دیارە دوا ی ئەمەش داوا ی میلان و ئوسکان دەکەن و ئەو ئەو ئەو بە جەرگۆ ئازابوون هەتا ئەو ناچار بە شەپکردن بکەن و، شەپی یەکەم⁽⁵⁹⁾ بە ناشتی کردن کۆتایی هات، ئیمپراتۆری فەرەنسا بەم قسانە ی ئەو ی بە دیارە دەست ئەگەر بیانەوێت ولایەتیک لە چنگ ئەر دەریبن ئەو دەبێ شمشیرەکیان لە کالان پابکێشن.

لە بەرئەمە دووبارە ناپلین بپاری دایو و بۆهەمیشە شەریکەو و هیچ لە دەستەدات، لە هامبۆرگدا پاپەین دژی ناپلین دەستی پێکردبوو، ئیمپراتۆر ژنرال داووی بە فەرماندە ی لەشکرێک ئارد بۆ شارەکانی هانزە ئاتیک بۆ ئەو ی سەرکوتی ئەوانە بکات کە دژی پۆلیس و پیاوانی گومرگ ببوونەو، هۆی ئەر پاپەینەش ئەو بوو پیاوانی گومرگی فەرەنسی بە گرتە بەری توندوتیژی گەمارۆی ئابووری سەر بریتانیا بازگەنەکانی ئەر شارانەیان توشی دەستەوستانی کردبوو، ناپلین فەرمانی بە ژنرال داوو کرد هەندیک لە سیناتۆرەکانی هامبۆرگ و پاپەرائی پاپەینە کە دژی فەرەنساو چەند کەس لە ئەفسەران گولەباران بکات و ئەو پێنج سەت کەسە ی کە بە سەرپێچیکەر ئاسراون سامانەکیان دەستەبەر بکات.

دواتر ناپلین بە هارەلی سوارانی گاردە کە خۆی لە دەرس چۆدەو هەتا خۆی بکە یەنیتە ئەر سوپایە ی کە لە لای خۆرەلاتەرە بەرەو بوتنن کە دەکەوتە کەناری پووباری شپزە، هێزی هاوێمانانیش بە فەرماندە یی ویتگنشتاین و یارکلی دوتولی و میلورادوفیچ و بلوخر بوون و شەپی بوتنن کە لە (20/ی مانگی مایودا دەستی پێکرد لە خۆڕئاوا ی پۆی دواتر دا کۆتایی هات، ناپلین مارشال نی ئاردبوو هەتا لە خۆرەلاتەرە دەوری سوپای دۆژمن بەدات، بەلام نی درەنگ کەیشە ئەر شوینەو هێزی هاوێمانان پاشەکشەیان کردبوو.

نهم شه پەش وەك لیکدانەکی لوتزن خویناوی بوو، لە هەر دوولا سێ هەزار کەس کوژاو بریندار هەبوون، ئەمجارەشیان سەرکەوتن بەنسیبی ناپلین بوو و ناوبراو دەویست یەكسەرە بەرەو بەرلین بچیت و سوپای پوسیا و پروس تێکەشکێتێت، دوژمن بەقونەشەپەوێ پاشەکشەیان دەکرد و مەسەلەی پاوه دووانیان بەدوادمخست، لەپۆزی (22/ی مایۆدا ناپلین لەگەڕێتێدا پووبەپووی سوپای دوژمن بۆو و لەوتێشدا بەسەریاندا زالیوو.

لەبەرەبەری ئێوارەدا نزیک کۆتایهاتن بەو شه پە، دووک لەناپلین نزیکبۆو و بۆچەند ساتێ لەگەڵیدا کەوتە قسە و ئینجا لێی دووکەوتەو و بەپەژارەو هاتەلای کولنکور و پێی گوت (دۆستی مێهرەبانی من، ئیمپراتۆر دەبینی؟ ئەو ئیستا دواي ئەو نەهامەتیانە^(٦٦) سەرکەوتنی بەدەست هێناوەتەو و بەبۆچوونی من کاتی ئەوەهاتوو ئەزموون لەتێشکانەکانمان وەرگیرین.. بەلام دەبینی ئەو هیچ نەگەپاوه... و لەشەپکردن تێرناپیت، ئاکامی ئەمە باش ناییت).

مارشال دووک ئەجەلی هاتبوو، گوللە یەکی وێڵ بەر ئەودارە کەوت کە ناپلین لەنزیکییەو و پاوهستانبوو، گوللە کە سەرساچمە ی کردو و گەپایەو و بەر دووک کەوت...، مارشال دووک لەگیانەلادا تەنها توانی ئەو بەناپلین بلیت، هیوادارم لەناشتی کردندا سەرکەوتووبیت و پەیمانی پێکەوتن ببەستیت. ناپلین لەو لամدا گوتی (خواحافیز هاوێ)، ئێمە دووبارە یەکتەر دەبینین و... لەوانە یە بەم زمانەش)

مەرگی پیاویکی وەك دووک، کە ئیمپراتۆر خۆشی دەویست و پشتمانی پێدەبەست، کاریگەری زۆری کردەسەر ئەو و لەوکاتە ی دوژمن تۆپبارانی ئەو شوێنە ی دەکرد و پڕینچکی تۆپەکان لەملاوای دەکەوتن و لەبەن قەدی دارە کە دانیش و ماو یەك مات و غەمبار کەوتە بێروخە یالەو، ناپلین لەماو ی شه پەکانی سالی (1813) دا زۆرجار گیانی خۆی دەخستە مەترسییەو، بەتایبەت لەو شوێنەدا کە پێویستی بەبوونی ئەویش نەبوو، ئەوکارە ی کە پێشتر نەیدەکرد تەنها لەکاتی زۆر زەووریدا، چونکە ئەو لەو بېروایەدابوو، مانی فرماندە ی سوپا شتیکی پێویستە بۆ درێژەدان بەشه پەو سەکەوتن.

تەنانەت بێرۆکی ئەو لای ئەو کەسانە ی نزیک لەخۆی و دەووبەریشی هەستی پێدەکرا کە ناپلین لەناخیدا بێزارە لەگیانی خۆی، بەلام ئەم ئارەزووی بەمەرگی بەنەینی دەهێشتەو، بەدرێژایی ئەو ماو ی پوس و پروسەکان پاشەکشەیان دەکرد، بەتۆپ باران و تەقەکردنی زۆرەو و بەرەو و پاوه دەچوونەو، گەرچی ناپلین بێ باکانە بەناو بلیتە ی ناگری تۆپ و گوللەکاندا گیانی خۆی توشی مەترسی دەکردەو بێ ئەو ی پێویستبکات لەپووی سەربازییەو و ناوبراو لەو شوێنەدابیت، دواي شه پە بوتزن و چەند پۆزێک پاوه دووانی سوپای دوژمن، هەردوولا پێشنیاری نەمسایان قبۆلکرد، لە (4/ی یۆلیۆی سالی (1813) دا پەیماننامە ی ناگریەستی پلیس فیتزیان مۆرکرد، لەکاتی مۆرکردنی ناگری شه پە ناگریە یمانان و نەناپلینیش پازی نەبوون ناگری ناگریەستی بێتەهۆی ناشتی کردنی یە کجەرەکی.

هەرچەندە هەردووکلا لەسەر بنەمای پێشنیارەکی میترنیخ پازیبوون نوێنەرانی خۆیان بۆ ناشتی کردن بنیۆن بۆ پراگ، هاو پەیمانان دەیانزانای دواي سەرکەوتنی ناپلین لەشه پەکانی لوتزن و بوتزن هیچ جۆرە ئیمتیازێک نادات، بەلام ئیمپراتۆری پوسیا تەنها لەبەر ئەوە بەناگریەستی پازی ببوو، چونکە بارکلی دوتولی بەرپەسمی بەتزاری پاگیانداو پێویستە دواي ئەو هەموو شه وروشوقانە سوپای پوسیا پێکبەخشێت و ئەو کەمێ پشوو ی بێتەو بەر، ناپلینیش هەرلەبەر ئەوە پازی ببوو ناگریەستی

قبولیات، هه تا دهست به سوپاکیدا بێنێتهوه و پێکیخاتهوه، ئیمپراتۆری فەرهنسا به پراگرتنی شهڕ توشی هه له یهکی گهروه بژوه، چونکه به بهرژوهندی دۆژمنهکانی شکایهوه.

ههروهها بووهوهی ئهوهش نه مساله یۆلی کاری ناشتی پێکردنیان بچێته دهڕێ و به کهوتنه گهله هاوپهیمانان.

جیگای خۆیهتی لێره دا ئاماژه به وه بکهین هاوپهیمانان تێبینی ئه وه له گهروه یه ناپلیۆنیان نه کردبوو، هه ره چند سالتیک دای ئه و میژوه سهردارانی پوس و پروس و شانشینی سوید، پروپاگهندهی ئه وه یانده کرد گویا هه ره له سه ره تاوه هه ستیان به وه هه له گهروهی ناپلیۆن کردوه که به ناگره به ست پازیبوه، بالێره دا ئه وه به لگه یه به یه نه پوو که ئه فسه رێک به ناری فلادیمیر نیفانویچ لومنتشن نووسیویه تی و ده لێت (له ناو سوپای پوسیای له ناو هاوپه یماناندا ئه م ناگره به سه ته به گه وه ترین به ده به ختی هه ژمارده که ن وه خابنی بێ هه لده کێشن) یاداشته کانی لوفنتشن یه کێکن له وه به لگه دروست و پهره هایانهی که سه بهاره ت به تاریخچهی شهڕی سالی (1813) نووسراون و یاداشت نووسه پوس و فەرهنسی و پروس و نه مساری و سویدییه کان به سه هه ئه م هه موو درۆیه یان ده بریاره ی ئه م نووسیوه.

به مجۆره په یماننامه ی ناگره به ست مۆرکرا، به لام ناپلیۆن ده بوست په یمانی ناشتی کردن بکات- یان هه موو شتیک- یان هه یچ، ئه مه دروشمی ناپلیۆن بوو له و پۆژانه دا که شهڕی سالی (1813) ی ده ست پێکردو هه ره به و دروشمه ش درۆیه ی به شهردا، هه تا له سنت هیلینیشدا ئه و کاته ی که ئیمپراتۆر هه موو شتیک له ده ستدا، ته نانه ت ئازادی خۆشی، هه یچ داخی بێ ئه و بریاره ی خۆی نه کێشا، چونکه به بۆچوونی ئه و هه یچ هه له یه ک پووی نه دا بوو و به گالته جاپیه وه ده یگوت: ئه که ره بۆخۆی نه باو نه وه که ی بوايه²⁶¹ ئه و دای ئه و تیکشکانه ی هه ره له سه ره ته ختی پاشایه تی خۆیدا ده مایه وه، زۆرجار ئه م قسه یه ی ده کرد.

دای نه هه مه تیه که ی شهڕی مۆسکۆ که زۆریه ی گه له فەرهنسای خسته پرسه وه، پاریس پێشوازی له ناپلیۆن کرد، وه ک جاران هه موو ئیمپراتۆریه ته که ی هه ره له ده ستدا ما بوو ئه مجاره شیان که ته نها به له ده ستدانی ئه و ولاتانه ی نه ک ژێرده سه ته به لکو ده ستنیشانی خۆی بوون و به شیک نه بوون له پانتایی ئیمپراتۆریه تیه که ی بگه راپایه وه پاریس به وه پهی گهرمییه وه پێشوازیان لێده کرد.

به لام ناپلیۆن ده یزانی دانی ئه م ئیمتیازانه ده بنبه وه ی سه ره که و ته نی سیاسی و ئابووری بریتانیا و پێشه سازی فەرهنسا له به رامبه ره پێشه سازی بریتانیا دا شکسته خوات و قه یرانی سالی (1811) نه خۆشییه کی کوشنده بوو و بیکاری سه ره له ده دات و شۆرشی سه که برسییه کان به رپاده بێت که له گولله ش ناترسن، به لام برژوازیه تی فەرهنسی که ئه و پابه ری به نێو به وه فای شهڕی ئابووری بوو دژی بریتانیا ئیتر هه یچ که لکی بێ ئه وان نامینیت،

ئیت لێره و دا برژوازیه تی فەرهنسا به ج ئومێدیک ئاماده بێت مل بێ ئه و زۆرو سه ته مه ی ئه و که چبکات؟ خۆنه گه ره بریاربیت به جۆریکی تریش فهرانپه وایی بکات، ئه و نه خۆی چه زی ده کردو نه ده شی توانی، بۆیه له بری ئه وه ی بیر له ناشتی کردن و

²⁶¹ - دای تیکشکانی ته ختی پاشایه تیان ده دا به وه ئه و به ماله شانشینه، وه ک له وه به ره له شانشیه کانی پروس و نه مساو... زۆری تر دا خۆنه مانه وه. دای داگیر کردنی ولایه ته کانیان ته خت و ئاراجی پاشایه تیان ده ده را به وه. لێره دا ناپلیۆن مه به سه تی له وه یه، ئه که ره نه وه ی خۆی واته: به ماله ی پاشایه تی پشواشی میژوویی دێرنی هه بوايه. (و- کوردی).

گه پانه‌وی بۆ پاریس بکاته‌وه، که لکه‌له‌ی ئه‌وه‌ی له‌بن کلێشه‌ی سه‌ریدا‌بوو شه‌پکی تازه‌ له‌که‌ناره‌کانی ویستول و نه‌مندا بکات.

له‌دانیشتنه‌کانی ناشتی پراگدا که‌وه‌ک گالته‌جاری لیته‌اتبوو، داوایان له‌فهره‌نسا ده‌کرد ده‌ست له‌هامبورگ و ولایه‌تی نابلیری و... هیتز هه‌لگرت، که‌رچی نابلیرن له‌ولاوه‌ له‌خه‌یالی داگیرکردنی نه‌مندا‌بوو. نابلیرن وه‌ک له‌مه‌ویه‌ر گوتمان پێی وابوو ئه‌م کێشانه‌ نه‌ها به‌لوله‌ی گولله‌ تۆپه‌کان چاره‌سه‌رده‌کریت، ئیمپراتۆری فهره‌نسییه‌کان، هه‌موونێشه‌رو بالوێزه‌کانی له‌ولاتانی تورکیا و ئێران و تورکیا و سوریا بانگه‌یشتکردنه‌وه‌ که‌پێش شه‌پ نێردرا‌بوون، سیاسه‌تی نه‌مسا به‌جۆریکیو نه‌سه‌رکه‌وتویی نابلیرنی به‌سه‌ر هاو‌په‌یماناندا پێخۆشبوو و نه‌پێچه‌وانه‌که‌شی.

کاتێ مترینخ که‌یشته‌ درسد که‌شوێنی هه‌وانه‌وه‌ی نابلیرن بوو، له‌پۆژی (28/ی یونیودا چوووه‌ کۆشکی ئیمپراتۆر که‌وته‌ گفتوگۆکردن له‌گه‌لیدا.

نابلیرن ده‌ستی کرد به‌هه‌په‌شکردن و به‌پاشکاوێ به‌مترینخی گوت: نه‌مسا به‌به‌هانه‌ی ناویزیوانی کردن ده‌یه‌وێت شوینتیک له‌پیزی هاو‌په‌یماناندا بۆخۆی بکاته‌وه، هه‌روه‌ها به‌مترینخی گوت: پووتر بدوێ، ئایا ده‌ته‌وێت له‌گه‌ل مندا به‌هنگیت؟ چونکه‌ هیچ کاتێ مرۆڤ ناشتی خوازه‌بووه‌! هیچ کاتێ ده‌رس له‌مه‌له‌کانیان وه‌رنانگن، پوس و پروسه‌کان به‌و بازرگانییه‌ی له‌گه‌ل بریتانیادا ده‌ستیانداوه‌تی و به‌سه‌رکه‌وتنی زستانی پابردوو له‌خۆیان بایی بوون و غیره‌تی ئه‌وه‌یان په‌یدا‌کردوه‌ شه‌پ له‌گه‌ل مندابه‌کن، ئه‌وان تیکده‌شکێنم، هه‌رچه‌نده‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌م قسه‌یه‌ی منیان به‌تو گوتوه‌.

که‌واته‌ توش^(٢٦٢) هه‌مان چاره‌نووسی ئه‌وانت ده‌وێت؟ ژۆر باشه، به‌خزمه‌ت ئێوه‌ش ده‌گه‌م، مانگی ئۆکتۆبه‌ری داماتوو ده‌تبێمه‌وه‌ له‌فینلاندا بیرت نه‌چیت باش.

مترینخ، به‌وپه‌ی پێزه‌وه، به‌لام به‌ده‌ربهرینکی چاونه‌ترسانه‌ گوتی: مه‌به‌ستی ولاتی نه‌مسا نه‌یه‌یه، به‌لکو ده‌یه‌وێت ناشتی به‌رپابکات، ئینجا شیوه‌ی دانووستانه‌که‌ی بۆشی کرده‌وه‌و گوتی: ئه‌گه‌ر به‌پێژتان پازین نابلیری و هامبورگ و برم و لوبک و گراندوشه‌ و وارشر، له‌پاریزه‌ری هاو‌په‌یمانیه‌تی رن، چاوپۆشی بکه‌ن، ئه‌وا ئه‌و شوینانه‌ی تری ژۆر ده‌سه‌لاتی ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌ت هه‌رله‌ده‌سه‌ختۆدا ده‌مینیته‌وه‌و ناشتی ده‌کریت، نابلیرن توپه‌بوو و گوتی: به‌لام من ده‌ستی ئێوه‌م خویندۆته‌وه‌و^(٢٦٣) نیازی شاره‌وه‌ی ئێوه‌ ده‌زانم، ئێوه‌ی نه‌مساوی هه‌موو ئیتالیاتان ده‌وێت، دۆسته‌کانی ئێوه‌ش پروسه‌کان هه‌موو پۆلونیایان ده‌وێت، پروسه‌کان داوای ساکس ده‌که‌ن و بریتانیایه‌کانیش چاویان له‌هۆله‌نداو به‌لجیکاوه‌یه‌و ئه‌گه‌ر من ئه‌مڕۆ به‌مانه‌ی توگوت پازیم ئه‌وا سه‌به‌ی ده‌بن ئه‌و ولاتانه‌ی گوتم به‌بێ خواویشتی خزم بده‌م، به‌لام بۆ ده‌ستگه‌یشتن به‌م دانووستانه‌ ئه‌وا ده‌بێ ملیۆنه‌ها که‌س بکه‌یته‌ سه‌ریانو خۆینی چه‌ندین نه‌وه‌ برێژیت و ئه‌و دانووستانه‌ش له‌نزیک ته‌پکی مون^(٢٦٤)، له‌گه‌ل مندا مۆریکه‌یت).

²⁶² - مه‌به‌ستی له‌ده‌وله‌تی نه‌مسا، ئه‌ک خودی مترینخ (و-گوردی).

²⁶³ - مه‌به‌ستی نابلیرن ئه‌وه‌یه‌ له‌نیازی دێن که‌یشووم، ئه‌و رسته‌به‌وه‌ک خویندانه‌وه‌ی ئیجابی ده‌ست ده‌رده‌بریت، که‌به‌ مانای ئه‌وه‌ش دێت بۆی ده‌زانم چیتان له‌بن سه‌ری

دايه‌، (و-گوردی).

²⁶⁴ - مون: ته‌پیکه‌ له‌ نزیک پاریس (و-فارسی).

مترینخ له‌وه لآمدا گوتی کس وینای نه‌وه ناکات و نه‌و ناشتی کردنه‌ی له‌سەر ئه‌م بنه‌مایه‌ییت زۆر شه‌ره‌فمه‌ندانه‌یه‌و جیکای شانازییه‌.

ئینجا ناپلین ئه‌مقسه‌یه‌ی کرد(دانی بچوکترین ئیمتیاز به‌لای منه‌وه نه‌نگیه‌) هه‌روه‌ها درێژه‌ی به‌قسه‌که‌ی داو گوتی: ئیمپراتۆره‌که‌ی تۆ چونکه‌ به‌کۆپه‌ پاشایی له‌دایکبوون نازانن و ناتوانن درک به‌هسته‌کانی من بکه‌ن، ئه‌گه‌ر ئه‌مانه‌ تیکیشبشکێن ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ پایته‌خته‌کانی خۆیان و ته‌خت و تاراجه‌که‌یان هیچی لێکه‌م نابێتوه‌، به‌لام من سه‌ریازم پتویستم به‌شکۆمه‌ندی و سه‌ره‌که‌وتویی هه‌یه‌و ناتوانم به‌سوک و پرسیوایی بگه‌ڕێمه‌وه‌ ناو میله‌ته‌که‌ی خۆم، ده‌بێ هه‌میشه‌ سه‌ره‌که‌وتوو سه‌ربلند بمێنمه‌وه‌) له‌وه‌ لآمدا مترینخ گوتی: ئه‌گه‌ر وابێت ئه‌وا هیچ کاتێ شه‌پ کۆتایی نایه‌ت و به‌هۆی ئه‌مه‌وه‌ هه‌موو ئه‌وروپا و فه‌ره‌نسا و ئێران ده‌بێت، که‌واته‌ پتویسته‌ ناشتی بکریته‌، هه‌روه‌ها درێژه‌ی به‌قسه‌که‌ی داو گوتی: به‌ڕێز من لێره‌دا سه‌ربازه‌کانی ئێوه‌مان بینین و زۆربه‌یان می‌ردمنداڵ و کاتی گرتنی سه‌ربازیان نه‌هاتوه‌، ئه‌گه‌ر ئه‌مانه‌ له‌شه‌په‌کاندا به‌کوشته‌بچن ئایا ده‌توانیت سه‌ربازیه‌تر بگریته‌وه‌ که‌له‌مانه‌ش می‌ردمنداڵه‌ن و جیلێ بچوکترن؟

مترینخ له‌یاداته‌شکه‌انییدا ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ ده‌لێت: کاتێ ئه‌م قسه‌یه‌مکرد، ناپلین په‌نگی تیکچوو و کلاوه‌که‌ی له‌سه‌ری لابرڤوو به‌زه‌ویداو نه‌پاندی وگوتی (تۆ سه‌ربازنیت، تۆ وه‌ک من پۆچی سه‌ربازیت نییه‌، تۆ له‌هۆردووی سه‌ربازیدا نه‌ژیاویت، تۆ پانه‌هاتووی له‌سەر ئه‌وه‌ی پۆچی که‌سانیه‌تر له‌کاتی پتویستیشدا پۆچی خۆشت به‌خت بکه‌یت، بوونی (200) هه‌زار که‌س به‌لای منه‌وه‌ جیه‌) ناپلین له‌م توپه‌بوونه‌یدا هه‌ندێ قسه‌ی نابه‌جێشی کردون، ئینجا درێژه‌ی زیاتری پێداو گوتی: جگه‌له‌مه‌ش ئه‌و سه‌ربازه‌ فه‌ره‌نسییه‌نه‌ی که‌تۆ لێره‌دا لایه‌نگریان ده‌که‌یت و به‌قته‌ تۆ گله‌بیان له‌من هه‌یه‌، راسته‌ من (200) هه‌زار سه‌ربازم له‌روسیا له‌ده‌ستدا که‌(100) هه‌زار که‌سیان له‌باشترین سه‌ربازه‌کانی فه‌ره‌نسابوون و زۆر مخابه‌م بۆ ئه‌وانه‌ هه‌یه‌.. به‌لێ به‌لای منه‌وه‌ زۆر جیکای داخه‌، به‌لام ئه‌وانیه‌تر²⁶⁵ ئیتالیایی و ئه‌لمانی و پۆلۆنی بوون).

له‌وه‌ لآمدا مترینخ گوتی: باشه‌، به‌لام به‌ڕێزتان باوه‌رده‌که‌ن که‌نه‌مه‌ به‌لگه‌نییه‌ بۆ ئه‌وه‌ی بتوانرێت بۆ که‌سیکی ئه‌لمانی به‌نمونه‌ به‌ئینیه‌ته‌وه‌؟

دوای ئه‌و گفتوگۆکردنه‌ ئه‌وه‌ ئاشکرا بوو ئه‌م سه‌ردانه‌ی مترینخ هیچ ناکامیه‌کی نابێت، ناپلین ئاماژه‌ی به‌وه‌کرد نه‌مسا له‌تۆدێ و به‌هێزی سوپا که‌ی زیادی پێوه‌ده‌نیت، چونکه‌ مترینخ تکایکرد ناپلین پێگای بدات مه‌رجه‌کانی ناشتی کردنی بۆ پاس بکات. ئیمپراتۆری فه‌ره‌نسا هاواری کردوو وگوتی: ئێی، تۆ سووری له‌سەر ئه‌وه‌ی قانون فێری من بکه‌یت! زۆر باشه‌ به‌ڕێز مترینخ، بریتانیا چه‌ند پاره‌ی داوه‌ته‌ ئێوه‌ هه‌تا شه‌رم له‌گه‌لدابکه‌ن؟ باشه‌ ئێوه‌ شه‌پتان ده‌وێت خواحافیز هه‌تا چاوه‌یه‌ک که‌وتنه‌وه‌مان له‌فینندا(ناپلین به‌م قسه‌یه‌ی که‌گوتی بریتانیا چه‌ند پاره‌ی داوه‌ته‌ تۆ ویستی به‌جۆرێک نوژمنکاری خۆی پابه‌گه‌یه‌نیت.

²⁶⁵ - مه‌بستی ناپلین ئه‌وه‌یه‌ ئه‌و (200) هه‌زار سه‌ربازه‌ی له‌شهری روسیا دا تێداچوون ته‌نها (100) هه‌زاریان فه‌ره‌نسی بوون و باقیه‌که‌ی تر غیره‌فه‌ره‌نسی بوون و جیکای داخ نیی. (و- کوردی).

کاتی مترنخ له لای ناپلیون پوښت وچوه دهری مارشال برتیه که زور هزی له ناشتی کردن بوو وپښتیاره که ی مترنخی به باش وشه رفه ندانه ده زانی، لئی پرسى: سر نه نجامی دانوستانه کان چی بوو؟ له وه لامدا مترنخ گوتی (سړیند ده خزم که وړه که ی نئره عه قلی خزی له ده سنداوه).

ناپلیون پیشوخت ده یزانی گفتوگو کردنی پراگ هیچ نه نجامیکی نابیت وه زیشی نه ده کرد شه ربگریت و ته نها کاتی پیته سرده برد، نوینه ره کانی پوسیاو پروس و مترنخیش له چاوه یوانیدا بیتزابوون، نه مانه له (12/ی یولیووه له پراگدا ناماده بوون، که چی هیچ هه والی نماینده ی فره نسانه بوو، دوی گفتوگو کردنه که ی مترنخ له که ل ناپلیوندا دودولی نه مساوییه کان یه کلارایه وه و مترنخ به پاشکای به نارینی نوینه ری فره نسای گوت نه گهر دانوستانی پراگ هه تا کوتایی مانگی نوگوست نه به ستریت، نوا نه مسا ده چپته گل هیزی هاوپه یمانان.

بارودخی نه وروپا له شتواند ابو له و پوزانه دا هه والی شکست وناکامی سوپای فره نسا له به ره کانی شه پی نیسپانیادا هاتبوئارا، بریتانیایا پارتیزانه کانی نیسپانیا سوپای فره نسیان هه تاکتیه کانی پیرینه پاشه کشف پیکردبوو و فلینگتن له فیکتوریادا سرکه ورتی به ده ست هینابوو، ناپلیون به کنت دونارینی نوینه ری خزی بۇ دانوستانی پراگ گوتیوو: چند ده توانیت کاری ناشتی کردنه که دواخه هه تا بیته پیکر له به رده م کونگره که دا، هه روه ها چند ده توانیت پیکر له به رده م به ستنی کونگره که دا، هیچ جوره نیمتیازنک نه ده یث، وه که هه مان په نندی دیپلوماسی که یقوانیه کان ده لئین: گپراوه که نازادنه که ی، په پیره وی نه مانه بکه.

نارین و کولنکور و فوشه و ساواری و برتیه و هه موو مارشاله کان داوایان له ناپلیون کرد ناشتی بکات، به لام هه موو هه ولی نه مانه که لکی نه بوو، ساواری وه زیری ناووخ که ناپلیون نازناوی دوک دوروفیگری به شانازییه وه لئینابوو، غیره تی وه به رخزی هیناو به نیمپراتوری گوت: میلله ت له پای نه وشه په یه که له دوی یه کانه کول وکوتر بووه و ترسی نه وه هه یه دئی نیمپراتوره خوښه ویسته که یان پاپه پن، له وه لامدا ناپلیون به وه زیری ناویرای گوت: بیده نگبه ده ست له کاروبارنک وه رده ده که سرت لئی ده رناچیت.

له (10/ی نوگوست) دا ناگره ست کوتایی هات و مترنخ پایگه یاند نه مسا شه پ له دئی ناپلیون ده کات، شادی وخړشی له نه ندن و مؤدووه سربازیه کانی پروس و پوسیا بالی کیشا، ثیر له مه به دواوه هیزی هاوپه یمانان له سوپای فره نسا به هیتر ده هاته به رچاو.

(۱۱)

کوتایی هاتنی شه پی (1813) نزیکبووه، له پوسیاو پروس و نه مسادا خه ریکی گرتنی سهریازی تازه بوون، خواردن و پیدایستی جهنگیان کوده کرده وه و هیزه کانی خویان زیاده کرد، بریتانیا که بۇ جارکتیر کیسه ی دراوه کانی کردبووه و درتی له دانی زپوپاره نه ده کرد به هاوپه یمانان، وه که چۆن بۆبه هیتر کردنی فلینگتنیش له نیسپانیادا درتی نه کردبوو.

کزی گشتی سهریازه کانی هاوپه یمانان که یشتی (850) هزار، به لام سوپای فره نسا کزی گشتی (550) هزار که س بوو. شوارتز نبرگی نه مساوی کرابق فرمانده ی گشتی هه موو سوپای هاوپه یمانان، ناپلیون هیچ له ناویراو نه ده ترسا پوسه کان ثیر کوتزوف و باگراتیونیان نه مابوون و وه که سالی (1812) حسابی بۇ نه وانیتر نه ده کرد، به پای نیمپراتوری پوسیا نه وانه ی

شهری نسمولنسک و بفرۆدینفیان کردبوو، تاراده یهک به دلیری ده زانین، به لām ستادی فرماندهی پوسیای به گشتی به هیج لهقه لمده دان، تزار هتا ئو پۆژهی مردیش هه میشه ئه مهی دووباره ده کرده وه داخی ئه وهی هه بوو که نه ده بوا له مؤسکر پاشه کشه بکرت و پیتی وابوو هۆی تیکشکانی سوپای فره نسا، ته نه ساردوسۆلی زستان بوو، نهک تاکتیکه سه ریا زیه کانی پوسیای به هیزی سوپاکه ی، به مجۆره ئیمپراتۆری پوسیای سوپای سالی (1813) ی به سوپایه کی به توانا لیهاتوو ده زانی و پیتی له سه ریا زی هه موو ولاتانیتری هاوپه یمانان باشتربوو.

به لām سه یاره ت به پروسه کان نابلیۆن وهک چۆن له پروس و نه مساریبه کان چاری نه ده ترسا له ئه مانیش به هه مان شیوه بوو، به لām ده یزانی به پاسپارده ی برنادوت، که له سالی (1813) به دواوه خۆی به پاشای سوید دانا بوو ویه کیکبوو له دوژمنه کانی ئو، نه لکسه نده ری پوسیای سه رۆکانی ولاتانیتری هاوپه یمانان داویان له ژنرال مورۆ ئه وسه رکرده لیه شاهه یه کربوه یارمه تیان بدات.

ئهم ژنراله هه مان ئو که سه یه که له سالی (1804) دا به تاوانی ده ستیوونی له کو ده تاکه ی جورج کادودال و پیشگرو دا، ده ستبه سه ر کرابوو و دواتر داداگیراوه به فره مانی نابلیۆن دورخا یه وه بۆ ئه مریکا و له وکاته وه له ویدا ده ژیا. مورۆ که دوژمنی سه رسه ختی نابلیۆن بوو، پێک له وکاته دا گه یشته هۆردوی سه ربازه کانی پوسیای که تازه خه ریکبوو وشه پده ستی پێده کرد، یه که م ئامۆژگاری که مورۆ به تزاری پوسیای هاوپه یمانه کانی گوت، ئه وه بوو گوتی: (هه رگیز هیتیش نه که نه سه ر ئه وه به ری شه په ی که نابلیۆن له گه لدا یه، به لکو ته نه ا هیتیش بکه نه سه ر ئه و قۆلانه ی که مارشاله کانی فره مانده یی ده که ن) له گه ل ئه مه شدا ویزدانی ئه وپیاوه، واته: ژنرال مورۆ ئاسوده نه بوو، هه رچه نده ئه و به هانه ی ئه وهی هه بوو شه پی دۆی فره نسا ناکات، ته نه ا دوژمنی نابلیۆنه.

شازاده رپنین سه رکرده یه کی پوسییه و به چاری خۆی ئه وهی بینیه که (کانتی مورۆی چاری به سه ریا زیکی پیری دیلگیراوی فره نسی کوت، له گه لیدا که و ته قسه، به لām ئه و سه ربازه هه رکه ئه و فره مانده یی ناسییه وه و زانی پۆژگاریک فره مانده ی له شکری فره نسا بووه و ئیستا خزمه ت به دوژمنانی نیشتمانه که ی خۆی ده کات، چه ند هه نکاویک له ژنرال مورۆ دورکه رته وه و هاواریکرد (بۆی کۆماری) ئه و سه ربازه پیره فره نسییه ناوبراری ته نه ا به خائین ده هاته به چاو، بۆیه حه زی نه کرد له گه ل مورۆ دا بکه ویتته قسه.

ئه لکسه نده ری ئیمپراتۆری پوسیای مورۆی خسته ژیر چاودیری خۆیه وه و گرنگی به نه خشه که ی ئه و ده داو هیواداریوو ئه م پلانه ی سه ریکرت، تزار پیتی وابوو بوونی مورۆ به پله ی یه ک ده بیته هۆی تاکه هاوپه که به ری نابلیۆن له پووی سه رکرا ده تی کردنی شه پو دامه زانند و تاکتیکه کانی شه پو ده توانیت له به رامبه ر سوپای نابلیۆندا بوه ستیتته وه، دووه میش بوونی ناوبراو له ناو سوپای هاوپه ماناندا ده بیته هۆی گومان و ده لاوکۆن له لای سه ربازه کانی سوپای فره نسا، چونکه مورۆ هتا ئه و کاته ش که سه یه تی خۆی له ده ست نه دا بوو و وهک سه ربازیکی کارای کۆمارخواز مابۆوه و ده یانگوت: له خۆرا مورۆیان به ده ستیوون له کو ده تایی کادودالدا تاوانبارکردوو دادگایی کراو دووریان خسته وه بۆ تاراوگا، ئه لکسه نده ر ژۆر حه زیده کرد ژنرال مورۆ له جیگای شوارتز نیرگی فره مانده ی گشتی سوپای هاوپه یمانان دا بنریت، به لām خودی مورۆ پیتشنیاری ئه وه یکرد ئیمپراتۆری پوسیای فره مانده ی

گشتی سوپای هاوپه یمانان بگریته ده سنت و بڅوڅی بیټ به سه ریځی ستادی گشتی، به کورتی لیپرسراویه تی گشتی هه موو سوپای هاوپه یمانان به وشپوه یه وه ریگریټ، به لام چاره نووس به جوریکی تری هیتا.

یه کم شه پی گوره شه پی درسد بوو له (27/ی ټوگوستی سالی 1813) دا، له وشه په دا ناپلیون به یه کڼ له گوره ترین شاکاره کانی شه پی گیشټ، سوپای هاوپه یمانان له وشه په دا نزیکی (25) هزار کوژاو ویرینداریان هه بوون، به لام زیانه گیانییه کانی سوپای فره نسا (10) هزار سهریازیوو.

سوپای هاوپه یمانان که وټه پاشه کشه، له دوولاره (1200) ټوپ برده وام شراقه ی ټوپ هاویشتنیان ده مات له گهرم ی شه پر دا کاتی به شی چه پی به ری شه پی دوژمن شکستییه ټناو ناپلیون له ناوه راستی ټوپخانه که یدا پاوه ستابوو وسه پر رشتیاری ټوپه کانی ده کرد، له پې چاوی به ته پڅلکه ی پونیکسا که وټ که کوه لن له سهریازانی دوژمن له ویدان، خیرا فره رمانی به ټوپچییه کانکر دلوله ی ټوپه کانیان بڅای نه و ته پڅلکه یه وه رسوپینن و ټوپبارانی بکه ن، له ناو نه و ده سته سواره دا نه لکسه نده ری نیمپراتوری روسیاو ژنرال موری له گه لن دابوون که بڅ یه کم جاربوو نه رکی فره مانده یی گشتی سوپای هاوپه یمانانان جیبه جیده کرد، یه کیک له و ټوپان ی پټلی یه کم که به فره رمانی ناپلیون هاویژدان هه ردوک قاجی ژنرال موری په راندبوو، ناوبراو چه ند پڅیک دواتر مرد.

له هژدووی سهریازی فره نسی و هاوپه یمانه کاند! نه و نه فسانه یه ده ماده م ی ده کرد گوا یا ناپلیون به دوروبین خانیی له نیوان دوژمندا ناسیوه ته وه و به گولله ټوپیک که بڅوڅی ته قاندرویه تی کوشتویه تی.

هه رچو ټیکبیت ټیکشکانی هیزی هاوپه یمانان له شه پی درسدا زه بریگی کوشنده بوو وکوژانی ژنرال موروش که باشترین سهر کرده ی سوپای هاوپه یمانان بوو، زه بریگی گوره ی له وروو پڅیچه تی نه وان وه شاند، سوپای هاوپه یمانان له درسدا ټیکشکان به ریگای هه مه جږ به وه به رزاییه کانی متالیک پاشه کشه یانکر، پڅانی دواتریش مارشاله فره سییه کان، مارمون و ټیکتورو مور او سن سیرو ژنرال فاندان، دوی سوپای هه لاتووی هاوپه یمانان که وټبوون وچه ند هه زار سهریازیکی پوسی و پروس ی و نه مساویان به دیل گرتبوون، به لام ژنرال فاندان که سهره سستی سهرکه وټن بوو له پیشره وانی سوپای فره نسا دورکه وټبووه، سوپای هاوپه یمانان له پڅانی (29 و 30/ی ټوگوست) دا له کولمدا میرشیان کردبو سهر له شکره که ی نه و ټیکیان شکاند بوو و بڅوڅی وچه ند سهریازیتری به دیلگیرابوون.

نه م سهرکه وټنه لاهه کییه که من وده ی وه بهر سوپای هاوپه یمانان هیتا یه وه، خڅپاگری وناشتی نه کردن هه تا له حاله تی ټیکشکانیشدا، یه کیک بوو له و ناموژگارایه ی که ژنرال مورق پیش مردنی به رابه رانی ولاتانی هاوپه یمانی گوتبوو، هاوپه یمانان ده یانزانی کارامه یی و لیوه شاهوه یی سهریازی ناپلیون وک خوڅی مایته وه نه و سهریازه کانی نیستی که میړدمندالی (18 و 19) سالن، ناتوان جیگای نه و یه که سهریازییه به توانایانه بگرته وه که له گه لن بڅناپارتدا له میسرو سوریادا جه نگان و نه ورپایان خستو ته زیر پکیفی خو یان، هه تا نه م سهریازانه ی نیستیای نیمپراتوری فره نسا ناتوان تیزی نه و سهریازه فره نسیانه ش بکشینن که له شه پی مڅکډا مه یدانه کانی شهربان پرکردبوو له ترمی خو یان، ناپلیون بڅوڅی نه م راستیه ی ده رانی و هه سستی به وه شکر دبوو گرفتیک ی تری له پیشره وه یه، نه ویش نه و ه بوو به پی نه و په یپه وه ی که خوی کاری له سهرده کرد ده بوا جه نگاهور له کات وشوینی پیو یستدا له دوژمنه که ی به هیزتر بیټ، به لام نیستا هه موو شتیک وابسته به

شەپى ساكسەو بىو بىق خۇشى لە پەوشە دەچۆدەرى، دارو كەيە كىكىبو لە ھەرىق ھەماندە سەربازىيەكانى ئو لەم كاتەدا لەكوئى بوو؟ لە ھامبورگ سەرقالى گوللەبارانكردنى بازىگانانى سەربىچى كەربو لە بىرپارەكانى گەمارقۇدانى ئابوورى سەربەرتانیا، ئو يەكە سەربازىيە گەورەى سوارو پىدادانە ئو تۆپخانە مەزنەى بىق سەركەوتنى ئايندەى ئو پىتويستىبون كوان؟ لە دانتزىگ و ئەلمانىاي سەرو و خوارووى ئىتالىا و ئىسپانىادا بوون، ئەگەر ئو ھىزانەى بانگەشتىكردبايە بۆئە شەپە ئو ئو شوئىنانەى ئەمانەى لىببون و بەزۆر ھەمانەى وایيان دەکرد لە دەست دەچوون و پانتایى ئىمپراتۆرىيە مەزنەكەى كەمدەبۆو، خۆئەگەر بانگەشتىشى نەكردبان بىق ئو شەپەى پىشى كە ھاوپەيمانان لە بەرامبەرىدا بوون، دىسان توشى ھەمان چارەنووس دەبۆو، ئو ھاوپەيمانانەى كەدواى كوژدانى مورق سەردارى سەربازى شایستەو لىو شەپەىدا بوو، بەلام دور ئو ھەندەى سوپای ناپلىقن پىژدەيان زىاتىربو و پەرداخترىبون.

ھەندىك گرتى بىق پىگاچارە بىر مۆشى ناپلىقنىيان داگىركردبوو و خستىبوو ىر فشار، پىگای بەرلىن بەناھەموار دەھاتە بەرچاو، برنادوت بە سوپای سویدەو و بولوبەش بەبەشكە لە سوپای پروسەو كەزىرنەيان سەربازى ئو شوئىنانەبوون كە لەزىر پكىفى ئىمپراتۆرىيەى ھەرسادابوون وەك سكس و باوياو ... ھىتر، سوپای ھەرساىيان لەویدا پاشەكشە پىكردبوو. ھەروەھا ئو سەربازانەى لە ولاتانەى ژىردەستى ئىمپراتۆرىيەى ھەرسا لەگەل سوپای ھەرسادابوون جىگای پىشتىبەستىن نەبوون و پۆز بە پۆز سەد سەد ... لە پىزەكانى سوپای مەزن ھەلەھاتن و ئامادەنەبوون خزمەتى نەخشە نامەعلومەكانى ناپلىقن بگەن و شەپ لەگەل ھاوئىشتەمانىيە ئەلمانى نەژادەكانى خۆياندا بگەن.

لە (23/ئى ئۆگۆست)دا لەناوچەى گروس بىرن، ھىزى ھاوپەيمانان ھىرشىيان كرىبۆسەر لەشكرى مارشال ئاودىنو، مارشال ماكدونالدیش لە كاتسباخ دا شكستى خواردبوو، لە (14/ئى سىپتەمبەر)دا مورا ھىرشى كەردەسەر بلوخرو تىكىشكاند، بەلام نەيتوانى لەشكرەكەى لەناو بىریت، لە (6/ئى سىپتەمبەر)دا مارشال نى لەدەرىژدا تىشكا، ئىتر لىزەدرا ناپلىقن ھىچ بىرواچەى ئوتقى بەسەربازە ئەلمانىيەكان نەمابوو و بەسەربازى پىشتىبەستىو خۆى مەژمانەدەكردن، چونكە مارشال نى ئەنا لەبەر ئو تىشكا بوو سەربازە بەنەژاد ئەلمانىيەكان لەبەرەى ئو شەپە ھەلاتىبون، ھەروەھا ناپلىقن لەژنارەكانى خۇشى ئاپازىبوو و لە بارەو لەبروارى (8/ئى سىپتەمبەرى سالى (1813)دا نامەيك بىق وەزىرى بەرگرى خۆى دەنووسىت و تىیدا دەلىت ...) بەلام مارشال و ھەفسەرەكان لەشەركردن ماندور بوون، ئىتر ئو گپوتىنەيان نەماو كە پىشتەر پىچاوى مەزنىان دروستدەكرد ھەروەھا ھەرمانى بەناوبراو كرىبوو گرنگى بەقەلاتى سەربازى رەنانى بدات و بە ھىزى تۆكەى بكات و پىژەى كەسەكان و خواردنى تىدا دابىت.

مانگى سىپتەمبەر بەبى ھىچ شەپو پوداوىك بەسەرچوو، بەلام ناپلىقن وەك ھاوپەيمانان ھەزىدەكرد پىش ھاتنى زىستان شەپىكى يەكلاكەرەو بكات و ھىزەكەى خۆى تاقى بگاتەرە، پاپەپىنى بزوئەى پىزگارىخوانى مىللى ھەموو ئەلمانىاي گرتبۆو، دەستەى فیدايىيانى توگنوبندو پىكخراو نىشتەمانپەرستەكان و ەردەردە دروستدەبوون و دەھاتنەپوو، برژوا لاوھەكان و خۆئىندەكارانى پروسى و ساكسون و خۆئىندەكارانى ولاتانى گەل ھاوپەيمانىيەتى رن و وستفالى، بەناشكرا پايدانەكەياند ھەزەكەن لە دەست زۆرو ستمى بىگەنە پىزگارىيانىيت و كۆشش بۆئە دەكەن و دەست لەوخەباتە ھەلناگەن.

ناپلین به چالاکانه خوی بقی شاهی پایز ناماده ده کرد، به لام پیشو دهخت ده یزانی له م شاهی پیشویه سرکه وتوشیت شپکتایی نایت، چونکه ئو سووریو له سر ئوهی میج جۆره ئیمتیاژیک به هاوپه یمانان نه دات، ههروهه له وهش گیشته دوژمن به کۆکردنه وهی سوپایه کی به هیزو که لویه لی سهریازی ونازوقه یه کی ژۆر، نیازی وازه یمانی له شه پکردن نییه و تیکشکان قبولناکات، بقیه ناپلین ناچار بوو داوی (28) ههزار که نجیتر بکات بۆ خزمهتی سهریازی له وشوینانهی که له ژیر ده سه لاتاریه تی ئیمپراتۆریه ته که یدابوو، ئو بانگهێشتکراوه بۆ خزمهتی سهریازی مندالبوون و موویان لینه هاتبوون.

پیشبینیه کی مترنخ وه راستگه را (ده روزهی سهریازخانه کان که ئو سهریازه میرومندالانه سهرانیان ده کردن بۆ ناو نووسین پاش چه ند پۆتیک داخران، چونکه پۆیه کی ناپلین داوی کردبوو ته وایبوو، له سه ره تای پۆزانی مانگی تۆکتۆبه ردا، سوپای هاوپه یمانان ده ستیان کرد به مانتۆر و رده شه پو پتیکدادان له هه ندیک شویتداو هیرشیان ده هیتا له هه ندیک جیگا شدا پاشه کشه یان ده کردو هه لده هاتن، له پۆزانه دا که بقی ناپلین عاقیبهت خراپبوو، چالاکیهکانی ئو که سه رافه تی سوپای ده کردو هه ر پۆیه نه خشه یه کی بقی داده پشتن، به راستی تا قهت پپوکتین بوو، له و هاویه دا پوسه کان ولاتی شانشین و ستفالیان داگیر کردو ژومی پاشای ئویش هه لاتبوو، هه مکه ته کی باویر په یمانیه تی شکاندو په یوه ندی به هاوپه یمانانه وه کرد.

ده بو ناپلین هه رچی زووتره ناگری په ک شاهی گه رده بکاته وه و سرکه وتن به ده سه ته پینیت، هوی ئه م راستیه شه می له خوی ده پرس، ئایا بۆچی ئو ولاتانهی که ده ستینشانه دی خۆی پیشنه وهی سه ره نه جامی شه پ به دیارکه ویت خیانته تی پیده که ن؟ به لام له گه ل ئو هه شدا ناپلین په ی به مانای ئو نه ده برد، له (16/ی تۆکتۆبه ری سالی (1813) دا له ده شتایی لایزیگدا گه رده ترین شاهی ناپلین، که له و پۆزگاره دا له نه لمان ناویاننا بوو شه پی میلله تان، ده سته پتیکرد. له هاویه پۆزانی (16 و 18 و 19) ناپلین پوو به پوی سوپاکی پوس و پروس و نه مساو سوید بۆوه له لاییزدا جهنگا.

له ناو سوپای مه زندا سهریازی پۆلۆنی و ساکسونی و هۆلندهی و ئیتالیایی و به لجیکی و نه لمانی و ولاتانی هاوپه یمانیه تی رن، هه بوون. له سه رتای شه ردا، ناپلین (155) هه زار سهریازو هاوپه یمانانیش (220) هه زار سهریازیان نارده به ره کانی شه پ بقی لیکدان، هه تا نیوه شه ویش هه ردوولا به خۆپاگری ما بونه وه و تانه و کاته ش سرکه وتو دیار نه بوو، له پۆزی په که مدا سوپای مه زن (30) هه زار سهریازی به کوشته چوو، به لام ژماره ی سهریازه کۆژاوه کانی هاوپه یمانان زیاتر له (40) هه زار که س بوو، هه مو چاوه پوانی ئو هه یانده کرد سه بی چی پڕوده دات، به درێژایی ئه و شه وه هیزی پشتگیری بقی سوپای فه رنساو سوپای هاوپه یمانان ده ناردرا، به جۆری پۆزی دووه م کزی گشتی ئه و سوپایه ی بقی یاریده دانی ناپلین هاتبوون (15) هه زار سهریازبوون، به لام سوپای هاوپه یمانان (110) هه زار سهریاز به سه رکردایه تی برنادوت و بنیکسن په یوه ندیان پتیه کردبوون، له سه پیده ی به یانیدا ناپلین به هاوه لی مورا سهردانی مه یدان شاهی کردو ناویرا گوته: هه ر له دوی شاهی بفرۆدینفوه شه پی وا خۆیتاوی نه کراوه، له به یانی پۆزی (17/ی تۆکتۆبه ر) دا، ناپلین بۆ چه ند خوله کیک که وته بیرو خه یال و سه ره نه جام بریاریدا به یینته وه و خۆپاگری بکات، فه رمانیدا مروت که ژنرالینکی نه مساوی بوو و پۆزی پیشتر به دیل گیرابوو بقی بانگ بکه ن، مروت گوته: ده زانی به ریز نیستا نه مسا حه زبه ناشتیکردن ده کات و نه گه ر ناپلین بۆ خیره ناشتی دنیاو فه رنسا، به ناشتیکردن پاریییت، ئه و په یمانی ناشتیکردن نه گه ری هه په.

به دريژايي پڙي (17) ^{۶۶۶} هه ردو لايهني شهرکه ر خه ريکي کڙکړنه وه و تيمارکړني برينداره کان و ته داروکاتي سه رياني بوون.

ناپليون دواي دودوليه کي نذر بپرايدا به پڼگاي زالدا پاشه کشه بکات، به لام پيشنه وه ي بواي ه بېت نه و ماترانه بکات، له بهر به ياني پڙي (18) دا شه پرده ستي پيکړد، هاوسه ننگي شه په که به لاي هاوپه يماناندا ده شکايه وه، راسته دوو پڙ پيش (40) هزار سه رياني ليکږ راښو، به لام له شکرنيکي به هيتي (110) هزار سه رياني به ماناوه ماتبو، به جږي کاتي شه ده ستيکرا پڙه ي سه رياني هاوپه يمانان دوو به رامبه ر سوپاي فوره نسابو، شه ي پڙي هه ژده هم له پڙي شازده هم خويناو يتر بو، له گه رمه ي شه پدا هم مو سه ربازه کاني به په گه ز ساکسوني که به در له نيراده ي خويان له گه ل سوپاي فوره نسابو، هه لکه رانه وه و په يوه نديان به دوژمنه وه کړد لوله ي تږه کانيان که هه تا چند ساتيکيش پيش يوو له سوپاي هاوپه يمانان بو، وهر چه رخانده وه و تږپاراني سوپاي فوره نسا يان کړد شان به شان له گه ل سوپاي هاوپه يماناندا دږي ناپليون که و تنه شه پ، له گه ل هاتنه پيشي نه م پوداوه ش ناپليون هر به وده ي به رږو دلترانه دريژه ي به شه په که دا. کاتي بهر به ري خړناو شه په که پاگيرا هه ردو لا له پوږيه پووي په کتريدا به خږپاگري مابونه وه و شه په که په کلايي نه بېږوه، به لام له شه پي (18) له سه ر (19) ي تږکتبه ردا نه مه معلومبو دواي نه وه ي زيانتيکي نذر به سوپاي فوره نسا که پيشته بو ساکسونيه کان خيانه تيان کړدوه، نيتر ناپليون نه ده ي تواني خږپاگري له بهرامبه ر سوپاي دوژمندا بکات، نه بپراي پاشه کشه ش بدات.

پاشه کشه کړنه که له شه ودا ده ستي پيکړد به دريژايي (19) ي تږکتبه ر) به رده وام بوو له و ماوه يه دا ناپليون لايږيکي جيه پيش و بهر و خړناو چلوه، شه پ له هه موو کاتي خويناو يتر بوو، چونکه له ناو کڙلاني شارو شارو چکه و گوندو ناو دانييه کاندا لاشه ي سه ربازه کاني فوره نسا که له پاشه کشه دابوون وک ليژنه دار له ملاولدا که وتبوون، ناپليون فهرمانيدابو پرده کان دواي خويان ويرانبک و بيانسو تينن، به لام نه اندازيان زوتر نه و پرده انيان سوتانديون ونيستا (27) هزار سه ربازه مابوون بين و بيه پنه وه که پرده کانيان گر تپه ردان، فهرمانده ي له شکر ي پڙلوني مارشال پونياتوفسکي به برينداري به سواي نه سبه که ي هاتبو سه ر پوږباري نه لسترو خنکابو، به لام له گه ل نه مانه شدا به دوا ده تني سوپاي هاوپه يمانان پاگيرا. ناپليون به خږي و سوپا که يوه بهر و پوږباري رن پاشه کشه يکړد، کږي گشتي زيانه کاني سوپاي فوره نسا له پڙي (16) و 18 ي تږکتبه ردا به لاني که موه (45) هزار سه ريانيو، سوپاي هاوپه يمانان يش نزيکه ي (60) هزار سه ريانيان له ده ستيابو، چند پږيک دواي شه پي لايږيک ناله و هاواري سه ربازه برينداره کان و بږگني لاشه کورزاوه کان ده مات و نه و ناوه ي ته نيږوه، که س نه بوو مه يداني شه پ له و ته رمانه پاکبکاته وه، پزيشک نه بوو فرياي ترکه و ناله ي برينداره کان بکه و يت.

(□)

ناپلیۆن له لایبزیگوه ههتا سنووری فهره نسا، واته: ئه و میللای رن که فهرنسا ی له ئیمپراتۆریه تی ناپلیۆن جیاده کردوه پاشه کشه ی کرد، زۆر له وینه کیشان و هونه رمه ندان ئیلهامیان له پوداوه کانی سالی (1814) و ئه م ساته وه خته شوامانی ناپلیۆن وه رگرتوه، فلچه ئه فسوناوییه که ی دهستی مسوونی²⁶⁷ تابلۆکه ی ئه و که بێ ناپلیۆنی کیشاره له حاله تیکدا نیشاندادهات سواری ئه سپه که ی بووه به هیواشی به ناو سه ربازه کۆنه کانی خۆیدا ده پوات و به چاره پرخه مه کانیه وه له سهیری شتی که ده کات که سه ربازه کانی به چاو نابیینن.

له کۆتایی مانگی ئۆکتۆبهر سه ره تایی مانگی نۆفه مه بری سالی (1813) دا له ماوه ی کۆتایی شه پی ساکس و سه ره تایی شه پی فهره نسا²⁶⁸ نه ک ئیمپراتۆریه ته که ی ژێردهستی ناپلیۆن، کینه ی شه پتی که جگه رسقزانه له ناو ده رونی ناپلیۆندا قولی ده دان، ئه و شه پی که به سه ربازه کۆنه کانی ده وریه ری خۆی نه گوت: به لام له چاره مات و پیر غه زه به کانیه وه به دیارده که وت، ده بوا ناپلیۆن بۆ یه که مین جار ههستی به وه کردبا ئیتر کۆشکی ئیمپراتۆریه مه زنه که ی له حاله تی رماندایه، ئه و که تیره ی که به زۆر به ولاتانی ژێرده سه لاتنی خۆیه وه خستبوو و به زه بری ئاکرو ئاسن ملی به و میلل تانه که چ کردبوو و به سه ته به ئیمپراتۆریه ته که ی بن، ورده ورده به ری ده داو ده که وته خواری، ئیستا مورا، مارشاله خۆشه ویسته که ی، که فهرمانده ی سه ربازه سواره کان بوو و قاره مانیه هه موو شه په کانی بوو و ناپلیۆن به پاشای ناپلی دانابوو، به جیتی دێلێت و ده زانیته ئه م پۆیشته نی له بهر ئه وه په خیانه تی له که لدا بکات، ده یزانی ئه و به نه پتی له که ل هاو په ماناندا پتیکه و تنوه هه تا پارێزگاری له تهخت و تاراجی خۆی بکات، برا که ی ناپلیۆنیش جۆزێف، بریتانی و شۆرشییه کانی ئیسپانیا له شۆیه دورگی ئایریریان ده ره پاندووه. برا که ی که شی ژدوم که پاشای و ستفالی بوو له کاسل هه لاتیبوو، مارشال داووش له هامبورگدا له لایه ن پوس و پروسه کانه وه که مارق درابوو، ده سه لاتنی فهره نسا به سه ره لێ دندا که م بیژوه، بریتانیا و پوسیا و پروس و نه مسا هه ر به سنووری ولاتی فهره نساوه نه ده وه ستانه وه، ئه و ئیمپراتۆریه مه زنه ی که شاکاری ناپلیۆن بوو له کۆتایی ته مه نی نزیکه ده بۆوه، واته له هه موو لایه کییه وه له پوو خاندابوو.

ناپلیۆن هه تا ئه و کاته ش (100) هه زار سه ربازی هه بوون که ته نها (40) هه زاریان ده یانتوانی شه پیکه ن، ئه وانیتر ده بوا مه شقیان پتیکرا بوو بۆ شه پ سازکرابان، هه تا ئه و کاته ش سه ربازی له سه ربازگه کانی هامبورگ و داننزیگ و چه ند ناوچه یه کی تری ئه م لاوای ئه وروپادا مابوون و له به رامبه ریدا به وه فاداری مابوونه وه، کۆی گشتی سه ربازه کانی نزیکه (150-180) هه زار سه ربازی به ده سه ته وه مابوو، ئه و سه ربازه می ردمندا لانی که له سالی (1813) دا به سه ربازگیرابوون به په له له سه ربازگه کانداندا مه شقیان پتیه کرا.

²⁶⁷ - سونیه (1815-1891) نیکارگینگی فهره نسیه، زۆریه تابلۆکانی له سه ره پ، توانیوه تی وێنای حاله تی رۆژی ناپلیۆن له و ساته وه خانداندا به رجه ته بکات. (و- فارسی).

²⁶⁸ - مه به ست له شه ری سه رسووره کانی ولاتی فهره نسیه. (و- کوردی).

ناپلیون چه‌گی دانه‌ناو هه‌رییری لای شه‌پکردنیت ریوو وکاتنی به‌میه‌ره‌بانیه‌وه له‌گه‌ل مارشاله‌کانیدا ده‌دوا بژنه‌وه‌بوو
فرمانی تازه‌یان بژده‌ریکات، له‌وکاتانه‌دابوو که‌بریاریدا پاپ بگتێدرتیه‌وه یۆم وفردینانی پاشای ئیسپانیاش که‌پتێج سالبوو
به‌ده‌ستبه‌سری مابوو هه‌نگای پێدا بگه‌رتیه‌وه ولاته‌که‌ی.

له‌ناوچوونی (125) هه‌زار سه‌ریاز له‌شه‌پی لایبزیگ له‌نێوان هه‌ردوو لایه‌نی شه‌پداو پاشه‌کشه‌کردنی سوپای هه‌ره‌نسا دوا
ئه‌م کوشتاره‌، ده‌بوا ناپلیون ئیتر له‌وه‌بگات به‌شه‌پتکی گه‌وره‌وه سه‌رکه‌وتن تێیدا ناتوانیت هه‌موو ئه‌و گرفتانه‌ی سه‌ریان
لێداوه چاره‌سه‌ریکات، ئیتر ناتوانیت به‌سه‌ر مترینخدا بشه‌پتیت و پێ به‌زه‌ویدايدات ولتی بپرسیت چه‌ند پاره‌ت له‌بریتانیا
وه‌رگرتوو و ولاتی نه‌مسا هه‌راسان بگات و دانووستانه‌کانی ناشتی کردن به‌نه‌زۆکی بپلێته‌وه.

به‌لام دوا‌ی شه‌پی لایبزیگ که‌له‌سنووری ولاتی هه‌ره‌نسا نزیک ده‌بۆوه یه‌که سه‌ریازییه‌ بێ ژماره‌کانی نوژمن ده‌م له‌سه‌رپشت
به‌دواوه‌ی بوون، ده‌بوا چاری به‌په‌روه‌شه‌ سیاسه‌کانی خۆیدا بخشانده‌بایه‌وه، ئیستا هه‌په‌شه‌ی هێرشکردنی نوژمن بۆ سه‌ر
هه‌ره‌نسا که‌وتۆته‌ ناواو مه‌سه‌له‌ی به‌رگریکردن له‌خاکی نیشتمان له‌پێشدا‌بوو،

ئیمپراتۆر پێشنه‌وه‌ی بگاته‌ رن ناچاربوو له‌ (30/ی تۆکتۆبه‌ر) له‌هانویدا پێگایه‌ک به‌ناو سوپای هاویه‌پماناندا بۆخۆی بکاته‌وه
کاتی له‌ (2/ی تۆقه‌مبه‌ری سالی (1813) دا گه‌یشته‌ مایانس، ته‌نها (40) هه‌زار سه‌ریازی ئاماده‌ بۆ شه‌پکردنی
له‌ده‌ستدا‌ما‌بوون، ئه‌وانیتر هه‌موویان بریندارو نه‌خۆش‌بوون و سه‌ریازی جه‌نگی نه‌بوون، به‌لام ناویان له‌لیستی سه‌ریازی
هه‌رمابوو و ته‌مانه‌ هه‌موویان پژانه‌ شاری ناوبراوه‌وه.

له‌نیوه‌ی مانگی تۆقه‌مبه‌ردا ناپلیون له‌پاریسدا‌بوو شه‌پی سالی (1813) کۆتایی ها‌توو و شه‌پی سالی (1814) ده‌ستی
پێک‌رد‌بوو.

ده‌بوو هه‌رنسا په‌ی به‌و پاستیه‌ برده‌ که‌له‌سالی (1812) ده‌دا له‌شه‌پی مۆسکۆ نزیکه‌ی نیو ملیۆن سه‌ریازی تێدا‌چوو‌بوو
وله‌سالی (1813) شدا سه‌د هه‌زار سه‌ریازی کوژرا‌بوون.

به‌لام شه‌پ هه‌ر به‌رده‌وام‌بوو ده‌نگی تۆپه‌کان له‌سه‌ر سنووری هه‌ره‌نساوه‌ ده‌بیست‌ران، هه‌ره‌نسا توشی ته‌نگه‌زه‌ی ئابووری
هاوشیوه‌ی نیوه‌ی یه‌که‌می سالی (1811) ببۆوه، به‌لام ئه‌مجاره‌یان به‌یارمه‌تیدانی مالی ده‌وله‌ت بۆ که‌م‌کردنه‌وه‌ی بێکاری
چاره‌سه‌ر نه‌ده‌کرا، به‌هیچ کلۆجیک ئه‌گه‌ری پرگاریبوون له‌وته‌نگه‌زه‌ ئابووریه‌ نه‌بوو.

له‌سالی (1813) ئه‌وکاته‌ی ناپلیون له‌ئه‌لمانیا‌دا سه‌رکه‌رمی شه‌پ‌بوو، پۆلیسی هه‌رنسا که‌مه‌ک هه‌ستیان به‌سه‌ره‌لدانی
دیارده‌یه‌ک ده‌کرد که‌له‌سالی (1811) شدا هه‌بوو و به‌نه‌تی له‌پا‌پۆرته‌کانیا‌ندا بۆ لێپرس‌راوانی بالاتر له‌خۆیان ده‌یان‌نوسی
که‌به‌م جۆره‌ی خواره‌وه‌بوو:

کریکاره‌کان له‌گه‌ل یه‌کتیدا فسکه‌فسک و مقومقیانه‌، به‌ناشکرا نا‌په‌زایی خۆیان ده‌رده‌به‌ن و قسه‌ی نا‌به‌جێ زیاده‌ په‌وی
ده‌که‌ن.

که‌په‌که کریکار نشینه‌کانی پاریس که‌پۆ‌گاریکی ئۆدیو له‌ژیر ستم و زه‌برو زه‌نگی حکومه‌تا ده‌ژیان، هه‌ژده‌ سالی‌بو هه‌ر
له‌سالی (1795) وه‌ هیچ پا‌په‌ین و خۆپیشاندانه‌یکیان نه‌کرد‌بوو، ئیستا ورده‌ورده‌ به‌هۆی فشاری ئۆدی بێکاری و مه‌ژاری

هاواری ناپه زایان دهرده بېن، هژی ته نه ته نه بو جاسوسه کان له سرده می فوشه دا گه یشتبونه نه وپه پی تونوتیژی و به میژی و دواتریش له سرده می سواری دوك دوشدا هه مان په پیره وکردنی پیشو به پړوه ده چوو.

نه و نه بوو پزلیسی نه پنی له هه موو شوینیکدا وهك مارومول پلویبونه وه و مه فزه زه کانی ناسایش شه و پوژ ده گه پان و ده چونه گه په که کریکاره کانی سنت نه نتوان و سن مارسو و کوی تامیل و شه قامی موفتار، هه روه ها به هژی نه و نه بوو چینی کریکاری مهینه تبار بق وکینه ی له به رامبه ر حکومتدا هه بوبیت، چونکه ناپلیون داهیتیری ده فته رچی کریکاران بوو که کریکارانی به شیوه یه کی په ها ده خسته ژیر فرمان و ده سه لاتی خاوه ن کاره کان، نه و سالانه باجی خوینی ده ویست و سه رته تا هم باجی له نتوان پیاواری کامل و وریادا و ده رده گرد، به لام نیستا میتردمندالی (18) ساله ده بات هه تا کوشترگی سده هه زار که سی له شوینی دورده سندا به ریابکات، ناپلیون کریکارانی له هه موو نامیترکی به رگریکردن له مافه کانیان له به رامبه ر خاوه ن کاره کاندای بیه ش کردبوو.

به لام نیستا که مه ترسی دوژمنی دهره کی وهك سه رته تای شوش هه په شه له سنووه کانی فره نسا ده کات و داگریکه ران به ته مان دووباره ده سه لاداریه تی شانشیننی بورینه کان به پینه وه سه رته خت و تاراجی فره نسا، گریژی و ترس بالی به سه ر کریکاراندا کیشا، تارمایی خویناوی سه رکوته گری خوپه رست، که له زیاده کردنی ده سه لاته که ی تیرنه ده بوو له پیر سپرایه وه و به تیروانیی نه وانه، نه و په وه و لاخه ده سه لات په رست و خائینانی ناواره به ره و فره نسا له گه ل دوژمندا که وتونه ته پنگاو له گالیسه که کانی بیانیدا تیخخزاوون و بیرله دامه زرانده وه ی سیستمی کونی فرمانپه وایی ده که نه وه و ده یانه ویت هه موو پاشماوه ی شورش ریشه کیشبگن، چی بگن؟ له پشتی به ره ی شه پی ناپلیونه ده دژی نه واپه رن و به وکاره شیان مه سه له ی ملکه چکردنی فره نسا و هاتنه وه سه ر کاری بورینه کان ناسانیکن و دوژمن زالبیت؟

چینی کریکار له کوتایی سالی (1813) و سه رته تای سالی (1814) دا پانه په پین دژی ناپلیون، هه رچه نده به درژیایی فره مانپه وایی ته ناپلیون به قهت نه و ماوه یسه ی سه ره وه فشارو زوریان له سه ر نه بوو. به لام شیوازی بیرکردنه وه ی چینی برژوازی پیک به پیچه وانه ی نه مه بوو، زوریه ی خاوه ن کارخانه کان ده یانویست به رگری له ناپلیون بگن، چونکه نه مانه له هه موو که س باشر ده یانزانی بریتانیا چی ده ویت و چ ده کات، نه گه ر ناپلیون تییشکیت نه واکه به ری له گه ل کالاکانی بریتانیا چ له ناوخو دهره وه دا چه هند دیوار ده بیت، بازراگان و خاوه ن بانک کان و .. هیت، ده میکیبوو له حکومتی سه رکوته گری ناپلیون بیزاریبوون، ژماره ی بازارپه کانی ناوخو و ده ره وه پوژ به پوژ له که می دابوون، پاره هه بوو، به لام له بازارپه کاندای زور که س تییبی نه وه یان کردبوو، گرفت و ناپوونی ناسرکان زور له برژوازیه کانی خستبوو دودلی و ده سه وسته ستانی، هه تا نه واکته ش ناپلیون ده یوانی له گونده کاندای په ناگای یارمه تیدانی ده ست بکه ویت، نه و به گرتنی سه ریازی تازه و وگرگرتنی باج و یارمه تی له گونده کان هاوالاتیانی به خاکی سوتماک گه یانده بوو، گوندنشینه کان له ناپلیون زیاتر له میزشی بیگانان ده ترسان، به لای زوری گوندنشینه کانه وه، بورینه کان، واته: هاتنه وه سه رکاری سیستمی شانشیننی فیودالی و ده سه ته سه رداگرتنی زهوی و زاره کان له لایه ن فیودالیه کان و هاتنه وه ی ناغایه تی و خزمه تکاری، دانه وه ی ملکه کانی کلیساو مالی نه وکه سانه ی له سه رده می شورشدا به هژی لایه نگری شانشیننی ناواره ببوون، ترسان له م ده سته و تانی به یوزه همه ته زوره به چنگه و تیبوون، نه مه گوندنشینه کانی ناچارده کرد ناکامی هه له ی سیاسته چه و ته کانی

دەره‌کی ناپلین قبولبەن کە ئیستا بەشیوەی لەشکرکێشی لەلایەن دوژمنانەوه هەپەشە لەفەرنسا دەکات، جگە لەمانەش بەلای ئەوانەوه ناپلین باشتربوو لەپۆتیی شانشینی پێشوو، توێژێکی کەم، بەلام لەئەشرفەکانی کۆن و تازەبوون، ئەشرفە کۆنەکان هەتا ئەوکەسانە یەکخەزەمتی ناپلینیشیان دەکردو هەمیشە ئەمانە لەژێرەوه خۆیان لەبۆرینەکان نزیکە کردەوه، بەلام سەبارەت لەئەشرفە تازەکان واتە: مارشال و میرنشین و کنتەکان^(٦٩) بارونەکانی ئیمپراتۆری کە لە دەست گەورەکان یان زێریان وەرگرتبوو و چاودێریان دەکراو پارێزراو بوون، وەک پێشوو جیگای پشتپێتییەستن نەما بوون و تینوی ئەو بوون، ئیتر پاشماوەی تەمەنیان بەرابواردن و لەزەتوەرگرتن بەسەریبەن و پۆزگاری سەربازی و گیان فیداکاری بەپاڤدوو بێسپێرن.

ئیمپراتۆری فەرنسا جارێکیان بەتوڕەییەوه گوتیوی (بەپێزان، وەک دەبینم ئێوە ئیتر ناتانەوتت بچەنگن؟ برتیە دەیه‌وتت لەشانشینی خۆیدا بمیڤتێتەوه، گروبووش خەریکی پاوشکاریت و راپیش لەئوتیلە جوانەکی پارسیدا دانیشیت) راپ، بەشیوەیەکی مەیلە و ئالۆز وەلامی دایەوه و گوتی (بەلێ گەر دەم من دانی پێدا دەنێم... ناخر من بەخۆشگۆزە رانییەکانی پایتەخت زۆرکەم ئاشنا بووم) ژیان لەناو چادری سەربازی و لەمەترسی بەردەوامداو لەژێر بارانی گولەکان و ململانێ لەگەڵ مەرگدا) شەرکەسانی وەک ماکونالد و نی و ناوژەر و سباستیان و فیکتور و کولنکور و ساواری بەجۆرێک ماندوو و شەپۆتو کەردبوو، و دەوێرە قسەو دەندەدەکانی نلخەزانی وەک تالیران و فوشە کاری تیکردبوون و ئەمانە.

بارو دۆخی چێن و توێژە هەمەجۆرەکانی ئەوکاتی فەرنسا بەم جۆرەبوو، دواى تیشکانی ناپلین لەلاییزیکدا لەپۆانی (16) هەتا 19 ی ئۆکتۆبەری سالی (1813) واتە: جیا لەوسەرکەوتنەانی کە ناپلین بەشکۆمەندی دەگەرايەوه پاریس ئەمجارەیان بۆ ئەو گەرايەوه پاریس تاهێژەکانی خۆی بۆ پووبەپووبوونەوهی هیژشی دوژمنی ئاوسار لەسەردامالو بۆسەر فەرنسا دووربختەوه.

(5)

(بابڕۆیین لەباپیڕە فرانتز بەدین) ئەمە پستەیه‌کیو مندالە سێ سالتەکی ناپلین زوو زوو وەک توتی دووبارە ی دەکرده‌وه، کاتێ ئیمپراتۆر گوتی لەم پستەیه‌دەبوو بەقاڤا پێدەکەنی.

لەوکاتانەدا باپیڕە فرانتز، کە سوپاکە ی لەرن نزیکە بۆوه، ترس و گومانی ئەو ی هەبوو دوا پۆژێکی خراپ بێتەپێش، کە مەترنخی هۆشەندیش سەبارەت بەم پایە لەگەڵ ئیمپراتۆردایوو.

بەدلتایییەوه ئەو دوودلیە پەییەندی بەخزمایەتی نێوان ئیمپراتۆری نەمسائ ناپلینی زاویەو ئەبوو، کە کۆپەکی ناپلین بەمیراتگەرەوهی شانشینی فەرنسا دانراوو، هۆیه‌کیتری هەبوو کە دیپلۆماسیەتی نەمسای ناچاردەکرد بەتێڕوانینیکی جیا لەپروس و پوسیاو ئەلمانیا سەیری ئاگامەکانی شەپکات، بەلای بریتانیاییەکانەوه ناپلین ناشتی نەکرەو مەترسیدارو ئەو دوژمنیکە ولاتی بریتانیا بەدرۆژی (15) سەدە ی فەرمانرەوایی خۆی پووبەپووی نەبیۆه، مادام ناپلین لەسەر کار لانەبراهە، ئەوا ئەستەمە ناشتی لەنێوان فەرنساو بریتانیادا بکەیت، بەلام تزلری پوسیا هەردە یویست تۆلە ی خۆی بکاتەوه و ناپلینیشی

به تাকে که س ده زانی که بتوانیت له کاتی پتویستدا ده وله تی پۆلۆنیا زیندویکاته وه، ههروه ها تزار گومانیشی له وه نه بوو نه گه ر ناپلئون له سه کورسی ده سه لاتی فرنسا بمینتته وه. ئه و به به سه رچوونی کات ده توانیت هیزی گه وه دروستبکات وزه بری ترسناک له درۆمه کانی بوه شینیت.

ئهم پایه له هه موو که س زیاتر کاری کرد بۆ سه ر فردریک ویلهلمی سییه م، پاشای نه مساو تزار ناوبرای ناچار کرد بوو له دژی ناپلئون بجه نگیت ویتته ناو هاوپه یمانیه ته که یان، له وکاته وه هه تا کوتایی شه پی لاییزیک، ساتی نه بوو ناوبراو ترسی ناپلئونی له دل ده رچووین، ترسی فردریک ویلهلم به جۆرێکبوو ته نانه ت دواي ئه وه ی هیزی هاوپه یمانان له لوتزن و بوتزن و درسددا بهویدا، ناوبراو به شیوه یه کی پتکه نیناوی و هه لسوکه وتیکی شه پرزانه به تزاری پوسیای گوتبوو (بینیت دووباره ئیمه ی هه تا فیسئول، په تاند هوه) ئه و ترسه زۆرو نه فسانه ییه له ناپلئون نه خۆشییه کبوو له و پۆژانه دا بلاقبووه، هه تا دواي ئه وه ی ناپلئون هه موو ئه و خاکانه ی له ده ستدا که ئیمپراتۆریه که یان پتکه پتتا بوو وته نها فرنسای لاوازو بئ توانای له چنگدا ما بوو، ناپلئون ئه وکاتیش هه مان سام و ترسی هه بوو و فردریک ویلهلمی سییه می پاشای پروس نه یه ده زانی ئه گه ر شه پته و او بیت و سوپای هاوپه یمانان بۆ ولاته کانی خۆیان بگه ریتته وه، ده بی ئهم چ قوێک به سه رخۆیدا بکات، چۆن هاوستیه تی ناپلئون ناویک به رگه بگرت؟ به پتچه وانه ی بۆ چوونه کانی بریتانیا و تزاری پوسیای فردریک ویلهلم، که ده یانگوت ئه گه ر ناپلئون له سه ر کورسی ده سه لاتی فره نسا بمینتته وه هه موو ئه و خۆینه ی له نیوان سالانی (1812-بۆ 1813) پۆاره به هه ده ر ده چیت، نه مسا پتی و ابوو نابه پوسیای به بی پارسه نگی میز به سه ر ئه و روپادا بمینتته وه، نه مسا ده یویست ناپلئون بینه وه ی ئیتر مه ترسی له سه ر نه مسا بمینت، به به هیزی بمینتته وه ئه گه ر پتویستبکات وه ک هاوپه یمانی بنه ماله ی هابسبورگه کان رۆگر له به رده م پوسیادا، مترینخ و فرانسوای یه که می ئیمپراتۆری نه مسا جارێکتر هه ولیاندایه وه سازش له گه ل ناپلئۆندا بکرتته وه، مترینخ سه رکه وتوو بوو له وه وه لیدا و توانی بریتانیا و پوسیای پروس پازیبکات به وه ی بۆ دوا جار دانوستان له گه ل ناپلئۆندا بکرت، به م مه رجانه ی خواره وه: ناپلئون ده ست له هه موو ئه و خاکانه هه لکرت تاب ئه مرق له ده ستی داو و فره نساش به که م جیا وازی له په یماننامه ی سالی (1801) ی لونه ویل له ده ست ناپلئۆندا بمینتته وه. له و پۆژانه دا سه رانی هاوپه یمانان له فرانکفۆرتدا بوون. مترینخ، بانگه یشتی وه زیری پشوروی فره نسا که له فرانکفۆرتدا زیندانی کرابوو کردو به ناماده بوونی لورد ئابردین نوینته ری برتانیا و نسلودی نوینته ری پوسیای که به وه کاله تی سه رۆک وه زیرانی پروسیش بوو، ئه و دیپلۆماسیه فره نساییه یان نارد ده ستبه جئ بچینه لای ناپلئون و ئهم پتشنیاره ی ولاتانی هاوپه یمانی پتیکه یه نیت، په یماننامه ی ناشتی لونه یول له سه رده می خۆیدا له نه خامی شه پیکی سه رکه ترانه وه به ستر، بۆیه به لای ناپلئۆنه وه ئه و ولاته گه رده یه ی که له سالی (1801) دا دواي شه پی مارنگر وه وه نلندن دايمه زانده بوو بۆ ده مایه وه. له مه ترسی و په شیوی زۆرو ئه گه ری هتیرشکردنی هاوپه یمانان بۆ سه ر فره نسا و تیشکانه کانی سالانی (1812 و 1813) به شیوه یه کی چاوه پوانته کرا و دووباره ڕنگای ناشتی و ده رگای پزگاریبون به پیری ناپلئۆندا کرایه وه و ئه و به پاشای ولاتیکی په یه ک ده مایه وه.

سنت ئاینان ^(٧٧) له (14) ی تۆقه مبه ری سالی (1813) دا گه یشته پاریس.

ناپلین که له جوله و جوش و خرقشیکى بى هه داداندابوو، بى پیکه وه نانی سوپایه کی تازه بوشه پ، سه ره تا نه یویست بریاریدات، به لام به پیچه وانه ی حه زى خزی پازیرو دانوستان بکات، نه و له وکاته ی له زوی ده فته ری تاییه تی خۆیدا ده مات وده چوو، له بهر خۆیه وه بى نه وه ی پوی له که سبیت ده یگوت: باشه، راهه ستی بۆم، سه برکه ن، به م زووانه پی به وه ده به ن که نه من و نه سه رباره کانم پیشه که ی خۆمان فره مۆشنه کردووه، ئیمه تان له نیتوان پوویاری رن و ئالپدا شکسته خواردوو کردو به خیانه تکردن شکسته تانپه یتان، به لام نیتر له نیتوان رن و پاريسدا خائین بونیان نییه

ئه م قسه یه ی ناپلین به مه موو فره نساو نه وروپادا بلاویۆوه، نه و که سانه ی که ناپلیۆنیان ده ناسی به و دانوستانه دلخۆشنه برون و پتیانوانه بوو ناشتی بهرکه مالبیت.

هه موو پۆژیک پیزی تازه ی سه ریازی تازه به بهرده م ئیمپراتۆری فره نسادا تیده په پین و به ره و خۆره لات بۆلای رن ده که و تنه پئ، کۆتایى تراژیدیای گه و ده نزیکه ده بۆوه.

شهری فهره نساو یه کهم ده ست له کار کی شانده وی نابلیون (1814)

(1)

له سالی (1814) شدا وهك سالی (1813) نابلیون خوی ناماده ی شهرده كرد له گه له نوروپا دار جگه له شهر و پستېستن به هیزه چه كداره كانی پشتمی به هیچتر نه ده به ست، به لام تیبینی شه وی كړېوو دواي تیشكانی لاپیزنگ و به به به ری هیزكردنی هاوپه یمانان بوسه ر فهرنسا، ناتوانیت وهك مانگه كانی یولیو و توكوستی سالی (1813) په فتاریكات و كونگره ی براگ به نه زړیكي بهیلتنه وه.

له وكتانه دا نابلیون پازیبوو هه موو شه شویتانه ی له ژتر شمېر اتوریه ته كی دابوو له ده ستبدات جگه له هاوپه یمانیه ی (رن) شه بویه پیشتو هره سی به دانوسنه كان هینا هه تا به لیډانی په ك زه بری كورچكې په كلايكانه وه هاوپه یمانان ده مله كوت بكت. به دلنیا بیه وه شه پشتمیاریانه ی كه له لایه ن هاوپه یمانانه وه خرابونه پیشتی زړه هیچ و كه مېوون، به لام ده یزانی هه موو چېن وتویزه كانی گه له فهرنساو لېپرسراوانی بالای سوپا له شه پ یېزار یوون.

بویه شه پشتمیاریانه ی له لایه ن سنت ثابته وه بوی نیردرابوون به پاشكاوی په تی نه كړدنه وه وای راگه یاند خوشی هزی له ناشتی كردن بووه نزیكه ی دوو مانگ دواي شه پشتمیاریه ی ناشتی كړدنه، مه سه له كی خاوه خاوه پېكردو نومیدی شه وی هه بوو هاوپه یمانان چاوتك به مېرجه كانی ناشتېكړدنه كه دا بخشیننه وه به وچوړه به رېرسیا ریه تی هه لایسانه وه ی شهر ده كه وته نه ستوی هاوپه یمانان، نابلیون ده یزانی جگه له نه مسا هیچ ولایتیكتر نایه ویت شه له سه ر ده سه لاتی هوكمېانی فهره نسا بېنیتنه وه، به تایبته بریتانیا، چون به نده ری ثانوس له ده ستی نابلیوندا ده مایه وه، پازی نه بوو. به لام نیستا به پیی شه پشتمیاریانه ی كه له فرانكفورته وه پیی ده كه پشتمن، نهك هه به نده ری ثانوس، به لكو هه موو به لجیكاشی له ده ستدا ده مایه وه، ناگاداری شه و شبوو چه ند ناشتی كردن له گه له هاوپه یماناندا دواخات شه ونده مه ترسی شه وه هیه لرد كاسلری وه زیری ده وه ی بریتانیا، شه پازیبوونه ی كه نایردېن له سه رنه ی مانگی ترفه مېردا له ژیرفشاری مترنخ له فرانكفورته ده نگی بقدابوو په شیمان بیتنه وه، بویه ده بوا نابلیون ناماده باشی ته واری نیشاندایا به ناشتی كړدنی وگرتنی سه ریازیش بقی شهر نییه، به لكو بقی پاراستنی ناسایش وناشتی كړدنه له گه له هاوپه یماناندا، ناویرلو له (19/ی دیسه مېری سالی (1813) دا له گوته كه پیدا به م چوړه ده لیت: له لای منه وه هیچ پتگړیه ك نییه بقی ناشتی كړد، من ناگام له هه ست و هزی گه له فهره نسا یو به شداری شه وه ستانه شیان ده كه م، چونكه هیچ فهره نسییه ك نییه ثاره زوی له ناشتی كړدنی شه په فمه ندانه ی نه بیت، به داخه وه م له وه ی له م میله ته جوامیره فیداكاری تازه م لپده ویت، به لام چی بكه م شه فیداكارییه پتویسته بقی پاراستنی به رزه ونه دیه كانی خوی، من ناچار یووم به گرتنی سه ریازی تازه سوپا به هیزتر بكه م، گه له كان ته نها به به هیزكردنی هیزه كانی خویان ده توانن خویان له ناسایشدا بهیلتنه وه)

بەم قسانەى مەلۇمبۇ ناپلېن دەريۆست ئاشتى بىكەت، ھەروھە لەدرېژەى گوتەكەيدا دەلېت (... ھەتا ئەوان، واتە نەوى ناپلېنە ئەلېن ئېمە ملەمان بى لەدەستدانى گەورەترین بەرژەوہەندىئاو کردمانەقوربانى وئەو قانونانەى كەبرىتانىبەكان بەدرېژاىى چوارسەدە نەيانتوانى بەسەر فەرەنسایدا بسەپېنن)

لەيىننايەرى سالى (1814) دا سەد ھەزار سەرباز نېدرانەئاو سوپاى قەرشا بىخەزمەتکردن و بېياراوبو سەربازى تازەى تىرىش بىگىردىن.

ناپلېن سېناتۆرەكانى بۆھەمولايەكى ولەت ئاردىبو ھەتا ھانى لېپرسراوانى ئەو شوپانەبەدەن بى كۆكردنەوى سەربازى تازەو دانى باجى ئاساىى و ئاساىى بۆخەرجى سوپا.

لەمانگى يېننايەر بەدواو سوپاى دۆژمەن لەپووبارى رن پەريپوونەو بەرەو ولايەتەكانى ئالزاس و فرانش ككتە دەھاتن، لەلايەكى تىرىشەوہ فېلېنگتېش كۆوكانى پېرىنەى پېرىبو لەباشورى فەرەنساوہ بەرەويىشەھات، ئېمپراتۆرى فەرەنسا بەوسېناتۆرانەى كەبى ولايەتەكانى ئاوخاكى فەرەنساى ئاردىبوون گوتىبو (مەن دان بەوہ دادەنېم قۆر شەرمكردون و لەشەپىش ئاتىسەم و نەخشەى ئەوہم لەپېشداوبو ئېمپراتۆرىەتى جېھانى بى فەرەنسا دەستەبەركەم، بەلام بەھەلەلچو بووم، چونكە ئەم نەخشەى بەگەل ھېزى ژمارەى دانىشتوانى ولەتدا نەدەگىچا، دەبو ھەموو مېللەتەمان بى سەربازى بانگەپشت کردباو مەنېش باوہم بەوہەپە كەپەوش و داب و نەرىت پىگای ئەوہ نادات ھەموو مېللەت بېيىتە سەرباز...) ئەگەر سېناتۆرەكان لەسەردەمى فەرمانپەرەپەتى ناپلېندا بوپرابان زمانيان گېراپا وەقسەكەوتبان ئەوا دەيانكوت بەپىز جگەلە ژن و مەندال و پېرەمېرد ھەموو مېللەت كىردوہ بەسەرباز، ھەروہە ئېمپراتۆر بەمقۆرە درېژەى بەقسەكەيدا (دەبىن مەن سزای ئەم گوناھەم بېدەم، كەبەبەختى خۆم دەنازى وئەو باجەش دەدەم، ئەوہ مەن بووم ھەلەم كىردو دەبىن باجەكەشى بېدەم، ئەك فەرەنسا! فەرەنسا گوتائى نېيەو ھەلەپەكى نەكردوہ، ئەو خوېنى خۆى بەخۆپاىى مەن بەخشى ودرېنى لەھېچ فېداكارىەك نەكردوہ لەبەزامبەرمدا...)

ناپلېن ئاشتى كىردنى بەفېداكارىەكى شەخسى دەزانى ولەو بارەوہ دەلېت (بەلام مەن بۆخۆم تەنھا ئەم شانازىيە دەھېلمەوہ كەتازايەتى لەسەرووى ترانائى خۆمەوہ نېشانبەدەم و چا و لەو تەخت و تاراجە پېژشم كەلەشېوہى نەبووہ و ئەو بەرژەفېرى تەنھا بەكۆشەكانى مېللەت دەستەبەركاوە، ئېتەر مەن نامەوېت جارىكېتەر داواى ئەو كۆشەشەى لېكەمەوہ و بېكەمە فېداى بەختىاى خۆى)

ناپلېن لەم بارەوہ بەدەگمەن قەسەى بەپاشكاوى دەكردن، ئەو باوہپى كەمى بەسېناتۆرەكان ھەبوو وپەكۆرتى بۆچوونى ئەو سەبارەت بەئەوان ئەوہبوو سېناتۆرەكان، ئۆكەرى ئەمېق و خاىنىى بەيانېن، ئېتەر ناپلېن لەخىانەتكردىن ئالېران گومانى نەمابوو، دواى شەپى لاپېزىك ھەركەلەمانگى ئۆفەمبەرى سالى (1813) دا گەپاىەو بى پارېس، لەكۆبونەوہپەكى گشتى بەفرەواانى حوكومېدا لەبەردەم ئالېراندا پاوہستاو بەسەرىدا شېراندو گوتى: ھاتووى لېزە چى بىكەيت؟ مەن دەزانم لەبېرى ئەوہداى كەمەن ئەبەم، ئۆ بېيىتە سەرزكى ولەت، ئاگات لەخۆتېيىت پەپىز كەس كەك لەرمانى ھېزى مەن وەرناگىرېت، مەن ئاگادارىت دەكەمەوہ، ئەگەر بەسەختىش نەخۆشېم ئەوا دەبىن تۆپېش مەن بەمرېت).

لەگەل ئەمانەشدا وەك پۆيوپەك ماوہپەك غەم وپەژارە داىگرت، بەلام ناپلېن ئالېرانى لەسېدارەنەدا.

له مانگی بیتنایه ری سالی (1814) دا، ناپلین پیتشنیاری نه وه یی تالیران کرد، له گه ل کولنکوردا وه ک وه فدی فهره نسا بقی ناشتیکردن بچیت وناویراو هم داواکاریه یی ناپلین پیتشنیاری نه و، ناپلین به په خه راوه شانندن هه په شه یی له تالیرانکرد. ناپلین باوه پی به فوشه ش نه بوو وته ناته به مارشاله کانیشی ته نها باوه پی به سهریازه کانی هه بوو، به لام نه ک به و سهریازه میرد مندالانی که تازه هاتبوونه ناوسوپاوه، به لکو باوه پی به سهریازه کزنه کانی هه بوو، شو ناچاربوو سهریازه کانی له بهرشلونه و نیسپانیو ویتالیاو... بانگپشت بکاته وه، چونکه نهیده ویست به پاستی ناشتی بکات.

له لایه کیتره وه دور مانگیو مه سه له یی ناشتیکردن به بی نه انجام دریزیبووه و هیزی هاوپه یمانان گه یشتبوونه سهر سنووری فهره نساو دلتیا بوون له وه یی میله ته فهره نسا بیزارو شه که تبوون له شه پی، سهریازه تازه کانیش به ده سه ده سه پریزه کانی سوپای ناپلینیان جیده هیشت و هه لده هاتن، هاوپه یمانان خویان له سهر نه وه ساغکردبووه جگه له سنووری کونی فهره نسا که به پی پیکه و تننامه یی سالی (1790) دیاریکراوو، هیچ شوینیکتر له ده ست ناپلیندا نه هیلن، واته: به لجیکار ووله ندان ساوا به شی چه پی پوویاری دن که له سهرده می شوپی فهره نسا داگیرکراوو، له ده ست نه وه یی بهیننه درئ، دیاره نه مه له پیتشنیاره کانی سالی (1813) ش که متریوو، به کورتی نه مجاره یان هه موو لایه که هه تا کاسلری سهرک وه زیرانی بریتانیا ش به شه خسی خوی هاتبوو و ستادی گشتی هاوپه یمانان و له سهر نه مه پازیبوو.

کونگره یی ناشتیکردن له شاتبون داو، به ستر، به لام دانوستانه کان ناگامی نه بوو. ناپلین له وه لامی کولنکور، که نویننه ری خوی بوو له و پیکه و تننامه یی دا، ناوای بقی ناپلین نووسیوو (قبولکردنی پیتشنیاره کانی هاوپه یمانان، دواين تروسکایی نومیده بقی پاراستنی تهخت و تاراجی نیمپراتوری به پرتزان و پنگره له بهرده م که پانه وه یی بورینه کان.

له وه لامدا ناپلین ناوای کولنکور ده نووسیته وه (من له و پیتشنیاره شه ره زاریه یی که بقت نارودوم نذر دلگرام وته نها به چاوپوشین له م پایت که سایه تی خوم به لکه داری ده بینم، تو هه ریاسی بورینه کان ده که یی، من بینینی بورینه کان له فهره نسا دا له بارودوخیکی لویکا که باشت ده زانم له وه یی نه نگی هم پیتشنیاره یی بقتناردوم به رگه بگرم).

شه پی، به لئ ته نها ده بی شه پی چاره نووسی هه موو شتی دیاریبکات. بیتنه وه یی نه و دانوستانه ناگامی هه بیت نویننه ره کان بلاوه یان پیکردو له هه مان کاتیشدا ناپلین به نومیده وه خوی بقی شه پی هاوپه یمانان ناماده ده کرد.

له شه وانی (24 و 25) یی بیتنایه ری سالی (1814) دا ناپلین چووبق هورنوی سهریازی و ماوی لویزی هاوسره یی به شانشین دانوا کوتی: نه گهر مردم نه واکوه سئ ساله که م له سهر تهختی پاشایه تی دابنئ و نه مه پایگه یته و ده سه لاتداریه تی ده و له تیش هه ره ده ست خوی دابیت.

ناپلین نه وه نده نه و کوپه یی خوشده ویست، به دریزایی ته مه نی خوی که سی به و نه اندازه یی خوش نه ویستبوو، نه و که سانه یی که نیمپراتوریان باش ده ناسی، له و باوه په دانه بوون ناپلین هه تا نه و ناسته هزگری پوله که بییت، کاتی نیمپراتوری فهره نسا له ژوره که یی خویدا له نزیک ناگردانه که دا خریکی نیش وکارده بوو، منداله که یی ده هاته تک کورسیه که یی باوکی و پاوه وه ستا،

منفال، که کاره کهریکی تاییه تی ناپلین بووه، ناوای ده گپرتته وه: منداله که خزی نه ده کرد له ژورده بچیتته ده ری و دلوای له باوکی ده کرد یاری له گه لدا بکات، له ناو هه موو نه وانه ی له کز شکدا بوون ته نها نه و منداله یه ک تۆز له ئیمپراتۆر نه ده ترساو خزی به گه ورده ی ته واه ده زانی له ژورده ی ئیمپرایۆری تیدا بوو.

ناپلین به دیزایی پۆزی (24/ی بیتنا یه هه رله ژورده دا مایه وه خهریکی نه خشه دانی شه پو پتککردنی کارو باره کانی سهریازی بوو و به رده واه ده ینووسی،

منداله که ی به نه سپه دارینه که ی خزی وه هه رلای باوکی مابۆه، چونکه ماوه یه کی تۆزیو باوکی سهرقالی کاغه زو نووسین بوو ونه یده دواند، منداله که ناچار له باوکی نزیکبۆه و شاقه لی کراسه که ی گرت و پایکتشا، ئیمپراتۆر کردیه باوه شسی و چه ند جاریکش هه لی هاریشت و ده یگرت وه، پاشای بچوک دلی خۆشبوو که باوکی به ده مه یه وه پتده که نیت و ماچی ده کات، شه و بریدیان و خه واندیان، کاتژمیر سیتی سه رله به یانی، نه و کاره که ره ی نه وشه وه له ژورده ی منداله که ی ناپلین دابوو بۆ چاودیری کردنی، له پپ چاوی به ناپلین که وت که به له سه رخزی و ماته ماته دیتته ژورده که و نه یزانی شه م له سه رجیگا که ی پاکشاوه و به خه به ره، ناپلین له ته ک لانکه ی منداله که یدا پلوه ستا، ناپلین تاماوه یه کی تۆز له منداله که ی راماو دواتر چۆده ری و سوری نه سپه که ی بوو و به ره و هۆردووی سهریازی پۆیشت و نیت دوا ی شه م ناپلین هه یج کاتن کپه که ی نه دیتته وه.

(2)

مه شقپتکردنی سهریازه تازه کان ته وانه ببوو که ده ستکرایه وه به گرتنی سهریازیتر بۆ خزمه ت، ئیمپراتۆر و مارشاله کانی زیاتر له (47) هه زار سهریازی ئاماده یان بۆ شه پ له ده ستدا بوو، به لام هاو په یمانان (230) هه زار سهریازی ئاماده ی شه پان هه بوو و نزیکه هه مان ژماره ش سهریاز له ماله وه له پتگا دابووون بۆ که یشتن به وه یزه ی هاو په یمانان و په یه ندی کردن پتیانه وه، هه موو مارشاله کانی ناپلین نا ئومید بوون ته نانه ت خودی مارشال (نی) یش، ته نها ناپلین له جۆش و خرقشبوو و ده یویست دلخۆشی خزی بۆ نه وان بگوازیته وه.

نه وکه سانه ی به چاوی خۆیان ببینیوانه و له و پۆزگا ره دا زیاون ده گپرتنه وه که ناپلین چوست و چالاک ده هاته به رچاو، به جۆرێک وه ک بلیی گه نج بویتته وه.

ناپلین له به ره یانی گه یشتنی به نیت ی، واته له (24/ی بیتنا یه) دا، به هه موو هیزه که په وه هیزشی کرده سه ر بلوخره له سن دیزییه ده ره پاند، دواتر هیزشی کرده سه ر له شکریکی پوس و پروسه کان که له ژیر قهرمانده ی ئوستن ساکندا بوون وه (3). یۆلیژدا له برین سه رکه وتنی تازه ی به ده سه تته نا، دوژمنه کانی سه باره ت به م شه پ به تلخی و دیشواری باسی ده کن، نه و سه رکه وتنه ورده ی سهریازه کانی فره نسای تۆز به رز کرده وه.

بلوخر تیشکاو به په له پپوزاوان خزی گه یانده بار سو راوب که تۆزیه ی هیزه که ی شو ارتز نبرگ له ویدا جیگربوو، هاو په یمانان له نیتوانی شومون و بار سو راویدا نزیکه ی (122) هه زار سهریازیان هه بوو، ناپلین که من زیاتر له (30) هه زار سهریازی له گه لدا بوون و پپاریدا پاشه کشه نه کات وشه پ له ویدا بکات.

شەپى پوتىەر كەلەپۇڭى يەكەمى مانكى فېرەيەردا پوويىدا بەيانى زو دەستى پىكردى كاتۇمىر (10)ى سەرلەيەنى كۇتايى پىتەت، دواى ئەمە بىئەوۋى بەدواى ناپلىقۇن بىكەن، سوپاى فەرەنسا بەئویدا تىپەپى رىستىيەم پۇڭى مانكى فېرەيەر گەيشتە تروا، بەوۋى ناپلىقۇن تۈنەيىپوۋى بەرەنگارى مېزىك بىتەوۋە كەچۈرۈنەندەى سوپاىكى ئەويون ويەجۇرۇك درەخشان وگىنگىوۋ تەنەنەت فەرەنساىيەكان خۇيان بەسەرگەوتوۋ مەژماردەكرد، بەلام ھەتا ئەوكاتەش باروۋۇخەك ھەر مەترىسەداربوۋ، چۈنكە مېزى ياردەدانى سوپاى ناپلىقۇن بەكەمى وخار خلىچى دەگەيشت، مارشال نى و ماكنونالدو برىتيە و مارمون، لەو بروايەدابوۋن تاكە پىگا بىق پىزگاربوۋنى تەخت وتاراجى ئىمپراتۇرى دانىشتن بوۋ لەسەر مېزى گىفتوگرو دانوۋستان، بۇيە كاتى كۆنگرەى ناشتى شاتىون شىكىستىيەتتا ئەمانە بەتەواوۋەنى ئاۋمىدبوۋن.

بەلام وزەى خۇئامادەكردنى ناپلىقۇن بىق پوۋ بەپوۋ بوۋنەوۋى مەترسى لەزىادبوۋن.

مارشالەكانى ھەرلە سالى (1812) بەدواۋە، تىپىنى لەش دامىزداۋى وماندوۋبوۋنئان لەناپلىقۇندا بەدى كىرەبوۋ، بەلام لەمانگەكانى فېرەيەر ومارس شىتىكىيان لەئەودا ھەست پىدەكرد كەباۋەپىان نەدەكەرى وادەھاتە بەرچاۋ ھەمان ژئرال بۇناپارتى گەنج وقارەمانى شەپەكانى ئىتالىاۋ مىسرە، وەك بلىى بارى قورسى پازدە سالى شەپو شىلپى ئىمپراتۇرىە بەرفوانەكەى خۇى لەسەرشان لاچوبىت، پۇخىيەتى مارشال و ژئرالەكانى بەمىژدەكردو ئەو وەزىرائەى كەلەپارىسىشدا مابوۋنەوۋە ھىۋى دەكردنەوۋە. لە(10/ئى فېرەيەردا) ھىرشى كىردەسەر لەشكىرى ئولسوفىف كەلە ئامپوبىردا مابۇۋە، لەماۋەيەكى كەمدا ئەوۋى تىكشكاند، پوسەكان(1500) سەريازىان لىكۇژرابوۋ (3) ھەزار سەريازىش كەخودى فەرماندەكەشيان لەگەلدابوۋ بەدىل كىرابوۋن وپاشماۋەى ئەو لەشكەرەش ھەريەكەو بەلەيكدا ھەلاتبوۋن.

شەو ناپلىقۇن بەنەفسەرەكانى خۇى كوت (ئەگەر وەك ئەمەل سىبەى ئاۋا بەخت يارەرمىيىت لەماۋەى (15) پۇڭى تردا دوزىمن دەرەتەنمەوۋە سەر كەنارەكانى پوۋبارى رن ولەۋىشەوۋە بىق وىستول وئەوۋەندەى پىگا بەبەرەوۋە نىيە).

سىبەى سوپاى ناپلىقۇن لەشامپوبىرەوۋە بەرەوۋ مولفەراى كەوتەپى كەسوپاى پوسىاۋ پروس داگىرى كىرەبوۋ، شەپى مونفەراى لە(11/ئى فېرەيەردا) دەستى پىكرد بەسەرگەوتنىكى درەوشاۋەى تىرى ناپلىقۇن كۇتايى ھات، لە(20) ھەزار سەريازەى دوزىمن (8) ھەزارىان كۇژدان و زىانەكانى سوپاى فەرەنشاش تەنھا ھەزار سەريازبوۋ.

مېزى ھاۋپەيمانان بەخىزايى لەمەيدانى شەپ پاشەكشەيانكردو ناپلىقۇن يەكسەرە ھىرشى كىردەسەر شاتوتىرى كە(18) ھەزار سەريازى پوسى و ھەزار سەريازى پروسى لەۋىدابوۋن.

دواتر ناپلىقۇن لەوشەپانەدا چەكەسەريازىيە كۆنەكانى سەردەمى شەپى ئىتالىاى دۇزىوۋەوۋە لەپىنى كىرەبوۋنەوۋە. پەخەنگرانى سەريازى شەپى سالى (1814)ى فەرەنسا بەيەكك لەدرەخشانترىن شەپەكانى ناپلىقۇن ھەژماردەكەن، كەلەو شەپانەدا لىزانى سەركىرايەتىكردن وئەخشەى سەريازى ناپلىقۇن لەۋپەپى وريايى دلبوۋ وگەيشتە لوتكە، شەپى شاتوتىرى لە(12/ئى فېرەيەردا) كرا، ئەمىش شاكارىكى گەۋرەبوۋ بەسەرگەتنى سوپاى فەرەنسا كۇتايى ھات، ئەگەر مانتۇپىكى ھەلەكراپاۋ مارشال ماكدونالد كەمى زووتر گەيشتبا ئەوا دوزىمن لەو ناۋچەپەدا بەتەواۋەتى لەناۋدەچوۋ.

لە(13/ئى فېرەيەردا) لەشكىرى بلوخىر شىكىستى لەمارمون مېئاۋ پاشەكشەى پىكرد، بەلام ناپلىقۇن لەو پۇڭەدا فرىاى مارمون كەوت و دوۋبارە لەفوشاندا بلوخىر تىكشكاندەوۋە ئەو ژئرالە پروسىيە لەو شەپەدا (9) ھەزار سەريازى بەكوشچوۋ.

ناپلین هه ندىك سوپای يارمه تيدانى پينگه يشتبوو و سه ركه و تن له دواى سه ركه و تنى ده به ده سنده هيتا، به لام له گه ل نه وه شدا بارودتخه كه ژور ديواربوو، چونكه هيتى هاوپه يمانان ژماره يان ژور له سوپاكه ي نه و زياتر بوو.

نهم سه ركه و تنانه ي سوپای فره نسا به جۆرئ ترس وله زى خسته دلى هاوپه يمانان كه شوارتز نبرگى فره مانده ي گشتى هيتى هاوپه يمانانى ناچار كرد به كيك له فره مانده پله به رزه كانى ستادى سوپای ناردە لای ناپلین و داواى ناگره سى كاتى ليكردبوو. دوو شه پير له مومانس و فلفوردا به سه ركه و تنى سوپای فره نسا كۆتاييهات، هاوپه يمانانى به و ده ستيپتخه ريه چاوه پوان نه كراوه ناچار كرد، ناپلین به گفتوگۆ كردن له گه ل باكت پار نوينه رى شوارتز نبرگ پازيبوو، به لام نه و نامه يه ي ژنراليكى نه مساوى هيتا بووى وه ريگرت و وه لامدانه وه كشى وه درهنگ گيتا.

ناپلین له نامه يه كيدا كه بۆ كولنكورى نووسيبوو ناوا ده لئ: (من سى تا چل هزار سهربازى دوژمن به ديل كرتوه، هه روه ها (2) هزار تۆپ و ژماره يه كى ژوريش له ژنرال به ديلگرتوون، هه روه ها ده لئيت: ناتوانم ناشتى له گه ل دوژمندا بكمم مه گه ر به ومه رجه ي فره نسا سنوورى جوگرافياى خۆى هه رله كيزه كانى ئالپ و پووبارى دن و پيرينه وه پاريزواوييت، له و نامه يه دا نامه زهش به وه ده كات پيشنيارى ناگره سى شى په تكدوتوه).

له پۆئى (18/ى فبرايه) دا شه پيكى گه وريتر له مونترودا پوويداوا هيتزه كانى هاوپه يمانان له وشه په دا (3) هزار سهربازيان ليكوژدان و (4) هزار سهربازيشيان ليبه ديلگراو پاشه كشه يانكرد.

به راپى چاوديران و نه وانه ي ياداشته كانيان له و سه رده مه دا نووسيوه ته وه، ته نانه ت به بۆچوونى دوژمنه كانيشى، ناپلین له شه په كانى سالى (1814) دا له وه ده چيت كۆتايى به بارگرانى ده روونى و نه هامتى و ده لئوكيكانى هيتاييت و به شيوه يه كى نااسايى تواناى خۆى نيشانداييت، به لام نه و ژماره يه كى كه مى سهربازمه بوون، مارشاله كانى به تاييه ت فيكتور و شوژه هه تا نه وپه ي پيژاربيوون، يه ك له دواى يه ك هه لئى سهربازيان ده كردن، ناپلین نه فسه ره بالاكانى خۆى سه رزه نشت ده كرد، جاريكيان پووى ده مى كردتوه ئوزه رو گوتويه تى (ئوزه رو چ به لگه يه كى لاواز ده هيتيه ته وه، من (80) هزار سهربازى دوژمن به يه كه سهربازيه تازه كانم له ناويرد له كاتيكا نهم سهربازانه م پۆشاكيشين... نه گه ر نه و شه ست سال ته مه نه ت بۆته بارگرانى بۆ فره مانده يى كردن ده ست له سهربازى بكيشه وه).

يه كيك له ژنراله كانى ناپلین له يادداشته كانيدا نووسيوه تى (ناپلین هه رگيز نه يده ويست له وه بگات نه وانه ي ژور فره مانى نه و ناپلین نين).

شوارتز نبرگ ستادى كى جهنگى دروستكردو پيشنيارىكى خسته پيش ئيمپراتورى پوسياو پاشاى پروس و ئيمپراتورى نه مسا، به وى بۆ جاريكيت داواى ناگره سى له ناپلین بكرتته وه، هه روه ها نه و كاردهش به شازاده ليختنشتاين كه سه روكى يه كى له به ناويانگترين بنه ماله كانى پاشايه تى نه مسا بوون بسپيترديت و ناوبرا و بۆنه و مه به سته بنيزديت بۆلاى ناپلین.

دياريو هاوپه يمانان ته واه سه غله ت ببوون وه ندىك له مانه چه زيانده كرد هه رچى زوتره سازش له گه ل ناپلیندا بكرتت و ناشتى بكرتت و كۆتايى به شه پييت.

ناپلین پاری بوو پیشوازی له نیردراره که ی هاوپه یمانان بکات، لیختنشتاینیش به هیمنی و زه رده خه نه وه به ناپلین گوت دلنیا ت ده که موره هاوپه یمانان ده یانه ویت ناشتی بهرکه مالییت وحه زیش ناکه ن بنه مالی بورینه کان بیتوه سه رته ختی پاشاهی تی فره نسا.

ئم دانووسانه ش هیچ ناکامی کی نه بوو، ناپلین که له وپه پ لوتکی سهرکه و تنه کانیدابوو و به بوجوونی ختی نیوه ی سوپای نوژمنی له ناویردوو زه بری گه وری له نوژمنانی داوه، ژد به ختی ده نازی.

له پاریسا دالتیران و هاوده سته کانی ده میکیو به نهی پی یوه ندی چالاک و زه مینه سازیان کردبوو بقی گپانه وه ی بورینه کان، له گه ل هاوپه یماناندا پنگه و تنبوون. هاوپه یمانان تیپوانینی ختپاریزه رانه یان سه باره ت به بورینه کان هه بوو ته نانه ت سه رسه ختیرینیان که نه لکسه نده ری نیمپراتوری روسیاوو ته نها به وه پارزیوو بنه مالی بورینه کان هه ریبه شانشینی پرم به مهرچیک ناپلین ده سته بکیشیتوه، به لام نیستا نیتیر باس له ده ست له کارکشانه وه ی ناپلین ناکه ن.

نیجه ده زانین یه کت له کونه نه شرافه کانی فرنسی به ناوی بارون گوهری به پره گه ز تروایی، داواکاری کی له لایه ن بورینه کانه وه گه باندوته تزاری پوسی، نیمپراتوریش له وه لامدا کوتوبه تی هه تانیستاش هاوپه یمانان سه باره ت به دانانه وه ی بنه مالی بورینه کان له سه ر ته خت و تاراجی فره نسا له جیگای ناپلیندا هیچ بریارینکیان نه داوه، هه روه ها پتی کوتبوون ده ست بقی نه و جیره کارانه مه به ن جارئ، چه ند پرتی دوی ئمه کاتر ناپلین هاته تروا- گوهر ده سنگیرکولو له دادگایه کی سه ریازیدا فرمانی له سیداره دانی ده رکراو گولله بارانیا نکره د.

دواتر نه لکسه نده ژد سه ری له وه سوپماوو بقی له هیچ یه ک له گونده کانی فرنسادا گوندنشینه کان نامه زرق و دلخوشنین به وه ی له ژیر سته م و نژی ناپلین پزگاریانییت، به پیچه وانه وه، له ولایه ته کانی وئو لودن و ژوداا گوندنشینه کان شه ریان کردوو و پقی وکینه ی خویان له بهرامبر هیژی هاوپه یمانان (داگیرکه) ده برپروه،

هژی ئمه مش ده گه پتته وه بقی دپنده یی وتالان و بقی سهربازانی هاوپه یمانان ده یانکروو ترسی گوندنشینه فره نسیه کانش له هاته نه وه سه رکاری شانشینی بورینه کان، که له ناو گالیسکی نوژمناندا بوون و به ره وه فره نسا ده هاتن به نیازی گرتنه وه ده ستی ته خت و تاراج بوو، ناپلین زوو درکی به مه کردو بقی مارشاله کانی نووسی (پتیویسته دووباره چه که کان له پت بکاته وه نه خشه کانی سالی (1793) بگریته وه به ن).

له گه ل هه موو نه مانه ش که هیژی هاوپه یمانان تیشکان له دوی تیشکانیان به خویانه وه ده بیینی، به لام مهیدانی شه ریان چۆلنه کرد، چونکه به رژه وه ندی ژد له وشه په دا هه بوون، ئم سه رکه و تنه یه ک له دوی یه کانه ی ناپلین که واچاوه پوانده کرا سوپاکه ی له ناوچوو هاوپه یمانانی به وه ناچارده کرد بیرله وه بکه نه وه بقی نه وپیاهه که به سه رکرده یه کی جیهانی دپته به رچاو له سه ر ته ختی پاشاهی تی به منیتته وه جارینکتر ختی به هیژیکاته وه له ماوه ی دووسی سالتیردا نیتیرکه س ناتوانیت پوو به پوری بیتته وه شه پی نه ویکات؟

له سه ره تای مانگی مارسدا، نیمپراتوری فره نسا توانیبوو زیاترله (75) هه زار سهرباز کوبکاته وه ناپلین (40) هه زار سهربازی بقی راهه دونانی له شکری شوارترینگ دانابوو که له حاله تی پاشه کشه کردندابوو و بقی و (35) هه زار سهربازه که ی تریشی خهریکی به هواکه و تن و تیکشکاندن له شکری بلوخر بوو، بلوخر به هژی ئمه وه له یه ی که حاکم سواسون کردبوو و

شاری به دهسته و دابو، له له ناوچوونی ته او پزگاری ببوو، به لآم بلوخر به وې که وتبې داوې ناږه زاییه وه نه یتوانیږو خوی له وشه پې پېشې ببوریت، چونکه ناپلین له (7/ی مارس) دا که یشته سړی و توانی ټکیبشکینیت، بلوخر دواي نه وې زیانکي قورسی لیکه وت، ناچارچو په نای برده بهر شاری لؤښ وچه ند ناپلین ه ولیدای نه یتوانی له وې به ده رنیت، له پښتانی (9 و 10) ی مارس دا هیزه که ی بلوخر له وشاره دا که مې پشویدا.

له ناوه پاستی مانگی مارس دا نوینه رې هاو په یمانان په یمانکي تازه یان له ناوخواندا مړکردو به پېی شو په یمانه بریاردا ده بن سنووری مریزه کانی فره نسا به پېی پټکه وتن نامه ی سالی (1792) بیت و هژله ند او ئیالیو ئیسپانیو سویسراو ه موو مریشین کانی نه لمانیا له چنگ ناپلین دهر پټند ریت وه و ه تا نه مه جټیه چې نه کریت ده ست له چک وشه پکردن ه لنه گرن، ه وروها پوس و پروس و نه مساش د ه ورا هریه که یان (150) ه هزار سهریازیت ناماده بکن و بریتانیاش په یمانی دابو مادام شه پ درېزه ی ه یه ده بیت ه موو سالی (5) ملیون لیره ی ئسترلینی وه ک یارمته ی به هاو په یمانان بدات.

هاو په یمانان نه یانده زانی ته نانه ت پټیبینی نه و شیان نه ده کرد چوښ له و بارو د خه دا که ناپلین له سهر که وتنی یه که له دواي په کی پرشنگدار دایه باس له سنووره کونه کانی فره نسا بکریت و ناو وراو به مه پازیده بیت.

له و پښتانی دوايیدا مارشاله کانی سوپای مرن یه که له دواي یه که ورده ټیشکانیان به خویانه وه ده بېنی، له خورثا وادا^(٧١) فلینگتن وسه رپارزه کانی بریتانیا، دواي نه وې له شکرې مارشال سوو مارشال سوشه یان پاشه کسه پټکردبوو، له بهر یه کی تریشدا شوارتز نبرکیش به سر له شکره کانی ماکدونالدو نو دینودا زالبوو وکه واند بو نیه پاشه کسه کردن.

ناپلین دواي شه پې لؤښ، بیت وې پشووی که میش به سوپا که ی بدات، هیرشی کرده سر له شکرې کنت سن پری که سهریازنکی ثاواره ی فره نسی بوو له سوپای روسیاو پروسا خزمته ی ده کردو شاری رنسی داگیر کردبوو، شه پې رنس به ټیشکشان ته واری له شکره کانی روسیاو پروس له و شاره داو کورثانی سن پری کوتای هات.

به لآم له و ساته وخته به دواوه هاو په یمانان بریاریدا ئیتر سازش له که ل ناپلیندا نه کن و ناپلیونیش له ده ستدانی ته خت و تاراجی خوی پې باشتر بوو له گټپانه وې سنووری فره نسا ی نه خشی پشووی، هه رچنده نه م سهر که وقته تازانه ش نه یانده توانی گورپانکاری له بارو د خه که دا بکن.

کاتن کولنکور به فره رمانی ناپلین نیرد رابوو بق دانوستان شانبون، به نوینه رانی روسیاو پروس و نه مساو بریتانیای پاگه یان دبوو ئیمپراتوری فره نسا ده ست له بستکی خاکی ئیمپراتوریه که ی ه لئا کریت ویه وچوره دانوستانه که کوتای هاتبوو، له (17/ی مارس) کنت دفوتبول، نیردرلوی تالیران و لایه نگرې بورینه کان له پشت بهر کانی شه پوه له پاریسه وه که یشته هردوی هاو په یمانان و پاسته و خچر چووه لای تزاری روسیا.

نه و نیردراوه په یامپکی بق له لکسهنده رې ئیمپراتوری روسیا هینابوو که به پای تالیران له بری نه وې هاو په یمانان خه ریکی لیدانی هیزه که ی ناپلین باشتر وایه له لایه کی تره وه بهر و پاریس بیت، ه وروها دلنیای ده کردنه وه له پاریسدا چاوه پوانیانه و هه رکه نه وان که یشته پاریس پوخوانی حکومتی ئیمپراتوری فره نسا پا ده که په نیت و نه گری هاتنه وه سهرکاری

بورینه کانیښ دیتوره تاراو کنت دوپرو فوانس که مارویه کی دوردریژده به ناوی لویسی هه ژده هم له چاره پوانیدایه، دیتوره سهر تخت وتاراجی پاشایه تی فره نسا.

به لام فیتول که پهی به وده برد نه لکسه ندهر به جددی دهیه ویت ناپلیقن نه مینیت، به لام به هیج جۆرک به باشی نه ده زانی هاوپه یمانان ده ست له کاروباری جینشین دوی ناپلیقن وریده ن، ته نانه ت نیمپراتوری پوسیا به رقه رابوونی کۆماری له فرنسا دا به باش ده زانی، بۆیه ناویراو به و هه لویتستی نه لکسه ندهر سهرسامبوو وواقی وپما، به جۆر نهیده توانی باوه پیکات، دوی گفتوگۆکردن به وپه پی سهرسو پمانه وه له به رخۆیه وه کوتی (ئی خوایه نیشه کی ئیمه چۆن وهرسو پایه وه). به و بریاره معلومه ی نه لکسه ندهر که پتی وابوو نه گهر هاوپه یمانان پۆتیمی پیتشو، واته: شانشین بنه مالهی بورینه کان بهیتنه وه سهرته ختی پاشایه تی فرنسا ورده ورده دوژمنه کانیان زیادده بن، چونکه ده بوا که لی فرنسا سهرپشک نه که ن له نیوان هه لپژاردنی ناپلیقنی هه میشه سهرکه وتووینه مالهی بورینه کان، به لکو ده بوا له نیوان ناپلیقن و کۆماریدا که لی فرنسا سهرپشکبکن، نه م بیرۆکه ژیرانه یه له میتشکی فیتولدا بوو که که سیکی په نامه نده بوو له ناو دهریاری پوسیا دا ده ژیاو حه زی ده کرد تزار لایه نگری هیتشه وه ی فرنسا به کۆماری بکات، هه رچه نده تزار بپوای وابوو که سانی وه که بنه مالهی بورینه کان و فیتولدا کان هیج کاریگه ریه کی نه وتو له سهر پای گشتی که لی فرنسا جینامیلن ویتناگن، به لام له که ل نه وه شدا تیبینی نه و سهرنجی تالیرانی کرد که به پینگای فیتول بۆی ناردبوو، چونکه فیتول جگه له په یامه که شتی نووسراوێکی بی نیمزاشی له لایه ن تالیرانه وه هیتابوو که به نه نقه ست به ده ستوخه تیکتی رگد ناشیرین نووسراوو و تالیران به م کاره ی گیانی خۆی خستبو مه ترسییه وه، چونکه نه گه ری نه وه هه بوو فیتول له لایه ن پۆلیسه کانی ناپلیقنه وه ده ستگیربکرت و به هۆی ناشیرینی نه و نووسراوه ش پهی به وکه سه بیه ن که نووسیویه تی، له و نامه یه دا تالیران پینی له سهر نه وه داگرتبوو هاوپه یمانان راسته وخ هیرشبه که سهر پاریس و ناپلیقن که هه تا نه وکاته ش تیکنه شکابوو له به ره ی شه ردا پشتگۆی به خن و خاغلگیری بکه ن. خائن وترسنۆکیکی وه که تالیران که سیکبو گیانی خۆی بخاته مه ترسییه وه، نه و ناگای له و بیسه رو به ری و ناوێکی که له پاریس وله ناو سوپا و حکومه تدا هه بوو ته واو زانیاری هه بوو وده یزانی.

له (20/ی مارس) دا شه پی نارسى سوواب له نیوان ناپلیقن و هاوپه یمانان به قهرمانده یی شوارتز نه رگ پوویدا، له وکاته دا ناپلیقن (30) هه زار سهریازی به ده سته وه بوو، شوارتز نه رگیش سهره تا (40) هه زار سهریازی په وانه ی مهیدانی شه پرکرد هه تا کۆتایی شه په که ژماره ی سهریازه کانی زیادکرد، هه تا که یانده (90) هه زار سهریاز.

هه رچه نده ناپلیقن به ته مای سهرکه وتن بوو له راستیدا له چه ند به ره یه کی شه ردا سوپای دوژمنی تیکشکاندو پاشه کشه ی پیکردن، به لام هه تا نه و ساته وه خته ش نه نجامی شه په که مه علوم نه بوو، ناپلیقن دوی شوارتز نه رگ نه که ت که که وتبو پاشه کشه، به لکو قهرمانیدا هه مو پرده کانی سهر پووبارنی ثوب بته قیننه وه، له م شه ردا (3) هه زار سهریازی فره نساو (9) هه زار سهریازی هاوپه یمانان به کوشت چوون، به لام نه مجاره شیان ناپلیقن نه یوانی سوپای دوژمن ته واو تیکشکینیت، هاوپه یمانان سهریان له سهره لدانی شه پتکی میلل دیژ به نه وان سوپابوو که زیاتر له پا په ینه کانی شقپشی کۆماری ده چوو دژی بنه مالهی پاشایه تی بورینه کان..

ههركاتێ پوسیاو فردریک ویلهلم و فرانسواو شوارتزنبرگ و مترنیش، شو گفتوگۆیهی نیتوان ژنرال سباستیان و ناپلیونیان بیست، دلیان ئاسوده دهبوو و ئامهتیکان پێداده هاتهوه، ناپلیۆن له ناوبراوی پرسسیبوو (باشه، ژنرال پاتچه له بهرامبه ر شه هه لومه رجه ی نه مپۆدا ؟) له وه لامدا گوتهبووی به پێز بنگومان سه رچاوه و شتی ترمان له ده ستدايه كه ئێمه ئاگامان له بوونی نه مانه نییه .

ناپلیۆن گوتهبووی: كه ره سه تی تری من هه ر نه وه یه كه ده ییبینی من هیچ په وشیکێتم له به رده ستدانییه هه تا بیگره به ر. ژنرال سباستیان له وه لامدا گوتهبووی: ئه ی بۆچی به پێزتان بپه له ه لسان و هاندانی میله ت ناكه نه وه دژی سوپای بیگانه ؟ ناپلیۆن له وه لامدا گوتهبووی: شه سه وه دایه کی كۆچ و كاله كه یادداشته كانی شۆپشی فره ساو شه په كانی ئیسپانیایه وه به ریت هاتو نه وه، هه لسان وه ره نگاری كردنی میله تێك كه سه ره تا نه جیبه زاده و پۆحانییه كانی له ناوبردو واته ر من خۆم شه شۆپشه م له ناوبرد ... ؟).

ناپلیۆن هه لومه رجه كه ی به پوونی ده ییبینی، شو كه به وه په یی توندی هه موو یادگاری و ئادگاریکی شۆپشی له به ین بریدبوو هه تا بچوكرتین شه ندیشه یی شۆپشی نه هیشته بوو ئیتر نیسته تاوانتیت، شه كه ره ه زیشكه ات داوای یارمه تی له وچه ره بكات و به ده ستیه وه بیته .

شه م گفتوگۆیهی ناپلیۆن له كه ل ژنرال سباستیاندا سی پۆژ دوا ی گفتوگۆكه ی نیتوان فیترو و تزاری پوسیاوو. ئیمپراتۆری فره نسایا په پێنی میله تی فره نسای وه ك شۆپشی سالی (1792) به شته یی بێ بنه ماو خه یالی ده زانی و ئیمپراتۆری پوسیاو كه دوژمنی سه ره سه ختی شه بوو ده یو یست به پارێزگاری كردنی له كۆماری هه موو پێگایه ك له ناپلیۆن بگرت و به هه رچه ره پشته ستنێکی به كه لی فره نسایا به دگومان و ئاومێد بكات.

(3)

دوا ی شه پی ئارسی سوواب، ناپلیۆن هه ولیدا خۆی بگه یه نته هه یلی پشته وه ی دوژمن و په یوه ندی نیتوان پێشه وه ی سوپای هاو په یمانان و پێگای پاریده دانیان بچپێت، به لام هاو په یمانان دوا بپاریاندابوو به ره و پاریشش بگه ونه پێشه پی، به ونامانه ی ماری لویز و ساواری وه زیری ناوخۆ بۆ ناپلیۆنیان ئاردبوو كه وتبۆ ده ست كا زاخیه كان وگه یاندا بۆ تزاری پوسیا، شه لكسه نده یی ئیمپراتۆری پوسیا له وه دلنیا بوو وه ی خه لكی پاریس به چه رێكه چاوه پوانی هیچ چه ره به رنه نگاریه کی لێنا كرت و به گه یشتنی سوپای هاو په یمانان بۆ پاریس سه ره نه دجامی شه پی مه علومده بیته و پووخانی خه تی ناپلیۆن دیته ئارا .

هاو په یمانان شه م بۆ چه ونه یان له ژیر كاریگه یی ئامۆزگاری پیاویك به ناوی پوزو دی بوو كو قبو لكرد كه خه لكی كرس بوو وماره یه کی نۆر بوو كینه یی له دلی خۆی گرتبوو په یی له ناپلیۆن ده بۆوه، بۆیه ش شه لكسه نده ر ناوبراوی كرد بۆ یه كێك له كه سانه ی كه لێی نزیكبوو. هه والی شه وه ش به مۆدرووی هاو په یمانان گه یشت ناپلیۆن ده یو یته پشته وه ی سوپای هاو په یمانان بگرت، پوزو دی بوو كه به شه وانی كوت: یه كلا یكه ره وه ی شه پی له پاریسدایه، مادام ئیوه بپه له وه ده كه نه وه پووه پووی ناپلیۆن ببه وه و شه پێكه ن شه و شكسته ده یین، چونكه ناپلیۆن له ئیوه باشت ده جه نگیته، سه ریازه كانی شو هه رچه نده نا پازیشن به لام به مۆی شه نگیزه یی شانازی كردنه وه هه تا دوا دلوپه یی خوینیان شه په ده كن، میزی سه ربازی ناپلیۆن

تاوهكو ئىستاش خاوهن توانايە، ھەروەھا كازامەيى ولېزانی سەرکردايە تىكردىنى سوپاي ناپېلىقن لەھى ئىتوھ باشترە، بەلام ھىزى سياسى ئو تەولر لەبەر يەكچوو، ئەمەق پۇزگار كۇپاوه، سەرکوتکردنى سەريانى كەلەبەرەياني پۇزى شۇپشوو، وەك يەك نەمەتى خوايى پىشوازي لىدەكرا، دواتر بەھۇى ئو ناکامە خراپانەى لىي كەوتەو، مەحکوم بەنەمانەو ھىچ شۇپتىكى لەناو دل و مېشكى خەلکدانەماو... پتويستە ئەوشەپە لەپىگای سياسىيەو کۆتايى پېتھىندىت ئەك لەپىگای سەريازىيەو، ھەرنەوئەندە سوپاي سوپاي ھەرەنسا كەلتنى تىكەوت، ئەگەر ئىتوھ بتوانن لەوکاتەدا ئو ھەلە بقۆزەو وەو خۆتان بگەيەننە پاريس ئەمەش بەسە بۇ سەرنگونکردنى دتوھكو^(٧٧) لەو حالەتەدا ئو شەمشىرەى ناتوانرېت لىي بستىندىت دەشکىت) پوزو دى بىرکو، دلنابوو لەوەى مىللەت بۆرپەکانى بىرچۆتەو و ئەم پایەى خۆشى بەسەرانى ھاوپەيمانان گوتبوو، ھەرچەندە ئەوانىش گەيشتبوونە ئو بىروايەو پىيانوابوو دواى رووخانى ناپېلىقن گىپانەوەى شانشىنى بۆرپەکان شىتکى نەگونجاو، ھەروەھا ئەلکسەندەر پىي باشنەبوو تەنانت کۆمارىش نەمىنىت و بەمە دەيتوانى بۇ ھەمىشە خۆى لەشەپى ناپېلىقن رۇگارکات.

ه‌اوپه یمانان بپارێژاندا خۆیان بخه‌نه‌ترسییه‌وه‌و به‌که‌ك وه‌رگرتن له‌دووری ناپلێۆن له‌پاریس، هێرش به‌كه‌نه‌سه‌ر پایته‌ختی فره‌نساو داگیرییكه‌ن، هه‌روه‌ها كه‌لكیش له‌خیانه‌تكردنی هه‌ندیك كاربه‌ده‌ستی حكومی وه‌ریگرن كه‌ئاماده‌بوون پێش هاتنه‌وه‌ی ناپلێۆن پاریس به‌ده‌سته‌وه‌بدن، له‌سه‌ر پێگای پاریس ته‌نها مارشال مارمۆن و مارشال مورتیه‌و ژنرال پاكِتودو ژنرال ئامه‌ به‌رگریان ده‌کرد، كه‌كۆی گشتی هێزه‌كه‌یان پێكهاتبوو له‌ (25) هه‌زار سه‌رباز، ناپلێۆنیش به‌هێزه‌ سه‌ره‌كیه‌كه‌یه‌وه‌ به‌ره‌و خۆره‌ڵات جوو بوو.

هیزی هاوپه یمانان له (25/ی مارس) دا له شویښک به ناوی لافر شامپنوار سه رگه وتینیان په دهه ستهینا، هه ردو له شکرې مارشاله کانینان پاشه کشه پیکردو هیزی هاپه یمانان که پیکهاتبو له (100) هه زار سه ریزان له پاریس نزیکیوونه وه، له (29/ی مانگی مارس) دا ماری لویز له گال کوره کېدا یاریسی جیټیشت وچو بې بلو.

فهرنسییه کان بۆ بهرگریکردن له پاریس نه‌ها (40) هه‌زار كه‌سیان له‌ده‌ست‌دا‌بو، ترس و له‌رز با‌لی به‌سه‌ر پارێسدا كێ‌شا‌و و‌ه‌ی یكه‌ سه‌ری‌ازییه‌كان ته‌وا‌و دا‌به‌زی‌بو، نه‌لكه‌سه‌نده‌ر ده‌یویست ده‌ست له‌خوێن‌پۆ‌ژی خه‌لكی پارێس بپا‌ری‌زێت و به‌هوكه‌ش خۆ‌ی به‌جو‌امێ‌رنی‌اشان‌ده‌، له‌قه‌سه‌كانیدا كه‌له‌گه‌ل مسیو ئو‌رله‌دا ده‌ی‌كه‌رد، گو‌تی (نه‌گه‌ر پارێس بی‌ته‌ش‌به‌رگێ‌ت له‌پێ‌شه‌وا‌و مه‌زنه‌كانی خۆ‌ی خۆ‌ی پا‌نا‌گه‌رێ‌ت و من با‌وه‌پی ته‌وا‌وم به‌مه‌ه‌یه‌) هه‌روه‌ها ده‌سه‌لاتی ته‌وا‌وی به‌ئه‌وا‌و گو‌تی نه‌گه‌ر ده‌زانی پارێس بێ شه‌ر‌كه‌ردن خۆ‌ی ده‌دا‌ت به‌ده‌سته، نه‌وا بێ و‌ده‌ن‌گه‌ستن نه‌وا‌كه‌ر به‌كات و شه‌ر را‌به‌رگێ‌ت.

بېرته د سعادتيك شه پټكي خوښاوي پويدا كه له وشه په دا هاوپه يمانان (9) هزار سهربازيان به كوشتوچون كه (6) هزاريان سهربازي پوسي بوون، به لام سرته نجام مارشال مارمون له لايك له ترسي ټيكنشان وله لايه كيش به هؤي چوون به ن كلنشه ي تاليران، مارشال مارمون كاترمير (5) ي ئتواره خويدا به ده سته وه، كاتي ناپليون هم هه والي پينگه يشت نه وه له نئون سن ديزيه وارسوراويدا خه ريكې شه ركردن يو.

که له (27/ی مارس) دا ئەم هه‌واله‌یان پێراگه‌یاند گوێی (ئەمە یه‌کم چوله‌ی شه‌ترجی نێژ جوانه‌ و هه‌رگیز پێموانه‌ بوو فرمانده‌ی گشتی هاو‌په‌یمانان ئاواجوان یاری بکات).

ئەمە ئه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نیت له‌سه‌رکردایه‌تی کردنی سوپادا کارایه‌.

ناپلین به‌خۆی و سوپاکه‌یه‌وه به‌ره‌و پارێس که‌وته‌ پێ، له‌شه‌وی (30/ی مارس) دا گه‌یشته‌ فونتن بلو و پێیان راگه‌یاند پارێس داگیرکراوه‌، ناپلین وه‌ک هه‌میشه‌ چوست و چالاک بوو وه‌رکه‌ ئەم هه‌واله‌ی بیست چاره‌گه‌ سه‌عاتیک بێده‌نگ و مات که‌وته‌ بیه‌ر خه‌یاڵ و دواتر نه‌خشه‌ تازه‌که‌ی خۆی به‌کولنکور و مارشاله‌کانی گوت. بێراردرا کولنکور بچیت بۆ پارێس وه‌ویدا داوا‌ی ناشتی بکات به‌پێی ئه‌و مه‌رجانه‌ی که‌ له‌ شاتیوندا پێشنیارکرا بوون و دواتر به‌هێنا نه‌وه‌ی به‌وه‌یه‌نه‌ی جۆرلو جۆر بۆماوه‌ی سن پۆژ له‌ هاموشۆی نیوان پارێس و فونتن بلودابیت، هه‌تا له‌ماوه‌ی ئه‌و سن پۆژدا ناپلین هه‌موو هێزه‌کانی له‌ناوچه‌ی سن دیزیه‌ دا کۆبکاته‌وه‌ و دواتر هاو‌په‌یمانان له‌ پارێس ده‌رپه‌یێنن.

کولنکور به‌مینگیکه‌وه‌ پرسی، ئایا ناكریت یه‌ك پێشنیاری ناشتی کردنی دوور له‌ ته‌كتیکي سه‌ریازی له‌گه‌ڵ هاو‌په‌یماناندا بخریته‌پوو؟

ئیمپراتۆری فه‌ره‌نسا قسه‌که‌ی پێی بۆ ده‌ده‌نگیکه‌ی که‌م بیه‌رزو گۆراو گوێی: نا، نا، ئیدی نه‌نگی به‌سه‌! من ناشتی شه‌رمه‌زاری بکه‌رم؟ قبولئیه‌! لێره‌دا شه‌ره‌ف و شکۆمه‌ندی فه‌ره‌نسا له‌ ئارادایه‌ و ته‌نها شمشیر ده‌توانیت ئەمە پۆشن و یه‌کلایی بکاته‌وه‌.

کولنکور یه‌کسه‌ره‌ به‌ره‌و پارێس که‌وته‌ پێ و ناپلین که‌وته‌ وه‌ هه‌ولو کۆششی سازکردنی سوپا بۆشه‌په‌ر له‌ وێوايه‌ دا بوو بۆ سن چوار پۆژیت ته‌واو کاروباره‌کانی سوپا پێکبڤاته‌وه‌ و سوپاکه‌ی باخاته‌ حه‌اله‌تی ئاماده‌باشی.

ئەه‌ی به‌لای ناپلین نه‌وه‌ گرنگبوو ئه‌وه‌بوو له‌ماوه‌ی سن چوار پۆژدا هاو‌په‌یمانان ده‌ستپێشخه‌ری سیاسي نه‌که‌ن و ئەمە بیهێته‌وه‌ی له‌ فکرن و گومان دروستکردن له‌ پای گشتیداو بیهێته‌ جیگای سه‌رنجی دانیشته‌وانی پارێس، بۆیه‌ به‌په‌وکه‌ش به‌مه‌رجی ئه‌و ناشتییه‌ پازیبووکه‌ دووه‌ه‌فته‌ له‌مه‌وبه‌ر به‌نه‌نگی ده‌زانی و قبولی نه‌کردبوو.

به‌لام تازه‌ له‌ کار ترازابوو، لایه‌نگرانی پۆشمی شانشینی به‌خۆشی وشادییه‌وه‌ پێشوازی سه‌رانی هاو‌په‌یمانانیان کردبوو خه‌لکیش به‌بێ به‌رگری و ده‌سته‌وه‌ستان و ملکه‌چ مابونه‌وه‌ و په‌رواله‌ت به‌دیارده‌که‌وت خه‌لک به‌هه‌موو حکومه‌تیک پازیبیت که‌ له‌لایه‌ن هاو‌په‌یمانانه‌وه‌ به‌سه‌ریاندا بیه‌پێندرت.

سه‌رانی ولاته‌ هاو‌په‌یمانه‌کان رایانگه‌یاند نایانه‌وینت ناشتی له‌گه‌ڵ ناپلیندا بکه‌ن، به‌لکو ئه‌وان ئه‌و حکومه‌ته‌ به‌په‌سه‌می ده‌ناسن که‌گه‌لی فه‌رنسا بۆخوێان هه‌لی بژین، بۆیه‌ گفتوگۆکردنی ناشتی کولنکور له‌گه‌ڵ هاو‌په‌یماناندا وه‌لانراو ئه‌لکسه‌نده‌ری ئیمپراتۆری روسیا به‌کولنکوری گوت: فه‌ره‌نسا ناپلین ناوینت ویه‌ده‌سته‌یه‌وه‌ شه‌که‌ت واماندوو بووه‌.

شواری تیزبک به‌ده‌نگیکه‌ی ناساز گوێی: ناپلین ماوه‌ی (18) سه‌له‌ دنیا‌ی شتیواندوو به‌به‌رونی ئه‌و که‌س اتوانیت به‌جلو به‌رگه‌کانی ^(٧٣) خۆیدا به‌روانیت و بیانبنیت.

ئیمه چەند جارێک پێشنیاری ئاشتیان بۆکردو ئیمپراتۆریەکی یەشمان لە دەستدا هێشتەو، بەلام ئو نەویست هیچ نەیتیارێک بدات، وێ ئیستا زۆر وەدرەنگ گەراو بۆ ئو مەبەست، شواریز نەرگ ئو قسانێکی دەکردو بیتاگابو لەوێ ناپلین تاوێکو ئیستاش نایەوێت بەجددی ناشتی بکات وکولنکوریشی تەنها بۆئو ناردبوو هەتا دووسێ پۆز بواری ئوێ دەبێت سوپاکە کۆیکاتەر،

کەکولنکور گەراوێو لە ناپلین بێنی بارودۆخەکە بەم جۆرە خوارەوێ لێهاوێو: یەکە سەریازیەکان وەرەوێ دەگەشتنەو ناپلین وناویراو لەچاو پوانی ئو دابوو هەتا (5/ی مانگی ئیبریل (70) هەزار سەریاز کۆیکاتەر و هێرشیان پێیکاتە سەر پارێس.

لەپۆزی (4/ی ئیبریل)دا ناپلین بەسەر سەریازەکانیدا گەراو لەکوێتەیکیدا بۆ سەریازەکانی بەم جۆرە دوا (سەریازان، دوژمن بەخافلاندا توانیویەتی پارێس بخاتە ژێر دەسەلاتی خۆیەو داگری بکات، پێویستە دوژمن لەپارێس وەرەوێ، فەرەنسێیە ئۆکەرۆ پەناهندەکان کە ئیمه لەمەوێر بەزەیمان پێداوە هاتنەو لەگەڵ دوژماندا کلکیان تێکەستوو و بەرژەوێ هەوێشیان لەگەڵ بریتانیا دا پەیدا کردبوو و پەرچەمی سپیان هەلداو، تف لەو ترسۆکانە، ئوانە دەبێ باجی ئو خیانتەتی خۆیانیدەن، وەرن باسوێند بخۆین بەوێ - یان سەریکەوین و تۆلێ ئو سوکایەتیێ بەکەینەو کە بەنیشتمانەکان و شمشێرەکان مان کراو - یان بمرین.

سەریازەکان هەموویان بەیک دەنگ هاواریانکرد (ئیمه سوێند دەخۆین)

بەلام کاتێ ناپلین گەراوێو خیمەکە خۆی وەرەوێکی دابەزیوی سەیری بێنی (مارشالەکان واتە ئودینو و نی و ماکدونالدو برتیو دوک دو باسانو، بەراوێستاری لەچاو پوانی ئو دابوو و ناپلین هاتە نزیکیان و کەس نەوێرا نوقە بکات، پاش کەمێ ناپلین داوای لێکردن پای خۆیان دەرپێن ئینجا هەموو کەوتنە قەس و گوێیان ئومێدی سەکەوتن نییە، چونکە هەموو خەلکی پارێس لەو زەندەقیانچوو ئیمپراتۆر^(٧٤) لەخۆ نامادە کردنی بۆ هێرشکردنە سەر هاوێیەکان لەپارێسدا هەموو هاوڵاتیانی پایتەخت تێدا بچن، ئەمەش بەهۆی ئوێ هاوێیەکان لە تۆلێ سوتاندنی مۆسکۆدا ئاگر لەپارێس بەریدەن.

ناپلین گوێ (پێنە دەری) من دواتر بانگێتان دەکەم و نەخشەکە خۆمتان پێدەلێم تەنها کولنکور و برتیو دوک دو باسانوێ لای خۆی هێشتەو، ئینجا بەتۆرەییەو ناپرەزایی لەسستی و بێ ئەمەکی مارشالەکانی دەرپێ و پاش ماوێەک ناپلین رایگەیاندا کە لەبەرژەوێ پاشای بچوک^(٧٥) ئو دەست لەکار دەکێشێتەو فەرمانەرایی پاشایەتی دەداتە دەست ئیمپراتریس ماری لویز^(٧٦) ئەگەر هاوێیەکان بەم مەرجە پازیبێ ئو شەپ کۆتا بدیت، ناپلین کولنکور بەو مەرجە پەوانە پارێس کردەو، هەتا جارێکتر بکەوێتەو گفتوگۆ لەگەڵ هاوێیەکاندا، ئینجا بۆخۆی ئو رایگەیاندا کە خۆی نووسیبووێ وێەمجۆرە خوارەوێو خۆتێدەو، (چونکە هاوێیەکان دەلێن ناپلین گرفتە لەبەردەم ناشتی لەئەوروپادا، ئیستا ئیمپراتۆر ناپلین کە لەسەر بەلێنی خۆیەتی پایدەگەییەت نامادە بە لەبەرختاری ناشتی و نیشتمانەکە خۆی

²⁷⁴ مەبەستان لەخۆیەتی کەسێ بۆ دەگەن، واتە: ناپلین، (و- کوردی).

²⁷⁵ مەبەست لە کوردی ناپلین، (و- کوردی).

²⁷⁶ هاوسەرەکی ناپلین، (و- کوردی).

بۆكپەكەي وھاموسرەكەي تەختى پاشايەتى ھەرنسا چۆلبەكەت ۋە ھەرنەساش جىيەيلىت ۋە ھەتا دەست لەگىياتى خۇشى شىۋات، مارشالەكان بەخرۆشە ۋە پشتىگىرى ئەمەيانكرد، دواي ئەۋەي نىخپراتقۇر جارىكتىر ئەۋقەبالەي خويندەۋە قەلەمەكەي بەدەستەۋە گرت وپېشەۋەي ئىمزاى بىكات گوتى (ئىتى، ئاھ، باۋەپم پېيىكەن، ۋەرن باسبەيىنى زوۋ وپېئى بگەيىن، مەن دەزانم دووبارە ئەۋان، ھاپەيمانان تىككەشكىنمەۋە) ۋەلى مارشالەكان بېدەنگىيان ھەلبۇزاردو ھىچيان لاينىگىرى ئەم قەسەيان نەكرد. ناپلىقۇن نامەكەي ئىمزاكردو داپەدەست لىۋنەيەك كەپتىگەتبۇۋن لەكولنىكۇرونى ۋ ماكدونالدو ئەۋانەش بەزۋىسى بەرەۋ پارسى كوتنەپېئى، لەۋ ماۋەيەدا زۆرۈشت لەپارسىدا پوۋىداۋو، تاللىران بەپەلەھەتدىك لەئەندام بەرلەمانەكانى كەپتېشتىر جىنگاى تىمانەي بۇۋن كۆكردىبۇۋە پوۋخانى بىنەمالەي بۇناپارت وگەپانەۋەي بىنەمالەي بۇرىنەكانى خىستېق دەنگدانەۋە ئەمەي بەناۋى بەرلەمانەۋە پاگەياندېۋو، لەمەش خراپتۇر مارمونىش خىيانەتى لەناپلىقۇن كرىبۇۋولەگەل يەكە سەربازىيەكانى خۇيدا بەرەۋ فرساي باشەكشەي كرىبۇۋوپەيۋەندى بەتاللىران كەسەرىكاپەتى ھۆكۈمەتى كاتى دەكرد كرىبۇۋو.

سه‌ره‌تا تزاری پوسی دوو دل‌بوو وداوتر نه‌ئو ونه فرانسوای ئیمپراتوری نه‌مسا لاریان له‌ها تنه‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تی پاشای
 بچوک واته: کوپی نابیلۆن نه‌بوو، به‌لام لایه‌نگرانی به‌ماله‌ی بۆرنه‌کان که له‌چوارده‌وری سه‌رائی هاوپه‌یماناندا بۆن سووربوون
 له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌و پێشنیاره‌ی نابیلۆن ره‌تیکرێته‌وه‌.

که و تنه گومانی هاوپه یمانان به بیستنی خیانتگرده که ی مارمون نه می یه کلاکرده وه، په یمانشکین زۆرینه ی هیزی سه ریازی فره نسای له ژیر فرمانده یی مارموند ا بوو و نه مه بووه هژی شه وی پنگریتت له بهرده دم شه وی ناپلین هتروشکانه سه ر پاریس-یان شه مه ترسییه ی که مترکرده وه، بۆیه هاوپه یمانان په یاریاندا ده سلات بده نه وه ده ست بنه ماله ی شانشین ی پیتشو، واته: بۆرینه کان، له وکاته ی کولنکور ده بویست له لای ته لکسه نده ری روسیا بهروات، ناوبراو پیتی گوته (گه وره که ی خۆت پازیبکه به وه ی ته سلیمی چاره نووسی خۆبیتت، ئینجا پۆزو ستایشی خۆی له بهرامبه ر شه وپیاوه گه وره به دا نیشاند او درژیه به قسه که ی داو گوته: شه وی پتووستیتت بۆ یاراستنی شه رف وکه سه ته ی شه ده یکه ین)

سهرانی هاوپه یمانان پیشنه وهی کولنکور بهوات نکایان لیکرد ناپلین بوه هاریبکات بهبن هیچ همرجیک دهست لهپاشایهتی بکیشیته وه بهلئیناندا هه مو نازناو وشکره مندی نه و بهاریزن و دورگی نه لیبش وه شانشینیه بههوی بههخشن و داوا بایانلنکرد همرجی زووتره سه نه دی دهست لهکار کشانه وه کی شهزادکات.

هاوپی یمانان و لایه نگرانی شانشینی بورینه کان و له سه روی مه موشیانه وه تالیران بو، چونکه تالیران به ناشکرا که ونقی گه ل
 ئوان له سه ره لڊانی شه پتکی ناوخوش ده ترسان، ئو سه ریا زانه ی که هتا ئوکاته ش به نه مه کبیون له به رامبه ر ناپلیق ندلو
 خۆشیان ده ویست و راگه یاندنی ده ستله کارکێشانه وی ناپیلین به ره سمی ده یترانی له نه گه ری ئه وشه ره بیانیا رۆژیت.

ئۇ بۇ يارەي پەرلەمان دەنگى بۇدابو لای خەڭ ھېچ بەھايەكى نەبو، چونكە ئەندام پەرلەمانەكان وەك تۆكەرى ئاپلىقون سەيىردەكران ويەيىن ھېچ دوودلى و بىن شەرمانە خيانەتيان بەگەورەكەى خۆيانكرد، ھەتا خزمەتى بېگانەبەكن. مارشال نى لەوكاتەى كەقسەى لەگەل ئەلكسەندەردا كرىبو، بەدەنگىكى بەرز گوتىبوى (ئەم ئەندام پەرلەمانە قوپەيسەرەنە ئەگەر يەك تۆز دژى ھەوسى شەرانگىزى ئاپلىقون بويانەرەو ئاكركى خۆيان نىشاندايا ئەوا ئىمە ئەمرى توشى ئەم ئەھامەتتە

نەدەبۆینەو، ئەم ئەندام پەرلەمانە بەدبەختانە کە هەمیشە سووریون لەسەر ئەوێ ملکەچی ئێرادەێ کە سێکەن کە ئەمەز پێی دەلێن سەرکۆتەر، مافی ئەوێ یاننێیە چۆن دەنگی خۆیان بەرز دەکەنەو؟

ئەوانە ئەو کاتانەێ دەبوا قسەبەکن لەرزو تایان گرتبوو، بەلام ئێستا هەموو لایەك پێتێان دەلێن بێدەنگەن چۆن پێگا بەخۆیان دەدەن قسەبەکن؟

تەنها بەدەرچوونی یەك وشە لە دەمی ناپلێژنەو ئەویش بەبەلێ، دەیتوانی کۆتایی بەو بارودۆخە دیوارە بێتێت و ئەو کۆتەێ کە سەریازو ئەفسەرێ کارمەندەکان وەك پەیمان لەگەردنیا ئاوابوو ئازادبکات. هەموو فەرنسییەکان و خودی هاوێ پەیمانیش سەبارەت بەمە پایانوابوو.

(4)

ئێوارەێ پۆڤی (5/ی ئیبریل) کۆلنکۆونی و ملکدوئالە پارێسەوێ گەپانەوێ بۆ فونتن بلو و دواێ ئەوێ باسی گفتوگۆێ دانووستانە کە یان بۆ ناپلێژن گێڕاپەوێ کەوتنە پارێنەوێ لە ئاوابوێ کە بەمە پارێزبێت، ناپلێژن گوتی: ئێستاش سەریازم لە دەستان و ئەوانە بە ئەمەکن لە ئاست مندا، لە کۆتایی قسە کەیدا گوتی: هەرچۆنێکبێت سەبێ دەبیین... بە ئومیدی دیدار هەتا بە یانی.

دواێ ئەوێ ئەوانە لە لای پۆیشتن دووبارە بە دواێ کۆلنکۆردیدا ئارەوێ کەوتە قسەکردن لەگەڵیدا، پاش دەمە تەقیەکی دوور و درێژ ناپلێژن گوتی (ئای کۆلنکور، ئاخ، لە دەست ئەوچۆرە مرۆفانە... مارشالەکانی من شەرم دەکەن پێگای مارشال مارمۆن بگرنەبەر، چونکە دواپۆژ بە ترسنۆک و خائین یاس دەکێژن، بەلام لەناو دلی خۆیاندا دەلێن بۆ پێگاماندا ئەو هاوێ پەیمان بگەوێتە ئازو نەمەت و دەسەلاتەو، خەزەدەکن وەك ئەو بێ ئەوێ کە سایەتێان لەگەردیشت بگەوێتە گەل دەوڵەتی شانشینی بۆرێنەکان و هەمان پلەریایەو ئیعتیازیان هەبێت.

ناپلێژن زۆر باسی مارمۆنی دەکرد کە لە بارودۆخیکی زۆر ناسکدا خیانەتی لەگەڵدا کردبوو (بەدبەختە نازانێت چ چارە نووسێک لە چاوە پوانیدایە، ئەو بەدناو بوو، باوەردەکەێ ئێتر من بێرە خۆم ناکەمەو، چونکە پۆزگاری من بە سەرچوویان لە بەرە سەرچوندایە، لە لایەکی ترەو ئەوانەێ لە دەست دەسەلاتاریەتی من بێزارن چەند شادمانن و تەمەزۆن خۆیان بخەنە بەردامی کەسانێتر؟ من بێر لە فەرەنسا دەکەمەو...، ئای ئەگەر ئەو گەمزانە ئێمە یان جێنەهێشتا، من لە ماوێ چوار سەعاتدا کۆشکی مەزنی خۆم دروستدەکردەو، چونکە باوەرێکە هاوێ پەیمانان لە کاتی هەو بەهۆبوونەو لە گەڵ مندا تێکدەشکانەوێ خۆیان لە پارێسدا پانەدەگرت، ئەگەر ویستباشیان بۆ پزگاریبوونیان لەم مەترسییە لە پارێس هەلاتبان ئەو ئێتر جارتیکێتر نەدەهاتنەو سەرخابی پارێس.

ئەو مارمۆنە خاک بەسەرە بوو بەرپەست هەتا ئێمە بگەینە ئەو ئامانجە درەخشانە، بەدلتایییەوێ کە شەپەرە کە درێژە کێشابا ئەو کەرەستەێ و اماان دەستدەکوت زەبری کوشندە لە دوژمن بدات، ئێستا من هەوالی ئەوێان پێگەیاندرۆم کە لە هەموو شوێنەکاندا جوتیارانی لۆرن و شامپانی و بۆرگونی، هێرشدەکەن سەریە کە سەریازیە جێماوەکانی دوژمن و سەریان دەبێن، ئەوانە هۆکاری ناشتی دەرەکی و نەنگێزەێ شەپی ناوخن، دەبیینی هەتا سالتیکێتر چ بەسەر ولات دێنن، هەرچۆنێکبێت

شتی بڼ ولات پټويسته جگه له شه خسي من وناوه که م، وټنای من، شمشیری من، هه موو نه مانه بوونه ته هوی ترسانه وه، پټويسته ته سلیمېم، ئیستا بانگی مارشاله کانم ده که م و تر ده بیڼی کاتی که پټمگوتن ئیوه له سره گردانی باړزگار تان بیت و پڼگانان پیده دهم بټنه وهی که سایه تیتان له نگبیت پڼکای مارشال مامون بگرته بهر، چهند دلخوش ده بن.

نوه شه وه نه وهی نابلیون له دلی دلبوو بڼ کرلنکوری هه له پشت، نه وهی به شپږه یه کی به لگه نه ویست دیاریوو نه وهی وو ولات توشی شه که تیه کی یې پټشیننه بېڅوه و نیر بهرگی نه م حوکه خوټناو یه نابلیونی نه ده گرت که سه مای هرگی هه میشه و کورډانی به کږمه ل و تیدادچوون وفیداکاری چهند نه وهی کی له پادابوو، نه م ش له بهر خا تر ناما دجیک که ده سته گیشتن پیی نه سته مېوو، نابلیون له سالی (1814) دا به ناشکرا پایگه یان دېوو (من ده مویت نیمپراتوریه تی جیهان بڼ فرنسا ده سته بهر بکه م) له وکاته دا نه یده زانی نه وه کانی ناینده یه ک قوتا بخانه ی میژوی نیشتمان په رستانه دروسته که ن و له وه ده کولنه وه بیسه لمینن که نابلیون به درژایی ته مه نی خوی هیرشی نه کردی ته سر که س جگه له بهر گریدن له خوی، ده ستی بڼ هیچ کار ټیکتر نه بردوه، داگیرکردنی میلان و مؤسکر و برلین و مه دریدیش ته نها بڼ بهر گریدن بوه له سنووری جوگرافیایی فره نسا، ته نه انت خودی نابلیونیش نه م بڼچوونه ی به خه یال دانه ده هات. نابلیون بڼا پارت ناگاداری ایستی شه ره کانی نه بوو ونه و لیسی تانه ی له م دوا ییانه دا به هوی ئالپرمنیه وه دوا ی که پان و به دوا دچوونیکي زږ له نه رشینی ره سمی که له زږ سره چاوه وه ده ستی که وترون ناشکراکراوه، به پیی ئاماره کانی نه م لیکولینه وه یه، ژماره ی نه و فره نسیانه ی له شه ره کانا ده به کوشچوون و گومبون له ملیونیک تینا په ریټ، (471) هه زار کورډاو که به په سمی تومارکرون (530) هه زار که سیش بیسه روشوین، نه و که سانه ی که به خه سیش برینداریوون و نه وانه ی که به نه خوشیش مردوون له م ئاماره ی سره وه دا هه ژمارنه کرون.

نه و توږینه وه و ئامارانه ی مینه هی هه موو نیمپراتوریه تی نابلیون نییه، ته نها هی خاکی فره نسیایه، واته: سنووری جوگرافیایی فره نسای پیش روخانی پږیمی شانشیننی بورینه کان، هه روه ها هه موو شه په کانی نابلیونیش، له و ئاماره دا هه ژمارنه کراوه ته نها بریتیه له شه په کانی سالی (1800) به دواوه.

نابلیون هیچ کاتیک نه یده توانی ئاوا به پوشتنی تیښکات که له (24) ملیون ها ولاتی فره نسا، زیاتر له ملیونیک که س به هوی شه په کانی نه وه له ناوچوون، نه و ته نها نه وهی ده بیڼی گونده کانی فره نسا به هوی سهریازگیری یه که له دوا ی یه کی نه و به ره و چولی ده چنه وه، جار جاره ش هه ولیده دا ئارامیان بکاته وه و نیشانیان بدات که سهریازانی ولاتانی ده ستنیشانده ی خوی- یان هار په یمانانی برون به به شیک له سوپاکه ی خوی که نه لمانی و سویسری و نیثالی و به لجیکی و هوله ندی و پولونی و نایلیری و... هیرن و شان به شانی سهریازه کانی فرنسی ده جه نګن.

به لام له ناوچوونی سڼ چوار ملیون بیګانه که له پږی سوپاکه ی نابلیوندا ده جه نګین شتیکی بیبه هاو هیچ بوو بڼ له ناو چوونی یه که ملیون فره نسیای، ملیونه ها له درژن کورډاو بریندار و گومبوو به لای نابلیون نه وه نرخه نه بوو که ناویراو زه حه متی نه وه وه بهر خوی بنیت ناویان بټنیت و بیریان لټیکاته وه.

به درژایی نه و شه وه که نابلیون به قه ده م لیدان و بیرکردنه وه به سهری برد، به لیستی کاره کانی خویدا چووه به ئاماده بوونی کولنکورو سر نه نجام گیشته نه و پایه و گوتی (فره نسا گۆشه گیر بوه و گیانی ولاتی که یان دوت ته لیوا ره کانی هرگ)

بوربنه‌کان نه‌ونده به‌نرخین و ژریش هوکپانی ناکه‌ن، به‌لام له‌وکاته‌دا نه‌و خاله‌ده‌هاته‌پیش ئایا جگه‌له‌نه‌و کۆ به‌ده‌ردی هوکپانی ولات ده‌خوات؟ ناپلین نه‌و شه‌وه نه‌خوت، به‌ره‌به‌یانی پۆژی شه‌شی فییریل، ئیمپراتور بانگه‌یشتی مارشاله‌کانی کردو پیتی گوتن: به‌پۆزان، پشوتان درۆییت ئیتیر لیزه‌ودرا نه‌ئیه‌و خوینپۆژی ده‌که‌ن و نه‌سوپاش، من ساده‌و ساکارانه به‌بی هیچ مه‌رجیک ده‌ست له‌کار ده‌کیشمه‌وه، هه‌ژده‌که‌م بۆخاتری ئیه‌و به‌مه‌اله‌که‌م کوپه‌که‌م به‌جینشینی خۆم دابنیم، دلنیام نه‌و پنگاچاره‌یه زیاتر بۆئیه‌و به‌سوده ئینجا بۆمن، چونکه ئیه‌و له‌سایه‌ی حکومه‌تیکدا کارده‌که‌ن که‌له‌گه‌ل بیرو به‌رژه‌وه‌ندییه‌کاناندا ده‌هاته‌وه، به‌لام یه‌ک پهودای نابجی و چاره‌پوانته‌کراو بووه‌هۆی نه‌وه‌ی شکست به‌و هه‌وله‌ی من ببنیت بۆده‌سته‌به‌رکردنی نه‌و پنگه‌یه بۆئیه‌و، نه‌گه‌ر په‌یمانیشکینی مامون نه‌بوابه‌ نه‌و ئیه‌و ده‌تانتوانی نه‌و ئیمتیازاتانه‌تان ده‌ستکه‌وتبا، ته‌نانه‌ت ده‌مانتوانی جاریکیتیر فهره‌نسا بخه‌ینه‌وه‌سه‌رپێ، به‌لام هه‌لومه‌رجیکیتیر هاته‌پیش ... من ته‌سلیمی چاره‌نوسی خۆم بووم، ئیه‌وش ته‌سلیمی چاره‌نوسی خۆتان، درۆ به‌ژوانی خۆتان بده‌ن له‌سه‌ریانگه‌کانی بنه‌ماله‌ی شانیشینی بوربنه‌کانداو به‌نه‌مه‌که‌وه خزمه‌تبه‌که‌ن، ئیه‌و هه‌زتانده‌کرد پشوویدهن، ئیتیر لیزه‌ودرا به‌سینه‌وه، به‌لام به‌داخه‌وه، خوا بکات پشبینیه‌کانی من هه‌له‌بن، ئیمه نه‌وه‌یه‌ک نه‌بووین بۆ پشوویدان دروستکراوین ته‌نها وه‌ره‌قه‌یه‌کی ده‌ره‌یتار نه‌م پستانه‌ی بۆ مارشاله‌کان خوینده‌وه: چونکه هاوپه‌یمانان ده‌لێن ته‌نها ناپلین پنگه‌ له‌به‌رده‌م ناشتی نه‌ووپادا، ئیستاش ئیمپراتور ناپلین که‌خواه‌نی قسه‌و به‌لینه‌کانی خۆیه‌تی، پایده‌گه‌یه‌نیت خۆیی و میراتگه‌وه‌که‌ی چاوپۆشی له‌تخت وتاراجی فهره‌نساو ئیتالیا ده‌کات ودرتی له‌هیچ فیدارکاریه‌کیش ناکات له‌پیناو فهره‌نسادا).

دواتر چوه سه‌رکورسی پشت میزه‌که‌یی و وه‌ره‌قه‌که‌ی ئیمزاکرد.

مارشاله‌کان واقیان ورمابوو وده‌ستی ناپلینیان ماچ کردو به‌هه‌مان مه‌رای وپیه‌لاگوتنی که‌به‌درۆژیایی پۆزگاری ده‌سه‌لاتداریه‌تی ناپلین ده‌یانکرد که‌وتنه‌ دووان.

ده‌سته‌بجی کولنکور به‌هاوله‌ی دوو مارشالتر که‌وتنه‌پێ و نه‌و نامه‌ی وازه‌یتان له‌ته‌ختی پاشایه‌تی ناپلینیان بۆ پاریس برد، نه‌لکسه‌نده‌ر و هاوپه‌یمانان به‌وپه‌ی په‌شقاکویه‌وه چاره‌پوانی سه‌رنه‌نجامی کاره‌که‌یان ده‌کرد.

نه‌لکسه‌نده‌ر تائیکیدی له‌سه‌ر نه‌وه‌کرده‌وه ده‌بی دورگی ئالپ بپیته شانیشینی په‌های ناپلین، کوپه‌که‌یی و هاوسه‌ره‌که‌شی ماری لویز، ده‌بی له‌ئیتالیا دا میرنشینیه‌کیان بدریتی، هه‌موو شتی که‌تایی پیه‌اتبوو.

(5)

له‌وساته‌وه‌خته‌دا جاریکیتیر ناپلین که‌وته‌وه نه‌رخه‌یاله‌ی که‌له‌شه‌په‌کانی سالی (1814) دا زۆرجار بیرى لیده‌کرده‌وه، نه‌و شه‌پانه‌ی له‌پرویی سه‌رکردایه‌تی کردنی فهرمانده‌یی سوپاره زۆر دره‌خشاوه‌و شاکاریبون، به‌لام له‌پاستیدا هه‌ولیکی بی هوده‌بیانه‌ی ناکامبوون.

له‌سالی (1813) دا مارشال و ژنرال و پاسه‌وانه‌کانی ته‌نانه‌ت سه‌ریازه‌کانیش تییینی نه‌وه‌یانکردبوو ناپلین بیسلکردنه‌وه گیانی خۆی له‌شه‌په‌کاندا ده‌خاته مه‌ترسییه‌وه.

وهك له مه و بهر ناماژه مانپيكرد، له سالي (1813) دا دواى مړگى دوروك، نيمپراتور ماوهيك بڼه دنگ له تـهـك قـهـدى داره كه دانيشت و كه و ته بـيـروخـه يـال و نارنجوك هاويزه كاني ده وړى له شه پړاوه ستان، له سالي (1814) دا زياتر نه و كارى ناپلېن ده كه و ته بهرچاو نيت كه س له ليك دانه وى نه مه به هـله دانه ده چو، به تايهت له شه په كهى نارسى سوراويدا.

له (20/ى مارس) دا كاتى ناپلېن بهره و خاليكى سهرىازى سهخت ده پويشت، چـهـنـد ده قيقه يـه پيشتر ناپلېن فـهـرمانى به سهرىازه كاني دابو نه وشوئنه چولبكـن و پاشه كـشـهـى پيكرديون، ژنـال ناكـسـلـمان بهره و ناپلېن پايكرده تا ناگادارى بـكـات، به لام مارشال سباستيان به نه وى كوت (لتي گه پي)، بـق نـاـبـيـنى نه و به نه قهست نه و كارده كات؟ ده يـه وـيـت كـوتـاـبـى به زيانى خـقـى به نيت (به لام نه گولله تفهنگه كان و نه گولله تـقـهـكـان و نه نارنجوكه كان كاريان^(۷۷) به نه و نه بو، ناپلېن بهره وام خـقـوكـوـى به كاريكى نه فس نرمى و ترسزكى له قه له مده دا، به لام له شه پي نارسى سوراويدا چـهـنـد جـارـوكـى خـقـى له گـتـلى ده داو بـن نه وى به پړوكـش نه وى بويت به دواى مـرگـدا ده گـپـا. له (11/ى نـيـريـلى سالي (1814) دا پيچ پـقـز دواى ده ست له كار كـشـانه وه كهى ناپلېن، له وكاتهـى خـهـريـكى ته دابوكاتى خـقـسـاز كـردنـبوـون بـقـچـوون بـق دورگى نالپ، ناپلېن له كولنكور جياپړوه كه نه و ماوه دورودريزه هميشه له گـل نه و دابو وچـوه باله خانه تايه تـيـهـكهـى خـقـى، به وچـورهـى دواتر ناشكرايو، هـمـوـو پـيـدا وـيـسـتـيـهـكـاني شه پي شه خـسـى خـقـى جـيـهـيـشـتـبوـون و نه و شوشهـى كه تـيـاـكـى تـيـدـابـو له فونتن بلودا هـوـلى خـقـوكـوـى دابو، هـمـوـو نه و تـيـاـكهـى له ناو نه و شوشه دابو و خوار دبوويه وه.

نه مه نازارنكي زږى نه ويدا، كولنكور بهـقـى نه و يارودرخه ناهه مواره پيشبيني له مجـقـرهـى كـردـبوـون، بـقـه به په له چـوـوه ژوره كهى ناپلېن وكه بينى وايزانى توشى نه خـقـشـيـهـكهـى كوشنده بووه و ويستى به دواى پزىشكا بچيت.

به لام ناپلېن تكاى ليكرد بانگى كه س نه كات، نه نانهت وه كه فـهـرمانـيـش پيى كوت: هـيـچ هـوـلى مه ده و به ملاولادا مه چق. نازاره كهى نه و نه ده زيايدكرد كولنكور پايكرنو چو دكـتـر ثـيـفـانـى به خـبـهـر هـيـنـاـيـهـوه، نه م پزىشكه هـمـان نه و كه سـهـبو كه نه و شوشه تـيـاـكهـى دواى شه پي مالوايارو سلاقتز دابق ناپلېن، پزىشكه كه هـرـكه شوشه كهى بينى له سـهـر مـيـزه كه ده سـتـهـجـى زانى مه سه له كه چييه.

ناپلېن كله يى كـرد كه نه و ماده يـه به مـيـزنـهـبووه فـهـرمانى به دكـتـرهـكه كـرد ماده يـهـكه ژه هـراوى به مـيـزـتـرى بـق بـيـنـيـت و بيداتى.

دكـتـر ثـيـفـان له ژوره كه چـقـده رڼ و سويندى خواردار جارتـكـيـت تاوانى ناوا نه كاته وه.

نازاره كيشانه كهى ناپلېن چـهـنـد سـهـعـاـتـيـك دريژهـى كيشا، چـونـكه دـهـرمانى دژه ژه هـراوى بوونى نه ده خواردو به پـهـسـمى داوايكر نه م پوداره له هـمـو لايـهـك بشارنه وه و باسى نه كريت، دواى نيش و ژانـيـكى زږ نه م چـهـنـد وشه يـهـى له ده مه وه هـاتـن (مـهـرگ چـهـنـد ديژواره و له مه يدانى شه پيشدا مـهـرگ چـهـنـد ناسانه، نا ه، بـق چ من له شه پي نارسى سوراويدا نه كوژرام)

نه و ژه هره كوشنده نه بو، نيت ليـره و دوا ناپلېن مـهـرگـيـز هـوـلى خـقـوكـوـى نه دايه وه، خـقـسـاز كـردن بـق سـهـفـهـره كه تـهـواوـيـبو، به پيى نه و مـهـرـجـانهـى له گـل هاوېهـمـانـانـدا له سـهـرى پـيـكـه و تـنـبوون، نيمپراتور دهـيـتـوانى يـهـك تـيـپ له سـهـريـازـه كـزنـهـكـاني له گـلـخـقـيدا ببات بـق دورگى نالپ.

له (30/ی ئیبریلی سالی (1814) دا هه موو شتیك ناماده كرابوو شه و گالیسكانهی كه ده بوا ئیمپراتۆر هه ندی له كه سه نزیكه كانی و بالۆیزه كانی ولاتانی هاوپیمانان به هاو لهی له گه ئ ناپلیۆندا بچن بق دورگی ئالپ، له تهك دیواره كانی كۆشكدا به پیز وه ستابوون.

ناپلیۆن ویستی مالتاوی له گارده تایبه تیبه كهی خۆی بكات، سه ریا زانی گارده كهی له هه ساری كۆشكدا به پیز پاوه ستابوون، ئیتره هه مان شه وه ساره به رفراوانه بوو كه گه شتیاران به باشی ناشناییان له گه ئ فونتن بلودا هه بوو و به هه وشه ی مالتاوی ناسراوه.

له پیزی پێشه وه گارده كۆنه كهی خۆی و مارشال و ژنرال و شه فسه ره كان له هاله تی ناماده باشیدا بوون و له پیزی دووه میشدا سه ریا زانی گاردی تازه ی لاو وه ستابوون.

كاتی ئیمپراتۆر به دیار كوت سه ریا زه ئالا به ده سه ته كه ئالا كهی له به رده م شه ودا شه ی كرد، ناپلیۆن به ده نگی كهی به رز كوتی (شه سه ریا زانی گاردی كۆن، من مالتاویستان لیده كه م، بیست سه له من ئیوه به سه ر پنگای شانازی وشه رفدا بر دووه، ئیوه وش له م پۆزانه و له پۆزگاری شكۆمه ندی مندا نمونه ی دلاوه ری و به شه مه كهی بوون، به بوونی پیاوی وه ك ئیوه شكستان نه ده هیتا... به لام جه نگیمنان ده بیته هۆی هه لایسانی شه پی ناو خۆی فره نسا، بۆیه ئیته به رژه وه ندی خۆمان به قوریانی نیشتمان كردو لیره ده پۆین، ئیوه شه ی دوستانی من، درژه به خزمه ت كرده ی فره نسا بدن... خواهفیز پۆله كانم، هه زمه كرد یه ك به یه ك ئیوه له باوه شبگرم، به لانی كه مه ره بانالا كه تان ماچ بكه م...)

ئیت نه یوانی له مه زیاتر بدویت، چونكه قورگی به كولی سۆز غوریه تگرا، نامیزی به سه ریا زه ئالا به ده سه ته كه دا كردو ماچی كرد، ئینجا ئالا كهی ده ستی ماچ كرد، دواتر به خیرایی پۆی و سواری گالیسكه كه بوو، گالیسكه كان به نیوان هاواری بری ئیمپراتۆر دا پۆیشتن، ژۆر له نارنجۆك هاوێژه كان وه ك مندا ئ ده گریان.

پۆزنامه كانی بریتانی كه شه م پروداوه یان بلۆكرد بۆه، به مجۆره یان نووسیوو (كه و ره ترین شاكاری میثووی جیهان كۆتایی پێهات، ناپلیۆن مالتاوی له گارده كهی خۆی كرد)

به لام له پاستیدا شه وشاكاره بیست سه له یه ی كه له مانگی دێسه مه بری سالی (1793) له تولوندا ده ستی پێكردو له ئیبریلی سالی (1814) له فونتن بلودا هیشتا كۆتایی نه هاتبوو، ناپلیۆن له ماوه ی شه و بیست سه له دا دنیا ی پاهیتابوو به وه ی سه ریا ن له هیج له كاره كانی نه سوپمیت، چاره نووسا بوو جارێكیتر هه موو لایه ك توشی واق و پمان و سه رسامی بكاته وه.

فرمانروایی سده دوازدهم (1815)

(۱)

پیششده‌ی باسی سهرتین پرودای پوزگاری ژانی ناپلیون بکین، سهرتا پتویسته تامازه به‌چند خالیگ بکین. نیمپراتور له‌یکه م پوزی گیشتنی به‌دورگی نالپ بن گومان هیچ جوره نه‌خشه‌یکه نه‌بو، کوتایی به‌ژانی سیاسی خوی هینابو، وه‌ک به‌لین دابو وده‌یویست میژوی فرمانروایه‌تیبه‌کی خوی بنوسیتته‌وه - یان به‌لانی که‌مه‌وه له‌ماوه‌ی نه‌وشه‌ش مانگی له‌و دورگی به‌دابو واویناده‌کرا، نه‌و له‌وماوه‌یه‌دا پیاویکی گفتولفت خوش و نارامبو.

له‌وکاته‌ی به‌ولایه‌ته‌کانی خورثاوی فره‌نسادا تیبه‌پین، لایه‌نگرانی پژی می شانشینی بورینه‌کان خوی‌شان‌دانیکی دژی نه‌ویان له‌سهر پینگاکه‌یدا سازکردبو، هه‌تا له‌یکه دوو شویندا مه‌ترسیشیان بۆسهر گیانی هه‌بو، سهرته‌نجام له‌پوزی (3/ی مانگی مایزی سالی (1814) دا‌گیشته‌ دورگی نالپ.

ناپلیون که‌وتبیل ناوپانتایی خاکیکی بچوک و دوره‌ده‌ست و له‌نیوان خه‌لکیکی بیگانه که‌پیشوازییه‌کی گهرمیان له‌فرمانروای تازیه‌یانکرد.

له‌به‌هاری سالی (1811) دا‌دروست سڅ سال پش، ناپلیون بانگه‌بشتی ژنرال (ردا)ی کرد بۆ کوشکی تویری، چونکه نه‌و ژناله به‌پزوه‌ه ویزابووی بلیت له‌شکرکشی مه‌که‌سهر پوسیا، ناپلیون له‌وامدا گوتبووی: من هه‌تا سڅ سالیتر فرمانروایی دنیا‌ده‌که‌م).

نیستا پڅ دوی سڅ ساله که‌نیمپراتورییه مه‌زنه‌که‌ی هه‌ره‌سی هیناوه.

ناپلیون ته‌نها حوکمرانی دورگی‌یه‌کی ده‌کرد که‌پانتاییه‌که‌ی (223) کیلومتر چوارگوشه‌بوو و سڅ شارۆچکه و چه‌ندین گوتدی تیدابوون، که‌کوی گشتی دانیشتوانی چه‌ند هه‌زار که‌سیکیبون. چاره‌نوسی ناپلیون بۆ نزیک زادگاهه‌ی چوبووه، چونکه دورگی نالپ له‌دورگی کرسه‌وه نزیکبو، نه‌م دورگی‌یه هه‌تا مانگی ئیبریلی سالی (1814) له‌ژیر ده‌سه‌لاتی دوک تسکانی ده‌ست‌نیشاندیه‌ی ناپلیون‌دابو وهاوپه‌یمانان دابوویانه ناپلیون.

ناپلیون بانگه‌بشتی دانیشتوانی مه‌مله‌که‌ته‌که‌ی ده‌کردو پیشوازی لیده‌کردن و به‌پوکش وادیاریو به‌ته‌مایه بۆ ماوه‌یه‌کی دورو درێژ له‌ویدا به‌مینته‌وه.

که‌س وکاره‌کانی له‌مانه‌ش دایکی ناپلیون لیتسییاو خوشکه‌که‌ی پرنس پولین یوگژ، چه‌ند جارێک بۆسهر‌دانیکردنی هاتنه‌ نه‌و دورگی‌یه‌و ماوه‌یه‌ک له‌ویدا لای ده‌مانه‌وه، کنتس والسکاش که‌ناپلیون له‌پۆل‌نیادا په‌یوه‌ندی ژۆر نزیک له‌که‌لداه‌بوو وه‌تا کوتایی ته‌مه‌نی خوی ناپلیونی خۆشویست، سهر‌دانی نیمپراتوری کرد، به‌لام ماری لویز که‌باسی خیانه‌تکردنی ژن و میژدی نه‌ویانده‌کردو نه‌وه‌یان بپرجووبوه کاتیک ناپلیون له‌سالی (1810) بپاریدا ناوبراو بکات به‌هاسه‌ری خوی و خوازیینیان کرد، نه‌ناپلیون به‌پتویستی زانی له‌ماری بپرسیت داخوا پازییبه نه‌که‌س وکاره‌که‌ی نیمپراتوری نه‌مساش،

لیره دا شه به سه شه نامه به بخینه پوو که ماری لویز بق ثوفنی نووسیوه، که به کیکبوه له وکسه نزیکانه ی ناویرو (له و بژده وهی ناپلیون ژنه که ی خوی ته لاداره، من زدرجار گزفاری فرانکفورت سه یرده کم بق شه وهی ناوی هاوسه ره تازه که ی ناپلیونی تیدا به دی بکه م، دانی پیداده نتم شه دواکه وتنه له نیشانه کردنی هاوسه ریبه تی ناپلیون شه ورو منی دانیکه ران کردوه، من چاره نووسی خوم دده مه دست خاوه ند....، به لام شه گر به ختی خرابی من وایتنیت شه واما دم به خته وهی خوم بکه مه قوریانی بژنیشتمان).

له سه شه شه بنه مایه ماری لویز هاوسه ریوونی له گه ل نیمپراتوری فره نسادا به شه شه و نابه دلی ده زانی، به دنلیاییه وه رووخانی نیمپراتریه تی ناپلیون به لای شه وه پزگاریوون بووه له ده سه لاتی په های شووه که ی، هاوسه ری به که می ناپلیونی که میردی به که می له کانی دلپیه وه خۆشی ده ویست، نه مات بژدیده نی ناپلیون، جوزفین چنه ده هفته به ک دوی که یشتنی نیمپراتور به دورگی نالپ، له (29/ی مانگی مایزی سالی (1814) دا له مالمزون مردبوو.

هه والی مهرگی جوزفین هه تا چنه ده هفته به ک ناپلیونی توشی غه مگینی ویده نگیه کی قولکرد، چنه مانگیک به و شتیه به به نارامی به سه رجوو، ناپلیون تۆزقالتی باسی هه ست و پازه کانی خۆی نه ده کرد، زدر کاتی به بیرکردنه وه و خه یالات به سه رده برد.

له پایزی سالی (1814) به تاییه له مانگی تۆفه مبه ر به دواوه ناپلیون ورده ورده گرنگی به هه واله کانی فره نساده دا که سه باره ت به گزنگره ی (فینابوو، پاپرت ته کان که م نه بوون، له پیومینو که نزیکترین به نده ری ئیتالایی بوو دوازه کیلومتر له دورگی نالپ وه دوربوو له خودی فره نساشه وه راسته وخ هه واله کان به نیمپراتور ده گیشتن، که بریتی بوون له وهی بنه ماله ی بورینه کان هه رکه چوونه وه سه رته خت و تاراج وده سه لاتیان گرتۆته ده ست، هه لسوکه وتی زدر بیسه ره وه ره و که مژانه یان کردوه، زدر له وه زیاتره لییان چاره پوانده کرا.

تالیران که خیانته تی به ناپلیون کردبوو له هه موویان ژیرتربوو وبق گه پانه وهی بورینه کان بۆ سه رته ختی پاشایه تی فره نسا زدر هاوکاری کردبوون، جارتک سه باره ت به مانه گوتبووی (نه مانه نه هیچیان بیرچۆته وه نه هیچیش فیژیوون، ی نه لکسه نده ری به که میش بق کولنکور هه مان شتی ده رپریوو وگوتبووی بورینه کان نه چاکبوون ونه چاکیشده بن.

خودی لویسی هه ژده هه م که پیره میردیکی نه خۆشبوو، که سیتی مه یله ژیریوو، به لام براکه ی کنت دارتواو کوپه که ی میر دانگول و میر دوبری و هه موو شه دارو ده سه ته یی له گه ل بورینه کانداهه پابوونه وه، به جۆری په فتاریانده کرد وه بلتی هه رگیز شۆپش پوو نه دابیت وناپلیون بوونی نه بویت، شه وانه به له خۆباییانه وه ده یانگوت پژیسته رابردوو فره رامۆش بگرتت وله گونا هه کانی فره نسا بیوون به مهرجیک باجی گونا هه کانیان بدن و بگه پتیه وه بۆ لای دینداری و په وششی پتیشوو، له گه ل شه مانه شدا شه و ده بنگانه پتیانباشبوو شه دامه زراوانه ی به ده سقی ناپلیون دروستکرا بوون به پتیه وه، بۆیه ش شتیه ی سیستمی پارێزگاگان و وه زاره تخانه و ده زگای پزلیس و سیستمی مالی و قانونه کانی ناپلیون و داگاگان و به کورتی هه موو کاره کانی ده ولت که ناپلیون داینا بوون وه ک خۆی هتشتیانته وه، ته نانه ت داموده زگاگانی ئیداری و پتیه کاته ی سوپا و زانگۆ

خویندن و خویندنی بالاو همو دامه زراوه کانی دهوله تیان وه خلی هیشتوره، تنها بهر جیاوازیه له بری بوونی نیمپراتریتی پامهر له حکومه تدا یه ک شانشینی مشروتی^(۷۸) هه بوو.

پاشای فیره نسا له ژیر فشاری هاوپه یماناندا به تاییهت سووویونی تزاری پوسیا، به وه پازیوو و پیریاری مشروته ی ده رکرد، چونکه تزاری نیمپراتری پوسیا دلنیاوو له وه ی بورینه کان به یی پاگه یاندنی دهوله تی قانونی ناتوانن درێژه به مانه وه ی خویاندن.

ئوانه ی لایه نگری گێپانه وه ی سیستمی پیشوویوو، زۆر به مپیاره هه راسان و توپه بوون و دیانگوت زۆردار ساله های سال به له خپازیوه پاشایه تی بکات، به لام ده سه لاتی پاشای شهرعی که له ژیر چاودیری خوادایه سنوورداریکرت؟ جگه له مهش زۆرکه سیت له مه نارازیوو و هه رله پێژانی سه ره تایی گه پانه وه ی بورینه کان بۆ سه ته ختی پاشایه تی، ئه مانه هه میشه هاواریانده کرد زه وییه کانیا ن که له سه رده می شۆریدا ده ستیان به سه رداگراوو و به هه راج به خه لکی فووشرا بوونه وه، ده بی بۆیان بگێردیته وه، حاشا هه لئه گره که سه پیدانه ده بوو غیره تی نه وه ی هه ییت ده ست بۆ نه وکاره ببات.

به لام هه رکردنی ئه م قسانه به سه بو بۆ نه وه ی جوتیاره گوندنشینه کان هه راسانین و په شیویان بکه وێته ناو. پۆحانییه کان که لایه نگری خاوه ن زه وییه کۆنه کان بوون، له سه ر مبه ره کان نامۆگاری ئه وانه یان ده کرد که ملک ومالی له سه رده می رژیمی پیشوودا به هه رزان کپویانه بیدنه وه خاوه نه کانیا ن، چونکه ئه گره ئه وکاره نه کن ده که ونه بهر نه فره تی خواوه ندو ده یانگوت وه ک جرابل^(۷۹)، گونا هبارده بن ده بنه خۆراکی سه گی دپنده.

ئه شرافه کانی که تازه گه راپوونه وه تانه وپه یی بێشه رمی په فتریان ده کرد، جوتیاره کان به ناحقه ی له داگاکاندا لێدان و تێه لدانیا ن ده خوارد. ئه و ده سه ته یی ده رباری لویسی هه ژده هه میش که له هه موویان ژیرتیریوو، ئه و پووداوانه ی له گونده کاندا پوویده دا به نا ئومیدی ته واه سه یریان ده کردو ده یانزانی زه وی وزار ستانده وه له جوتیاره کان چه ند گوندنشینه کانی بێزارو توپه کردوه، به لام ئه مانه هه یچیا ن له ده ست نه ده هات.

چینی برژوا هه ر له یه که م پێژی رووخانی نیمپراترییه وه به شیوه یه کی گشتی هه ستیان به تاسوده یی کردبوو، چونکه به ئومیدی ئه وه بوون کۆتایی به شه رو سه ریا زگیری به یئندرت (له و سالانه ی دوا یی حکومرا نی نیمپراتر چونکه ناپلیون بیه که سیکی نایاب و خۆشه و یست، برژوا زه کان نه یانده توانی له بری چوونی کوپه کانیا ن بۆ سه ریا زی یه کێکیتر به پاره بکپن و بۆ سه ریا زی له بری پۆله کانیا ن بینین) له وانه شه برژواکان له به رخا تری ژیا نه وه ی جموجۆلی بازرا گانی وادلیان به و بارو دۆخه تازه یه خۆشبو ییت، هه ره ها خودی برژوازی گه وره ی پیشه ساز ی له سالانی (1813 و 1814) به دوا ره ئیتر مانه وه ی نیمپراتری به مه رجی کرانه وه به ره وپێشچوونی خلی نه ده زانی.

نیستا چه ند مانگی که له رووخانی نیمپراتری و شکاندنی گه مارۆی ئابووری سه ر بریتانیا تێه په پیریوو که هاواری نا په زایه تی له لایه ن برژوازی بازرا گانی و پیشه ساز ی به رزیقوه، چونکه ده وله تی بورینه کان له سه ره تادا ته نانه ت نه وێران بیریش له وه بکنه وه یه که ته عریفه ی گومرگی له به رامبه ر بریتانیا دا بێنن که هاوپه یمانبوو بۆ پووخاندنی ناپلیون، ئه وانه ی له ناو چینی

²⁷⁸ - حکومتیک که بشیه ستیت به قانون، ولایتکی شانشینی که به ره له مانی هه ییت و نوته رانی سیلته چاودیری کاروباره کانی ده ولت بکن. (و- فارسی).

²⁷⁹ - پاشای ئیسرا ئیله و دایکی ئاگالی که به فرمانی جیو فریدرا به رده م سه گی هاو خواردیا ن، (سه ده ی نۆه می پێشزاین) و- فارسی.

بروزايدا دەمىگىبو لايەنگىرى ھاتنە سەرگارى بۆرىنە كانيان دەكرد، ئو ھەستى لايەنگىرى تەنھا لەناو پۇشنىبەرەكان و ئو كەسانە داھەبوو كەكارى سەرەخۇيان ھەبوو، واتە: ئىشى ئازادىيان لەدەستدەبوو، وەك پارىزەرانى دادگاۋ پزىشك و پۇژنامە نووسان ... ھتد.

دەركردنى ھەرمانى مەشروتىيەت كەلويسى ھەژدە ھەم دەريگرد، لەسەركوتكردنە ئاگرىنەكەى ناپلېۋن باشترېو، بەلای ئەوانەى سەرەو بەرەكەتتىكى گەرەبوو، ژمارەى پۇژنامەى بچوك و دەركردنى كىتىب ژۇر بېبوو، شىڭك كەلەسەردەمى ناپلېۋن جىڭاى ويناكردنىش نەبوو، بەلام ئەم توژەى پۇشنىبەرە، ئەم قوتابى و نووسەران و ھەيلەسوفانى كەبەپۇژگارى پۇشنگىرى بەناويانگە، لەقوتابخانە كانياندا ئازادى بېروباو ۋە فېرېكرايوون.

ماوھەك دواى ئەو نفوزى پۇچانپىيەكان لەدەريارو دامەزراوە ئىدارىيەكان ژيانى كۆمەلەيتى توپەو بېزاركردبوو، ئازارو ئەشكەنچە دژايتى كردنى ھەموو ئەوشتانەى بۇنى بېرۇكەى قۇلتىرى لىدەھات لەھەموو لايەكى ولاتەرە دەستى پىكردبوو، كۆنەپرەستەكان لەھەموو شوپىنىكدا بەتاييەت لەشارۋچكەكاندا ژۇر كارمەندى تازە لەلايەن رۇحانپىيەكانەو دادەمەزىندران) بۆرىنەكان و لايەنگەرەكانيان، مانگ بەمانگ پىنگەى خۇيان لەقەردەكرد.

ئەوانە نەياندەتوانى دەستور پىنمايەكانى كەناپلېۋن دايرىشتبوون بگۇپن، خەرىكى پىروپاگەندەو بلاوكردنەوھى نووسىنى سوكايەتى ئامېزو گالەكردن بەبرۇواكان و جوتيارەكان بوون ۋەپەشەو گۆرەشەكانى ئەمانە باروئۇخى سىياسى ولاتى ئاجىگىركردبوو، بەتاييەت گوندنشىنەكان. لەلايەكى ترەو ژۇر لەئەفسەرانى سوپا پىتيانابو بۆرىنەكان بەلايەكن ولەدەرەو بەسەرياندا سەپىندراوە دەبى ھەرچۇنكىت بەرگ بگرن، وردەوردە شەل و شەكستەو بەشدارىوانى شەپى بىن ئاكامى روسيا، باسى ياداشتە ناخۇشەكانى خۇيان نەدەكردو ھەر لايەنە خۇشەكانيان بۆيەكتى دەگىرايەو بەپاى ئەمانە ناپلېۋن تەنھا قارەمانى ناودارەو سەردارىكى مەزەنە ۋەفرمانپەواى نىوھى دنيابوو، ئو سەريازانە ئەويان ھەربەھەمان ھارپى دەستى نارىجۇك ھاوژان سەيىدەكردو ئەو ھەرتاكىك ئەمانەى بەناو خۇيانەو بانگ دەكردن و ئەوانى بەئاستى گىيانى بەگىيانى خۇشەدەويست، ئەو سەريازانە ھەتا ئەوكاتەش وايان بېردەكردەو ناپلېۋن ئەوانى خۇشەدەويست، چۈنكە بۇخۇيان ئەويان خۇشەدەويست، ئىمپراتۇر تۋانىبوو ئەوچۇرە ويناكردنە بەشپەيەكى پەندانە لەناو دل و مېشكى ئەواندا جىيىكتەو.

ئەفسەردەكان بەبارتەقائى سەريازەكان رۇقيان لەبۆرىنەكان نەدەيۇرە، چۈنكە بەپاستى ھەندىك لەمانە بەتەواوھتى لەشەپو شۇر بېزارىبوون ۋەزىيان بەپشوداندەكرد، وەلى چۈن بۆرىنەكان باوھى تەواويان بەو ئەفسەردەئەبوو ئەو پۇژە ژۇرەشيان پىويست نەبوو ۋەبەجارتىك نىوھى ئەفسەردەكانيان بەنىوھە موچە خانەنشىن كردن، ئەو ئەفسەرانەى لەسوپاشدا ماپوونەو ۋە ئەفسەردە گەنچە تازە ئەشرافەكانى كەبەپلەى بەرۇزتر دامەزراوون ۋەفرمانيان بەسەردادەكردن بېزار بېبوون ۋەفرەتيان لەبۆرىنەكان دەكرد.

كۆپىنى ئالاسى پەنگەكەى سەريازى لەلايەن بۆرىنەكانەو بەئالاسى سې، بېوھەجىگەى توپەيى و گىزى لاي روسيا. ئەم ئالاسىيە بەلای سەريازەكانى ناپلېۋنەو ۋەك ئالاسى ھەلاتووانى كۆچ كىردى خائىن سەيىدەكراو لەكاتانەدا دەبوا دژى دەستىرژىيەكانى بيانى بوەستابانەو ۋە تىكىانتىكشكاندېان، ئىستا ئەو خۇفۇشانەى دژە شۇپش لەژۇر سايەى نىژەى پوس و پروس و نەمسايىيەكان گەپاونەتەو ۋە ژۇر سەتم لەگوندنشىنەكان دەكەن ۋەدەيانەو پىت زەوى وزارتەكان لەگوندنشىنەكان

بستینه‌وه، ورده‌ورده له نئو گوندنشین و سهریازگو هه‌موو توژده‌کانی کومه‌لگادا نه‌ویرسیاره ده‌کراو ده‌یانگوت: (ناپلین له‌کوئیه، که‌ی ده‌گه‌پته‌وه؟ ناپلین نه‌مه و زږدشتی تری ده‌ژانی، له‌پنگای ئیتالیاوه هه‌روه‌ها به‌ناسانی له‌پنگای پوژنام‌ه و بلوکراوه‌کانه‌وه هه‌واله‌کانی وابسته‌به کاروباره‌کانی کونگره‌ی فیننای ده‌ژانی وینده‌گه‌یشت وه‌ولو کوششی هاوپه‌یمانان که‌ده‌یانویست نه‌و پانتاییه زږه‌ی ئیمپراتوریه‌ته‌که‌ی ناپلین به‌سه‌رخ‌ویاندا دابه‌ش‌بکه‌ن دوویه‌ره‌کڼ وکیشمه‌کیشمی له‌نن‌یوان هاوپه‌یمانانی پېش‌وودا دروست‌کردبوو.

بریتانیا و نه‌مسا له‌سه‌ر ساکس و پۆلۆنیا که‌وتبوونه ناکۆکی له‌گه‌ل روسیا و پروسیا، نه‌و به‌کیتیبیه پته‌ره‌ی له‌سلی (1814) دا کۆتایی به‌ئیمپراتوریه‌تی ناپلین هێنا‌بوو ئیتربوونی نه‌ما‌بوو...

له‌مانگی دیسه‌مه‌ری سالی (1814) دا کاتیک ناپلین له‌کۆشکه‌که‌ی خۆیدا له‌پورتو‌فرانزۆی ناوه‌پاستی دورگی ئالپ دابوو پیاسه‌ی ده‌کرد، چاوی به‌نارنجۆک هاوژێکی کۆنی خۆی که‌وت که‌یه‌کێکبوو له‌سه‌ریازه‌کانی گاردی خۆیی وه‌لایه‌ن هاوپه‌یمانانه‌وه پنگای پێدرا‌بوو له‌گه‌ل ئیمپراتۆر دا بجیت بۆ دورگی ئالپ، ناپلین لێی پرسى (ها، کۆنه‌ سه‌ریازی ته‌مه‌ل؟ سه‌ریازه‌که‌ گوتی: نا، که‌وره‌م ته‌ره‌زه‌لنیم، به‌لام هه‌میشه‌ش دلخۆش‌نیم.

ناپلین گوتی: خه‌تای خۆته، پتییسته‌ کاته‌کانی خۆت هه‌رچۆنیکبیت به‌خۆشی به‌سه‌ریه‌ریت.

دواتر سه‌که‌یه‌کی زږی خسته‌ده‌ستی نه‌و سه‌ریازه‌و له‌به‌رخ‌ویه‌وه گوتی: نه‌م دۆخه‌ به‌رده‌وام ئاوا به‌سه‌رناچیت.

نه‌م قسانه‌ی ناپلین له‌به‌رخ‌ویه‌وه ده‌یگوتن ئایا که‌س گۆی بیستیان ده‌بوو؟ که‌ی ده‌زانیت مترنخ و لویسی هه‌ژده‌هه‌م و سه‌رۆک وه‌زیرانی بریتانیا، له‌بوونی ناپلین له‌نزیک پۆخه‌کانی فهره‌نسا زږر دلنیکه‌ران بوون، مقومقۆی نه‌وه‌مه‌بوو ناویراو (ناپلین) بۆ شوێنێکی دووتر بنێرن، ناپلین له‌دورگیه‌که‌دا به‌مه‌ترسیدار سه‌یرده‌کرا، پرویاگه‌نده‌ی نه‌وه‌و بلۆیقه‌وه گوايا ده‌یان‌ه‌وێت چه‌ند پیاو‌کوژیک بۆله‌ناو‌بردنی ناپلین بۆ دورگی ئالپ په‌وانه‌بکه‌ن، چه‌ند بورینه‌کان له‌فهره‌نسادا هه‌لسوکه‌وتی خراپ و نابه‌جێیان‌کردبا، زیاتر سه‌رائی هاوپه‌یمانانیانی دلنیکه‌رانتر ده‌کرد، به‌لام ورده‌ورده‌ هه‌والی خۆش له‌دورگی ئالپ‌وه ده‌گه‌یشت به‌پێچه‌وانه‌ی نه‌و پرویاگه‌نده‌یه‌وون که‌ببونه جینگای ترس و گومان دروست‌کردن لای هاوپه‌یمانان و بورینه‌کان (ده‌یانگوت ئیمپراتۆر زږیه‌ی کاته‌کانی له‌کۆشکه‌که‌یدا، ته‌واو ئارام و ته‌سلیمی چاره‌نووسی خۆی بووه‌و هه‌رده‌م له‌گه‌ل لمپلی نوێنه‌ری بریتانیا دا گفتوگۆی خۆشه‌کات وه‌نه‌و ده‌لێت: ئیتیر له‌مه‌ردا نه‌م دورگیه‌که‌ بۆته‌ جینگای سه‌رنج و ژیا‌نی له‌ویدا پێخۆشه‌و چاوی له‌هیچی ترنیه‌، له‌شه‌وی (7/ی مارس سالی (1815) دا خوان وئا‌هه‌نگیک له‌ده‌ریاری نه‌مسادا بۆ سه‌رائی ولاتانی ئه‌وروپا و نوێنه‌رائی ولاتان سازکرا‌بوو، نه‌و ئا‌هه‌نگه‌ له‌وپه‌رێ خۆشی و شادیدایوو که‌له‌پ میوانه‌کان بێنیا‌ن له‌ده‌وروپه‌ری ئیمپراتۆر فرانسوا دا هه‌لسوکه‌وتی نا‌ناسایی ده‌هاته‌به‌رچا، که‌سانی ده‌ریار به‌په‌ش‌کۆکی به‌پلیکانه‌کانی کۆشکه‌دا ده‌چوونه‌ خوار و هه‌ک نه‌وه‌ی ناگر له‌کۆشک به‌ریوبیت و بیا‌نه‌وێت پاییگه‌یه‌نن، نه‌م هه‌واله‌ له‌ماوه‌ی چاو‌تروکانیکدا ده‌مه‌به‌ده‌م به‌هه‌موو کۆشکه‌دا بلۆیقه‌وه هه‌موویان له‌ترساندا ناچاربوون به‌سه‌راسامیه‌وه کۆپی سه‌ماو شادی جێبه‌جێن، په‌یام هێنه‌که‌ پاییگه‌یان‌دوو ناپلین دورگی ئالپی جێبه‌جێشتوو‌وه له‌ده‌م پۆخی ده‌ریای فهره‌نسا دابه‌زیوه‌و ئیستا یه‌کسه‌ره‌ به‌بن چه‌ک به‌ره‌و پاريس که‌وت‌ته‌پێ.

(2)

لهه مان پڙه سهره تاييه کانی مانگی فبرایری سالی (1815)دا ناپلین بیرژکهای زیندوکردنه رهی نیمپراتوریه ته که ی لکلیشه ی دابوو و به که سیشی نه گوئیوو چۆن نه و قه ناعه ته و پلانی یق داپشتوو و بریاری له سهراده .

له وانه یه پیتیشی نه و له و به وایه دابوو پیت نه که هر سهریازه کانی گاردی تاییه تی خوی، به لکو هموو سهریازه کانی سوپای فرنسا له بهرامبر نه ودا به به نه مکی ماونه وه، نه و مارشالانه ش که له سالی (1814) ده ست له کارکشانه وه ی نه ویان وه ک شتیکی پتیوست سهرده کرد. هه روه ها نه و مارشالانه ی تری وه ک داوو ژتراله کانی وه ک ئالکسمان و نه و نه فسه رانه ی که به نیوه موچه خانه نشینکرون و بق وکینه یان له بهرامبر بورینه کانداه د لگرتوو و ناگاداری بیزاری سهریازه کانه .

هه روه ها له وه دلتیابپووه نه و مارشالانه ی تینوی پشودانبوون وله شه په برده وامه کانی نه و بیزاریبوون و به مه یلی خویان خزمه تی بورینه کانیان ده کرد، نیستا له پاشا لویسی هه ژده هم و براکه یی و برازا کانی ناپازین و توپه ن. ناگای له حالی گوندنشینه کانیشبوو که هه راسان و بیزاریبوون.

هه وائیگ که یشت و پروداوکان خیزابوون، له نیوه ی مانگی فبرایره دا ناپلین چاوی به کارمه ندیکی گه نچ که وت به ناوی دوشابولون، که بق دورگی ئالپ هاتبوو وله لایه ن (ماره) ی وه زیری کاروباری ده ره وه ی پتیشوی نیمپراتوریه تی ناپلین نه وه نیردربوو، ناوبراو نه و گه نه ی ناردبوو هه وائی نه وه به ناپلین بگه یه نیت هه موو گه ی فرهنسا له ده ست زۆرو سته می بورینه کان بیزاریبوون و بارودوخه که ئاسایی نییه و هه موو سوپاش یه ک که س به فه رمانده ی خویان ده زانن نه ویش ناپلین نه . نه م راپۆرته زۆر گرنگبوو که له لایه ن ماره ی نیشته جیتی پاریسه وه به ناپلین گه یشت، ناپلین پتیش گه یشتی نه م په یامه ش ناگاداری زۆر شتبوو.

هه رچۆنیکبیت دوی نه م هه واله نیمپراتۆر درا بریاری خۆیدا.

له و پۆژانه دا لیتیسای دایکی ناپلین لای کوپه که ی بوو، نه و خاتونه ژنیکی ژیریوو و وره یه کی به هینۆ پیاوانه ی هه بوو و ناپلین له هه موو بنه ماله که یان زیاتر پۆزی له نه و ده گرت، بۆیه پتیش هه موو که س نه و نه خشه یه ی خوی لای دایکی باسکردو سهره تا گوئی: (من ناتوانم له م دورگه یه دا بمرم و ته مه من له ئاسایش و ئارامیدا به سهر به رم و نه مه ش له گه ل سروشتی مندایه ته وه، سوپا پتیوستی به منه و پتیموایه هه رکه منیان بینی به ره و پیرمه وه دین، بنگومان له وانه یه له پتگادا توشی شتی چاره پواننه کراو بیمه وه، له وانه یه پروبه پووی نه فسه رتک بیمه وه که بق بورینه کان به وه فابیت و نه یه لیت سهریازه کان زه وق شادی خویان له بینینی من ده ربهرن وله ماره ی چه ند سه عاتیگدا بکوژیم، به لاه له گه ل نه مه شدا نه م کۆتاییه باشتره له مانه وه ی زۆرم له م دورگه یه داو خۆبه ده سته وه دانم بۆنه و ئاینده یه ی له چاره پوانی مندایه، بۆیه ده مه ویت به قۆم و جارێکتر به ختی خۆم تاقی بکه مه ره، پای تۆ چیه دایکه ؟).

لیتیسیا به م پرسیاره چاره پواننه کراوه ته و او شله ژاو نه یوانی ده سته بجن وه لایم بداته وه ته نها گوئی: لیمگه پت باچه ند ساتی بیری لیبکه مه ره، درایه پای خۆمت پتیده لیم (دوی بیده نگیه کی دووو درۆژ گوئی: کوپم، بق به دوی چاره نووسی خۆتبه که ره، له وانه یه هه و له که ت ناکامی له دواپیت و دواتر نامرادییت و نینجا مه رگت بیته پتیش، به لاه هه رچۆنیکبیت تۆ ناتوانیت

لیژدها بمینتیره و من ئەمە بە چاری خۆم دەبینم، هەروەها ئۆمیدەوارم ئەوخواپەیی کەتۆی لەناو ئەوهەموو شەوانەدا پاراستوو جارێکتریش پارێزگاریت لێبکات؟ ئینجا لیتسیا توند ناپلینۆی کوپێ بەباوەشی خۆیەوه گوێشی.

ناپلین ماوەیەک دواي ئەم قسانە لەگەڵ دایکیدا بانگهێشتی ئەو ژنرالاتی کرد کە لەگەڵیدا ماتیبوون بۆ دورگی ئالپ، واتە دورنو و برتران و کامبۆن، ئەم دور ژنرالاتی دواي بەوپەڕی خۆرشی وشادییەوه ئەم هەوالەیان پەسەندکرد، بەلام دورنو کە گومانای لەسەرکەوتنی ئەمەبوو بەناپلینۆی گوت: خۆ گەرەم ئێتر خەیاڵی ئەوەت نییە بەسەر کوتکەرانی فەرمانڕەوایی بکەیت و نیازێ شەپکردنی تەرت نییە؟

ناپلین گوتی: بەپێچەوانەوه دەمەوێت لەفەرەسییەکان گەلێکی ئازاد دروستبکەم، ئەمە بەرنامەی سیاسی تازەیی ئیمپراتۆر بوو، خۆ ئەگەر نەشیویستبا جێبەجێبکات، ئەوا بەلانی کەمەوه لەپووی تاکتیکییەوه کارەگەیی خۆی بەدروشم و پروپاگەندەیه دەستپێدەکرد، ناپلین فەرمان و پێنمایەکانی خۆی بە ئەوانە راگەیاندو گوتی: (پێتان وانیەت بەمەوێت فەرەنسا بە زۆری چەک پزگاریکەم، بەلکو دەمەوێت لەوێدا وەدیاریکەمەوه لەکەشتی دابەزم و ئامادەکانم ئاشکراکەم و مافی خۆی لەبەدەستکەوتنەوهی تەخت و تاراجی ئیمپراتۆری دەستبکەوێتەوه و بەیتەوه دەستی.

باوەڕی ئەو بەکەسایەتی و پزیزی خۆی زۆربوو کە وێنای ئەوهی دەکرد بەبێ کێشە و هەر لەیەکەم دەرکەوتنیەوه بەبێ هیچ پێگزیەک دەچیتەوه پاریس، بۆیە ئەو بوونی هێزی سەریازی نەبوو لەمەپەر لەبەردەم پێگاکییدا بۆ ئەگەری ئەوهی کە گەشە وە شەپ خاکی فەرەنسا و پوو بەپووبوونەوهی لەگەڵ سەربازاندا دەستگیرنەکرێت، هەندێک سەربازو چەکی لەگەڵخۆیدا بردن کە بریتی بوون لە (600) سەربازی ناردجۆک هاوێژو ئهفەنگداری گاردی تاییبەتی خۆی و سەد سەربازی سوار کە هەموویان (824) کەس بوون و ئەم سەربازانەش بۆ پاراستنی گیانی ناپلینۆ لەسەرەتای گەشتنی بەخاکی فەرەنسا بەسبوون و لەوێ بەولاره توشی مەترسی نەدەبوو.

تیپێکی سەریازی کە پێکهااتبوولە (300) کەس و سەرە لەشکری (35) بوو، پێشتر وەک سەربازگەیهک لەو دورگەیهدا دامەزرا بوون لە ژێر دەسەلاتی ناپلینۆدابوون.

کۆی گشتی ئەو سەربازانەیی دەیاننوانی بچەنگن (1100) سەربازیوون و ناپلینۆ بریاریدا هەموو ئەمانە لەگەڵخۆیدا ببات، هەموو ئەو کارانەیی بۆ خۆسازدان دەرکران بەنهیینی بەپێوەدەچوون و ناپلینۆ فەرمانی بەسێ ژنرالاتەکی کردبوو هەموو شتیەک هەتا پۆلی (24/ی فەریه) ئامادەبکەن.

لەپاشنیوەپۆی ئەو پۆژەدا هەموو ئەو (1100) سەربازە بەرێ کەوتن و چوون لەبەندەری دوگەکەدا سواری کەشتی بوون، هیچ یەک لەو سەربازانە نەیانده زانی بۆکوێ دەچن و مەبەست لەو کەشتی سواربوونیان چییە! چونکە لەلایەن هیچ لێپرسراویکی بالای سەربازییەوه هیچیان پێنەگوترابوو، بەلام هەموو ئەو سەربازانە پێش سواربوونیان لەکەشتییەکان پێشبینیان کردبوو، بۆیە هەرکە ئیمپراتۆریان بینی لەگەڵ سێ ژنرال و چەندین ئەفسەری گاردی تاییبەتی خۆیدا بۆ بەندەرەکە هاتن، بەهاتوهارای شادی و خۆشییەوه پێشوازیان لەئەوکرد.

لیتسیای دایکی ناپلینۆ، کە هاتبوو مائالوایی لەکۆپەگەیی بکات، بە ئائۆمێدیانه لێی دەپوانی.

کاترین هموویان سوارپوون که شتییه کان له ساعات (7) ی ئیواردها چارلکه کانیان هلداو به یاریده ی ئوه شته بایه ی له وکاته دا ده هات به ره و خۆره لات دورک و تنه وه، که شتییه تیژپه وه جهنگییه کانی بریتانیای که شتییه کانی هینزی سهریزی پاشای فره نسا که به رده وام له ونزیکانه له گه پانداپوون، به که م نه گهری مه ترسی بوون که ناپلین له گه لیاندا توشی شه پیته وه. له پنگادا به که شتی جهنگی فره نسی به ته که که شتییه کانی ناپلیندا تیژپه ی ویه کتیک له نه فسه ره کانی سه ره ئوه که شتییه به ده هنگیکی به رز هاواری کرد (ئوه پیاوه مه زنه چۆنه ؟).

لیپرسرای که شتییه که ی ناپلین له وه لامدا گوته: (زۆر باشه) شه پ هوینه دا، چونکه سه ریاژه کانی ناپلین خویان په نادابوو و دیارنه بوون و سه رنشینیانی که شتییه کانی پاشای فره نسا هیچیان نه بیینی جیگای سه رنجییت، خۆشبه ختانه که شتییه جهنگییه کانی بریتانیاش له که شتییه کانی ناپلین هلته مه نگوتن، پنگای ده ریا سه پۆزی خایاند، چونکه ئوه بایه ی له باشوره وه ده هات که م بیژوه، له ساعات (3) ی دوی نیوه پۆزی پۆزی به که می مانگی ماری سالی (1815) دا هیژه کانی ناپلین گه یشتنه ئوی که نداوی ژوان وله نزی که تهنگه به ری ئانتییدا دابه زین، سه ره تا ئیمپراتۆر دابه زی و دواتر فره مانیدا سه ریاژه کانیش ده ستبکه ن به دابه زین، سه ریاژه کانی سه ریاژه گی گومرگی ئه وشوینه به په له به ره و پی شه هاتن و سه ره که ئیمپراتۆریان بیینی کلاره کانیان وه که نیشانه ی سه لام جولاندو له خۆشیاندا ده ستیانکرد به قه ریه و شادی ده ربهرین. ناپلین کامبرونی له گه ل چه ند سه ریاژیکدا بق کان نارد، هه تا ئازوقه و پیداو یستی ده سه ته به ریکات، ده سه ته و به جی ئازوقه سازکراو ناپلین به خۆزی و نه وه یژه که مه یوه به ره و سه ره و که وته پئی و ئه وچوار عه ره بانه تۆپه ی که له پورتو فرانزوه له گه ل خۆیدا هینا بوونی له ویدا جیی هیشتن.

بریاریدا بوو له پنگای شاخه کانه وه له پشت ناوچه ی دوفینه وه به ره و پیتش به وات، له گراسدا بانگه وازتکی بق سوپای گه لی فره نسا به چاپکه یاند، گراس و کان به بی شه پ که وته ژیر ده سه لاتی ناپلین، دواتر بیته وه ی خاوه خاویکات له پنگای گوندی سه رنونه وه درژیه ی به پیشپه ویه که یداو به دینی و گاپدا، به ره و گره نوبل پۆیشت.

فرمانده ی سه ریاژه گی گره نوبل بریاری شه پکردنی دابوو، به لام سه ریاژه کان گوتبوویان هیچ هینزیک له دنیا دا ناتوانیت ناچارمانبکات پووی چه که کانمان بکه ینه ئیمپراتۆر، دیاریوو ترس و په شیوی بالی به سه ره برژوازی ته ی گره نوبلدا کیشابوو، هه ندیک له نه شرافه کانی شار چووبونه لای ده سه لاتدارانی شارو داوایان لیکردبوون شه پکه ن، به شیکیشیان پیشتر تیتیانقوچاندبوو.

له پۆزی (17/ی مارس) دا چه ند به که یه کی سه ریاژی که له پایته خته وه نیردراپوون بق پوو به پوو بوونه وه له گه ل ناپلیندا گه یشتنه شاری گره نوبل، ئه م هیژه بریتی بوون له (2) تیپی پیاده و تۆخانه یه که یه که تیپی سه ریاژی سوار. ورده ورده ئیمپراتۆر له شار نزیکه ده پۆوه ئه وساته وه خته پیر ته نگزه و نا هه مواره نزیکه ده پۆوه، به دنلیاییه وه شه پکردن له گه ل نه وه یژه زۆده ی دۆژمن له نارادانه بوو، به که سه ریاژییه کانی پاشای فره نسا، ده یانتوانی له دوروه ناپلین و نه وانه ی ده روبه ری به دوربین بیبین و تیکیانیشکیتن و که سینکیشیان لینه کوژیت، چونکه ناپلین به که تۆپیشی به ده سه ته وه نه بوو بق په ریه رچ داننه وه ی نه وان.

بهره‌یانی پوځی (7/ای مارس) ناپلین گه‌شته لامور، له‌دوره‌وه‌ شو له‌شکره‌ی که له‌ده‌وویه‌ری ږنگاکه‌دا دامه‌زراپوون ناماده‌ی نه‌وه‌بوون پردی پنگو بته‌قتینه‌وه، دیاریوون.

ناپلین ماوه‌یه‌کی دوو دروژ به‌دورین سهری نه‌و هیزه‌ی کرد که درې نه‌و دامه‌زراپوون، ښجا فهرمانی به‌سهریازه‌کانی خویدا تفه‌نگه‌کانیان له‌بن هه‌نگلی چه‌پیان بگرن وبالوله‌که‌یان له‌لای خواربیت ویکه‌ونه‌پئ، بخوڅی له‌پیشه‌وه‌ی هه‌مویان به‌ره‌و لوله‌ی تفه‌نگه‌کانی سوپای دوژمن که‌وته‌پئ، فهرمانده‌ی سهریازه‌کانی سهری‌تکی سهریازه‌کانی کردو دواتر ته‌ماشایه‌کی چگیره‌که‌ی کردو وگوتی (به‌و سهریازانه‌ی هه‌رکه نه‌و پیاوه‌یان بیني که‌وته له‌رین و وه‌ک مردو پره‌نگیان په‌پئ، چوڼ ده‌توانرت شه‌پیکرت؟) ښجا لټرسراوی نه‌وه‌یزه فهرمانی به‌سهریازه‌کانی کرد بکه‌ونه پاشه‌کسه، به‌لام نه‌یانتوانی به‌ره‌و دواوه بکشینه‌وه، چوڼکه ناپلین پشتر فهرمانی به (50) سهریازی سوارۍ خوڅی کردبوو ږنگای پشته‌وه‌یان لټیگرن، سهریازه سواره‌کانی ناپلین هاواریان ده‌کردو ده‌یانگوت (هاوړتیان، ته‌قه‌مه‌کن، نه‌وه نیمپراتره که‌به‌ره‌و پوتاندت).

لټرسراوی سوپای دوژمن فهرمانی به‌پاوه‌ستاندا ښجا ناپلین به‌روپشاهات، سهریازه‌کان له‌جوله که‌وتن و وه‌ک سینگی داکوتراویان لټه‌ات و به‌سهرسامیه‌وه سهری نیمپراتریان ده‌کرد که‌به بالقو بوره‌که‌یی وکولاهه بچوکه‌که‌یوه به‌ره‌و نه‌وان هه‌نگای ده‌نان، له‌نیوان نه‌و بیده‌نگیبه‌دا ده‌نگت که‌به‌رېزېوه‌و گوتی (نه‌ی سهریازانی تیپی پینجه‌م من نیمپراتوری نیوهم، ده‌مناسنه‌وه؟).

له‌پ ټیکرا سهریازه‌کان هاواریانکرو گوتیان به‌لن، به‌لن، به‌لن.

ناپلین په‌خه‌ی کراسه‌که‌ی کرده‌وه سینگی به‌پووتی نیشانی سهریازه‌کان داو گوتی (نه‌گر له‌نیوان نیوهم ده‌سهریازتک هه‌یه‌و ده‌یه‌وت گولله به‌نیمپراتره‌که‌ی خوڅیه‌وه‌بیت نه‌وه سینگی منه) بینهرانی نه‌م پووداوه که‌ه‌تا کوتایی ته‌مه‌نی خوڅیان نه‌و هاواری شادی وخوڅیبه‌ی سهریازه‌کانیان بیرناچیتته‌وه که‌چوڼ پیزه‌کانی خوڅیان ټیکداو به‌ره‌و نیمپراتر ږیشتن. هه‌مویان له‌ده‌وری نیمپراتر کړیوونه‌وه ده‌ست وقاچی نه‌ویان ماچه‌کرد، له‌وکاته‌ی که‌وتبوونه خوڅی وشادیه‌کی نږده‌وه هه‌ندیکیان کولیان هه‌لساپو ده‌گریان، دواي نه‌مه به‌زه‌حه‌ت هیورکرانه‌وه دواتر پیزه‌که‌ی خوڅیان گرت‌وه به‌ره‌و گره‌نوبل که‌وته‌پئ، هه‌موو نه‌و په‌که سهریازانه‌ی که‌بق شه‌پکردن له‌گه‌ل ناپلین‌ندا له‌گره‌نوبل‌دبوون په‌ک له‌دواي په‌ک هاتنه‌که‌ل هیزه‌که‌ی ناپلین.

سهره‌نگ لابه‌دواير فهرمانده‌ی په‌کټک له‌تیپه سهریازیه‌کانی که‌له (7/ای مارس) دا هاتبوون بډ گره‌نوبل، به‌نیازی شه‌پکردن له‌گه‌ل ناپلین‌ندا، په‌که سهریازیه‌که‌ی خوڅی له‌مه‌یدانی گوره‌ی شاردا کړکړده‌وه به‌ره‌و پیری ناپلین چوون، ناویراو ته‌نانه‌ت ناگای له‌وه‌شنه‌بو له‌لاموردا پووی دابو. ناپلین به‌هیزه‌که‌یوه به‌وجوتیاره داس و تفه‌نگه کونه به‌ده‌ستانه‌ی که‌له‌گه‌لی که‌وتبوون گه‌شته گره‌نوبل، کړتکارانی عه‌ره‌بانه دروست‌کر په‌کټک له‌ده‌روانه‌کانی شاریان ده‌په‌پاندبوو هه‌تا ږنگای هاتنه‌ناوه‌وه‌ی هیزه‌که‌ی ناپلین کراوه‌بیت.

لټرسراوانی پایه‌به‌ری شار هاتنه‌خزمه‌ت ناپلین، ناپلین له‌گه‌ل پشوازیکردن له‌مانه ده‌یگوت: بریارمداوه نازادی و ناشتی به‌میلله‌ت بده‌م، دانیشی په‌وه‌داده‌نا که‌له‌پشودا شه‌یدای مه‌زنی و به‌رفراوانکردنی پانتایی خاکی فهره‌نسایوه، به‌لام لټره

به دواړه سياسه ټيکټير ده گړته بهر به تاييه تائکيدى له سره نه وه ده کړده وه نو څاره زوى له راپرېوودا ه بيو وه ويستويه تى فرمانپه وایى ه موو گه لانى دنيا بکات ويى فوره نساى ده سته بهر بکات بيبه خشن.

هروه ها سورېو له سر نه وهى گوند نشينه کان له ده ست زولسى بورېنه کان و لايه نگره کانېان پژگاريکات وه و زه وى و زارانه ي ليسانستېندراوه بډيان بگه پښتته وه، هروه ها تائکيدى له سر نه وه شده کړده وه نو حکومتى برخى دروستى کړدوه بگړت و بېکاته شان شينکى قانونى وده وله ټيکى پاسته قينه دابمه نرښتيت که ټييدا نوښته رانى ميلله ت پډيان ه بېت له کارو باره کاندا.

ه موو نه وکه سانه ي پيوه نديان به ناپليق نه وه ده کړد به يى هيچ کڅت وېنډيک لښان ده بورد، چونکه ده يگوت من برخى له وکاته ي بريارى بهرکه نارېوونى خرم ږاگه ياند به لايه نگرانى خرم گوت خرمته به بورېنه کان بکه ن له پښتاو فوره نسا د بډيه له شکاندى سوښدى به نه مه کيان بى ئيمپراتور ده بيبه خشين..

به لام سه بارت به بورېنه کان نه وان نه وه يان نيشاندا بوو که له گه ل فوره نساى تازه دا ناگودجاون. ناپليق دواى نه وهى چاوى به ويه که سريازانه که رت که له کره نويلدا پيوه نديان پښه کړد بوو وله شش تپ وېه تړپخانه ي باش پښکها تېو، په کسره به ره و ليون که وته پښ.

نوښته رانى گونده کان له ه موو لايه که وه بى پښوازي ناپليق ده هاتن، سوپايه که پښکها تېو له (7) هزار سريازى جهنگى و(30) تړپ له پښ ئيمپراتور ده ده پښتن، ئيمپراتور جارښکتر خوى به فوره مانپه وای فوره نسا ده زانپه وه، ئيتير ليره دوا ده يتوانى پو به پووى سوپاى پاشاى فوره نسا بېتته وه، به لام ناپليق ه رېښى واپو پښويست به ته قاندى ده راغى گولله ي تغهنگى سريازىکيش ناکات.

چکه له مه ش خوى سريازانى پاشا بونيان نيه و بونيشيان نه بووه، چونکه سريازه کان ه مووى له سوپاى خويدا بوون. سوپاى ناپليق به هوى پښهاتىکى ناله بارو به ختى په ش ماوهى يازده مانگ له ژير ټالاي سپيدا مانوه که به ټالاي بېگانان سيريده کړا.

نزيکى (3 - بى 4) هزار گوند نشين له گه ل ناپليق که و تېوون وله ه موو لايه کيشه وه ده سته ده سته هيتر ده هاتنه که ل نه مانه، گوند نشينه کان بى په گه لکه و تن گوند بډگوند ده سته يه کى تازه تر ده هاتنه جيگاي نو د نيهاتنه ي پښووتر که و تېوونه که ل، ده هاتن خواردن وکه لوپه ليان ده هيتا و ناماده يى وخزمه تکرندى خويانيان به ناپليق پاده که ياند.

ته نانه ت خودى ناپليق نيش که باوه پى ته واپى به نه ستره ي به ختى ه بوو، پښبېنى نه مه ي نه کړد بوو، ئيتير گومانى نه وهى نه مابو تاچند پښکټير ده گاته پارس، چونکه که س نه ده يتوانى پښى پښيگريت ؟ ده روازه داخواوى شاره کان به پوويده ده که و تنه سهرېشت وده کرانه وه.

به مجرړه ناپليق وک که س ټيکى سهرکه و تنو له شه ي به ره و ليون ده چو، له گه ل نه مانه شدا له پښگادا فوره مانى تازه ي دهره کړدن، نيردراوى به ملاولادا ده ناردن، ه واله کانى پښه گيشتن، فرمانده ي تازه ي بډيه که سريازييه کان داده ناو کارمه ندى تازه ي بى خرمه ت داده نان.

له ئیواره ی پۆئی (5/ی مارس) دا، هه والی دابه زینی ناپلین بۆ سه ر خاکی فه رهنسا به هۆی ته لگرافه ره به لویسی هه ژده هم راگه یندرا، هه تا ئه و کاته ش خه لکی پاريس هه یج هه والێکیان سه باره ت به پووداره کان نه بوو وپاشا فه مانی ده رکرد که سه نه وه واله بلاونه کاته وه.

ته نها له پۆئی (7/ی مارس) دا پۆئنامه کان توانیان ئه م هه واله بلاکه نه وه، کاری گه ری ئه وه واله یه کجار زۆریوو، سه ره تا سه ریان له وه سوپا بوو چۆن ناپلین توانیوه تی له دورگی ئالپه وه بیه ته سه ر خاکی فه رهنساو خۆی له چنگ هه ربوو هینی ده ریایی بریتانیاو فه رهنسا قوتاریکات که پاسه وانی ئه وه دورگه وه ریای سپیان له نه ستردا بوو؟ هه ره ها خه گ پرسیاری ئه وه یان ده کرد ئه ی دواتر چۆن دوا ی ئه وه ی خۆی گه یاندۆته پۆخه کانی خاکی سه رده ریای فه رهنسا، به وه یزه که مه یه وه پانه وه ستاوه.

ده ولت پتی وایوو چاره سه رکردنی ئه م کیشه یه زۆر درێژه ناکیشیت و ئه وه پیاوه ن، عه قلی خۆی له ده ستراره، چونکه ده ستردن بۆ کاریکی ئاوا ته نها کاری که سێکی شیه ت. وه لێ له گه ل ئه وه شدا داموده زگا کانی ئاسایشی ده ولت هه ستیان به راستیه کی مه ترسیدار کردبوو که شۆپشییه کان و ژاکوبنه کان و بێ دینه کان وپاشماوه کانی شۆپشی مه زن، ده میتکبوو به ده سته ده سته ناسرابوون و له ژۆر چاودیریدا بوون، به ناشکرا شادمانی خۆیان ده رده به یی له گه پانه وه ی پیاوه سه رکوتکه ره که ی شۆپشی مه زنی له ناویردبوو، که سه له های سال خه ریکی گه پان ورله دونانی لایه نگرانی شۆپشبوو.

سه ره تای ده ربڕینی شادمانی خه گ چ هه والێکی ئه وێک دله خۆشکه ره نه بیسترا بوو، گوئیستی پووداره کانی گره نوبل و گوته که ی ناپلین نه بیون که باسی ئازادی بێ کۆت و به ندی کردبوو.

له و پۆئانه دا به تاییه ت برژوازیه گه وره کانی پاريس و ئه شرافه کان ته ولو دلتیگه ران بیوون، پیتش هه موویان برژوازیه کان له سه ره لانی شه ڕێکی تازه و پاوه ستانی ئالوگرپو بازگانی ده ترسان، ئازادیخوازانی مه شروته خواز له سه رکه وتی ناپلین وگه پانه وه ی ئیمپراتۆریه تی سه ریازی ده ترسان، چونکه ئه مانه ئومیدی ئه وه یان هه بوو له سایه ی حکومه تی مه شروته ی بورینه کانه وه ده ستیان به مه بگات، به لام لایه نگرانی سیستمی شانشینی، به تاییه ت ئه و ئاوارانه ی له سالی (1814) دا له گه ل بورینه کاندایه گه راپوونه وه، سامیکی مه رگبار بالی به سه ردا کیشابوون، ئه وانه ته واه عه قلی خۆیان له ده سترابوو له ترستیکی زۆر دا ده ژیان وچاوه رپوانی ئه وه یانده کرد سه ریشیان تێدا بچیت، دیوه که ی⁽⁸⁾ دیوه که ی دورگی کرس، چی له مانه ده کرد؟ تاریعایی خۆینی مه ردا نگین ها تبق به رچاری بورینه کان و ده ست و پتوه نده کانیان به رجه سه تیبوو، له گه ل هه موو ئه مانه شدا لویسی هه ژده هم نه یده ویست، باوه ریکات مه ترسیه کی جدی هه په شه ی لێده کات.

هه وāl دوا ی هه وāl ده گه یشت که ناپلین له ڕێگای ئاچه شاخوا بییه کانه ره به ره و گره نوبل دیت، ئیتسا پووداره کان به ته وای به لپرسراوانی ده ولت نه گه یشتبوون، به لام ده یانزانی سه ریازه کان جیگای پشتپێ به ستن نین، مارشال و ژناله کان زۆریان له خزه تی سه ریازیدا ما بوونه وه، ئه گه ری ئه وه شه به بو ئه فسه ره کان نه که ونه گه ل ناپلین، به لام سه ریازه کانی سه ریازگه کانی

پاریس شادی و خرقشی خویان نه ده شارد وه. پاشا بریاریدا که سیک بق پوو به پوو پوو نه وهی ناپلین بنترین که دوی نیمبراتور له ناو سوپادا له هه موو که س زیاتر به ناوبانگو و خاوهن که سایه تیه کی به هیزه، نه و پیاوهش مارشال نی بوو، نی به پوو که ش په یوه ندی پته وی له گه ل بورینه کانداهه بوو و نه و یه کیکبوو له وکه سانه ی له سالی (1814) دا ده ستله کار کیشانه وهی ناپلینی بیسلینه وه په سه ندرکوبوو، له گه ل هه موو نه مانه شدا ناپلین داری مارشال دایق نه و وه که نازناوی شانازی میری پیده گوت، جگه له مانهش نی به لای سه ریاژه کانه وه جیگای شانازی بوو که ناپلین ناری نابوو، نازای نازاکان.

هه رکاتی نه م پیاوه رازیبا فه رمانده یی سوپا بگریته ده ست، له وانه بوو سه ریاژان ملیان بق فه رمانه کان دابا، هه تا نه که ر دژی ناپلین نیشبان.

مارشال نی بۆخزمه ت پاشا بانگه یشتکرا، نی دژی نه و په فتاره ی ناپلین بوو و پیتی وایوو ده بیته هژی نه گبه تی و نه هه مته ی فه رنه سا، نه و شمشیر وه شینه پرچش و خرقشه نه م سه ریاژه توپه یه، ته سلیمی پاران وه و تکا دووباره کانی پاشاو ده رباریه کان بوو و گوتی (گوره م هیوادرم بتوانم ناپلین له ناو یه که فه زنی ئاسندا به یتمه خزمه ت بق) پیتشه وهی مارشال نی بکه ویتته پتی بۆشه پرکردن له گه ل ناپلیندا هه والی ناخوش به بورینه کان گه یشت.

سه ریاژه کان بئ نه وهی شه پرکه ن ده سه ته ده سه ته خویان ته سلیمی ناپلین کردبوو و لات ولایه ت به ولایه ت و شاریه شار بئ نه وهی هیه به رگری بکه ن ده که ونه به رپیتی نیمبراتور خویان به ده سه ته وه ده دن و زۆرشتیتیر باسه ده کرا که هه موو لایه ک ویتانیان نه ده کرد... ده بوا به هه ر نرخیك با لیونیان له ده ست نه چوبا، چونکه لیون له پوو ده وه له مه ندی ژماره ی دانیشنوانو گرنگی سیاسیه وه له دوی پاریس ده هات.

کنت دارتوای برای پاشا که پوو پوو ترین که سی بنه ماله ی بۆرینه کان بوو، به و نویده ی نه وهی بقوانیت کرتکارانی کارخانه کانی رستنو چینی لیون ناچار بکات دژی ناپلین ببنه وه، چوو بق نه وشاره.

مارشال ماکدۆنالد، که بنه ماله ی پاشا به بارته قای مارشال نی متعانه یان پیتبوو، نه ویشیان به فه رمانده یی چه ند له شکرک نارد بق لیون، ماکدۆنالد پرده کانی گرتن و چه ندکاری به رگری کردنی تری کردو پیتی باشبوو بق ناساندنی کنت دارتوا، له گه ل ناوبراودا بچیت بق به سه ره وه که رانی سه ریاژه کانی ته داروکی، له و نه امایشه دا ناوبراو به ده رکه وت و خیرا یه کیک له ژه نه راله کان به پرتاوی هاته لای مارشال نی و گوتی: بق سه لامه تی گیانی کنت دارتو باشتروایه ناوبراو هه رچی زووتره لیره دووربخینه وه، مارشال نی گوئی به م ئاگادار کردنه وه نه داو له گه ل کنت دارتو دا چوه ناو سه ریاژه کان و گوتیه کی بق سه ریاژه کان پیتشه شکر دوو له قسه کانیدا ئامازه ی به وه کرد نه که ر ناپلین سه ریکه ویت دووباره شه ی دژی نه وروپا ده سه پتیده کاته وه و فه رنه سا ده که ویتته وه ژیر هه پشه، ئینجا داوای له سه ریاژه کان کرد پیتشوازی له کنت دارتوا نویتنه ی پاشا بکه ن و به زه وق و شادییه وه بلین بژی پاشاو به مچۆره وه فاداری خۆتان بق بورینه کان نوپاتبکه نه وه.

به یته ده نگیه کی مه رگبار وه گوئی له وگوتیه ی ماکدۆنالد گه را.

کنت دارتوا که توشی ترسو سه رسامی بیوو به په له پروژاوان نه و شویتنه ی جیه یشت و هه لاته وه بق پاریس، ماکدۆنالد بق کاروباری به رگری کردنی سه ریاژی له لیقندا مایه وه، سه ریاژه کان وه ره سو بیزاریوون و دژیه ئیراده ی خویان کاریان ده کرد. یه کیک له سه ریاژه کان له مارشال ماکدۆنالد نزیکبوو و گوتی (به ریز مارشال، هه موو نه وکارانه دروستن، به لام هه قبوو ده ست

له بوریښه کان شلېکیتو بکه ویته گه ل ټیمه، تل ده بینه لای نیمپراتقرو ته و به یښیښی تل زلږ څلڅه د بېټ. ماکدونالد، وه لای ته و سربازو ته نه دایه وه.

هاواری گوندنشینان که له ناوایی گي یوتی یر دا به رز بټوه و ده یانگوت بڅی نیمپراتوریه ت بمرن ته شرافه مان. نیشانه ی نیکبوونه وه ی پټش سوپایانی ناپلیونی نیشانده دا که به ره و شاری لوټن دین.

ورده ورده پټشونگی سربازو سواره کانی ناپلیون ده گیشته شاره، هتا ته وکاته ش مالدونالد بیری له شهر کردن ده کرده وه و چوه ناو په که سربازینه کانی، به لام سربازو سواره کانی ته و که له پیشه وه ی شکره که بوون هره که چاویان به سربازو زنه ار پڅه کانی ناپلیون که وت هاواریانکروو گووتیان: بڅی نیمپراتقرو به ره و پیریان چوون، له ساتیکدا هه موو سربازو کانی مارشال ماکدونالد ټیکه لاری سربازو کانی نیمپراتور بوون په که یه کیتیان پټکیتنا.

ماکو نالد له ترسی نه وه ی نه بټته دیلی دهستی سربازو کانی څلی له و په دانه څلی دوور خسته وه و به سواری نه سپه که ی به ده شتابیه که دا هه لات. نیو ساعات دواي ته وه ناپلیون گیشته ناو شارو بټه وه ی هیچ ته قیه که بکریټ شار څویدا به دوسته وه.

ته و رڼه (10) ی مارس بوو (9) رڼه به سر دابه زینی ناپلیون له سر خه لیجی توان تټپه پریوو. به ره به یانی رڼی یازده ی مارس، ناپلیون به تاییه تی چوو سهر دانی ته و سربازو ته ی کرد که هڅی بق پشتگیری سوپاکه ی له لیږدا نار دیوونی.

فلوری دوشابولون که له هه موو شوټنیکدا له گه ل ناپلیون بوو، ناوای نوو سیبوه (هه موو پریو ژونواو کڅلان و شه قهغه کان پریبویون له ژنو منال و پیره میږدی ره شو روت، خه لک څلیان به زینی نه سپه که یانه وه ده نوو ساندو ده چوونه سر شوټی به رز هتا ناپلیون ببین و ده ست له جلوه به رگه کانی بخشینن، رڼا ټنکی راسته قینه ی میلل ت دروستیوو).

ناپلیون به و هه موو ویروایه ی که به څلی بوو، به پشت به ستن به وقسانه ی ده یکردن، هه رگیز چاره پوانی سهر که وتنی ناوای نه ده کرد.

ناپلیون له کاتی چارټیکه وتنی ده سه لاتدارانی حکومی له لیو دا هه مان ته وقسانه ی دوباره کردنه وه که له گره نیول وشوټنه کانیترا کردیوونی.

(له ناو څلڅه کاریق نازادی هه رنسا ده که م، له رویی ده ره کیشه وه ناشتی کردن، هتا بڼه ماکانی شوری مهن جیگر تر بټت، ناپلیون تټببنی نه وه ی کردیو رڼا گار گرواوه و ټیتر لټره و دوا ده بټت ته نها به هه رنسا قهغه ت بکات و بټو که ی دنیا خسته ژیر ده سه لاتییه وه له سری به ده رنی) له لیواندا بریاری هه لوه شانده وه ی نه چومنه ی پاریس و نیونه رانی هه لوه شانده وه، ته و قانونه ی که به پټی ته و بوریښه کانی به ره سمی و ده ستوری ناساندیو، مقر کردی هه موو ته وقانون و رټسایانه ی که به بریاری بوریښه کان له دادگاندا په پیره و ده کرا پوچه لی کردنه وه و قازی تازه ی دانان، به لام زوریه ی پارټی گاره کان که بوریښه کان له سالی (1814) دا نه یان توانیوو بیانکړن وه ک څلی دایانه وه و نه یگړین، له لیږدا به نه هټشتنی ده سه لاتی بوریښه کان و لابرډنی قانونی بنچینه یی ته مانه، به ره سمی توانای که و ته ده ست، دواتر به څلی و (15) هزار که سه وه به ره و پاریس که و ته رن، ناپلیون له کاتی دابه زینی له که ندای توان قسه په کی کردیو لټره شدا هه مان قسه ی دوباره کرده وه و گوتی

هه لۆكه به ئالای سېی رهنگی میللییه ره له بورجیکی زهنگی کلێساره دهچیت بۆ بورجیکتر هه تا بگاته قولای زهنگه کانی ندردام).

ناپلین به یه ههچ روو به رووبونه وه و شهر درێژه ی به رویشته که ی خۆیداو به ماگون و هه موو نه و گوندانه ی ده هاتنه سه ر پێکای به ره و شالون تپه یی، به لام پێش که یشتنی به شالون ده بوا رووبه رووی مارشال نی بپته وه و شری یه کلاکه ره وه ی له گه لدا بکات، ناپلین نی باش ده ناسی و دلچاکی نه یی خۆشه و یست، به لام شیوازی بیرکه تنه وه کانی به په سه ند نه ده زانی، ناپلین کارامه ی نی له شه ره کاندای بینیبوو، سه رکێشه ی کانی نه یی له گولله بارانکردنی (سنوو سکونه) و مۆسکودا به بیرکه وته وه وهیچ کات لیوه شاوه ی نه یی له فهرمانده یی کردنی پێشه وه ی سوپای مه زن له کاتی پاشه کشه کرنی مۆسکودا بیرنه ده چۆوه، که چۆونه ده ره وه ی له ماگون، هه والی نه ویان به ناپلین راگه یاندکه مارشال نی له لون لوسونیه دا جیکه یرووه و ده یه ویت پێشی پێگرت، ناپلین ههچ له وه نه ده ترسا له گه ل نه ودا بکه ویته شه ی، نه ویه (15) هه زار سه ر یاز وه نۆر جار له زانی خۆیدا شری له گه ل دوژمندا کردبوو. به لام لیوه دا نه یه ده و یست خۆنێژی رووبدات، چونکه به لای نه وه وه نه و نه و نۆر گرنگبوو به یه نه وه ی که س به کوشته بچیت فهرمان ره وای ولات بگرتیه ده ست و به مه ش باشتین ئیعتیازی بۆ به ره و پێشه یی کاره که ی خۆی به پێیست ده زانی.

نی، که له رۆژی (12/ی مارس) دا به خۆی و چوار له شکره وه که یشتی لۆن و لوسونیه، چاوه روانی هاتنی سه ر یازتری ده کرد که له لایه ن پاشا وه لوسی هه ژده هه م بۆ یارمه تی دانی بنێردیت، ناو برار له و کاتانه دا پیسی وابوو به پیتی وێزدانی خۆی هه لسوکه وت ده کات، چونکه تا که رێگای رزگار بوونی فهره نسای به لاجونی ئیمپراتۆری ده زانی.

ناپلین له کاتی راگه یاندنی ده ست له کارکێشانه وه ی خۆیدا رێگای به مارشانه کان دابوو خزمه تی بووینه کان بکه ن، ئیستاش ناپلین به ئینی خۆی له گه ل هاو په یماناندا شکاندو دوو رگه ی ئالهی جێته یشتوه و ده یو یست جارێکتر له سه ر ته ختی پاشایه تی فهره نسا دابنیشیتوه، شه رتیکتری دژ نه وروپا دابگیرسینیت وه. نی ته واو باوری به وه هه بوو که هه قیه یی له دژی ناپلین بجه نگیت و ده یزانی نیت لوسی هه ژده هه م هه موو ئومیدیکی به وه ته واو باوری پیتی کردوه و پێشه یستوه، به لام سه ر یازه کانی نی که نه ویان خۆشویست وتوشی دوو دلی و بیده نگینی قولببوونه وه، نی له گوته یه کیدا که بۆ سه ر یازه کانی گوت، گوتی: من به درێژای ته مه نی خۆم بێ درێغیکردن گیان له سه ر ده ست خزمه تی ئیمپراتۆریه تم کردوه، به لام ئیستا بۆخۆتان ده بینن که رانه وه ی ئیمپراتۆر زانی گه وره به فهره نسا نه گه یه نیت، له هه موشیان گرنگتر شه رکردن له گه ل هه موو ولاتانی نه وروپادا، نه وولاتانه ی که به ههچ کلۆجیک رازینین ناپلین بپته وه سه ر کورسی ده سه لات، نه و سه ر یازانه ی که به بروو به هانه ی هه مه چۆره نایانه ویت شه ریکه ن نازادن و ده توانن ریزه کانی سوپا جیبه یلن، منیش به و سه ر یازانه ی که ده میتنه وه رووبه رووی ناپلین ده به وه.

ئه نسرو سه ر یازه کان هه موویان بیده نگبون، نی به کړی و توره ییه وه که رایه وه لای ستاده که ی خۆی و له شه و ی (13) له سه ر (14) ی مانگی مارس دا مارشال نی - یان له خه و هه لساندو هه والی نه وه یان پێراگه یاند نه و تۆپخانه ی چاوه روانی ده کرد له پاریسه وه بۆ یارمه تی بنێردیت، له رێگادا هه لگه رانه وه په یوه ندبان به ناپلین وه کردوه، له به ره به یانی رۆژی (14/ی) مارس وه هه تا پاش نیوه رۆش لیکلیک هه والی هه مه چۆره ده که یشت و ده یانگوت شه ره کان راپه ریون و

دارودهسته کانی حکومه تی پاشایان وه دهرنانون وپیشوازیان له حکومه تی ناپلین کردووه و نیستا نیمپراتقریش بهر و لون لوسونیه که ورتقرئ. له ناو جه نجالی ئو هه والو په شتیویه دا که رچی مارشالانی جه نجالکردبوو وتوشی مهینه ت و په ژاره ی کردبووه، سهربازه کانیش نه یاده ویست له که لیاند لیدوین نه ئاماده شیبوو و ه لām بده نه وه، ته تریک که یشته جی وئم په یامه ی دایه دهستی نی (پتی بلن من نیستاش خۆشمده ویت وه ئه وشهره ی له بهر به یانی مۆسکل کرا، له باره شیده گرم)

گومان و دوودلی نی کۆتای پتهات: فه رمانی به لپرسراوانی یه که سهربازیه کان کرد، دهسته و به جی سهربازه کانیا ن کۆیکه نه وه، ئینجا بۆخۆی چوو بهردهم سهربازه کانی وشمشیره که ی راکیشاو به دهنگیکی بهر هارویکرد وگوتی: سهربازان، بورینه کان بۆه میشه کۆتایانهات ئو بنه ماله قانونیه ی که فه رنه نسا بۆخۆی هه لیبژاردبوو ده که پۆته وه سه ر تهخت و تاراجی فه رنه نسا... لیره و دوا پشایه تی کردنی ولاته جوانه که ی ئیمه تاییه ت به نیمپراتقریه تی ناپلین رابه ری خۆشه ویستی ئیمه ی ده ویت ! هاواری بۆی ناپلین بۆی مارشال نی، دهنگی ئه ری تیزاونکرد، دهسته به جی ئو نه فسه رانه ی لایه نگری بورینه کان بوون رۆیشتر و یه کتیکیشیان وشمشیره که ی شکاند و مارشال، نییش رۆگای پێ نه گرتن، نه فسه رتک له مانه رۆویکرده مارشال نی وقسه یه کی شیره سه رزه نشتی به مارشال نی گوت: ئه ویش له وه لāmدا گوتی (به رای ئیوه ده توانیت چ بکرت؟ ئایا من ده توانم به م دوو ده ستانه م ده رای جۆش و خۆشکردو هتوریکه مه وه؟ ئه وه ی سه یریوو ئه وه بوو دوا ی ئه وه ی نی بریاری گه رانه وه ی بۆگه ل ناپلیندا به وردی و لیزانانه وه هه موو فه رمانه کانی ناپلیننی موویه موو جیبه جیکردن، چونکه ناپلین پتیش نی شه پناکات ئم فه رمانانه ی ناردبوو، چون ئه وه دهستی ده کرد، نی لوله ی تفهنگه کانی له وناکات.

له پاریس هه والی هانتی ناپلین بۆ لیون وشه رنه کردنی مارشال نی له یه ک کاتدا بلۆیوه، هه لاتن ئه مه یه که م بیرۆکه بوو که بورینه کان بریان لیده کرده وه، هه لاتن پێشته وه ی مه رگ میوانیا نیبت، وه ک ته رمه که ی مه ردا نگین له خه نده که که ی ونسندا بۆگه ن بکه ن، په شۆکاوی ته وای بالی به سه ر ده رباردا کیشابوو، لویسی هه ژده هه م سه رده تا دژی هه لاتن بوو، له ده ستدانه وه ی تاج وتهختی پشایه تی به نه نگیه کی گه وره ده زانی.

به لām ئایا ده یانتوانی چ کاریکیت بکه ن؟ ده ربار له سه ر دانانی پلانیك پێکه ورتن، ئه ویش ئه وه بوو پاشا سواری گالسکه که ی ببت و هه موو پیاوه خاوه ن پله و پایه کان وینه ماله ی پاشاو رۆحانییه کان، شار جیبه پلن وله پشت ده روزه ی شاره وه، هه موو نه مانه پاوه ستن و چاوه پوانی زۆرداریکه ن که به ره و پاریس که ورتته پێ، کاتێ سته م کار پشای قانونی لویسی هه ژده هه می بیانی که به راستی خاوه نی تهخت و تاراجی فه رنه نسا یه، خه جاله تی له خۆی ده کیشیت و ده که پۆته وه ⁽⁸¹⁾ هه موو ئه وانه ی له ترساندا رۆحیان چوو بوو له وکاتانه دا ته نها عه قلیان به و بیرۆکه گه مژانه ده شکا.

بلۆکراوه کانی ده ولت سه رده تا پروداوه کانیا ن به هه لبه ستراو و درۆ له پۆژنامه کاندایا لوده کرده وه، ئینجا که وته سه ر راستی گوتن وچیت نه ده کرا خۆیان له راستیه کان گیل بکه ن، تیزوانینی ئه وان له وپیشیه ویه ی ناپلین به چه ند نازناویك بلۆیان ده کرده وه ئامازه یان به هانتی پێ به پتی ئه وه ده کردو به مجۆره ی خواره وه له پۆژنامه و بلۆکراوه کاندایا پیا ن ده گه یاند.

جاری یه که م : (ماری ئاری کرس به ناو ده ریادا خۆی گه یانده وشکانی)

جاری دوهم : (زه به لاهكه به ره و گراس دیت)

جاری سئیم : (ستمكار گه یشته گره نوبل)

جاری چوارهم : (بوناپارت لیونی داگیرکرد)

جاری پینجهم : (ناپلین گه یشته نزیك فونتن بلو)

جاری شه شهم : (پارس شاری به وه فای به ریزی نه مری له چاره پوانی نه و به پیزه دایه) .

هه موو نه م نازتاو نووسینه نه ده بیانه یه كه له دواى یه كه له پرژانه كاندا بلأوده بوونه وه ، هه تا نه و كاته ش تروسكایی نومیدیتك مابوو كه نه م تۆفانه دامركینننه وه .

ده سه لاتدارانی پاریس ده یانزانى ناپلین هیچ ده ره به ستی گیانی خویی نییه و ناگاداری خوی ناكات ، بق نعونه : له كانی گوتنى شاری لیوندا ناوبراو له پیشه وه ی سوپاكه یدابوو و هاوتته ناو نه وشاره ، له سه ره نه م بنه مایه نه گه ر بكریت به یه كه لیدانى چه قو له ناوبراو ، بنه ماله ی بورینه كان پرگاریانده بیته .

نه وانه ی نه م پووداوانه یان بینوه ده لئین له پاریسدا به نه پتنی به كرتیگهراوانی ده و له ت به ناو خه لكیدا ده گه پان هه تا ژاك كلمان ⁽⁸⁸⁾ پیاویكى تازه بدۆزنه وه ، به لئین و په یمان له گه ل كه سیتكا به به ستن ناماده بیته ناپلین بكوژیت ، به ناشكرا به لئینی پاشای گه وریه یان بلأوده كرده وه ده یانگوت كردنى نه مكاره نابیتته هوی بانگه پشتمكردنى نه و كه سه له لایه ن دادگاوه .

چونكه له كۆنگره ی فینئاندا ناپلین به دۆزمنی مرئفایه تی و دزو به دهر له پاراستنى قانون پاگه پندراوه .

به لام به ماوه ی نه وچه ند پرژه ی به ده ستیانوه مابوو نه یانئوانى ژاك كلماننیکیان ده ستبكه ویت .

له شه وى (19- له سه ره 20/ى مانگی مارس) دا ناپلین له گه ل پیشه نگی له شكه كه یدا گه یشته فونتن بلو ، له شه وى (19/ى مارس) یشدا پاشاو بنه ماله كى له پاریس چوونه دهرئ و به ره و سنووری به له جیكا هه لاتن ، كاتژمیر (9/ى شه وى 20/ى مارسى سالى 8151) ناپلین گه یشته پاریس .

خه لكیكى زۆر له توپلیریدا چاره پوانی بوون ، كاتژ هاواری خۆشى نه و خه لكانه ی له گه ل گالیسكه كى ناپلین دابوون بیسترا نه وانه ی ده و روبه رى كۆشكى توپلیریش تئكرا جمان و به پیر گالیسكه كى ناپلین نه وه چوون .

نه و گالیسكه یه كه له هه موو لایه كه وه چوارده وری گیرابوو نه یده توانی دریزه به پریشتمنه كى خوی بدات ، سواره پاسه وانه كانى نیمپراتۆر نه یانده توانی نه و خه لكه له گالیسكه كه وه ته كینن ، نه و پاسه وانه نه دواتر ده یانگه پراپه وه كه (خه لك هاواری ده كرد ، ده گریان ، خۆیان ده خسته به رپیتی نه و نه سپانه ی گالیسكه كه یان پاده كیشا ، ناماده نه بوون گوی له قسه ی كه س بگرن) نه و خه لكه زۆره به ره و گالیسكه كه وروژمیان هیناو پاسه وانه كان به زۆر ناپلیننیا ن له گالیسكه كه ده ره پیناو به سه ره شانان و به پلیكانه كاندا سهریان خستوو بردیانه قاتى دوهم دایانئا .

له به ره به یانى گه وریه ترین سه ركه و تندا له گه پانه وه له سه ركه و تنه بیهاوتاكانى ناپلین ، تابه نه و كاته ش خه لكی پاریس ناوابه زه وق و خۆشیه وه پیشوازیان له ناپلین نه كردبوو ، دواتر یه كێك له لایه نگرانی پرژمی شانشینى گوتیبوی ، نه وه ی خه لك كردی

نمونه‌ی دیمه‌نیک‌ی بت په‌رستانه‌بوو) به‌هزار زحمات توانیان خه‌ک له‌ناو کړشکدا به‌دهرنن، ناپلین خوی له‌ژوندی ده‌فتری کاری کړنه‌کیدا بښیره که (24) ساعات پښتو لویسی ه‌ژده‌هم به‌له‌په‌ژوان له‌ژونده چو بډو ده‌ی وه‌لانتبو، ده‌ستبه‌چې ناپلین ده‌ستی کرده‌وه به‌پڅخستنه‌وه‌ی کاروباره‌کانی ده‌ولت که‌به‌سهریه‌کدا که‌له‌کتره بڼوون. شتیکی ناواقعی بڼووه واقعی، ناپلین به‌بڼ له‌شکر به‌بڼ ته‌قاندنی یه‌ک ده‌راغ گولله‌تفه‌نگ، به‌بڼ شه‌پڅکی که‌م، به‌ماوه‌ی 19- پوژ له‌سره‌دریای سپیبه‌وه گه‌یشته‌وه پاریس وږوینه‌کانی ده‌ریه‌پاندبوو وږوویه‌ره‌رمانه‌وایی ده‌کرده‌وه. به‌لام نه‌و بخوی له‌هموو که‌س باشتو ده‌یزانی نه‌م جاره‌شیان ناشتی له‌گه‌لخویدا بڼه‌ره‌نسا نه‌ه‌پناره، به‌لکو شه‌پڅی بڼ ه‌پنارون و نه‌روپاش که‌به‌گه‌پانه‌وه‌ی له‌نکارو نه‌و واقعیان وپماو، نه‌م جاره‌شیان ه‌رچیان له‌ده‌سنته‌اتبا بڼ ده‌ستگیرکردنی ناپلین درغیان نه‌ده‌کردو ه‌یزه‌کانیان کړده‌کرده‌وه.

(4)

ناپلین له‌سره‌تای گرتنه‌ده‌ستی ده‌سه‌لانداریه‌تی تازه‌ی، وه‌ک گره‌نوبل و لیون له‌پاریسدا دوپاتی قسه‌کانی کردنه‌وه، به‌ره‌سمی به‌لین دابوو نازادی به‌فهره‌نساداتو ناشتی ده‌ره‌کیش ده‌سته‌به‌ریکاتو به‌راشکاری له‌به‌ریه‌م ه‌موو لایه‌کدا دانی به‌وه‌دانا که‌فهرمانره‌وای کردنی یه‌که‌می نه‌نازادی تیدابوو نه‌ناشتیش. ناپلین به‌شه‌یداییه‌وه باسی نازادی وناشتی ده‌کرد، نه‌مه به‌لای دانیشترانی نه‌روپا و فهره‌نسا وه‌ک نه‌وه‌وابوو که‌سپک باس له‌گرځکی سارد-یان ساردییه‌کی سوتینه‌ر بکات. ناپلین به‌و ژیرییه‌ نااساییه‌ی خوی که‌تیبینی نه‌می کردبوو، نه‌گه‌ر له‌م چهند رڼه‌ی ته‌خت ونازاجی فهره‌نسای به‌ده‌سته‌وه گرتنه‌وه له‌به‌ر نه‌وه‌نییه‌ میلله‌ت شه‌یدای نازادی بڼ سنووو ناشتی ه‌یشه‌بن که‌نه‌و به‌لین له‌سهردابوو، چونکه‌ بورینه‌کان ناشتی ده‌ره‌کیان له‌بارنه‌بردبوو، به‌لکو ه‌زکاره‌که‌ی ده‌گرځته‌وه بڼه‌و به‌لنای که‌به‌تقرینه‌ی خه‌لکی داوه، واته: چینی جوتیارو گوندنشینان، به‌گه‌واهی فلوری دوشایلون، ناپلین له‌شه‌وی (20/ی مارس‌ی سالی 1815) دا، واته: شه‌وی که‌رانه‌وه‌ی بڼ کوشکی توبلری، چهند جارک دروپاتی کردبووه که‌(میلله‌تیکی بڼه‌واتا منیان ه‌پنایه‌ پاریس، نه‌خواوه‌ن پله‌و سهریانه‌بوون نه‌مکاره‌یانکرد من قهرزداري میلله‌تو سوپام، گوندنشینان هاوارباند ده‌کرد: بڼی نیمه‌راتر بمرن نه‌شرافه‌کان مه‌رگ بڼ که‌شیشه‌کان، نه‌وانه‌ شارپو شار له‌گه‌لندا ه‌اتن وله‌وکاته‌ی نه‌شیانده‌زانی زیاترین ده‌سته‌یه‌کی تازه‌ی گوندنشینتر له‌بری نه‌وان ره‌که‌لم ده‌که‌وتن، ه‌تا که‌یاند میانه‌ پاریس، دواي پروفانسییه‌کان دوفنه‌کان وینجا لیونه‌کان و بورگینییه‌کان یه‌ک له‌دواي یه‌ک به‌هاوه‌لی له‌گه‌لندا ه‌اتن. نه‌وه‌که‌سانه‌ی نه‌م ه‌موو دقستانه‌یان بڼمن په‌یدا کرد خودی بورینه‌کان بوون (....) ناپلین به‌مجوره‌ باسی پتڼوانه‌ مه‌زنه‌که‌ی ده‌کرد.

رازیکردنی گوندنشینان به‌تڼوانینی نسبی ناسانبوو، ناپلین به‌لای نه‌وانه‌وه نیشانه‌ی له‌ناوپردنی فیویدیالی ومافی ملکه‌داریه‌تی زه‌وی وزارت‌کانی گونده‌کانبوو زه‌مانه‌تڼوو، به‌پاستی گوندنشینان حه‌زسانده‌کرد نیت شه‌پ دروست نه‌بڼته‌وه وگرتنی هاولاتیان بڼ خزمه‌تی سهریازی نه‌مڼنیت.

کاتی ناپلین باسی په‌وشی گرتنه‌به‌ری سیاسه‌ته‌کانی داهاتووی خوی ده‌کرد، به‌په‌پڅی وریدییه‌وه گرتیان لیده‌کرد، به‌لام مه‌سه‌له‌که‌ ناشتی ونازادی به‌ته‌نیا له‌گرځنده‌بوو، ناپلین تیبینی نه‌وه‌ی کردبوو دواي (11) مانگی حوکه‌مرانی بورینه‌کان

له ژنیر حکومه تی مه شروته دا به پړوه چوه و له ماره یه دا بلاکراوه کان شیوه نازادبون ونیستاش برنوازیهت چاره پوانی نه مه له نه وده کات، به لانی که مه وه نازادیان بق فره راهه مېگریت، نو ده بوا به زوترین کات نه و به زمانه ی که له پښکای هاتنی بق پاریس پایگه یانده بو بخته بواری جیبه جېکرده وه، له گره نو بېدا گوتېووی (هاتووم هه تا فره نسا له پیسی بورینه کان پاکېکه مه وه) له لیونیشدا پایگه یانده بو که (من زاده ی شلپشم) هه روه ها گوتېووشی (من هاتوومه وه هه تا فره نسپیه کان له وگړاوه پښگه نه پزگاریکه م که که شیشان ونه شرافه کان ده یانه ویت گه لی فره نسا ی تیدا نفزیکه ن... پیویسته نه وانه ناگیان له پره فتاری حق یانېت من نه خشه کانیا ن پوچه ل ده که مه وه)

له شاروچکه کانداز نامه له لایه ن ژاکوینه سه رکوتکراوه کانی فره مانپه وایی یه که می ناپلیونه وه بق نیمپراتور نیدران، نه وانه له نامه کانیا ندا به قاره مان، ناویان به قاره مانی شلپش بریدبو که توانیویه تی نه شراف وکه شیش وپورینه کان جاریکیت تیکېشکینیت وه.

له تولوزدا پښک هه تا نیواری هاولاتیان په یکه رتکی ناپلیونیان به گوتنه وه ی سرودی مارسه یز، به کولان وشه قامه کانی شاردا گتېابوو وهاواریانکرده بو، نه شرافه کان به چه قو بکوئن، هه روه ها له شارو شاروچکه کانه وه نامه بومارشال داوو نیردراپوون (که ناوبراو دواي هاتنه وه ی ناپلیون وگرتنه وه ده سستی ده سلات به وه زیری به رگری دانراپو) داویان لیکرده بو وه ک سالی (1793) حکومه تیکی توقینه رو تیرور دابمه زړینه وه.

ناپلیون پښی میلیه تی زیاتر ناسی و هه رله شه وی (20/ای مارس) دا به کنت مولی گوت: (من بق وکینه ی خه لک له به رامبه ر که شیش ونه شرافه کاند، وه ک سهره تاي شلپش ده بینم) به لام وه ک سالی (1812) که له کوشکی کریمیلینداپوو وله وه ده ترسا له شلپشی گوندنشینه کانی روسیا داوای یارمه تی بکات، نه مړش له گه ل نه و بیرکه یه دانپیه پشت به شلپشی گوندنشینه کان دامه زواندن حکومه تی تزقاندو تیرور بیه ستیت وپیه تیت وه ناراو په نای بویبات، وه ک چون له پوسیدا داوای له که سیکي وه ک پوگاچف نه کرد یارمه تی بدات، ناواش لیتره دا داوای له که سیکي وه ک مارا نه کرد بڅهاوکاری و نه مه ش به پښکوت نه بوو.

نه و چینه ی که یاریده ده ری بوو بڅله ناوبردن شلپش وهاتنه سه رکاری، چینی برنوازی گه ورده بوو وناپلیون درکی به پیداووستی نو ده کردو بیووه پالېشتی وده بوا به رژه وه ندیبه کانیا ن بپارېتیت.

هه ربه و شیوه ی له سالی (1812) دا له شه پی نیوان خړی ودرژمنه که ی نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیدا زیاتر پشتی به چینی برنوا به ست، نه ک توئی جوتیارو گوندنشینه کانی روسیا.

له سالی (1815) شدا بق جیگرکردن و به هیزکردنی پېگه ی خړی نه یده ویست داوای یارمه تی له شلپش^(۸۴) یارمه تی وه وگریت، ناپلیون به بنیامین کنستانی نوینه ری^(۸۵) دیاری چینی برنوازی گه ورده ی نه و پښکاره ی گوت (من نامه ویت پاشای شلپشی گوندنشینییم)

²⁸¹ - لیره دا مه به ست له لایه نکرانی شلپشی مه زنی فره نسا به (و- کوردی).

²⁸⁴ - به مانای دیارترینی گروپ ولایه تیک: نه میشان دیارترین بیرمه ندی چینی برنواپووه له فره نسا ی نه وکات.

ناپلیون پاش ماوه په ك بانهگېشتی بنیامین كنستانى كړو له گه ل شو دا دهریاره ی چاكسازى نازاد یخو ازانه ی دامه زواوه كانی كړد، به جوی هه چینی برنوازی پازین وهه شاره نووی ناپلیون به دده سته بهر كړدنې نازادی بیته دی وله هه مان كاتی شدا ژاكوبه كان كه سهریان قوت كړد بڼو به نارامی بهیلینه وه.

ناپلیون دركی به و كړد بو له م بارودوخه ناهه مواره پر تهنگزه یه دا، ته نها په ك بزونه وهی شقشگېږی ده توانیت كه لكی بڼو هه بیته، نه ك خسته پووی پووكه شی مه شروته خوازی به چه مكی په ك نازادی خوازی میانړه.

ناپلیون بڼ خوشی له بره وه رسیه كانی سالانی (1815) دا ده لیت (سیستمی بهرگی من هیچ نه بو، چونكه شو كه رسته نه ی ده دده ستمه و بوون هاوتا نه بوون له گه ل شو مه ترسیبه گه وړه یه دا، ده بوا شقشم تازه كړد بایه وهو دویاره گرنګیم پیدابایه وه، هه تا كه لكم له هه مو نه و توانایانه وهرگرتبا كه شقش هینابوونی، ده بوا هه مولایه ن وخواه ن باوه په كانم وهجوش وخرش هینابایه وه، هه تا كه لكم له جوله و كاره هه رهمه كیبه كانی نه وان وهرگرتبا، من بهین په نابردن به مكارانه نه مده توانی فره نسا پزگارېكه م)

ژومینی میژور نووسی به تاوبانگی بواری سهربازی له م خاله دا كوكه له گه ل ناپلیون، ناپلیون له زیندو كړدنه ی شقش سالی (1793)، كه خاوه نی هینكی گه وړه ی شارواه بوون، چاپوشی كړد، له بری نه وه فره مانى ده ركرد بینامین كنستانى بڼ بدوژنه وه كه خوی شار د بڼو.

نه م نووسره سیاسییو بهر مه ندی نازاد یخو ازان، بڼه خوی هه شار د بڼو، چونكه پوژك پېشهانى ناپلیون بڼ پاریس مه قاله په كی بلاو كړد بڼو و تیددا نووسی بو، گه پانه وهی نیمپراتور كاره ساتكی گه وړه یه بڼ میلله تی فره نساو ناپلیونی وه ك نیون، له قه له مدابو.

بینامین كنستان، به ترس وله رزه وه چوه خزمه ت (نیرون) كانی زانی نه ك هه ر گولله باران ناكړیت، به لكو پېشنیاری نه وه شی بڼه كړیت ده سته جڼ خه ريكی نووسینه وهی ده ستوری بنچینه یی نیمپراتوریه تی فره نسا بیت وده سته كار بیت، زور خوشحال بو، كنستان له پوژى (6/ی ثیریل) دا چوه خزمه ت نیمپراتور له پوژى (23) ی هه مان مانگا قانونی بنچینه یی نیمپراتوری له ژیر نه م ناوه سهره دا تاماده كړد بو، (پاشكزی ده ستوری نیمپراتوری) به مجوره ناپلیون ده یویست په یوه ندی له نیوان فره مان په وایی په كم و دوه می دوستبكات.

به لام سهره ت به كنستان، هه مان قانونی بنچینه یی لویسی هه ژده هه می هینابو و ته نها هه ندك زیاتر گرنګی به لایه نی نازاد یخو ازانه دابو، مه رجه كانی خپالاوتن وده نګدان به شیوه په كی بهرچاو سانا كرابو، به ومانایه ی، بڼ خپالاوتن ده بوا نه وكه سه وه ك بریاره كانی جارن پالیراویكی ده وله مه ندبا.

نازادی بلاو كړاوه كانی ش كه م ده ستر كراوه تر كرابوون، سانسوری بلاو كړاوه كان كه له پېشودا كاری پیده كرا نه هیلد رابو و نیتر لیکولینه وهو لپېچینه وه له زیاده پوژكانی بلاو كړاوه كان خرابو بهر دم ده سه لاته كانی دادگا، له سهروی نه نجومه نی په رله مان، نه نجومه نیکیتر دوستكرابو به ناوی نه نجومه نی پیران كه نه ندامه كانی نه مانه له لایه ن نیمپراتوره وه ده ستیشانده كران و بڼ ماوه یی بو، نه و پریارو قانونانه ی دهرده كران ده بوا له لایه ن هه ریدو نه نجومه نی سهره وه په سه ندرکریان دیواتر خرابانه بهر دم نیمپراتور هه تا نیمزاییكات.

ناپلیقن ئەم کێشەى دانانى دەستورى قبولکردو لە (23/ی ئیبریل) دا ئیمزای کرد.

ناپلیقن زۆر کێشەى لە گەڵ نووسینەوێ دەستورەکە نەبوو لەلایەن بنیامین لێستانتووە تەنها دەیویست مەسەلەى ھەلبژاردنى ئەنجومەنەکانى دوابخات ھەتا مەسەلەى شەپوگرێى یەکلایى دەبیستەو، چونکە لەکاتى سەرکەوتنى بەسەر شەپو کێشەکانى تردا، بۆخۆى دەیزانى چ لەکنستان و ھەردوو ئەنجومەنەکە دەکات، ئەم قانونى بنچینەییەش ھەریق ھێورکردنەوێ راي گشتى بوو.

بەلام بژوازی ئازادیخواز بەھێچ کلۆجى باوەرى بە ئازادیخوازی ناپلیقن نەبوو و ھەمیشە داوای لە ئیمپراتۆر دەکرد پەلەبکات لەدروستکردنى پەرلەمان و ئەنجومەنى پیران.

ناپلیقن داوای چاکسازیکردنى لەچەند برگە یەکدا سەرەجام لە (25/ی مانگی مای) بپاریدا رۆژى کردنەوێ ئەنجومەنیت، ھەروەھا لەپاشکۆى ئەمەدا بپاریدا لەو رۆژەدا قانونى بنچینەیی بخوێتە بەردەم راي گشتى و مەراسیمى دانانى ئالا بەگاردى میلیلى لەبەردەم تەلارى پەرلەماندا دابنریت و ئامەنگ بگێردریت.

ئەنجامى راي گشتى (1552450) لەگەڵ بوون (4800) کەسیش دژی یاسای بنچینەیی نۆی بوون. بەلام پتۆرەسى دانى ئالا بەگاردى میلیلى. کە زۆر بەشکل و دلگیرانە بوو لەبرى (26/ی مای) لە یەكەم رۆژى مانگی یۆلیۆدا بە پتۆرە چوو.

ئەنجومەنى نوێنەران کە تازە ھەلبژێردرابوو ئەو ئەنجومەنى یاسادانانەى ناپلیقن بۆخۆى دروستى کردبوو. لە ھەمان رۆژدا کرایەو. (10) رۆژ بەسەر کارى پەرلەماندا تێنە پەڕیبوو کە ناپلیقن نەرەزایى خۆى لە بەرامبەر یاندا راگەیاندا تۆرەى خۆى دەربى، ناپلیقن رازینەبوو بچوکتەین ناوکی و نەرەزایى لە بەرامبەر دەسەلاتەکەى و کردارەکانیدا بینیت و سنوورى دەسەلاتەکانى دیارى بکرتن. ئەنجومەنى نوێنەران کە سێکی تێدا بوو بە ناو لائوینە، کە کابرایەکی ئازادیخوازی میانرەو بوو و ناپلیقن کە مە دلى بە ئەو خۆشبوو و کردبوو بە سەرۆکی پەرلەمان، لائوینە، ناپلیقنى پێ باشتربوو لە بۆرینەکان. بەلام لەگەڵ ئەو ھەشدا ئیمپراتۆر تۆرەبوو و لەوگرتە یە کە لە ئەنجومەنى یاسادانانیدا خوێندەو گوتى (نابى ئیمە وک یلانییەکانى رۆژگارى ئیمپراتۆریەتى رۆم بچن، کاتى منجەنیکەکانى دۆژمن دیوارەکانى شاریان دەکوئا، ئەوانە خەریکی قسە و دەمەتە قن بون) ناپلیقن بەم قسەییەى دیویست ئامارە بە ھاوپەیمانان بکات کە لە ھەموو لایەکەو لەسەر سنوورەکانى ھەرەنسا خۆیان جێگر دەکرد.

ناپلیقن لە رۆژى (11/ی یونى) دا گوتە یەکی بۆ پەرلەمان خوێندەو و لە رۆژى دواتردا پەيوەندى بە سوپاکووە کرد، ھەتا دواى شەپى گەورەى خۆى لەگەڵ ئەوروپادابکات، کاتى رۆشتن دەیزانى کە سانى وای جیپۆشتوون جیگای متمانەى تەواو نین، ئەم نادانیایەش زیاتر لە نوێنەرانى پەرلەمان لەوکە سەبوو کە وەزارەتى ناوخرۆ پیتسپۆردرابوو، رۆژێک پیتشەاتنەوێ ناپلیقن بۆ پارىس، جوزیف فوشە، بە ئەنقەست تۆپەى بۆرینەکانى لە بەرامبەر خۆیدا ھەلساندبوو و بە تۆرینە ساختەکارییە توانیبوو بە گەشتنەوێ ناپلیقن بۆ پارىس پۆستى وەزارەتەکەى خۆى پتیدریتەو.

ناپایان گومانى لەو ھەبوو فوشە ھەموو فرتوفیل و ساختەکارى و خیانەتێکی لێدەو شپتەو، بەلام یەكەم ویلايەتى واندە بە شپۆ تیکەوتیوو و فوشەش لە ھەموو کەس باشتر دەیزانى چۆن سەرکوتى ئەمانە بکات، جگە لە مەش ناپلیقن خرابوونى پەيوەندى نێوان بۆرینەکان و فوشەى لە بەرچاودەگرت، لەگەڵ ئەمانەشدا ناپلیقن بە تەپتى کە سێکی دانا بۆئەوێ چاودێرى

هه‌ل‌سوک‌وتی فوشه‌بکات، نابلیون بۆ پێهه‌لسانی شه‌مکاره‌ فلوری دوشابولونی هه‌لبژارد، جارتیکیان فلوری دوشابولون، مامه‌له‌یه‌کی نه‌هیتی نێوان فوشه‌و مترنخی لائاشکراوو به‌ئیمپراتۆری راگه‌یان، هه‌رچنده‌ فوشه‌ به‌زمان لوسی و دیپلوماسیانه‌ توانی خۆی له‌و گێژاوه‌ی تێیکه‌وتبوو رزگار بکات، له‌درێژه‌ی قسه‌کانی نابلیون که‌سه‌باره‌ت به‌مه‌ له‌گه‌ل فوشه‌یدا ده‌کرد، ئیمپراتۆر گوتی (فوشه‌، تۆخانیینی و سه‌رته‌نجامیش هه‌ریقۆم له‌سێداره‌ت ده‌ده‌م) وه‌زیری ناوخ‌ به‌هۆی شه‌وی سالانیکی دوورو درێژیوو خزمه‌تی نابلیونی کردبوو وه‌له‌گه‌ل شه‌م له‌چون و توده‌یان‌ه‌ی شه‌و پاهاتبوو، له‌ولامدا دای شه‌وی کپنوشی مه‌زنیه‌تی بۆکرد، گوتی (من له‌م باره‌وه‌ له‌گه‌ل پای به‌ریزناندا نیم) به‌لام چاره‌نه‌بوو شه‌گه‌ر نابلیون به‌سه‌ر هاویه‌ماناندا سه‌رکه‌وتبا، شه‌وا په‌رله‌مان ته‌واو سه‌ری بۆنه‌وی ده‌کردو فوشه‌ به‌وه‌فاداری ده‌مایه‌وه‌و ترسی نه‌ده‌ما، جگه‌له‌م پێگایه‌ گرنگه‌بوو کێ ئیمپراتۆر به‌خاک ده‌سپێرێت، واته‌: نوێنه‌رائی ئازادیخواز شه‌مکاره‌یان ده‌کرد-یان وزیره‌ خانینه‌کان.

نابلیون دلی به‌داوو خۆشبوو که‌وه‌ک وه‌زیری به‌رگری له‌پاریسدا مابۆوه، هه‌روه‌ها به‌کپنوش شه‌و کۆنه‌ کۆمارخوازه‌ی به‌درێژیایی شه‌و رۆژگاره‌ رازی نه‌بوو خزمه‌تی نابلیون بکات و به‌پیتی خۆی هاتبوو خزمه‌تی خۆی به‌ئیمپراتۆر پاگه‌یانده‌بوو، چونکه‌ بۆینه‌کان له‌خرابی به‌خرابتر ده‌زانی.

نابلیون دلتیابوو له‌وه‌ی گه‌په‌که‌ کرێکار نشینه‌کانی پاریس که‌له‌به‌هاری سالی (1814) برسیتربوون، وه‌ک چۆن له‌سالانی (1813 و 1814) دا رانه‌په‌ییبوون و نیستاش شۆرش و پاپه‌رین ناکن هۆکه‌شی ده‌گه‌په‌ته‌وه‌ بۆ شه‌وی کارنیان نارده‌بوو بۆلای ئیمپراتۆر هه‌تاخزمه‌تی خۆیانی پێ پاگه‌یه‌نیت، ژاکوبنه‌کانی ناچارکردبوو له‌کانی دابه‌زینی نابلیون له‌که‌ندای ژوان سه‌لامی بۆبکهن، شه‌و ده‌یزانی کارنه‌وه‌کان و ژاکوبنه‌کان به‌وچاوه‌ سه‌یری ناکن که‌گه‌راوه‌ته‌وه‌سه‌ر ته‌خت‌وتاراجی خۆی بۆ شه‌وی به‌رگری له‌ده‌سه‌لاته‌که‌ی خۆییکات، به‌لکو وایان سه‌یرده‌کرد سه‌رداری سوپای فه‌ره‌نسیایه‌و کوری شۆرشه‌و به‌رگری له‌خاکی ولات ده‌کات له‌به‌رامبه‌ر ده‌ستیوه‌ردانه‌کانی ده‌رکی و هاتنه‌وه‌ سه‌رکاری بۆینه‌کان. شه‌م سه‌رکرده‌یه‌ له‌به‌رچاری هه‌موو جیهان، چ دۆست و چ دوژمن، قاره‌مانی بێن هاوتای هونه‌ری شه‌رکردن بوو و په‌وانبێژترین سه‌رداری هه‌موو سه‌ده‌و رۆژگاره‌کانه‌و مامۆستای بێن نه‌زیری تاکتیکی شه‌رو سه‌رکرده‌یه‌تیکردنی سوپایه‌. ولاتی فه‌ره‌نساو هه‌موو شه‌روپا که‌له‌به‌رامبه‌ر شه‌و ده‌استبۆنه‌وه‌ ده‌سته‌وه‌ستان مابۆنه‌وه‌.

(5)

شه‌م جه‌نگه‌ که‌داین شه‌ری نابلیونه‌ هه‌میشه‌ بۆته‌جینگای گفتوگۆو مشتومڕو سه‌رچاوه‌یه‌کی به‌رفراوان و گه‌وره‌بووه‌ بۆ لێکۆله‌ره‌وه‌و بیرمه‌ندو ئه‌دیبه‌کان و هه‌مووشیان به‌توێژینه‌وه‌ له‌زنجیره‌یه‌ک روودای شوم گه‌یشته‌نه‌ته‌ شه‌و پایه‌ی که‌سه‌رکه‌وتنی ته‌واو له‌جنگ نابلیون چۆته‌ده‌ری.

له‌رووی پۆلێنکردن و شیکارکردنی زانستی و ریالیزی مه‌سه‌له‌که‌ ته‌نها به‌لای رخه‌گرانی سه‌ریازییه‌وه‌ جینگای سرنج نه‌بوو، هه‌تا شه‌گه‌ر شه‌م به‌بێ هێج چهندوچون که‌نابلیون توشی هێج روواییکی نه‌بووبایه‌و له‌شه‌ری واته‌لۆشدا سه‌رکه‌وتوبا سه‌رته‌نجام هه‌روای لێده‌هاته‌وه‌، واته‌: ئیمپراتۆری مه‌حکوم به‌نه‌مانبوو، چونکه‌ شه‌روپا تازه‌ ده‌ستی به‌به‌ره‌وپێشچوون به‌میزکردنی خۆی بوو و نابلیونیش هه‌موو هێزو تواناو که‌ره‌سته‌ی سه‌ریازی خۆی له‌ده‌ستدا. له‌و (198) هه‌زار سه‌ریازی

ئیمپراتور لە (10/ی یولیل) دا هەییو زیاتر لە سێ یەک لە شوێنە جێراوچەرەکانی فەرەنسادا دانرابوو، ئەو ناچاربوو نزیکەی (45) هەزار سەرباز بۆ هەربێشەهاتێک لەواندەدا جێبەجێبێت، بۆ ئەو شەڕەکانی کە لەپێشبینیەبوو، ناپلین ئەنە دەیتوانی (128) هەزار سەربازو (344) تۆپ و پێنج لەشکری میلی و ژمارە یەک لە سەربازانی سوار بەکاربهێنێت.

(200) هەزار سەربازێتی کە پێشکەاتبوو لە بەشی ئیداری و کادییری سەربازی خەلکی مەدەنی کە نیوەیان بە جلی مەدەنیەو بوون و چەکیشیان پێنەبوو، بخاتە سەر هێزەکی.

ئەگەر شەڕەکە درێژە ی کێشایا ناپلین دەیتوانی لە ژێر کارامەیی و لێوێ شەڕەیی و هەزیری بەرگری داویدا (240) هەزار کەسێتر بۆ سەربازی بگرت و بۆ بەرەکانی شەڕیان بنێرت، بەلام لە لایەکیترەو هەوێ یمانان بە یەکیجار (300) هەزار سەربازیان ناردە مەیدانی شەڕ و بریارابوو لە پایزیشدا (300) هەزار سەربازی تریش نامادەبکەن، چۆن دەتوانا درێژە بە شەڕەکە بدرێت هەرچەندە ئەگەر لە سەرەتادا ناپلین سەرکەوتنی لاوەکیشی بە دەستەینابا؟

پوس و بریتانی و نەمسای و پروسەکان بە تەمەنی ئەو بوون بە گشتی نزیکەی یەک ملیۆن سەرباز نامادە ی شەڕپەکن، هەوێ یمانان بریاری کۆتاییانداو بەوێ کاری ناپلین یەکلایی بکەنەو.

دوای بە سەرچوونی سەتەو ختە تۆقێنەرە (80) دڵسار دەرەوێ کان، هەموو ولاتیانی هەوێ یمانانی بە توانای بە شەڕاریو لە کۆنگرە ی ئیننادا دەستیاندا یە جموجۆل و خۆ سازدانی بپێشێنە.

هەموو ئەو هەولانە ی ناپلینیش بە مەبەستی دروستکردنی پەڕوێندی و دانوستانی تاکلایە ئانە لە گەڵ هەریەک لە دەوڵەتانی هەوێ یمانان توشی ناگامی بوو و سەری نەگرت، ناپلین دۆژمێنی موقایەتی و کەسیکی بە دەوڵەتانی پاگێندرابوو. ئەوێندە بە سە لێرەدا ناماژە بەوێ بکەن فەرەنسا دوای شەڕی واترلو، جگە لە سوپای ولاتیانی پلە دوو لە پەڕوێ هێزەو، لە لایەن (230) هەزار سەربازی نەمسای و (250) هەزار سەربازی پوسی و (310) هەزار سەربازی پوسی و (100) هەزار سەربازی بریتانییەو داگیرکرا، ئەم سوپایەش دوای هەوایی دابەزینی ناپلین لە کەندوایی ژوان نامادە کرابوو، جگە لە وێ و کینی کە ئەلکسەندەر و فرانسوا و فریدریک و یلهلم و مەترنیک و کاستلر، لە ناپلینۆی زۆردارو هەمیشە سەرکەوتوویان هەلگرتبوو و ئەو ترسە ی خستبو دلیانەو، ببوو هێزی سەرەلانی پەڕو و بۆتەوێ ئازاد یخوێزە کان لە ئەوێ پادا، کە ناپلین دوای گەپانەوێ بۆ سەر کورسی دەسەلات پایگە یاندا بوون.

بە تێڕوانینی دەسەلاتدارانی ولاتیانی ئەوێ یو پاییی ئەو دەستەسەرە سووێ مارا لە سەری دەبەست ترسناکتر بوو لە وێ تاجە زێڕینە ی ناپلین دەینایە سەر سەری لە سالی (1815) دا، بە پای ئەوانە دەیانگوت ناپلین دەبەوێت مارا زیندو بکاتەو و واتە هەمان پەفتاریکات کە مارا دەیکرد، ناپلین ئەوێ کارە ی نەکرد، چونکە بۆ خۆی زیاتر لە مەدەترسا، بەلام لە ئیننادا لە دەن و بەرلین و پیتسبورگدا تۆقین لەم بۆچوونە بێ بنەمایە وێ و کینی یەکی بێنە زەییانە ی خستبو دلی هەوێ یمانان لە بەرامبەر ناپلیندا.

کاتێ ناپلین چووێ ناو سوپاکە ی بەوێ پێ جۆش و خۆشەوێ پێشوازیان لێکرد، هەوێ لگانی بریتانی ئەیاندا توشی لە سەر سامیان خۆیان ببوێن و لە پاقێرتەکانیادا کە بۆ فلینگتینیان دەنارد، دەیانووسی: پەرسینی ناپلین لە لایەن سەربازەکانیەو

گه یشتو ته ناستیکی ناماعقول، ئەم گوزارشانە لە گەڵ گوزارشتی ئەو کەسانە بۆ زانیاری وەرگرتنی حالەتی زۆری گەل فەرنسادا لە گەڵ یەکتیدا دەهاتنەو و لێکدەچوون، لە گەڵ ئەمانەشدا ئەفلینگتن و ئەجاسوسەکان ئەیاندا زانی چ نینگەرائی و بێ باوەری سەریازەکان لە بەرامبەر ژنرال و مارشالەکانیاندا هەبە، سەریازەکان لەبیریان مابوو کە چۆن مارشالەکان لە سالی (1814) دا خیانەتیان لە بەرامبەر ئیمپراتۆردا کردبوو، ئەم سەریازانە ئەوەندە باوەریان بە ئیمپراتۆر هەبوو کە زیانداوە کرد واپەرەفتار لە گەڵ خائیناندا بکات کە پێشتر ئەنجومەنی کتوانسیۆنەکان لە گەڵ ئەو ژنرالانەیاندا دەکرد کە گومانیان لێیان هەبوون، واتە: ئەو خائینانە بێ کە جلی بریقەدارو دوگمە بۆ زۆرکفتیان لە بەردابوو، گێوتن دانیشت بۆ ملپەراندیان، وە ئێ ناپلین ئەمکارە بێ نەکرد، مارشال و ژنرالەکان لە پەلە و پایە کە بۆ خۆیاندا مانە وە.

هاتنی ناپلین وەری سەریازەکانی بەزکرده وە، سەریازەکان لەو دانیابوون ئیتر مارشال و ژنرالەکان دەکەونە ژێر چاودێری و ترس لەو نەمانا دەستەبە کە بتوانن خیانەت بکەن.

سوپای بریتانیا و پروسەکان زووتر لە مێژەکانی تری هاوێیەمانان هاتبوونە گۆڕەپانی شەپەکە، فەرەنسییەکان پەلاماریاندا، ئەمساوییەکان بە پەلە بەرە و پووباری رن دەهاتن، لە مارسێ سالی (1815) واتە: پێک لە و پۆژە ناپلین گەشتەو و پاریس، مورا کە لە سالی (1814) دا لە لایەن ناپلین وە بە پاشای ناپۆل دانیابوو و لە کۆنگرە فیننانشادا ئەو بە شێوە پەسەمی بە پاشای ئەو مەملەکەتە ناسانداریبوو، مورا هەرکە بیستی ناپلین گەپاوەتەو بە کەسەرە پەییوەندی پێوە کردەو و شەپی دژی ئەمساوییەکانی پراگە یاند، بەلام پێشەو و ناپلین لە دژی هاوێیەمانان بکەوتە شەپ مۆر شکستی خوارد، ئیتر ناپلین نەیدەتوانی پشت بە هاوێیەمانە بۆ خۆی بێستێت و پێش لە بە شێکی هێرشێ هاوێیەمانان بگرت، بۆیە دەبوو پێشەموو شتی ک ناپلین پروس و بریتانییەکانی تێکشکاندا – یان بەلانی کە مەو پاشەکشە بپێکریان.

فلینگتن بە مێژە سەریازییە بریتانییە کە بۆ خۆی وە لە بروکسل دابیو، بلوخریش بە مێژە سەریازییە کە بۆ خۆی وە لە دەم پووبارەکانی سامبرو موزی نیوان شارلوا و لیژ دابیو.

لە (14/ی یۆنی) دا ناپلین بە مێرشکردە سەر بە لژیکا شەپەکە بۆ دەستپێکرد، ئەو بە خێرایی خۆیگە یاندە مێژەکانی بلوخر و فلینگتن، فەرەنسییەکان شارلوا یان داگیرکرد و پێرەوی سامبریان داخست، بەلام بۆالی لای پاستی بەرەوی شەپ ماوەیە ک دواکوت و باش بەرە و پێشەچوو، چونکە ژنرال بورمون کە لایەنگری پێژمی شانیشینی بورنەکان بوو و دەمێکبوو لە لای سەریازەکانەو بە چاوی گومان سەیردەکرا، هەلاتبوو و پەییوەندی بە پروسەکانەو کردبوو، بلوخر پازی نەبوو پێشوازی لە ژنرال بورمون بکات و هەتا وەلامی بۆ ئەو ژنرالە خائینەش ناردبوو کە ئەو بە چاوی (ناپاکی سەگ) سەیردەکات، بەلام لە گەڵ ئەوەشدا ئەم پووداوەی بە ئیقبالێکی باش زانی، کاتێ هەوالی خیانەتکردنی بورمونی و اندەویی یان (٣٨٧) بە ناپلین پراگە یاند گوتی (سپەیکان هەمیشە سپی دەبن) (٣٨٧) لە (15/ی یۆنی) دا ناپلین فەرمانی بە مارشال نی دابیو ئەوەدانی کاتیرا، کە کەوتە سەر شارێگای بروکسل داگیربکات، هەتا جموجۆلی سەریازەکانی بریتانیا سنوورداریکەن، بەلام نی خواوەخواوەی کرد، لە کردنی ئەمکارە سستبوو لە (14/ی یۆنی) دا ناپلین لە نزیک لێنن شەپێکی سەختی لە گەڵ بلوخر دا کرد بە سەریادەسەرکەوت، لەو شەپدا بلوخر نزیکە (30) هەزار سەریازو ناپلینیش (11) هەزار سەریازی لێبەکوشت چوون،

286 - مەبەست لە ناوچەیە کە لە فەرنساو بورمونی خەلکی ئەوێتە (و-گوردی).

287 - مەبەستی ناپلین لە لایەنگرائی سێمی شانیشینی بورنەکان کە ناڵاکەیان بەرەنگی سپە (و-گوردی).

به لّام ناپليځن له م سهرکه وټنه ی خوی پازی نه بوو وده یگوت نه گه مارشال نی خاوخلیچکی نه گردبا له گرتنی شاپی بروکسل، نهوا ته و او سوپای پروسې له بهین دهر د، بلوخر که تیکشکا بوو به ره و شوپنیکې نادپار پاشه کشفه یکرد.

پژۍ (17) هم ناپليځن پشوی سهریازه کانیدا، په خنه گرانی سهریازی به وه سهرزه نشنی ناپليځن ده کن وده لښ نه ده با له پژۍکی ناو ادا بواری سوپای بلوخری دابا په که سهریازی په رته وازه کانی کلېکاته وه و پژکیان بخته وه، نژیکه ی به ره بهری نیوه پژیه ناپليځن نژیکه ی (34) هزار سهریازی جیا کرده وه و فرمانی به مارشال گروشی کرد به و میزه وه نوای بلوخر بکه ویت و ته فرو تونای بکات، هندیک له سهریازه سواره کانی سوپای فهره نسا هه ولیاندا نه و سهریازه بریتانیاییانه ی پژۍ پیشتو له نژیک کاتریرادا شریان کردبوو، تیکشکین، به لّام بارانی زدر سیلاو قوپولیتنه ی هینا بوسه شاپنگاکه و پژگاکه ی شیوه نه هیشتبوو.

ناپليځن به زورینه ی میزه که یوه که و ته و گه ل میزه که ی مارشال نی و یه کسره به ره و سهر، واته: بولای بروکسل که و ته پژ، به لّام فلینگتن به خوی سوپاکه یوه له دم ده شتاییه کانی مون سن ژان که که و تبق خورناوای واترلو بهری به پژکی سوپای فهره نسا گرتیو نه یه ت بّ بروکسل.

فلینگتن له و ته ختاییه پیده شت و بهر زانه دا به نیازی نه وه خوی تیدا جیگر کردبوو بوشه وه ی هرچونیک بیت، خوی پابگرت هه تا بلوخر نوای تیشکان وپاشه کشفه کردنه که ی به هانایه وه بیت.

جاسوسه کان یه که له نوای یه که هه والی نه وه یان بّ سوپای بریتانیان ده که یاند هه رچنده پژگان قوپو لیته پری کردونه وه، به لّام ناپليځن درېزه به هاتنه که ی خوی هه رده دات به ره و مون سن ژان. له سهره تاي سعه اته کانی نوای نیوه پژۍ پژۍ (17/ی یونیک) دا فلینگتن که یشته نه و پایه ی نه گه ر بتوانیت هه تا که یشتنی میزه که ی بلوخر خوی پارگرت، نهوا سهرکه و تنیان مسرگه رده بیت، ده نا سوپای بریتانیا تیداده چیت، هه مان پاش نیوه پژ ژنرال گنا یزناو، سهرکی ستادی سوپای بلوخر په یامیکې بّ فلینگتن نارديوو که سوپای پروس هه رکه وه سهرخوی که و ته وه به خیرایی په یوه ست به سوپای بریتانیا ده بیته وه.

نیواره ناپليځن له وده شتاییه نژیکه بووه، به جړۍ له دورره وه له نیوان ته مومژه که دا سوپای بریتانیا وه دیارکه و تبوو وده بېنرا.

(6)

له به یانی پژۍ (17/ی یونیک) دا هه ردولا خویان له به رامبه ر یه کتیرا دیه وه، ناپليځن نژیکه ی (72) هزار سهریازی له که لدا بوو و فلینگتنیش (70) هزار سهریاز.

هه ردولایان چاوه پوانی هاتنی میزی یاریده ربوون، له م چاوه پوانیه دا ناپليځن به ته مای گروشی بوو پنی بگاته وه که نژیکه ی (33) هزار سهریازی له که لدا بوون، بریتانییه کانیش چاوه پوانی بلوخریوون که ده بوا به (40 - بّ 50) هزار سهریازی پاشماوه ی تیشکانی شه پری لیښینی له که لدا بیت.

ناپليځن هه مان شه و دامه زواندن وړیکه ستنی سوپاکه ی کردبوو بوشه ی، به لّام نه یوانی له سپیده ی به ره به یاندا ده ست به شه په که بکات، چونکه باران به جړۍ زهوی ته پکردبوو بلاو کردنه وه ی سهریازه سواره کان بّ نه ملاولای به ره ی شه پ گرفت

بوو، نیمپراتر پرشنګی به یان سردانی په که سهریازیه کانی کردو به سهریانه وه گهړا، سهریازه کان به بیښینی ناپلین شادومانوون وناپلینیش دلی به مخوښو، چونکه له لوستولیتزه وه شوق وده وقی ناوا به جوشی له سهریازه کانی نه بیښیو، هم به سهرگه پانه که دوا به سهره وه گه پانی ناپلین بوو، کاریگری له سهرخویی وه موو نه و که سانه جیته ښت که له ویداوون وه رگیز بیرناچیته وه.

ناپلین ناوهندی ستادی سوپاکه ی له کتلګه ی کابډ دانا، له کاتزمیر (30ر1) ده قیقه ی نیوه پډا، زهوی که من وشکېږوه و فرمانی ده سترګدن به شهرې ده رکړد، (84) تږپ گړی دوزه خنی خویان به ردو بالی چه پی سوپای بریتانیا ده سترګدو هیرش له ژر فرمانده ی مارشال نی دا ده سستی پیکردو له ه مان کاتیشدا له شکرکی تری سوپای فوره نسا هیرشیان کرده سهر به شی لای پاستی سوپای بریتانیا و قه لاتی سهریازی هوګومن و پوو به پووی به رگریکرننکی سه ختېونه وه، چونکه نه و قه لاته سه ختېوو، هیرشکرده سهر به شی لای چه پی سوپای بریتانیا به ردو وامېوو، نه مشه په خوتنایوه سعات ونیوکی خایاند، ناپلین له پېر چاوی به له شکرک کورت که له خوره لاتی شایل سن لامبره وه ده هاتن، نه وسهره تا پتی واپو وگوشیه، چونکه چه ند جارک پږژئ پښترو شه ویش په یمای بډناردېوو هرچی زووتره بیټ، کاتن ناپلین زانی نه وانه سوپای پروسین نه په شکرکا، چونکه بیرې له وه ده کرده وه نه گهر پروسه کانن نه و گروشیس که به دواي نه مانه وېوو به م زوانه ده گاته جیو ماوسه نګی هیزه کان لاسه نګ نابیت.

به لډم نه وکه سه بلوخر بوو که به مانږه سهریازیه زیره که کانی توانیویو خزی له چنګ گروشی پزگارکات ویه هانای سوپای بریتانیا و بیټ، نه گهر ناپلین سهرکه وتووبا به زه برنکی بروسک ناسا له سوپای بریتانیا، نه و هاتنی مارشال گروشی سهرکه وتنی په کجاره کی مسرګه رده کرد.

ناپلین هندی که له سهریازانی سواری بډشه پکړدن له گه ل هیزه کی بلوخر دا نارو فرمانی به مارشال نی دا درېزه به هیرشه کی بدات بډسره ناوچه رګه ی سوپای بریتانیا، شه پتکی سامناک پوویداو بریتانییه کان چه ند جار هیرشی به رپه رچ دانه ویا ن ده کردو به خپراگرانه شه پیانده کرد، سوپای فوره نسا زیانی زوری لیکه وت، له شکرکی شمشیر وه شپنی سواری نیسکته ند ه ی خویان کیشایه ناو هیرشه برانی سوپای فوره نساو زوریان که لوپاچه کردن.

ههرکه ناپلین هم پاشه کشفه یی بینی خزی که یانده سهریه رزاییه که له شکرکی سواره زنه ار پډشه کانی میلو که چه ند هه زار که سیک ده بوون نارډې پوویه پوو بوونه وه ی نه و نیسکته ند ه یی سواره شمشیر وه شپنه وه و به تیداوونی تیپکی سهریازی توانا پاشه کشفه به نیسکته ند ه یی کانی ناو سوپای بریتانیا بکن.

هم هیرشکرده سهر بالی چه پی به رې شه پ درنه نجامی باشی نه بوو، چونکه سهریازه کان به سه ختی شه پیانده کردو نه ده بزین، بقیه ناپلین نه خشی شه په کی گړې و فوره مانیدا هیرش بکریته سهر به شی لای پاستی به رې شه پ ناو و پاستی سوپای دوزمن، له کاتزمیر (30ر3) ده قیقه ی پاش نیوه پډا کتلګه ی هرست که و ته ژر ده سله لاتی له شکرکی نارلون، به لډم به هزی نه وه ی هیزی ته وای له ده ستدانه ماوون نه یوانی پاریزگاری له وسهرکه وتنه ی بکات.

ناپلین که نه مه ی بینی چل تیپی له سوارانی میلو و لوفه ورده نو ته خسته ژر فرمانده یی مارشال نی و فرمانی پیکرد سوپای بریتانیا له نیوان هوګومن و هرستندا تیکبشکینیت، سهره نجام قه لاتی سهریازی هوګومن که و ته ده ست فوره نسپیه کان.

له کاتی هیژشکردنیدا سهریازه پیاده کانی فرنسا که وتنه بهر هه لمه تی تۆپه کانی بریتانیا، فلینگتن گومانی نه وهی ده کرد هه موو شتیک له ده دستچوو، ئه مه تنه پای نه و نه بوو، به لکو هه موو ستادی سوپاش نه و پایه یان هه بوو، وهی نه و سه رکرده سهریازییهی بریتانی به قسه کاندیدات ئاشکرایه که حالیان شپووه، کاتی هه والی نه و یان پیده که یاند له هه ندیک شوینی به رهی شه پدا ناتوانریت چیر خۆپاگیردریت، نه و دوی نه وهی هه موو هیژی یه ده گی خۆی بۆمه یدانی شه پ ناردبوو گوئی: که واته ده بێ هه موومان له م شوینهی خۆماندا به کوشت بچین! ئیت من هیژی فریا که وتتم نییه.

ئه گه ر تادواکه سمان بکوژیتین ده بێ هه تا بلوخرمان ده گاتن خۆپاگیرین و ده ست له به ره نگاری شلنه که یین).

به لām ناپلین ئومیدی به گیشتنی سوپای پیاده نه مابوو، چونکه جگه له سهریازه سواره کان که هه تا نه و کاته ش ته و او نه چووبونه ناو شه په که هیچ سوپای پیاده ی یه ده گی به ده ست وه نه مابوو هه تا شه پی پیکات، بۆیه (37) تیپی سهریازی سواری کلرمانی نارد بۆ شه پکردن.

شه ودا هات و سه ره نجام ئیمپراتۆر گاردی تاییه تی خۆشی نارد نه و شه په که و پاسته و خۆ بۆ خۆی فرمانده یی ده کردن.

له وساته وه ختانه دا هاتوه و ت ژاو ه ژاو قاپو قپوه ده ستی پیکردو و سوپای تفه نگ به ده ست ده ستیان کرد به ته قه له به شی لای پاستی به ره ی سوپای فره نسویه کان، نه وانه سوپای بلوخریوون که به (30) هه زار سهریازی جه نگیه وه هاتبوونه ناو مه یدانی شه پ، ئیت ناپلین دلنیا بوو مارشال گروش نایه ت، گارده که ی ئیمپراتۆر درێژه ی به شه په که ی ده دا، پاش ماوه یه ک ترس وه ک شه پۆلیکی گێژه لۆکه بالی به سه ر فره نسویه کاند کیشا، سهریازه سواره کانی پروس هیژشیان کرد سه ر گاردی ئیمپراتۆر له دوولاهه خستیان ه ژۆر گپی گولله باران کردن، له و کاته شدا بلوخر به خۆی و پاشماوه ی سوپا که یوه به ره و کێلگی بل ئالیاس ده چوو که گارده که ی ناپلین نه و نیان چۆل کردبوو، هه تا رێگای پاشه ک شه کردنیان لێگیریت، کاتژمێر (8:30) ده قیه ی شه و بوو به لām که مێ پوونا کای هه مابوو، فلینگتن که به درێژی نه و پۆزه به رگه ی شالاری هیژه به هیژه کانی سوپای فره نسای گرتبوو، فرمانی به هه موو یه که سهریازییه کانی کرد، هیژش بکه نه سه ر دوژمن.

هیچ هه والی مارشال گروش نه بوو و ناپلین هه تا دواساته کان بیهوده له چاره پوانیدا بوو، کۆتایی کاری فرنسا نزیکبۆوه، گاردی ئیمپراتۆری که به بێ ئومیدانه ده جه نگاو که وتی ق ناو فشاری به هیژی دوژمنه وه.

ناپلین له که ل تیپیکی نارنجۆک هاوێژدا خه ریکی پاشه ک شه کردن بوو، شه پکردنی سه ختی گاردی ئیمپراتۆری به ره و پێشچوونی سوپای هاو په یمانانی وه دره نگ ده گێپا، سه ره نگ هالکتی بریتانی هاواری له تفه نگ به ده سته کانی گاردی ئیمپراتۆری کرد که له ژۆر فرمانی ژنرال کامبروندابوون و چواره وریان گیرابوو و ده یگوت (ئی فره نسویه ئازاکان، خۆتان به ده ست وه بده ن). به لām سواری گاردی ئیمپراتۆری مردنیان له خۆته سلیم کردن پێشاشتربوو، کامبرون به جێ و له لāmی نه و پێشنیاره ی دوژمنی دایه وه.

له خاله کانی تری به ره ی شه پدا، به تاییه ت له پلانسوادا که له ویدا له شکر لوبو شه پی ده کرد، فره نسویه کان به رگریان ده کرد، به لām له به رامبه ر هیژشی پروسه کان که تازه هاتبوونه مه یدانی شه پ تیشکان و بۆ پزگارکردنی گیانی خۆشیان ته نها هه لاتن رێگا چاره بوو.

نوشه‌وه توانزا هه‌ندیک له‌سهریازه هه‌لاتوه‌کانی فره‌نسا کۆبکرتنه‌وه و دووباره بۆسبه‌ی ئاماده‌ی شه‌پکرتنه‌وه، وه‌ی پروسه‌کان به‌دریژایی شه‌ه‌ریکی به‌دواکه‌وتنی سه‌ریازه په‌رت‌وازه و هه‌لاتوه‌کانی سوپای فره‌نسابوون.

(7)

(25) هه‌زار سه‌ریازی فره‌نسی و (22) هه‌زار سه‌ریازی هاوپه‌یمانان به‌کۆژاوی وێرینداری له‌مه‌یدانی شه‌پدا جێمابوون. پاشه‌کشه‌کردنی سوپای فره‌نسا که‌هه‌موو تۆپخانه‌ی خۆی له‌ده‌ستداوو و نزیکیوتنه‌وه‌ی سه‌دان هه‌زار سه‌ریازی نه‌مساوی و پوسی له‌مه‌رزه‌کانی فره‌نسا، ناپلین به‌شێوه‌یه‌کی جددی خستبۆ ته‌نگزه‌یه‌کی دژواره‌وه، له‌وکاته‌ی ئیمپراتۆر له‌مه‌یدانی شه‌پی واترلو دوورده‌که‌وته‌وه، گه‌یشه‌وه‌ی قه‌ناعه‌ته‌ی پۆزگاری خۆتیننی سوپاگری کۆتایی پێهات، ئایا گروش به‌و وه‌دواکه‌وتنه‌ی که‌بووه‌ی له‌ناوچوونی سوپای فره‌نسا خیانه‌تی کرد- یان پۆگاکی لێهه‌له‌ببوو؟ ئایا مارشال نی له‌کاتی هێرشکردنی سه‌ریازه‌ سواره‌کانی سوپای فره‌نسا بۆسه‌ر سوپای بریتانیا وه‌ک یه‌ک جوامێرو قاره‌مان په‌فتاری کردبوو- یان وه‌ک شتیپتیک؟

ئایا چه‌قوابوو ناپلین هه‌تا نیه‌و پۆراوه‌ستاباو هێرشی کردبا سه‌ر سوپای به‌رتانیا- یان ده‌بوا پێشنه‌وه‌ی بلوخر بگاته‌ مه‌یدانی شه‌په‌که‌ ناپلین له‌به‌ره‌به‌یانه‌وه‌ هێرشی کردبا سه‌ر سوپای بریتانیایی و تێکشکاندبان؟ ئه‌م په‌رسیاران‌ه‌ سه‌دان په‌رسیاری تر بۆماوه‌ی سه‌د ساڵ مێشکی مێژوو نووسانی سه‌رقاڵکردبوو و ببووه‌ جێگای سه‌رجی که‌سانی هاوچه‌رخ‌ی شه‌پی واترلوش، به‌لام پێویسته‌ ئه‌وه‌وه‌بیر به‌تیننه‌وه‌ ناپلین له‌وساته‌وه‌خاته‌دا گرنگی ئه‌وتۆی به‌مانه‌ نه‌ده‌دا، ئه‌و به‌په‌وه‌که‌ش ئارام دیاربوو و به‌دریژایی پۆگای نێوان واترلو و پاریس غه‌رقی بکڕینه‌وه‌ی قوڵی خۆی بوو، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا هه‌موو شتیکی له‌ده‌ستداوو و ئیتر ئومیدی گه‌رانه‌وه‌ی هه‌چی بۆخۆی نه‌ماوو، په‌نگ به‌و و سه‌پۆرتی له‌پۆژی دواتری شه‌پی لاییزیک جوانترده‌هاته‌ به‌رچاو، ناپلین بۆخۆشی دای شه‌پی واترلو گوتیبوو (خه‌تای من نییه‌ که‌واته‌ زله‌پزه‌کانی ئه‌روپا شه‌پانگێزن له‌گه‌ڵماندا، به‌لکه‌ ئه‌مه‌ خه‌تای شۆپشه‌، ئه‌وانه‌ هه‌میشه‌ من به‌نۆینه‌ری شۆپش و پیاوی لایه‌نگری شۆپش سه‌یره‌که‌ن).

چه‌ند ناپلین له‌ژۆر لایه‌نه‌وه‌ له‌بنه‌ماکانی شۆپشی مه‌زنی فره‌نسا به‌دووربا، لایه‌نگرانی ئازادی بیری نه‌وه‌کانی دواتر ئه‌وه‌بوو که‌ناویراو وابسته‌ به‌شۆپش بووه‌ ئه‌مه‌ش له‌سه‌رتاسه‌ری ئه‌روپادا هه‌روا سه‌یره‌که‌را، لێره‌دا ئه‌وه‌ به‌سه‌ خۆشی هه‌رتزل، به‌ینه‌په‌وه‌ که‌له‌و تابلییه‌دا فلینگتن و بلوخری کێشاهوه‌ که‌له‌مه‌یدانی شه‌پی واترلوا په‌رژایی له‌یه‌کتری ده‌که‌ن). (ناپلین ته‌نگه‌ی به‌میلله‌ته‌کان هه‌لچنیه‌بو، ترس وه‌رزی خستبۆ ناودلی ئه‌مانه‌، هه‌تا زه‌به‌وه‌شان‌دن به‌زه‌بر وه‌شان‌دن وه‌لام بده‌نه‌وه‌، بۆیه‌ ئه‌مانه‌ به‌رق و کینه‌یه‌کی بێ به‌زه‌بیان بۆ پۆزگارکردنی خۆیان له‌ده‌ست کۆیله‌یه‌تی و پاراستنی به‌رزه‌وه‌ندی ناغاگانیان ده‌جه‌نگان.

سه‌رکو‌تکردنی سه‌ریازی بووه‌ جێگه‌وه‌ی سه‌رکو‌تکردنی قۆناغی فیویدالی، من له‌به‌رامبه‌ر ئه‌و تابلییه‌ی هه‌رتزلدا ناتوانم بێ لێکدانه‌وه‌ی به‌سه‌ریدا تێپه‌رم.

هه جاره ی بۆماوه یه کی ژێد له و تابلیزه خورده بیهوه له رێژک دامده گرێت، فلینگتن ویلخور به ویه ی شادییه وه سلو له یه کتری ده کن، بۆج خوش و دلشاد نه بن؟ نه مانه په ویه وه ی میژوویان له شه ر شارێنگاکه ی خزی لاداو خستیان ه گزلاویکی بۆگه نه وه به ده ره مێتانه وه ی نه و بۆماوه ی نیوسه ده نه گهری نییه .. سپیده ی به یانی بوو، نه وویا له خه و دابوو، بیته وه ی بزانه چاره نووس گزپاوه).

هرتزل خودی نابلیونی به وه تاوانبار ده کرد که گه لانی نه وویای به ژێو سته می خزی گه یاندو ته لیواره کانی مه رگ. نابلیون له به رامبه ر نه م بۆچوونه دا هه میشه بیده هنگی هه لده بژارد. به لام حکومه ته شمول و په هاییه کانی نه شرافتی و فیدویاله کان که چه ند جارێک له سه ر ده سته نه و تیشکا بوون، تو له ی خویان هه تا ئاستیکی ژێد له شه پی و اتزلودا کرد بۆوه. شایانی باسه دوا و اتزلو نابلیون باسی شه په شاکاره کانی خزی نه ده کردوو و اتزلوشی وه ک واقعیک و به س سه یر ده کرد، وه ک نه وه ی بۆخوی قاره مانی نه و داستانه نه بویت. گزپانکاری له پر هاتب ئارا، دوا ی گه پانه وه ی نیمپراتۆر له شه پی و اتزلو بۆپاریس، نیتر بۆته خت و تاراج ململانی نه ده کرد، به لکو چاری له هه موو پێگه کانی خزی پۆشی، نه مه ش له به ر نه وه نا که تواناو ئیراده ی خزی له ده سته دبای، به لکو به گومان له به ر نه وه بوو گه یشتبێ نه وه ناعه ته ی نه و کارانه ی که باش - یان خراپ نه دجامیداون، گه یشتونه ته کو تایی. سن مانگ پیشتر، واته: له مارس ی سالی (1815) دا کارێکی کردبوو، که کس به درێژایی میژوو نه یکردبوو، چونکه نه وکاته باوه پی ته وای به خوی هه بوو و باوه پی به ئه ستیره ی به ختی مابوو.

به لام نیستا نه و نه ستیره یه بۆه میشه کو ژایه وه، دوا ی شه پی و اتزلو هیچ کاتیک به قه ت شه ی (11) ی نیبریلی سالی (1814) دلته نگ نه بوو و په ژاره داینه گرتبوو، نیمپراتۆری فه رنسا نیتر ته نها چاوه پوانی نه وه بوو ببینیته ئاراسته ی پووداوه کان چی لێ به سه ر ده مێتن و پیرایدابوو له مه و دوا ده ست له چاره نووسی دیاریکرای خزی وه رنه دات، هه رکه گه یشته وه پاریس له (21) ی یۆنیق) دا، بانگه یشتی وه زیره کانی کرد، کارنو پیشنیاری نه وه یکرد داوا له په رله مان بکریته، دیکتاتۆریه تی نابلیون پابگه یندریت، داو- ش پیشنیاری نه وه یکرد نه نجومه نی نوێنه ران هه لپوه شیتندریته وه کاری په رله مانیش بۆماوه یه ک هه لپه سیزدریته، نابلیون نه م پیشنیاره ی په تکرده وه، ئینجا نه نجومه نی نوێنه ران کو بپوه نه ی کردو له سه ر پیشنیاری لافایت، که جارێکیتر له سه ر پووداوه میژوویه کان دیارکه و ته وه، پاگه یندرا حکومه تی مه شروته بۆ هه میشه له فه رنسا دا به مینته وه، دوا ی تپه پوونی چه ند سالی نابلیون کوتیوی ته نها ئاماژه یه کی نه و به سبووه هه تا خه ک نه دمانانی په رله مان که لوپاچه بکن.

هه ندیک له نوێنه ران که هه تا کاتی گوته ی نه م گوته یه زیندوویبون، نه مه یان به راست ده گتپایه وه و ژوبالیان بۆ ده کیشا، نابلیون ده بو له به رامبه ر که سیکی وه ک لافایتا، ماراپه کی دروستکردبا، له به رامبه ر نه و ئازادیخوازان ه ی ده یانویست سالی (1789) زیندوویکه نه وه، به لام نابلیون له پێش شه پی و اتزلو نه دواتریش نه یده ویست نه م پێگا چاره یه بگریته به ر و په نابۆ نه مه بیات.

به پۆژانی (21 و 22 و 23) ی یۆنیۆدا، هه والی یه كه له دوای یه كی سهیر له گه په كه كۆركار نشینه كانی پارێسه وه ده بیسترا، خه لكێك ژۆر كۆده بوونه وه به بانگ هاواریانده كرد ئیمپراتۆر ده ست له كار بكێشێته وه ده بێ شەپری چه كداریش دژیه داکیركه ران بکهین، به درژایی پۆژی (21/ی یۆنیۆ) و پۆژی دواتریش كۆمه لێکی ژۆر له دانیشتوانی گه په كه كانی سنت نه نتوان و سن مارسل وتامپل، پێیوانیان ده كردو هاواریانده كرد، بۆی ئیمپراتۆر، بمرێ نه تجمه نی نوێنه ران.

یان مه رگ -یان ئیمپراتۆر! ده ست له كار نه كێشێته وه! ئیمپراتۆر! خه لكێنه چه ك هه لگرن، بمرن خانیان).

به لام ناپلین ئیتر نه یده و یست فەرمانپه وایی بکات، له پارێسا ناوه نده كانی ئیداری سه خت دلنێگه ران ببوون، نه ندامانی ژوری بازگانی وخواه ن (بانکه کان) کۆبوونه و ی مه شوره تیانده كرد، ترس و له زۆر بانی به سه ر بۆ سه دا کیشابوو، ناپلین ده بتوانی به پۆشنی ببینیت كه برژوازیه ت ده ستی لێهه لده گریت و خه ریکی وه لانابه تی، ئیتر بۆ نه وچینه كه لکی نه ماوه ته نانه ت مه ترسیداریشه .

ئو كه به درژایی ده سه لاتداریه تی خۆی پشتی به وچینه به سته بوو، ئیستا ده ببینی نه وچینه خیا نه تپان له گه لد اکرو بۆ هه میشه له به رخاتری نه وچینه چاوپۆشی له شه پکردن پۆشی.

له (22/ی یۆنیۆ) دا جارێکتر له به رژه وه ندی کۆپه كه ی كه له به هاری سالی (1814) وه له گه ل دایکیدای باپیره ی فرانسوا ئیمپراتۆری نه مسابوو، ده ستی له فەرمانپه وایی فەرهنسا کیشایه وه، به لام نه مجاره یان نه یده زانی داخوا ولاتانی نه وروپا ناماده ن ده ست له به ربینه کان هه لگرن، له به رخاتری کۆپه كه ی-یان نا.

له وکاته دا کۆمه لێك خه لکی ژۆر له ده وری کۆشکی ئیلینۆ، كه ناپلین له ویدا نیشته جێ ببوو، کۆبوونه وه هاواریانده كرد (ده ست له كار نه كێشێته وه، بۆی ئیمپراتۆر) گه وریه یی وه خرۆشی نه و خۆپیشاندانان به ناستیکبوو برژوازی پایته خت ته واز نیگه ران ببوو وله وه ده ترسان دووباره ئاگری شۆپش هه لگیرسێته وه، تارمایی شۆپش له وه ش خراپتر نه وشۆپشه ی كه ناپلینی كرده دیکتاتۆری په ها، بیروهۆشی برژوازیه تی جه نجاهه تکرده بوو.

ئیستا هه والی ده ست له كار كشانه وه ی ناپلین بڵاونه ببۆوه كه سودی ملكداری وه رگرتن زیادیکرد، برژوازیه کان هاتنی پوس و بریتانی و نه مسای و پرسیان پێباشتر بوو له هاتنه ناو به واری سیاسی و ده سه لاتی کۆركارانی ده وری شار⁽⁸⁸⁾ كه له خۆرئاوا بوونی پۆژی (22/ی یۆنیۆ) دا ئاشکرا بوو ناپلین بۆ مالمزون چووه ده ست له كار كشانه وه ی نه و پاشگه زیبوونه وه ی نییه، ئیتر ورده ورده خه لکه كه بڵاوه یانلێكرد.

نه و چالاکی وگورج وگۆلی و خۆپیشاندانانی کۆركاره کان ده یانکرد هۆكه ی زیاتر نه وه بوو له كه ژێ هاویندا هه زاران کۆركاری بینا، كه له شارێچه كه نه وه بۆ كاشی كردنی شه قامه کان و به رد تاشی و دیواردانان و ئاسته گری و در تاشی... هیت، ده هاتن بۆ پاریس، له گه ل خه لکی زه حمه تکیشی پایته ختدا زیاتر ده ببوون، ئه م کۆركارانه کۆركاره كانی پارسیان خۆشده و یست بۆیه نه مانه كه هه م کۆركاریبون وه م گوند نشینی ش، دوو نه وه نده رقیان له به ربینه كانی ده بۆوه له بوونی ناپلین نه وه یان به دی

288 - نووسه ر ژێده دا دوومه به ستی هه به، به کێکیان نه هاته مه سه رگاری چه په کان، گه به گۆمۆنه ی پاریس ناسراون، ئه وی تریشان مه به ستی له کرته ده سه لاتی لایه نه کانی تری شۆپشه كه میکانیزمی شۆپشی مه زنی فرانسایان، به تاقیته له وه ی کۆركاره کان ده یانویست له به رامبه ر خێرشی بێگانان بۆ سه رفه رنه به رگریگه ن. (و- فارسی).

ده كرد كه سېكه پاريزگاري له نه و ان ده كات له مه ترسي هاتنه وهی بوريته كان بؤسر كوسي ده سالات، نه مانه نه يانده توانی
تړتگ بگرن وچاويان به رينايی نه ددها ناپليون دست له فەرمانه وایي كردن بگځيښته وه.

نه وانه ده پڙانه سر جاده كان و نه و كه سانهی جلو به رگي جوانيان له بهر دابوو گومانی نه وه يان لیده كړا نه شرافين، به نه نقه ست
دايان ده گځان، نه مهش ته نها به به هانهی نه وهی له گه ل ميله تدانين و هار و ناكهن بلين (دږی) دست له كار كشانه وهی
نيمپراتورين).

په كيك له وكه سانهی پيش پځانی (23 و 24 و 25) ی یونی له پاریس دابوو پوډاوه كانی بينيو و شوای نووسیوه (هرگیز
میلله، نه و میلله تهی كه باجی دهرامه تی ددهاو شه پی ده كرد، هه تا نه و نه دازه په حقه ویستیان بقی نيمپراتور
دهرنه بریبوو).

نيمپراتور له (28/ی بونی) دا له مالمنونه وه به ته مای پڅيشتن بقی پڅه كانی توقيانوسی نه تله سی وه پی كه وت، به ونیازهی
په كيك له وكه شتیانهی كه له بندهری پوشفوردابوون سوارپیټ وپی نه مریكا بچیت، به فهرمانی وه زیری دهریایی فهره نسا
دووكه شتی بونه و مه به سته ناماده كرابوون، كاتې ناپليون سعات (8/ی به یانی پڅی (3/ی یونی) كه شسته به بندری پوشفور،
كه شتییه كان نامادهی هه لدانی چارېكه كانیان بوون، به لام چوونه دهر له بندهره كه نه دده كرا، چونكه ده سته په ك له هیزی
دهریایی بریتانیا ته ننگه بهری به بندره كه یان كونترول كړدبوو.

ناپليون چاوه پوانی كڅشاو به ناشكرا دیاربوو ده په ویت كات به سه ره ریت، به بپوای نه وهی پځمانسی سالنی (1830) شاكاری
پر شانازی ناپليون ته نها قوربانيه كي كه می مابوو، نه گهر له ناو میڅكي خه لكدا ویتنای پرومته په كي ^(۸۹) تازهی به زنجیر
به به رده وه به ستراو بڅه میشه له ناو هڅشیاندا نه مابایه وه، نه و نه فسانه ی نيمپراتوری ناپليون، ته و او پرېشكو نه دده مایه وه،
ناپليون بڅخی په ی به وپراستییه بردبوو كه نه یده ویست به كڅتاییه كیتر شاكاره نه فسانه كه ی خوی كڅتایی پېښیت
،هرچونیكېت دواتر نيمپراتور نه ی توانی پاساویكي قانع پیکه رانه بونه و هه لویتسه ی خوی بیښته وه، پېشناریان بونه و كړد
به په ك كه شتی بچوك به نه پینی سه فهره كي بكات، به لام نه و به مه پازینه بوو، بوونی نه و له پوشفورد نا شكارابوو، پځانه
هه زاران كه س له بهر په نجه ره كانه وه دروشمیان ده كوتن و هار و یانده كړد بږی نيمپراتور، سه رنه نجام له پڅی (8/ی یولی) دا
سوار ی كه شتییه كېوو و كه شتییه كه له بندهره كه چڅده ری، به لام زوری نه برد كه شتییه كه ناچار بوو له دورگی ناكسدا
له ننگه ریگریټ، چونكه هیزی دهریایی به رتانی هه موو پځگانی چوونه وه سر توقيانوسیان گرتبوو.

ناپليون دابه زی و هه موو خه لكی نه و ناسیان، مه له وان و ماسی گرو هه موو خه لكی نه و شویتنه به ره ولای كه شتییه كه ی ناپليون
هاتن، سه ر یازه كانی سه ر یازگی نه و دورگیه تكانیان له نيمپراتور كړد سه ر دانیان بكات و ناپليون به پازی بوونی به تگای نه مانه
سه ر یازه كانی نفری شادېكرد، ناپليون چاوی به وپځگه شویتنه سه ر یازیه كه وت كه پېشتر به فهرمانی خوی له و دورگیه دا
دانرا بوون، كاتې گه رایه وه ناوكه شتییه كه نه وه یان پتپراگ یانده كه ده سالات داریانی حكومی له پاریسدا په یامیكيان نار دبوو ویتیدا

²⁸⁹ - برومته: خواجه کی نه فسانه یی، كلتوری بۇزانییه و له لایان زیوسی خواي خواكانه وه سزاداره و به دست وپی زنجیر كراوی له سر كیوه كانی قهقاردا به تاش بهر دیکه وه
به ستراوه نه وه.. بۇزانیاری زیاتر، سه ر یی كیتی نه فسانه ی خواكان بكه (و-كوردی).

ئاگاداريان كوردېوونە ھەتا ھېزى دەريايى برىتانىا لەوناوہ داڤيټ ئەو كەشتىيەى ئىمپراتورى لەسەرە نابى بگەويټەجولە، بەلام برىتانىيەكان لەكەنداوہ كەدا گەشتيان دەكردو ئامادەى شەپوون.

لەگەل ناپليۆندا دوک دوروفيگو (ساواری) و مونتولون و مارشال برتران و لاسكاز و دەستەيەك ئەفسەرەيتەر ھەبوون و ئەمانە ھەتا سەرتىسكان لەبەرامبەر ئىمپراتردا بەوہ فابوون، ناپليۆن بپاريدا ساواری و لاسكاز بى گەتوگەكردن لەگەل برىتانىيەكان سەبارەت بەوہى ئايا پڭگادەدەن ئىمپراتر بەكەشتى بپوات بۆئەمريکا- يان نا، ئارد؟

ئەم نيردراوانە لەلايەن لىپرسراوى دەرياوانەكانى برىتانى بەناوى ميتلند پيشوازيان لىكراو ناويرو بەوہ لامدانەوہ يەكى بەپزەوہ گوتى (ئەگەر حكومەتى برىتانىا پڭگادات ناپليۆن بپوات بۆئەمريکا، گزىنتى چى ھەيە بەوہى پاش ماوہ يەك ناويرو ئاگەپتەوہو شەپى خويناوى جارڤيكتەر لەگەل ئەوورپادا ئاكا تەوہ؟

ساواری لەوہ لامدا گوتى: دەست لەكارڤيشانەوہى سالى (1814) ئى ئىمپراتر جياوازە لەگەل ئەمەى داوييدا، چونكە ئەم جارەيان ئىمپراتر بەمەيلى خۆى دەستى لەدەسەلات ھەلگرتووە، دەنا دەيتوانى دواى شەپى واترولوش ھەرلەسەر كورسى دەسەلات بچيټتەوہو درژەش بەشەپيدات، بەلام ئەو ئەمجارەيان دەستى لەدەسەلاتداریەتى ھەلدەگرت و خەريكى ژيانى تايبەتى خۆى دەبيټ، ميتلند گوتى: ئەگەر واين بىچ ناپليۆن داواى پەناھەدى لەبرىتانىا ئاكا ت؟ لەگرتاى گەتوگەكەدا، ئۆتەنەرەكانى ناپليۆن نەيانتوانى بچوكترين بەلڤين وەرڤگرتن، ئەنانت سەبارەت بەوہى داخۇ حكومەتى برىتانىا ناپليۆن وەك دىلى شەپ سەپردەكات-يان نا، بەلئى ھىچيان وەگيرنەكەوت.

كاتى ئەمانە گەرانەوہ كەشتىيەكەى ناپليۆن ئەفسەرى دوو تىپى دەريايى فەرەنسا ئەمەيان ژانى ئەگەرى ئەوہەيە ئىمپراتر بەدىلى بگەويټەدەست برىتانىيەكان بەمە تورەبوون و بەژاوەژاوەكەوتەپئ.

لىپرسراوى ھېزە دەريايەكەى فەرەنسا پونە، بەژەنرال دوموتولوننى گوت: مەن لەگەل ئەفسەر سەريازەكانى خۇمدا مەشەوہرم كوردوہو بەناوى ئەوانەوہ قسەلەگەل تۆدادەكەم: دواى ئەم قسانە بلانەكەى خۆى بۆناويرو باسكردو گوتى: كەشتىيەكەى مەن (مدوز) نيوە شو بچيټ كەشتى بلروفونى برىتانى غافل ابكات و بەگژيدا بچيټ، ئەمكارە دەبيټەھۆى ئەوہى برىتانىەكان بۆماوہى دووسەعات سەرقالى شەربن، ئاشكرايە كەكەشتى مدوز تيدادەچيټ، بەلام ئەوماوہ يە بەسە بى رەتبوونى كەشتى سال كە ئىمپراترتيدا دەبيټ و كەشتىيە جەنگيەكانى برىتانىا (ميتلند) و پپى گوت ناپليۆن بريارىدوہ چارەنووسى خۆى بەدەستى برىتانىيەكان بسپيټرټ.

ميتلند گوتى: دلناتان دەكەمەوہ بئ ئەوہى ھىچ بەرپرسيارىكە كەلەئەستىزى خۇم دەگرم لەناو كەشتىيەكەى خۇمدا بەوہپەرى پزەوہ پيشواى ليدەكەم و شكۆمەندى و مەزنى ئەو دەپارژم. لە (15/ئى يۇلۆى سالى 1815) دا ناپليۆن سواری كەشتى چارڤەكارى ديارىكراو بوو، ھەتا خۆى بگەيەنټتە كەشتى بلروفونى برىتانىا، ئەو جارڤيكتەر جەل جوانەكانى خۆى كەجلى يەك رەنگى تەنگى بەدەستەكانى گاردى تايبەت خۆى بوون، لەبەركردو كۆلۆہ بچۆلە بەناويانگەكەشى نايسەرى، لىپرسراوى كەشيە چارڤەكارەكە لەپيشەوہى سەريازەكانى دەريايى فەرەنسا كەبەرژەوہ وەستابوون ھاواريكرد بژى ئىمپراتر دواتر ھاتەپيش و خۆى بە ئىمپراتر ناساندو چارەروانى دەتوانيت بەتەنگەبەرى كەنداوہ كە تپەريټ و ماوہ يەكى زڤريش لەتەنگەبەرى كەنداوہ كە دوور دەكەويټەوہ، چونكە بەلەمە جەنگيەكانى ترى برىتانى نەيدەتوانى روو بەرووى كەشتىكەى

وهك سال بېټه وهو ته نها ده يانتوانی كه می وه درای بخن، نه فسه رانی كه شتی مدوز گوتیان ناماده ين گيانی خقمان له پېتناو ده ريارزبونى ئيمپراتور به ختېكه ين. كاتې نه م پېشنياره يان به ناپليون كوت: به مونترولونى كوت: ناماده نيم قورانييه كى شارا بۇده ريارزبونم قبولېكه م، چونكه نه و ئيمپراتور نه ماوه و ناشى به ك كه شتی جهنگى فره نسي بكات به قوريانى رزگار يوونى كه سيكى ئاسايى، ئينجا ناپليون كه شتی سالى جى هېشت و له دورگه ي ئاكسدا دابه زى، چەند نه فسه ريكي گه نج نه وه يان گرته نه ستل به به له ميكي جهنگى بچوك ئيمپراتور بگه يه نيته شويني مه به ست.

به لا ئيمپراتور سه باره ت به چاره نووسى خوى دوا بريارى دابوو، لاسكاز چوه لاي ليپرسراوى فره مانده ي كه شتييه كه و بريارى ناپليوني پيگوت.

كه شتی چار كه دارى دياريكراو به سه ر ناوه كه دا رويشت و له تەك كه شتی بلروفونى بریتانیا دا له نكه ريگرت. ميتلند له نزيك په يژه ي دروازه ي كه شتييه كه دا به سه لام كردنى سه ر يازى تونده وه پيشوازي له ئيمپراتور كرد. هر كه ناپليون پيى ناپه سه ر ته ختايى كه شتييه كه ي بریتانیا ي بينى هه موو سه ر يازه كاني به ريز راوه ستاون وميتليند هه موو نه فسه ره كاني خوى به ئيمپراتور ناساند، ئينجا ناپليون چوه باشتري ن ژووي كه شتييه كه كه ميتليند بۇنه وي رازاند بۇوه، ئيسا به هيزتري ن و سه رسه ختري ن و ترسناك تري ن دوژمنى كه بریتانیا به درژايى مژووي خوى توشى نه بووه، كه وتبۇ چنگى.

سنت هیلین (1815-1821)

(1)

له سهره تاي سده ی (16) دا په کيک له جيهان گه راگانی پورتوگالی، که دواي واسکو د بگاما خه ريکي د نيزينه وه ی تازه بوو له خواوو نرقينانووسی نه تله سی، دورگه يه کی بچوکی له (15ر5) ی هيلي پانی خواوودا د نيزينه وه که دانیشتونانی تیدانه بوون. نم د نيزينه وه له (21/ی مانگی مایزی سالی 1501) دا بوو چونکه نه و روزه له سالنامه ی کلیسادا به ناوی سنت هیلینه و ناوی په کيک له قدیسه کانه، ناوی نه و دورگه یان نا سنت هیلین، نه و دورگه یه له سده ی هه شده هه مدا که وته ژیر ده سلا تی هوله ندیبه کان، به لام بریتانیبه کان له سالی (1673) دا بومه میسه داگیرانکړدو کرمپانیای بریتانی هندی خوره لاتی نه م دورگه یی کرده پایه گای نیوان بریتانیا و هندستان، کاتن ده وله تی بریتانیا زانی ناپلین خوی ته سلیمی که شتی بلورفون کړدوه و بوته په ناهه نده، بریاریدا بوته و دورگه یی بنیژیت، نزدیکترین خاکی سهرده ریای نه فریقا (200) کیلومه تر دورره پزیستنه له بریتانیاوه بۆ دورگه ی سنت هیلین نه وکاته دورمانگو نیوی ده خایاند، نه و پینگه جوگرافیه بووه هوی نه و ی حکومه تی بریتانیا بریاریدات ناپلین بۆ نه و ی دوربخاته وه، چونکه به نایبه ت دواي سد روزه حوکم کړدنه که ی جاری دوه می ناپلین، له وه دهرسا نابراو شاکاره جه نگیبه که ی خوی تومار بکاته وه.

به دیارکه و تنه وه ی سهرله نویی نه و له فهره نسادا، نه گه ری نه وه ی هه بوو نیمپراتوریه ت زیندویکاته وه و شهرکی تازه له نه و روپادا به ریابکات، دورگه ی سنت هیلین به وه ی له ناوه راستی ثوقیانوسدا بوو و نذر دوربوو له نه و روپا، نه گه ری که رانه وه ی ناپلین له نارادا نه هیشت. شاعیرانی رومانسی میژوو نووسه نووسره نیشتمان په رسته کانی فهره نسایی، پییانوايه بویه بریتانیا نه و دورگه یی بۆ ناپلین دیاریکړد هه تا زیندانیبه که ی خوی روتر بکوزیت، به لام نه م کوتانه راستین، ناو وه وای سنت هیلین نذر سازگاره، پله ی گرمی له که شی هاویندا ده گاته (24) و پله ی سرماش (18) پله یه. نه مری له دورگه یه دا لیره واری که م ده که ونه به چاو، به لام سده یه که له مه ویر جه نگه ل لیره دا نذر چریووه. ناوی خواردنه وه ی سنت هیلین زوال و ته ندروسته، خا که ی تیز ناوده بیته وپره له گژوگیای نذر به رز، روویری نه و دورگه یه (122) کم چوار کژشه یه، تاشه به ردی نوکتیژی سوزباوی له روزه کانداهیه و ده لئی له ناوه راستی ثوقیانوسدا سهریان دهرمیناوه، چه ند که سیکي دیاریکړاو له که ل ناپلیندا نیردراون بۆ سنت هیلین، چونکه بریتانیا دواکاری نذر له و که سانه ی ویستویان له که ل ناپلین دابن ره تکر دبووه. هاوه له کانی نیمپراتور بریتی بوون له: مارشال برتران و هاوسره که ی، ژنرال کنت دومونتولون و هاوسره که ی، ژهنه رال گورگو ولاسکاس و کوره که ی وپیش خزمه ته تایبه تیه که ی ناپلین مارشان و چه ند ده ست و پیوه ندیکتر که له ناویندا که سیکي کرسی هه بوو به ناوی سانتینی. سهره تا خانوکی که م ی به رته نگ و ناپلین دایه ناپلین، به لام پاش ماوه یکه بۆ خانویه کی گوره و به رفراوانیان گواسته وه که که وتبۆ به شی باشووی دورگه و پیی ده گوترا لانگ وود.

هەتا مانگى ئەبرىلى سالى (1816) ئو دورگە يە لەژىر ئىدارەى دەريوانى كوكېرندابوو، بەلام لەمانگى ئەبرىلى سالى (1816) بەدواو هەتا مردنى ناپليقن، كەستىك بەناوى ھودسن لاو، بووبە حاكمى ئو دورگە يە.

لاو سەربازىكى توپەو بىرگورت بوو ولەدنیا لەھەمووشتىك زياتر لەزىندانىيەكانى دەترسا. ھەستى بەلپىرسراوۆتى نۆر دەكرىو بەترس ولەرزەو ڕۆژگارى بەسەردەبرد، لەوەى نەكا ناپليقن ھەلبەت، نۆرجار بەو فەرمانانەى كەدەدراڻە حاكمى ئو دورگە يە.

ناپليقن تەواو ئازادى ھەبوو لەوەى بەپى - يان بەسوارى بەدورگە كەدا بگەرۆت و پيشواى لەميوانەكانى بكات. لەسەرتادا ناپليقن پەيوەندى پاشى لەگەل ھودسن لاودا نەبوو وبەگشتى لەمەزلگاگەى خۆيدا پيشواى لەئو نەدەكردوو بۆ داعو تەكانى ئو نەدەچوو كەبۆ ئەمى سازدەكرد، چونكە ھودس لاو، ناپليقنى بەژنرال بۆناپارت ناودەبرد. لەو دورگە يەدا نوێنەرانى ولاتانى وەك پوسياو نەمساو فەرەنسا ھەبوون، ناپليقن لەمالەكەى خۆيدا پيشواى لەنۆر خەلكى ھەمەپەگەز دەكرد كەدەچوون بۆ ھندوستان و ئەفرىقاو بەپىچەوانەش، كە ئەوانە لەسنت ھىلېندا لاياندەدا، يەك تىپى سەربازى بۆ پارىزگارى كردن لەدورگە كە نۆردرابو بۆ جىمىزتاوون كەتەنھا شارۆچكە يەكى بچوكى سەنت ھىلېن بوو و كەمىك لەلانگ وودەو دورىبوو، جىگای ئامازە بۆكردنە سەربازانى برىتانى نەك ھەرتەنھا بەچاوى پێزەو سەبرى ناپليقنىيان دەكرد، بەلكو نۆرجار ھەستى پېرخۆشى خۆيان لەبەرامبەر ئەودا دەردەبېرى، بۆنمونه: سەربازەكان دەستەگوليان بەديارى بۆ ناپليقن دەناردو لەبەر ئەوانەى دوروىبەرى ناپليقن دەپارائەو پنگايان بەدەن ئىمپىراتۆر بېيىن، ئو ئەفسەرەنەى لەبەرخاترى چاودىركردنى ناپليقن ئاچارىبوون سالانتيكى دورو درۆلەو دورگە يەدا بەمێننەو، دواتر كاتى باسيان لەزىندانكراوگەى خۆياندەكرد بۆ ئىرادەى خۆيان ھاودەردى وخۆشەويستى خۆيان بۆ ناپليقن دەردەبېرى، ئەم بارودۆخە نەيدەتوانى نەبێتە جىگای سەرنجى نوێنەرانى ئەوروپايى كەبۆ چاودىرى كردنى خالى ناپليقن لەو دورگە يەدا بوون، كەنت بالەن، نوێنەرى ئىمپىراتۆرى پوسيا، لەم بارەو دەلەيت (لەھەموو شتىك سەرتەر ئەو يە ئەوپاوارە زىندانىيەى لەتەخت و تاراج بېبەشكرابوو و چاودەردەى پاسەوان بوون، نفوزىكى نۆر بەھىزى ھەبوو و كارىكەرى دەكردەسەر ئەوكەسانەى بۆسەردانى دەچوون، كەفەرەنسىيەكان دەيانبېنى ھەلەلەرزىن وخزمەتكردن بەئەويان بەشەرەفيكى گەرە دەزانى و شانازيان پێو دەكرد، برىتانىيەكان بەكرنۆزىردن و پێزەو ھەلسوكەوتيان لەگەلدادەكرد، ھەتا ئەوكەسانەى كەچاودىركەرى ئەويش ھەلەدەن بېنەجىگای سۆز بەزەيى ئو و يەك قسە لەدەمى ئەو وەو بېيىستن، كەس غىرەتى ئەوەى نەبوو خۆى بەھاوتاو ھاوشانى ئو لەقەلەمبەدات).

لەدەربارە بچوكەكەى ناپليقندا ھەميشە ئەوانەى لەگەلدا ھاتبوون بۆ سەنت ھىلېن لەنۆوان خۆياندا گۆرمەو كۆشەيان ھەبوو و وەك ئەوەى لەپارىس لەكۆشكى توپلىرى دابن، ئاى و ئۆنيان لەدۆى يەكترى دەنايەو.

لاس كازو و مونتولون و گورگو و برتران، ناپليقنىيان دەپەرست و ئەويان بەخوای خۆيان دەزانى و ئىرەبيان لەبەرامبەر يەكترىدا ھەبوو، ھەتا وايلىھات، گورگو لەگەل مونتولومدا پێكەلېرژان و توپەبوونى ناپليقن توانى كوتايى بەم پێكەلاچوونەى ئەم دوانە بپێت.

سَن سالِ دواى نهمه ناپلین به بهانه‌ی هم‌ه‌جور له‌راستیدا بۆئوه‌ی له‌ده‌ست کلک‌سوته و ستایشی له‌راده‌به‌ده‌رو هه‌لسوکه‌وتی نابه‌جَن و بیزارکه‌ر، گورگی بۆ پاریس گتێراپه‌وه و ناچاریشبوو لاسکاز له‌خۆی دووربخاته‌وه، له‌سالی (1818)دا هودسن لاوی حوکه‌مرانی دورگه‌که لاس‌کازی ناچارکرد سنت هیلین جیبنلێت،

لاسکاز یاداشته‌کانی خۆی له‌گه‌ڵ ناپلیندا ده‌نوسیی‌وه و ژۆرجار ئیمپراتۆر بۆی پاست ده‌کرده‌وه و به‌وجۆره لاسکاز بیر‌وه‌رییه‌کانی له‌سنت هیلیندا نووسینه‌وه.

نهم یاداشته‌نه سه‌رنج ڕاکێشترین به‌لگه‌ن که‌له‌به‌ر ده‌ستداماين، کاتێ لاسکاز ناچارکرا نه‌و دورگه‌ به‌ جیبنلێت، نیت ناپلین نه‌یتوانی که‌سیکی تری وه‌ک نه‌و شاره‌زاو خۆینده‌واری ده‌ستبه‌که‌وێت، بۆیه‌ش زانیاری نێمه ده‌ریاره‌ی دواين سالانی ته‌مه‌نی ئیمپراتۆر ژۆرکه‌مه.

نه‌و هه‌راسانکردنانه‌ی هودسن لاو، به‌تایبه‌ت به‌وه‌ی ناپلین پێگای نه‌ده‌دا حاکی دورگه‌که بێته‌ ماله‌که‌یی و ئاو وه‌وای سنت هیلین و سنوورداری خه‌رجی پۆژانه‌ی بۆژۆی، ببوونه‌ه‌زی غه‌مباریه‌کی قوڵی ناپلین و ئیمپراتۆر نه‌یده‌درکاندن، به‌لام به‌سیمايه‌وه دیاربوون و ده‌ریارییه‌کانی هه‌ستیانپێک‌ردبوو.

(2)

نه‌وه‌ی ناپلینی هه‌راسانکردبوو بێکاری بوو، نه‌و ژۆر کتییی ده‌خۆینده‌وه، به‌پێیان ده‌گه‌راو به‌سواری نه‌سپ گه‌شتی ده‌کردو یاداشته‌کانی خۆی به‌لاسکاز ده‌نوسیی‌وه، به‌لام به‌لای نه‌وه‌وه که‌جاران (15) ته‌نانه‌ت ژۆرجار (18) سه‌عات کاری ده‌کرد، نهم بێکارییه‌ی ئێستای به‌رگه‌نه‌ده‌گرت، نه‌و حاله‌تی پۆخی خۆی به‌یان نه‌ده‌کردن و ده‌بویست خۆی به‌ناسوده‌و خۆشحال و ده‌مه‌به‌پێکه‌نین نیشانی نه‌و که‌سانه‌ی ده‌رووبه‌ری بدات، ژۆرجاریش نه‌و مه‌لول و غه‌مانه‌ی خۆی به‌ریاده‌دان و نه‌و بارووبخه‌ تازه‌یه‌ی تیی که‌وتبوو به‌شکۆمه‌ندییه‌وه به‌رگه‌ده‌گرت، له‌وکاوانه‌ دوورو درێژه‌ی خۆی هه‌رله‌سواریبوونی له‌که‌شتی جه‌نگی نورسمب‌لندی بریتانییه‌وه، ناپلین ده‌ستی به‌نوسینه‌وه‌ی یاداشته‌کانی کرد، هه‌تا نه‌وکاته‌ی لاسکازیش له‌دورگه‌ی سنت هیلین به‌ده‌رخرا هه‌ر نه‌و بۆی ده‌نوسینه‌وه، گفتوگۆکانی له‌گه‌ڵ لاسکازو مونولون و گورگو، نه‌و یاداشته‌نه که‌له‌ژۆر ناو‌نیشانی (نامه‌کانی کاپ) نووس‌رونه‌ته‌وه و ناپلین چاوی پێداخشان‌دوونه‌وه و دواتر لاسکاز به‌فه‌رمانی ئیمپراتۆر بلاویک‌ردبوونه، تاکه‌ سه‌رچاوه‌ن که‌راستیه‌ میژوویه‌کان به‌جۆرێک نیشانی نێمه‌ده‌ده‌ن که‌ناپلین ویستویه‌تی نهم راستیه‌نه‌ بگه‌نه‌ده‌ست نه‌وه‌کانی ئاینده‌.

هه‌موو نه‌و بیر‌وه‌رییه‌نه‌ی وابسته‌به‌ گوته‌کانی ناپلین نه‌و یاداشته‌نه‌ی که‌ده‌توانرێت بۆ نه‌مانه‌ ببنه‌جێگای نیتبار بۆ میژووی نه‌فسانه‌یی ناپلین به‌هره‌ی لێهه‌لێنج‌ریت²⁹⁰ بۆ به‌هان، به‌لام بۆناسینی تایبه‌ته‌ندییه‌کانی خۆی ناپلین و میژوو وه‌فرمانپه‌وایی نه‌و به‌لگه‌ی به‌به‌هاو جێگای متمانه‌ی ته‌واو ژۆر که‌من،

²⁹⁰ - به‌به‌ستی نووسه‌ر له‌یاداشته‌کانی لاسکازو مونولون و گورگو و نا‌نوومه‌ری پزێشکه‌ تایه‌یه‌که‌ی ناپلین ده‌که‌فره‌تساوه‌ له‌که‌لێبا هاتبوو بۆ دورگه‌ی سنت هیلین وه‌هروه‌ها

نومری پزێشکی تایه‌ته‌ی ناپلین.

نه فسانه‌ی ناپلین که دواتر پزلیکی تاریخی چالاک بگنږیت، بووه جیگای سهرنج و سهرسامی و بیرومؤشی شاعیرو نووسهرو هونه رمندو سیاسه تمه دارانی بڼه وکسایه تییه مه زته میژوویه سهرقالکریووه، که له ناویاندا که سانی به ناویانگ و دیاری وه: فیکتور هژکو و هاندري هاینه رو گوتو پوشکین و لیرمین توف و بلزاک و میکیوفیچ و زوری تره من، نه و که سایه تییه دوی شه پی ینا، به پای هیگل (پوچی جیهانی) ناوئراو بووه میکانیزمی پیشه نگی دیاری میژووی مؤلفایه تی و نه و نه فسانه به له سنت هیلیندا گیرسابووه، به لام ئیمه له م کتیبه ماندا ته نها باس له خودی ناپلین وه و اقیعمان کردووه و خومان له قهره ی میژووی نه فسانه کانی ناپلین نه داره و کارمان به مه نییه، بقیه زانیاری که ممان ده سته و توه سه بارت به نیمه پراتر له وکاتانه ی له دورگی سنت هیلیندا ژیاوه.

خوا شتی دروست و پوون ده لیت و به نده به وه فاکانی ده ینووسنه وه، په رستن و عشق و شکرمه ندی مه زه بی نه و مه ستانه نین که به که لکی شیکارو لیکدانه وه و په خنه لیکرتن بیت.

ناپلین هه رچی به ده ورو به ره کانی خوی ده گوت و به روکه ش پووی ده می له وانه بوو، به لام بڼه و ده کانی ئاینده ده دواو بڼه تومارکردنی بوو له ناو میژووا، نایا له وکاتانه دا ده یتوانی دلنیا بیت له وه ی پزله کانی نه و بوشانشینی فهره نسا دانراون؟ ئیمه نازانین، به لام نه و له گه ل نه وانه دا که لئی نزیکبون به جورتک گفتولفتی ده کرد وه نه و ی پیشبینی شه و ی کردبیت، هه تا جارتکیان به پاشکاری گوتی: کوپه که م فهرمانپه وایی ده کات.

هه موو نه و تیینییه بڼه ژمارانه و لیکدانه وه نووسراوه کان که سه بارت به شه په کانی نه و وکارامه یی و سهرداریه تی مه زنی شه نووسراون جیگای سهرنج. له هه ریه که له گوتنه کانی نه و ده توانین په ی به وه به رین ناویراو شاره زاو لیزانی گه وریه ی بواری سهریازی بووه و عاشقی پیشه که ی خوی بووه، بڼه خوی ده لیت: شه پ هونه ریکی سه یره، من له شه ست شه پی گه وریه دا به شداریم کردووه، به لام دلنیا تان ده که مه وه له و شه پانه دا شتیک زیاتر فیتنه بووم له وه ی له یه که م شه پدا ده مزانی.

ناپلین پزنی تاییه تی بڼه (تورن و کنده)⁽⁹¹⁾ داده نا، بیکومان خوی بالاتر له هه موو سهردارانی سهرده مه کانی پابردو داده نا، هه رچه نده هیچ کاتن نه مه ی به پاشکاری ده رنه بریووه.

به تاییه ت له شه په کانی ئوسترلیتزو مؤسکو و فاگرام و شه په کانی ئیتالیا (1796-1797) و پیش دوایین شه پی له سالی (1814) دا، زور به خوی ده نازی و تیکشکاندن سوبای نه مسای له فاگرام به یه کیک له شاکاره گه وریه کانی شه پی خوی له قه له مده دا،

به گوتنه ی ناپلین نه گه ر تورن و کند، له شه پی فاگرامدا به شداریا نکرده ا، نه و هه روه که نه و ده یانتوانی په ی به وه به رین کلیلی سه رکه وتن له کوئدایه، درژیه به یه قسه که ی داوه و گوتیه تی (به لام سیزارو⁽⁹²⁾ ئانیبال⁽⁹³⁾ سه ره وده ریان له مه ده رنه ده کرد) هه روه ها ده یگوت: نه گه ر له شه په کاند (تورن) له ته کامبا ده بوومه فهرمانپه وای جیهان.

291 - دوو فهرمانده ی سهریازی به ناویانگی سهرده می لویسی جواره بوون، (و- فارسی).

292 -- سهرکرده به کی سهریازی به ناویانگه پیشتر له م کتیه دا نامه ی بوکراوه، (و- کوردی).

293 - مه به ست له قه یسه ی نیمه پراتری یوویه، (و- کوردی).

به پای شو باشتین سوپا نه وه په هه موو نه فسه رتک بزانتیت شویتنی دیار یکرای خوی کوپیه و ده بن چیبکات، جارتیکان مه خابنی بۆ نه و خواست وگوتی: بۆ له شه پی مۆسکو-یان له کریملیندا نه کوژام، به لام زۆرجار که باس دهاته سر شه پکان ده یگوت: خۆزگه له درسد-یان له مهش باشت له شه پی واترلودا کوژابام، به له خپازی و لوبه زینه وه باسی حکومت ته سه د پۆزیه کی که له که ندای ژوانه وه دابه زی و(عه شقی میلله ت) دوی شه پی واترلوی ده کربو شانازی گه وری به مه وه ده کرد.

هه میسه داخی نه وری بوو بۆچ میسری جیهیتشت ودوی گه مار دانی سوپای تورک له عکای سوریدا (1799) پاشه کشه ی کرد، به پای خوی ده بو له خوره لاتدا مابا په وه سعودیه و هندوستانی داگیر دباو ببوا ئیمپراتوری خوره لات نه ک خورشاوا، تانکید ی له سه ر نه وه ده کرده وه نه گه ر عکای داگیر کردبا، نه واده ستنی ده گیشته قسته نتینیه و هندوستانی، هه روه ها نه می دوپاره ده کرده وه: که سیک میسری له ده سته داییت نه واده بیته خاوه نی هندوستانی، سه باره ت به ده سه لاتداریه تی بریتانیاش به سه ر هندوستاندا ده یگوت: کلمه لنی سه ر یازم به سه هه تاخۆم بگه یه نه هندوستان و بریتانیا له و ولاته ده رپه پتم.

زۆر باسی واترلوی ده کردو پی و ابو نه گه ر پششاته چاوه پوانه کراوه کان نه بان-یان نه گه ر که سانی وه ک بسیرو لان (که له شه پکانی پششودا کوژدایوون-یان موری له گه لیدبا، سه ر نه نجای شه پکه ناوانه ده بوو وه کاته پشش.

به تاییه ت نه و شته ی نازاری پیوه ده کیشاو غمی لیده خوارد نه و ده بوو بریتانیا له م شه پی کۆتاییدا سه رکه وتبوو.

هیرشکردنه سه ر ئیسپانیا و روسیا هه له ی گه وری نه و بوون و بۆخۆی نه م دوو هه له ی ده زانین، به لام چاوپۆشی لیده کردن و ده یگوت: نالیکتیکه گیشتن وایلیرکد له شکرکیشی بۆ سه ر مۆسکو بکات، له هه مان کاتیشدا نوکلی له به رپرسیاریه تی خوی نه ده کرد.

ناپلیون پی و ابو نه و کاته ی گه یشته درسد له سالی (1812) داو پییان پاگه یاند برنادوتی پاشای سوید به نیازنیه له شه پکردنی له گه ل پوسیدا یارمه تی نه و بدات، هه روه ها هه والی نه و شتی پیگه یشت پاشای عوسمانی له گه ل پوسیدا په یمانی ناشتی مۆرکردوه، ده بو یه کسه ره وازی له هیرشکردنه سه ر روسیا هینابا، نه نانه ت نه و کاته ی مۆسکو شتی داگیر کرد باشتروبوو ده سته بجه نه وشاره ی جیهیتشتباو دریزه ی به هیرشکردنه سه ر کۆنوزوف دابا و سوپای روسیای له ناویردا.

ناپلیون ده یگوت: نه م شه په شومه له گه ل پوسیدا به هۆی نالیکتیکه گیشتنه وه بوو ونه نه هه مه تیبه هه موو سه ر یازه کانی منی که مابوشن تالیواره کانی مه رگ پاکیشکرد، دواتر بووه هۆی نه وری ولاتانی دنیا یه ک پیزین دۆی من... تایا نه مه بۆخۆی مو عجیزه یه ک نه بوو که من توانیم بۆما وه یه کی دوو درۆ له به رامبه ر نه م هه موو کاره ساتانه دا خۆم پاگرم و دوپاره به سه ر هه موو کیشه کاند سه ر یکه ومه وه له جاران به هیزتر بمیتمه وه؟

به وهش سه ر زه نشتی خۆی ده کرد، بۆچی دوی شه پی تیلیست یه کجاری ده ولتی پروسی له سه ر ته ختی پوداوه کانی پۆزگار نه سپیه وه، دانی به وه شدانا، له سالی (1809) دا ویستویه تی ده ولتی نه مسا له سه ر نه خشی سیاسی بسپرتیه وه و ده رنیت، به لام نه هه مه تی شو له تاسلیگ بووه له مبه ر له به رده م کردنی نه مکاره دا، چونکه به هیشته وه ی نه ویه شه قوریانییه کی زۆری له ده سته خۆیدا، نه مسا توانیبوو دریزه به بوونی خۆی بداته وه بۆتیه وه. زۆرجار باسی کوژانی میر دانگینی ده کرد، به بن نه وری که من په شیمانیش ده رپیت، به پیچه وانه وه ده یگوت نه گه ر نه مکاره جارنیکتی بیته وه پشش دوپاره ده یکاته وه. پتویسته لیره دا نه و ده بیر به یندریته وه که ناپلیون نزیکه ی (20) سال نه وروپای خسته شه رنکی خۆینای گه ره و بۆ

تا که جاريکيش توشی غه مگینی نه بځوه، چونکه نهو تینوی سرکه و تن بوو و په تاییه شهبیدی به پاده به دهری بځشر ته وار بیرو هڅی داگر کردبوو، بتسی بالکام، نهو کچوله مندالای که رولهی به لیتده ریکن بریتانی بوو له سنت هیلیندا نیشته جیبون و ببوو جیگای سؤزو خله ویستی ناپلین. ناپلین هه زیدکرد وانهی فیژیوونی زمانی فهره نسی پېلت و نهو کچوله په زرد دهات بزمالی ناپلین و پځای پتدراو بوو چنه د بیه ویت له گه ل نیمپراتور قسه بکات، کاتن نهو کچوله ته واو له گه ل ناپلیندا ناشنایه تی په یادکردو لئی سامه رستوبوو، پڅکیان بتسی بالکام له گه ل دهسته خوشکیکی هاوته می خویدا هاتوبون بوسه ردانی ناپلین و له شهوی پرسیبوو: نایا نه مه پاسته که نیمه ^(۳۹۴) له بریتانیا دا بیستومانو ده لاین ناپلین مرقان ده خوات؟

نیمپراتور به قاقا پځکه نی وله وه لاسی نهو دوو منداله دا کوتی: به لئ مرقه ده خوات، ته نها خواردنی گزشتی مرقیه، نه م قسه په بوو جیگای دلخشی ناپلین، چونکه گوره کان نهویان ناوناو بوو دیوه کی کرس، مندالان نه م قسه یان به مانا پاسته قینه کی وه رگرتبوو و به مرقه خوریان ده زانی، نه م ده متکبوو نهو وشه ی دیوی کرسی بیستبوو، به لام نهو وکات ته نها به هله کاندنی شانه کانی به توره بیه وه و له لاسی ده دایه وه.

دوای ته لاندانی جوزفین و کورانی لان، له شه پی ناسلینگ و مرگی دورو له گورلیت، ته نها په ک کس مابوو که ناپلین خشی ده ویست، نهویش کورپه کی که له گه ل دایکیدا (ماری لوین) له لای پاپیره ی نیمپراتوری نه مسا، له فیننادا بوو. ناپلین پیی و ابوو کورپه کی به پاشای فهره نسا داده نریت، چونکه لیره و دوا له فهره نسادا ده بی ته نها پشتمه چینی ناوه پاست و خاوتی میلله ت بیه سرتیت، ده بی حکومت کوماری بیت - یان شانشینی قانون گوزاری، نهو بنه مالانه ی که له لاین زورینه ی خه لکه وه ببوو نه جیگای قبولکردن، نه نها بنه مالای بونا پاره کان بوو که به نیراده ی میلله ت هله لیزدرا بوو.

له گه ل نهو شدا به هه مان ناله باری که له سالی (1815) دا پځای به خوی نه دابوو، به پاپه ریتی په ک پاپه پینی گوره ی جه ماوهری دئی بورینه کان و نه شراف و پیاوانی ثابینی بوه سستته وه، له سنت هیلینیشدا نه م په قاره ی خوی هره به پاست ده زانی.

نه م ش جوره دوو فاقیه کی دروسته کرد که له تیگه یشتنی نادرسته وه سرچاوه ی گرتبوو (حکومه تی په های ناپلین حکومتی چین و تویره کانی میلله ت نه بوو، به لکو حکومتی برژوازی بوو و بق کورپه کشی خه ونی به وه وه ده دی پشتمه زورینه ی خه لکی همه تکیش نه به سستیت و پاریزه ری به رژه وه ندیه کانی برژوازیه ت بیت، دوای شه پی واترلو کاتن لافاری کریکاران چواره وری کوشکه کی نهویان گرتبوو له پاريسداو داوایانده کرد نیمپراتور له سر ته ختی ده سلائی فهره نسا بمینیتته وه، ناپلین کوتی: نه مانه چ باوه ریکیان به من هه یه؟ من نه و انم به هه ژاری هانده دست و به هه ژارشم جیهیتشتن).

له وکاته دا کنت دومو به مونولونی گوتبوو، نه گره ده یه ویت که لک له بق و کینه له دلی شوقشیه کانی خه لک وه ریکرت دژبه نه شراف و ریحانییه کان، نهوا به خوی و دوو ملیقن جوتیاره وه دیت بق پاریس، به لام ناپلین هه زینه ده کرد ببیته پیشه وای چینیکی زه همه تکیش، چونکه به بیر کردنه وه له م ش هه راسان ده بوو.

ناپلین هه تا نژیک کۆتاییه کانی ته مه نی خۆی هه روا ده رباره ی ئه مه سه له یه بیری ده کرده وه، به لām له کۆتایی ته مه نیدا، له ژێر کاریگه ری ئه وه هه لاته ی له پۆژنامه کانی ئه وروپا وه به شیوه ی سه رزاره کی پیتی ده گه یشتن و ئاگاداری شلپش و پاپه پینه کانی قوتابیانی ئازاد یخوازی زانکۆکانی بۆ وه، ئیمپراتۆر له پیر به ره ی خۆی گواستنه وه له سالی (1819) دا وه بیر هه مان مۆنۆلۆنی هێنایه وه ئه وه ی هه تا ئه وکاته گۆتیبوی ئاکۆکیو له گه ل ئه مه گۆته یه ی خواره وه یدا (من ده بوا ئیمپراتۆریه تی خۆم له سه ربه نه مای ژاکوبه نه کان دابه زاندا) شلپشی ژاکوبی گپکانیکبوو به مه ی ئه وه وه دانوانرا پروس هه لبه وشینه دێته وه، به پای ناپلین، دوا ی سه رکه وتی شلپش له و ولاته دا، پروس ده که و ته ژێر ده سه لاتی ئه وه و دواتر ئه وروپاش، واته: به چه که وه یزی ژاکوبینیسم، پروس و ئه وروپای ده که و ته چنگ، له پاستیدا هه رکانی ناپلین باسی سه ره له دانی شلپش ده ماته پیش بیری بۆ ژاکوبینه کان ده چوو، واته: له ورده برژوانی ونه یده توانی بیر له یه ک شلپشی کۆمه له یه تی بکاته وه، زۆر جاریش شلپشگێرانی ژاکوبی وه که رکه به ر ده ماته نه به رچاو و به مه له ی خۆی ده ستی یاره تی ژاکوبه نه کانی په ته ده کرده وه.

(3)

ئه مه دوا یی گه فوگۆ کردنی ناپلین بوو له گه ل مۆنۆلۆن و نه وانه ی ده وریه ری که له پۆژی (10/ی ماری سالی (1819) دا کرا، ئیتر له وکاته به دوا وه هه وāl ده رباره ی ناپلین که م ببونه وه به سه قه تی و ناله باری ده گه یشتنه ئه وروپا، لاسکاز له ویدا نه مابوو، چونکه هودسن لاو ئه و ی له دورگی سنت هیلین ده رکردبوو، گرگوش ئیمپراتۆر ئارده بویه وه بۆ ئه وروپا، ئومرای پزشکی ئیتر له ندی تایبه تی ناپلینیش هه تا ماوه یه ک لای ئه و مایه وه، به لām چونکه ئه وکاری جاسوسی له سه ر ناپلین ده کردو ئه وه ی له لانگ رود⁽³⁹⁵⁾ دا پوویدا بۆ فه رمانه وه ی دورگی که، هودسن لاوی بریتانی. پاش ماوه یه ک بانگه یشتیان کرده وه، یه کێکیتر له وانه ی له ده وری ئیمپراتۆر مابونه وه، ئانتومارشی به ناو پزشکی ونه خوینده وه یی یاداشت نووسه ره وه کی درۆزن بوو، که بنه ماله ی ئه و یان له ئه وروپا وه بۆ چاودیری کردنی ئیمپراتۆر ئارده بوو و سه ر نه نجام ناپلین ته راو لیتی په ست بوو و پێگای نه دا بێته ماله که یه وه.

برتران و مۆنۆلۆن و چه نه خزمه تکاریکیتر له و ماوه ی ئه و دوو ساله ی دوا ی له ده وری ناپلین دا مابونه وه، له سالی (1819) به دوا وه ئیمپراتۆر ورده ورده ده رده که ی گرانتر ده بوو، له سالی (1820) نه خۆشییه که ی توندتریو و له سه رتای سالی (1821) دا پزشکی بریتانی تایبه تی ناپلین، دکتۆر ئارنولد، نه خۆشییه که ی ناپلینی به خراب پاگه یاند، به لām پۆژانی دواتر ورده ورده ئیمپراتۆر ده ماته وه سه رخۆی، به جۆرێک له و ماوه یه دا ناپلین بۆگه پان له ماله وه ده چۆ ده ری، له کۆتایی سالی (1820) دا ماندوبوونی زۆرتر له سیمای ئه و دا به دی ده کرا، ده ستی ده کرد به قسه کردن و له پیر قسه کانی خۆی ده بیرین و ده که و ته خه یالاتی قوڵ و پامانه وه، ورده ورده قسه کردنی که مپۆ وه، نیستا هه تا کۆتایی سالی (1820) بیره وه ری پۆژگاری فه رمانه وه یه تی به کنت دو مۆنۆلۆن و پێشتریش به لاسکاز نووسی بۆ وه، یاداشت کانی که لای لاسکاز بوون و به دووبه ریگی

نه ستور له سالی (1847) دا به چاپگه پندران، هه روه ها نووسینه کانی مونتولونیش که به (8) بهرگ به چاپگه پندران، نه مه جگه له دووبه رگه ی که مونتولون سه بارهت به ژبانی ئیمپراتور له سنت هیلیندا بلوگرده نه وه.

له کۆتایی سالی (1820) دا ناپلیون که پانی به گالیسکه تهرك کردو نه سپ سواریشی پیشتر وازلیه پنا بوو، له مانگی مارس سالی (1821) دا دهرده که ی ناپلیون پۆژ به پۆژ زیاتر نازاری ده دا، پیشتر ناپلیون پیشبینی نه وه ی کردبوو توشی نه خوشی شتیره نجه بووه، چونکه نه وه نه خوشییه له بنه ماله که ی نه واندا هه یه و بارکی شارل بۆناپارت به هه مان نه خوشی له ته مه نی په نجا سالی دا مردوه.

شایانی باسه له ماوه ی نه م پارده، بیست سالی دوایدا له گۆفاره پزیشکییه کانی فهره نسی و نه لمانیدا بلوگرده ته وه که ناپلیون به نه خوشی سه ره تان نه مردوه، به لکو نه وه دهرده ی نه وه به تاییهت له شوینه گهرمه کانداهه یه و نه وه فایرۆسه ش له کاتی لاریه تیدا، له پۆژگاری داگر کردنی میسر چۆته ناو له شی و دواتر که که پاره ته وه شوینه گهرمه کان دووباره نه وه فایرۆسه سه ری هه لداوه ته وه.

له (5) ی مانگی ئیبریلدا، دکتور ئارنولد به هاوده مانی ناپلیونی گوت: حالی نه وه زۆرخراپه، کاتی ئیشی که من ئارام ده بووه، ناپلیون ده بیست و ره و دل به هیزی بدانه نه وانه ی ده ووبه ری وگالته ی به نه خوشییه که ی خۆی ده کردو ده یگوت (سه ره تانی هه مان واترلویه که ماتۆته ناو هه ناوی منه وه).

له (13) ی ئیبریلدا فهرمانی به مونتولون کرد وه سیت نامه که ی بۆ بنووسیت وه (15) ی ئیبریلدا بۆخۆی نه وه وه سیتنامه یه ی پاکنوس کردو ئیمازی خۆی لیدا، نه م چهند دیره ی وه سیتنامه که ی له سه ر کێلی گۆپه که ی که له کلێسای ئانوالید دایه هه لگه ندراوه (هیاو دارم ته ره که م له لیوار پووباری سن بنیژن، له نێو گه لی فهرنسادا که نه وه نده م خۆشده و بستم).

نه وه له وه سیتنامه یه دا، مارمون و ئۆزه رو تالیران و لافایتی به خائین ناویردوون، که یارمه تی دوژمنیان داوه هه تا سه ریکه ون. مه به ست له خیانه تی ئۆزه رو، نه وه کێشه سه خته بوو که له سالی (1814) دا له گه ل ناپلیوندا هه یبوو، مه به ستیش له خیانه تکرده که ی لافایت، ناکۆکی نه بوو له گه ل شه خسی ناپلیوندا، له بپاری پهرله مانی سالی (1815)، سه ره نجام نه م دوو بۆچوونه ی ناپلیون دواتر له لایه ن سه خترین لایه نگرانی ئیمپراتۆر نه بووه جیگای قبولکردن، به لام خیانه تی تالیران و مارمون میژوو سه لماندی، هه موو گوته کانی ناو وه سیتنامه که به پوێکدان، که به خشنده یی له به رامبه ر زۆر که سدا کردوه،

(500) هه زار فرانکی به خشییه برتران، مارشانی پیشخزمه تیشی (400) هه زار فرانک وه ره ک له وه که سانه ی که له دورگه ی سنت هیلیندا خزمه تیان کردبوو (100) هه زار فرانکی بۆ دیارکردبوون، هه روه ها هه ره ک له لاسکازو نه وه ژنرالانه ی له پارسیدا مابونه وه خاوه ن پله ویاپه به رزه کانی مابوون (100) هه زار فرانکی به خشی. به لام به شی زۆری میراته که ی که نزیکه ی (200) ملیون فرانک بوو، به سه ر دووبه شدا دابه شکردو به خشییه نه وه سه ربازانه ی که له ژۆر ئالای نه ودا شه ربانکردبوو، نیوه که ی تریشی به خشییه نه وه خێزانانه ی به هۆی له شکرکێشیه کانی سالانی (1814) و (1815) زانیان لیکه وتبوو، له وه سیتنامه که دا چهند پسته یه کیش ده رباره ی بریتانیاو شه خسی هودسن لای نووسرابوون (من پیشه وه خت به ده ستی حکومه تی نه شرافنی بریتانیاو جه لادی به کرێگه یراوی نه وه کوژاوم، زۆر نابات میله ته ی بریتانیا تۆله ی من ده ستیننه وه).

له پاشکزی وه سیتنامه که یدا تاموژگاری کره که ی دهکات به وه ی هیج کاتن له پوری فهره نسادا چه ک هله نه گرتت وه همیشه له بریبت که یه ک شازاده ی فهره نسبییه، له وکاته ی وه سیتنامه که ی بق ده نووسرایه وه یو خوی دواتر پاکنووسی ده کرده وه، ریحیه تیکی ته وای نارامی هه بوو وئاسایی بوو، سنج پوژ دوی نه مه درویاره نامه یه کی به مونتولون نووسییه وه کوتی: (پیوسته دوی مردنی بدریته حاکی دورگه که و له ونامه یه دا دوا ی له بریتانیه کان کردبوو پښگی ده ستوپتوه ندو هاو له کانی بدن بگه پتته وه نه وروپا) له شهوی (21/ی شیریدا، کاتومیر (4) ی به یانی، له پښ ناپلیون بریاریا نه خشی تازه ی گاردی میلی به مونتولون بنووسیتته وه، هه تا بق به رگریکردن له خاکی نیشتمان له به رامبه ر دوژمناندا که لکی لیره رگریدریست، له (2/ی مانگی مایو، دکتور نارنولد دکتور شورت و دکتور مایکلس، به وکه سانه ی ده ورویه ی ناپلیونیان پاگه یاند که مرنی نیمپراتور نزیکیوتته وه، نازاره کان به جوری زیادیانکردبوو له شهوی (5/ی مایو، ناپلیون له حاله تیکی مه یله و پوتنه یدا توند خوی به مونتولونه وه نووساندو به فشاریکی زوره وه به باوه شی خوی وه گوشتی و پتکه وه له سر ته ختی خه وه به ربیونه وه له سر ته ختایی زوره که پچی ده دان، جارتیکیتر خستیان وه سر ته ختی خه وه کی، به لام نیت له جوله که وت و چه ند سه عاتیک پیده نگ وچاو به موله ق مایه وه، به لام هیج نه یده نالاند، ناوه ل و ده ست وپیته ونده کانی ناپلیون هه ندیکیان له پشت سه رین و هه ندیکیشیان له دم شپانه ی ده رگا که دا مه لول و ده ست وه ستان له به رامبه ر شو پیاره ی که له گیانه لادابوو پاوه ستابوون، نه و لیته کانی ده جولاندن، به لام که س له قسه کانی تینه ده گیشیت، چونکه له و پوره دا باویقرانیکی نورو توفانیکی مه ترسیدار له و دورگه یه دا هلی کردبوو ودره خته کانی له پښ و پرشه وه هه لده قهندو چه ند مالیکی ویزانکردبوو و لانگ رودی هه له پښاو ویزان کردبوو، هودسن لاو و نه فسه رانی سه ریا زگه بریتانیاییه که هه رکه زانیان نیمپراتور له حاله تی گیانکیشاندا، به په له هاتنه ماله که ی نه و له زوره کانی نه نیشیت ژوری ناپلیون به چاوه پوانی مانوه، دواين قسه ی ناپلیون که به لای نه وانه ی له لای بوون تینی گیشتن نه وه بوو کوتی (فهره نسا ... به سوپایه ک ...) له شهوی (5/ی مانگی مایوی سالی (1821) دا ناپلیون گیانی سپارد، مارشانی خزمه تکاری تاییه تی ناپلیون، به گریان وه چوو نه و شانیه کونه ی هینا که ناپلیون له (14/ی یونیوی سالی (1800) دا له مارانگو له به ری کردبوو و به سر ته مری ناپلیونی هه لکیشا، حاکی دورگه که و نه فسه زه کانی هاتنه زوره که و له به رامبه ر تهرمه که دا سه ری پزیزان دانه واند، نینجا برتران و مونتولون، پښگی به کومیسره کانی ولاتانی نه وروپایی دا بینه ژورئ، نه وانه له و پوره وه ی هاتبوون بق دورگی سنت هیلین یه که م جاریانبوو بینه مالی ناپلیون، چونکه نیمپراتور پازی نه بوو سه ردانی بگن.

چوار پوژ دواتر، نه و تابه تی تهرمی نیمپراتوری تیدابوو هه لیانگرت هه تا بیبه ن بینین، له و مه راسیمه دا هه موو کاریه ده ستانی ده ولت و دانیشتوانی سنت هیلینیش به شداربوون، کاتن تابه ته گیان بقناو گره که داده هیشته خوارئ له پښ یه ک پز توب به له قرمژاندا.

بریتانییه کان بوون له به رامبه ر نیمپراتوری کوچ کردودا نه رکی پزنی سه ریا زیان چیه جیکرد.

سەر ئەنجام

(1)

ئەو دیاردە میژووییەى ناوئاروہ بۆناپارت ومارکسیستە کلاسیکیەکان بەوردی لییان کۆلیوەتەرە، ئەو بەهاو پێوانانەى دەستیانکەوتووہ تەواوکەری یەکتەترین و وابەستەو ھەماھەنگن لەگەڵ خودی ناپلیۆنى یەکەمدا.

ئەمانە لەشەرۆفەکردنەوہى مەسەلەى بۆناپارتیسم، پۆژگاری ناپلیۆنى یەکەم وناپلیۆنى سیتیەمیان لەبەرچاگرەتووہ و بەراستی ئەوہیان دیاریکردووہ کەبنەماو پەوشى ئەوسىستە سیاسییە ھەمان خودى ئیمپراتۆرى فەرەنسییەکانە، بەلام لەوکاتەى ناپلیۆنى یەکەم بەمەبەستى جێگیرکردنى بنچینەى دیکتاتۆریەکەى کەپشتەستبووبە سەرمايەدار تەنھا دژى ژاکوبینەکان نەبوو، بەلکەر دژى لایەنگرانى سیستەمى شانشینى کۆنیش بوو، بەلام ناپلیۆنى سیتیەم ئیمپراتۆریەکەى خۆى لەسەر بنەماى، چەمکى شەپى برژوازى، بەتایبەت سەرمايەدارى گەورە - لەبەرانبەر چینی کرێکارو مەیلی دیموکراسى وودە برژوازى دامەزراند، پێشئەوہى لەم کتێبانەماندا بێینەسەر باسى پۆلى بۆناپارتیسم لەپۆژگاری ناپلیۆنى یەکەمدا، سەرەتا پێویستە پۆلى ناپلیۆنى یەکەم لەچارەنووسى شۆرشى برژوازى فەرنسا پوونیکەینەو کەلەکۆتایى سەدەى ھەژدەھەمدا گۆپای.

میژوو نووسە برژوازییە کۆن وتازەکان پروپاگەندەى ئەوہ دەکەن ناپلیۆن کارى شۆرشى بەئەنجام گەیانە، بەدانیاییەوہ وانییە، ئەوہى شۆرشى بۆ کراوہنەوہ و بەرەوپێشچوونى ئابورى برژوازى گەورە کردبوو، ناپلیۆنى خستییە دەستى خۆى وقازانجى پێبەخشى، بەلام تۆفانى شۆرشى خامۆشکردوہ، لەسەرئەم بنەمايە، ناتوانرێت ئەوہ کەسێکى واسەیربکێت کەتەواوکەرى شۆرش بوبێت، بەلام بەحەق دەتوانرێت ئەوہ لەناوہەرى شۆرشى مەزنى فەرنسا بزائەت.

دیکتاتۆریەتى ناپلیۆن کەکۆتایى بەشۆرش ھیناوپێش ھەمووشتێک بۆزالبوونى سەرمايەدارى گەورە بەسەر پێشەکاران و وودە برژوازییەکانى دەستمايەکەم وچینی زەحمەتکێش بوو، کەلەسالانى (1789) و(1794) پۆلیکی گەورەى شۆرشى گۆپابوو، لەھەمان کاتیشدا گوندیشنە خاوەن زەوییەکان، کەناپلیۆن بەرگری لەبەرژوہەندى ئەمانەدەکرد لەبەرانبەر مەترسى گەپانەوہى فیودالەکان، دیکتاتۆریەکەى ئەوہى بەھیزتر و خۆپاگرتەر کردبوو.

ناپلیۆن کەژاکوبینەکانى گوللەباران دەکردو بۆخۆى ببووە فەرمانپەر وایى پەھا، کۆمارەکانى ھاوس و دەورویەرى فەرنسای دەگۆپى بۆدەولەتى شانشینى وبەسەر خوشک وبراو زاواو ژنرالەکانى خۆیدا دابەش دەکردن ویەپاشای ئەو شویتانەى دەدانان، ئەم بەلگە میژووییانە بەھیچ شتوہیەک بچوکتەین پەیوہەندى بەوہوہنییە ئۆپیاوہ^(٩٦) تەواوکەرى شۆش بوبێت، ئەمە راستییەکە کەتەنھا وتەنھا ئایدیالیسى درۆزن دەتوانێت خەریکی ئەم کارەبێت وئارا ساغى بکاتەوہ،

نه هیشتنی دیموکراسی وژاندن وری به هیژترین پووی به هیژنی تاکه کس، به مه به سستی به رگریکردن له به رژه و نه دی چینی سرمایه داری و زالی به سهر هم مو نه وروپادا، پوهوشی کاری سهره کی بونا پارتی به که مه و نوکلی کردن له م پاستیه جگه له وری چاپویشینه له پوداوه کانی میژوی به مه به سستی نوبالکیشان وچه سپاندنی نه فسانه ی نابلیونی هیچی ترنیه و نه نه فسانه یی که له پابدودا کاریگری نقرخاپی هه بووه له پاستیدا بؤ گومراکردنی هه ندیک خه لکی نابهرپرس و خولیا یانی به ناو داهینه ران بووه، به تاییه ت له سالی (1830) به دواوه، هه میشه خزمه تی به تاما جی کونه په رستانه و پوهوشی کره لایه تی و سیاسی نه وان کردوه.

له هه مان کاتیشدا نوکلی کردن له توانای نااسایی نه و زه به لاهه میژوییه ناکریت و نابی چاپویشی له هوش و نیراده ی گوره و مه زنی بکریت و نه مه شتیکی ناماعوله.

خوینهر لیره ودا نه و به ما نقرانه ی شتی به لگه نه ویست و دؤکمینیته ی که مارکس و نه نگلس باسیان له لیزانی و کارامه یی سهریازی نابلیون کردوه و کاریگری خسته نه ژیر ده سالاتی نه وروپای فویدیا ل، ده خریت به رچاو، نه و که سانه ی که ده یانه ویت زیاتر زانیاری له م باره و به ده ست بیتن ده توانن نووسراوه کانی مارکس و نه نگلس سهریکه ن.

نه م دووکه سه به یی لایه تی ته واه ته نها باسیان له پؤلی به ره و پشبردنی میژوی مرؤفایه تی نابلیون نه کردوه، به لکو نه و پؤلی که نه ویش گپراوه تی له بنیاتنانی قوتا بخانه ی بونا پارته یسمی کونه په رستانه و شازادی سیاسی له فهرنسادا سهرکوتکرده و، ده خه نه پوو، مارکس و نیجس له پؤزگاری نیمپراتریه تی دوه مدا ژیاون، به لام بیگومان پیویستیان به و نه زمونه تلخه نه بووه، هه تا پی به وروپاستیه بیه ن که بونا پارته یسم، وه ک سیستمی سیاسی ناوخ وده ره کی له هاته کایه ی نه و هه لومهرجی به هؤی کرانه و به ره و پشچوونی خیرای سرمایه داری له سه ده ی نؤزده هه مدا، جگه له یه ک پڑمی^{۳۹۷} کونه په رستی هیچی تر نه بووه، نه گهر په نای بؤ نؤو ستم و فویدوانی هه میشه یی خه لک له بری پیویستی به شه پانگیزی سهریازی، نه یده ترانی پارزنگاری له خؤی بکات ویمینیته و.

(2)

له پووی سیاسه دی ده رکیه و، شاره زووی به رفراوانکردنی خاکی فهره نسار نیمپریالیستی سهرچاوه گرتو له پاراستنی به رژه و نه دی برژوازی گهره ی فهره نسا، نابلیونی دؤی نه وروپا راستکرده و نه و دنیا نیوه فویدیا لیه که له حاله تی پارچه پارچه بوون و نه ماندابوو، توانی له به رامبه ر هیزشه سهره تاییه کانی سهردارتکی گهره ی وه نه ودا خؤی پاگرت.

له هه مان کاتدا نه و ستمه ی نابلیون له که له ژیرده سته کانی ده کرد، بووه هؤی نه وری شه پؤلیک پاپه پیی نازادیخوازانه ی میلی دروستبکات و نه و زه برانه ی له پڑگای لیدانی نابووری خؤیه و له نابووری بریتانیای وه شاندا، پڑمی شقپشگیرانه ی له ناو چیتی کرئکاری بریتانیا به شیره یه کی به رده وام و به ربه ره کانیا نه به ناگاهه یتایه و، به نه مای تیؤی وپراکتیکی نابلیون له شه په کافدا پؤلیکی گهره ی گپرا بؤ لاسه نگرکردنی پڑمه شانشین و میرو تیره ییه سهرکوتکره کانی که له سه ر به نه مای سرواژیوون وجیه یشت، نه م به مایانه زاده ی شقپشی برژوازی بوون، چونکه شقپش فاکتوری به ده ست هینابوون و نابلیون

به ليوه شاهوہی خوی توانی كه لك له مانه وه ریگریټ، نه مه ناپلین نه بوو به لكو شلش بوو كه چالاکی كړده ستهی خه لك و تاكتیكي سازدانی به رفراوان وكراوه هاوتا له گه لك كه لك وه رگریټ له پټكخراوی شیار وگوجاو له گه لك مه زنی سوپایه کی پټكخراوی سهریازی وجارچاره شیتوازی سهریازگری تازهی فراهام وپیویست دروستده كړد.

به لام تنه ناپلین بوو كه نیشانیډا چوڼ ویه چ پځایه ك كه لك له م هم موو هوكاران وه ریگریټ: نه نگلس: تاكتیک له سر نه وه ده كاته وه تنه ناپلین توانیویه تی نه موونی نه وهی هه بیت كه پیویسته چوڼ نه م هم موو كړپانكاریانه درك پښكات وكه لكیان لیوه ریگریټ ونه مانه هم موویان له گه لك په كتریدا هه ماهه نك بكات، نه و له وكاته دا پټش بواره كانیټر له پووی جه نگییه وه توانای خوی خسته پوو ولیوشاهوہی بن هاوتای خوی نیشاندا، به پای فردريك نه نگلس: ناپلین هم له سهردارانی سهر كړدهی سهریازی، پټش خوی وه م له و ژنرالان هی كه له قوتا بخانه ك هی نه و دابوون، كه مه ولیانداوه لاسایی نه ویکه نه وه، بالاتر یوه (به های همیشهی ناپلین له و دایه توانی پاسترین پځای تاكتیكي و ستراتییی به كه لك وه رگریټ له پټزه په کی نځی سهریاز كه سهرمه لدانی نه مانه به شیکبوون له هیزی شلش مهن، وه ریگریټ.

نه و نه م تاكتیک و ستراتیییانهی نه و نه ده به ته پده سته به نه نجام ده كه یاندن، ته نانه ت له م هونه ردا هیچ كه س له فهرانده و سوپا سالارانی جه نگی نه یانده توانی تزیشی بشكینن و تنه ها مه ولیانده دا بوسه ركه وتووی شپه كانی خویان لاسایی نه ویکه نه وه، سهاره ت به و كاملبوونه وی كه ناپلین به هونه ری جه نگی به خشی، فردريك نه نگلس دوو هوكار به میكانیزکی سهره کی پوهی نه و داده نیت، كه بریتین له: په كه م پټكخستنی ته وای كه رستهی هیرش، واته: سهریازو نه سپ وتلپ، دوو همیش لیزانی جولاندنی نه م ناو نه ده هیرش به ره).

فردريك نه نگلس: ناپلین به سهردارکی نځر كوره ده زانیت، هه تا له و شپانهی كه تیشیاندا سهره ركه وتوو نه بووه (له نیتوان شپه به رگریسه كان و شپه پاسته وخكاندا كه له نیتوان شپه به رگریه كانی ناپلیندا پیویسته دوو نمونه له دوو شپه سهرسوپه یتیری نه و بهینینه وه، په كیكیان شپه ی سالی (1814) كه بووه هی دوورخستنه وهی نه و بډ درگی نالپ و شپه (1815) كه به تیشكانی واترلو وخځه ده سته وه دانی پاریس كورتاییهات.

له ماوهی نه و دوو شپه سهرسوپه یتیرانه دا، ناپلین به نامانجی به رگری كړدن شپه ی ده كړد، له مهر شویتنك وله مهر هل بډ پرخساننكدا هیرش ده كړده سهر دوژمنه كانی هه رچه نه ده له پووی ژماره ی سهریاز شپه وه له دوژمنه كانی لاوازتریوو، به لام ده یزانی چوڼ خوی له نه وان به هیزتر نیشانیډات، به زقریش له وشوینهی كه هیرش بډه كړد تییدا سهره ركه وتوده بوو) له م دوو شپه ی سهره وه دا، واته: شپه كانی سالانی (1814) و (1815) ناپلین به هوكاری كه په یوه نځی به نه خشه كانی شپه به پټوه بردنه كانی نه بوو و تیشكانه كانی به هی نځی ژماره ی سهریاز كانی هاوپه یمانانی نه وروپایی وین توانایی میله توه بوو كه نریك ی چاره كه سده په ك بوو به هی شپه وه شكه تیبوو ونیت نه یده توانی له بهرامبه ر هیرش دنیا كه دږه و چه كدار ببوو به رهنكاری بكات وخوی پاگریټ، فردريك نه نگلس ده نیت (شپه ی ئوسترلیتز به پاستی په كیكه له سهره ركه وتنه مهنه كانی ناپلین و به لك په کی حاشا هه لته كره بډ لیوه شاهوہی سهریازی بن هاوتای نه و، چونكه پاسته هه لی هاوپه یمانان بووه هی گوماننانه وه له تیشكانیان، به لام ناپلین به و تیروانینه وردبینانهی هه یوو توانی هه لی فهرانده سهریازیه كانی دوژمن هه سټیپكات وچاوه پوانیكرد هه تا له كانی پیویستدا زه بری گورچكبری خوی به سختهی بوه شیتیت و به خیرایی بروسك ناسا

که مەری دوژمنی پساندو ئەوێ نیشاندایا کە بالاترە لە هەر جۆرە پێتە لاگرتن و ستایشێک. ئوستریلیز نمونە ی بێ ھاوتای
فەرماندەیی کردنی سوپا بۆ لەشکرکێشی سەرشارو هەتا شەپش بوونی بمیشت بێر ناچیتە (ه).

ناپلین بۆخۆی دەلێت: (لە ئەوروپادا سەردارانی سەربازی باش زۆرن، بەلام ئەمانە زۆر شت لێکدەدەنەرە، من ئیستا تەنها
یەک شت دەبینم، ئەویش ئەو یە ئەوسەربازە زۆراتی دوژمن کە مەوڵدەدەم لە ناویان بەرم).

ناپلین لە کەلک وەرگرتن لە سەرکەوتنەکانی و هونەری شۆڤەکردنی تەواری سوپای دوژمن و دواتر پەتاندن دواي تیشکانیان،
کە سێکی بێ ھاوتابوو، کنت بۆرک فون مارتنبورگ: میژوو نووسی سەربازی پروس و نووسەری کتیبێکی بە ناویانگ دەربارە
ناپلین دەلێت (لە 3/ دیسەمبەری ساڵی 1805) دا واتە پۆزێک دواي شەپش ئوستریلیز، ناپلین بەم پستە یە فەرمانی
بە مارشال (سو) کرد (هەموو پێگاکانی پاوه دووانی دوژمنی تیشکسار بە میژنکی تەواوە ئەخام بدە) ناپلین لە پۆزگاری
خۆیدا لە هونەری سەرکردایەتی کردنی سوپا و ناچارکردنی، چ لە کاتی سازدانی بێ شەپش چ لە میدانی شەپدا کە سێکی
بێتە زۆریووه.

باشترین میژوو نووس و پەسپۆرانی بۆری ستراتیژی سەربازی کە سەبارەت بە ناپلین لێکۆلینەوێان کردووە بە دوا لچونی
تایبەتیان ئەخامداوه، تەنانت ئەوانە کە بەرێکەوتیش شتیکیان لە سەرئە و نووسیوه، هەموویان لە و بڕوایەدان ناپلین
کە لکی لە و توانا و کەرەستە تازانە وەرگرتووه کە شۆڤشی فەرەنسا دروستی کردبوو و ئەمانە ی پێکەوه گونجاندووه بەر
لیۆ شای خۆی توانیویەتی بێت بە گەورەترین تیژرستی سەرکردایەتی کردنی شەرەکان کە لە شۆڤشە سەرچاوە ی گرتبوو.
شەری خەلک، شەر بە کەرەستە و کەلوپەلی هەمەجۆر کە تەنها لە توانای یەک دەولەتی بڕوازیادیە، بە کەلک وەرگرتن
لە سەرچاوە یەکانی ماددی و مرۆی. هەتا پۆزگاری ناپلین ئەمانە ئەهاتبوونە پیش لە ئەوروپادا، سەربازانی زۆری ژێر
فەرماندە ی ناپلین، بە کورتی ئەو لە ساتە و ختی دیاریکرای شوی خۆیدا، هەمیشە خۆی لە دوژمن بە میژتر نیشان دەدا.
ناپلین شارەزای نەخشە ی جوگرافیایی لە هەموو کەس تەنانت لە سەرۆکی ستادی سوپاکە ی خۆشی، واتە: برتیە کە بێر مەندو
ماموستای نەخشە کاری سەربازی بوو، زیاتر دەزانی، هەر وەها لەم بوارە شدا لە هەموو سەردارانی بە ناویانگی میژو ی پیش
خۆی باشتربوو، بەلام لە کەل ئەمە شدا هیچ کاتێ پابەندنە دەبوو بە نەخشە کان و پلانیەکانی دەگێران و دەچووە میدانی شەپو
بە گوتارەکانی خۆی سەربازەکانی جۆش و فرۆش دەهێنان و فەرمانی دەرکرد پێی سەربازەکانی وەجولە دەخست. بویارە
لە مەشیاندا کەس نەیتوانی شان لە شانی بدات. فەرمانەکانی سەبارەت بە بنچینە ی جێگیرکردنی سەربازی تریخانە و
بەجولە خستنی سەربازی خاوەنی بەرزترین پلە ی هونەری سەربازی لەشکرکێشی بوو، بێجگە لە ئەسکەندەری مەکدونی
لەوانە یە هیچ کەس لە سەربازە جەنگییە بە ناویانگەکانی میژوو وەک ناپلین لە و دۆخدا سەرکەوتو نەبویت، ئەو تەنها توانای
یەک فەرماندە ی شک و مەندی و زالی نەبوو، بە لکەر دەسەلاتداریەتی دەولە مەنترین و پڕیترین ناوچە ی دنیا ی دەرکرد.

سیزار، کە سەرەتا وەک لێرسراوی فەرماندە ی گشتی سوپا دەجەنگی و پەرلەمان دەسەلاتداریەتی حکومەتی لە دەست
دا، بۆیە هیچ کاتێ سیزار نەیتوانی لە یەک کاتدا فەرمانەرە وای زۆم و فەرماندە ی گشتی سوپا بێت.

ئانیبال: سەرکردە یەکیو ملکەچی یەک پەرلەمانی مایەپوچی دەسیسەبازی کۆماری سوختو بۆ، تورن و کتندە: ناچاربوون
ملکەچی هەوێس و بیریارەکانی دەرباری فەرەنسی بن.

سقزوف، سهرتا سر به کاسرین بوو و نذر له گه لیدا باشبوو، دواتر بوو سهر به پلى به کم، که پاشایه کی نیمچه شیتبوو، دواتر له ژیر چاودیری نه مسادا نهرکه کانی نه جامده دان، گوستاو نادولف و شارلی دوازده هم و فریدریک ویلهلمی دووه میس راسته پاشای خۆ به زلزان بوون، به لام سهرچاوه کانی ماددی و مریی نه و ولاته بچوکانه ی که له ژیر دهسه لاتی خویاندلیبون نذر که میان لیوه رده کرتن، ناپلیون ته نها له شهره سهره تاییه کاند (تولون و ئیتالیا و میسرو سوریا) دا حکومه تیکی له سهری دهسه لاتی خۆ به وه هوبو وله وکاتانه شدا نذر گوئی پایلی بپیاره کانی نه و حکومه ته نه مابوو، به لام له سالی (1799) به دواوه بووه فرمانپه وای ره های فهره نسو نه و که راسته و خق و تاراسته و خق له ژیر فرمانی نه و دابوون و هه ندیک له و دهوله تانه ش که له پیشکه و توترین باری نابووریدابوون له کیشوهری نه و روپادا: له مانه ش بیجگه له فهره نسو، هۆله نداو ناوچه ی رنای نه لمانیا بوون. دوی روداوه که ی (18 ی بروم)، ناپلیون (15) سالی ته و او وه ک به ک فرمانده وایی له خقرازی و زال فرمانده وایی کرد. به لام سیزار دوی په رینه وای له رویکن، ته نها ماوه ی (5) سال بوو فرمانپه وایی ره های ریمی کرد، له م ماوه ی ش دوو سالی به کم هه رخه ریکی شهر ی ناوخر بوو که هیزی ئیمپراتوری لاوازه کرد. ناپلیون کاتر باسی فرمانده ی لیوه شاوهری ده کردو ده یگوت: ده بیئت سهر داری مه زن وه ک چوارگوشه و ابیئت به پانی و به رزی به کسان، مه به سستی نه و له پانی، واته: خاوه نی که سیه تیبه کی به رزو غیره و توانای بریار دانه، به رزی ش مه به سستی له بیرتیژی و وریایی و... شتی تر بوو، هه روه ها ده یگوت: نه گه ره که سایه نی له ژیری نه و زیاتریه ی، ده چیت نه و شوینه دورانه ی که نه ده با بچیت، واته بۆنه و شوینه پاکیشده بیئت، به لام که ژیری له که سایه نی زیاتریه ی غیره و وکارامه یی نه وای نابیئت نه خشه کانی بخته حاله تی جیبه جیکردنه وه.

به کگرتویی فرمانده یی به شتیکی پیویست ده زانی و پتی وابوو نه گه ره واته بیئت سوپا پیشوخت مه حکوم به تیشکانه، به پای نه و به ک فرمانده ی خراب له دوو فرمانده ی باش باشتره، نه و بۆخوشی جگه له کاتی که مارقودانی تولون له سالی (1793) دا، هیچ کاتر له شه ره کاندیا هاو به شی له فرمانده یدا نه کردووه و نه بووه، وه ک سهرتا ناچار نه بووه فرمانی که سانی بالاتر له خۆی جیبه جیکات، لیوه دا باس له هه ندیک له خسه له ته تاییه تیبه کانی نه و ده که یه.

ناپلیون نه و گرنگیه ی به چه کی سارد نه ده دا که که سانیت له سهرده می سقزوف به دواوه گرنگیان پیده دا، هه رچه نه خودی سقزوفیش نوکلی له گرنگی تۆپخانه نه ده کرد، ئیمپراتور له په کیک له نووسینه کاندیا باسی دامه زراوه یی شه ره ده کات ده لیت (له م پۆزگاره ماندا ته نها ناگری گری تۆپ، تفه نگ، ده توانیت شه ره په کلایی بکاته وه، نه ک لیكدانی ده سستی^{۹۸} ناپلیون له شه ره سهرتاییه کاندیا سهر یازه تفه نگ به ده سته کانی به پیز ده خسته پیش تۆپه کانه وه و له ژیر گری تۆپه کاندیا سهر یازه کان به ره و پیشده چوون و هه میشه نامۆزگاری ژنرال و مارشاله کانی به وه ده کرد ته نها نه و سهر یازانه فیری پیشه ووی و ته قه کردن نه ک، به لگو ده بئ فیری نه و هشیان بکه ن گولله به خسه سارنه دن و تاراسته ی سینگی دوژمنی بکه ن، به لام نامانجی ناپلیون نه و نه بوو بۆ ماوه یه کی دوو درێز سهر یازه کانی له ویدا بیلیته وه چونکه نه گه ری نه و هه بوو سهر یازه کان له ژیر گری تۆپه کانی دوژمن که تاراسته ی تۆپخانه کانی نه مان ده کرا به وه وری خویان به ریده ن و نه مه ش بییته هۆی تیشکانیان.

ناپلین پئی واپور ده بڼ تپه کان بهوپه پي توندوتیژی وختیږایي بگوندن کار چونکه تنها کاریگری نهوگره ده توانیت نه دجاسی به کلایکه ره وهی شهر به دیاربخت، تپ له شه پره کانی ناپلیندا پښلی سهره کی ویه کلایکه ره وهیان هه بوو، بژمونه له فردلنددا تپه که وره کی ستارمون توانی پاریزگاری له یه که سهریازییه که ی ژنرال فیکتور بکات و بیج سهرویه یی بخاته ناو پیزه کانی سوپای پوسیواو ناچاری بکات به پاشه کشه و نهو پاشه کشه گردن ش بووه هژی زیانلیکه و تنیتی ژر، شایانی باسه ناپلین له سالی (1807) به دواوه زیاتر کاته کانی بویه ک تاکتیکی سهریازی تازه ترخانگردبوو بویه دواتر له شه پره کانیدا شتیوازی تاکتیکی کانی گورانپان به سهر داهاتبوو، به پیچه وانه ی نهو بچوونه باوه ی که ناپلین گرنکی به قه لات ^(۲۹۹) جیکیربون وژماره ی سهریازانی دوژمن نه دواوه، نهو داوای له مارشال وژنراله کانی ده کرد درک به وخاله بگن تیشکانی دوژمن هه ریه گرتنی قه لات ه سهریازه کانی دوژمن ده سته بهر نابیت، به لکو به له ناویردنی سوپا که یه تی له مهیدانی شه پدا، -

له سالی (1805) دا تپیینی نهو یکرد به گرتنی قه لاتی ئولم، نیوه ی سوپای نه مسای له ناویرد به وه ی نیوه ی هیژه که ی خزی بژگرتنی نهو قه لات ترخانکرد، ناپلین ده یگوت نابن ده ست بژمیچ شه پڼک بیریت که پیشتتر ته و او خزی بژساز نه کرابیت، به لام کانی جهنگ ده سستی پیکرد ده بڼ به هه موو هیژنکه وه شه پیکریت و داهیتان له کردنه که یدا بکرت،

له کلوتایی شه پي ناپولی مانگی فبرایه ری سالی (1807) دا سوپای مه زنی فره نساش وه ک سوپای پوسیوا زیانلیکی ژدیان لیکه و تپوو، ته نانه ت ژر تپی سهریازی له نیوه ش که متریان مابوون، شه و ناپلین چووو چادره که ی خزیه وه و نامه یه کی بژمارشال دوروک ^(۳۰۰) نووسی وله ده قی نامه که دا دانی به تیشکانی خوشی له م شه پره دا نابوو، به لام پښلی دواتر هه ر که سپیده ده می نهو به یانیبه په نکه پیهو زستانییه یدا، ناشکراپوو بنیگسن فرمانده ی سوپای پوسیوا، نه که هه ر پاشه کشه ی کردوه، به لکو جه ند فرسه خیکیش له مهیدانی شه پ دورکه و تږته وه، بویه شه م شه پره به سهر که و تنی ناپلین کلوتایهات، بنیگسن شه پي نه کردبوو و ترس بالی به سهر نه ودا کیشابوو، که له بهرامبه ر دوژمنه سهره خته که یدا بیتته مهیدانی شه پو درژه به جه نگین بدات و به مهش سهر که و تنی بۆ ناپلین مسوگه رکردبوو، به لام له مهیدانی شه پدا له ته که هه رسنی ته رمی که و تنوی سهریازی پوسیوا، دوو ته رمی سوپای مه زن که و تپوون، کارامه یی ولیها تنوی له پابه ریکردنی جهنگ، بۆ دیاریکردنی مهیدانی شه پره که، له دیاریکردنی ساته وختی شه پکردنه که دا، له یه که م کاری تاکتیکی که سهره تای هه موو شه پڼکه، ده بڼ نه مانه هه میشه له ده ست فرمانده ی بالادا بعینته وه، به لام ناپلین له گه ل نه مانه شدا له سهره تای ده سته پیکردنی شه پدا فرمانی به مارشاله کانی ده کردبو گرنکی به ورده کاری و پوونکردنه وه کانی نهو فرماناننه ی نه دده که نه وکات نه مه له یواری سهریازی ولاتانی پوسیواو پروس ونه مسادا گرنکی پیده درا، ناپلین تنها فرمانی به گرتنی تامانجه سهریازییه کان ده داو ورده کاری وشویه ی گرتنی نهو پیگانه ی بۆ مارشال وژنراله کان جیده هیشت، ناپلین له نیوان شه پره کاندا وه ک دل و میشکی سوپا ده مایه وه، مارشاله کانی دوا ی نه دجادمادی فرمانه کانی نهو، په یوه ندیان پیوه ده کردبو ناگاداری به ره و پیشتچوونه کانی سهریازیان ده کرده وه، داوای هیژی یاریده ده دریان لیده کردو پرس و پایان به نهو ده کرد له پیشتها ته کانی به ره ی شه پو چونییه تی.

299 - مه به ست له قه لاتی سهریازییه (و- کوردی).

300 - مارشالکی خویته یی ویه کیکیوو له دوسته نزیکه کانی (و- کوردی).

پنج مانگ دواى شهري نوسرليتز، کوتوزوف اپلرتيكي بى نيمراتقري روسيا به رزگردبلوه و تييدا گوتبوى (سوپاي مەزنى
فەرەنساي لاپيگاي نيمپراتقرويه راپهري دهكراو شه و سوپايه نامادهبوو كه يه كه يه كه ي سەريازي بچوك له دەست
فەرمانده كه ي خويديت و هه موو فەرمانه كاني جيبه جيبكات).

ديزوارترين شت هه م به لاي هاوچه ركه كاني پوزگاري نابليون و هه م به لاي نهوه كاني دواتره وه، شهوه بوو له وه بگه چون
نيمپراتقرويه بى پولي راپهري كردنه ي له دەست خويده هيشتيقوه بى شهوه ي دهستپيشخهري و ليزاني مارشال و ژناله كاني
وه لابنيت، بى گومان ليزه ده مه به ستمان له دهستپيشخهري و كار فەرمانى لوه كي نه فسرده كانيه تي، چونكه جيبه جيبكردي هه
نه خشه يه كه له ژور فەرمانى په هاي شه دابوو و شه مارشال و ژناله كاني له سهر شهوه پامتيابوو له هه ر كاتتيكي پتيوستدا
كه نيمپراتقرويه ده ده ستياب مارشال و ژناله كاني بپيارو كاري خويان به پتوه ده برديو مشوريان ده خوارد، شه مانه ش ژماره يان
كه مبوو و ته نها چه ند كه سيكي وه: داو و ماسناو نوژو بوون، به لام شه وانيتر^(٢٠١) ده يانتواني هه تا سنوورتيكي دياريكراو
پاسته وخو ده ست بى دهستپيشخهري و فەرمانده ركردين بيه، شه و كاته ي نابليون له سالي (1814) دا له ده ووييهري پاريسدا
ده جهنگا، نه كه هه ر شه (300) هه زار سەريازه خاوه ن شه زمونه ي له كه لدانه بوون، كه له سالي (1808) به دواوه هه نديكيان
كوژابوون و هه نديكي شيان له نيسپانيا دا توشي هه مان چاره نووس بيو نه وه، ته نانه ت زور له سوپايه كارامه و كونه كاني
له پادگا كاني شاره كاني شه لمانياو چه ند ناوچه يه كي شياليا دابوون.

ماسنا ده ميكيو خهريكي شه ي بى كه لكى نيسپانيا بوو، داوو له هامبورگدا كه مارق درابوو، مورا بى په يوه ست بويي
به نابليون له ناپلي نه هاته ده ري، شه مانه هه موويان له و شه په ي پاريسدا له كه ل سوپاي مەزندا نه بوون، نابليون باشترين
سەريازو شه فسرده ي خوي به چوارلای نيمپراتقرويه به رفراوانه كه يدا په رت ويلو كرد بوونه وه له وساته وه خاتنه ي كه چاره نووسي
ديارده كرا زور له مانه له ته كيانه بوون.

دياره تيشكاني يه كه چاره كي نابليون له سالي (1814) و (1815) هوكاري سهره كيان شه مانه نه بوون، به لام ده توانريت
به هوكار هه ژماريكريت .

هه تا شه و كاته ي شه وانه له كه ل نابليون دابوو و سوپاي مەزن دابه ش نه بيوو به سهر دوييه شدا كه به شيكيان له نيسپانياي
دوو ده ده ستياب شلوق بيوون، شه^(٢٠٢) سهر كه وتن و تيكشكاندن ديژمن به هوي جيبه جيكاراني^(٢٠٣) شايسته وه
ده سته به رده كران.

ژوميني: به و ليكلي نه وه وردانه ي كه سەباره ت به شه ره كاني نابليون شه نجامي داو ن ده لت (شه خودي نابليون بوو، شه وي
سه لماندبوو شه پرتوكردي ديژمن له كاتتيكا ماناي ده بيت كه له يه كه م چاره وه ده ستيابگاته پشتي ديژمن به يوه ندييه كاني
پشتيه وه نه هيليتوو له جاري دووه ميشدا كه شه رو پيدادان ده ستي پيكرد شه وانه ي مانقرويه كيان شه نجامداوه به شداري

^{٢٠١} - مه به ست له ژناله و مارشاله كاني تري سوپاي مەزنه، (و- كوردي).

^{٢٠٢} - واته: نابليون بۆ ماوه يه كي زور خوي به فەرمانه دواي په هاي هه موو نه ووييا ده زاني و اهه ستي ده كرد نه وويي له چنگ دابه، بۆ ماوه يه كي زور خوي به راپهري هه ميشه يي

نه ووييا هه ژمارده كرد. (و- كوردي).

^{٢٠٣} - مه به ست له شه فسرده شاره زاو به توانا كونه كاني سوپاي مەزني فەرهنسايه، (و- كوردي).

شهریکن) لیکر هوه په کیتري شهره کانی ناپلین په ناوی فون برفلوف، باورته وای به نه خشعی سهریازی ناپلین هه بو وده لیت: ماتوری وهرسورانه وه بڅپشتی دوزمن ده بڼ نه خشعی باشی پېشپره یکردنی له شکرې له گه لدا بیت).

ناپلین پتی و ابو نه گه ر نه و نه فسرده ی فرمانی پشته وه گرتنی سوپای دوزمنی پېسپېر دراوه، به زوی نه خجای بدات نه و پو به پوی به رپه رچدانه وای دوزمن ده بیت هوه.

نه و مارشالانې له قوتا بخانه کې نه ودا فیرکراپون، نه م ماترپانه یان به خیرای و وردی وه همیشه سرکه وتوانه نه خجاده دان. نه گه ر دوزمن له ناو قه لاتیك- یان شوینیکې ناسیدا گه مارقردابا و خویان نه دابا به دده سته وه، ناپلین فرمانی هیرشکردنی دهرده کړو له کاتی سرکه وتینشدا به زه یی به دوزمندا نه دده ماته وه، له سالی (1806) دا کاتی بلوخر هه ولیده دا له کولاته کانی شاری لوبدا شهریکات، هره نسپیه کان تالان و برقی نه وشاره یان کړدو سهریازه کانی دوزمنیان دهرپه پاندو زقرله هاولاتیانی نه وشاره شیان که لوپاچه کړدن.

له شه په کانی ناپلیندا نمونه ی بیره حمی ناوا زقر به دی ده کړت، له یولیوی سالی (1799) دا که په ک له شکرې (12) هه زار سهریازی عوسمانی له میسر دابه زی وچووه ناو قه لاتی سهریازی نه بوقر، ناپلین هه سیکرد له مپه ریکې گه وره له پشتمیه وه پاستیت هوه و کاری داگیرکردنی میسر که تا نه وکاته ش ته و او نه بیو و توشی مه ترسی ده کاته وه، چونکه تورکه کان به شتیه په کی باش جیگیر بیوون و به گه مارقردان زه فهریان پینه ده برا، هه روه ها نه گه ری شه و ش هه بو بریتانیا له رینگای دهریاییه وه یارمه تی نه مانه بدات، بزیه ناپلین بریاریدا هه رچونکېکېت نه و قه لاته به زوی داگیرکړت ویکه ویت هه دهمتی، له پڅی (25) ی مانگی یولیوی سالی (1799) دا ساعات دوی شه فرمانی گرتنی قه لاته کې ده رکرد، سهره تا لان دواتر مورا چوپه ناو قه لاته که و به دواپاندا زقرینه ی هیزه که چوپه ناوی، سهریازه کانی تیمپراتوری عوسمانی له ناو قه لاته که دا کوتوله تکران، دو پڅ دوی نه م سرکه وتنه ناپلین ناوای نویسیوه (نه م شهر په کیکیو له وچه نگه جوانانې که تابه نه مرق بینومه، نه و سهریازه گه مارقرداوانه ی دوزمن په کیکیان به زیندوی پزگاریان نه بو).

به لام له گه ل نه م شدا سوپای هره نساش زیانی لیکه وت وناپلین ته نها له کاتی نه بوونی رینگاچاره تر فرمانی بڅگرتنی قه لاته سهریازی کان و هیرشکردنه سهریانی دهرده کړد، ناپلین پزی له نازایه تی تاکه که سه کانی دوزمنیش ده گرت، به لام پتی وانه بو سواره کانی شانشینی میسر که دزی نه و ده چنگان- یان قازاغه کانی روسی که به شتیه په کی پرت ویلو لیره و له وئ شریان ده کړد، بتوان له به رامبه ر سوپا په کی رنکخراوی گه وری نه وروپایدا خویان پابگن، ده یگوت: راسته نه مانه له وانه په له شه یی لوه کی ولابه لایدا ورده سرکه وتن به دهمست به یتن، به لام ته نها سوپای رنکخراوی هه شپېکراو ده توانیت شه په کان په کلای بکاته وه، نه م پاستیه کپو هه همیشه دویاره ی ده کړده وه، هونه ری فرمانده یی به پای ناپلین له وده دایه.

په که م: بتوانیت سهریازی زقر کزیکه یت هوه وچه کداریان بکیت و به خیرای مه شقیان داده ی، هه تا له مانه سوپا په کی موزن دروست بکیت.

دوه همیشه: کارنیکه یی له وکاته ی که ده ته ویت زه بریکې گورچکې بوه شینیت، نه مانه ت له شوینی پتویستدا له ده ستدا بڼ. سیه همیشه: له وکاته ی زانیت سرکه وتن نزیکه یت هوه تپه سهریازییه کانی که له ده ستدامون نه یانیرته ناو شه په که و هه روه که په ده ک به مینه وه.

چوارم: دوی جیگیرکردن و دامه زړاندنی سوپاکه څرت له شه پکړدن نه بوږیت: یان دوی بهیت، به لکو ه ولېدهیت هرچی زووتره، شه په که په کلای بگه پته وه، به مەرچن ئومیدی سرکه رقتت هه بیت.

پینجم: هه ولېدهیت شوینه لاوازه کانی دوژمن بزانت وژه بر له وشوینه بوه شینیت.

هرومه ده لیت: بهخت وړیکه وت پږلی بهرچاوده گڼن له شه په کاند، به لام پږلی گوره ترو کاریگرتر فرمانده ده یگنرتت نه ویش به لیزانی و وشياری ئو له نه خشفو پلانه کانی شه ردا.

جاریکیان ئیمپراتور گوتیوی: نه وشتانه ی که به لای که سانی تره وه، ته وار چاره پوان نه کراره، بونه وه ریکی غه یی نییه که پتوینیم بکن به وه ی ده بی چ بلین وپتویسته چی بکین، تنه ا بیرى من وتوانای خه یالی منه ئه مانده کات)

نه سکه ندره ی مکدونی و سیزارو نانیبال وگوستاو ئامولف، به وه نه پوونه که سانی مرن که بهخت یاوه ریان بویتت، به لکو نه وانه له بهر نه وه پیاوانی مرن بوون چونکه زانیویانه چنچنونی بهخت و نیقیبال بخه نه ژتر فرمانی خویانه وه.

ئم قسه یی ناپلیون له کوتاییه کانی ژانیدا گوتویه تی: ناوبراو له شه په کانی سالی (1814) و (1815) شدا به هه مان لیزانی وکارامه یی جارانی شه ی ده کرد، به لام چونکه له و پږانه دا وای بیرده کرده وه که کانی پږکار به سرچوونی هاتووه، بویه شکستی له شه پی واترلو شدا خوارد، هه رچه نده نه گه ر سوپای پروس فریای سوپای بریتانیا نه که وتبا به دلتاییه وه تیکیده شکاندو له ناوی ده برد.

دوی ماوه یه کی ژر کاتی له گال لاس کاژ دا باسی شه پی واترلوی ده کرد، گوتیوی باوه پی پیشوی خوی له ده ستدا بوو، له م له ده ستدانه ی باوه ربوون به خوی پیش هه موو شتیک له سر نه نجامی هه له سیاسیه کانی خویه وه بوو، ئامانجی سیاسی گوره و ئاناسایی ئو که ده یویست دنیا داگیرکات، ئوی له سر په وشی گشتی له شکرکشی وشه پ لادا.

بونه مش بانومونه یک بهینینه وه (چون ده توانرتت له و پانتاییه گوره ی ئیمپراتوریه که په یوه به داگیرکردنی خاکی ندری روسیاو پاراستنی هیلې په یوه ندی له گال مؤسکودا بپاریزرتت وئاسایش بیت؟ له و بارودخدا ناپلیون چن ده یوانی میزی پتویست بق شه په کانی مؤسکر که به مبهستی داگیرکردنی روسیاوو په یدابکات؟ چن ده یوانی خوی به به میز نیشاندات؟ ده برا چی کردبا له و کاتانه ی که هه م له ئیسپانیا دا سرکه وتوو بوو وهه م له نیوانی ئسمولنسک و مؤسکودا؟ ناپلیون هه میسه هه ولېده دا له په وشی سهریازی خوی لانه دات و به رده وام هیلې په یوه ندی خوی سهخت بپاریزرتت، به په یوه وگردنی ئو بنه مایه بوو که به دریزایی له شکرکشییه که ی بوسه روسیاو دانانی میزکی ندری له و پږگایه دا بووه هزی که مېوونه وه ی سوپاکه یی له کزی گشتی (420) هه زار له سالی (1812) دا کاتن چوسه رخاکی روسیا به نیازی داگیرکردنی ته نها (363) هه زار سهریازی له گه لدامابوون، ئوانی تری بق پاراستنی ئه ملار لاکانی خوی به دریزایی ئو پانتاییه دووو دریزه له و پږگایه دا نیشته جن کردبوون.

که گه یشته فیتیسک ژماره ی سهریازه کانی بق (229) هه زار سهریاز که مېووه، له نژیک ئاسمولنسکیش ژماره ی سهریازه کانی که مېووه بق (185) هه زار، دوی داگیرکردنی ئاسمولنسک ودانانی سهریازگ له وشاره دا به (156) هه زار سهریازه وه به روه کژاتسک چوو وه (135) هه زار سهریازه وه که یشته بفرډینف، که گه یشتیه مؤسکر ته نها (95) هه زار سهریازی له گه لدا مابوون.

نهم که مېوونه وړه نژدې سوپای مەزن به هژي کوژرانيان له لايهن دوژمن ونه خوشي وسەرماوه نه بوو، به لکو به رفرلوانکردن ودانانی نژدې سوپا له پښتگادبوو، که به شتيکی نژدې سوپای مەزنی که مکړدېووه، له م ژمارانه یی سهر وده (220) هه زار سهریازی که ناپلین بڼ پاراستنی نیمپرا تریه ته که یی له خاکی خوره لاتیدا جینی هیشتبوون، هه ژمارنه کرلون، هه روه ها جگه له و (200) هه زار سهریازی له نیسپانیدا شهریانده کړد.

ناپلین به لاس کازی ده گوت (له گه ل هه موو نه مانه شدا، هه ندیک ساته وخت دینه پېش، فرمانده ناچاره که ره سته ی جهنگی خوی بسوتینیت وه موو هیزه که ی سازو جیگیریکات بڼه وه ی زه بری که وره له دوژمن بدات وېلیدانکی بروسک ناسا هیزه که ی له ناوېه ریت، بڼ ده سته یشتیش به ونا ماجة ده بڼ جارچاره نه وه یزانه ی که له سهر پښکای که پانه وه دانرون توشی مه ترسی بکاته وه) هه روه ها ده یگوت: له شه پي سالی (1805) دا کاتنی له موړانیدا تیوه گلاین پروس ناماده بوو هیرشبکاته سهر من وپاشه کردنیش بڼه لمان نه ده کړا، به لام من له نوسترلیتزا سهر که وتم ... و ده شمینی نه مسا خوی ناماده ی شه رده کات هه تا هیرشبکاته سهر هیلې په یوه ندی پشته ودم وهانی نیسپانیاشی دده له کتوه کانی پیرینه وه فره نسا داگیریکات، به لام من له میاندا سهر که تنم به ده ست هینا، له سالی (1809) شته که له مانه ش مه ترسیدار تریو، به لام من له شه پي فاگرامی شدا سهر که توو بووم) هه روه ها ده لیت: پتویسته به قولی بیر له هر شه پښک بکرتتوه و له وشه پانه ش که شانسی سهر که وتن بوونی هه یه، نه و نا کړکبوو له گه ل نه و پایانه ی ده یانگوت: شه روه کانی جهنگیزخان و تیموری له نگ، نه نها شه پي هه روه کی و بیسه روه ره بوون و له م باره وه ناپلین به موقت تزلونی گوت (شه روه کانی جهنگیزخان و تیموری له نگ ته ولو له گه ل په وشی سهریازیدا پښک بوونه، له سهر بڼه های سهریازیکرون و له گه ل هیزه سهریازیه کانیا ندا گودجاو بووه).

نهم پڼ ده بینین میژوو نووسانی تازه ی خوره لاتناس ته و او له وېروایه دان ناپلین سهر بارت به شیوازی داگیرکردنه کانی نه مانه له سهر حه قبووه، زورجار ناپلین نه وه ی دووباره کړدوتوه که هونری جهنگ له وه دایه فرمانده برانیت چوڼچونی له کات وشوینی پتویستدا سوپاکه ی له شوینیکدا جیگیریکات و دوژمن هه ستنی پښه کات، کاتنی: گوویه، په پتوه بهری دیرکتوار بڼ پیته لگوتن به و سهر بارت به وه ی له شه روه کانی سالی (1796) و (1797) به هیژنکی که مه وه توانیویه تی دوژمنیکه ی له خوی به هیژتر تیکبشکینیت.

ناپلین له وه لاما گوتبووی: شتیکی وانه بوو، به لکو نه نها هه ولما بروسک ناسا هه لمت بکه مه سهر سوپا په رتوبلاوه که ی دوژمن و نه مانم به شېه ش ویه که له دوی یه ک تیشکاندن، هوی سهر که وتنی نه و له وشه پانه دا نه وه بووه، ناپلین هه رچاره ی هیژشی کړدوته سهر به شتیکی سوپای دوژمن، ده نا به به راورد سوپای دوژمن له هی نه و زیاتریوون، نه مه شوای نیشاندوه به هیژه.

ناپلین سهرنجی تاییه تی له سهر پڅیه تی سهریازه کانی هه بوو، به جږی سزادانی به دهنی سهریازان که شقپش نه مه ی نه هیشت نه و ته و او پشنگیری نه مه ی ده کړدو سهرزه نشتی بریتانیه کانی ده کړد به وه ی چوڼ دلپاندیت شه للاق له سهریازه کانی خویان بدن، هه سهر بارت به مه ناپلین ده لیت (کاتنی سهریازنک به شه للاق ته کی جورمه تی کرا نیتر نه وه نده شه یدای شکومه ندی نابیت و هه ستنی شه رده ف و شانازی کردنی نه و سهریازه نه وه نده نامینیت که له به رده م هاوه له کانیدا هه لاقه دراوه ؟) .. من له جیاتی نه للاق ده مه ویت سهریازه کانم به هاندان به جږش و خړشیان به یتنم و له خړپازیه تیان زیاد بکه م ... من دوی

هه موو شه پێك ئەفسەرو سەربازەكانم كۆدە كردنەو و پێم دەگوێن كام لە ئێوه شەپى قارەمانانە و لە خۆبەروانەى كرىوه ؟ ناپلین ئو سەربازانەى دلێریان لە شەپەكەدا نواندبوو ، ئەوانەى خوێندەوار بوون پلەكانى بەرزەكردنەو ، ئەوانەش كە نەخوێندەواریبون - مۆلەتى دەدانى پۆلى (5) سەعات وانەى خوێندەواری بخوێنن ، چونكە ئەمانە فێرى خوێندەو و نووسین دەبون بەرە بەرە پلەكانى ئەمانەى بەرزەكردەو ،

دیاره كەمەرخەمى و سەركێشى كردنى سەربازەكانى بە گولەبارانكردن سزادەدان ، بەلام زیاتر پششى بە پاداشت دان بەستبوو، واتە: زیاتر پاداشتى بەلاو گرتگرتبوو لەسزادان.

پاداشتەكانى ئو بریتیبوو لەدانى پارەو پلەو نیشانەى ئازایەتى، بەدەستكراوەى لێگەل سەربازەكانیدا دەجولایەو، لە (14/ى مانگی فلوړئال⁽⁶⁾ سالى (1801) لەوكانەى لەكۆبونەوێ شقراى دەولەتدا باس لەدانانى نیشانەى كە ئازایەتى دەكرا، ناپلین بەدەنگى بەرز گوتى (گومانەت هەبە كە دەتوانىت سەربازان بە پارچە پارچە كردن و لێكدابەران بۆ شەپ ناچارى كەیت، نەخێر ئەمە تەنها بۆ پۆشنێرەكان دەشێ ئەویش لەناو ژوورى كارەكەى خۆیاندا، پێویستە شانازى و پاداشت و نىمى تاز بەریت سەربازەكان، بۆیە سوپای كۆماری بە نەجامدانى كارى گەورە سەركەوتو بوو، چونكە لە پۆلەى جوتیارو زەحمەت كێشەكان پێككوتوو، نەك لە دەستەپەك كەسى پەزىلى بێكارە.

لەبەرئەوێ ئەفسەرى تازە جێگای ئەفسەرە كۆنەكانیان گرتبوو و هه مووشیان شەرەفمەندبوون...) بەم جۆرە ناپلین لەو بەرزەو نەندانەى كە شۆرش فەراھەمى كردبوون لەزانایى و ئاگابووە سەركەتوانە بەكارى دەهێنان و لەبەرئەو نەندى خۆى دەيشكاندەو و لەسەر دەستى ئو دەبوا مێژووى سەربازى سەرئەجام و ئاراستى كى تری بى پێشینە بێنیتە پێش.

ئەو لەناو خۆى خۆیدا لەسەر ئارمادجێك دەپۆشت گرتگرتین و بى هاوتاترین خەسلەتى پێویستبوو بۆیەك فەرماندە، ئەویش بریتیبوو لەیەك ئێرادەى ئاسنن و پتەوى پەقێتى پۆخ و ئازایەتییەكى تاییەت كە مەبەست لەمە ئەو شەپانەى ناپلین نین لەوكانەى شەپى پردى ئاركول كە ئالای بەدەستكێیەو بوو و شەپیشى دەكرد- یان چەند سەعاتێك لەسەر كۆرستانى ئابو لەژێر بلیسەى تۆپەكانى دۆژمندا مایەو، بەلكو مەبەست لەكەمكردنەوێ گەورەترین لێپرسراوێتى سەرشان و بوێرى بریاردانە، سەركەوتو ئەوكە سەننیه كە پلانى شەپەدەپۆشت- یان پێگاچارەى كى پێویستى دۆژنیتەو، بەلكو كەسێكە كە لێپرسراوێتى جێبەجێكردنەكەى گرتۆتە ئەستۆ، بەپای هه موو پەخەنگرانى بواری سەربازى ناودار، ناپلین وەك كەسێكى سەركەوتو لە شەپەكانداو هەم وەك لەشكر كێشى و فەرمانداریەتى سوپا، واتە: هونەرى پێگای ژالبون بەسەر دۆژمنداو هەم وەك سیاسەدمەدارێك، واتە: سەپاندنى ئێرادەى خۆى بەسەر دۆژمنى تێكشكاو، پیاویكى گەورەبوو، ناچار كردنى دۆژمنیش بە ئێرادەى خۆى تەنها بەو مانایەنا پۆحیەت و یەرەنگاریەكى بگرتەو، بەلكو ناچار كردنى دۆژمن بەو دانوستانانەى ناشتى كە خۆى ئارەزوومەندیان بوو، واتە: وەك ئو دەبوو، ئەم سى خەسلەتە ئەویدا بەشێوەى كى تەواو تێكەلارى بەكترى ببون و هەماهەنگى تەواویان هەبوو، لەهه موو شەپەكاندا هەركە دۆژمن تێكەشكا، فەرمانى بەمارشال موروا لەشكرى سەربازە سوارەكانى ئو دەكرد بۆ ئەواو بردنى دۆژمنى هەلاتوو دەستبەكارین و دوايان بگەون و بیا نكۆژن،

موراش دريژدهی به بدواکه وتن وکوشتنی دوزمنی هه لاتوده دا هه تا سرکه وتنه کانی مه دانی شه پین به سرکه وتن له جه نگدار
 نهم به دوا که وتنه ش هه تاپشت میژده کانی دانوستان ومۆرکردنی پتکه وتن نامه کان دريژدهی ده کتیشا.

نابلیون له سهرتای هه موو شه پتکا هه ولیده دا به وه شاندنی به ک دوو زه بری کوشنده دوزمن ناچاریکات بق ناشتی کردن.

نهم خاله وای له کللوس ویتز کرد، چه مکی هونه ری پابه رایه تی کردنی شه پ که به لای نابلیون هه وه په سنده، پیتنا سه بکات و
 نه وه ش به دیارده به کی ته وواو تازهی میژوویی بزانتیت که جه نگی گه یاندۆته کاملیونی په ها.

کللوس ویتز ده نووسیت (... له پۆژگاری نابلیون بۆناپارت به دواوه، سهرتا له لایه کییه وه دواتر له دواوه، شه پ بۆته کاری
 هه موو تاکه که سه کانی میلله ت، به و مانایه ی سهره تادا به لای فهره نسییه کانه وه بۆشه پکردن له دژی داگیرکهرانی بیانی
 ودواتریش بۆته میلله تانه ی که له بهرام بهر زیاده په ویه کانی نابلیوندا ناچاربوون بهرگری له خۆیان بکه، نیتر له وکاته به دواوه
 جه نگ شینوازیکی تری وه رگرت- یان به مانایه کی باشت، به چۆنی ته بنچینه یی وکاملبوونی ته وای خۆی نزیکتر بۆوه، شه و
 هه ولۆکژشانه ی له پیتناو پاهبه ی جه نگیدا ده کرا، به هۆی زیادبوونی که ره سه ته کانی وکرانه وه و الابوونی چاوپیدا خشانه
 به رفراوانه کان وگرتنه به ری پتکای تازه، حه زو ئاره زووی سرکه وتن و پتکه کانی شه و به شیه به کی توندو تیتژر هاته پیتش،
 (ویرانکردنی ته وای دوزمن بوویه ئامانج له کاره سه ریازییه کاند، پاگرتنی شه پ له گه ل دوزمنداو دانوستان بق ناشتی کردن
 له بهرام بهر دوزمنی تیشکاودا بووه شتیکی نابجه ی وه شیاو، له گه ل ته مه شدا شه و هه له سه نگاندنه ووده ی کللوس ویتز ده ریاره ی
 پاهیه ری جه نگی نابلیون کردوویه تی، له گه ل نهم خاله بنه په تییه دا کامل وته واده بیت که شه و سهرداره مه زنه به هۆی
 به رفراوانی ئامانجه سیاسیه کانی جه نگ و به هیزیه که ی دوو جۆر شه پی ده گرتنه وه.

شه پی ده سندرژژی وشه پی بهرگری، به لام نابلیون به کیشانی خه ت له نیتوان شه و دووانه دا پازی نه بوو وته نها به پیی
 تاییه ته ندیه کانی شه په جۆراو جۆره کانی که له بارودۆخی سیاسی وهیزی سه ریازی بوون پای خۆی ده رده به ری).
 نابلیون سه باره ت به تبتبینه کانی خۆی له سه رکته به کی ژنرال پوین، که له سالی (1816) دا بلاوکرا بۆوه، ئاوا ده لیت (هه موو
 شه پیکی ده سندرژژیکارانه شه پی هیزشبه رانه یه ... هه ر جه نگیکیش له سه ر بنه مای هونه ری په هیه ری بیت به نه خشه
 بۆکیشراو هه ژمارده کرت، شه پی بهرگری جیاوازی له گه ل شه پی ده سندرژژکاری دانیه، چونکه جه نگی ده سندرژژکاری
 هه رچه نده به مه به سستی سنوورپین وداگیرکردنی خاکی دوزمن بیت له گه ل شه پی بهرگیدا ناکۆکنیه).

نابلیون دوا ی شه و پای خۆی له سه ر سه ره که و ره کانی سهردارانی جیهانی ده رده بریت، سه باره ت به بنه ماو سیستمی هونه ری
 سه ریازی شه و، شه ویش وه هه موو فرمانده مه زنه کان، شه و ی به لایه وه گرنگه له دوزمن به سه روینیت وله ناوی بیات، باوه پی
 کلاس ویتز ده ریاره ی نابلیون که له سه ره وه باسما نکرد پای تاییه تی خۆیه تی وله کتیه کانی که سانی تر دا نییه، بق نمونه :
 ژومینی، باسی نه کردووه، جیگای ئاماژه بۆکردنه فردرک نه نگلس له گه ل شه و شدا که کتیه به کی کللوس ویتز به شتیکی
 برپه ها له قه له مداوه، به لام له گه ل ته مه شدا توژینه وه ی له کتیه به کی ژومینی کردووه که سه باره ت به نابلیون نووسیویه تی
 وه مه ی دوا ی پی لۆژیکتر بووه، بق نمونه : شه و ی⁽⁷⁰⁾ بق جوزف فیدمایری نووسیوه ده خه یه بوو (به تیبینی کردنی

هه مه لایه نه یی، ژومی، باشتیرین میژوو نووسی شه په کانی ناپلیونه، جگه له چنه د باس و توژی نه وه ی که می پرپه های خودی کلاوس ویتز، به هیج جۆرک کتیبه که ی نه و به لای منه وه په سندنیه .

(3)

ناپلیون نه فرته ی له ژاکوبنه کان ده کرد، له بهر نه وه ی نه واته ده یانویست بهر ی سرکه وتنی شپړشی مه زن وابسته و دابه شی چینی پرولیتاریای بکه ن، بۆیه زږ تونوتیږ بڼ به زه یی بوو له بهرامبه ریاندا، پاریزگاریکردن له هر جۆره خاوه نداریه تی، له مانه ش پاراستنی ملک له ده ست گوندنشینه کاند که له سه رده می شپړشدا درابوویان، به ردی بناغه ی سیاسه دی ناوخی ناپلیون بوو.

نه گه رچی به پتی گوته ی مارکس که له کتیبی خیزانی پیرزدا ده لیت: ناپلیون ه ولیده دا به رزه وه ندی توژه هه مه جۆره کانی برژوازی وابسته به به رزه وه ندیه کانی نیمپراتۆریه تیه که ی خوی بکات).

واته: کریکارانی پاریس ولبون و نامین و روان بۆسه ر نه وه په شه یه کی گه وره بوون و تاکه پتکای بهرگریش له بهرامبه ر نه مانه دا، دروستکردنی پۆلیسی چاودیزی ویه که ی سهریازی بڼ پاراستنی ناسایشی ناوخی وه والگرو... بوون که فوشه ی وه زیری ناوخی به ژیرییه کی زږه وه دروستی کردبوو، ناپلیون زږ ه ولیده دا له بهرامبه ر شه پۆلی زږی بیکاری سالی (1811) دا هه زاران کریکاری سهرگردان و برسی کردبوو، خوی پاگرت، به گمارډانی نابووری سر بریتانیا و دانانی یاسو ریئسای کاری له هه مو ولاتانی ناو نیمپراتۆریه که ی توانی چاره سهریک بدقزښته وه خوی له م تنگزه یه قوتاریکات، بازای بڼ فروشتنی کالاکانی فرنسی دابینکردو مه وادی خامی بڼ پیشه سازیه کانی فره نسا به نرخی هه رزان ده سته بهرکرد.

نه ننگیزه ی سهره کی سیاسه دی نابووری ناپلیون ده سته بهرکردنی بازای باشبوو بڼ پیشه سازیه کانی فره نسا له دنیا داو وه ده رنان و بیبه شکردنی پیشه سازو کالاکانی بریتانیا بوو له بازاره کاند^(۳۰۶) نه مه دوو میکانیزمی په کگرتو بوون ... به لام له پوی په یوه ندی کریکاران به خاوه ن کارخانه کانه وه، ناپلیون نه ک هه ر به دانانی قانونه کانی وه ک شاپلیه، که بچوکتیرین مانگرتنی به ناقانونی له قه له مدده او ته و او پتشیگری خاوه ن سهرمایه کانی ده کرد، به لگو به دروستکردنی ده فته رچی کریکاری زیاتر پیداکری له نازانو نه شکه نجه دانی زه حه تکیشان کرد، به لام له بهرچی له ناسته نگترین ساته وه خته کاند کریکاران دژیه نیمپراتۆر پانه په رین؟ بڼچی دادا کانی بورینه کان که له سالانی (1816 و 1817 و 1818 و 1819 و 1820 و 1821) که دووباره پیکپتندرابوونه وه، له پاریس وشاره کانی تری فره نسا دا کریکارانیان ده گرتن وه حکوم به زیندانیان ده کردن له سر نه وه ی دروشمی بڼی نیمپراتۆریان گوتته وه؟

من لیره دا هه ولمداو وه لامی نه مه بده مه وه، زه حه تکیشانی شارو شارچکه کان به حوکی غه ریزه یی له وه گیشته بوون سیستمی برژوازی به ره مه یین شپړش که نیمراتۆر نوینه ری بوو، له گه ل هه موو که موکوپیه کانیدا له سیستمی کون و داریزیوی شانشین، واته شانشین بورینه کان باشته، که له گه ل له شکری هاوپه یماناندا گه راپونه وه سهرخاکی فره نسا،

نهنگس بن نهوهی بیهویت پۆلی داگیرکردنهکانی ناپلین له ئوروپادا له برچاوه نهگرت و نوکلی لێبکات، ئاماژه بهم خاڵهش دهکات که ناپلین لهکۆتاییهکانی حکومهتهکهیدا بهرهبره به دهسهلاتداری یهشتیهستویه قانونهکانی ئیلامی دهگۆردرا..

گه ورتین مه له ی ئو نه و بوو کچی بنه ماله ی شانشینى دژ شقپشی نه مسای کرده هاوسه ری، ئو له برى نه وه ی هه موو شوننه واری نه وروپای کلن نه هژلێت وېزخوی بېته پېشهنگی بېز که بهر که چی هه ژلیده دا ده رياره که ی خوی وه ک ده ريارى ولاتانی شانشینى تری نه وروپا لیبکات، به پای نه نگلس نه وه ی سه رنه دجام بووه هژی نه وه ی له ناوی بیات نه وه بوو ملی بۆ شانشینى بۆ ماوه ییدا.

هژی تیشکانى هه موو ولاته شانشینه کانی نه وروپا به ده ستی ناپلین له سه رنه دجامى شه پی گه ووه وه پوویداو سه رنه دجام هیزه که ی خۆشی به فه لاکه تدا، نه وروپا که له پووی ئابوورییه وه دواکه وتوتیوو له فه ره نسای ناپلینى، له به رامبه ردا بریتانیا هه بوو له وباره دا ژۆر له فه رنسا پېشکه وتوتیوو، چونکه ژالبوویه سه ر ده ریاکانى دنیا دا نه گه رى نه وه نه بوو به ړنگای له شکرکیشى بتوانی ناپلین زه برى لیبوه شینیت.

ناپلین هه رنووژانى ئه م دوژمنه له هه موو دوژمنه کانیت مه ترسیدارتیه، چونکه ده ستی به ده ریا نه ده گه یشته بریاریدا نه و له خۆره لاتی ناوه پاستدا به چۆک دایینیت (واته: سواریا میس) له مه شیاندا سه رکه وتوو نه بوو، ئینجا که وته برى نه وه ی هۆردووی ده ریایى پولونى سازبکات به لکوبه مه دوژمنه که ی له نه دندا گوشه گیربکات، هېچ یه که له م دووانه ئاکامى باشیان نه بوو، دواتر هه ولیدا بازاره کانی بریتانیا له سه رتاسه رى نه وروپادا له ده ست نه وه ریبینیت، نه یه توانى ئه م کاره ش بکات به زیاتر کردنى کالاکانى فه ره نسى وچاکتر له پووی چه نده یه تی وچۆنایه تی وه رزانییه وه بکات، چونکه نه مکاره نه ده کرا، ناچار په نای برده بهر شه پو تفهنگى سه ریاژه کانی گوهرگ، بۆ له ناو بردنى بریتانیا ته نها نه وه بهس نه بوو پېشه سازى ویا زارې کالا ساغکردنه وه کانی له ناوه ریت، ده بوا بازراگانى کردنه که شى ئیقلیجکردبا، ده بوا زیان به ناوه نده بازراگانیه کانی بگه یه نیت وده ریاوانى ئو له باربه ریت وهاوردی خاکه ژۆر ده سه تکانى بریتانیا بگه ینیت ئاستى سفر.

بۆ جیه جیکردن وکاملېونى گه مارى ئابووری سه ر بریتانیا ده بوا سه رتاسه رى نه وروپا به تاییه ت پوسیا به دانیشته وانه ژۆر که به وه ملکه چی ئبراده ی خۆی کردبا، ئه مه ش خۆی له خۆیدا به مانای ده سه لاتداریه تی جیهان بوو که ناپلین دواى سه رکه وتنى له شه پی ئوسترلیتز له ژۆر نارى ئیمپراتوریه تی خۆرئاوا، پروپاگه نده ی بۆ ده کردو دواى شه پی تیلیست وده وده نیازی خۆی ئاشکرا ده کرد.

ئو به وچۆره بیرکودنه وه ی، به م ړنگایه نه یه ده توانی جگه له چاره نووسی له ناوچوونى هېچیت وه ده سه تیبینیت، سه رنه دجامیش بینیمان له به ینچوو.

(4)

هه موو ئو هه وله باوانه ی له پېتئاو نه وه ی ناپلین وه ک یه که بوونه وه رى پاکیزه و بى که موکوپى وه له بناسیتدریت و پروپاگه نده ی نه وه ی بۆکریت ئو فریشته بووه و ته نها بۆ به رژه وه ندى وختیوخۆشى مرقه کانی سه رزه رى ها تووه، ته واز شتى بیهوده یی و بیمانان.

چونکه ناپلیون خزی بهو ته په دلانه ویژدانییوه پهریشان نه ده کړد، نو بهرپاستی ویدهلسقزانه خزی بقی پاراستنی بهرزه ونه ندی فهره نسا ترخانکړدبوو، ویردی سه رزماني نو هه میسه مه زنی فهره نساو بهرزه ونه ندی فهره نساو ناسایشی فهرنساو به کورتی هه موو شتیك فهره نساوو.

پیشتر نامازهمان پیکرد که ناپلیون ناری فهرنساو ده مینا، مه بهستی له کام چینی گه ل فهره نساوو، نو هه میسه به ناوهینانی وشه ی فهره نسا مه بهستی له سه رمایه داری گه ووه هه تا ناستیکیش کولاکه کان بوو، به لام نه گه ر لایه نی په وشتی -یان مورالیستی نه مه وه لانتین ولایه نی فکری بخینه بهرچاو، نو ده توانین گوتیه کی لورد روزیری بریتانی که سه باره ت به ناپلیون گوتویه تی درک پیکهین (ناپلیون، سنووه ی نیوان هوش ویره و توانای مریی هه تا بیکرتایی بهرو دواوه برده وه)

برتانییه کی تر به ناری، پرقیسقر هیلیندرو، که هیچ شکانده وه ولایه نگرانه ی به لای ناپلیوندا نییه، ده رباره ی نو ده لیت (ناپلیون له ساته وختیکدا ده رباره ی چاره نووسی سه رتاسه ری نه اروپا بریاریده داو بقی ده ستگیشتنیش بهو نامانجه ی خزی به نیراده ی بی که موکریپیه وه هاوتا ده کړد)

بی په حمی نهویه مزی هوه سه وه نه بوو، نو بهیه ک چاو سهیری مریی ده کړو ته نها وه که رهسته یه کی بهر ده ست بقی ده سته بهرکړدن نامانچ سهیری ده کړد.

بیرو مزی له هه موو شته کاندا له وه ناگاداری ده کړده وه که هه تا ده کړت به بی ستم و زلرداری له نامانجه کی نزیکیته وه. نه گه ر زانیبای بارودخه که بوری نه مه ده دات نه وکاره ی ده کړد، نامانچه سه ره کییه کانی که بوی شه ری تیلیست و فاکرام گرتیو نییه پیش وه موو نو خه ونانه ش نه ده هاتنه دی، به لام هزی به توانای نو بؤگه یشتن بهو نامانجان له زلرد پنگاوه به به که رسته ی چاوه پوان نه کراو دایده مینان ویره وپیشی ده بردن.

خاله سه ره کییه کانی له بهرچاو ده گرتن ولایه نه لوه کییه کانیسی به وړدی شرقه ده کړدن وپه ی به لایه نه کانیسی ده برد، نه م به پیچه وانه ی نو په نده پیشینه به ناویانگه، ده یترانی له کاتی شه پدا دره خته کانیسی ببینیت و لق و په لو پزپ و چل و گه لاکانیسیان لیک جیاباکته وه، هه سترکدن به به میزی و شکرمه ندی و مه زنی نه وه وه سانه بوون که به سه ر پوچی نه ودا زالبیون وپه پای نو به میزی بالاتره له شانازی.

لیکدانه وه هه میسه سه رگه رمی به کارو به رده وام پوانین به گومانه وه توپه یی، هیله سه رکیه کانی خه سله تی ناپلیون بوون. ناپلیون باش په ی به وپاستییه برده بوو که بنه ما سه ره کییه کانی وه چوله خستنی مریی ترس ویره وه ونه دی پاریزه، نه ک عشق، له م بچوونه شیدا سه ربازانی له م هاوکیشه ی به ده رده نا.

پژژکیان له ناو ده رباره که ی خویدا نه م پرسپاره ی کړو گوتی (نه گه ر بمرم نه اروپا چن هه والی مه رکی من وه رده گرن؟) ده رباریه کان گوتیان پرسه داده نین و دلگران...

ناپلیون قسه ی به مانه به ی وگوتی: نه اروپا پشوی نیسراحت هه لده کیشیت.

ناپلیون نه وه شی باشده زانی سه ربازه کانی زلریان خوشده ویت، به لام نو به نه ندازه ی سه ربازه کانی خوشی نه ده ویستن، که چی ته واو پیتیان پشتبه سترو بوو له مه رگیش نه ده ترسا.

کاتی دواى مردنى تهرمه که یان دهشت، جگله جییرینی سهره نيزه ی پلژگاری شه یی تۆلۆن شوین بړینی نه گوللی که له سالی (1809) له راتیسبون به قاچی که وتبوو، نۆر جییرینی ساریژبوو له سهر له لای نابلین ده بیرن که که س بچوکتین زانیاری له سهر نه مانه نه بوو، ئیمپراتۆر له کاتی شه په کاندای بۆنه وه ی سهر یازده کانی وره به رنه ده ن، بړینداریوونه کانی خۆی به نهینى ده هیشتنه وه جگله و که سانه ی نۆر لیوه ی نزیکیوون و بیان ته دواى ده کرد، که سیت نهیده زانی، نابلین به مانه شی ده گوت لای که س باسی نه م بړینداریه م نه کن.

سه بارت به و شانازیانه ی دواى مهرکی به ناره که په وه ده کران هیچ گومانى نه بوو، باسکردن وگتپانه وه ی ژيانى خۆی به شتیکی ناسایی ده زانی وپیش هم مو شتیکیش به سهر نه تجامی پیکوتی له قه له مده دا که به هۆی ه لومهرجی ده گمته وه هر هزار سال یه ک جار پووده دات.

پۆژیکیان له سنت هیلین نابلین به لاس کازی گوت (پاستی نه م ژيانى من پۆمانیکی سهرسام هینه ره). ناپه یدا بونی نه وه له سهر پووداوه کانی نه اروپا له گه ل هاوچه رخنه کانی کاریکری جیهیتشت، وه ک بلایى تفرانیکی توپه به هیز سهرده مانیکی نۆر ه موو شونیکى کوتابیت و ویران کردیت و ئیستا نیشیتته وه، له نه اروپای نه وکاندا، پیش ماتنه سهرکاری نابلین، پیشکه وتنی نابوری وکومه لایه تی، پایه ی حکومته کونه په رسته کانی که چه ندین سه ده بوو پاریزگاریان له فیودیالی ده کرد، هینابوو له رزه و بنچینه ی دامه زواوه کانی قه زایی وئیداری هینانه شارو نه وه حکومتانه ی که به پوکش شکومه ند دیاربوی و له ناوه وندا کرمی بیوون وداپیوون، له باربرد. نابلین له سهرتۆپی پیشهنگی نه و تفرانه دابوو که به ره و نه اروپا هلی کردبوو وسیلای هینابوو، نه نه م حکومته کرمی بووانه ی ویران و له ناویردن. هرچه نده نه و دیواره له رۆزکانه به بى بوونی نابلیونیش ههره ره سیان ده هینا، به لام نابلین له پووخانه که یانی خیراترکرد،

نابلین په یامه میژوییه که ی خۆی به دانیایه کی بیهاوتا جیه جیکردو نه وکاره سهخت وگرانه ی به ناسانی نه جامدا. دواى نابلیونیش هه ندیک له و حکومته شانشینانه هه تا ماوه یه ک توانیان خویان پابگن له نه وروپای خۆرئاوا، به لام جگله چه ندانه یه کیان، هه موویان وه نه و لاشه وابوون به نۆر خرابنه سهر پتوو پاکیرابن، کوده قای سالی (1830) له فهره نساو شقپشی (1848) له نه لمانیاو نه مساش کاری ماشتتی نه م ژیل وژاله میژوییه ی پاماشت. بۆ لبردنی سروایش له پوسیدا، یه که م هه نگاو هه تا سالی (1861) نه نرایه وه نه مهش به به ربه رچدانه وه ی توند له لایه ن نه شرافه کانه وه پوو به پوو بۆه.

نه شرافه کانی پوسی بى په روا به نومییدی نه وه بوون بیته وه ی هیچ ئیمتیاژیک له ده سته بن که به هۆی بارووخى ناله باره وه له ده ستیاندا بوو، دیواره وه ده سته بینه وه، به لانی که مه وه لبردنی بپاره کانی سرواز له به رزه وندی خویان چاکسازى تیدابکن و له مهشدا سهرکه و تنیان که م تازۆر به ده سته بیا.

پتۆسته نه وه وه بیربیرینه وه نابلین بۆناسانکاری شه په که ی له گه ل نه وروپای فیودیالیداو سهرکه وتن به سهریدا هه رچی توانای هه بوو خستبوییه که ی، کونه فرمانده ی^(٦٧) پۆژگاری شقپش، زیاتر له پستی ئیمپراتۆری فهرنسادا دیارده که وت، دواتر وه ک پاشایه کی په های

دهسه لاتداری دنیاو گرمانیسی له نازادکردنی میلله تانی دنیا له دهست فیویدالیزم نیشاندده، وه که چون لهسالانی (1807-1812) له پۆلنیا بڼ نهوهی زهوی به نهوان بدات جوتیارهکانی نازادکردن، له پاستیدا پڼگایدا پڼژمی سرواژه لهجیگاکی خویدا بپڼیتتهوه، لهسالانی (1812) دا له پوسیدا نهم کارهشی نهکرد، نهو تهنها کاری بۆئوه دهکرد ئیرادهی ئاسنپنی خوی بهسهر میللهت و دهولهتهکاندا بسه پڼیتت و بۆملکهچکردن بۆخوی، لهوکاتانه دابوو که نهروپا تیکرا پهکدهست دژی نازاردهری دنیا، ناپلین، پاست بوونهوه.

لهسالانی (1813-1814) تهنها نهشراف و پاشماوهکانی فیویدال نهبوون که دهیانویست خویان لهچنگ څڼو ستهمی ناپلین پڼگاریکه، بهلکو برنوازی ولاته ژیر دهستهکانیش به مزی دهسه لاتداریهتی ناپلین نهوه له پڼشکهوتن دواکهوتبوون هه زیانده کرد له دهست کۆت وپهندی دیلی نهو پڼگاریان بڼیت، ناگاین لهو وه بهرمیتانه بڼ بهزه بیانهی ناپلین که بقی خزمهتی برنوازی فره نسا دهیکرد.

له پاستیدا کاتج پاپه پڼی میلی بواری خه لکیدا خویان له دهست ستهمی ناپلین پڼگاریکه، بهری نهو سه رکه وخته بهنسیب چینی برنوازی نهبوو، بهلکو به قازاجی میرو شانشین و نه شرافهکان شکایه وه لهو پڼزگاره دا، بۆیهش لهو پڼزانه دا برنوازی نهو پاپه لاوازیو وپه کڅستنه وه په کی دروستی نهبوو.

همه مان نهو چینهی کومه لگای نهو پاپی که پڼشتر، ناوی هاوشاری له ناپلین نابوو وکنسولی پهکمی ده که باند هه باند هه شکانی ئاسمان و به قاره مانی نازادی به خشی شوقی ده زانی- یان به لانی که موه وه هه موو توپزهکانی تری کومه لگا له بهرواری (18/ی برومده وه هه تا را که ویاندنی ئیمپراتوری، وایان لیده پوانی.

لهسالانی (1813 و 1814 و 1815) دا چینی برنوازی، بهریهکانی ناپلینیان ده کردو دژی وه ستابونهوه، سیاسه ته ئابورییهکانی ناپلین له ولاتانی دهستنی شانکراوی خویدا هه رئاوا ده توانا دابنۆن، نهو هه تا کۆتایی ته مهنی خوی نه کرد نهم مهسه له په درک پڼیکات، ته نانهت نه شهیده توانی درکی پڼیکات، په یکه ری زیوینی ئیمپراتور، که ناجی شانازی له سهر سهر داناوه داری دهسه لاتداریهتی له دهستیکدایه و به دهستگهی تریشی گزیه کی سپیه و له ناوهندی شاری پاریس له سهر چه ند پایه په کی بهرز داناوه و چار ده وریان پڼکرپوه لهو تڼپانه که له دوژمنیان گیراون.

نهو نهو راستیه مان نیشانددهات که ناپلین له سهرده می ژیا نی خویدا چه نده خهونی به زالبوونی به سهر نهو پاپا نه گهر شیاپا ئاسیاش دیوه، ویستویهتی دهسه لاتی دنیا بگرتته دهست و ئیمپراتوری جیهانی دروستبکات، به لام ئیمپراتوری جیهانی داپمار شوپنه وارهکانی "نۆزده کلتور ناو نیشان" ناپلین تهنها نهو به شعی هه تا ماوه په کی دورودریژ مایه وه، که زه مینهی نهو پڼیش وه دیار کهوتنی ناپلین، فره اهه مکرابوو، نه مهش به پشت به ستن به میژوو، هۆکاری دیاریکردنی نهو سه ره لدانهی ناپلینیش، به باری بهروپڼشچوونی کومه لگا و پڼشکهوتنی زانستی (پیشه سازیه وه ده به ستیتته وه) ده که پڼته وه بۆ نه نگیزه قولهکانی ئابوری وکومه لایهتی.

سیمای ناپلین بۆ هه میشه له ناو هۆشی مۆقدا نه خشی هه په، نهم یاده به لای که سانیکه وه، تارماییه (شاتیلو تهیموری لهنگ وجهه نگیزخان وه بیریان دپڼیتته وه، به لای هه ندیک کهسانی تریشه وه نه سکنده ری مه کۆنی و سیزاری پۆمیان وه بیردپڼیتته وه) به لام چه نده لیکۆلینه وهی میژویی زیاتر بهروپڼشچیت، په سه نایه تی بیهاوتواو که سایه تی پڼپڼیتی نامیزی نهو (8/ه) که شتر دیتته بهرچاو وده دره وشیتته وه.

میژوو نووسانی ناپلیون

ده رباره ی ناپلیون میژووی ژورو هه مه چه شن نووسراون که کۆی گشتیان قه باره یه کی گه وره پیکدینیت، بۆ ئه و خویننه رانه ی ده یانه ویت زانیاری له سه ر ناپلیون وه ده سته پین، ده توانی سه یری کتیبه کانی کیرشایین، بکه که له ژۆر ناویشیانی (ناپلیونی یه که م) وه نویتین و کامترین نووسین ده رباره ی ناپلیونی تیدایه، ئه مه جگه له وه ی چهنده ها وتاری له خۆگرئون.

ژۆریه ی ئه و نووسینه نه ی له سه ر ناپلیون نووسراون، له سه له سه ر تاییه کانی دوا ی مردنی ئه و ته نها شتی وه ک پێیه لاگرتنی نیشتمان په روه رانه نین و نه مانه ش لی شاولیک کتیب و نووسینی سه ر پیتی و میژووی ساخته و داخ له دلانه ن و به قه له مه که ی لایه نگرانی شانیشینی (بۆرینه کان) نووسراون.

بۆ به ر په رچ دانه وه ی ئه و هه له مه ته هیرش شامیزه، یاداشته کانی دوشس دابرانتس و شاپتال و کتیبی سی کازو سه دان نووسینی ستایشی تر ده سترکا به بلاوکردنه وه یان و به ره به ره به لاهواسه نگبونه وه ی ئه م نووسینه نه، که له گه ل و دژ ده نووسران، یه که مین نووسین بلاو بونه وه که به شتواریکی وردو پاست لیکۆلینه وه یان له میژووی ناپلیون ده کرد، له نینوان نووسینه کانی سه ره تاییده یه کیک له و کتیبانه ی به شتوه یه کی ژیرانه و دروست میژووی ئیمپراتۆری فهرسای نووسیبوه کتیبه به ناویانگه (20) به رگیه که ی ئادولف تیپر، بوو به ناویشانی (میژووی کنسولی یه که م و ئیمپراتۆری) باسکردن و شیکارکردنی ئه و له سه ر شه په کانی ناپلیون تابه نه مرقش گرنگی خۆیان ماوه، به لām ئه م کتیبه به هستی نیشتمان په رستانه ی زیاده رۆیا نه نووسراوه و پیتی وایه له هه موو ئه وشه پانه ی ناپلیون کردوونی له سه ر حه قبوه، دواتر به ئادولف تیپر- یان ده گوت (میژوو نووسی سه رکه وتنه کان) چونکه په وش ی گشتی ئه و نووسینه به شتوه یه کی به رفراوان به له جۆشوخوژی پووداوه میژوویه کان ده خاته پو، جگه له مانه ش ناویراو لیکۆلینه وه میژوویه کانی خۆی ته نها له بواره کانی سیاسی و دیپلوماسی و سه ر یازیدا یه و بێناگایه له بوا ی ناویری و ته نانه ت پیتی وایه بۆتیکه یشتن له میژوو یواری ناویری پتیوست بیت، به لām له گه ل ئه مانه شدا کتیبه که ی ئه و کاریگه ریه کی ژۆری هه بوو.

گتیبیکی گه وره یتر که والترسکات، نووسه ری به ناویانگی بریتانی سه بارت به ژیا نی ناپلیون نووسیویه تی، یه کیکه له کتیبه سه ره تاییه گرنگه کان و به شتوه یه کی ئاسان و ساده نووسراوه و ژۆریش دره خشانه، رۆماننووسی به ناویانگ ئه م نووسینه ی بۆخه لکی ئینگلیزی زمان نووسیوه و پشتبه سته بووه به رۆحی نیشتمانه رستانه ی بریتانی و دژی ناپلیون نووسراوه.

ئه م کتیبه پشتی به به لگی لاوازو سه ر پیتی به ستووه و به شتوه یه کی گشتی ئه و کتیبه به هۆی ئه ستوری ژۆریه وه ته نها ده توانریت به یه که نووسینی گالته چاری سه رکه رمه کاته هه ژماربکریت. کتیبی ناویراو له بریتانیا و ولاتانیتردا سه رکه وتنی به ده سته پینا و بۆ هه موو زمانه کانی ئه وروپایی وه رگێردا.

له نیوی سه ده ی تۆزده دا (ئه فسانه ی ناپلیونی) به جۆریک زالبوو، که نووسینه که ی والترسکانیان به کفر سه یرده کرد. نووسه ری ئسکاتله ندی کتیبه که ی خۆی وه ک وه لادانه وه یه ک بۆ بابیرونی شاعیری گه وره ی بریتانی نووسی، که له سالی (1822) واته: دووسال پێش مردنی خۆی بلاو بۆوه و باسی له سه رکه وتنه کانی ناپلیون و ستایشده کردو ده لیت: پێشنه وه ی

ئىمپراتور ناپلېن بىتە دىنيا، ئىمپراتورەكانى بەدوای گالىسكەكانى خۇيدا راكىشا، والترىكات كەكسىتى رۇماننوسى پارىژەر بوو ناپلېنى لەرە نەدەبەخسى زەبرى كوشندەى لەمىرو پاشاۋ ئىشرافەكان وەشاندىبوو.

دوای نەوۋى ھىگلى فەيلەسوفى بەنارىيانگ داکۇكىيەكى سەيرى لەسەر ئەو كىتەبەكرى: دەلەت لە (13/ى تۆكتۈبەرى سالى 1806) واتە: رۇژىك پېش شەرى بىنا، كاتى ئەو شارە لەلەين سوپاى فەرەنساۋە داگىركرا، ھىگلى لەنامەيەكدا بىق ناۋنىشانى تىت ھامرە نووسىۋىتەى (من ئىمپراتور، ئەو رۇخى دنيايەم بىنى كەبەمەبەستى ناسىنى شار بىژەدا تىپەرى) ئەو فەيلەسوفە بەنارىيانگ كەپىشتەر ناپلېنى ۋەك بەلەيەكى ئاسمانى دەبىنى، دوای خۇيەندەۋى كىتەبى والترىكات، كەشۇرشى فەرەنساۋ ئىمپراتورىيەتى ناپلېنى ۋەك كەششى شارۋچكەيەك داکۇكى كىردىبوو و نووسىۋى (خواۋەند شۇرشى فەرەنساۋ ناپلېنى بىق سزادانى گوناھەكانى فەرەنساۋ ئەۋرەپا ناردۋە) بەمەش فەيلەسوفە ئەلمانىيەكەى واتە: ھىگلى تۈرەكرىدبوو ولەۋلامى والترىكاتدا دەلەت: ئەگەر داپەرۋەرى خۇاىى ئاۋا داکۇكى بىكات ئەۋانەۋە دەگەيەتت، شۇرش شىتىكى داپەرۋەرانە و پىۋىستىبوو و بەھىچ جۇرئ لايەنى ستەم و تەمىن كىردنى نەبوۋە.

لەكۇتابى تىپىنىيەكانى خۇيدا ھىگلى دەلەت: والترىكات پىۋاۋىكى عەقلى سوگە.

لەۋرۇژانەدا بەپىشتەستە بەبەلگەكانى وابەستە بەناپلېن بەشىۋەيەكى بىق پىشىنە نووسىن و كىتەب بىلۋدەكرانەۋە و ياداشنامەى تازه دەرپارەى رۇژگارى ناپلېن يەك لەدوای يەك بىلۋدەبوۋنەۋە، دەۋلەتى فەرەنسا، فەرمانە سەريازىيەكان و فەرمانە ئىدارىيەكان و ئەۋنامەنى كەبەدەستى ناپلېن نووسراۋىن بە (32) بەرگى ئەستور بىلۋكرىدەۋە و دوای ئەمەش بەلگە و شتى تىرىش نووسران كەباسى لەشكركىشىيەكانى ناپلېن و جەنگەكانى و كارەكانى قانون دانانى و سياسى و ئىدارى ئەۋ لەفەرەنساۋ ئەلمانىاۋ ئتالىادا، يەك لەدوای يەك بىلۋكرانەۋە.

قوتابخانەى^(۳۰۹) رۇمانىش لەبۋارى مېژو نووسىدا ۋەك بۋارەكانىتر رەۋشىكى تايىت بەخۇى بىق قارەمان پەرۋەرى كرتەبەرۋرۋلى راھەرى لەمېژۋى مۇقايەتيدا بىق كەسانى قارەمان خستەرۋو، كىتەبەكەى تۇماس كارلايل، لەژۋر ناۋنىشانى (قارەمان و مەزەبى قارەمان پەرستى لەمېژۋودا) ناۋيانگىكى زۇرى پەيداكرد و نووسىنەى كەدەرپارەى ناپلېن بوو كاريگەرىيەكى زۇرى ھەبوو ز زىيانتىكى زۇرى بەخسى، چونكە ئەگەر كەسانى مېژو نووس بەقارەمان پەرست لەقەلم بىدرىن ئەۋا ئەۋكەسە جگەلەناپلېن كەسېتر نىيە.

يەكەم بەرپەرچەنەۋى جىدى دۇبەم بۇچۈنە نالەبارە، كىتەبىكى سەرھەنگ شاراس بوو كەدەرپارەى جەنگى سالى (1815) نووسىۋى ولەسالى (1858) دا لەبۇركسلى چاپكرا.

شاراسى بەبەنەفە فەرەنسى نوۋمىنى ناپلېن و ناپلېنخۋازى بوو وپەكىكبۋو لەۋ پەناھندانەى كەلەبەلجىكا نىشتەجى بىبوو. ماركس دەرپارەى ئەۋ لەسالى (1849) دا: نوۋسى كەئەۋ پىۋاۋە^(۳۱۰). (گېرى ئاگرى پۋوۋە مەزەبى ناپلېنى كىردەۋە) (ئەدگار كىنە) ش دەستى كىرد بەدۇايەتى كىردنى ئەفسانەى ناپلېنى و ھەۋلىدا ئەۋەنىشانىدات بىرۋكەى دىروستكرىنى ئىمپراتورى

³⁰⁹ - قوتابخانە: لىزەدا مەبەست لەرۇيازى رۇمانىيە، (ۋ-كوردى).

³¹⁰ - ئەۋ پىۋاۋە: مەبەست لەسەرھەنگ شاراس-ۋ-كوردى).

هه‌زن، به‌لای فهره‌نسییه‌کانه‌وه شتیکی نامۆیه و له‌ئیتالیاره سه‌رچاوه‌ی گرتوه‌وه له‌ناو ناخی هه‌موو پیاوانی سیاستمه‌درای که‌وره‌دا بوونی هه‌یه.

مێژووی نابلین به‌پێنج به‌رگ له‌نووسینی (پیرلانفره له‌سالی 1867) دا بڵاوپۆوه و یازده‌جار چاپکرایه‌وه و ناوه‌پۆکی کتێبه‌که رۆژی یاخیبوون و دوژمنایه‌تی کردنی نابلین له‌خۆده‌گرێت، نه‌ک تاکه سه‌رچاوه‌یه‌که دژی قوتابخانه‌ی قاره‌مانی نووسراوێت، به‌لکه‌ ناوه‌زایی ده‌ربهرینه‌ دژی مه‌زه‌به‌ی نابلین نووسی، دوو به‌رگی نه‌و کتێبه‌ له‌سه‌رده‌می ئیمپراتۆری دووه‌مدا نووسراون و بڵاوکراونه‌وه.

پیرلانفره: رقی له‌هه‌ردوو نابلین⁽¹¹⁾ بۆته‌وه، به‌تێوانینی نه‌و نابلین قاره‌مانیک بووه، خۆپه‌رست و نازارده‌ری میللە‌تان و نازادی له‌ناویردوه‌وه و زۆرداری‌بووه و خۆینی مرۆفه‌کانی ده‌رشت. لانفری خلی به‌له‌سه‌ر هه‌ق ده‌زانی به‌وه‌ی دژی جۆش و خڕۆشی زیاده‌په‌وی مێژو نووسی نابلین و ستایشی نه‌و بوو، به‌لام نه‌ویش دوچاری هه‌مان نه‌و هه‌لانه‌بۆوه که‌نه‌و ناکۆکبوو له‌که‌لیاندا، به‌هه‌مانایه‌ی ده‌رباره‌ی رۆلی مێژوویی نابلین له‌هه‌موو زه‌مینه‌کاندا زیادی پێوه‌ده‌ناو نه‌مه‌شی به‌نیگه‌تێف هه‌ژمارده‌کرد، نه‌ک پۆزه‌تێف، له‌رووی شتوازی‌شه‌وه هه‌روه‌ک ناکۆکه‌کانی توشی خۆشباوه‌ری و زیاده‌پۆه‌نان بۆوه و له‌چوارچێوه‌ی نووسینی زانستیانە ده‌چۆده‌رێ.

دوای رووخانی ئیمپراتۆری دووه‌م، ئارااسته‌یه‌کی تازه له‌بهرای مێژو نووسی نابلینی په‌یدا‌بوو که‌به‌لای ئێمه‌وه زۆر جیگای سه‌رنجه.

له‌هه‌مان سالانی سه‌ره‌تایی کۆماری سیه‌م که‌هه‌تا نه‌وکاته‌ش هه‌ره‌شه‌ی گه‌رانه‌وه‌ی بۆناپارتیسم بۆسه‌ر کورسی ده‌سه‌لات له‌ئارادا مابوو، مێژو نووسانی کۆمارییخواز، دژی نه‌فسانه‌ی نابلینی کتێبه‌که‌ی (ژۆنگ یوکیک) بوو له‌م کتێبانە، له‌لایه‌کی تروه‌ پێویسته‌ ئاماژه‌ به‌و کاریگه‌رییه‌ مه‌زنه‌ی کتێبه‌که‌ی (هېپولیت تن) بکه‌ین به‌ناو‌نیشانی(بنه‌ما هاوچه‌رخه‌کانی فهره‌نسا) به‌تایبه‌ت به‌رگی پێنجه‌می.

ئه‌م مێژو نووسه‌ کۆنه‌په‌رسته، له‌ژێر کاریگه‌ری راسته‌وخۆی ترسو نه‌وکینه‌ی له‌کۆمۆنه‌ی سالی(1871)ی فهره‌نسا‌ی هه‌بوو، دروستی پیاوه‌گه‌وره‌کانی رۆژگاری شۆڕشی گریبۆو ویه‌وشێوه هه‌لکه‌راوه‌یه‌یه له‌سه‌ریاندا‌بوو. نابلینی به‌میراتگه‌روه‌ درێژه‌ده‌ری توندوتیژی و جه‌لادی سه‌ردارانی ئیتالیای سه‌ده‌کانی (14 و 15 و 16) له‌قه‌له‌مدابوو که‌ئه‌وانه‌ بۆخاتره‌شەر ژیاون. نه‌و به‌هیچ جۆرێ سه‌رزه‌نشتی نابلینی به‌وه‌نه‌ده‌کرد بۆچی شۆڕشی له‌باریردبوو، کۆماری نه‌هێشت.

له‌نیوان سالانی(1870- 1880) کتێبی(ئه‌وروپا و شۆڕشی فهره‌نسا)که‌له‌نووسینی (ئالپر سورل) بوو، ده‌ستی کرد به‌بڵاوپۆنه‌وه‌ له‌سالی (1900) دا ته‌وا‌بوو وچواربه‌رگی کۆتایی نه‌وکتێبه‌ تایبه‌تکاربوو به‌نابلین.

سورل، کتێبه‌که‌ی دوای شه‌ری(1870- 1871) نووسیوه، شه‌یدایی زۆری نیشتمان په‌رستی نه‌و ئیله‌هام به‌خشی نه‌وه‌ و هه‌تا به‌ئه‌مرۆش زاله‌به‌سه‌ر مێژو نووسی فهره‌نسا‌داو به‌وه‌ی گوایا فهره‌نسا هێرشێ نه‌کردۆته‌سه‌ر که‌س، به‌لکو هه‌میشه

به رگری له سنووه ئاساییه کانی خۆی کردووه، واته: ئالپ و رهن، شه ره کانی ناپلینیش که به روکش ده ستریزکاریانه بوون له راستیدا به مه بهستی به رگریکردن له فهره نسا کراون.

ئالپر سورل، که سێکی سیاسه ته داریووه و زهوقی ئه ده بی باشی هه بووه و به پشتبستن به لیژکولینه وه و به نواد اچوونه کانی میژوویی و لیژانی و زیره کیهکی تایبه تی هه بووه و که لکی له هزری سیاسه ته دارانی ده روویه ری وه رگرتووه، هه تا ئه م نووسینه ناقولار دامالو له راستی، وه ک راستی به لمینیت و بیخاته روو، له گه ئ له مانه شدا، کتیه که ی ئه و هه ندیک راستی میژووی گرنگی ناپلینی رۆشن کردۆته وه و خۆینه ر ده توانیت که لکی لێوه ریگریت.

یه کیکتر له هه ول تازمه کان بۆ زیندو کردنه وه ی ئه فسانه ی ناپلینی و به خشنده یی درۆ نامیزو خستنه رووی ناپلین به نیوه خوا له لایه ن (تارتور لويس) وه نووسراوه که له سالێ (1894) دا بلاقووه. له و کتیه ییدا قاره مانه که ی خۆی، ناپلینی به نه به رد ناویردوه، باسکردنی ره وشت به رزی له ناپلین و مهره بانی جیهان، ئه و پیاوه تازایه ی به دلساف و مرقشوست و خیرخواو تاشتی خوازه هه ژمار کلدرووه) به زۆر له (650) لاپه ره ی ئه و میژوو نووسه ستایشکاره دا جیتی کراوه ته وه و تیتی قرینجاوه... به لām له گه ئ له مانه شدا ستایشه زیاده پێوه نراوه پێکه نیناوییه کان و دروستکردنی شتی درۆ و بقره لخوا ی کتیه که ی تارتور لويس له سه ر تاشتی کۆبو کۆمه لی رۆشنییران و خه لکی که م خۆینه وار، سه رکه و تنیکی زۆری به ده سته ئنا.

میژوو نووسیکیتر به ناوی فردریک ماسون، دوا ی بلاقوونه وه ی کتیه که ی تارتور، به هۆی نه وستایشه وه که بۆ ئه و کرا و به دریزایی سالانی (1890 بۆ 1900) چه ندين کتیب ده رباره ی ناپلین و ئیمپراتۆریه ته که یی و بنه ماله که یی و ده ربیارو سوپاکه ی بلاقوونه وه.

لیژکولینه وه ی ئه م میژوو نووسه ش (ماسون) که له ئه رشیفه وه کۆیکرد بۆ وه و زۆر دوو دریزه، به رۆجیکی بت په رستی و ستایشکارانه نووسیووی، ئه و خاله وابه سته کانی به راستی رووداوه کانی به روونی خستبو روو، به لām فردریک ماسون نه ییتوانیوه به تیروانینیکی گشتی و تیوریه کی زانستیه یه بینووسیت.

له ماسون جدیدتر ئالپر واندال قوتابی و دریزه پێده ری به نه مه کی ریگای سورله. ئه م پیاوه له سالانی (1890 بۆ 1897) که لوته که ی په یوه ندی نیوان روسیا و فره نسا بوو، له ژۆر ناوینشانی (ناپلین و ئه لکسه ندن) یه ک له دوا ی یه ک سێ به رگی ئه م کتیه ی بلاقوکرده وه، له و لیژکولینه وه ی خۆیدا باسی شه ره کانی فره نسا و روسیا و هاوپه یمانیتی فره نسا و روسیا ی له سه ر ده می ناپلیندا کردبو و له ناوه پۆکا هه مان راو بۆچوونی سورل پشتگیری کردبوو، به ومانایه ی ناپلین به شه رکردنی له گه ئ روسیا و هه مو شه ره کانی تریش گونا هکار نییه، گومان له وه نییه (واندال) یش نه ییتوانیوه راستی مه سه له کان به باشی بینیت، هه تا له دووم کتیییشیدا به ناوی (سه ره لدانی بۆناپارت) که پینچ سال دوا ی کتیبی یه که می واته له سالێ (1902) دا بلاقووه، واندال به سه لیه ی تایبه تی خۆی (به رای خۆی له رووی ئه ده بیه وه له سورل و ته نانه ت هه مو که س باشتر ده نووسیت)

میژوی کودتی 18/ی برومری شیکردوته و وای بچووه ناپلین نه بهرپرسه له هاتنه سهرکاری رژیمی سهرکوتکری دواپی تانه مانه کی و^(۳۱۲) نه لئیرسراویشه له بهرامبه روودلوه کانی پئیش و دواپی (18/ی برومر) شیوازی نووسینی ئه وکتیبه ئه ونده به شهیدایی و تامه زوایی بچ ناپلین نووسراوه، که له کتیبی میژو نووسانی پئیشه و پیشینه ی نییه.

به لایم به ره وانکردنی روودلوه کان که به زیره کیه کی تاییه ت باسی کردووه و وه نیویه تیه وه، تابلاویه کی ته وای زیندوی له ره وش و رووخانی دیرکتوار به رجه سته کردوه و نه مهش خویندنه وه ی ئه و کتیبی به که لککردوه.

دواپی (10) سال له له چاپدرانی کتیبی به که می، ئه م دووکتیبه ئه ستوره ی ناویراو که (540 و 600) لاپه ره بوون (18) جار چاپکرایه وه.

شهری به که می جیهانی (1914-1918) و سالانی دواپی ئه وشهره کاریگه ریه کی زللی کرده سه میژو نووسی ناپلینی، هه لچون و قلبی رژی نیشتمان په رستی توندپه وی بووه هژی بلاویونه وه ی ژماره یه کی زلر له نامیلکه و کتیبی ئه کادیمی و ساده، ده رباره ی ژیان و شه ره کانی ناپلین، له مانهش ده توائن ئاواژه به کتیبه کی (ئیدوارد دریف) بکه یین که سه رنووسه ری کولفاری (لئیکولینه وه کان له سه ر ناپلین) بکه یین.

دریف به ره می نووسه ره کانی پئیشوی به ئاستیکی زلر کامل راستکردوته وه، بۆیه نیشتمان په رستی توندپه و زیاده پلوسی بیسنووری کۆنه په رستانه به نووسینه کانیه وه دپاره.

به گشتی په رچه کرداری برژوازی دواپی ریکه و تنفامه ی فیرسای، دروباره گرنگی به وکتیبانه دراپه وه که سه باره ت به کاره کانی ناپلین و چه مکی میژویی ئه و نوسراون.

له نێوان هه موو ئه وکتیبانه دا من ناوی چه ند کتیبیک دینم له وانه یه له رووی باشیی و دیکومینتیه وه جینگای سه رنجن. له مانهش کتیبه کی (لويس مادلن) که دووبه رگه و به ناوی ناپلینه وه یه -یان کتیبیکی تری هه مان نووسه ر له ژیر ناوینیشانی (کنسولی و نیمپراتوری) سالی (1933) بلاویوته وه.

هه ره ها کتیبه دوو به رگییه که ی (بنویل) یش که له ژیر ناوینیشانی ناپلیندایه له سالی (1933) بلاویوته وه و جینگای سه رنجن، به لایم کتیبه لئیکولینه وه که ی (نوبی) که تاییه ته به دروگه ی سنت هیلین و له سالی (1935) دا بلاویوته وه، سه رچاوه یه کی به پیژه بچ میژوی دواپی ساله کانی ناپلین.

هه ره ها کتیبه گه وره که ی (ئیدوارد دریف) له ژیر ناوینیشانی (ناپلینی مه زن) جینگای وه بیره ئانه وه یه و ئه و کتیبه له سالی (1930) دا بلاویوته وه و زلر شتی سه باره ت به ناپلین تیدایه و له رووی پشتبه ستنی به به لگه کان زلر له کتیبه کانی بنویل و مادلن باشتره. مادلن له سالی (1936) دا کتیبیکی گه وره ی تری له ژیر ناوینیشانی (میژوی کنسولی و نیمپراتوری) به (12) به رگ به چاپگه یاند و له و کتیبه یدا به ئاوازیکی زلر تامه زوایانه و به ریزو شکله ندیه وه باسی ناپلین ده کات.

ئالپر منیه، به هژی لئیکولینه وه و به دواچوونه کانی ده رباره ی (18/ی برومر) به ئاویانگه و ئه م کتیبه ی له سالی (1928) دا بلاوکرده وه، له سالی (1934) یشدا کتیبیکی تازه ی له ژیر ناوی (له گه ل- یان دژی ناپلین) بلاوکرده وه، ئه و له وکتیبه یدا دواپی

ئەوێ بەدرژی باسی ئەوەیکردووە کە دۆژمانی نابلین دەتوانن دژی ئەو چی بلێن- یان گوتیانە، خەریکی پێتە لاگرتنی ئیمپراتۆردەبێت بەچاگانە کە لەگەڵ فەرەنسایداکردووە و سەرەنجام لەبەرژەوندی نابلین دەیشکێتتەو. سەرەلانی ئەو نووسینە نیشانە داշکانە بەلای ستایشکردن، کە ئەوەمێ ئەرەوشە زالەبەسەر مێژوو نووسانی نابلین. بەلام ئەو کتێبی لەهەموو کتێبەکانیتر واقعی و زانستیانە، کتێبەکی (لوفەر) کە لەسالی (1932) دا بەناوی (میللەتان و شارستانیەت) ه. بەدرژیایی یەک سەدە مێژوو نووسانی نابلین لەفەرەنسادا بەمچۆرەبوو، من لێرەدا چەند کتێبی گرنگ وەبیرمێنەو کە کاریگەری گەورەیان لەسەرەرای گشتی جێپێشت.

بەلام مێژوو نووسی نابلین لەولاتی تری ئەوروپاییدا، لەتیروانی گشتی هەمان پێگایان گرتتەبەر کە لەفەرەنسادا کرابوو، لێرەدا ناوی فۆرنیه و کیرشایزنی مێژوو نووسی بەناویانگی سویدی دەهێنم. وەک لەمەوبەر گوتمان باشترین مێژوونووسی نابلینی و کتێبەکی لەسالی (1934) داتەولوکردووە.

گەرەبی ئەم دوو نووسینە، جینگای بەراورد پێکردن نییە، کیرشایز، لەکتێبە ئەستورە ئۆ بەرگییەکی خۆیدا، بەوپەڕی وریایی و سەرشارییەو دەریارە مەسەلەکان دواوە و هەریەرگێش لەکتێبەکی دوو ئەوەندە بەرگی کتێبیکی فۆرنیه، ئەم دوو کتێبە هەردوکیان لەولاتی ئەلمانی ئەژاددا نووسراونەتووە و هەردوکیان بەشیوەیەکی زانستی بۆگەیشن بەپاستییەکان نووسراون و بەبێ لایەنە مەسەلەکان خراونە بەریاس و لیکۆلینەو.

بریتانیەکانیش ژۆر کتێبی لیکۆلینەو بەدواداچوونیان لەسەر مێژووی نابلین نووسیوە. خۆینەرانی ولاتی شۆلیەتیش دەتوانن کە لەبەرگی یەکەم و دوویمی کتێبی (مێژووی سەدە ئۆزەهەم) وەرگرن کە لەنووسینی لویس و رمبو، یەو لەسالی (1938) دا بەچاپگەیاندرایە. سەبارەت بەمێژووی ئابووری سەردەمی نابلینیش کتێبی کەم لەو روانگەوە بلۆکراوەتووە، جگە لەکتێبی (پل دارمستر) کە سەبارەت بەگەمارۆی خاکی لەئەوروپا و فەرەنسادا هەبێ و کتێبیکی (رۆلف) لەژێر ناوینیشانی (سیاسەتی داگیرکاری نابلین) نیشت لەبەردەستدایە، تازەترین کتێب کە لەنووسینی (سفتویان) هەر لەم بارەو، هەرەها کتێبی (هەکشری بیرمەند)ی سویدیشت بەچاپگەیاندرایە. هەرەها چەند لیکۆلینەو بەدواداچوونی ئابووریتر سەبارەت بەمێژووی ئابووری سەردەمی ئیمپراتۆری نابلین بلۆبوونەو. ئابووری ئیتالیا لەسەردەمی دەسەلاتداریتی نابلیندا، بەپشتبەستن بەبەلگە بلۆنەبۆو و هەبوو لەئەرشیفەکانی میلان و شارەکانی تری ئیتالیا، بنچینەوی لیکۆلیەوی من بوو لەکتێبی (گومارۆی خاکی لەئیتالیا) (پاریس- 1928) (1)، لەکتایە سالی (1936) دا کتێبی (لویس ویلا)، لەژێرناوی (شۆرش و ئیمپراتۆری) بلۆبۆو، بەناوینیشانی بەرگی دوویمی نابلین. ئەم نووسینە بەشیوەی لیکدانەو و رەخنەگرانە واقعی بینانە. بەتیروانیی گشتی و بەکەک، ئەوێ سەبارەت بەروونکردنەوی مێژووی نابلین نووسراوە، باسی کردووە، بەلام (ویلا) زانیاری لەسەر ئەو ولاتانە کەم بوو کە لەژێر دەسەلاتی ئیمپراتۆریەکی نابلیندا بوون. هەرەها شیوەی نووسینەکی ئاوا بەکورتی بۆ ئێز، نامە دکترا نووسیا باشتربوو، بەلام لەرووی دیکۆمینتی و کامە. سەرنج و وردبینی لەمێژووی نابلین، لەتیروانی زانستیانەو بوو هەڵی ئەوێ چاوبەژۆر بۆچوون و تیوری باویدا بخشێندرتووە کە بەرووکەش دروستبوون، بەلام لەسەربەمای ئامانج و رەفتاری نابلین دارژۆران. کردنی ئەمکارە پێش هەمووشتێک پێویستە بەپشتبەستن بەبەلگە بلۆنەکرۆو ئەنجامبدرێت، کە لەئەرشیفەکانی تاییەت

بە ئابووری رۆژگاری ئیمپراتۆریدا ھەن. لەم روودەوێ ئوێ وابەستە بە پرۆسە کتێبێکی بە ناویانگی فرانتس مەرینگە لە ژێر ناوی (بەشیک لە مێژووی پرۆس) و بەرگی یەکەمی لە سەدەکانی ناوەراستەو ھەتاشەری یسای لە خۆگرتوو، بەرگی دووھمیش لە شەری تیلستەو ھەتا دروستکردنی ئیمپراتۆریە، ئەم کتێبە لیکۆلینەو پە لە سەر بنەمای مارکسیستی و کتێبەکە زۆر بە بەھارۆیندوو، چاپی تەواوی ئەم لە سالی (1930) دا تەواو بوو، لە بەرگی یەکەم لە لاپەری (1- ھتا 128) و لە بەرگی دووھمیش لە لاپەرە (292 بۆ 380) ی تایبەتکراو بۆ مێژووی پرۆس لە سەردەمی ناپلیۆندا. ئەم کتێبە لە رووی ئەدەبیەو بە شێوەیەکی زۆر دلگیر و سەرنجراکش نووسراو. نووسەر لەم کتێبەدا نوکی قەلەمەکی خۆی ئاراستە ی داھێنانی نیشتمان پەرستەکان کردوو و بەردەوام بوون لە سەر جۆشەدانی نیشتمان پەرستی پرۆس و رۆحی سەرکوتەرانە ی بنەمالە ی ھوھانزولرنی وە دیار خستوو و ھەک ئەنگلس پیتی وابە دە سە لاتنداریەتی ناپلیۆنی بە سەر ئە لمانیادا بە پیشکەوتنی تاریخی ئە وولاتە لە قەلەم داو، کتێبی (مەرینگ) یە کێکە لە و نووسینە دەگمەنە بیتاوتایانە ی مارکسیستی کە تەبەئە مرقش سە بارەت بە سەردەمی ناپلیۆن نووسرا بیت. ھەر ھەا دەتوانین ئاماژە بە چەند لاپەرە یەکی کتێبی شولتز بکەین کە دەربارە ی ناپلیۆن لە ژێر ناو نیشانی (بە ناگرو خوین) بلای کردۆتەو.

ھەر ھەا کتێبێکی (لاوئەربک) ش ھە یە لە ژێر ناوی (ھامبۆرگ لە رۆژگاری داگیرکەرانی فەرەنسی) بە لām دەربارە ی ئەم شارە بە شێوەیەکی گشتی بارودۆخی ئابووری ئە لمانیا لە رۆژگاری دە سە لاتنداریەتی ناپلیۆندا، دەتوانین ناوی کتێبی لیکۆلینەو ی ئەرشیفی بلۆنە کراو ی ھەردو ئە و نووسەرە ی سەر ھە بکەین کە لە ژێر ناو نیشانی (پە یو ەندییە بازراگانییەکانی نێوان فەرەنسا و ئە لمانیا لە سەردەمی ناپلیۆن) دا بکەین. ھۆی ئاراستە و خۆی ئوێ دانیشتوانی ئەوروپا و ئەمریکا ئارەزو ی خویندەنەو ی نووسینی مێژو نووسەکانی سۆفیەت، لە لیکۆلینەو ەکانی لە سەر ناپلیۆن دە کەن و بۆتە جیگای سەرنجیان.

چەند جار وەرگیرانی ئەم کتێبە ⁽¹³⁾ بۆ زمانە بیانییەکان، بە ھۆی لیکدانە و وشیکردنەو و لیکۆلینەو و رخنەکانیەتی کە لە سەر ئەمە رەنگی داو تەو، ئەم کتێبە لە بریتانیا و ئەمریکا و فەرەنسا و سوید و نەرویج و ئیتالیا دا تەرجەمە بکریت و زوو چاپدە کرىتەو.

ئەو پىياۋەى مەن دەمەۋىت ژيانى باسبگەم و كەسايەتى
 ئەو نىشانىدەم، يەككە ئە سەرسۈرھىنەرتىن دياردەكانى
 مېژۋى جىھان و سەرىرنىيە دەريارەى ئەۋكتىبى بىژمار
 نووسراين و بنووسن و بىۋىستىشە ھەر بنووسن.

نېۋەندى ئارام بۆ چاپ و بلاۋكر دنەۋە